

Spændinger i sproget

Om leksikogrammatiske metaforer i dansk

af

Thomas Hestbæk Andersen

Ph.D.-afhandling

Institut for Sprog og Kommunikation

Syddansk Universitet

© Thomas Hestbæk Andersen 2003

Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller mangfoldiggørelse er kun tilladt med forfatterens tilladelse.

Indholdsfortegnelse

<i>Figur- og skemafortegnelse</i>	9
Del 1 – Indledning	
<i>1 Indledning</i>	19
1.1 Sprog og metasprog	19
1.1.1 Forskellige krav til lingvistikken	22
1.2 Teori, deskription og applikation	22
1.3 Afhandlingens problemstilling	25
1.4 Data	28
1.5 Metodik og terminologi	29
1.5.1 Figurative repræsentationer	29
1.5.2 Det trinokulære perspektiv	30
1.5.3 Analysernes subjektivitet	32
1.5.4 Terminologi	33
1.6 Afhandlingens opbygning	35

Del 2 – Udgangspunkt

2	<i>Begrebet metafor</i>	39
2.1	Det oprindelige metaforbegreb	39
2.2	Stilistikkens metaforbegreb	41
2.3	Lingvistikkens metaforbegreb	42
2.3.1	Semantiske metaforopfattelser	42
2.3.2	Pragmatiske metaforopfattelser	43
2.3.3	Kognitive metaforopfattelser	44
2.3.4	Den systemisk funktionelle metaforopfattelse	46
2.4	Afrunding	47
3	<i>Systemisk funktionel lingvistik: teori</i>	49
3.1	Den systemisk funktionelle lingvistik basis	49
3.1.1	Den faghistoriske basis	50
3.1.2	Den bagvedliggende sprogforståelse	54
3.2	Systemisk funktionelle dimensioner	58
3.2.1	Systemisk funktionelle dimensioner – en præsentation	59
3.2.2	Systemisk funktionelle dimensioner til diskussion	81
3.2.3	Systemisk funktionelle dimensioner og den (leksiko)grammatiske metafor	92
4	<i>Systemisk funktionel lingvistik: deskription (af dansk)</i>	97
4.1	Kontekstuelle variabler og skalaer	98
4.2	Semantiske domæner og systemer	103
4.2.1	Ideationel semantik: fænomen, sekvens, figur og element	103
4.2.2	Interpersonel semantik: ytringsfunktioner og modalitet	105
4.2.3	Tekstuel semantik: tekstur og struktur	110
4.3	Leksikogrammatiske systemer	111
4.3.1	Interpersonel leksikogrammatik: MODUS	111
4.3.2	Logisk leksikogrammatik: TAKSIS og LOGIKOSEMANTIK	122
4.3.3	Eksperientiel leksikogrammatik: TRANSITIVITET	125
4.3.4	Tekstuel leksikogrammatik: THEMA	152
4.3.5	Leksikogrammatik på grupperang	155
4.4	Afrunding	161

Del 3 – Udvikling

5	<i>Begrebet (leksiko)grammatisk metafor</i>	165
5.1	Hallidays grammatiske metafor	166
5.1.1	Hallidays typologi over grammatiske metaforer	170
5.1.2	Den ”grammatiske” metafor	176
5.2	Øvrige systemisk funktionelle beskrivelser af grammatiske metaforer	177
5.2.1	Martins grammatiske metafor	177
5.2.2	Thompsons grammatiske metafor	185
5.2.3	Ravellis grammatiske metafor	190
5.3	Kongruens	192
5.3.1	Den fylogenetiske forklaring på kongruens	194
5.3.2	Den ontogenetiske forklaring på kongruens	201
5.3.3	Diskursgenetiske betragtninger om kongruens	205
5.3.4	Kongruens – en opsummering	206
5.4	Den leksikogrammatiske metafor	207
5.4.1	”leksikogrammatisk” frem for ”grammatisk”	208
5.4.2	Teorien om den leksikogrammatiske metafor – en model	209
5.4.3	Typer af leksikogrammatiske metaforer	220
6	<i>Interpersonelle leksikogrammatiske metaforer</i>	229
6.1	Modalitetsmetaforer	229
6.1.1	Modalitet-som-kvalitet	230
6.1.2	Modalitet-som-proposition	238
6.1.3	Modalitet-som-kommentar	249
6.1.4	Opsummering af modalitetsmetaforen	251
6.2	Ytringsfunktionelle metaforer	253
6.2.1	Kvadranten udsagn – opfordring	255
6.2.2	Kvadranten udsagn – tilbud	265
6.2.3	Kvadranten spørgsmål – tilbud	270
6.2.4	Kvadranten spørgsmål – opfordring	271
6.2.5	Aksen udsagn – spørgsmål (på udsagnshalvdelen)	274
6.2.6	Aksen spørgsmål – udsagn (på spørgsmålshalvdelen)	280
6.2.7	Oversigt over den ytringsfunktionelle metafor	284
6.3	Afrunding	290

7	<i>Ideationelle leksikogrammatiske metaforer</i>	291
7.1	Eksperientielle leksikogrammatiske metaforer	292
7.1.1	Procesvalgsmetaforer	292
7.1.2	Procesmetaforer	335
7.1.3	Kvalitetsmetaforer	364
7.2	Logiske leksikogrammatiske metaforer	372
7.2.1	Den statiske forbindermetafor	373
7.2.2	Den dynamiske forbindermetafor	378
7.3	Afrunding	381
8	<i>Sammenfatning og uddybning</i>	383
8.1	Den leksikogrammatiske metafor i dansk	383
8.2	Tråde...	389
8.2.1	Om den ideationelle metaforiseringsbevægelse og metafortyper	389
8.2.2	Om metaforen som blanding af semantiske basisbetydninger	390
8.2.3	Om leksikogrammatiske metaforer og andre sprogvariationer	391
8.2.4	Om procesvalgsmetaforen som brobygger	395
8.3	Afrunding	397
Del 4 – Applikation		
9	<i>Den leksikogrammatiske metafor og tekstanalyse</i>	401
9.1	Model til tekstanalyse	401
9.1.1	Analytiske vinkler	403
9.2	Tekstanalyse	404
9.2.1	Analyse med fokus på den ideationelle metafunktion	404
9.2.2	Analyse med fokus på den interpersonelle metafunktion	411
9.2.3	Afrunding af analyser	440

Del 5 – Konklusion

10 Konklusion	445
10.1 Problemstillingen	445
10.2 Besvarelsen	445
10.3 Afrundingen	449
<i>Appendiks 1: Nøgle til læsning af netværk</i>	451
<i>Appendiks 2: Notationer</i>	457
<i>Bibliografi</i>	459
<i>Resumé</i>	475
<i>Abstract</i>	483

Figur- og skemafortegnelse

Fig. 1-1	Stratifikation	20
Fig. 1-2	Sprog som 'indholdsplan' i metasprog	23
Fig. 1-3	Teori, deskription og applikation	24
Fig. 1-4	Den generelle teori om sprog og deskriptioner af individuelle sprog	25
Skema 1-1	Figurative repræsentationer	30
Fig. 1-6	Det trinokulære perspektiv	32
Skema 1-2	Udvalgte termer og deres betydning	34
Skema 1-3	Notationsteknik	35
Fig. 2-1	Den metaforiske mekanisme i konceptuel metaforteor	45
Fig. 2-2	Den metaforiske mekanisme i blending	46
Fig. 2-3	To typer af metaforer	47
Fig. 2-4	Metaforopfattelser i forhold til stratifikation	48
Skema 3-1	Semiotiske dimensioner i systemisk funktionel lingvistik	59
Fig. 3-1	Sammenhængen mellem dimensioner i systemisk funktionel lingvistik	60
Fig. 3-2	Rangbaseret konstituens	62
Skema 3-2	Simple og komplekse helheder organiseret efter rang	63
Fig. 3-3	Paradigmatisk organisering af rang	63
Fig. 3-4	MODUSTYPE i dansk	66
Fig. 3-5	Stratifikation	69
Fig. 3-6	Sætningens eksperimentielle konfiguration	73

Fig. 3-7	Ekspansion og projektion	74
Fig. 3-8	Ekspærienteil (del/ helhed) og logisk (del/ del) relation i den danske nominalgruppe	75
Fig. 3-9	Tekstuelle strukturer som kontinuum	77
Skema 3-3	Metafunktionelle strukturtyper og symbolik	77
Fig. 3-10	Instantiering	78
Fig. 3-11	System, register og tekst i instantieringskontinuumet	79
Skema 3-4	Systemisk funktionel lingvistik og glossematik i forhold til forbindelsen mellem strata/ planer	84
Skema 3-5	Glossematik og systemisk funktionel lingvistik i forhold til strata/ planer defineret for sig	85
Skema 3-6	Systemisk funktionel lingvistik og glossematik i forhold til arbitraritet	85
Fig. 3-12	Grænsen mellem semantik og leksikogrammatik	87
Fig. 3-13	Metafunktionerne i trinokulært perspektiv	88-89
Fig. 3-14	Alternativ organisering af metafunktioner (fra oven)	90
Fig. 3-15	Instantiering og semogenesise	92
Fig. 3-16	Tilfælde af (leksiko)grammatisk metafor	93
Fig. 4-1	Netværk for skalaer for den situationelle kontekst	100
Fig. 4-2	Fænomentyper	104
Fig. 4-3	Elementtyper	104
Skema 4-1	Basale ytringsfunktioner	106
Fig. 4-4	Netværk for ytringsfunktioner	107
Fig. 4-5	Netværk for modalitet (semantisk)	109
Fig. 4-6	Modus-Residual komplementaritet	116
Fig. 4-7	SÆTNING	117
Fig. 4-8	POLARITET	120
Fig. 4-9	Netværk for MODALITET (leksikogrammatisk)	121
Fig. 4-10	Kompleksitet	123
Skema 4-2	TAKSIS kombineret med LOGIKOSEMANTIK	124-125
Fig. 4-11	TRANSITIVITET	126
Skema 4-3	Eksempler på Processer	127

Skema 4-4	Oversigt over Participanter	129
Fig. 4-12	Netværk for Materielle Processer	133
Fig. 4-13	Netværk for Mentale Processer	138
Fig. 4-14	Netværk for Verbale Processer	142
Fig. 4-15	Netværk for Relationelle Processer	146
Fig. 4-16	Netværk for CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET	149
Skema 4-5	Cirkumstantialer i dansk	151-152
Fig. 4-17	Netværk for THEMA (for komplette sætninger)	154
Skema 4-6	Eksempler på Thema i dansk	155
Fig. 4-18	Rang relateret til gruppe- og ordklasse	156
Skema 4-7	Eksempler på præpositionalfraser	157
Skema 4-8	Eksempler på nominalgrupper	159
Skema 4-9	Eksempler på adjektivgrupper	159
Skema 4-10	Eksempler på verbalgrupper	160
Fig. 5-1	Den grammatiske metafor (gm) som variation i leksikogrammatisk realisering af samme betydning	167
Fig. 5-2	Mulige metaforiseringsbevægelser mellem ideationelle semantiske funktioner	170
Skema 5-1	Eksempler på grammatiske metaforer i forskellige metafunktioner	177
Skema 5-2	Eksempler på logiske grammatiske metaforer	178
Skema 5-3	Uddybende eksempler på logiske grammatiske metaforer	179
Skema 5-4	Eksempler på eksperientielle grammatiske metaforer	179
Skema 5-5	Uddybende eksempler på eksperientielle grammatiske metaforer	180
Skema 5-6	Eksempler på interpersonelle grammatiske modalitetsmetaforer	181
Skema 5-7	Uddybende eksempler på interpersonelle grammatiske modalitetsmetaforer	181-183
Skema 5-8	Tilfælde af eksperientielle grammatiske metaforer	187
Skema 5-9	Tilfælde af logiske grammatiske metaforer	187
Fig. 5-3	Metaforiseringskontinuum; Fakt ift. fuld nominalisering	188
Fig. 5-4	Grammatisk metafor som variation i realisering	191
Fig. 5-5	Grammatisk metafor som sammensat betydning	192

Skema 5-10	Kongruens og inkongruens	193
Skema 5-11	Kongruent sammenhæng mellem betydning og ordklasse	195
Fig. 5-6	Kongruent realisering af ideationelt semantiske enheder	196
Fig. 5-7	Inkongruent realisering af ideationelt semantiske enheder	197
Fig. 5-8	Det samlede kongruente og inkongruente leksikogrammatisk realiseringspotentiale for fænomenale kategorier	198
Skema 5-12	Kongruente realiseringer af ytringsfunktioner	199
Fig. 5-9	Ontogenetisk sprogudvikling	204
Fig. 5-10	Metaforiseringskontinuum	207
Fig. 5-11	Metaforiseringskontinuum, eksemplificeret	207
Fig. 5-12	(Udsnit af) basisbetydninger	211
Fig. 5-13	Ytringsfunktioner og kongruente leksikogrammatisk realiseringer	212
Fig. 5-14	BB realiseret kongruent af LGR _K , eksemplificeret	213
Fig. 5-15	BB realiseret hhv. kongruent af LGR _K og inkongruent af LGR _{IK} , eksemplificeret	214
Fig. 5-16	Kongruent udgangspunkt samt metaforisering (i to tempi)	215
Fig. 5-17	Kongruent udgangspunkt samt metaforisering (i to tempi), eksemplificeret	216
Fig. 5-18	Primær og sekundær betydning i en leksikogrammatisk metafor	218
Fig. 5-19	Forskellige tekstuelle BB'er med tilhørende LGR _K , eksemplificeret	222
Fig. 5-20	Netværk for leksikogrammatisk metaforer i dansk	228
Fig. 6-1	Netværk for interpersonelle leksikogrammatisk metaforer	229
Fig. 6-2	Modalitet-som-kvalitet	231
Skema 6-1	Tilfælde af modalitet-som-kvalitet	235-236
Fig. 6-3	Modalitet-som-proposition	238
Skema 6-2	Tilfælde af modalitet-som-proposition	243-245
Fig. 6-4	Typer af negation i modalitet-som-propositionsmetaforer	247
Skema 6-3	Eksempler på direkte og overført negation	247
Fig. 6-5	Tryk i relation til modalitet-som-propositionsmetaforer	249
Fig. 6-6	Modalitet-som-kommentar	250
Skema 6-4	Tilfælde af modalitet-som-kommentar	251

Fig. 6-7	Netværk for modalitetsmetaforer i dansk	252
Skema 6-5	Tilfælde af modalitetsmetaforer i dansk	252
Fig. 6-8	Kongruente og metaforiske nødvendighedstyper i dansk	252
Fig. 6-9	Kongruente og metaforiske modalisationstyper i dansk	253
Skema 6-6	Ytringsfunktioner og kongruente realiseringer	253
Fig. 6-10	Sprogets basale ytringsfunktioner	254
Fig. 6-11	Ytringsfunktioner i koordinatsystem	254
Fig. 6-12	Ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og opfordring	256
Skema 6-7	Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og opfordring	256-261
Fig. 6-13	Det opfordrende udsagn/ den fremsættende opfordring	262
Fig. 6-14	Ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og tilbud	266
Skema 6-8	Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og tilbud	266-268
Fig. 6-15	Det tilbydende udsagn/ det fremsættende tilbud	269
Fig. 6-16	Ytringsfunktionelle metaforer mellem spørgsmål og opfordring	271
Skema 6-9	Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer mellem spørgsmål og opfordring	271-272
Fig. 6-17	Det opfordrende spørgsmål/ den spørgende opfordring	273
Fig. 6-18	Ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem udsagn og spørgsmål	275
Skema 6-10	Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem udsagn og spørgsmål	276-278
Fig. 6-19	Det spørgende udsagn	279
Fig. 6-20	Ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem spørgsmål og udsagn	281
Skema 6-11	Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem spørgsmål og udsagn	281-283
Fig. 6-21	Det fremsættende spørgsmål	284
Fig. 6-22	Ytringsfunktioner og metaforik	285
Fig. 6-23	Ytringsfunktioner og metaforiseringer heraf	286
Skema 6-12	Eksempler på og tilfælde af ytringsfunktioner og metaforiseringer heraf	287
Fig. 6-24	Sammenhæng mellem ytringsfunktionelle metaforer og modalitetstyper	289

Fig. 7-1	Netværk for ideationelle leksikogrammatiske metaforer	291
Fig. 7-2	Teknik til sammenligning af metaforisk tilfælde og ikke-metaforisk omskrivning	294
Skema 7-1	Oversigt over analyserede procesvalgsmetaforer	324
Fig. 7-3	Procesvalgsmetaforens systemiske metaforiseringspotentialer	325
Fig. 7-4	Koordinatsystem for Processer	326
Fig. 7-5	Kongruente og inkongruente procesrealiseringer i dansk	327
Skema 7-2	Eksempler på kongruente og inkongruente procesrealiseringer i dansk	328
Fig. 7-6	Mental handling	329
Fig. 7-7	Mental tilstand	330
Fig. 7-8	Verbal handling	331
Fig. 7-9	Verbal tilstand	332
Fig. 7-10	Materiel tilstand	333
Fig. 7-11	Relationel handling	334
Fig. 7-12	Nominaliseringskontinuum	336
Skema 7-3	Suffikser i nominaliseringer i dansk	336-337
Fig. 7-13	Kongruente sammenhænge i det ideationelle stratale tværsnit	341
Fig. 7-14	Inkongruente sammenhænge i det ideationelle stratale tværsnit	341
Fig. 7-15	Begivenhed-som-genstand	342
Fig. 7-16	Begivenhed-som-kvalitet	343
Skema 7-4	Tilfælde af substantiviske nominaliseringer som Ting	353
Skema 7-5	Tilfælde af substantiviske nominaliseringer som Styrelse	354
Skema 7-6	Adjektiviske nominaliseringer og sætnings-/ gruppefunktioner i dansk	356
Skema 7-7	Tilfælde af adjektiviske nominaliseringer som Attribut	357
Skema 7-8	Tilfælde af adjektiviske nominaliseringer som Vurderer, Beskriver eller Klassifikator	357-358
Fig. 7-17	Typer af procesmetaforer i dansk	359
Fig. 7-18	Formale realiseringer af procesmetaforen i dansk	359
Skema 7-9	Eksempler på procesmetaforer i dansk	360
Fig. 7-19	Nominaliseringskontinuum for dansk, specificeret	360
Fig. 7-20	Kvalitetsmetaforen i det ideationelle stratale tværsnit	364
Fig. 7-21	Kvalitet-som-genstand	365

Skema 7-10	Suffikser i substantiveringer i dansk	367
Skema 7-11	Substantiveringer og sætnings-/ gruppefunktioner i dansk	372
Fig. 7-22	Typer af statiske forbindermetaforer i dansk	375
Fig. 7-23	Forbinder-som-kvalitet	375
Fig. 7-24	Forbinder-som-genstand	376
Skema 7-12	Eksempler på statiske forbindermetaforer i dansk	376
Skema 7-13	Tilfælde af statiske forbindermetaforer i dansk samt omskrivninger	376-377
Fig. 7-25	Forbinder-som-begivenhed	379
Skema 7-14	Eksempler på dynamiske forbindermetaforer i dansk	380
Skema 7-15	Tilfælde af dynamiske forbindermetaforer i dansk samt omskrivninger	380-381
Fig. 8-1, del 1	Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk	384
Fig. 8-1, del 2	Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk	385
Fig. 8-1, del 3	Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk	386
Fig. 8-1, del 4	Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk	387
Skema 8-1	Tilfælde af og eksempler på leksikogrammatisk metaforer i dansk	387-389
Fig. 8-2	Ideationelle metaforyper organiseret som metaforiseringsbevægelser	390
Skema 8-2	Oversigt over hybridbetydninger i forskellige leksikogrammatisk metaforer	391
Fig. 9-1	Systemisk funktionel model til tekstanalyse	402
Fig. 9-2	Ideationelt netværk for <i>Hvorfor systemteori?</i>	410
Fig. 9-3	Felt for <i>Hvorfor systemteori?</i>	410-411
Skema 9-1	Interpersonel leksikogrammatik i læge- og patientsamtale	416-427
Skema 9-2	Ytringsfunktioner i læge- og patientsamtale	428-433
Skema 9-3	Ytringsfunktionelle metaforer i sekvensen 34-41	437
Skema 9-4	Ytringsfunktionelle metaforer i sekvensen 137-172	437-438
Skema 9-5	Yderligere ytringsfunktionelle metaforer i læge- og patientsamtale	439
Fig. 9-4	Tenor for læge- og patientsamtale	440
Fig. 9-5	Formalitet for læge- og patientsamtale	440
Skema 10-1	Leksikogrammatisk metaforer i dansk	447

1 Indledning

1.1 Sprog¹ og metasprog

Language is as it is because of what it has to do (Halliday 1978, p. 19).

Ovenstående citat udtrykker efter min overbevisning kort og koncist den systemisk funktionelle opfattelse af, hvad 'sprog' er for en størrelse, og hvordan det fungerer. Hallidays ord kan elaboreres med Hasans, idet hun påpeger, at

The thrust of the functional hypothesis is not just that language is useful; it is rather that the lexicogrammatical form of the language has developed and is as it is because of the meanings that the speakers perceived the need to create (Hasan 1985, p. 6).

Med en tro på ovenstående opfattelser – og en sådan er nærværende afhandling baseret på – følger, at en sprogbeskrivelse må tage højde for, at sprog er betydningsgenererende og -gengivende, og at dets funktionalitet er at fungere i en kontekst netop som betydningsgenererende og -gengivende. Tekst (sprogliggjort virkelighed) og kontekst (virkelighed) er med andre ord interdependente størrelser: Konteksten indvirker på sproget på en sådan måde, at dets organisering er en direkte følge af de krav, virkeligheden stiller til sprogets evne til at fungere som kommunikationsmiddel, og sproget virker tilbage på konteksten ved med sine kategorier (ikke mindst sin grammatik) at organisere forståelsen af virkeligheden (jf. Halliday 1996b, p. 4).²

¹ Med 'sprog' mener jeg et naturligt sprog, ikke bevidst skabte sprog som fx Esperanto eller Novial.

² Halliday påpeger, at nye studier viser, at sprog og hjerne udvikles sammen (jf. Halliday 1998, p. 370). Vi kan derfor ikke slippe for sproget, og vi kan intet gøre uden det. Vores tankegang – altså vores betydnings-skabelse – er sammen- vævet med sprogliggørelse (jf. Halliday 1996b, p. 8, og 2002b, p. 3). Jeg har i tidligere arbejde forfægtet samme syns- punkt, nemlig i Andersen 2000.

Sprogets grammatik er altså naturlig og ikke-arbitrær forstået på den måde, at dets kategorier er fordret af dets omgivelser (konteksten) for at skabe betydning. Og dermed er det også sådan, at ikke blot sammenhængen mellem kontekst og grammatik er naturlig og et resultat af ubevidst evolution frem for bevidst design (jf. Halliday 1984a, p. 309), det er også tilfældet, at sammenhængen mellem betydning (: semantik) og betydningens sprogliggørelse i ord (: leksikogrammatik) er naturlig.

Sammenhængen mellem kontekst, semantik og leksikogrammatik er stratifikationel på en sådan måde, at konteksten realiseres af semantikken, som igen realiseres af leksikogrammatikken. Konteksten er sprogets omgivelser, mens semantikken og leksikogrammatikken betegner sprogets 'indhold'sstrata, idet det er på disse strata, at sproget betydningskabende ressourcer findes. Denne stratale opfattelse kan visualiseres med koncentriske cirkler, som det er gjort i Fig. 1-1 nedenfor.

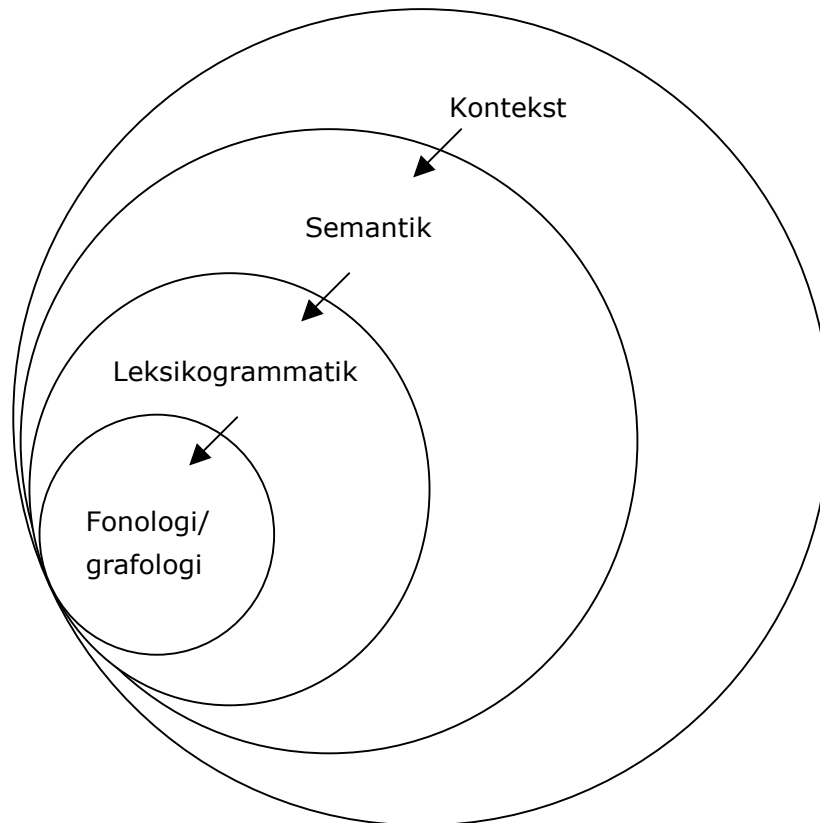

Fig. 1-1: Stratifikation

I Fig. 1-1 har jeg tilføjet et i denne fremstilling hidtil ubeskrevet stratum, nemlig fonologien/ grafolgien. Dette stratum realiserer leksikogrammatikken, idet det lydligt og skriftligt 'udtrykker' de sproglige betydninger, som skabes på det leksikogrammatiske og det semantiske stratum.

I forhold til menneskets fysik og dets omgivelser fungerer de fire strata som beskrevet af Halliday:

The expression system (prototypically, the phonology) interfaces with the human body; the (semantic component of the) content interfaces with the entire realm of human experience; whereas the grammar evolves as an interface between these two interfaces – shoving them apart, so to speak, in such a way that there arises an indefinite amount of “play” between the two (Halliday 1996b, p. 6).

Jeg har ovenfor betegnet semantikken og leksikogrammatikken som ’indhold’, hvortil fonologien/ grafologien svarer som ’udtryk’. Hermed har jeg indikeret præcist, hvor sproget er arbitrært i saussuresk forstand – nemlig der, hvor sprogets semantiske og leksikogrammatiske funktioner skal finde en lydlig/ grafologisk realiseringsmåde.

Ovenstående er meget kort den systemisk funktionelle hypotese om sprog. Eller udtrykt på anden vis: Ovenstående er det grundlæggende systemisk funktionelle sprogsyn. Dette syn på sprog er grundlaget for den videnskab om sproget, som systemisk funktionel lingvistik er. Det er altså grundlaget for det stillads af systemisk funktionel teori, som sproget inden for dette paradigme beskrives fra. Sproget har en anatomi. Stilladset har en arkitektur (jf. Matthiessen 2002). Som sproget har en række kvaliteter, har den systemisk funktionelle videnskab om det en række dimensioner, kategorier, hierarkier og begreber til at beskrive og indfange disse kvaliteter.

Inden for det systemisk funktionelle paradigme er det opfattelsen, at teorien om sproget – altså metasproget til at beskrive sproget – er motiveret af sprogets kvaliteter – altså af sproget selv.³ Metasproget er derfor i al sin enkelthed ”language turned back on itself” (Firth 1957, p. 191).

Den direkte sammenhæng mellem sproget som objekt og den systemisk funktionelle teori om det kan illustreres med den systemisk funktionelle idé om, at sproget er organiseret i tre metafunktioner, der afspejler sprogets tre hovedtyper af betydning: Der er den ideationelle metafunktion, hvorigennem sproget organiserer og kan anvendes til at udtrykke betydning om (den ydre, fysiske og den indre, mentale) verden; der er den interpersonelle metafunktion, hvorigennem sproget organiserer og kan anvendes til at udtrykke betydning om mellem menneskelige relationer i verden; og der er den tekstuelle metafunktion, der er sprogintern i den forstand, at den som diskurs⁴ organiserer ideationel og interpersonel betydning.⁵ Disse metafunktioner er ikke nogle, som Halliday blot har ’grebet ud af den blå luft’. Det er nok et begrebsapparat, han har navngivet, men det er født af sproget selv. Således opstod teorien om metafunktionerne ud fra et stort systematisk og systemisk feltanalytisk arbejde med at kortlægge kantonesisk. I processen med at analysere og organisere de mange brokker og (talte) tekststumper af kantonesisk i systemer, tegnede der sig for Halliday et mønster – nemlig et mønster af tre distinkte metafunktioner i det sprog, han var i gang med at betragte.

Halliday afprøvede siden den metafunktionelle hypotese for engelsk, sådan som mange andre har gjort det siden ham, og i løbet af især de sidste ti til femten år er hypotesen såvel som resten af det

³ Halliday skriver direkte, at ”Since the theory is a theory of how language works, it does not matter whether the levels are considered levels of language or levels of linguistics” (Halliday 1961, p. 73).

⁴ Med ’som diskurs’ forstår jeg ”...as text in context” (Jf. Matthiessen 1992, p. 18f.).

⁵ Se afsnit 3.2.1 for en uddybende præsentation af sprogets metafunktioner.

systemisk funktionelle begrebsapparat blevet anvendt til at beskrive en række af verdens sprog – såvel afrikanske, asiatiske, australske som europæiske.

Jeg vil ikke på dette sted bruge mere plads på at præsentere den systemisk funktionelle teori i dens dimensioner og detaljer. Altså det systemisk funktionelle metasprog. En præsentation af dette er emnet for kapitel 3. I stedet vil jeg kort berøre, hvilke krav der er hensigtsmæssige at stille til det metasprog, som et lingvistisk paradigme er. Altså hvilke kvaliteter en sprogvidenskab bør rumme, når den skal give en adækvat beskrivelse af sprog.

1.1.1 Forskellige krav til lingvistikken

Hjelmslev anfører, at en lingvistik skal være

...modsigelsesfri, udtømmende og den simplest mulige. Kravet om modsigelsesfrihed er overordnet kravet om udtømmende beskrivelse. Kravet om udtømmende beskrivelse er overordnet kravet om simpelhed (Hjelmslev 1993, p. 12).

Hjelmslevs opfattelse går igen hos Halliday, der fx skriver om ”general aims of simplicity and comprehensiveness” (Halliday 1957) og søger en ”description that is comprehensive, consistent and maximally powerful” (Halliday 1961, p. 67). I forlængelse heraf ser Halliday det som lingvistikens formål at

...provide a framework of logically interrelated categories (so that it can be evaluated as a theory and compared with other theories) from which can be derived methods of description (...) which show us something of how language works” (ibid., p. 72).

1.2 Teori, deskription og applikation

Om sprog og metasprog pointerer Hjelmslev

...existensen af sprog hvis *indholdsplan* er sprog. Dette er de saakaldte *metasprog*, hvorved forstaas sprog der handler om sprog. (...) Et saadant metasprog maa netop lingvistikken være (Hjelmslev 1993, p. 105; orig. kursivering).

Ud fra Hjelmslevs pointe og med sprogets stratale organisering in mente er det muligt at betragte sprog og metasprog som to strata, hvor sproget (som ’indholdsplan’) realiserer metasproget (som kontekst), og hvor metasproget omvendt realiseres af sproget. Dette kan modelleres som i Fig. 1-2 på næste side.

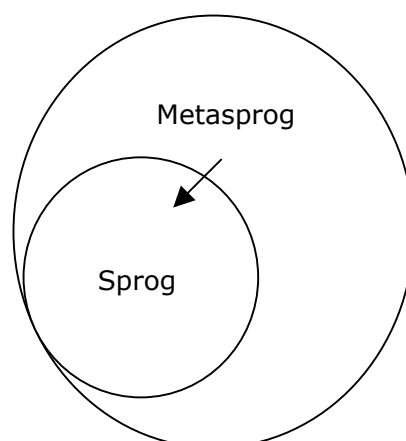

Fig. 1-2: Sprog som 'indholdsplan' i metasprog

Hvis vi fokuserer på selve metasproget og dets omgivelser – og for en stund glemmer sproget – så finder vi tre hovedområder, nemlig teori, deskription og applikation. Teori, deskription og applikation er således områder, der alle har at gøre med først udviklingen og dernæst anvendelsen af et metasprog, altså af en lingvistik. Teori og deskription er niveauer i metasproget, mens applikationen ligger udenfor som de konkrete omgivelser, hvori metasproget finder anvendelse. I forhold til stratifikationstanken er det muligt at anskue deskription og teori som strata i et metasprog, hvilket også Matthiessen indikerer:

One of the central features of the organization of our systemic functional metalanguage is that it is **stratified**; that is, like language it is organized into a hierarchy of levels of semiotic abstractness (Matthiessen 2002a, p. 97; orig. fremhævning).

I relation til deskription og teori som strata i metasproget – i lingvistikken – svarer applikation som allerede anført som en art kontekst. Teorien fungerer i forhold til deskriptionen på den måde, at teorien realiseres af deskriptionen. Teorien er på denne måde en abstrakt elaboration af deskriptionen. Teorien og deskriptionen kan sammen appliceres på mange forskellige måder, i mange forskellige omgivelser. Applikation fungerer i forhold til deskription og teori således ikke gennem realisering, men som omgivelse. Denne idé kan modelleres, som det er gjort i Fig. 1-3 på næste side.

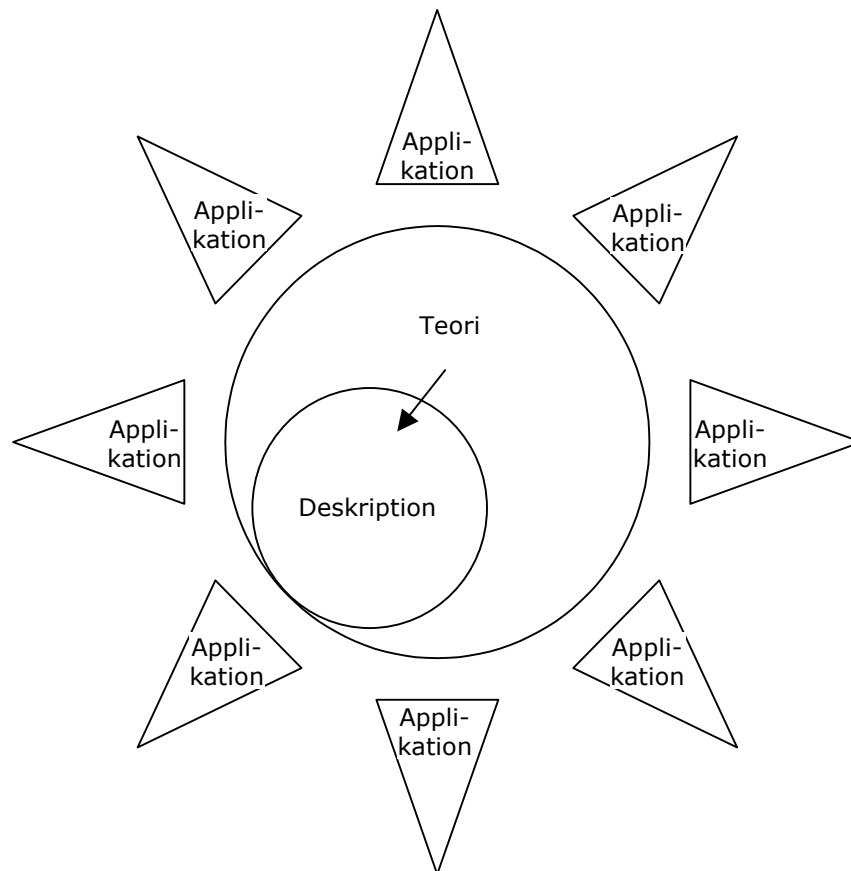

Fig. 1-3: Teori, deskription og applikation

Som en systemisk funktionel konkretisering af ovenstående model kan man betragte (i) 'teori' som den systemisk funktionelle organisering af sprog i hhv. globale og lokale dimensioner⁶, (ii) 'deskription' som ressourcerne i et konkret sprog, når disse er kortlagt som systemnetværk⁷ og (iii) 'applikation' som anvendelsen af disse systemnetværk som baggrund for praktisk tekstanalytisk arbejde, fx registeranalyser (jf. Andersen 2000).

I enhver lingvistisk praksis er det afgørende at skelne mellem teori og deskription (og applikation) (jf. Halliday 1961, p. 73). Med Hallidays ord er teoriens kvaliteter de følgende:

The theoretical categories, and their interrelations, construe an abstract model of language (and other semiotic systems); they are interlocking and mutually defining. The theory that is constituted in this way is continually evolving as it is brought to bear on solving problems of a research or practical nature (Halliday 2002b, p. 12).

⁶ Se kapitel 3 for en præsentation af de teoretiske dimensioner i systemisk funktionel lingvistik.

⁷ Se kapitel 4 for en systemisk funktionel deskription af dansk.

Teorien er altså den universelle, abstrakte hypotese om sproget (jf. Halliday 1957, p. 22), hvortil deskription svarer som de ikke-universelle "categories set up in the description of particular languages" (ibid., p. 12). Deskriptionen skal på samme tid forholde sig til den teoretiske abstraktion og til det sproglige konkretum, som den behandler. Teori og deskription modellerer Matthiessen som i Fig. 1-4 (adapteret efter "Figure 43" i Matthiessen 2002a, p. 78). Denne model lægger sig tæt op ad Hallidays formuleringer, idet det er tydeligt, hvorledes teorien er den universelle abstrakte baggrund for en række sprogspecifikke deskriptioner.

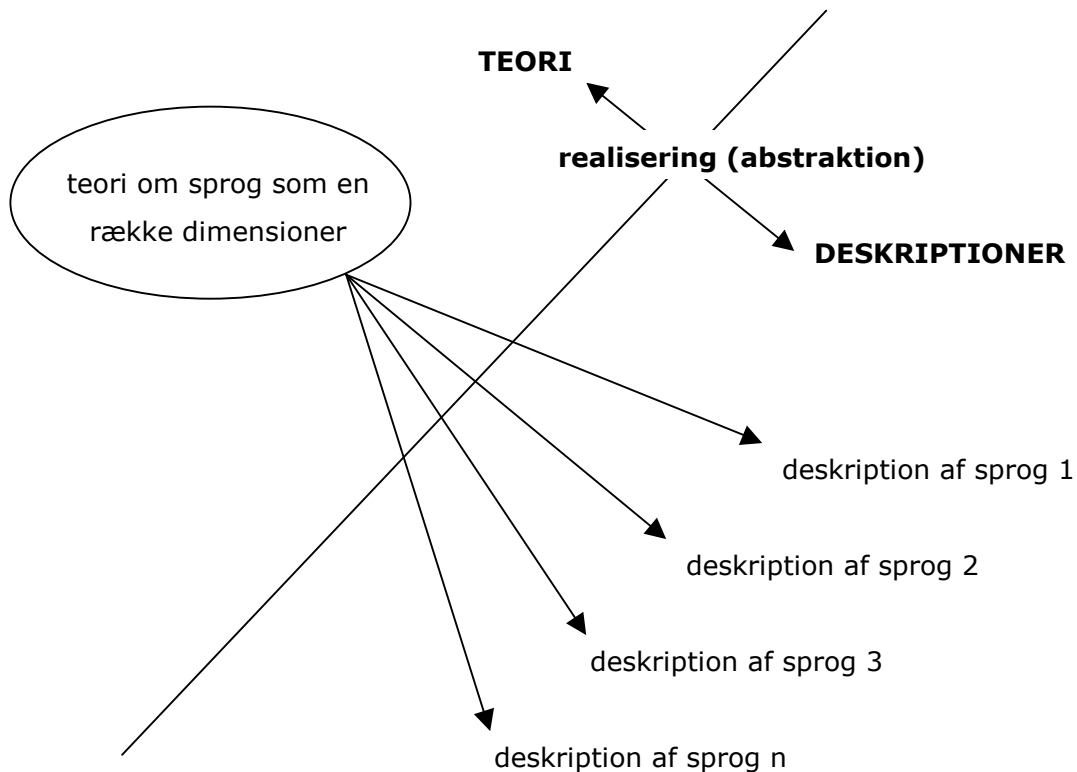

Fig. 1-4: Den generelle teori om sprog og deskriptioner af individuelle sprog

Applikationerne af en teori/ dens deskriptioner fungerer som 'billetsælger' for disse. En teori og en deskription er kun interessant, når disse kan anvendes til et formål (jf. Halliday 1961, p. 38). Systemisk funktionel lingvistik er interessant, fordi orienteringen mod diskurs spiller en fundamental rolle: Systemisk funktionel lingvistik er skabt ud fra praktisk tekstanalyse, og den praktiske tekstanalyse/ -forståelse samt den praktiske tekstproduktion er den systemisk funktionelle lingvistik primære formål. Og derved er mange forskellige kontekster for applikation mulige.

1.3 Afhandlingens problemstilling

I blandingen af ovenstående krydsende dimensioner af sprog, lingvistik og lingvistisk praksis placerer denne afhandling sig ikke i en enkelt dimension, men på tværs af dem alle. Således rummer af-

handlingen såvel teoretiske, deskriptive som applikationsaspekter. Alle disse aspekter er medtaget for at give en så dækkende fremstilling af emnet for denne afhandling som muligt. Emnet er (leksiko)grammatiske metaforer.

Den (leksiko)grammatiske metafor er lidt populært udtrykt en spænding i sproget (heraf også afhandlingens titel), som opstår mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum, når en semantisk betydning realiseres leksikogrammatisk på en atypisk måde.

Den (leksiko)grammatiske metafor er et begreb, som er blevet anvendt flittigt af den systemisk funktionelle lingvistikens udøvere, siden Halliday præsenterede begrebet ”grammatical metaphor” i 1985 (i *An Introduction to Functional Grammar*). I sin første præsentation gav Halliday ikke en egentlig definition af begrebet, ligesom det synes temmelig intuitivt, hvad der for Halliday konstituerer en typisk (og dermed ikke-metaforisk) leksikogrammatisk realisering af semantisk betydning, og hvad der konstituerer en atypisk (og dermed metaforisk) leksikogrammatisk realisering af semantisk betydning.

I forlængelse af ovenstående har jeg set det som en første nødvendighed at afklare, hvad en (leksiko)grammatisk metafor er, altså at give en definition af begrebet. At finde ud af, hvad en (leksiko)grammatisk metafor er, hænger sammen med at afklare, hvad en sådan ikke er. Med andre ord er det kun muligt at definere begrebet (leksiko)grammatisk metafor som en atypisk leksikogrammatisk realisering, hvis man ved, hvad en typisk leksikogrammatisk realisering er. Dette har det således også været nødvendigt at afklare. I dette problemkompleks ligger denne afhandlings væsentligste teoretiske aspekter.

Den næste interessante problemstilling har så været, hvorledes den (leksiko)grammatiske metafor udmønter sig i dansk. Altså at afklare, hvilke typer af (leksiko)grammatiske metaforer der findes i dansk, og beskrive, hvorledes disse fungerer. Heri ligger denne afhandlings primære deskriptive aspekter.

Som påpeget ovenfor er en teori og en deskription kun interessant, når disse kan anvendes til et formål. Derfor rummer afhandlingen ikke blot en teoretisk afklaring af begrebet (leksiko)grammatisk metafor og en deskriptiv kortlægning heraf, men også en anvisning på, hvorledes begrebet kan anvendes i praksis – nemlig i forbindelse med praktisk tekstanalyse. Dette er afhandlingens applikationsaspekt.

Den primære motivation for at udarbejde en afhandling som ovenfor skitseret er at give en overbygning til den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk, sådan som dette sprog er kortlagt på nuværende tidspunkt.⁸ Den hidtidige systemisk funktionelle kortlægning af dansk har i al væsent-

⁸ Jeg betragter *Sproget som ressource* (Andersen et al. 2001) og *Metafunctional Profile: Danish* (Andersen et al. 2002) som de i øjeblikket mest dækkende generelle systemisk funktionelle beskrivelser af dansk. Hertil kan føjes Smedegaards detaljerede kortlægning af det leksikogrammatiske system TRANSITIVITET (Smedegaard 2002) og Trads’ registerspecifikke analyse af de sprogliggjorte interpersonelle relationer i medarbejdersamtaler (Trads 2000).

lighed fokuseret på typisk, altså ikke-metaforisk sprogbrug. Metaforisk sprogbrug er der fx kun givet et vagt signalement af i Andersen et al. 2001 (appendiks 1). Således er (leksiko)grammatiske metaforer blevet samlet i en 'skraldespand' ud fra nogle generelle retningslinier, og de er ikke blevet beskrevet yderligere.

At have en sådan skraldespand over tilfælde af autentisk sprogbrug er meget lidt funktionelt. Og helt utilfredsstillende. Som (systemisk) funktionalist betragter jeg det nemlig som min opgave at beskrive sprog, som det rent faktisk fungerer, ikke at beskrive sprog ud fra idealiserede regler for, hvordan det burde fungere. Med en sådan indstilling er det utilfredsstillende kun at være i stand til at behandle tilfælde af typisk sprogbrug og ikke de tilfælde, hvor sprogbrogen er atypisk på den måde, at den bryder med de typiske relationer mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum.

Det er som en følge af ovenstående argument, at jeg betragter nærværende afhandlings kortlægning af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk som en nødvendig, funktionel overbygning til den aktuelle systemisk funktionelle beskrivelse af dansk.

Med den anførte motivation for afhandlingen spiller det også en rolle i min afgrænsning af problemstillingen, at afhandlingen ikke fungerer som en isoleret størrelse, men som et led i en længere kæde af forskningsprojekter, hvormed vi (i) kan opnå en større nøjagtighed og gennemskuelighed i den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk og (ii) til stadighed kan opdyrke applikationskonkter, hvor en systemisk funktionel vinkel er frugtbar.

Ovenstående kan samles i følgende problemformulering for afhandlingen:

På baggrund af en teoretisk afklaring af begrebet (leksiko-)grammatisk metafor i systemisk funktionel lingvistik kortlægges ud fra analyse af primært autentisk tekst hovedtyper af (leksiko-)grammatiske metaforer i dansk.

Som en konsekvens af den ovenfor anførte motivation for afhandlingen er det deskriptive aspekt afhandlingens centrale. Men også applikationsaspektet har spillet en afgørende rolle for min formulering af problemstillingen. Hovedsigtet med afhandlingen – nemlig at dens kortlægning af den (leksiko)grammatiske metafor skal kunne anvendes i diskursanalytisk sammenhæng – har bevirket, at afhandlingen er mere generel i sin beskrivelse, end afhandlinger oftest er.⁹ Jeg har valgt at male med den brede pensel for at indfange alle hovedtyper af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk, således at billedet af dette sproglige fænomen er komplet i forhold til anvendelse i diskursanalyser. På denne måde har jeg søgt den komplette beskrivelse af alle (diskursanalytisk) væsentlige typer af (leksiko)grammatiske metaforer i de lavere specificeringsgrader frem for at udvælge en enkelt type og så gå helt i dybden med denne.

⁹ Se imidlertid Taverniers (2002) for en Ph.D.-afhandling, der bevæger sig på et overordentlig generelt plan.

Det udtømmende (jf. Hjelmslev) findes i afhandlingen således i de lavere specificeringsgrader i den systemiske kortlægning af den (leksiko)grammatiske metafor i dansk. På denne måde anvender jeg specificeringsdimensionen som et aktiv i afgrænsningen af, hvad jeg medtager i afhandlingen. En sådan anvendelse er helt i overensstemmelse med Hallidays, idet han anfører, at

In description, delicacy is a variable: one may choose to describe a language without going beyond the primary degree, still being comprehensive in rank and exponence and making use of all the categories of the theory (Halliday 1961, p. 58).

Endvidere er det også i tråd med Hallidays anskuelse om sigtet med lingvistisk praksis (jf. *ibid.*, p. 72) at anvende et kriterium som 'hvad der er væsentligt i diskursanalytisk sammenhæng' for afgrænsningen af problemstillingen.

1.4 Data

En funktionel beskrivelse af et sprogligt fænomen må basere sig på analysen af autentisk tekst. Kun på denne måde er det muligt at validere, at man foretager en beskrivelse af, hvordan det sproglige fænomen rent faktisk fungerer, altså hvordan det fungerer som tekst i kontekst.

Det sproglige grundlag for afhandlingens systemisk funktionelle kortlægning af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk er en række analyser af autentisk dansk sprogbrug. Denne sprogbrug stammer forskellige steder fra:

- (i) For det første har jeg anvendt mit eget lille personlige korpus på i alt 76 tekster repræsenterende en række forskellige registre ('genrer'), såsom samtaler (herunder interviews), stillingsannoncer, tekniske manualer, vejledninger, lovforslag, avisartikler (reportager, ledere, kronikker), faglig information, EU-cirkulærer, nyhedsbreve, kommunalplaner og læserbreve. Dette korpus er indsamlet i efteråret 2000, og teksterne er systematisk gennemgået for at finde tilfælde af (leksiko)grammatiske metaforer.
- (ii) For det andet har jeg anvendt et korpus på 3021 sætninger, indsamlet og analyseret i forhold til TRANSITIVITET af Smedegaard (Smedegaard 2002, del 2). Disse sætninger repræsenterer registrene lovtekst, brugsanvisning, salgsbrev, patientjournal, mødereferat, offentlig informationsbrochure, pressemeddelelse, reklamebrochure, brev fra offentlig myndighed, nyhedsartikel, stillingsannonce, politisk tale, rejsehåndbog, lærebogstekst, populærvidenskabelig artikel, horoskop og trafikinformation. Dette korpus har væsentligst spillet en rolle i forhold til beskrivelsen af ideationelle (leksiko)grammatiske metaforer.
- (iii) For det tredje har jeg – når jeg efter de indledende undersøgelser i mit personlige korpus (jf. (i)) har været på jagt efter yderligere tilfælde af de typer af (leksiko)grammatiske

metaforer, dette korpus har afsløret for mig – anvendt to elektroniske korpora, nemlig VISL-korpuset for dansk (<http://visl.hum.sdu.dk/visl/da>) og Korpus 2000 (<http://korpus.dsl.dk/korpus>).

- (iv) For det fjerde har jeg sideløbende med udarbejdelsen af denne afhandling undervist og vejledt studerende i systemisk funktionel lingvistik. Herved har jeg fået indblik i forskellige relevante problemstillinger, ligesom jeg har fundet tilfælde af (leksiko)grammatiske metaforer i de analyser, jeg er blevet præsenteret for af de studerende. Ikke mindst analyserne af de ca. 10.000 sætninger, som mit hold på Virksomhedskommunikation i 2002 udførte i forbindelse med deres registeranalyser, har været rige på (leksiko)grammatiske metaforer.

Hvor mange tilfælde, jeg har gennemgået i forbindelse med hver enkelt type af (leksiko)grammatisk metafor, har været afhængig af entydigheden i den analyserede sprogbrug. Således har jeg analyseret sproglige tilfælde, indtil jeg har set en klar systematik i den pågældende metafortype, og indtil der ikke længere er dukket nye tilfælde op, som ikke har passet ind i den etablerede systematik.

1.5 Metodik og terminologi

I dette afsnit vil jeg introducere en række metoder og termer, som vil fungere som hjørnestene i denne afhandlings argumentation.

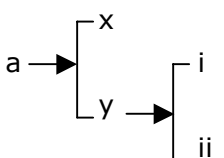
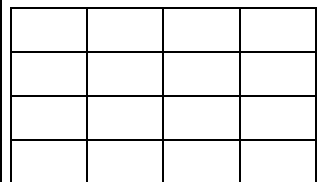
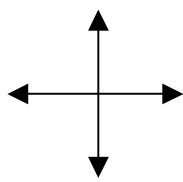
1.5.1 Figurative repræsentationer

Figurer og skemaer spiller en stor rolle i afhandlingen. Jeg er en stærk tilhænger af en rigt facetteret diskurs, hvad angår semiotiske udtryksmåder. Altså af en 'multimodal' diskurs. Samspelet mellem figurative og verbalsproglige fremstillinger ikke alene letter forståelsen af et emne, det føjer også yderligere nuancer og aspekter til. På trods af verbalsprogets rigdom fremstilles nogle tanker enklere i streg end i ord. Sådan er i hvert fald min opfattelse.

Yderligere synes den figurative fremstilling oplagt i en række tilfælde, fordi to af de tre hovedmål med afhandlingen – som også ovenfor anført i forbindelse med uddybningen af problemformuleringen – er at foretage dels en teoretisk modellering af den (leksiko)grammatiske metafor, dels en i de primære specificeringsgrader udtømmende systemisk beskrivelse af hovedtyper af den (leksiko)grammatiske metafor i dansk. En model rummer næsten pr. definition noget figurativt – det er i hvert fald reglen frem for undtagelsen – og en systemisk beskrivelse har som sit ultimative mål opstillingen af systemnetværk; og sådanne er figurative repræsentationer.

I afhandlingen anvender jeg fire typer af figurativ/ skematisk repræsentation. Den første type er modellen. Modellen er svær at karakterisere generelt, fordi den er en tegning/ en grafisk form, hvis udseende er afhængig af den tanke, modellen anvendes til at fremstille. De næste tre typer af figura-

tiv/ skematisk repræsentation har hver sine generelle og distinkte betydninger – og dermed hver sine styrker – og disse kan kort karakteriseres som i Skema 1-1 nedenfor.¹⁰

FIGURTYPE	SYSTEMNETVÆRK	SKEMA	KOORDINATSYSTEM
VISUELT DESIGN			
ORGANISERING	taksonomi	tabel	rum
KATEGORISKE GRÆNSER	distinkte kategorier som muligheder i systemnetværk	distinkte kategorier som celler i en tabel	overlappende kategorier som enheder i rum
HOVEDIDÉ	betydning skabes gennem distinkte valg	betydning skabes af krydsende dimensioner	betydninger er overlappende og kan gradbøjes mere eller mindre
STYRKE	repræsentation af paradigmatiske relationer og specificering	overblik over, hvilket delelement af helheden, man befinder sig i; summarisk fremstilling	repræsentation af nærhedsgrad mellem kategorier som afstand i rum

Skema 1-1: Figurative repræsentationer

1.5.2 Det trinokulære perspektiv

Det trinokulære perspektiv er et redskab, hvorved sproglige fænomener og kvaliteter kan betragtes og derved kortlægges. Det trinokulære perspektiv knytter sig til hypotesen om sprog som en stratificeret størrelse, og gennem det anskuer man et sprogligt fænomen fra tre vinkler, nemlig (i) fra oven, (ii) fra neden og (iii) fra siden (jf. Halliday og Matthiessen 1997, p. 4ff., og Andersen et al. 2001, p. 32ff.). Disse kan forklares som følger:

- (i) Vinklen fra oven på et sprogligt fænomen er den semantiske vinkel. Under denne vinkel fokuseres således på den semantiske betydning, som det sproglige fænomen realiserer.
- (ii) Vinklen fra neden på et sprogligt fænomen er den leksikogrammatiske vinkel. Vinklen fra neden belyser den leksikogrammatiske realisering af den semantiske betydning, som

¹⁰ Kontinuumet, som jeg også anvender som visuel repræsentation, har de samme kvaliteter som koordinatsystemet; koordinatsystemet er jo ikke andet end et kryds af to kontinua.

er identificeret fra oven. Fra neden betragtes strukturen af og de fonologiske kvaliteter ved et sprogligt fænomen.

- (iii) Vinklen fra siden belyser dels forholdet mellem muligheder i et system, dels forholdet mellem de systemer, som sproget udgøres af. Gennem denne vinkel kan der grundlæggende foretages to typer af betragtninger: (i) en relativ lokal betragtning, hvor man holder sig til at sammenligne snævert forbundne systemer (: systemer fra den samme metafunktion), eller (ii) en relativ global betragtning, hvor man trækker linier mellem systemer fra forskellige metafunktioner.¹¹

I det trinokulære perspektiv er sammenhængen størst mellem vinklerne fra oven og fra neden, idet disse er knyttet sammen gennem realisering. Hvor der er spændinger mellem de forskellige vinkler i det trinokulære perspektiv

...priority will be given to considerations from above and from around since these are the perspectives that motivate linguistic categories in the first place (Matthiessen 2002a, p. 90).

Det trinokulære perspektiv kan visuelt fremstilles som i Fig. 1-5 (jf. Andersen et al. 2001, p. 33) på næste side.

Jeg vil anvende det trinokulære perspektiv til at beskrive de forskellige hovedtyper af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk. For med inddragelsen af alle tre vinkler – og dermed inddragelsen af såvel semantiske og leksikogrammatiske som paradigmatiske og syntagmatiske kriterier – laver jeg en total systemisk funktionel kortlægning (af hovedtyper af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk). Som Matthiessen udtrykker det, så er

A definition of a systemic functional category (...) simply its location in the multidimensional network of relationships – its semiotic address (Matthiessen 2002a, p. 90; jf. Halliday 1966b, p. 110).

Med det trinokulære perspektiv (rummende alle dimensionerne i den systemisk funktionelle teori) er det altså muligt at give hver enkelt hovedtype af (leksiko)grammatisk metafor i dansk sin egen 'semiotiske adresse'.

¹¹ (Jf. note 5:) Se afsnit 3.2.1 for en præsentation af begrebet metafunktion i systemisk funktionel lingvistik.

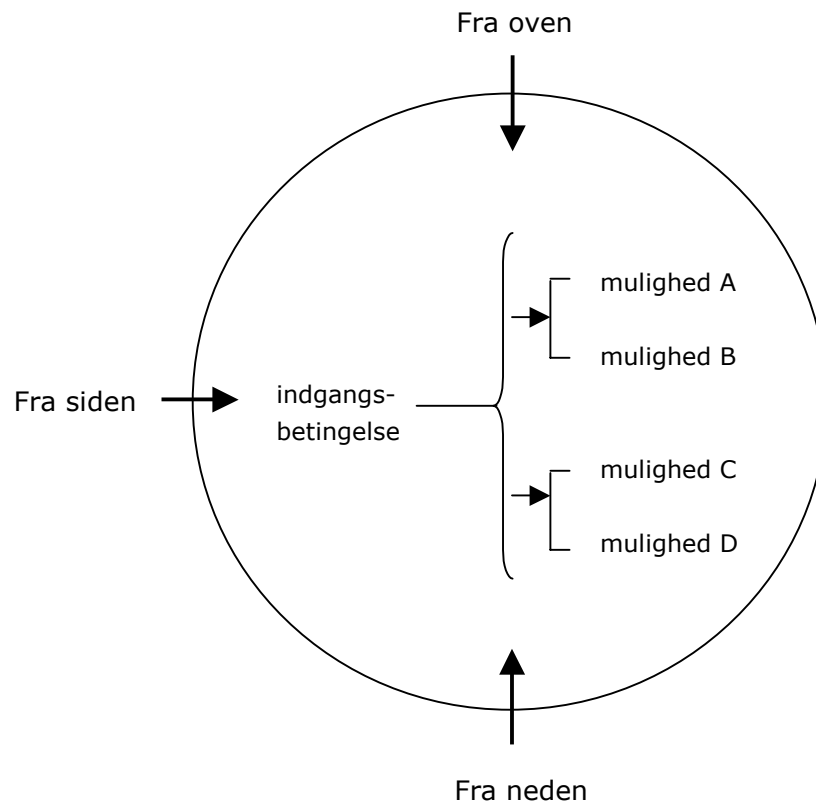

Fig. 1-6: Det trinokulære perspektiv

1.5.3 Analysernes subjektivitet

Som allerede pointeret, er sprog og metasprog to distinkte fænomener. Sproget er ikke designet, det indlæres i de første faser ubevidst, og det bruges ofte ubevidst.¹² Metasproget, derimod, er designet, det indlæres bevidst, og det anvendes bevidst. På sin vis kan man derfor betragte lingvistens opgave som kunstig. Eksempelvis tænker den systemisk funktionelle lingvist i paradigmer – det gør den almindelige sprogbruger ikke. I forbindelse med enhver analyse af autentisk sprogbrug – og dermed selvsagt også i forbindelse med de sproglige analyser i denne afhandling – vil der være en grad af usikkerhed. En usikkerhed forårsaget af spørgsmålet om, hvorvidt den videnskabelige repræsentation i (kontekstuelle, semantiske og leksikogrammatisk) kategorier af den sproglige handling er præcis. Dette spørgsmål kan ikke besvares kategorisk, for flere læsninger af den givne sprogbrug kan være mulige. Nogle læsninger er bedre end andre, for nogle læsninger er bedre underbyggede end andre. Men i alle tilfælde må en vis grad af subjektivitet i forståelsen af betydningen af en sprogbrug tillades. Halliday formulerer problemstillingen på følgende måde:

¹² Halliday påpeger, at ubevidst sprogbrug ikke er det samme som at tale uden at tænke, men faktisk er et ideal, idet vi kun i ubevidst tale anvender sprogets ressourcer fuldt ud: "...only when we cease to attend to the process of meaning can we ever master the ability to mean" (Halliday 1984a, p. 302).

...a text analysis is a work of interpretation. There are relatively few absolute and clearcut categories in language; there are many tendencies, continuities, and overlaps. Many actual instances can be analysed in two or more different ways, none of which can be ruled out as impossible; some may be less sensible than others, and so can be discarded, but we may still be left with alternatives (Halliday 1985b, p. 54).

1.5.4 Terminologi

Lingvistikkens studieobjekt er sproget. Enestående for lingvistikken er det således, at verbalsproget både er den materie, der skal undersøges, og (i udsnit) den terminologi, hvormed materien skal karakteriseres (jf. Halliday 1984a, 1996b). Firths formulering om, at lingvistik er "language turned back on itself", Hjelmslevs bemærkning om, at "et metasprog [vil] være (eller kunne være) helt eller delvis identisk med sit objektsprog" (Hjelmslev 1993, p. 106), og Weinreichs observation om "language as its own metalanguage" (efter Halliday 1984a, p. 296) pointerer sammenfaldet mellem sprog og metasprog.

En term som fx '(leksiko)grammatik' betegner på samme tid et bestemt stratum i sproget og studiet af dette stratum (jf. Halliday 1998). Dette kan være forvirrende. Endnu værre bliver det, når terminologien bliver sammenfaldende ikke blot mellem sprog og metasprog, men mellem forskellige strata i både sproget og metasproget. Et eksempel herpå er termerne for de processer, mennesket involverer sig i, og som afspejles sprogligt – og i forlængelse heraf metasprogligt: 'Proces' med stort begyndelsesbogstav betegner i det systemisk funktionelle metasprog en bestemt leksikogrammatisk funktion i det leksikogrammatiske system TRANSITIVITET; 'proces' med lille begyndelsesbogstav betegner i det systemisk funktionelle metasprog den semantiske processuelle betydning, som typisk realiseres af en Proces; disse metasproglige Processer og processer afspejler sprogets organisering, hvor vi også finder processuelle betydninger organiseret gennem leksikogrammatiske Processer.

Karakteren af problemet med at skabe et metasprog ud af det sprog, man med metasproget søger at beskrive, er, at sprogets

...logical and ideational systems were not designed for the task. Some combinations of features may be realized in ways that are ambiguous, others may carry a baggage of unwanted corollaries, and so on (...). And using natural language as a metalanguage for natural language itself is likely to inflate the problems still further, since whatever shortcomings it has are compounded by the factor of self-reference – the metalanguage being a form of the same semiotic system that it is also being used to describe (ibid., p. 298).

Argumentet i sidste del af ovenstående citat er med til at understrege værdien af figurative, visuelt semiotiske fremstillingsmåder, som denne afhandling er rig på¹³. Og det understreger væsentlighe-

¹³ Jf. afsnit 1.5.1 ovenfor.

den af at være stringent i sin sprogbrug – altså at anvende veldefinerede faglige termer på en konsekvent måde.

I nærværende afhandling har jeg væsentligst anvendt det systemisk funktionelle begrebsapparat, som det er beskrevet i Andersen et al. 2001. Hvor jeg afviger fra forståelsen i den fremstilling, har jeg klart markeret det. Endvidere har jeg i løbet af mit arbejde tilføjet forskellige termer til det systemisk funktionelle begrebsapparat. Disse har jeg kort præsenteret og defineret nedenfor i Skema 1-2. Resterende begreber fra det systemisk funktionelle begrebsapparat er defineret, hvor de anvendes første gang.¹⁴

Sprogbrug	en tværstratal sproglig størrelse, der både rummer semantik og leksikogrammatik; findes i tekstenden af instantieringskontinuumet.
Tilfælde	autentisk sprogbrug; findes i tekstenden af instantieringskontinuumet.
Eksempel	konstrueret sprogbrug; findes i tekstenden af instantieringskontinuumet.
Betydning	oversættelse fra engelsk af "meaning". Betydning hører det semantiske stratum til.
Realisering	en leksikogrammatisk "wording" af en semantisk betydning.
Proceskonfiguration	en konfiguration af Proces + Participant(er) + Cirkumstantiale(r); (sætnings)strukturen af eksperientielle funktioner.
(Leksiko)grammatisk metafor	Halliday betegner dette sproglige fænomen "grammatical metaphor", og dette er den gængse betegnelse; jeg betegner det 'leksikogrammatisk metafor'. Argumentet for min ændring af termen findes i kap. 5. Indtil da anvender jeg denne parentetiske dobbeltbetegnelse (bortset fra i sammenhænge, hvor jeg refererer samlede beskrivelser af fænomenet hos andre; i sådanne sammenhænge anvender jeg den pågældendes terminologi).

Skema 1-2: Udvalgte termer og deres betydning

Notationsteknisk findes en del inkonsekvenser inden for den systemisk funktionelle lingvistik. Således er der forskellige værker imellem (sammenlign eksempelvis Halliday 1994a, Eggins 1994 og Andersen et al. 2001) forskelle med hensyn til noteringen af systemer, funktioner og semantiske kategorier. I denne afhandling har jeg valgt den praksis, som fremgår af nedenstående Skema 1-3.

¹⁴ Oversigten over termer er givet for at lette læsningen af en afhandling, der hele tiden bevæger sig på tværs af sprogets strata og leksikogrammatikkens range. En uddybende, men stadig koncis oversigt over det systemisk funktionelle begrebsapparat (på dansk) findes i Hestbæk og Lindahl 2002.

Jeg håber, at denne praksis kan modvirke forvirring om, på hvilket strata beskrivelsen bevæger sig – og om, hvorvidt der er tale om funktioner eller former.

Kategori	Notationsteknik	Eksempler
Semantisk betydning	Anføres med små bogstaver	udsagn, tilbud, genstand, proces
Leksikogrammatisk funktion	Anføres med stort begyndelsesbogstav	Subjekt, Finitum, Proces
Leksikogrammatisk form	Anføres med små bogstaver	deklarativ, substantiv, verbum
System	Anføres med store bogstaver	MODUS, TRANSITIVITET, THEMA

Skema 1-3: Notationsteknik

1.6 Afhandlingens opbygning

Spændinger i sproget – Om leksikogrammatiske metaforer i dansk består af 5 dele med i alt 10 kapitler samt forskellige serviceafsnit.

Del 1 – Indledning

Første del af afhandlingen består alene af nærværende kapitel 1: *Indledning*.

Del 2 – Udgangspunkt

I anden del af afhandlingen giver jeg først i kapitel 2: *Begrebet metafor* en præsentation af, hvad en metafor er, og jeg placerer den (leksiko-)grammatiske metafor i forhold til den traditionelle (leksikalske) metafor. Idéen med kapitel 2 er at give en forståelse for, hvordan den (leksiko)grammatiske metafor adskiller sig fra andre opfattelser af metaforbegrebet; ved at vide, hvad en (leksiko)grammatisk metafor ikke er, får vi nemlig en forståelse for dens væsen.

I kapitel 3: *Systemisk funktionel lingvistik: teori* introducerer og diskuterer jeg de dimensioner, som sammen udgør den systemisk funktionelle teori. Kapitlet spiller tæt sammen med det efterfølgende kapitel 4: *Systemisk funktionel lingvistik: deskription (af dansk)*, hvori jeg præsenterer de kontekstuelle variabler, de semantiske domæner og de leksikogrammatiske systemer, som sammen udgør den systemisk funktionelle deskription af dansk.

Således er det de store linier, der trækkes i kapitel 3, hvorefter disse fungerer som forståelsesramme for kapitel 4's mere detaljerede fremstilling.

Sammen danner de to kapitler et fundament, der gør min efterfølgende beskrivelse af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk tilgængelig. Et væsentligt formål med afhandlingens anden del er med andre ord, at det skal fungere som afsæt for resten af afhandlingen, således at jeg i denne kan benytte den systemisk funktionelle begrebsverden uden yderligere forklaring af de enkelte begreber.

Del 3 – Udvikling

Tredje del af afhandlingen udgør dens absolutte kerne. Heri findes afhandlingens væsentligste bidrag til forskningen i systemisk funktionel lingvistik, og det er kapitlerne i denne del, der direkte besvarer afhandlingens problemformulering.

I kapitel 5 – som er tredje dels mest teoretiske kapitel – præsenterer jeg de væsentligste tanker om (leksiko)grammatiske metaforer i den bestående litteratur, hvorefter jeg modellerer og i oversigt giver mit eget bud på en præcisering og uddybning af begrebet (leksiko)grammatiske metafor. Dette bud er afhandlingens teoretiske kerne, og det er det bud, jeg i kapitel 6: *Interpersonelle leksikogrammatiske metaforer* og kapitel 7: *Ideationelle leksikogrammatiske metaforer* beskriver i detaljer. De to sidstnævnte kapitler er altså tredje dels mest deskriptive kapitler.

Med kapitel 8: *Sammenfatning og uddybning* afrunder jeg afhandlingens del 3, idet jeg her knytter resultaterne fra de foregående tre kapitler i et samlet systemisk netværk for den (leksiko)grammatiske metafor i dansk, samtidig med at jeg i en række mindre diskussioner yderligere karakteriserer den danske (leksiko)grammatiske metafors væsen.

Del 4 – Applikation

Afhandlingens fjerde del består af et enkelt kapitel, nemlig kapitel 9: *Den leksikogrammatiske metafor og tekstanalyse*. I dette kapitel demonstrerer jeg gennem analyse af dels en skriftsproglig, dels en talesproglig tekst, hvorledes beskrivelsen af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk kan anvendes til tekstanalyse. Kapitel 9 tjener således som et applikationsperspektiv på den i del 3 givne deskription af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk.

Del 5 – Konklusion

Femte del rummer afhandlingens afsluttende kapitel 10: *Konklusion*, hvori jeg runder af med at opsummere resultater, erkendelser og begrænsninger i afhandlingen.

2 Begrebet metafor

I dette kapitel vil jeg ganske kort definere, hvad en metafor er, og i forhold hertil placere den (leksiko)grammatiske metafor. Idéen med kapitlet er at give en forståelse af, hvordan den (leksiko)grammatiske metafor adskiller sig fra andre opfattelser af metaforbegrebet; ved at vide, hvad en (leksiko)grammatiske metafor ikke er, får vi nemlig en forståelse for dens væsen.

Som Jørgensen anfører, er der inden for stilistikken ”skrevet adskillige tykke værker om metafor-teori fra forskellige synsvinkler” (Jørgensen 1996, p. 71). Mit ærinde her er ikke at forsøge en grundig diskussion af det, man kunne kalde den traditionelle metaforopfattelse, men blot at præsentere denne som en kontekst for afhandlingens afklaring og beskrivelse af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk. Fremstillingen i nærværende kapitel er derfor stærkt selektiv og yderst kortfattet.

Kapitlet indledes med hovedafsnit 2.1, hvori jeg kort redegør for metaforbegrebets oprindelse. Herefter følger hovedafsnit 2.2 med en præsentation af den traditionelle (litterære) stilistiks opfattelse af metaforbegrebet og hovedafsnit 2.3 med en gennemgang af lingvistiske opfattelser af metaforbegrebet. Hovedafsnit 2.4 afrunder kapitlet med en kort opsummering af erkendelserne i det.

2.1 Det oprindelige metaforbegreb

Det er almindeligt anerkendt, at Aristoteles var den første, der teoretiserede over metaforens væsen (jf. Leezenberg 2001, p. 15 og 31, og Lakoff og Johnson 1980, p. 190). Inden vi ser nærmere på Aristoteles’ opfattelse skal vi imidlertid betragte de nødvendige kulturelle forudsætninger for, at metaforen overhovedet opstår. Aristoteles er nok den første, der teoretiserer over metaforen, men metaforisk sprogbrug har været anvendt længe før Aristoteles’ tid. Eksempelvis rummer Homers skrifter sprogbrug, der synes figurativt – altså en form for sprogbrug, hvor en term (typisk et ord) bliver anvendt på en atypisk måde; hvor termen har en anden betydning end den typiske.

Ifølge Leezenberg synes der at være en klar sammenhæng mellem en kulturs udvikling af et skriftsprog og metaforens opståen i kulturen og dens sprog (jf. Leezenberg 2001, p. 23 og 26ff.). I hvert fald er der sammenhæng mellem skriftsprog og muligheden for at opfatte en sprogbrug som bogstavelig (altså ikke-metaforisk) og en anden som metaforisk. Med skriftsproget indføres nemlig en mulighed for at kategorisere og fastholde en kategorisering. Ikke underligt er de første kendte eksempler på skriftsprog lister over ting – over inventar, varer, ejendele, etc. Sådanne lister

...force a greater systematization of the language on the speakers, since they require unequivocal decisions as to whether or not some item belong to a certain class or category. Writing thus makes language more decontextualized and more discontinuous, as it both enables and requires the employment of strict categorial boundaries that are abstracted from particular contexts. In such a perspective, writing is a precondition for the systematic, consistent codification of words and their meanings, and thus for the recognition of ‘deviant’ usages as such. This suggests that literacy is also an essential precondition for the ability to distinguish between the literal and the figurative use of expressions (ibid., p. 21).

Kategoriseringer spiller altså en afgørende rolle for muligheden for at skelne mellem bogstavelig og metaforisk sprogbrug. En forståelse for grænsen mellem fx levende, dødt, menneskeligt og ikke-menneskeligt er nødvendig.

Aristoteles lever i en veludviklet kultur med et skriftsprog, så de kulturelle forudsætninger er til stede for hans *Poetik*, hvori han definerer en metafor som ”et ord med overført betydning” (Aristoteles 1958, p. 49). Et sådan ord med overført betydning er ”anvendelsen af et navneord, der i sig selv har en anden betydning” (ibid., p. 49).

Med den sidste formulering er det ikke klart, hvorvidt det metaforiske ligger i processen/ brugen af et ord med en anden betydning, eller om det ligger i selve ordet med den anden betydning. Eller om det metaforiske ligger i både den ene og den anden forstand. Således er det ikke muligt at placere Aristoteles’ metaforopfattelse som enten semantisk (altså som involverende ord og deres betydning) eller som pragmatisk (altså involverende brugen af sprog).¹⁵

Aristoteles skelner mellem fire typer af metaforisk sprogbrug, nemlig

- (i) Anvendelsen af en mere generel term for den mere specifikke. Som et eksempel herpå nævner Aristoteles i forbindelse med et skib *at stå* som en mere generel term end *at ligge*. Altså anvendelsen af ””Her står mit skib” for det at ”ligge for anker”” (ibid., p. 49).

¹⁵ Det skal pointeres, at jeg i dette afsnit anvender benævnelserne semanti(s)k og pragmati(s)k til at karakterisere paradigmer inden for lingvistikken. Med andre ord betegner semantik i dette afsnit ikke et stratum i det systemisk funktionelle begrebsapparat, men et paradigme som fx beskrevet af Lyons (1977).

(ii) Anvendelsen af en mere specifik term for den mere generelle (altså det modsatte af (i)). Som et eksempel på denne type metafor nævner Aristoteles en sætning fra Homer, nemlig ”Visselig har Odysseus udført 10000 fremragende gerninger” (ibid., p. 49), hvor Homer har anvendt den nøjagtige mængdeangivelse *10000* frem for *mange*.

(iii) Anvendelsen af en anden (atypisk) term fra samme ordklasse, der har næsten samme betydning. Som eksempel nævner Aristoteles

...”Han tog livet bort med bronzen” og ”Han skar det bort med den hårde bronze”. Her har digteren det ene sted kaldt ”tage bort” for ”skære bort”, det andet ”skære bort” for ”tage bort”, for begge ord udtrykker det samme, nemlig at berøve en noget (ibid., p. 49).

(iv) Anvendelsen af analogi, som Aristoteles definerer ved det forhold

...at det andet forholder sig til det første som det fjerde til det tredje. Så kan man i stedet for det andet sige det fjerde eller i stedet for det fjerde det andet. Og undertiden tilføjer man så det, som det ombyttede ord refererer sig til. Jeg mener fx drikkeskålen forholder sig til Dionysos som skjoldet til Ares. Og så kan man kalde drikkeskålen Dionysos’ skjold eller skjoldet Ares’ drikkeskål (ibid., p. 49).

Alene Aristoteles’ fjerde type af metaforisk sprogbrug vil i dag regnes som en ægte metafor. Type (i) og (ii) synes at være eksempler på synekdoke frem for metafor, og type (iii) minder mere om metonymi end metafor.¹⁶

2.2 Stilistikkens metaforbegreb

Albæk definerer en metafor som et ”overført, billedligt Ord eller Udtryk” (Albæk 1939, p. 116) og bemærker, at en metafor kan forekomme som substantiv, adjektiv eller verbum (ibid., p. 118). I overensstemmelse hermed anfører Jørgensen, at en metafor ”fungerer på ordniveau” (Jørgensen 1996, p. 76).

Hos Jørgensen defineres en metafor som en

...substitution, der på basis af en semantisk ækvivalens (lighed) erstatter et element med et andet (ibid., p. 76).

Om forskellen på metafor og metonymi skriver Jørgensen, at hvor metaforens billedlige led (ordet med overført betydning) erstatter det reelle led i kraft af en lighed, så bygger mekanismen i en me-

¹⁶ Her støtter jeg mig til opfattelserne af metafor, metonymi og synekdoke, som de er at finde i Albæk (1939), Jørgensen (1996) og Rask (1995).

tonymi på nærhed (ibid., p. 72). I forhold hertil sker der i synekdoen (som flere steder regnes som en type af metonymi) en ”Ombytning med Hensyn til Omfang” (Albæk 1939, p. 123).

2.3 Lingvistikens metaforbegreb

Forskellige lingvistiske paradigmer har behandlet metaforer på forskellig vis. Det er således muligt at skelne mellem semantiske metaforopfattelser, pragmatiske metaforopfattelser, kognitive metaforopfattelser – og så den systemisk funktionelle opfattelse af (leksiko)grammatiske metaforer.

Leezenberg påpeger, at

The different approaches (...) differ as to what kind of knowledge is involved in the interpretation of metaphor. Very roughly, semantic approaches focus on conventionalized knowledge of some sort (not necessarily aspects of meaning in the more restricted sense, but also ‘stereotypes’, ‘connotations’ and the like); pragmatic approaches emphasize the role of nonlinguistic or world knowledge; while conceptualistic approaches regard mental representations and the ability to think in analogies as the key to our metaphorical competence (Leezenberg 2001, p. 11).

2.3.1 Semantiske metaforopfattelser¹⁷

Der findes i hovedsagen to forskellige metaforopfattelser inden for det semantiske paradigme. Således kan man skelne mellem, om en modtager tolker en metafor på baggrund af (i) de egenskaber, som det billedlige element har i virkeligheden, eller på baggrund af (ii) de egenskaber, som i en kultur typisk associeres med det billedlige element. Den første af disse opfattelse kan benævnes semantisk-denotativ, den anden kan benævnes semantisk-konnotativ.

Den semantisk-denotative metaforopfattelse (som i dag er den atypiske af de to semantiske metaforopfattelser) har to fundamentale karakteristika.

For det første betoner denne opfattelse kraftigt sammenhængen mellem metafor og sammenligning, typisk ved at definere en metafor som en elliptisk sammenligning. Metaforen i eksempel 1 nedenfor betragtes altså som en sammentrækning af sammenligningen i eksempel 2, idet de begge udtrykker, at mænd er sammenlignelige med ulve.

1. *Mænd er ulve.*
2. *Mænd er som ulve.*

¹⁷ Gennemgangen i dette afsnit er overvejende inspireret af Leezenberg 2001.

En metafor som den ovenstående synes svagere end sammenligningen på den måde, at hvor sammenligningen direkte fastslår en sammenhæng mellem realelementet *mænd* og billedelementet *ulve*, indikerer metaforen denne sammenhæng.

For det andet – som allerede anført – tolker man en metafor ud fra de egenskaber, som det virkelige objekt bag billedelementet rummer. Med andre ord tolker man på grundlag af billedelementets denotative egenskaber. En metafor som i 3 kan således tolkes i retning af, at *Mathias* og *løven* begge har egenskaben, at de er modige.

3. *Mathias er en løve.*

Ved en metafor som 3 begynder den semantisk-denotative tolkning imidlertid at løbe ind i problemer, for er en egenskab som modig en faktisk egenskab hos en løve, eller er opfattelsen af en løve som et modigt væsen snarere en stereotyp? Hvis tolkningen er baseret på en stereotypisk opfattelse, så er vi ikke i en semantisk-denotativ tolkningspraksis, men i en semantisk-konnotativ tolkningspraksis.

En metafor som

4. *Mathias er en gorilla.*

kan sagtens være (metaforisk) adækvat, hvis *Mathias* er rå og halv voldelig, også selv om gorillaer i virkeligheden er sky og følsomme væsner. Tolkningen er i dette tilfælde blot ikke baseret på en gorillas virkelige egenskaber, men på en kulturel stereotyp om gorillaer. Og hermed er tolkningen semantisk-konnotativ.

Det primære karakteristikum ved den semantisk-konnotative metaforopfattelse er således, at det er konnotationerne, der forbindes med billedelementet, som bestemmer den metaforiske tolkning. Som Leezenberg anfører, så gælder det inden for denne metaforopfattelse, at

...metaphorical interpretation does not involve the properties that actually apply to the *objects* referred to, as much as the properties that are associated with the *word*, and *held* to apply to the objects by the average member of a speech community (ibid., p. 78; orig. kursivering).

Man kan således karakterisere den semantisk-denotative tolkning som en tolkning ud fra ting, mens den semantisk-konnotative tolkning er en tolkning ud fra ord.

2.3.2 Pragmatiske metaforopfattelser

Mens der inden for det semantiske paradigme findes talrige arbejder om metaforer, er dette emne kun ganske sparsomt behandlet inden for det pragmatiske paradigme. Det er således en tilsnigelse overhovedet at tale om en pragmatisk metaforopfattelse. Som Levinson skriver

More concrete suggestions for a pragmatic theory of metaphor simply do not, at the time of writing, exist (Levinson 1983, p. 158).

Levinsons pointe er, at det som pragmatiker ikke er noget problem at genkende en metafor, men derimod problematisk at finde et egnet begrebsapparat til at tolke metaforen. Mey angiver i sin fremstilling af pragmatikken heller ikke et begrebsapparat til at tolke metaforer, men koncentrerer sig om en diskussion af metaforers betydning for menneskelig forståelse (jf. Mey 1993, p. 61ff. og 301ff.). Hermed gør han ikke meget andet end at forfægte Lakoffs og Johnsons synspunkter.¹⁸ Mey pointerer bl.a., at

...metaphors are a way of life. No wonder, then, that different ways of life engender different metaphors, and that all understanding in life depends on, and even crucially presupposes, and understanding of metaphors (ibid., p. 62).

2.3.3 Kognitive metaforopfattelser

Som Coulson (2000, kap. 6) anfører, er det muligt at skelne mellem to forskellige metaforopfattelser inden for det kognitive paradigme, nemlig (i) opfattelsen af metaforer hos Lakoff og Johnson og deres konceptuelle metafor-teori og (ii) opfattelsen af metaforer inden for *blending*.

Lakoff og Johnson begynder argumentationen i deres *Metaphors We Live By* med at slå fast, at

Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature (Lakoff og Johnson 1980, p. 3).

I dette udsagn ser vi den grundtanke, som Mey senere forfægter. Som et eksempel på den måde, metaforer organiserer vores tænkning, præsenterer Lakoff og Johnson deres berømte konceptuelle metafor ”ARGUMENT IS WAR”:

Your claims are *indefensible*.
 He *attacked every weak point* in my argument.
 His criticisms were *right on target*.
 I *demolished* his argument.
 I've never *won* an argument with him.
 You disagree? Okay, *shoot!*
 If you use that *strategy*, he'll *wipe you out*.
 He *shot down* all of my arguments. (ibid., p. 4; orig. kursivering)

Lakoff og Johnson opfatter en metafor som en størrelse, der rummer to sproglige domæner, nemlig et ”target domain” og et ”source domain” (jf. Coulson 2000, p. 163). I metaforen ovenfor er ”target

¹⁸ Se afsnit 2.3.3 for en præsentation af Lakoffs og Johnsons metaforopfattelse.

domain” det at argumentere, mens ”source domain” er det at føre krig. I en metafor sker der med andre ord det, at ét domæne (nemlig ”target domain”) konceptualiseres gennem (sprogbrug hørende til) et andet domæne (nemlig ”source domain”). Der sker altså en projektion fra et domæne til et andet. Dette kan illustreres som i Fig. 2-1.

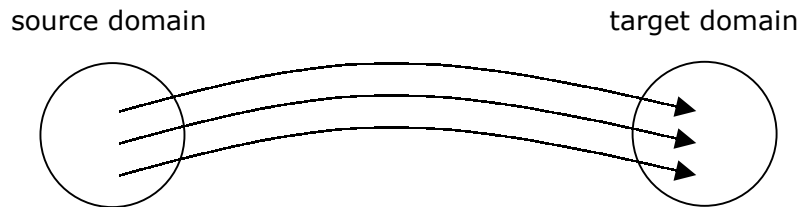

Fig. 2-1: Den metaforiske mekanisme i konceptuel metafor-teori

Typisk er det sådan, at ”target domain” er komplekst og abstrakt, mens ”source domain” er simpelt og konkret. Dette ses eksempelvis i en metafor som

5. *Paris er Frankrigs hjerte.*

I 5 projiceres betydning fra et anatomidomæne (repræsenteret af *hjerte*) over på et geografidomæne (repræsenteret af *Paris* og *Frankrig*).

Lakoff og Johnsons metaforopfattelse er inden for det kognitive paradigme blevet udfordret af blending-teoretikerne og metaforiske eksempler som

6. *Den nye kirurg er en slagter.*

Hverken kirurger eller slagtere opfattes typisk som inkompetente, men en kirurg, der betegnes som en slagter, betragtes som sådan. Som Coulson gør, kan man derfor argumentere for, at

...incompetence is not a feature of the source domain, (...) the inference of incompetence actually arises from the composition of the butcher's means and the surgeon's ends in a blended space (ibid., p. 166).

I stedet for at operere med, at betydning fra et ”source domain” projiceres over på et ”target domain”, opfattes en metafor inden for blending som den mekanisme, at betydning fra to forskellige domæner (to forskellige ”input spaces”) kobles i et tredje domæne, nemlig i et ”blended space”, som altså rummer metaforen. Dette kan illustreres som i Fig. 2-2 på næste side.

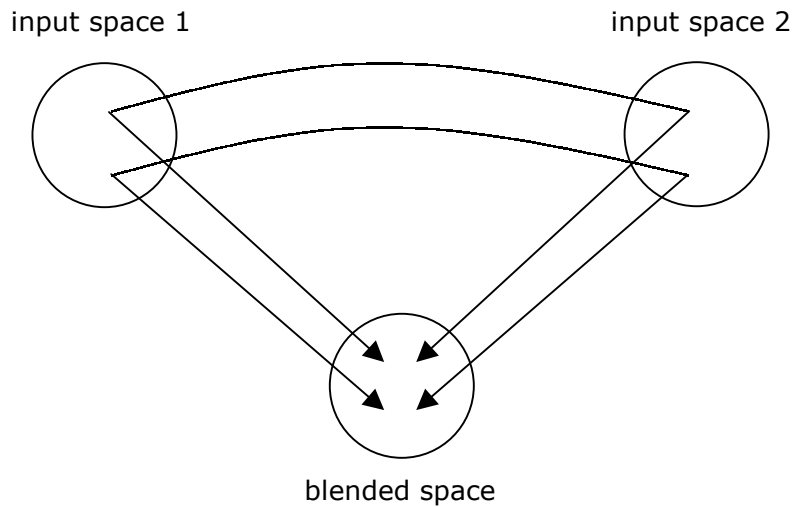

Fig. 2-2: Den metaforiske mekanisme i blending

2.3.4 Den systemisk funktionelle metaforopfattelse

Det systemisk funktionelle paradigme opererer ikke med en teori om metaforer, men med en teori om (leksiko)grammatiske metaforer. Den (leksiko)grammatiske metafor opstår i spændingen mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum. Således findes den (leksiko)grammatiske metafor, fordi (næsten) samme betydning (altså semantik) leksikogrammatiske kan realiseres på flere forskellige måder. Den (leksiko)grammatiske metafor er altså "variation in the expression of a given meaning" (Halliday 1994a, p. 342) og ikke som den klassiske, leksikalske metafor "variation in the meaning of a given expression" (ibid., p. 342).¹⁹

Som ovenstående gennemgang af de forskellige metaforopfattelser har vist, kan vi i disse teorier om leksikalske metaforer skelne mellem en bogstavelig læsning (hvorved den ikke-overførte betydning fremkommer) og en metaforisk læsning (hvorved den overførte betydning fremkommer). Disse to læsninger rummer vinklen fra neden i det trinokulære perspektiv²⁰, altså 'hvilke forskellige betydninger kan den her leksikogrammatiske realisering realisere?'.

I teorien om (leksiko)grammatiske metaforer skelner vi mellem en typisk realisering og en atypisk realisering af betydning. Disse to realiseringer ses gennem vinklen fra oven, altså 'hvilke forskellige leksikogrammatiske realiseringer kan den her betydning antage?'. De to typer af metaforer er illustreret i Fig. 2-3 (jf. Fig. 10-1, ibid., p. 342) på næste side.

¹⁹ Man kunne fristes til at inddrage Saussures distinktion og påpege, at den (leksiko)grammatiske metafor opstår gennem samme "signifié" og forskellige "signifiant'er". Denne analogi er nok pædagogisk, men temmelig upræcis, idet Halliday opererer med et naturligt forhold mellem semantisk betydning og leksikogrammatisk realisering, mens der i det saussureske tegn eksisterer et arbitrært forhold mellem indhold og udtryk (jf. afsnit 3.1.1).

²⁰ Jf. afsnit 1.5.2.

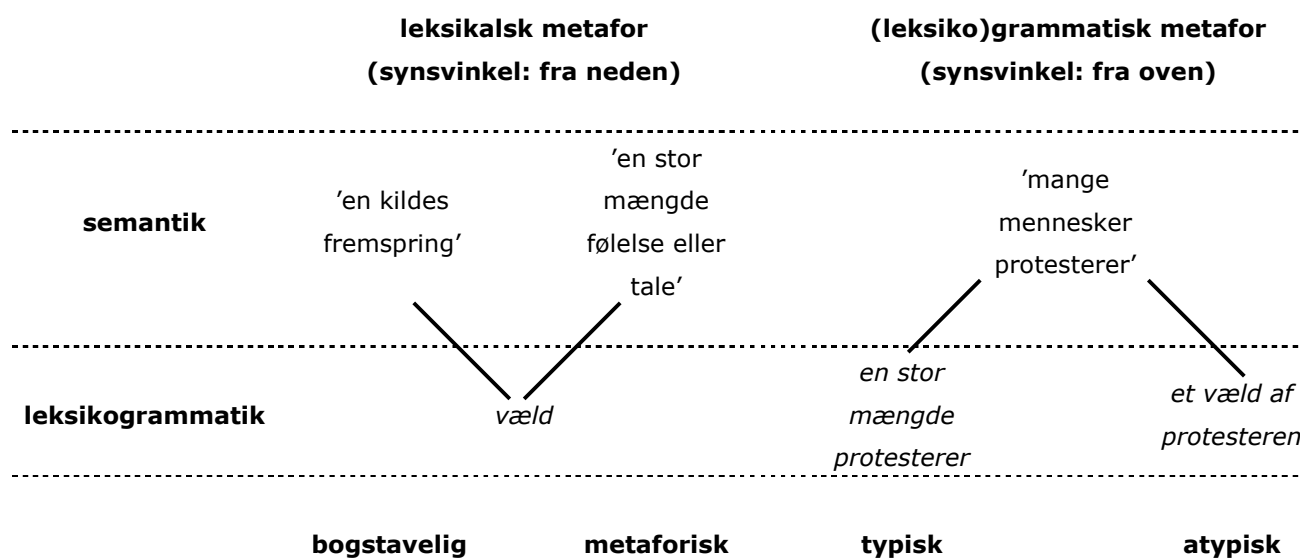

Fig. 2-3: To typer af metaforer

Halliday pointerer i øvrigt, at metaforisk sprogbrug er et kendetegn ved voksen sprogbrug (Halliday 1994a, p. 342). Således er barnet ikke i stand til at konstruere (leksiko)grammatiske metaforer. Dette hænger sammen med, at barnet i begyndelsen af sin sproglæring udvikler sin egen semiotik, som intet har at gøre med det sprog, han hører omkring sig. Det er et et-stratalt sprog, hvis elementer et simple 'indholds-'/udtryks'par, som fungerer i specifikke og kulturelt definerede sammenhænge.

Det et-stratalt sprog kalder Halliday for et proto-language, og eftersom et sådan ikke er opdelt i strata, rummer det ikke noget metaforisk potentiale. Det metaforiske potentiale i sproget er jo netop et tværstratalt fænomen, hvorigennem sprogbrugeren kobler semantisk betydning og leksikogrammatisk realisering på en anden måde end den først indlærte.

2.4 Afrunding

Som opsummering på de forskellige metaforopfattelser kan man betragte dem i forhold til den systemiske funktionelle stratifikationsmodel, der blev præsenteret i kapitel 1. I forhold til denne findes de semantiske metaforopfattelser på det semantiske stratum, de kognitive metaforopfattelser findes på det kontekstuelle stratum – måske på et stratum uden for den sociale kontekst – og den systemiske funktionelle metaforopfattelse findes mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum (eller på samme tid på begge). Dette er illustreret i Fig. 2-4 på næste side.

Fig. 2-4 illustrerer den væsentlige pointe, at det blandt de forskellige metaforopfattelser alene er i den systemiske funktionelle idé om den (leksiko)grammatiske metafor, at der gennemgribende tages højde for en metafors sproglige realisering, altså dens leksikogrammatiske konstruktion.

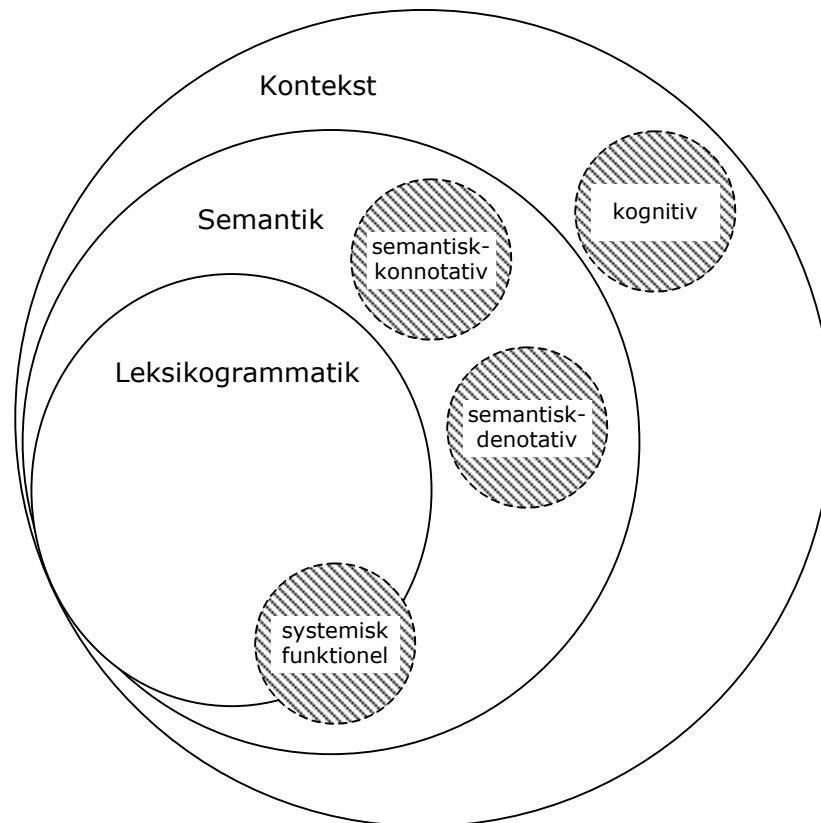

Fig. 2-4: Metaforopfattelser i forhold til stratifikation

For såvel de kognitive som de semantiske metaforopfattelser – og også for den pragmatiske metaforopfattelse i den udstrækning, der findes en sådan – gælder det typisk, at arbejdet med selve den sproglige konstruktion af en metafor er underordnet betragtninger, som i det systemisk funktionelle univers er placeret på andre strata end det leksikogrammatiske. Ud fra disse metaforopfattelser får man dermed i bedste fald forskellige spekulative (og kun i sjælden grad empirisk funderede) analyser af metaforer; i værste fald får man analyser, der ikke har meget med lingvistik at gøre, men i snarere er (sprog)filosofi eller (sprog)psykologi.

Den (leksiko)grammatiske metafor er som allerede anført en systemisk funktionel idé, og den (leksiko)grammatiske metafor beskrives derfor mest oplagt gennem det systemisk funktionelle begrebsapparat. En grundig forståelse for dette er med andre ord nødvendig for at forstå argumentationen om både de teoretiske aspekter og deskriptive karakteristika ved den (leksiko)grammatiske metafor. Af denne grund vil jeg – inden jeg fortsætter kortlægningen af den (leksiko)grammatiske metafor i dansk – præsentere det systemisk funktionelle begrebsapparat. Dette er således emnet for afhandlingens to næste kapitler.

3 Systemisk funktionel lingvistik: teori

I dette kapitel vil jeg introducere og diskutere de dimensioner, som til sammen udgør den systemisk funktionelle teori. Kapitlet spiller sammen med det efterfølgende kapitel 4, hvori jeg kort præsenterer de primære af de kontekstuelle variabler, de semantiske domæner og systemer og de leksikogrammatiske systemer, som til sammen udgør den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk.²¹

Således er det de store linier, der trækkes i dette kapitel, hvorefter disse fungerer som forståelsesramme for næste kapitels mere detaljerede fremstilling af den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk.

Systemisk funktionel lingvistik er ikke nogen isoleret størrelse, men et paradigme inden for lingvistikken. Af denne grund vil jeg inden præsentationen af den systemisk funktionelle teori, som findes i hovedafsnit 3.2, placere denne i en bredere lingvistisk ramme. Dette er således emnet for hovedafsnit 3.1.

3.1 Den systemisk funktionelle lingvistikens basis

Som ovenfor anført vil jeg i dette afsnit diskutere den systemisk funktionelle lingvistikens placering inden for lingvistikken. Dette gør jeg i underafsnit 3.1.2. Inden jeg kommer så langt, er jeg imidlertid – som baggrund for bemeldte diskussion – nødt til først at give et signalement af, hvad lingvistik er for en størrelse. Dette signalement giver jeg i afsnit 3.1.1, idet jeg dog alene fokuserer på de ling-

²¹ Det skal pointeres, at selvom jeg i dette kapitel fokuserer på den systemisk funktionelle lingvistik i teori frem for i beskrivelse (af dansk), inddrager jeg visse steder deskriptive kategorier. Dette sker for at konkretisere og eksemplificere teorien.

vistiske paradigmer, der har spillet den største og mest direkte rolle for den systemisk funktionelle lingvistik.

I sine tidlige udgivelser nævner Halliday som sin væsentligste inspiration

...Firth's interest in varieties of language, Hjelmslev's focus on language as a whole and Jakobson's search for universals across languages (Webster 2002, p. 17).

I de nedenstående afsnit har jeg behandlet såvel Firth som Hjelmslev. Jeg har kun inddraget Jakobson og Pragerskolen *en passant*, idet jagten på sproglige universaler ikke har spillet en betydende rolle for den systemisk funktionelle forskning²² (dog er der i de systemisk funktionelle cirkler en stigende interesse for typologiske komparative studier, jf. fx Caffarel, Martin og Matthiessen 2000). Derimod har jeg inddraget Saussure. Dette skyldes ikke, at Saussures tanker er forenelige med tankerne bag systemisk funktionel lingvistik – snarere tværtimod – men er en anerkendelse af Saussures afgørende betydning for den videnskab, vi i dag betragter som lingvistik.

3.1.1 Den faghistoriske basis

I dette afsnit holder jeg alene systemisk funktionel lingvistik op imod moderne lingvistiske paradigmer. Ved at fokusere på 'moderne lingvistik' har jeg valgt at ignorere både den traditionelle grammatiske skole, der med udgangspunkt i oldtidens græske og romerske skoledannelser har været formuleret som en normativ disciplin med skriftsproget som det centrale, og den komparative filologi, der i det 19. århundrede – i tråd med positivismen – har været centreret omkring sprogenes historiske udvikling i forhold til hinanden (jf. Lyons 1968, kap. 1). Når jeg i denne sammenhæng har valgt at udgrænse disse skoledannelser, hænger det sammen med, at systemisk funktionel lingvistik ikke er baseret på tankegods herfra.²³ Derimod spiller den moderne anskuelse på lingvistik, som Saussure med *Cours de linguistique générale* fra 1916 indvarsler, en rolle.

Saussure – de første betragtninger

Ifølge Saussure, som ofte betragtes som den moderne lingvistik grundlægger (jf. Lyons 1968, p. 38, og Matthews 2002, p. 4), er fundamentet for lingvistik, at

...*la linguistique a pour unique et véritable objet la langue envisagée en elle-même et pour elle-même* (Saussure 1949, p. 317; orig. kursivering).

Dette afsluttende udsagn fra *Cours de linguistique générale* rummer kernen i Saussures opfattelse af lingvistik, nemlig at sigtet med lingvistik er at beskrive det overindividuelle system ("langue"), der

²² Halliday positionerer sig tidligt i opposition til det, han betragter som en Bloomfield-Chomsky-tradition (jf. Halliday 1961), idet han anfører, at "...there can be no universal formal-linguistic categories" (Halliday 1957, p. 21).

²³ Som allerede anført nævner Halliday Firth, Hjelmslev og Pragerskolen som sine væsentligste inspirationskilder (jf. Halliday 1994a, p. xxvi).

som et potentiale ligger bag og delvist aktualiseres i den individuelle sprogbrug ("parole"). Bag sprogbrugen findes altså en immanent synkron struktur, nemlig systemet, der ikke kan opfattes som et fysisk udtryk i enten skrift eller tale, men som kan fremanalyses på baggrund af de fysiske udtryk. Af denne tanke, altså at det egentlige er noget, der først kommer til syne gennem analyse og beskrivelse, følger, at lingvistik i saussuresk forstand primært er en deskriptiv, ikke en normativ disciplin.

Et af de væsentlige problemer i *Cours de linguistique générale* knytter sig til distinktionen mellem "langue" og "parole", idet Saussure skriver forsvindende lidt – og ofte uklart – om *sammenhængen* mellem "langue" og "parole". På den ene side argumenterer Saussure ud fra den tese, at sproget er et lukket system (med Meillets ord (her efter Firth 1957, p. 181): "chaque langue forme une système où tout se tient"), på den anden side erkender han, at "parole" har en effekt på "langue" (se fx Saussure 1949, p. 139). Med sidstnævnte erkendelse anerkender Saussure betydningen af systemeksterne fænomener for forståelsen af systemet – og dermed sproget – men pointerer, (i) at sproget som system udmærket kan beskrives uden medtænkning af systemeksterne fænomener:

Nous pensons que l'étude des phénomènes linguistiques externes est très fructueuse; mais il est faux de dire que sans eux on ne puisse connaître l'organisme linguistique interne (ibid., p. 42),

og (ii) at skal lingvistikken formuleres som en bæredygtig disciplin, er det nødvendigt at se bort fra disse fænomener (ibid., p. 40ff.).²⁴

Det er Saussures læggen vægt på synkroner strukturer, der har givet strukturalismen – betragtet som lingvistisk strømning – sit navn. Til arbejdet med at beskrive et sprogs synkroner strukturer kan man principielt forestille sig to udgangspunkter: sprogets former ("signifiant") og sprogets funktioner ("signifié"). For Saussure danner netop disse to størrelser til sammen det sproglige tegn (ibid., p. 97ff.), som er grundstenen i hans lingvistiske paradigme, typisk benævnt semiologi. Saussure vælger at gøre sprogets former til sit udgangspunkt, idet han anfører, at

La linguistique travaille donc sur le terrain limitrophe où les éléments des deux ordres se combinent; *cette combinaison produit une forme, non une substance* (ibid., p. 157; orig. kursivering).

Ifølge Saussure er lingvistens opgave således at arbejde inden for et formalistisk og strukturalistisk paradigme.

Som en konsekvens af Saussures tanker i begyndelsen af forrige århundrede har lingvistikken siden da groft skitseret været delt i to hovedretninger, nemlig i (i) en retning, hvor fokus er på sprogets udtryksside, og hvor sproget betragtes som et autonomt system – mest almindeligt benævnt struktu-

²⁴ Med denne holdning antager Saussure den stik modsatte position af det funktionelle paradigme (jf. note 62).

ralisme eller formalisme, og (ii) en retning, hvor fokus er på sprogets indholdsside, og hvor sproget betragtes som et system åbent for og motiveret af eksterne påvirkninger og krav – mest almindeligt benævnt funktionalisme.

Det er (jf. (i) ovenfor) en gængs foreteelse inden for lingvistikken at betragte det strukturalistiske og det formalistiske paradigme som et og det samme (jf. fx Schiffrin 1994 og Matthews 2000). Dette er imidlertid en dybt problematisk praksis, hvilket også er tydeligt hos Leech (1983), der foreslår en skelnen mellem formalisme og funktionalisme, ikke mellem strukturalisme og funktionalisme. Denne skelnen synes mest adækvat, når man betragter Chomskys, Diks og Hallidays arbejde: Chomsky er formalist og strukturalist (jf. Chomsky 1965), mens Dik og Halliday er funktionalister og strukturalister (jf. Dik 1989 og Halliday 1994a). Dik og Halliday tager begge udgangspunkt i sprogets funktioner frem for dets former, men de har et stærkt blik for sprogets strukturer (: syntagmatiske kvaliteter).²⁵

Hjelmslev – de videre betragtninger

Godt et kvart århundrede efter udgivelsen af *Cours de linguistique générale*, nemlig i 1943, udgiver Hjelmslev sit hovedværk *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. I dette værk – hvormed han grundlægger glossematikken – anfører han, at sprogteoriens mål er

...en simpel og udtømmende beskrivelse af det system, der ligger bag tekstens forløb (Hjelmslev 1993, p. 39).

Som dette citat indikerer, foretager Hjelmslev ligesom Saussure en skelnen mellem sprogbrug ("forløb", jf. "parole") og det i sprogbrugen immanente "system" (jf. "langue"), men Hjelmslev går videre i sine betragtninger end Saussure, idet han gør to ting klart:

- (i) For det første er sammenhængen mellem forløb og system sådan, at "*forløbet determinerer systemet*" (ibid., p. 36; orig. kursivering). Hos Hjelmslev er der således ingen uklarhed i forholdet mellem det overindividuelle sproglige potentiale og den individuelle konkrete sprogbrug.
- (ii) For det andet er det sådan, at mens forløbet er kendetegnet ved en syntagmatik, er systemet kendetegnet ved en paradigmatik (ibid., p. 36). Hos Saussure findes disse relationer ikke, idet såvel syntagmatik som paradigmatik bliver betragtet som kvaliteter ved "langue" (jf. Taverniers 2002, p. 118).

Hos Hjelmslev klargøres det endvidere, hvad en funktion er. Således definerer Hjelmslev en funktion som "En afhængighed der opfylder betingelserne for en inddeling" (Hjelmslev 1993, p. 31), hvorfor funktion her alene betegner forbindelsen mellem konstituer/ "funktiver". Det er altså

²⁵ I den systemisk funktionelle lingvistik er det netop sprogets strukturer, som er i fokus, når noget betragtes 'fra neden' i det trinokulære perspektiv (jf. afsnit 1.5.2).

selve relationen mellem elementer, der er funktionen; der er ikke en iboende funktion i elementerne i sig selv.²⁶

Som det var tilfældet hos Saussure, knytter også Hjelmslev an til det formalistiske paradigme, idet han påpeger, at lingvistikens opgave er at

...foretage en analyse af den sproglige form uden hensyn til den mening, der (...) kan lægges i den (ibid., p. 71).

Firth²⁷ – de bredere betragtninger

Firth – der er stort set samtidig med Hjelmslev – kan ligesom Saussure og Hjelmslev karakteriseres som strukturalist. Men han er ikke formalist.

Den firthianske lingvistik (også kaldet London-skolen) kan således betragtes som en ikke-kontinental variant af strukturalismen, der adskiller sig fra andre strukturalistiske retninger (ikke mindst semiologien og glossematikken), idet

- (i) forskningen primært retter sig mod autentisk sprogbrug (altså parole), ikke mod systemet *per se* (langue), der betragtes som del af en omfattende social proces,
- (ii) den sociale proces opfattes som findende sted i situationer, hvorfor sproglige manifestationer er determineret ikke blot af en sproglig, men også en ekstrasproglig kontekst. I forlængelse heraf forstås betydning som givet gennem en situationel kontekst, ikke gennem menneskets mentale habitus.²⁸

Ud fra studiet af sprogbrug (jf. (i)) tænker Firth sproget (: sprogsystemet) som et semiotisk system – nemlig som et metasprog, der er "language turned back on itself" (Firth 1957, p. 191). Dette semiotiske system består (som sproget) af tre strata, nemlig semantik, grammatik og fonologi (jf. Halliday 1978, p. 39). Af de tre strata er grammatikken det hovedsagelige, idet

...it is the grammar itself that construes experience, that construes for us our world of events and objects (Halliday og Matthiessen 1999, p. 17).

²⁶ Denne opfattelse af funktion som en relation er ifølge Matthews et kendetegn ved de strukturalistiske lingvistiske skoler (jf. Matthews 2000, p. 2).

²⁷ Firths påvirkning af Halliday er væsentlig mere direkte end både Saussures og Hjelmslevs, idet Firth var Hallidays vejleder på dennes Ph.D.-afhandling fra 1955 (jf. Halliday 1978, p. 39, og Halliday (u.å.), p. 3ff.). Firth var Hallidays mentor, hvilket bl.a. kommer til udtryk i følgende citerede note 4 fra *Categories of the Theory of Grammar*, der kan betragtes som Hallidays programartikel /'prolegomena': "Professor Firth Died on 4 December 1960. I had just completed this paper and was planning to show it to him the following day. Although he had not seen it and was in no way directly responsible for any of the opinions formulated here, the influence of his teaching and of his great scholarship will, I hope, be clearly apparent."

²⁸ Med denne opfattelse adskiller Firth sig bl.a. fra Chomsky og opfattelsen af, at man i grammatikken kan adskille "deep structure" fra "surface structure" (jf. Loyns 1977, p. 394ff).

Som anført under (ii) skal sprogsystemet ikke betragtes som noget isoleret, men i den sammenhæng, hvor det anvendes som en ressource for kommunikationen. Som redskab til at kortlægge denne ekstrasproglige sammenhæng overtager Firth Malinowskis ”context of situation” (jf. Firth 1957, p. 181f., Halliday 1973a, p. 49, og Halliday og Hasan 1985, p. 5ff.), som han bearbejder og definerer som samlebetegnelse for følgende kategorier:

- A. The relevant features of participants: persons, personalities.
 - (i) The verbal action of the participants.
 - (ii) The non-verbal action of the participants.
 - B. The relevant objects.
 - C. The effect of the verbal action.
- (Firth 1957, p. 182).

Opsummerende på ovenstående kan man sige, at Firth skaber et lingvistisk paradigme, som fokuserer på sprogets diakrone og synkrone strukturer (der betragtes med udgangspunkt i sproglige manifestationer) i en funktionalistisk ramme, idet sproget hele tiden betragtes som afhængigt af den kontekst, hvori det anvendes. Udover sprogsystemet (som var Saussures og Hjelmlevs undersøgelsesområde) er det således nødvendigt at betragte

...the functional relation of the sentence to the processes of a context of situation in the context of culture (ibid., p. 195).

3.1.2 Den bagvedliggende sprogforståelse

Gennem ovenstående præsentation af Saussures, Hjelmlevs og Firths tanker om lingvistik har jeg skabt det fundament, på hvilket jeg i dette afsnit vil give en introduktion til den videnskabsteoretiske basis for den systemisk funktionelle lingvistik.

I Eggins’ formulering (Eggins 1994, p. 2) er systemisk funktionel lingvistik baseret på fire grundlæggende postulater om sproget, nemlig (i) at sprogbrug er funktionel, (ii) at sprogets funktion (idet det bruges) er at skabe betydninger, (iii) at betydningerne påvirkes af den kulturelle og sociale kontekst, som de udveksles i, og (iv) at sprogbrugen er en semiotisk proces, hvorved betydning skabes gennem af valg.²⁹

De fire postulater kan uddybes som gjort på følgende sider.

²⁹ I overensstemmelse med postulatene i og iv – at sprogbrugen dels er funktionel, dels er en semiotisk proces – har Halliday tidligere kaldt systemisk funktionel lingvistik en social semiotik (jf. Halliday 1978). Senere har termen fået en af Halliday utilsigtet betydning, idet fx Hodge og Kress har brugt den om deres særdeles marxistisk funderede lingvistiske praksis (Hodge & Kress 1988).

At sprogbrugen er funktionel³⁰ (jf. postulat (i)), hænger sammen med, at

The nature of language is closely related to the demands that we make on it, the functions it has to serve (Halliday 1970, p. 173).

De krav, som Halliday i citatet hentyder til, er med Jakobsens ord for det første, at sproget skal fungere som kommunikationsmiddel, og for det andet, at sproget skal ”modsvare menneskets kognitive, fysiologiske og sociale færdigheder” (Jakobsen 1995, p. 11). Således betragtes sproget gennem det funktionelle paradigmes briller som et instrument i den sociale interaktion mellem mennesker, hvor dets formål er at skabe forbindelser (”relationships”) (Dik 1989, p. 3).

Med bekendelsen til det funktionelle paradigme formulerer Halliday sig i opposition til Chomsky, hvis generative transformationsgrammatik (ligesom Diderichsens sætningsskema og metode til feltanalyse for dansk (Diderichsen 1957)) er baseret på den tese, at sproget er et kontekstafhængigt og universelt system, der ligger bag al sprogbrug (jf. Meillets ”où tout se tient”). Ifølge den tidlige Chomsky (1965) hviler det syntaktiske regelsystem således i sig selv og er helt uafhængigt af semantikken, hvorfor han argumenterer for, at sætninger kan beskrives som algebraiske formler, og at en meningsløs og paradoksal sætning som ”Colorless green ideas sleep furiously” (jf. Chomsky 1957) er et eksempel på kompetent (engelsk) sprogbrug.

At sprogbrugen er organiseret med et semantisk sigte (jf. postulat (ii)), hænger ifølge Halliday sammen med, at

...the construal of reality is inseparable from the construal of the semantic system in which the reality is encoded. In this sense, language is a shared meaning potential, at once both a part of experience and an intersubjective³¹ interpretation of experience (Halliday 1996a, p. 89).

Fokuseringen på betydning er således fundamental i systemisk funktionel lingvistik. Dette understreges yderligere af Hallidays anvendelse af termen ’semiotisk’:

Note that by *semiotic* I mean ‘having to do with meaning’, not ‘having to do with signs’ (Halliday 1996b, p. 4; orig. kursivering).

³⁰ Idéen om funktionalitet i sprog og sprogbrug kommer i den systemisk funktionelle lingvistik til udtryk på to måder, idet teorien er ”an account of the functions of language [her hentydes til sprogets metafunktioner; se afsnit 3.2.2]; and at the same time the structures are expressed in terms of functional elements (and not of classes, such as noun or verb)” (Halliday 1973a, p. 29; jf. *ibid.*, p. 104ff). Sidstnævnte er dog at tage med et gran salt, idet enhver teori åbner for og kræver såvel funktionelle som formale overvejelser i forbindelse med deskription (jf. Halliday 1961, p. 51).

³¹ Når Halliday i dette citat indikerer, at sproget har intersubjektive kvaliteter, understreger det hans og den systemisk funktionelle lingvistik tilknytning til det funktionelle paradigme.

At sprog og sprogbrug er kontekstuel farvet (jf. postulat (iii)), er endnu en understregning af, at sprogets betydning gives gennem dets funktion, ikke dets form. Med Firths ord må man som lingvist betragte "...the whole man in his culture context" (Firth 1957, p. 225).

At sprogbrugen er en semiotisk proces (jf. postulat (iv)) hvor betydning skabes gennem valg, hænger sammen med, at Halliday betragter sproget som et potentiale, der aktualiseres i større eller mindre grad i den enkelte tekst. Det er imidlertid ikke blot sproget, der er et potentiale. Alle kommunikative handlinger – både sproglige og ikke-sproglige – er instantierede (altså aktualiserede) dele af bagvedliggende potentialer, og vi kan derfor opbygge et potentialehierarki (jf. Halliday 1973b), hvis byggesten er (i) en persons adfærdspotentiale ("behaviour potential"), (ii) personens betydningspotentiale ("meaning potential") og (iii) sprogets leksikogrammatiske potentialer.

Argumentationen for dette potentialehierarki er følgende: Når en person ønsker at kommunikere, kan vedkommende grundlæggende gøre det på to forskellige måder, nemlig enten gennem sproget eller gennem non-verbale handlinger, som fx påklædning, valg af frisure og brug af make up. Alle disse måder udgør til sammen personens adfærdspotentiale. Adfærdspotentialet er med Hallidays ord, hvad et individ "can do".

Anvender personen sproget som kommunikationsform, transformeres adfærdspotentialet til et betydningspotentiale, idet essensen af den verbale handling for Halliday netop er at udtrykke betydning (jf. postulat (ii)) – enten ideationel, interpersonel eller tekstuel betydning.³² Betydningspotentialet er, hvad personen "can mean".

Betydningspotentialet realiseres så i sproget som det leksikogrammatiske potentiale, der er, hvad personen kan udtrykke. Det leksikogrammatiske potentiale er, hvad personen "can say".

Summarisk fremstillet er tesen altså, at sproget er en ressource til at skabe betydning, som leksikogrammatikken realiserer ved at sætte ord og struktur på (gennem "wording").

Sprogforståelsen i forhold til den faghistoriske basis

En sammenligning af den systemisk funktionelle sprogforståelse med den faghistoriske basis klarer, hvor og hvordan Halliday har ladet sin tænkning influere af de inspirationskilder, han selv nævner – altså af Hjelmlev, Firth og Pragerskolen.

Arven fra Hjelmlev ses i en række forskellige aspekter af den systemisk funktionelle sprogforståelse:

- (i) I Hallidays betragtning om, at sproget er et potentiale, der aktualiseres i større eller mindre grad i den enkelte tekst, genser vi Hjelmlevs distinktion mellem system og forløb,

³² Disse termer uddybes i afsnit 3.2.2.

samtidig med at Hjelmslevs idé om, at det er forløbet, der determinerer systemet, ligger fint i tråd med det funktionelle tankegods i systemisk funktionel lingvistik.

- (ii) Hjelmslevs fingeraftryk på systemisk funktionel lingvistik kommer endvidere frem ved, at det systemiske potentiale anskues som et paradigmatiske netværk, mens sætningerne i en tekst (altså instantieringen af en del af det systemiske potentiale) er kendetegnet ved en syntagmatisk struktur. I systemisk funktionel lingvistik er det imidlertid også sådan, at strukturelle (syntagmatiske) kvaliteter knyttes til de (paradigmatiske) systemiske netværk som realisering af muligheder i disse.
- (iii) Endelig er Hjelmslevs idé om naturen af en funktion som relationen mellem ”funktiver” forenelig med de systemisk funktionelle betragtninger om, at en term/ en funktion defineres som dens plads i et system, hvor den står i relation til andre.³³

Systemisk funktionel lingvistik lægger sig altså i mangt og meget op ad Hjelmslevs tanker, men med påvirkningen fra Firth bryder Halliday med dele af Hjelmslevs teori. Som ovenfor beskrevet betragter Halliday sproget som et *betydnings*potentiale, der realiseres gennem et leksikogrammatisk potentiale, og det er derfor ikke i systemisk funktionel lingvistik som hos Hjelmslev tilfældet, at ”sprogformen anskues uden hensyn til ’substansen’” (Hjelmslev 1996, p. 91), eller at man kan ”foretage en analyse af den sproglige form uden hensyn til den mening, der (...) kan lægges i den” (ibid., p. 71).

Ved at operere med både et betydningspotentiale og et leksikogrammatisk potentiale i sprogsystemet har Halliday med systemisk funktionel lingvistik introduceret en teori, hvor der er plads til både ’indhold’ og ’udtryk’, og systemisk funktionel lingvistik forsøger sig således med en brobygning over den opdeling i udtryk og indhold, som lingvistikken har været præget af siden Saussure (jf. Halliday 1973a, p. 67). Således er det Hallidays opfattelse, at

The ”formal” / ”functional” dichotomy is one of those which linguistics is better rid of; (...) the whole description is both formal and functional at the same time (Halliday 1961, p. 51; jf. Halliday 1966b, p. 110).

I den systemisk funktionelle brobygning anes påvirkningen fra Firth, der påpeger, at

...such dualisms as mind and body, language and thought, word and idea, *signifiant et signifié*, expression and content (...) are a quite unnecessary nuisance, and in my opinion should be dropped (Firth 1957, p. 227; orig. kursivering).

³³ Se afsnit 3.2.1 om paradigmantik.

Firths påvirkning af Halliday ses også i Hallidays valg af forskningsobjekt; autentisk sprogbrug betragtes som det eneste regulære udgangspunkt for udforskningen af sprogsystemet (jf. Halliday 1973a, p. 45).^{34 35}

Som en teori, der er funktionel i sit udgangspunkt (jf. arven fra Firth), og som grundlæggende opererer med en skelnen mellem system og tekst (jf. arven fra Hjelmslev), har systemisk funktionel lingvistik også videnskabsteoretisk tankegods til fælles med Pragerskolens lingvistik. Således skriver Jakobson, at

Ethvert sprog omfatter adskillige samtidige mønstre, som er karakteriseret ved hver sin funktion (Jakobson 1960, p. 43).

Denne pointe underbygges i den allerførste tese om lingvistik, som Pragerskolen har formuleret, hvor det lyder: ”In linguistic analysis (...) one should adopt the functional perspective” (PLC 1929, p. 5). Samme sted er det pointeret, at

No linguistic phenomenon can be understood without regard for the system to which it belongs.

Med ovenstående har jeg kort markeret den systemisk funktionelle lingvistik position i det lingvistiske univers. I næste afsnit vil jeg bevæge mig længere ned i teorien og præsentere rækken af systemisk funktionelle dimensioner.

3.2 Systemisk funktionelle dimensioner

I dette afsnit vil jeg præsentere og diskutere de systemisk funktionelle dimensioner, der til sammen udgør det systemisk funktionelle teoretiske apparat. Først præsenterer jeg i afsnit 3.2.1 dimensionerne en for en. Dernæst diskuterer jeg dimensionerne i afsnit 3.2.2; i dette diskussionsafsnit sammenholder jeg de forskellige dimensioner med hinanden, jeg påpeger forskellige dunkle punkter i den systemisk funktionelle teori, og jeg perspektiverer denne til ikke-systemisk funktionelt tankegods. Jeg afrunder med afsnit 3.2.3, hvori jeg kort belyser de forskellige dimensioners betydning for idéen om og beskrivelsen af den (leksiko)grammatiske metafor.

Hvor det tjener til at klargøre min argumentation, har jeg inddraget deskriptive kategorier – til trods for, at disse først præsenteres i kapitel 4 – i gennemgangen af de systemisk funktionelle teoretiske dimensioner.

³⁴ Et eksempel på en undersøgelse, hvor Halliday har taget udgangspunkt i autentisk sprogbrug, er undersøgelsen af den sproglige udvikling hos sin og Ruqaiya Hasans søn, Neil (i litteraturen benævnt ”Nigel”; se især Halliday 1975).

³⁵ Både Halliday og Matthiessen formulerer sig skarpt imod den form for lingvistik, de kalder ”armchair linguistics”; ”armchair linguistics” er en samlebetegnelse for den type lingvistisk praksis, hvor hypoteserne om og beskrivelserne af sprog er fremkommet primært gennem spekulation og ikke er funderede i analyse af autentisk sprogbrug.

3.2.1 Systemisk funktionelle dimensioner – en præsentation

I afsnittets fremstilling kortlægger jeg først de lokale områder, hvorefter jeg tegner de mere omfattende oversigtskort. Kortlægningen af de lokale områder fremstiller de mere detaljerede træk, som er nødvendige at kende for at forstå de globale dimensioner, mens det globale overblik gør det klart, hvor de lokale områder er lokaliserede, både i forhold til hinanden og i forhold til det overordnede semiotiske rum.

Formålet med et systemisk funktionelt tegnet kort over et sprog er at fremstille sproget som en helhed, der er organiseret efter en række semiotiske dimensioner, således at sproget erkendes som et multidimensionalt rum, der omfatter alle sprogets betydningsskabende ressourcer. Dette multidimensionale rum udgøres af tre lokale dimensioner, nemlig (i) rang, (ii) akse og (iii) specificering, og af tre globale dimensioner, nemlig (iv) stratifikation, (v) metafunktion og (vi) instantiering.

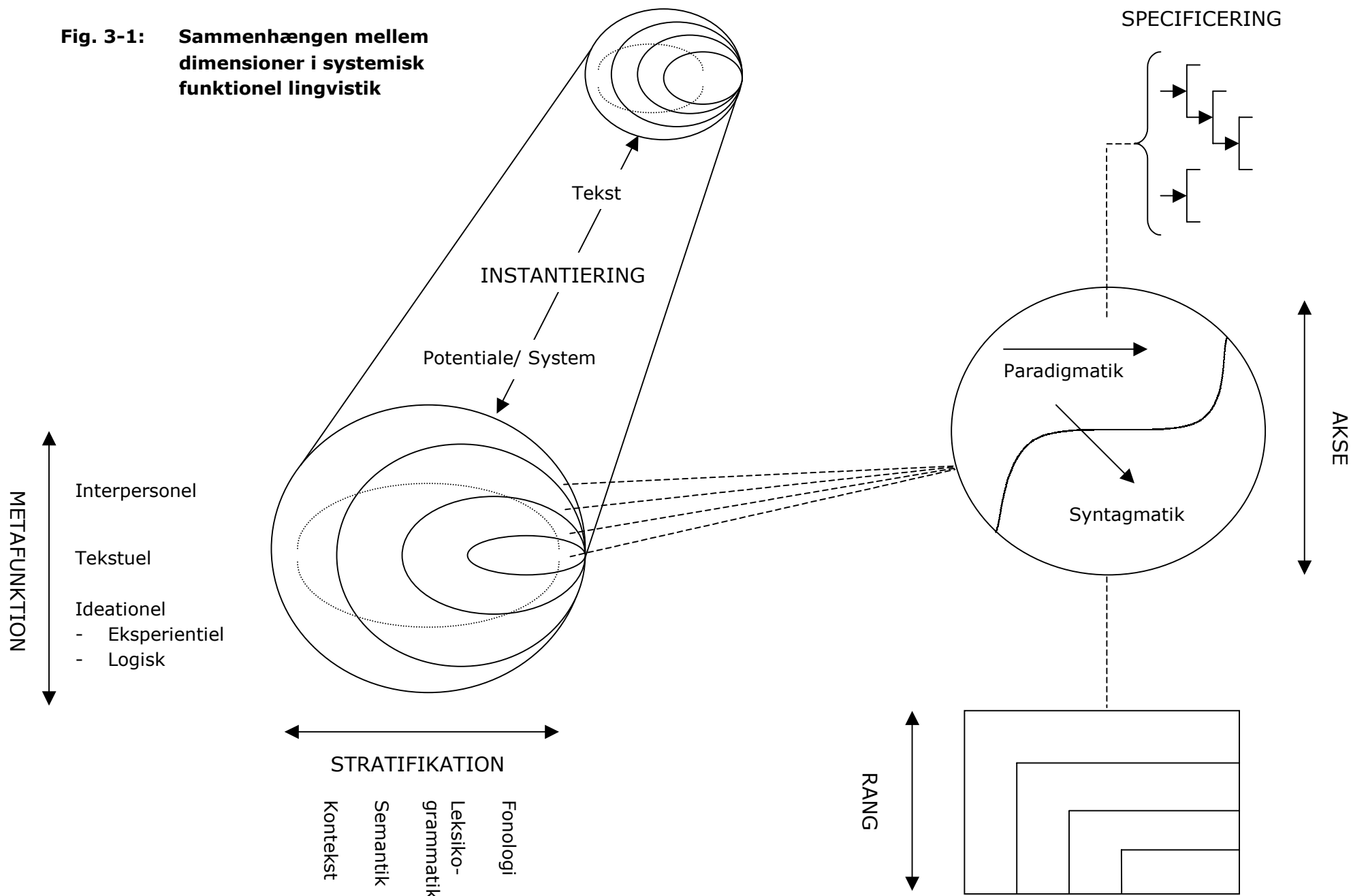
Summarisk kan de i alt seks dimensioner fremstilles som i Skema 3-1 (bearbejdet efter 'Table 1-1' i Caffarel et al. 2000, p. 30).

Lokale dimensioner	Rang	Sprogets organisering i range, hvor relationen er, at konstituenten i en rang realiseres af konstituenten fra den underliggende rang. Leksikogrammatisk range: sætning ↔ gruppe ↔ ord ↔ morfem.
	Akse	Den paradigmatiske akse (system) og den syntagmatiske akse (struktur).
	Specificering	Semantik: fra det generelle domæne til de specifikke elementer; Leksikogrammatik: fra grammatik til leksis.
Globale dimensioner	Stratifikation	De fire strata: kontekst – semantik – leksikogrammatik – fonologi (/grafologi).
	Metafunktion	De tre metafunktioner: den ideationelle metafunktion (den eksperimentielle + den logiske metafunktion), den interpersonelle metafunktion og den tekstuelle metafunktion.
	Instantiering	System (potentiale) ← subsystem / teksttype → tekst (tilfælde).

Skema 3-1: Semiotiske dimensioner i systemisk funktionel lingvistik

Sammenhængen mellem de forskellige dimensioner fremgår af Fig. 3-1 (efter Andersen et al. 2001, p. 20), som kan bruges til orientering under den efterfølgende gennemgang af de enkelte dimensioner i det systemisk funktionelle univers.

Fig. 3-1: Sammenhængen mellem dimensioner i systemisk funktional lingvistik

Rang

Hvis vi starter i højre side af Fig. 3-1, støder vi på begrebet rang. Rang som systemisk funktionel dimension betegner basalt en hierarkisk organisering af dele i forhold til en helhed.

Sproget er organiseret i range. Hvis ikke sproget var organiseret efter rang – men i stedet var organiseret sådan, at hele det sproglige potentiale var et enkelt (meget stort) system, og at valgmulighederne i dette system kunne realiseres inden for strukturen af én enkelt enhed – ville det i sin kompleksitet være aldeles u håndterbart. Rang er altså en nødvendig dimension, hvilket Halliday argumenterer for på følgende vis:

A rank grammar defines a point of origin for structures and systems, so that the assignment of any given item to a given rank, as also the assignment of the structures and systems themselves, becomes an important step in generalization. To show that a system operates at a given rank is the first step in stating its relationship to other systems; likewise to assign an item to a given rank is the first step in stating the systematic and structural relations into which it may enter and those which it may embody in itself (Halliday 1966, p. 112).

Rangdimensionen ordner syntagmatisk sproglige helheder i en række hierarkisk organiserede niveauer. Hver rang afspejler basale realiseringsmønstre af funktionsstrukturer, som derpå realiseres af konstituenten på den umiddelbart underliggende rang (jf. Lyons 1968, p. 206).

Rang indordner således sproglige helheder hierarkisk efter deres konstituentrelationer, idet rang er baseret på relationen del-helhed. Hver sproglig helhed består af dele (konstituenten), som igen på den efterfølgende lavere rang er helheder: Den højest rangerende helhed i et stratum består med andre ord af helheder fra den umiddelbart underliggende rang, disse igen af helheder fra rangen under denne osv., indtil vi når ned til helhederne af laveste rang, som ikke har nogen intern konstituentstruktur (jf. Halliday 1961, p. 43ff).

Den hallidayske rangopfattelse knytter sig altså til idéen om et fast hierarki, hvor ”everything in the wording has some function at every rank” (Halliday 1994a, p. 35). Rangskalaen er således baseret på idéen om ”total accountability” (McGregor 1991, p. 122).

Rang kan eksemplificeres med (deskriptive) begreber fra det leksikogrammatiske stratum³⁶, hvor følgende range forekommer i dansk³⁷ (efter Andersen et al. 2000, p. 30):

³⁶ Der findes hierarkisk ordnede rangniveauer på alle sproglige strata. Rangniveauerne på det semantiske stratum er af en ganske anden beskaffenhed end dem på det leksikogrammatiske, og de leksikogrammatiske rangniveauer er igen helt anderledes end dem på det fonologiske stratum. På det fonologiske stratum er der følgende hierarkisk ordnede rangniveauer: tonegruppe – fod – stavelse – fonem.

³⁷ Denne rangskala adskiller sig fra mere traditionelle opfattelser af rang, der – i hvert fald for engelsk – ”seems to assume a size relationship as follows: sentence > clause > phrase > word (> morpheme)” (Allerton 1979, p. 183).

sætning³⁸
 gruppe/ frase
 ord
 morfem

Således består en sætning af grupper/ fraser, en gruppe/ frase består af ord, og et ord består af morfemer. Den rangdelte konstituentstruktur af eksemplet *Målmanden Fabien Barthez griber efter bolden* er vist i Fig. 3-2.

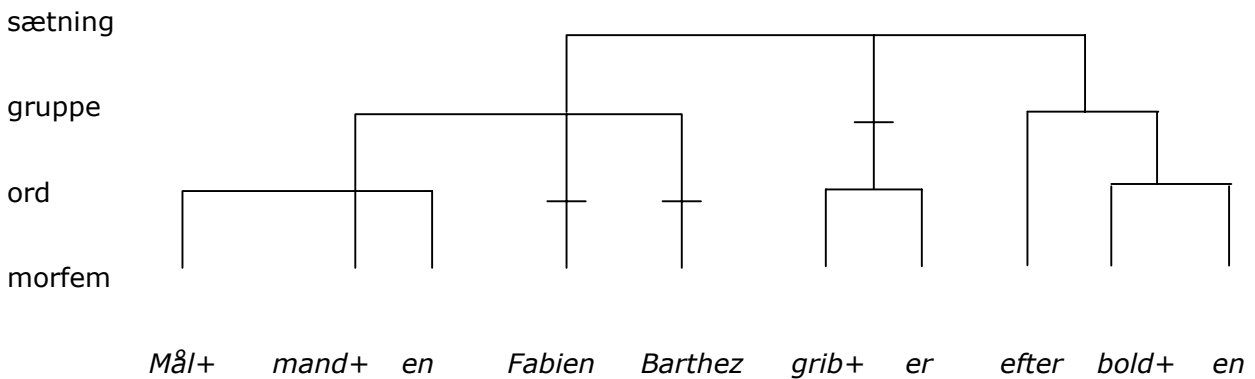

Fig. 3-2: Rangbaseret konstituens

Figuren viser, at:

- Sætningen *Målmanden Fabien Barthez griber efter bolden* består af tre grupper/ fraser, nemlig nominalgruppen *Målmanden Fabien Barthez*, verbalgruppen *griber* og præpositionalfrasen *efter bolden*.
- Nominalgruppen *Målmanden Fabien Barthez* består af tre ord, nemlig substantivet *målmanden* samt proprietene *Fabien* og *Barthez*. Verbalgruppen *griber* består af ét ord, nemlig verbet *griber*, og præpositionalfrasen *efter bolden* består af to ord, nemlig af præpositionen *efter* og substantivet *bolden*.
- Substantivet *målmanden* består af tre morfemer, nemlig leksemerne *mål* og *mand* samt fleksivet *-en*. Proprietene *Fabien* og *Barthez* består af hver sit morfem, nemlig leksemerne *fabien* og *barthez*. Verbet *griber* består af to morfemer, nemlig leksemet *grib-* og fleksivet *-er*. Præpositionen *efter* består af leksemet *efter*, og substantivet *bolden* af leksemet *bold-* og fleksivet *-en*.

³⁸ Sætning er en oversættelse af 'clause', ikke af 'sentence'. Som Matthiessen skriver: "There is (...) no separate rank for sentences. There are two main reasons. (i) On the one hand, a sentence is simply any combination of clauses, minimally one clause; it is a purely univariate structure. (ii) On the other hand, the clause complex has the same distribution as the simple clause, while units of different ranks have different distributions (Matthiessen 1992, p. 59).

På alle range kan helhederne knyttes sammen i komplekser, hvorfor vi kan operere med (i) sætningskomplekser, (ii) gruppekomplekser, (iii) ordkomplekser og (iv) morfemkomplekser. En kompleks helhed rangerer ikke over en simpel helhed, men befinder sig som ekspansion eller projektion af simplekshelheden på samme rang som denne, jf. eksemplificeringen i Skema 3-2 (efter ”Tabel 1-1”, *ibid.*, p. 32)

rang	simple helheder	komplekse helheder
sætning	<i>Viktor elsker røde pølser.</i>	<i>Viktor elsker røde pølser, og han er en hund efter gammelt wienerbrød.</i>
gruppe/frase	<i>røde pølser</i>	<i>røde pølser og gammelt wienerbrød</i>
ord	<i>pølser</i>	<i>røde pølser</i>
morfem	<i>pølse</i>	<i>pølse + r</i>

Skema 3-2: Simple og komplekse helheder organiseret efter rang

Akse

Hver enhed på rangskalaen kan organiseres hhv. paradigmatiske (systemisk) og syntagmatiske (strukturelt). I det enkelte element på rangskalaen – fx ordet – findes en syntagmatiske organisering, nemlig den strukturelle forbindelse af de morfemer, der sammen danner ordet. Mellem elementerne på rangskalaen findes en paradigmatiske organisering, hvor hver enkelt rang(element) står i relation til de øvrige rang(elementer). Fig. 3-2 ovenfor illustrerede den syntagmatiske organisering af rang. Den paradigmatiske organisering af rang kan illustreres som i Fig. 3-3 nedenfor, som netop er et system.

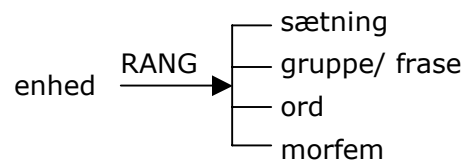

Fig. 3-3: Paradigmatisk organisering af rang

Den dimension, hvorigennem sproget organiseres hhv. paradigmatiske og syntagmatiske, er akse (jf. Halliday og Matthiessen 1997, p. 8).

Den paradigmatiske akse, som er vertikal, handler om alle de valg i sproget, vi som sprogbrugere træffer ud fra det samlede sprogsystem hver gang, vi kommunikerer. Den syntagmatiske akse, som er horisontal, handler om, hvordan enkeltelementerne i sproget kobles sammen til bestemte strukturer.

I systemisk funktionel lingvistik er den paradigmatiske tilgang til sprogbeskrivelsen overordnet den syntagmatiske³⁹ på den måde, at

...order is interpreted in terms of both system and structure, but with system freed from structural placement so that 'systemic order' can be more global (Matthiessen 2000a, p. 71).

Når den paradigmatiske akse i systemisk funktionel sammenhæng er overordnet den syntagmatiske akse, er den det af følgende grunde:

- (i) Gennem den paradigmatiske tilgang modelleres sproget som en ressource, et (betydnings)potentiale af betydninger, og ikke som et inventar af regler (jf. Caffarel et al. 2000, p. 34).

Det er i forbindelse med den paradigmatiske akse, at begrebet valg kommer ind, som afleder de metodiske spørgsmål, der er helt afgørende i en systemisk funktionel sprogbeskrivelse: Hvilke andre valgmuligheder har sprogbrugeren udover det netop valgte sproglige udtryk, og hvorfor har han valgt netop dette udtryk i den givne situation? Hvilke konsekvenser har dette valg for den videre udfoldelse af teksten?

- (ii) Gennem den paradigmatiske tilgang opstår der ikke noget skel mellem det at beskrive et fænomen og det at relatere fænomenet til andre fænomener. Systemisk funktionel sprogbeskrivelse er netop at relatere et fænomen til alle de andre. Det er den måde, man får kortlagt systemet på som et system af fænomener.
- (iii) En paradigmatiske tilgang lægger endvidere op til en model af sproget, der gennem en angivelse af sandsynligheden for de enkelte valgmuligheder i en given kontekst gør det muligt at forudsige den aktuelle sprogbrug og dermed det bagvedliggende register.
- (iv) Endelig bevirker den paradigmatiske tilgang, at grammatik ikke kun betragtes som sådan, men som leksikogrammatik⁴⁰. Dermed kan

...the bricks-&-mortar model of a "lexicon" of words stuck together by grammatical cement (...) be abandoned as an outmoded relic of structuralist way of thinking (ibid., p. 21).

³⁹ Hos Firth er de to akser lige; systemer og strukturer har altså "equal status" (Matthiessen 2002a, p. 9). I sin tidligste tænkning af systemisk funktionel lingvistik er Halliday trods sin forkærlighed for den paradigmatiske akse meget forsigtig med at bryde med dette princip og skriver bl.a.: "It is not suggested that paradigmatic relations are somehow "more important" than systemic ones; but merely that a description in terms of features, if it can be made explicit, may help bringing the "unidimensional time sequence" of language into relation with its deeper patterns of organization" (Halliday 1966b, p. 116f.).

⁴⁰ Jf. tesen om "lexis as most delicate grammar"; se afsnit 3.2.1.

Den syntagmatiske vinkel er inkorporeret i systemisk funktionel lingvistik på den måde, at valgene i et paradigme – når de foretages/ sættes sammen – realiseres gennem en struktur. Denne struktur kan være dannet på to måder (jf. Halliday 1979, p. 76, og Martin 1992, p. 21ff.):

- Hvis strukturen er dannet af flere af den samme type af konstituent (og således er rekursiv), betegnes den univariat. Komplekser, hvad enten det er gruppe- eller sætningskomplekser, er univariate strukturer, idet de er sat sammen gennem enten parataktisk eller hypotaktisk kombination af samme type af konstituent (fx to sætninger).
- Hvis strukturen er dannet af forskellige typer af konstituent, og hver type kun forekommer en enkelt gang, betegnes den multivariat. Multivariate strukturer findes både i sætninger og i grupper. I sætningen fx i strukturen 'Subjekt – Finitum – Prædikator – Komplement' og i nominalgruppen fx i strukturen 'Bestemmer – Beskriver – Ting – Kvalifikator'.⁴¹ Et eksempel indeholdende begge strukturer er:

<i>Politiet</i>	<i>har</i>	<i>spredt</i>	<i>de</i>	<i>rasende</i>	<i>demonstranter</i>	<i>på Rådhuspladsen</i>
Subjekt	Finitum	Prædikator	Komplement			
			Bestemmer	Beskriver	Ting	Kvalifikator

Om den paradigmatiske i forhold til den syntagmatiske akse påpeger Matthiessen, at

...the paradigmatic mode can be thought of as implicate order and the syntagmatic mode as explicate order (...). The system network⁴² is, then, a representation of implicate order – the order that 'engenders' the explicate order of structure. Since paradigmatic order is implicate, it follows that it is harder to detect than syntagmatic order (Matthiessen 2000a, p. 70).

Specificering⁴³

I systemisk funktionel sammenhæng finder den paradigmatiske og syntagmatiske akse sammen og beskrives ved hjælp af systemer. Et system er

...a representation of relations on the paradigmatic axis, a set of features contrastive in a given environment (Halliday 1966b, p. 110; jf. Halliday 1963, p. 99).

Det kontrastive i systemet gør, at et sådant kan betragtes som "a set of terms in choice relation" (Halliday 1963, p. 97). Kontrasterne mellem de forskellige muligheder i et system (de forskellige "features") gives både fra oven, altså som semantiske divergenser, fra siden, altså som systemiske

⁴¹ Se kapitel 4 for en forklaring af de nævnte (deskriptive) leksikogrammatisk begreber.

⁴² Se nedenstående afsnit om 'specificering'.

⁴³ Specificering – som er en oversættelse af den engelske term "delicacy" – er som teoretisk dimension oprindeligt ud tænkt af McIntosh, ikke af Halliday (jf. Halliday 1961, p. 73).

kontrastrer, og fra neden, altså som strukturelle divergenser.⁴⁴ På denne måde er et system det konkrete udtryk for, hvordan de to akser spiller sammen, idet systemet repræsenterer paradigmatiske relationer mellem en række valgmuligheder, der hver tilskrives syntagmatiske kvaliteter.

Sprogets forskellige systemer kan kobles i systemnetværk

...in which each system, other than those simultaneous at the point of origin, is hierarchically ordered with respect to at least one other system (ibid., p. 111).

Specificering er den dimension, der organiserer sproget i systemer og undersystemer – altså i netværk af systemer. Hvordan et sådan systemnetværk konkret udmønter sig, og hvad specificering betyder, kan illustreres med netværket ud fra systemet MODUSTYPE (for dansk) (jf. Andersen et al. 2001, p. 27ff.), som er fundamentalt for den leksikogrammatiske del af den interpersonelle metafunktion.⁴⁵ Netværket er givet i nedenstående Fig. 3-4.

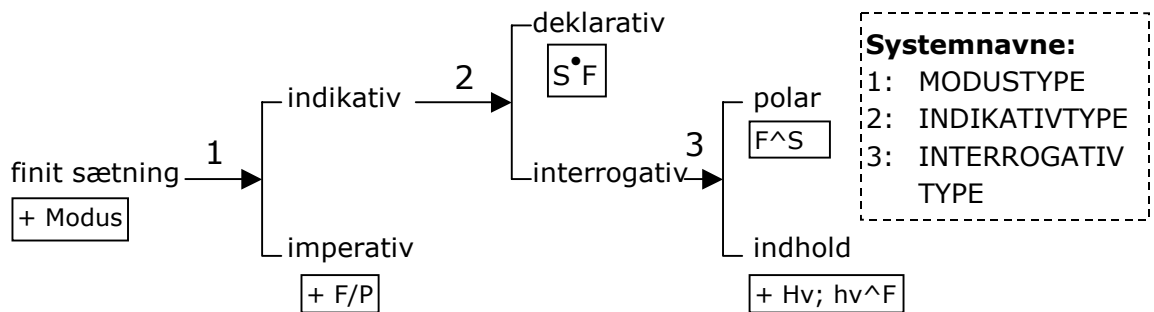

Fig. 3-4: MODUSTYPE i dansk

Et systemnetværk læses fra venstre mod højre, fra det mere generelle til det mere specificerede. Vi starter derfor fra venstre i Fig. 3-4 med indgangsbetingelsen, som for systemet MODUSTYPE er en finit sætning. En finit sætning er karakteriseret ved at rumme et Moduselement, markeret med realiseringsudsagnet '+Modus'. Realiseringsudsagn rummer de strukturelle fragmenter, hvis tilstedeværelse i en struktur er fundamentale i realiseringen af et valg. Uden realiseringsudsagnene kan systemet (og dermed i sidste ende systemnetværket) ikke valideres (jf. Halliday 1994b og Matthiessen 2000a, p. 74).

Systemet MODUSTYPE rummer enten-eller-valget mellem en indikativ sætningsstruktur og en imperativ sætningsstruktur. Imperativstrukturen har realiseringsudsagnet '+F/P', dvs. en fusioneret struktur af sætningsfunktionerne Finitum og Prædikator, fx *Hjælp Laura med opvasken*. Indikativstrukturen er ikke noteret med noget realiseringsudsagn, da dette kommer senere i systemet INDIKATIVTYPE. INDIKATIVTYPE specificerer indikativstrukturen.

⁴⁴ Se evt. afsnit 1.5.2 om det trinokulære perspektiv og dets tre vinkler, 'fra oven', 'fra siden' og 'fra neden'.

⁴⁵ Se appendiks 1 for en nøgle til læsning af systemiske netværk.

Systemet INDIKATIVTYPE består af valgmulighederne en deklarativ og en interrogativ sætningsstruktur. Den deklarative struktur har realiseringsudsagnet 'S•F', altså enten strukturen 'Subjekt^Finitum' eller strukturen 'Finitum^Subjekt'. Et eksempel på den første struktur er *Viktor ville ikke hjælpe Laura med opvasken i går*, mens et eksempel på den sidste struktur er *I går ville Viktor ikke hjælpe Laura med opvasken*.

Interrogativstrukturen kan yderligere specificeres i systemet INTERROGATIVTYPE med de to valgmuligheder polar (polaritetsinterrogativ) og indhold (hv-interrogativ). Sætningsstrukturen for polaritetsinterrogativen har realiseringsudsagnet 'F^S', dvs. strukturen 'Finitum^Subjekt', fx *Ville Viktor hjælpe Laura med opvasken i går?* Hv-interrogativsætningen har realiseringsudsagnet '+hv; hv^F', hvilket betyder, at denne mulighed er kendetegnet ved et hv-element, som kommer umiddelbart før Finitum. Eksempler herpå er både *Hvem ville ikke hjælpe Laura med opvasken i går?* og *Hvornår ville Viktor ikke hjælpe Laura med opvasken?*

Som det fremgår af Fig. 3-4, kan systemet MODUSTYPE specificeres ved systemet INDIKATIVTYPE, som igen kan specificeres ved systemet INTERROGATIVTYPE. I alt er systemet MODUSTYPE specificeret ud til specificeringsgrad 3, hvilket viser, hvad begrebet specificering grundlæggende dækker over, nemlig organiseringen af systemer på en linie fra 'mest generel' til 'mest specifik' – jo højere specificeringsgrad, jo mere specifik.

Sammenhængen mellem hhv. de paradigmatiske og de syntagmatiske relationer og dynamikken fra generel til specifik i et systemnetværk er sådan, at

Any less delicate realizational specifications along the systemic path are **inherited** by more delicate ones (Matthiessen 2000a, p. 76; orig. fremhævning).

Fra det lokale til det globale perspektiv

Indtil videre har jeg beskrevet de lokale dimensioner, som er illustreret som højre side i Fig. 3-1. Jeg har således præsenteret rang, akse og specificering, og disse dimensioner er generelle organisatoriske principper, der fungerer inden for hver af de dele af det samlede sprogsystem, som kan identificeres med de globale dimensioner. Med andre ord er de lokale dimensioner fraktale, idet de findes i alle sprogsystemets dele (om end der er variation i antallet og arten af range fra en del til en anden (jf. Matthiessen 2002a, p. 27)).

Hvordan sprogsystemets enkelte dele er relaterede til hverandre, vil jeg beskrive i de tre næste afsnit. Her vil jeg – idet jeg bevæger mig over til venstre side af Fig. 3-1 – præsentere de globale dimensioner stratifikation, metafunktion og instantiering. Stratifikation er den dimension, der illustrerer, hvordan en enkelt del – fx leksikogrammatikken – passer ind i det samlede sprogsystem, metafunktion er den dimension, der giver et overblik over de forskellige sproglige betydninger, og instantiering er den dimension, der forbinder en sprogbrug (et "tilfælde", jf. Hjelmslev) med det sproglige system.

Stratifikation⁴⁶

Stratifikation dækker over den opfattelse, at sproget er et komplekst semiotisk system, der er organiseret i tre strata, nemlig (i) fonologi (/grafologi), (ii) leksikogrammatik og (iii) semantik.⁴⁷ Hvert stratum konstituerer et rum, hvor elementer er organiseret i netværk af systemer (internt gennem akse og specificering, eksternt gennem rang).

Opdelingen i strata er baseret på grader af semiotisk abstraktion. Den laveste grad af abstraktion hører fonologien (/grafologien) til, idet dette stratum rummer sproget som lyd eller skrift, altså sproget som materielt, fysisk udtryk. På abstraktionsstigen følger dernæst leksikogrammatikken, der betegner sprogets potentiale til at realisere betydning som verbale manifestationer (med både funktion og form). Øverste trin på abstraktionsstigen er det semantiske stratum, der er stratummet for betydning.

Dette tredelte semiotiske og stratificerede system (altså sproget) er indlejret i et fjerde stratum, nemlig (iv) den ekstrasproglige kontekst, og samlet kan denne sammenhæng illustreres som i Fig. 3-5⁴⁸ på næste side.

De fire nævnte strata er eksternt organiserede, nemlig gennem realisering (realisering er vist som pile i Fig. 3-5) (jf. Halliday 1994a, p. 15). Således 'realiserer' et stratum et højere stratum (forudsat at det førstnævnte stratum ikke er det højeste, altså konteksten, der ikke realiserer et andet stratum), samtidig med, at et stratum 'realiseres af' et lavere stratum (forudsat at det førstnævnte stratum ikke er det laveste, altså fonologi (og grafologi)).⁴⁹

Om realiseringsrelationen mellem de forskellige sproglige strata pointerer Halliday, at

...it is typical of semiotic systems that the different strata are not isomorphic; there is no relation of bi-uniqueness (one-one correspondence) between one level and the next. This is bound to be the case in a system such as language, where the coding not only converts elements of one kind into elements of another kind – meanings into wordings into sounds – but also reduces both the size and the inventory of the basic components. By any usual definition of linguistic units, units of speech sound are both smaller than and fewer than units of form; and units of form are both smaller than and fewer than units of meaning (Halliday 1979, p. 58)

⁴⁶ Stratifikation har jeg allerede givet en overordnet præsentation af i afsnit 1.1.

⁴⁷ I dette afsnit giver jeg blot et overordnet rids over, hvad leksikogrammatik og semantik er for størrelser. I kapitel 4 giver jeg en kort, men mere detaljeret præsentation af, hvordan disse størrelser fungerer for dansk. Dette princip gælder også for det yderste stratum i modellen, nemlig kontekst.

⁴⁸ Fig. 3-5 er lig Fig. 1-1.

⁴⁹ Det skal her noteres, at termen 'realisering' ikke blot anvendes om interstratale relationer, men også intrastratale relationer mellem en systemisk valgmulighed og dennes strukturelle eller formale manifestation (jf. betegnelsen 'realiseringsudsagn' i forbindelse med systemnetværk) (jf. Halliday 1996b, p. 29).

Når vi siger, at semantikken realiseres af leksikogrammatikken, som igen realiseres af fonologien, er det – i forlængelse af ovenstående citat – ikke sådan, at 'det semantiske element a' realiseres af 'det leksikogrammatiske element b', som realiseres af 'det fonologiske element c'. Hvis dette var tilfældet, ville det ikke være nødvendigt at operere med to 'indhold'sstrata⁵⁰, og vi kunne fusionere det semantiske og det leksikogrammatiske stratum. I stedet er det sådan, at 'det semantiske system a₁-a₂-a₃' er realiseret af realiseringen af 'det leksikogrammatiske system b₁-b₂-b₃' i 'det fonologiske system c₁-c₂-c₃' (jf. Halliday 1992, p. 355ff). Semantikken realiseres altså af leksikogrammatikken som lyd eller skrift.

Med andre ord er realisering en relation mellem systemer af elementer på de forskellige strata, ikke mellem enkelte elementer.

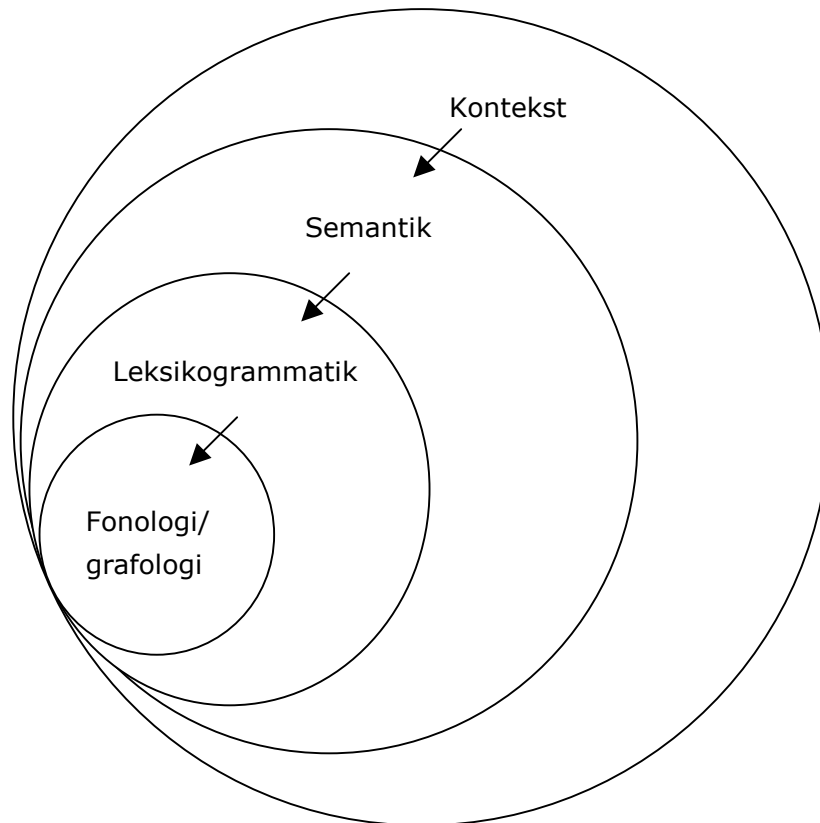

Fig. 3-5: Stratifikation

Det kontekstuelle stratum og de to sproglige 'indhold'sstrata i Fig. 3-5 ovenfor skal her kort beskrives.⁵¹

⁵⁰ Jf. afsnit 1.1.

⁵¹ Jeg beskriver ikke det fonologiske stratum, da der overhovedet ikke er arbejdet med det i den danske systemisk funktionelle udforskning af sproget. Af denne grund vil fonologiske overvejelser ikke indgå i afhandlingens beskrivelse af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk.

Konteksten er "the total environment in which a text unfolds" (Halliday & Hasan 1985, p. 5) – eller udtrykt på en anden måde: Konteksten er den situation, hvori en tekst fungerer og skaber betydning. I forlængelse heraf benævnes konteksten i systemisk funktionel sammenhæng den situationelle kontekst, og den udgøres af variablene (i) felt, (ii) tenor og (iii) måde.

- (i) Felt fokuserer på, hvad der sker i situationen omkring en tekst. Feltet betegner de betydningsbærende sociale handlinger i konteksten, ligesom emnet for teksten er et aspekt af felt. Foruden emnet for teksten inkluderer felt de aktiviteter, der giver emnet betydning mellem de interagerende parter samt gør det relevant. Sådanne aktiviteter kan fx være udforskning, (ind)læring og reflektion (aktiviteter, hvor teksten har en status i sig selv), eller det kan være en indkøbssituation eller et kortspil (som er aktiviteter, hvor teksten er indkapslet i en social aktivitet). Udtrykt på anden vis fokuserer felt på, hvad der kommunikeres om.
- (ii) Tenor fokuserer på relationen mellem afsender og modtager. Under tenor beskrives interaktionspotentialet for de interagerende parter gennem en beskrivelse af de socialt set betydningsbærende roller og rollerelationer, som dels er skabt gennem de permanente karakteristika for hver af de interagerende parter, dels er skabt gennem det forhold, der situationsspecifikt opstår mellem disse. Udtrykt på anden vis fokuserer tenor på, hvilket forhold de kommunikerende parter har til hinanden.
- (iii) Måde fokuserer på sprogets rolle i interaktionen mellem afsender og modtager. Måde er variabelen, der beskriver den rolle, sproget i sig selv spiller i den givne situation. Det er den særlige status, som i situationen tilskrives teksten, og måde omhandler således tekstens funktion i relation til den sociale aktivitet, herunder rollestruktur, og teksten som materielt udvekslingsmedium samt dette mediums muligheder for feedback. Udtrykt på anden vis fokuserer måde på, hvordan sproget anvendes i en given situation.

Til sammen skal ovenstående tre variabler opfattes som

...a conceptual framework for representing the social context as the semiotic environment in which people exchange meanings (Halliday 1978, p. 110).

Konteksten realiseres af semantikken, der er stratummet for sprogets ressourcer til at skabe betydning.⁵² Semantikken er al menneskelig erfaring, den er "the flux of experience" (Halliday 1998, p. 379).

⁵² Semantikken skal ikke blot forstås som en propositionel semantik (se fx Lyons 1977), men også som "semantics of text (discourse)" (Matthiessen 1992, p. 7), hvilket hænger sammen med, at det er tekst (frem for ord og sætninger), som konstituerer en kommunikationsproces (udveksling).

Det er sprogets semantiske ressourcer, der giver mennesket mulighed for at agere i og reflektere over verden, idet denne gennem semantisering bliver tillagt betydning. I den systemisk funktionelle model er semantikken det stratum, der skaber forbindelsen mellem konteksten og leksikogrammatikken, og bliver

...referred to as an 'interlevel' because it is seen as the interface between the grammar and the situation (Halliday og Matthiessen (u.å), afsnit 1.1.1; jf. Halliday 1961, p. 74f).

De semantiske systemer er således dem, der først og fremmest berøres af de krav, kontekstuelle faktorer altid stiller til en sproglig realisering af ekstrasproglige sagsforhold. Det semantiske stratum står i et naturligt forhold til og realiseres af leksikogrammatikken, der er sprogets andet 'indhold'sstratum.

Leksikogrammatikken er det centrale stratum i sproget⁵³, og det udgør sprogets ressource til at leksikogrammatikalisere ('sætte ord på') betydninger. Via leksikogrammatikken realiseres semantikken dels gennem grammatik, dels gennem leksik. I denne forbindelse forstås grammatik (jf. Halliday 1998, p. 369, og Halliday og Matthiessen 1997, p. 29) som syntaks og morfologi, mens leksik forstås som ordforråd (: "vocabulary").

I overensstemmelse med den aksiale organisering af sprogsystemet, er det sådan, at ikke blot en enheds syntagmatiske kvaliteter (fx at den polære interrogativ i dansk har grundstrukturen Finitum^Subjekt), men også dens paradigmatiske kvaliteter (fx at indikativen i dansk har en grundstruktur, der er forskellig fra imperativens grundstruktur) betragtes som grammatik.

Når det grammatiske stratum i sproget benævnes leksikogrammatik og ikke blot grammatik, skyldes det, at leksik i systemisk funktionel sammenhæng betragtes som grammatik i sin mest specifikke grad. Leksikogrammatikken opfattes med andre ord som et kontinuum gående fra 'mest grammatisk' til 'mest leksikalsk' (jf. Halliday 1996b, p. 22, og 1994a, p. 15). I sine laveste specificeringsgrader er valgene i et leksikogrammatisk system overvejende grammatisk definerede, mens det i systemets højeste specificeringsgrader er leksik, der udgør de systemiske valg. Der er således ingen skarpe grænser mellem grammatik og leksik; de to størrelser flyder over i hinanden.⁵⁴

Metafunktion

Som illustreret af pilene i Fig. 3-5 realiseres konteksten, og altså de tre kontekstuelle variabler, felt, tenor og måde, sprogligt gennem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum. Denne realisering fungerer gennem tre metafunktioner. Således har feltet sin sproglig pendant i (i) den ideationel-

⁵³ Halliday betegner leksikogrammatikken som "the powerhouse where meanings are created" (Halliday 1994a, p. 15).

⁵⁴ Med tesen om "lexis as most delicate grammar" bryder systemisk funktionel lingvistik med Morris' ofte refererede tredeling i syntaks, semantik og pragmatik (Morris 1971, del 1), der første gang blev formuleret i 1938, idet leksikogrammatik ikke blot er syntaks.

le metafunktion, tenoren har sin sproglige pendant i (ii) den interpersonelle metafunktion og endelig er (iii) den tekstuelle metafunktion den sproglige pendant til måden (jf. Halliday 1979, p. 78).

Der er således en sammenhæng mellem stratifikation og metafunktion. Som Matthiessen udtrykker det:

The two dimensions define a two-dimensional space. While the hierarchy of stratification represents different degrees of semiotic abstraction, the spectrum of metafunction does not: it represents different kinds of work at each level of semiotic abstraction (...) – [at least at the levels] of linguistic content (...), that is, semantics and lexicogrammar (Matthiessen 2002a, p. 59).

De forskellige metafunktioner skal kort præsenteres her.

Den ideationelle metafunktion drejer sig om ideationen, idet den repræsenterer de ressourcer, vi betjener os af for at konstruere vores erfaring med verden omkring os og inden i os. Således er den ideationelle metafunktion

...concerned with the content of language, its function as a means of the expression of our experience, both of the external world and of the inner world of our own consciousness – together with what is perhaps a separate sub-component expressing certain basic logical relations (Halliday 1973a, p. 66).

Den ideationelle metafunktion kan (jf. sidste pointe i ovenstående citat) opdeles i hhv. den eksperientielle metafunktion og den logiske metafunktion.

Den eksperientielle metafunktion konstruerer betydning som distinkte, men sammenhængende dele af en helhed (jf. Halliday 1979, p. 63). Dette kan illustreres med brug af deskriptive kategorier: Hvis vi fx betragter en sætning,⁵⁵ udgør den en eksperientiel konfiguration af konstituent, der spiller sammen og dermed danner et billede af en ekstrasproglig aktivitet/ hændelse. Sætningens eksperientielle konfiguration er (jf. Andersen et al. 2001, p. 119) sammensat af Proces, Partipanter og Cirkumstantialer. De to nukleare konstituent i denne konfiguration er selve Processen og det Medium, hvorigennem Processen udspiller sig. Omkring denne kerne af Proces og Medium knytter sig yderligere to typer af konstituent, nemlig de øvrige Partipanter i proceskonfigurationen (som er bundet til Processen gennem valens (jf. Smedegaard 2002, p. 77)) samt den ramme af Cirkumstantialer (ubundne konstituent), hvori proceskonfigurationen Proces + Partipanter udspiller sig. Dette er visuelt illustreret i Fig. 3-6.

⁵⁵ Når jeg her har valgt at illustrere med leksikogrammatisk fænomener på sætningsrang, skyldes det, at leksikogrammatikken er det mest veludviklede samt centrale stratum i det systemisk funktionelle univers, og at "The clause is the basic unit of lexicogrammatical organization, and the gateway through which the grammar interfaces with the semantic system" (Halliday 1985a, p. 106).

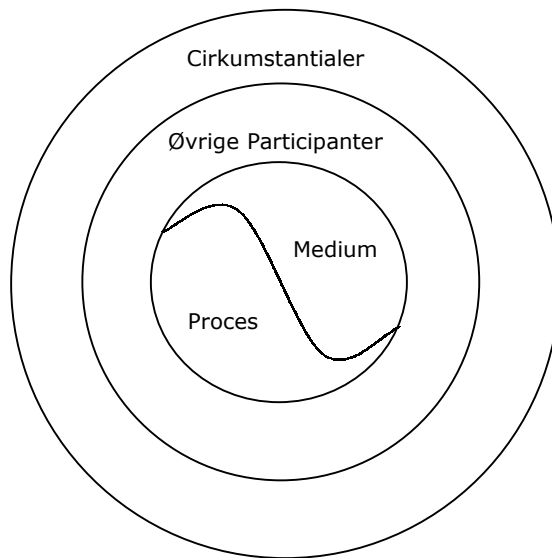

Fig. 3-6: Sætningens eksperimentielle konfiguration

Eksperientiel betydning på sætningsrang skal ikke først og fremmest opfattes sekventielt, men altså som en kerne med forskellige omgivelser⁵⁶, der til sammen udgør en helhed. Denne del/ helhed-relation, der er fundamental for eksperientiel betydning, kan symboliseres af trappediagrammet (jf. Martin 1992, p. 10):

Den logiske metafunktion konstruerer betydning på en mere abstrakt måde, end den eksperientielle metafunktion gør. Hvor den direkte reference til ting og sagsforhold i den ekstrasproglige virkelighed er grundlæggende for den eksperientielle metafunktion, er logiske sammenhænge ”independent of and make no reference to things” (Halliday 1979, p. 73).

Gennem den logiske metafunktion organiseres eksperientiel betydning som rekursive strukturer, dels gennem hypotaktiske eller parataktiske afhængigheder, dels som ekspanderende eller projicerende relationer.

Som beskrevet af Andersen et al. (2001, p. 90) betyder ekspansion udvidelse af en sætning på samme plan. Mens der med projektion introduceres et nyt sagsforhold eller emne, hvilket i realiteten vil sige sprogliggørelsen af et nyt betydningsfelt, og der derved kommer en ny tekst ind i teksten, forholder det sig anderledes med ekspansion. Her er der ikke noget spring mellem to forskellige pla-

⁵⁶ Af denne grund skelner Smedegaard også på det leksikogrammatiske stratum mellem et system for KERNETRANSITIVITET og et system for CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET; KERNETRANSITIVITET tager højde for de i dansk mulige konfigurationer af Proces og Participant(er), mens CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET kortlægger Cirkumstantialerne i dansk (Smedegaard 2002).

ner, men derimod er der tale om en ekspansion på samme plan, idet den ene sætnings betydning udvides med et nyt, således at de to (sætnings)betydninger ligger i forlængelse af hinanden. Forskellen mellem ekspansion og projektion er illustreret i Fig. 3-7.

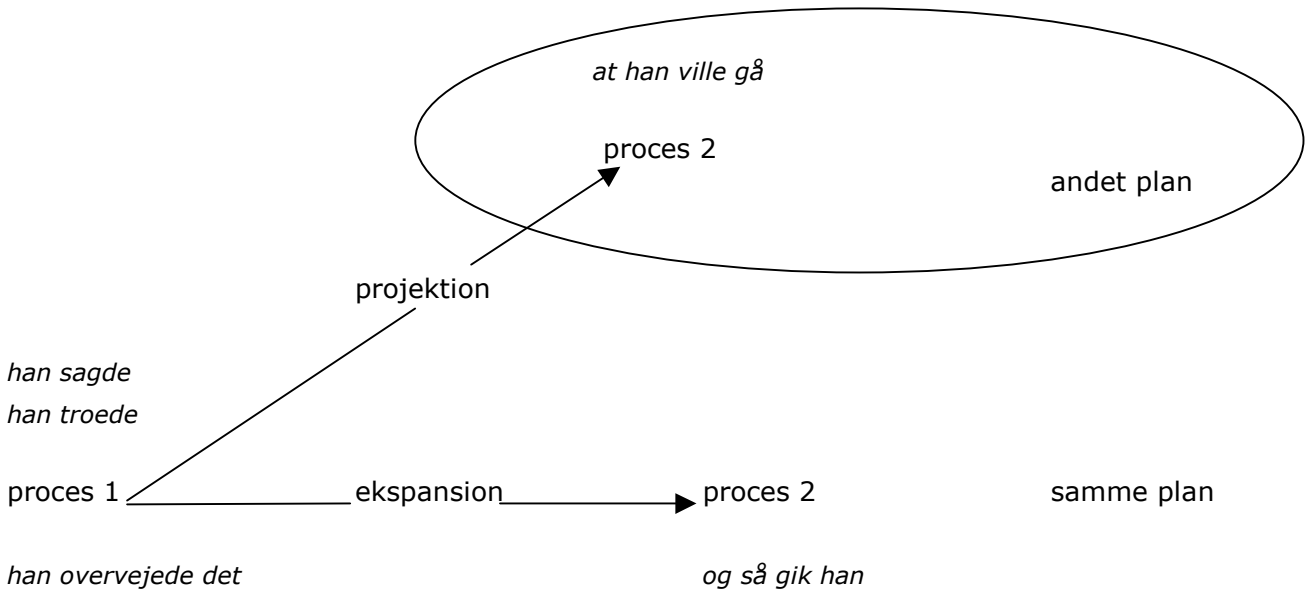

Fig. 3-7: Ekspansion og projektion

Hvor de enkelte dele af eksperientiel betydning sammen danner en helhed (symboliseret gennem trappediagrammet), danner de enkelte dele af logisk betydning ikke helheder, men sekventielle sammenhænge. Med andre ord skabes logisk betydning gennem en del/ del-relation, der kan symboliseres gennem den tilbage- eller fremførende pil:

Forskellen i strukturel relation mellem eksperientiel og logisk betydning kan (jf. Martin 1992, p. 12) illustreres med deskriptive kategorier ud fra nominalgruppen. Således viser det analyserede tilfælde i Fig. 3-8 på næste side, hvorledes nominalgruppens eksperientielle betydning realiseres gennem en konstituentstruktur med Bestemmer, Tæller, Vurderer, Beskriver, Klassifikator, Ting og Kvalifikator, mens dens logiske betydning realiseres med en Kerne og modificerende enten tilbage- eller fremførende afhængigheder (Præ- eller Postmodifikatorer).

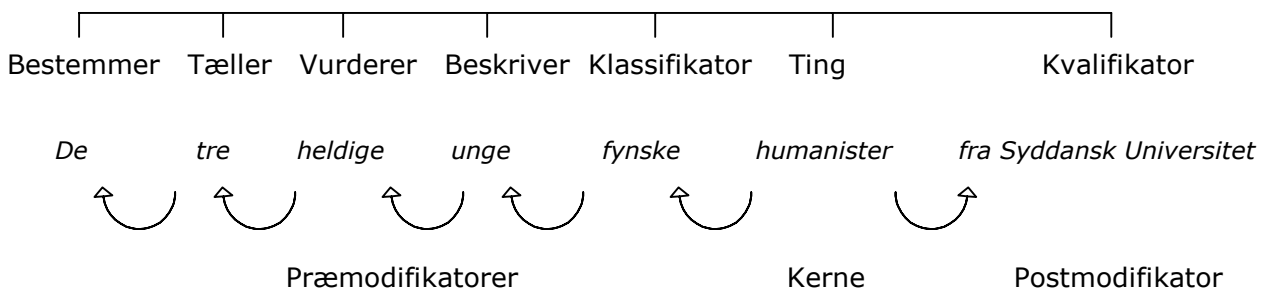

Fig. 3-8: Eksperientiel (del/ helhed) og logisk (del/ del) relation i den danske nominalgruppe

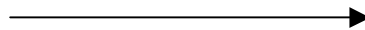
Den interpersonelle metafunktion udspringer af interaktionen mellem afsender og modtager. Den stiller de ressourcer til rådighed, som vi trækker på, når vi spiller vores forskellige roller i interaktionen ved hjælp af ytringsfunktioner. Således fungerer den interpersonelle metafunktion som

...the mediator of role, including all that may be understood by the expression of our own personalities and personal feelings on the one hand, and forms of interaction and social interplay with other participants in the communication situation on the other hand (Halliday 1973a, p. 66).

Sproget organiserer interpersonel betydning gennem en prosodisk struktur, som

expresses the 'key', the particular tone of assertion, query, hesitation, doubt, reservation, forcefulness, wonderment, or whatever it is, with which the speaker tags the proposition. This (...) is continuous; and (...) there is no possibility of associating it with any segments – it is simply a melodic line mapped on to the clause as a whole, running through from beginning to end. (Halliday 1979, p. 66).

I ovenstående citat pointerer Halliday, at hvor ideationel betydning realiseres af distinkte størrelser (konstituent), realiseres interpersonel betydning af en kontinuerlig intonationskontur, prosodien, idet betydning er "distributed like a prosody throughout a continuous stretch of discourse" (ibid., p. 66). Den prosodiske struktur kan symboliseres af den fremadrettede pil:

Det semantiske motiv bag en struktur som den nævnte for interpersonel betydning er, at for denne type betydning er "most of the options (...) associated with the act of meaning as a whole" (ibid., p. 67).

Den sidste af metafunktionerne, nemlig den tekstuelle, betegner sprogets funktion til diskursivt – altså som "text in context" (Matthiessen 1992, p. 18) – at organisere ideationel og interpersonel

betydning i teksten, som den udfolder sig i en interaktion. Således betegner den tekstuelle meta-funktion

...language in operation as distinct from strings of words or isolated sentences and clauses. It is the component that enables the speaker to organize what he is saying in such a way that it makes sense in the context and fulfils its function as a message (Halliday 1973, p. 66).

I dansk fokuserer tekstuel betydning realiseret på sætningsrang på, hvordan en sætning indledes, og hvordan den kulminerer. Hvis vi betragter strukturerne Thema^Rhema og Given^Ny⁵⁷, som vi finder dem i en sætning, fungerer de på den måde, at Thema indikerer afsenders vinkel på den ideationelle og interpersonelle betydning, der konstrueres, mens Ny er modtagerorienteret på den måde, at Ny indikerer information, som tidligere er ukendt for modtager (jf. Martin 1992, p. 11). Sammenhængen mellem de to typer af tekstuelle strukturer kan illustreres med følgende tilfælde:

<i>Thomas Bjørn vandt Dubai Dessert Classic</i>	
Thema	Rhema
Given	Ny

De tekstuelle strukturer er ikke konstituentstrukturer, som den ideationelle er det, ligesom de ikke er prosodiske strukturer, som den interpersonelle er det. I sætningen er der således ikke klare grænser mellem den information, der thematiseres/ betragtes som Given, og den information, der udfolder Rhema/ betragtes som Ny. Der er i stedet tale om et kontinuum. Som Halliday udtrykker det:

What the textual component does is to express the particular semantic status of elements in the discourse by assigning them to the boundaries; this gives special significance to ‘coming first’ and ‘coming last’, and so marks off units of the message as extending from one peak of prominence to the next (Halliday 1979, p. 69).

Som citatet indikerer, realiseres tekstuel betydning gennem periodiske strukturer, altså gennem forestillingen om et kontinuum fra mest til mindst (eller omvendt), og ovenstående tilfælde kan derfor fremstilles som i Fig. 3-9 på næste side.

⁵⁷ Given og Ny udgør systemet INFORMATION, som ikke er endeligt appliceret for dansk, hvorfor det kun nævnes her og ikke tages op senere i afhandlingen. Se evt. Matthiessen 1992, p. 511ff. for en redegørelse for INFORMATION i engelsk.

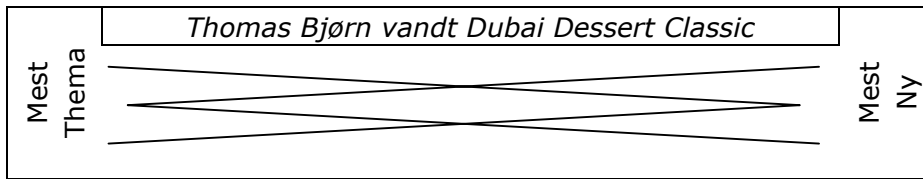
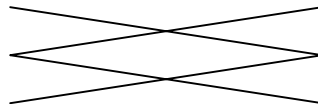
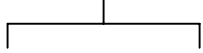

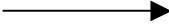

Fig. 3-9: Tekstuelle strukturer som kontinuum

Af ovenstående følger symbolet for tekstuel struktur, nemlig:

Som opsummering af dette afsnit om de forskellige metafunktioner, skal strukturerne af hver her summarisk sammenlignes, nemlig gennem opstillingen i Skema 3-3.

Metafunktion	Eksperientiel	Logisk	Interpersonel	Tekstuel
Strukturtype	konstituens	interdependens	prosodi	kontinuum
Symbol				

Skema 3-3: Metafunktionelle strukturtyper og symbolik

De forskellige metafunktionelle strukturer (som vi mest tydeligt finder på det leksikogrammatisk stratum), der altså realiserer forskellige metafunktionelle betydninger, er ikke arbitrære. Strukturerne

...display a variation that derives from the different kinds of meaning they express; and the structural shape is in each case a natural product of the semantic functions (Halliday 1981, p. 241).

Instantiering

Den sidste af de globale teoretiske dimensioner, der mangler at blive præsenteret, er instantiering. Instantiering er betegnelsen for den dimension, der giver sammenhængen mellem sproget som system og sproget som tekst (jf. Hjelmslev). Denne sammenhæng er givet gennem et kontinuum, hvor systemet betegner den mest generelle ende, mens teksten betegner den mest specifikke ende. Instantiering er visuelt fremstillet i Fig. 3-10 på næste side.

Fig. 3-10: Instantiering

Tanken om et kontinuum mellem system og tilfælde betyder, at

...system and instance are not two separate phenomena; they are the same phenomenon seen by different observers, observing from different time depths (Halliday 1998, p. 382).

Som Fig. 3-10 indikerer, er sproget som system et potentiale, der delvis aktualiseres hver gang, en tekst konstrueres. En tekst er således en manifestation af en del af sprogsystemet (potentialet):

...we see the text as actualized potential; it is the actual seen against the background of the potential. But note that the actual and the potential are at the same level of abstraction. This is what makes it possible to relate the one to the other. They are at the same level of coding within the system, so that any text represents an actualization (a path through the system) at each level: the level of *meaning*, the level of *saying* (or *wording*, to use the folk-linguistic term for the lexicogrammatical system), and of course the level of *sounding* or *writing* (Halliday 1978, p. 40).

Det er en væsentlig pointe, som derfor skal trækkes frem fra ovenstående citat, at de forskellige strata – kontekst, semantik, leksikogrammatik og fonologi/ grafologi – i *både* system- og tekstenden af instantieringskontinuumet er abstraktioner. Også i tekstenden skal konteksten forstås som en semiotisk abstraktion, ligesom fonologien og grafologien her ikke er det fysiske udtryk i lyd eller på skrift, men mentale størrelser.

Sproget som system repræsenteres i systemisk funktionel sammenhæng af systemnetværk, som både paradigmatiske (gennem netværket *per se*) og syntagmatiske (gennem de til netværkets muligheder tilskrevne realiseringsudsagn) beskriver et givet område af det samlede potentiale.⁵⁸ At systemnetværket typisk⁵⁹ anvendes til at beskrive sprogsystemet skal ikke forstås på den måde, at et sådan kun kan repræsentere systemet og ikke tilfældet, altså den enkelte tekst. Systemnetværket kan anvendes alle steder på instantieringskontinuumet, men det har selvsagt sin mest generelle gyldighed i systemenden (jf. Matthiessen 2000a, p. 102).

⁵⁸ Se afsnittene om 'akse' og 'specificering' tidligere i dette kapitel.

⁵⁹ En undtagelse fra det typiske er Hallidays hovedværk om leksikogrammatikken *An Introduction to Functional Grammar* (1994), der stort set ikke rummer netværk.

I forhold til systemet fungerer den enkelte tekst (jf. citatet af Halliday ovenfor og Matthiessen 2000a, p. 103) som en vej gennem systemet; en tekst dannes ved at bevæge sig efter principperne og reglerne i sproget som system. En tekst er således ikke blot en materiel enhed i vores verden, men – mere abstrakt betragtet – en enhed af social-semiotisk betydning. At en tekst ikke blot er semiotisk betydning, men også er social betydning, hænger sammen med, at en tekst kun er noget i kraft af den kontekst, altså den situation, hvori den indgår (jf. Halliday og Hasan 1976, p. 293).

Mellem system og tekst er der mønstre, som er mere generelle end de specifikke tekster, men også mere specifikke end systemet. Disse mønstre kaldes registre⁶⁰. Register adskiller sig kun fra polerne af instantieringskontinuumet, hvad graden af generalisering angår: Et register er således ikke andet end en sammenfatning af et antal tekster, ligesom systemet basalt set ikke er andet end en sammenfatning af et antal registre. Denne sammenhæng mellem system, register og tekst er illustreret i Fig. 3-11 (efter Andersen 2000, p. 41).

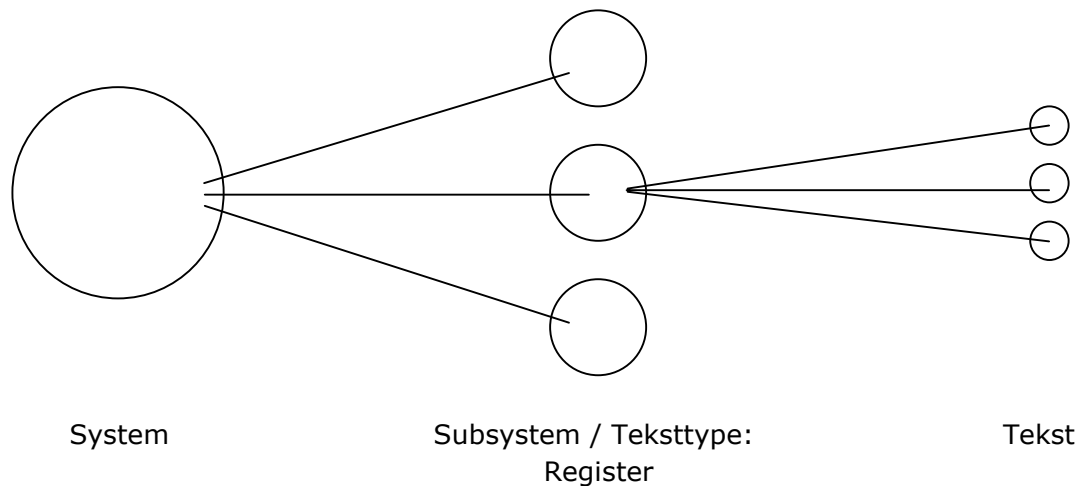

Fig. 3-11: System, register og tekst i instantieringskontinuumet

I den gennem Fig. 3-11 illustrerede opfattelse af register som en mellemgrad i instantieringskontinuumet ligger to perspektiver, alt efter om man anskuer register fra systemenden eller fra teksten. Anskuer man register fra systemenden, fremtræder det som et subsystem, altså en delmængde af det samlede systemiske potentiale, som sproget udgør. Anskuer man derimod register fra teksten, fremstår det som en teksttype, altså en generalisering på tværs af enkelttekster.

Eftersom instantiering er et kontinuum, ligger det lige for at forstå denne dimension som proces, altså som bevægelse på kontinuumet. En sådan bevægelse kan foregå på en af to måder: som analyse eller som generation. Således kan man analysere en allerede instantieret tekst på grundlag af sit

⁶⁰ Inden for den systemisk funktionelle lingvistik er der i hovedsagen to forskellige opfattelser af begrebet register, nemlig Martins opfattelse (jf. Martin 1992) og Hallidays opfattelse (jf. Halliday et al. 1964 og Halliday 1978). Martin opfatter register som et selvstændigt stratum analog til Hallidays situationelle kontekst, mens Halliday opfatter register som "...the configuration of semantic resources that the member of a culture typically associates with a situation type" (Halliday 1978, p. 111). Nærværende fremstilling er baseret på Hallidays opfattelse af register.

kendskab til det bagvedliggende system, eller man kan generere en ny tekst ved at foretage valg i det bagvedliggende system.

Instantiering er ikke alene en teoretisk motiveret dimension, der skal forklare sammenhængen mellem sproget som system og sproget som tekst, men også en forklaringsmodel til at sikre en grundlæggende forståelse af, hvad der foregår i en sproglig interaktion: Når to interagerende parter forstår hinanden, skyldes det, at de begge har et kendskab til det system, der ligger bag de instantieringer i form af tekster, som de udtrykker sig gennem.

I forbindelse med instantiering er det en væsentlig pointe, at systemet samt de forskellige registre ikke kan iagttages. Som lingvister kan vi ikke iagttage sproget som system og ej heller registre som subsystemer, vi kan kun forsøge at beskrive de to størrelser ud fra en række tekster.

Opsummerende om de systemisk funktionelle dimensioner

Sproget er – som beskrevet i dette afsnit – organiseret efter en række semiotiske dimensioner. Disse dimensioner er definerende for en række rum, en række kontekstualiseringer, idet de alle definerer omgivelser for deskriptiv variation. Disse rum – omgivelser – er alle skabt over et kontinuum med polerne 'bredere omgivelser' og 'snævrere omgivelser' (jf. Caffarel et al. 2000, p. 47ff.).

I forbindelse med stratifikation er de brede omgivelser det kontekstuelle stratum, mens de snævrere omgivelser udgøres af det fonologiske (/ grafologiske) stratum. Mellem disse poler finder vi leksikogrammatikken og semantikken, som står i et naturligt forhold til hinanden.

Leksikogrammatikken, semantikken og konteksten er organiserede efter tre metafunktioner, nemlig (i) den ideationelle, der fokuserer på sprogets potentiale til at skabe betydning om verden, (ii) den interpersonelle, der fokuserer på sprogets potentiale til at opbygge relationer mellem mennesker, og (iii) den tekstuelle metafunktion, der fokuserer på sprogets diskursive mekanismer.

Dette stratificerede og metafunktionelt organiserede semiotiske kompleks af sprog i kontekst betragtes med systemisk funktionelle briller via dimensionen instantiering, der som kontinuum løber mellem polerne system og tilfælde. Således er de brede omgivelser for deskriptiv variation for denne dimension selve systemet, som er det samlede betydningspotentiale af sprog og kontekst. De snævre omgivelser i forbindelse med instantiering udgøres af den specifikke tekst i den specifikke kontekst(uelle konfiguration).

De enkelte strata fungerer som omgivelser for en række intrastratale dimensioner, først og fremmest rang, der er et hierarki af helheder og dele, hvor delene af helhed på en rang udgøres af helhederne på den umiddelbart underliggende rang. Antallet og organiseringen af range er forskelligt for de forskellige strata; på det leksikogrammatiske stratum findes i dansk rangene sætning – gruppe/ frase – ord – morfem.

Således udgør rang en serie af omgivelser for to akser, den syntagmatiske og den paradigmatiske akse. Den syntagmatiske akse er den strukturelle akse, mens den paradigmatiske akse er den systemiske akse. I systemisk funktionel lingvistik opfattes den systemiske akse som udgangspunktet, hvorfor denne fungerer som de bredere aksiale omgivelser, hvortil den strukturelle akse fungerer som de snævre omgivelser for deskriptiv variation inden for dimensionen akse.

Den systemiske akse er organiseret i forhold til dimensionen specificering, hvor de bredeste omgivelser udgøres af de mindst specificerede systemer (altså af grammatikenden), mens de snævrere omgivelser udgøres af de mest specificerede systemer (altså af leksikenden).

Samlet udgør de ovenstående dimensioner den opfattelse af sprog og kontekst, som er illustreret i Fig. 3-1. Denne illustration – og verbaliseringen af den – er den systemisk funktionelle teori.

3.2.2 Systemisk funktionelle dimensioner til diskussion

I ovenstående afsnit har jeg temmelig grundlæggende præsenteret den systemisk funktionelle teori. I dette afsnit vil jeg kaste endnu et blik på de forskellige dimensioner med det formål at give en dybere forståelse for (sammenhængene mellem) de forskellige dimensioner, for deres oprindelse og for de dunkle punkter, der – efter min opfattelse – er i det systemisk funktionelle teoretiske apparat.

Endnu et blik på rang

Rang hænger sammen med systemisk beskrivelse på følgende måde:

To show how a system operates at a given rank is the first step in stating its relationship to other systems; likewise to assign an item to a given rank is the first step in stating the systemic and structural relations into which it may enter and those which it may embody within itself (Halliday 1966a, p. 120).

I citatet indikeres det, hvorledes rang og akse er tæt forbundne dimensioner (jf. Matthiessen 2002a, p. 18), idet rang bestemmer placeringen af de forskellige sproglige ressourcer fx fra sætning til morfem (i dansk leksikogrammatik), mens akse organiserer disse ressourcer systemisk og strukturelt.

Som en følge af den aksiale organisering af systemerne på hver rang kan specificering og rang betragtes som to forskellige abstraktionsgrader, jf. citatet nedenfor, hvor Halliday eksemplificerer tanken:

...primary group structures differ in rank from primary clause structures, but are at the same degree of delicacy; while primary and secondary clause structures differ in delicacy but not in rank (Halliday 1961, p. 48).

Som allerede nævnt er organiseringen af sproget i range i systemisk funktionel sammenhæng knyttet til tesen om et fast hierarki (jf. Halliday 1994a). Denne tese, hvis implikation er, at alle enheder i sproget skal kunne beskrives på alle range, er ikke uproblematisk. Dette har bla. Matthews (1966), Huddleston (1988) og McGregor (1991) pointeret.

En række af problemerne, som ovennævnte griber fat i, synes enten overdimensionerede eller slet ikke at være problemer, når idéen om komplekse helheder tages med i betragtning (således kan langt de fleste af McGregors kritikpunkter mod det systemisk funktionelle rangsystem tilbagevises på det grundlag). Et enkelt problem er der dog, nemlig i forbindelse med (den deskriptive) indplacering af grupper og fraser på samme rang. En frase vil nemlig altid have en gruppe indlejret i den, hvorfor frasen så pr. definition er opbygget ikke af helheder fra den underliggende rang, men også konstrueres af en helhed fra samme rang (af en gruppe, der i frasen fungerer som Styrelse). Dette kan ikke lade sig gøre ifølge principperne i rangsystemet, og den indlejrede gruppe må derfor betragtes som nedrangeret (jf. Halliday 1966a, p. 103). Hermed står vi med en med et nyt problem, hvilket Huddleston bemærker med ordene:

...for the prepositional phrase always to involve rank shift is contrary to the spirit of rank shift, since rank shift represents a departure from the normal or unmarked state of affairs (Huddleston 1988, p. 154).

Når gruppen og frasen er placeret på samme rang, skyldes det deres respektive iboende kvaliteter. Mens gruppen er en ekspansion af et ord til et ordkompleks (med deraf hørende etablering af grupperangen), er frasen en kontraktion af en sætning, altså en slags 'minimalsætning'. Selv om de to strukturer har deres udgangspunkt i to modsatte ender af rangskalaen, får de groft set samme status som strukturer, der ligger mellem sætningsrang og ordrang (jf. Andersen et al. 2001, p. 196).

Endnu et blik på akse

Som Matthiessen pointerer, har der gennem lingvistikens historie været

... variation across theories with respect to which angle is adopted as the vantage point in interpreting a particular domain of order (Matthiessen 2000a, p. 70).

Med andre ord har der været forskel på, om den paradigmatiske akse er blevet prioriteret i forhold til den syntagmatiske akse, eller om det har været omvendt. Eller om akserne har haft en lige status, som det er tilfældet i Firths tænkning (jf. Firth 1957; se også Halliday 1966b og Matthiessen 2002a, p. 9).

Typisk er grammatikker væsentligst blevet konstrueret fra en syntagmatisk vinkling. Inden for formalistiske grammatiske paradigmer (som tænkt af fx Chomsky (1965) eller Diderichsen (1957)) har den syntagmatiske akse således fungeret som udgangspunkt. Og inden for funktionelle grammatiske

teorier finder vi også et markant eksempel på, hvorledes den syntagmatiske akse vægtes højere end den paradigmatisk, nemlig Diks bud på en funktionel grammatik (Dik 1989).

Med syntagmatikken som indgangsvinkel interesserer Dik sig for, hvorledes de enkelte konstituentter i en sætning knyttes sammen og danner betydning. Dik tager i sin grammatik udgangspunkt i et prædikat (sætningens verbalkonstituent), hvis valens mættes af et antal argumenter (bundne sætningskonstituentter; i traditionelle termer (jf. Diderichsen 1957) subjekt, objekt og prædikat) og eventuelt belyses af en række satellitter (frie sætningskonstituentter, altså traditionelt adverbialer). Denne grundkonstruktion tilføjes så på forskellige niveauer betydning fra kategorier som modalitet, polaritet, temporalitet og illokutionær styrke. Det færdige produkt er en ytring, der er grammatisk og kommunikativt organiseret i forhold til den kommunikationssituation, hvori den fungerer, og hvis funktionelle betydning er indeholdt i dens grammatiske struktur.

Endnu et blik på stratifikation

Stratifikation er en tese om sproglig organisering, som Halliday har overtaget fra Lamb (jf. Halliday 1966b, p. 177, og Matthiessen 2002a, p. 51). Sin *Outline of Stratificational Grammar* (1966) begynder Lamb med følgende ord om sin stratale opfattelse af sprog:

The system presented here is called stratificational because one of its chief features is its treatment of linguistic structure as comprising several structural layers or strata. A language, by its nature, relates sounds (or graphs, i.e. marks on paper or the like) to meanings; the relationship turns out to be a very complex one, which can be analyzed in terms of a series of code-like systems (...). These several systems may be called STRATAL SYSTEMS, and each may be said to be associated with a STRATUM of linguistic structure (Lamb 1966, p. 1; orig. fremhævning).

Ifølge Lamb rummer et sprog (mindst) tre overordnede strata (ibid., p. 1), nemlig ”semology”, som er ”related to meaning”, ”phonology”, som er relateret til tale, og grammatikken, som findes mellem disse strata. Forbindelsen til den systemisk funktionelle tese om stratifikation er tydelig.

Lamb motiverer tesen om stratifikation på følgende måde:

One of the reasons for the complexity of linguistic structure, i.e. for the fact that it comprises several stratal systems rather than just one or two, is that sounds and meanings are, by their natures, patterned separately from each other; they each have their own structural relationships. Phonological systems must be adapted to thought patterns and to the phenomena, events, and relationships about which people think and talk. Moreover, phonological systems must conform to the fact that speech takes place in time, which is linear; but no such restrictions is imposed upon semological systems (...) which (...) are often multidimensional. (...) Another factor is that language has the property of allowing its speakers to speak of anything

in the range of their experience and imagination while employing only a very small number of different fundamental phonological elements (ibid., p. 2).

Til trods for, at det systemisk funktionelle stratifikationsbegreb ikke stammer fra Hjelmslev, forfatter Halliday flere steder forbindelsen til Hjelmslev på netop dette punkt (jf. Halliday 1978 og Halliday og Matthiessen u.å). Og det er problematisk.

Umiddelbart kan der synes at være sammenhænge mellem Halliday og Hjelmslev i forbindelse med stratifikation, men går man dem efter i sømmene, bliver det tydeligt, at deres tanker ikke er fuldt forenelige. Det 'skæve' mellem Halliday og Hjelmslev med hensyn til stratifikation/ sproglige planer knytter sig primært til to (forbundne) faktorer, nemlig (i) spørgsmålet om arbitraritet kontra naturlighed og (ii) spørgsmålet om 'indhold' kontra 'udtryk'.

At semantikken og leksikogrammatikken står i et naturligt forhold til hinanden forklarer Halliday på følgende måde:

...if we are considering the relation between semantics and grammar, which is all within Hjelmslev's content, then I would say it is not arbitrary. Consider a grammatical structure. A grammatical structure is a configuration of roles, or functions if you like, each of which derives from some option in the semantic system – not one to one, but as a whole. (...) if you take a grammatical structure, for example a transitivity structure that we represent in terms of categories like agent, process and goal, or a modal structure, in terms of a modal element, consisting of subject plus finiteness, and a residual or 'propositional' element, each of these grammatical structures represents a configuration that is derived as a whole from the semantic level of which it is the realization (Halliday 1978, p. 44f.).

Sammenholdes Hallidays pointe om, at leksikogrammatikken og semantikken står i et ikke-arbitrært forhold til hinanden, med Hjelmslevs tanker, synes sammenhængen at være givet ved, at leksikogrammatikken og semantikken er sammenlignelige med indholdssubstansen (jf. Matthiessen 1992, p. 9), hvortil fonologi (/grafologi) passer som indholdsform (jf. Hjelmslev 1993, p. 44ff.). Altså en opstilling som i Skema 3-4.

Hallidays systemisk funktionelle lingvistik		Hjelmslevs glossematik
semantik og leksikogrammatik	svarer	indholdssubstans
fonologi (/grafologi)	til	indholdsform

Skema 3-4: Systemisk funktionel lingvistik og glossematik i forhold til forbindelsen mellem strata/ planer

Når denne sammenligning umiddelbart kan virke fristende, hænger det blandet andet sammen med, at Hjelmslev om relationen mellem indholdssubstans og indholdsform skriver, at

Vi konstaterer (...) en specifik *form*, *indholdsformen*, der er uafhængig af og staar i et arbitrært forhold til *meningen*, og former denne til en *indholdssubstans* (ibid., p. 48; orig. kursivering).

Ovenstående er imidlertid ikke det totale billede (og heller ikke Hallidays, jf. Halliday og Matthiessen (u.å.)), idet indholdsformen for Hjelmlev er ”sprogets funktioner, tegnfunktionen og de deraf deducerbare” (Hjelmlev 1993, p. 48). Indholdsformen er altså i høj grad grammatik i hallidaysk forstand, nemlig med fokuseringen på funktioner, altså forbindelser mellem konstituent⁶¹. Sammenligner vi Hjelmlev med Halliday (i stedet for omvendt) og lægger vægten på Hjelmlevs definitioner af de enkelte sproglige planer frem for forbindelsen mellem dem, får vi således en opstilling som i Skema 3-5.

Hjelmlevs glossematik		Hallidays systemisk funktionelle lingvistik
indholdssubstans	svarer til	semantik
indholdsform		leksikogrammatik
udtryksform/ -substans		fonologi (/grafologi)

Skema 3-5: Glossematik og systemisk funktionel lingvistik i forhold til strata/ planer defineret for sig

Dette billede dur imidlertid heller ikke, når vi tænker Hjelmlevs idé om arbitraritet mellem de sproglige planer sammen med Hallidays tese om, at forbindelsen mellem semantik og leksikogrammatik er naturlig. En sådan sammenligning giver nemlig en opstilling som i Skema 3-6.

Hallidays systemisk funktionelle lingvistik	Hjelmlevs glossematik
semantik	indholdssubstans
<i>naturlighed</i>	<i>arbitraritet</i>
leksikogrammatik	indholdsform

Skema 3-6: Systemisk funktionel lingvistik og glossematik i forhold til arbitraritet

Idet leksikogrammatik og semantik står i et naturligt forhold til hinanden i den systemisk funktionelle opfattelse af sprogsystemet, kan de to strata ikke opfattes som afspejlinger af Hjelmlevs indholdssubstans og indholdsform (hvilket netop er Hallidays opfattelse, jf. Halliday og Matthiessen (u.å.)).

Placeringen af leksikogrammatikken og semantikken på en måde, så de to strata står i et naturligt forhold til hinanden, er for øvrigt en nødvendighed, hvis det systemisk funktionelle paradigme skal

⁶¹ Vi husker, at Hjelmlev definerer en funktion som ”En afhængighed der opfylder betingelserne for en inddeling” (Hjelmlev 1993, p. 31), hvorfor funktion her alene betegner forbindelsen mellem konstituent/ funktiver.

opfattes som en del af den funktionelle skole⁶². Hvis forbindelsen mellem leksikogrammatikken og semantikken gøres arbitrær, forsvinder forbindelsen (i form af realisering) mellem kontekst og leksikogrammatik, altså mellem kontekst og tekst. Dette er selvsagt ikke holdbart i en funktionel teori, hvis grundlæggende aksiom er, at tekst og kontekst er interdependente størrelser (jf. Halliday 1978, p. 122, 189, og Halliday og Hasan 1985, p. 5).

Netop forbindelsen mellem konteksten og så de sproglige ressourcer, hvorigennem konteksten sprogligt kan organiseres – altså leksikogrammatikken – er den bedst beskrevne forbindelse i det systemisk funktionelle begrebsapparat. For Halliday er det leksikogrammatisk stratum således sprogets væsentligste og mest interessante. Allerede i sine første præsentationer af den systemisk funktionelle lingvistik giver Halliday leksikogrammatikken en større rolle end semantikken. Følgende citat er hentet fra hans artikel *Categories of the Theory of Grammar*, som med sin programagtige karakter kan betragtes som det første grundlag for det systemisk funktionelle paradigme⁶³:

Context is an interlevel in a different sense, since it relates language to something that is not language; it is an interlevel because it is not with the non-language itself that linguistics is concerned but with the relation of this to language form. Though there is no precedence or priority, there is of course order among the levels, as determined by their specific interrelations; and in the study of language as a whole form is pivotal, since it is through grammar and lexis that language activity is – and is shown to be – meaningful (Halliday 1961, p. 56).

I citatet betegner Halliday det semantiske stratum (benævnt ”Context” på det tidlige stadie af teoriens udvikling) som et ”interlevel”, altså noget mellem det leksikogrammatisk og det kontekstuelle stratum. Selvom han bemærker, at han ikke prioriterer det ene frem for det andet, så er det det leksikogrammatisk stratum, der betragtes som ”pivotal”, mens det semantiske stratum altså har en underlig, ikke-defineret status som det klister, der binder sproget til sine omgivelser. Det er derfor min opfattelse, at Halliday klart lægger sin fokus og vægt på leksikogrammatikken frem for på semantikken. Senere udtrykker han sig mere klart, idet han skriver, at

I would be inclined to characterize grammar in the first instance as the part of language where the work is done. Language is powered by grammatical energy, so to speak (Halliday 1996b, p. 4).

Det leksikogrammatisk stratum, som altså udgør sprogets kerne, er med sin blanding af leksik og grammatik et komplekst stratum. Som allerede anført betegnes sammenhængen mellem grammatik

⁶² Med den funktionelle skole forstår jeg teoridannelser som fx pragmatikken (som formuleret af fx Levinson (1983), Leech (1983) og Mey (1993)) og skoledannelser som fx tekstlingvistikken (Beaugrande & Dressler, 1981), vestkyst-funktionalismen (se fx Cumming & Ono, 1997) og det brede felt af sociolingvistiske teorier (fx Kress & Hodge (1988), Fairclough (1992) og Coupland & Jaworski (1997)). Det funktionalistiske paradigme skal (jf. afsnit 3.1.1) forstås som en modsætning til det formalistiske, ikke det strukturalistiske paradigme.

⁶³ Se også note 27.

og leksik i systemisk funktionel sammenhæng som tesen om ”lexis as most delicate grammar” (jf. Hasan 1996, kap. 4; tesen betragtes også som ”the grammarian’s dream” (Halliday 1961, p. 54)).⁶⁴

Med tesen om leksik som den mest specificerede form for grammatik, altså med leksik som en del af leksikogrammatikken, kan det umiddelbart være svært at se forskellen mellem leksik som en del af det leksikogrammatiske stratum og leksikalsk betydning som en del af det semantiske stratum. For at kortlægge denne forskel er det væsentligt at forstå, at leksik på det leksikogrammatiske stratum ikke alene er leksik (og dermed ikke alene er leksikalsk betydning, som hører det semantiske stratum til), men også har grammatiske kvaliteter. Disse grammatiske kvaliteter er lig de mindre specificerede valg i et system, som skal foretages, før man når til de leksikalske og mere specificerede valg i systemet; med grammatiske kvaliteter menes både paradigmatiske og syntagmatiske kvaliteter. Leksikogrammatikken er altså ikke leksis + grammatik, men fusionen af de to størrelser (jf. Halliday 1961, p. 42, og Matthiessen 2000a, p. 76).

Hvad angår kontinuumet mellem grammatik og leksik i forhold til grænsen mellem det leksikogrammatiske og det semantiske stratum, er det sådan, at grænsen mellem de to strata er tydeligst i grammatikenden. Dette er illustreret nedenfor i Fig. 3-12.

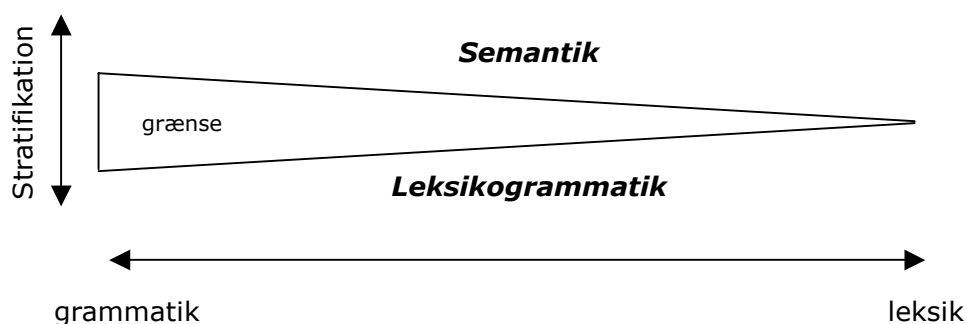

Fig. 3-12: Grænsen mellem semantik og leksikogrammatik

Mellem grammatik og leksik er der ”a difference of degree” (Matthiessen 2000b, p. 381) i sprogets mulighed for at optage nye kategorier og enheder:

Grammatical systems are closed, and their terms are clearly mutually exclusive. For instance, the MOOD TYPE system ‘indicative’ vs. ‘imperative’ is not open to the addition of a third term without a radical re-organization over time of the whole mood system. In contrast, lexical systems are less clearly bounded; they are open to the introduction of new lexical con-

⁶⁴ ”Lexis as most delicate grammar” er en tese, som endnu ikke er eftervist til fulde. Allerede i 1961 anførte Halliday, at ”Whether or not (...) grammatical delicacy can reach a point where (...) all formal relations, including those among what are now treated as lexical items, can be accounted for by the grammatical categories and stated grammatically – in other words, whether or not, ultimately, all linguistic form is grammar, we do not know” (Halliday 1961, p. 59). Siden det tidspunkt er tesen forsøgt eftervist, men endnu er ingen beskrivelser nået hele vejen fra grammatikken til leksikken.

trasts. This suggests that we are likely to find more indeterminacy towards the lexical end of lexicogrammar...⁶⁵ (ibid., p. 381).

Endnu et blik på metafunktion

Hvis vi betragter sprogets metafunktioner igennem den trinokulære optik, finder vi, at de adskiller sig fra hinanden – og adskiller sig på forskellig vis alt efter, om de betragtes hhv. fra oven, fra neden eller fra siden.

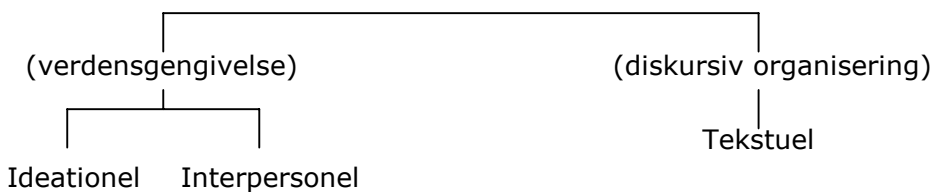
Set fra oven skiller den tekstuelle metafunktion sig ud i forhold til den ideationelle og den interpersonelle metafunktion, idet den som diskurs organiserer det indhold, de to sidstnævnte metafunktioner udtrykker.

Set fra neden skiller den logiske metafunktion sig ud, idet denne realiseres gennem en univariat struktur. I modsætning hertil realiseres de tre andre metafunktioner gennem en multivariat struktur.

Set fra siden adskiller den logiske og eksperientielle metafunktion sig samlet (som den ideationelle metafunktion) fra den interpersonelle og den tekstuelle metafunktion. Den systemiske sammenhæng mellem den logiske og den eksperientielle metafunktion kommer tydeligst frem i beskrivelsen gennem de verbale og mentale processer (eksperientiel betydning), der begge har evnen til projektion (logisk betydning).

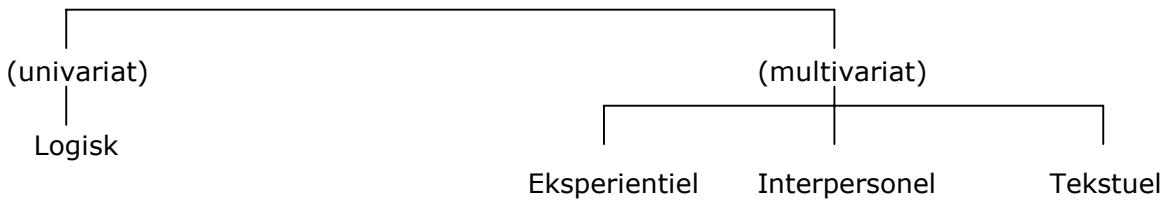
Metafunktionerne i trinokulært perspektiv er illustreret i Fig. 3-13 (jf. Halliday 1978, p. 131) nedenfor.

(i) *Fra oven:*

⁶⁵ Denne pointe om, at der er størst usikkerhed i leksikenden, er netop grundlaget for, at Smedegaard inddrager både verbalets semantik og kontekstuelle faktorer, når han fastlægger grænserne mellem de forskellige typer af Processer i TRANSITIVITET (jf. Smedegaard 2002, p. 85ff.). I leksikenden er der større rum for en 'instantiel paradigmatiske organisering' af de forskellige valgmuligheder – altså en organisering, der fastlægges gennem udvekslingen/ sprogbrugen i den aktuelle situation.

(ii) *Fra neden:*

(iii) *Fra siden:*

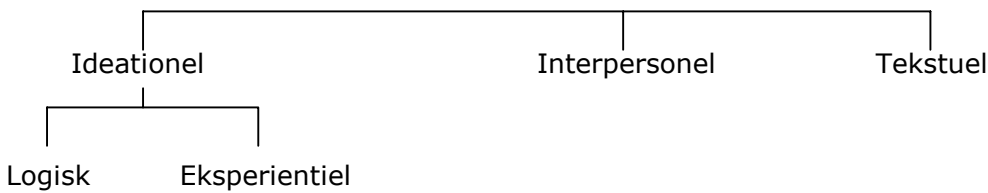

Fig. 3-13: Metafunktionerne i trinokulært perspektiv

De to metafunktioner, der direkte gengiver verden i sproget, nemlig den ideationelle og den interpersonelle metafunktion (jf. perspektivet fra oven) kan sammenlignes via det semiotiske begrebspaar denotation og konnotation.⁶⁶ I en sådan sammenligning vil den ideationelle metafunktion (på ordrang) udtrykke sprogets denotative kvaliteter, idet sproget gennem den ideationelle metafunktion konstruerer verden gennem genspejling, mens den interpersonelle metafunktion (på ordrang) vil udtrykke de konnotative kvaliteter, idet sproget gennem den interpersonelle metafunktion farver den ideationelle konstruktion (jf. Halliday og Matthiessen 1997, p. 31).

Som betragtningen fra oven indikerer, er der en væsentlig funktionel forskel mellem på den ene side den ideationelle og den interpersonelle metafunktion og på den anden side den tekstuelle metafunktion (jf. Halliday 1970, p. 194, 1973a, p. 66, 1979, p. 199, og 1996b, p. 7). De førstnævnte metafunktioner modsvarer sprogets tvedelte formål, der er at udtrykke ”experience and an intersubjective interpretation of experience” (Halliday 1996a, p. 89). Således udtrykker disse metafunktioner betydning om verden. I modsætning hertil udtrykker den sidstnævnte metafunktion ikke direkte betydning om verden, men er i stedet den funktion, der gør, at sproget kan leve op til sit tvedelte formål.

På den ene side har vi således den ideationelle og interpersonelle metafunktion, hvis kontekstuelle binding er tydelig, på den anden side har vi den tekstuelle metafunktion, som alene betegner sproglige kvaliteter. At denne skillelinie eksisterer, er ikke problematisk. Hvad der kan synes problema-

⁶⁶ Begrebsparret denotation – konnotation skal forstås sådan, at ”denotation refers to the constant, abstract, and basic meaning of a linguistic expression independent of context and situation, as opposed to the connotative, i.e. subjectively variable, emotive components of meaning. Thus the denotation of *night* can be described as the ‘period of time from sunset to the following sunrise’, while the connotation may include such components as ‘scary’, ‘lonely’, or ‘romantic’ (Bussmann 1996, p. 118).

tisk, er at opretholde en klar skillelinie, når den logiske metafunktion betragtes selvstændigt, altså ikke som en del af den ideationelle metafunktion.

Den logiske metafunktion organiserer som ovenfor anført betydning som rekursive strukturer, dels gennem hypotaktiske eller parataktiske afhængigheder, dels som ekspanderende eller projicerende relationer. De ekspanderende/ projicerende relationer realiseres på det leksikogrammatisk stratum i dansk af systemet LOGIKOSEMANTIK⁶⁷, og i dette er forbindelsen til en ekstrasproglig virkelighed klar. Anderledes forholder det sig med de hypotaktiske/ parataktiske afhængigheder, der på det leksikogrammatisk stratum realiseres af systemet TAKSIS. Taksis-strukturerne er ligesom de tekstuelle strukturer væsentligst sproglige foreteelser, idet de logisk tekstuel organiserer noget (fx en sætning) som afhængigt af noget andet (en anden sætning).⁶⁸ Det er altså sværere at se det verdensgængivende i TAKSIS end i LOGIKOSEMANTIK.

Betragtes metafunktionerne fra oven kunne Fig. 3-14 derfor være en mulig alternativ fremstilling (i forhold til Fig. 3-13) af sammenhængen mellem dem, denne tilføjet de væsentligste leksikogrammatisk systemer, som realiserer de forskellige metafunktionelle betydninger i dansk.

Fra oven:

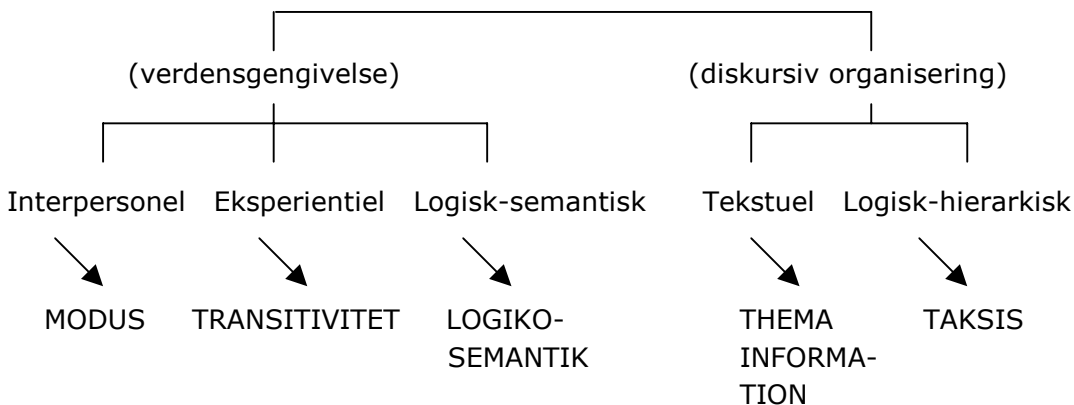

Fig. 3-14: Alternativ organisering af metafunktioner (fra oven)

Det skal pointeres, at ovenstående alternativ blot er en overvejelse og ikke et endeligt gennemtænkt og -arbejdet bud på en ny metafunktionel organisering af de leksikogrammatisk systemer i dansk. Af denne grund er denne afhandling baseret på den traditionelle (og ovenfor præsenterede) tænkning af sprogets metafunktioner og forholdet mellem dem.

Fra neden betragtes strukturen af den måde, hvorpå de forskellige metafunktionelle betydninger realiseres på det leksikogrammatisk stratum. Som allerede anført og opsummeret i Skema 3-3 er

⁶⁷ Jf. afsnit 4.3.2.

⁶⁸ Halliday betragter selv TAKSIS som et system, hvor logisk og tekstuel betydning "go together" (personlig kommunikation, 2002).

strukturen af de forskellige metafunktioner baseret på divergerende relationer/ typer. Ideelt burde man tage højde for disse forskellige relationer, idet

...the attempt to represent them in constituency terms involves idealizing them to an extent that is tantamount to a form of reductionism (Halliday 1979, p. 71).

Dette er dog kun idealet, for den praktiske systemisk funktionelle sætningsanalyse for alle metafunktioner er baseret på den eksperientielle konstituenttanke (jf. fx analysemekanikken i Halliday 1994 og Andersen et al. 2001). Det fornuftige ræsonnement bag dette er, at det skal være muligt temmelig direkte at relatere de forskellige metafunktionelle lag/ strukturer til hinanden (jf. Martin 1992, p. 11).

Endnu et blik på instantiering

Instantieringskontinuumet definerer forskellige perspektiver for semogenese, altså forskellige perspektiver på "the processes by which meaning, and particular meanings, are created" (Halliday og Matthiessen 1999, p. 17). Semogenese består af de tre perspektiver (jf. *ibid.*, p. 17f. og Martin og Veel 1998, kap. 1) fylogenes, ontogenese og diskursgenese, og forholdet mellem de tre perspektiver og instantiering er som følger (jf. Caffarel et al. 2000, p. 33):

- Fylogenes betegner sprogets udvikling gennem evolution. Denne evolution manifesterer sig i systemenden af instantieringskontinuumet.
- Ontogenese betegner den individuelle sprogbrugers udvikling; denne er kendetegnet gennem vækst. Ontogenese manifesterer sig på midten af instantieringskontinuumet.
- Diskursgenese betegner den aktuelle konstruktion af mening som tekst, altså tekstens udfoldelse som proces. Diskursgenese manifesterer sig i tekstenden af instantieringskontinuumet.

Sammenhængen mellem de tre perspektiver er, at fylogenes fungerer som rammen for ontogenese, der igen fungerer som rammen for diskursgenese. Omvendt giver diskursgenese materialet for ontogenese, der igen giver materialet for fylogenes. Denne sammenhæng samt forholdet til instantiering er illustreret i Fig. 3-15 på næste side (efter "Fig. 1-6" i Halliday og Matthiessen 1999, p. 18).

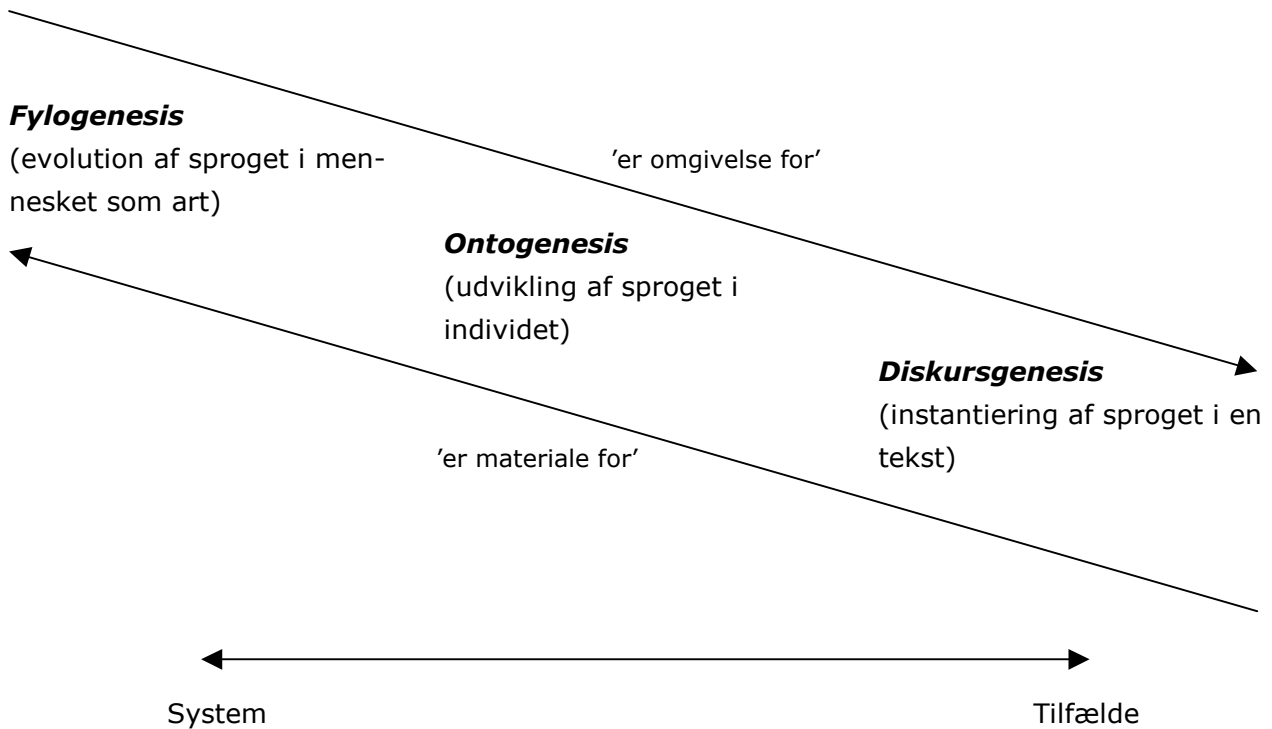

Fig. 3-15: Instantiering og semogenes

3.2.3 Systemisk funktionelle dimensioner og den (leksiko)grammatiske metafor

I dette afsnit vil jeg kort pointere, hvilken rolle de forskellige systemisk funktionelle teoretiske dimensioner spiller i forhold til den (leksiko)grammatiske metafor. Med andre ord vil jeg påpege de kvaliteter i det systemisk funktionelle teoretiske apparat, der giver mulighed for det sproglige fænomen, som den (leksiko)grammatiske metafor er.

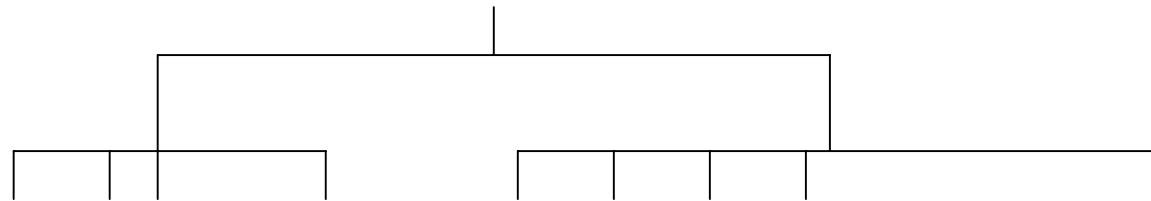
Rang og den (leksiko)grammatiske metafor

Rang er en afgørende dimension i forbindelse med beskrivelsen af (leksiko)grammatiske metaforer, idet disse i langt de fleste tilfælde er baseret på bevægelser i rangsystemet. Dette gælder for langt de fleste typer af (leksiko)grammatiske metaforer, men er særlig tydeligt i forbindelse med de ideationelle (leksiko)grammatiske metaforer, der dannes gennem nominalisering. Således forårsager nominaliseringer altid bevægelser i rangsystemet. En nominalisering, der illustrerer dette, er tilfældet på næste side (Fig. 3-16), hvor den figurative betydning i en sætning gennem realiseringen som frase metaforiseres, hvorved vi leksikogrammatisk bevæger os fra et sætningskompleks til en simplekssætning.

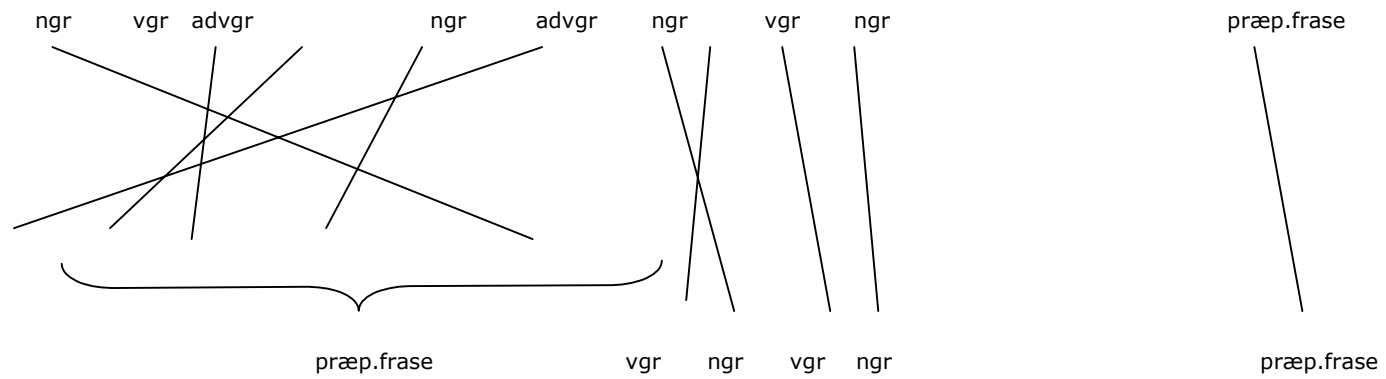
sætn.kompl.

sætning

gr./frase

Studiemiljøet har fortsat fakultetets bevågenhed, hvorfor fakultetet har afsat midler til en række studiegrupper og andre studiemiljøfremmende initiativer

Pga. fakultetets fortsatte bevågenhed i forhold til studiemiljøet har fakultetet afsat midler til en række studiegrupper og andre studiemiljøfremmende initiativer

gr./frase

sætning

Fig. 3-16: Tilfælde af (leksiko)grammatisk metafor

Akse og den (leksiko)grammatiske metafor

Den paradigmatiske akse er afgørende for idéen om den (leksiko)grammatiske metafor, idet vi gennem denne akse kan betragte et sprogligt valg (valget af en mulighed i systemet) i forhold til de valg, der ikke er trufne.

Kun fordi vi paradigmatiske har kortlagt de forskellige hhv. semantiske og leksikogrammatiske domæner (som jo er de to strata, hvorimellem den (leksiko)grammatiske metafor genereres), kan vi operere med og beskrive (leksiko)grammatiske metaforer. Den (leksiko)grammatiske metafor er netop, når betydning fra et semantisk domæne realiseres af et i forhold til dette domæne atypisk leksikogrammatisk domæne, altså af et atypisk valg i det samlede leksikogrammatiske system. Uden en viden om disse domæner og deres indbyrdes relationer ville klassificeringen af den (leksiko)grammatiske metafor blive både problematisk (mangelfuld i argumentationen) og tentativ.

Specificering og den (leksiko)grammatisk metafor

Betydningen af specificering for idéen om den (leksiko)grammatiske metafor er ikke ligeså klar som den betydning, de andre systemiske funktionelle dimensioner har for begrebet. Dette skyldes, at (leksiko)grammatiske metaforer ikke opstår i rummet mellem generel og specifik inden for det samme system på det samme stratum, men i det interstratale rum mellem semantik og leksikogrammatik.

Dog kan det antages, at jo mere specificerede beskrivelser, man har til rådighed af hhv. de semantiske og de leksikogrammatiske domæner, jo flere (leksiko)grammatiske metafor(under)typer er det muligt at finde og klassificere. Dette gælder ikke mindst for eksperimentielle metaforer, som fokuserer på den betydning, der er bundet i TRANSITIVITET, i forhold til de semantiske domæner, som dette system realiserer.

Stratifikation og den (leksiko)grammatiske metafor

“A stratified system has inherent metaphoric power” skriver Halliday (1996c, p. 190) og indikerer dermed, hvor afgørende stratifikation som dimension er for begrebet (leksiko)grammatiske metafor. En (leksiko)grammatisk metafor er et *interstratalt*, ikke *intrastratalt*, fænomen, og stratifikations-tanken er dermed selve grundlaget for, at vi overhovedet kan operere med et begreb som (leksiko)grammatiske metafor.

(Leksiko)grammatiske metaforer opstår således i spændingen mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum. (Leksiko)grammatiske metaforer rummer perspektivet 'fra oven' (jf. Halliday og Matthiessen 1999, p. 232), idet det drejer sig om, hvordan den (næsten) samme semantiske betydning får forskellig hhv. typisk og atypisk realisering (den (leksiko)grammatiske metafor opstår

ud fra den atypiske realisering). Dette giver umiddelbart en situation, hvor konstanten er på det semantiske stratum, mens variableerne er på det leksikogrammatisk stratum.⁶⁹

At betydningen forbliver konstant, mens den leksikogrammatisk realisering varierer, er en sandhed med modifikationer: Idet der er et naturligt, ikke arbitrært, forhold mellem det leksikogrammatisk og det semantisk stratum, samtidig med, at leksikogrammatisk valg realiserer (semantisk) betydning, er det ikke muligt for to leksikogrammatisk realiseringer at realisere nøjagtig den samme betydning⁷⁰. Som Ravelli påpeger, er det ikke tilfældet, at

...the meaning is the same in both cases: the grammatical category itself has a feedback effects into the semantics, and alternative lexicogrammatisk realizations may omit or include different parts of the message (Ravelli 1988, p. 137).

Ovenstående pointe henter også opbakning fra Halliday og Matthiessen, der påpeger, at "Grammatical metaphor expands the semantic potential of the system" (1999, p. 227) gennem de forskellige realiseringsmuligheder.

Selvom betydningen ikke er konstant – og aldrig kan være det mellem to forskellige leksikogrammatisk realiseringer – er den (leksiko)grammatisk metafor dog væsentligst et spørgsmål om, hvilket potentiale af leksikogrammatisk realiseringer, den næsten samme betydning har. Af dette følger, at det er de forskellige leksikogrammatisk realiseringer, og dermed det leksikogrammatisk frem for det semantisk stratum, der må danne udgangspunkt for en praktisk beskrivelse af, hvordan begrebet om den (leksiko)grammatisk metafor udmønter sig (i dansk).

Metafunktion og den (leksiko)grammatisk metafor

Eftersom de forskellige metafunktioner fokuserer på forskellige typer betydning, og eftersom disse forskellige betydninger strukturelt realiseres på forskellig vis⁷¹, er det en oplagt idé i at skelne mellem forskellige typer af (leksiko)grammatisk metaforer for de forskellige metafunktioner.

Problemet i denne sammenhæng med det bestående fond af systemisk funktionel litteratur om (leksiko)grammatisk metaforer er, at der ikke er enighed om, hvilke metafunktioner der rummer et metaforisk potentiale. Således opererer både Thompson (1996, kap. 8) og Martin (1992) med et metaforisk perspektiv på alle fire metafunktioner, altså både interpersonelle, eksperientielle, logiske og tekstuelle metaforer⁷², mens Halliday kun opererer med interpersonelle, eksperientielle og logiske metaforer (Halliday 1994a, kap. 10).

⁶⁹ Jf. Hallidays definition af begrebet "grammatical metaphor" fra 1985, som jeg præsenterede i afsnit 2.3.4.

⁷⁰ Dette vender jeg tilbage til og uddyber i kapitlerne 5, 6, 7 og 8.

⁷¹ Jf. Skema 3-3.

⁷² Thompson erkender dog, at det er tvivlsomt, om man kan operere med tekstuelle metaforer (Thompson 1996, p. 176).

I forsøget på at nærme sig en afklaring af, hvilke metafunktioner der har et metaforiseringspotentiale, er det en begyndelse at betragte den primære funktion for hver af de fire metafunktioner. Disse kan kort summeres som følger (jf. Halliday & Matthiessen 1997 og 1999):

- Den eksperientielle metafunktion konstruerer (: "construes") processuelt og konfigurativt betydning af vores oplevelser af verden i og omkring os.
- Den logiske metafunktion organiserer som sekvens (: "sequences") den processuelle og konfigulative betydning af vores oplevelser af verden i og omkring os (altså den eksperientielle betydning).
- Den interpersonelle metafunktion skaber (: "enacts") sociale roller i interaktionen mellem mennesker.
- Den tekstuelle metafunktion repræsenterer (: "represents") ideationel og interpersonel betydning som tekst.

Som ovenstående opstilling af den primære funktion for hver af de fire metafunktioner indikerer, drejer den tekstuelle metafunktion sig om den diskursive organisering af ideationel og interpersonel mening. Den tekstuelle metafunktion er udelukkende et kendetegn ved voksen sprogbrug, hvorfor den pr. definition rummer noget metaforisk.⁷³ Det giver derfor ingen mening at operere med en forskel mellem metaforisk og ikke-metaforisk i forbindelse med tekstuel betydning og realiseringen heraf, hvorfor jeg ikke ser noget metaforisk potentiale i denne metafunktion.

Argumentationen imod tekstuelle metaforer uddyber jeg i kap. 5, ligesom kapitlerne 5, 6, 7 og 8 rummer en afklaring af – og argumentation for – tre metafunktionelt organiserede typer af grammatiske metaforer (som her altså blot skal nævnes), nemlig (i) logiske metaforer, som fokuserer på den betydning, der er bundet i LOGIKOSEMANTIK, (ii) eksperientielle metaforer, som fokuserer på den betydning, der er bundet i TRANSITIVITET, og (iii) interpersonelle metaforer, som er metaforer, der fokuserer på modalitet og realiseringen af ytringsfunktioner.

Instantiering/ semogenesis og den (leksiko)grammatiske metafor

Instantiering spiller ikke i sig selv en mere afgørende rolle for deskriptionen af den (leksiko)grammatiske metafor, end denne dimension spiller for alle typer af deskriptioner. Altså at det er gennem den praktiske deskription af et antal af sproglige tilfælde, at vi kan udlede et system for den (leksiko)grammatiske metafor.

Semogenesis er til gengæld en afgørende optik, for det er gennem semogenese, at vi kan definere, hvad en typisk realisering er i forhold til en atypisk realisering. Og dermed skelne metaforisk sprogbrug fra ikke-metaforisk sprogbrug.

⁷³ Jf. præsentationen af begrebet (leksiko)grammatiske metafor i afsnit 2.3.4, hvor det blev slået fast, at "Metaphorical modes of expression are characteristic of all adult discourse" (Halliday 1994a, p. 342).

4 Systemisk funktionel lingvistik: deskription (af dansk)

I det foregående kapitel belyste jeg den systemisk funktionelle lingvistik faghistoriske basis, ligesom jeg præsenterede de teoretiske kategorier (de forskellige dimensioner), som teoriens sprogdeskription hviler på. Endelig pointerede jeg kort de roller, de forskellige teoretiske dimensioner har i relation til begrebet om den (leksiko)grammatiske metafor.

Inden jeg fortsætter med kortlægningen af den (leksiko)grammatiske metafor, vil jeg i dette kapitel kort introducere de deskriptive kategorier, som er specifikke for den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk.⁷⁴ Formålet hermed er at kreere et fundament, så min efterfølgende beskrivelse af typer af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk er tilgængelig. I dette kapitel vil jeg altså:

- (i) For det kontekstuelle stratum kort beskrive de variabler og skalaer, som kan anvendes til at belyse situationen, hvor en tekst spiller sin rolle. Dette er emnet for hovedafsnit 4.1.
- (ii) For det semantiske stratum helt kort præsentere de overordnede semantiske domæner og systemer, som de ser ud for dansk for hver metafunktion. Dette er emnet for hovedafsnit 4.2.
- (iii) For det leksikogrammatiske stratum kort gennemgå de væsentligste systemer, som de ser ud for dansk inden for hver af de fire metafunktioner. Vægten vil blive lagt på systemer

⁷⁴ Præsentationen af de forskellige deskriptive kategorier tager udgangspunkt i dansk og er som sådan sprogspecifik. Dog varierer graden af universalitet i de enkelte kategorier på de forskellige strata: Den leksikogrammatiske beskrivelse er den mest sprogspecifikke, den kontekstuelle er den mest universelle. Mellem disse poler ligger beskrivelsen af det semantiske stratum.

på sætningsrang, men også systemer på grupperang vil blive berørt. Dette er emnet for hovedafsnit 4.3.

Kapitlets præsentation af den systemisk funktionelle lingvistik er overvejende (og hvor andet ikke er anført) baseret på fremstillingen i Andersen et al. 2001.⁷⁵ Denne fremstilling er imidlertid visse steder upræcis, andre steder utilstrækkelig og få steder direkte fejlagtig. Hvor dette er tilfældet, har jeg i bestræbelsen på at løse skavankerne hentet viden fra Andersen et al. 2002, Halliday og Matthiessen 1999, Hasan 1985, Smedegaard 2002 og Verstraete 2001.

4.1 Kontekstuelle variabler og skalaer

Situationen omkring en tekst – altså den situationelle kontekst – er afgørende for, hvilken sprogbrug det i en given situation er adækvat at formulere. I nogle situationer er det adækvat at anvende et teknisk fagsprog præget af indforståede tekniske fagudtryk, forkortelser, særpræget sætningsbygning og teknisk beskrivende processer. I andre situationer er det mere adækvat at udtrykke sig gennem et hverdagsprog præget af ord, de fleste forstår, ligefrem sætningsbygning og uddybende forklaringer af de anvendte begreber. I nogle situationer er det på sin plads med en formel sprogbrug, der signalerer en ulige magtrelation mellem de interagerende parter, sjælden kontakt og en lav grad af følelsesmæssig involvering, i andre situationer vil det være passende at holde sig til en uformel sprogtone, der er præget af en ligelig magtrelation, og som signalerer en hyppig kontakt og en høj grad af følelsesmæssig involvering mellem de interagerende parter. I nogle situationer er det mest passende at udtrykke sig gennem talesprog præget af dialogisk organisation, spontanitet, afbrydelser og ellipser, i andre situationer er det mere passende at holde sig til et formelt skriftsprog præget af monologisk organisation og komplette sætninger.

Situationen omkring en tekst har altså stor betydning for, hvordan teksten bliver udformet – eller i det mindste bør udformes for at passe til situationen. Dette betyder imidlertid ikke, at sammenhængen mellem en tekst og dens situationelle kontekst er en simpel envejsproces, hvor den situationelle kontekst alene konstituerer teksten. Det modsatte er også tilfældet, idet teksten i høj grad er definerende for det rum – den situation – som opstår omkring den. Af denne grund kan en tekst og dens situationelle kontekst betragtes som to størrelser i et interdependent og dialektisk forhold til hinanden.⁷⁶

De situationelle karakteristika, der er væsentlige for udfoldelsen og forståelsen af en tekst, afspejles i de tre situationelle variabler: felt, tenor og måde. Felt betegner en situations ideationelle karakteristika, tenor betegner den sociale konstruktion af disse karakteristika, og måde betegner sprogets rolle i situationen. Altså fremkommer følgende billede:

⁷⁵ Se denne fremstilling for uddybende forklaringer og flere eksempler, end jeg – af pladshensyn – har kunnet medtage i nærværende afhandling.

⁷⁶ Halliday bemærker, at forholdet mellem tekst og situation (med Firths ord) kan forstås som et forhold af ”mutual expectancy” (Halliday 1996b, p. 4).

- felt konstituerer typisk sprogets ideationelle metafunktion,
- tenor konstituerer typisk sprogets interpersonelle metafunktion, og
- måde konstituerer typisk sprogets tekstuelle metafunktion.

I koblingen mellem sprogets metafunktioner og den situationelle konteksts tre variabler er det imidlertid væsentligt at påpege, at der ikke eksisterer nogen 1:1-korrelation mellem dem, men at der er en typisk tendens til, at den påpegede kobling eksisterer.

I forlængelse af dette er det en vigtig pointe, at selvom de tre variabler knytter sig til hver sin metafunktion, skal de ikke opfattes som adskilte; både i opfattelsen af situationen som proces og som resultat er der en konstant overlappning og interaktion mellem variablerne.

Det er endvidere væsentligt at understrege, at den situationelle kontekst og de materielle omstændigheder omkring en tekst ikke er identiske størrelser. Der kan være et større eller mindre sammenfald mellem dem, men hvor de materielle omstændigheder betegner den konkrete fysiske virkelighed omkring en tekst, betegner den situationelle kontekst hovedsageligt en abstraktion – et mentalt billede af den materielle virkelighed. Således redegør felt og tenor for situationen omkring en tekst som social situation. Med andre ord betegner felt og tenor de aspekter af situationen omkring en tekst, der i kraft af de interagerende parter og disses indtryk af situationen har betydning for tekstens udformning, og som afspejles i denne.

Måde adskiller sig fra de to andre variabler, idet den ikke alene betegner en abstraktion, men også sproget som materiel virkelighed. Således fungerer måde som det medium, hvorigennem betydningen af felt og tenor kommer til udtryk. At måde på denne vis skiller sig ud, er analog til det faktum, at den tekstuelle metafunktion på både det leksikogrammatiske og det semantiske stratum adskiller sig fra hhv. den ideationelle og den interpersonelle metafunktion, idet dens funktion er at organisere ideationel og interpersonel betydning.

De tre variabler felt, tenor og måde kan udspaltes i en række skalaer. Disse skalaer kan fremstilles systemisk som i Fig. 4-1 på næste side (jf. Eggins 1994, p. 52ff.).⁷⁷

⁷⁷ I netværket symboliserer pilene i hvert system, at der ikke er tale om dikotomier af enten-eller, men af skalaer med mere eller mindre.

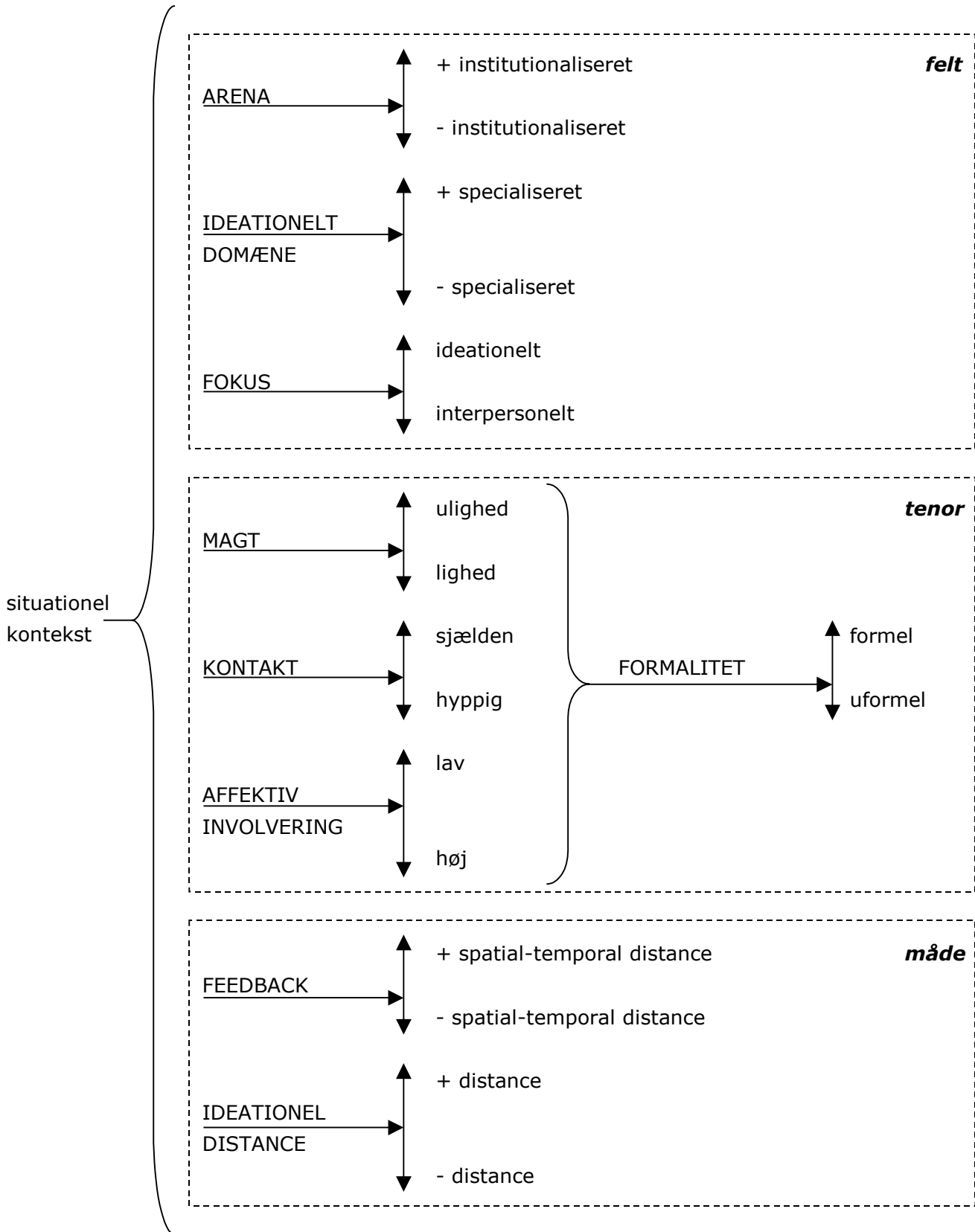

Fig. 4-1: Netværk for skalaer for den situationelle kontekst

Felt

For felt opereres med skalaerne:

1. Arena, der betegner opfattelsen af det sted, hvor en tekst har sin funktion. Arenaen og opfattelsen af de aktiviteter, der her finder sted, er et af de mest fundamentale elementer af konteksten, idet arena øver afgørende indflydelse på de andre elementer/ skalaer under både felt og tenor. Et udtryk for arena, der tager højde for opfattelsen af både de fysiske kvaliteter ved en arena og de aktiviteter, der er forbundet med arenaen, er den formelle grad af institutionalisering.

Eksempelvis er arena for en lærebog til folkeskolen overvejende + institutionaliseret (også selvom lærebogen bliver læst i hjemmet), idet arenaen i dette tilfælde primært er motiveret af den sociale institution, som skolen udgør. Til sammenligning hermed er arena for et kæresterbrev overvejende - institutionaliseret, også selvom brevet skulle blive overbragt og læst i skolen.

2. Ideationelt domæne, der angår graden af umiddelbar tilgængelighed for emnet for en tekst.

Ideationelt domæne er forbundet med arena på den måde, at jo mere institutionaliseret en arena er, jo større er sandsynligheden for, at det ideationelle domæne er specialiseret. Hvis arenaen er et universitetsauditorium, hvor aktiviteten er forelæsning, vil det ideationelle domæne udgøres af akademiske emner og måder at gribe tingene an på. En universitetslærebog er således kendetegnet ved et ideationelt domæne, der overvejende er + specialiseret. Som en modsætning hertil kan man forestille sig det ideationelle domæne for en telefonbog, der overvejende er - specialiseret, fordi en sådan er umiddelbart tilgængelig og forståelig for de fleste.

3. Fokus, der belyser, hvorvidt en tekst overvejende er ideationelt eller interpersonelt motiveret.

Den ideationelle motivering er baggrunden for tekster, der har et håndgribeligt formål (fx madopskrifter), mens den interpersonelle motivering er baggrunden for tekster, hvis formål er at skabe 'en god stemning' (fx vittigheder i pressede situationer). Sammenhængen (dependensen) mellem fokus og de to andre elementer af felt, nemlig arena og ideationelt domæne, er ikke så tæt, som den er mellem de to andre elementer. Således foregår der masser af både ideationelt motiveret og interpersonelt motiveret kommunikation i alle typer af arenaer, ligesom alle typer af ideationelt domæne rummer begge typer af kommunikation – dog i forskellig grad.

Tenor

De roller, som spilles af interaktanterne i forbindelse med udfoldelsen af en tekst, kan belyses gennem skalaerne:

4. Magt, der belyser de spillede rollers position i forhold til hinanden.

Magtskalaens poler kan eksemplificeres ved hhv. en ansættelsessamtale, der er kendetegnet ved en ulighed i magt mellem de interagerende parter, og en ægteskabelig samtale henover søndagskaffen, der er præget af lighed i fordelingen af magt mellem mand og kone. Magt hænger sammen med arena på den måde, at jo mere institutionaliseret en arena, jo større er sandsynligheden for at støde på magtrelationer præget af ulighed.

5. Kontakt, der fokuserer på hyppigheden af kontakt mellem de roller, som i en situation udfoldes gennem en tekst.

Til eksempel er kontakten mellem de roller, som indtages af de interagerende parter i en købssituation på posthuset sjældnen, mens kontakten mellem ens egen rolle i forhold til rollerne for ens nærmeste kolleger er hyppig.

6. Affektiv involvering, der angår graden af følelsesmæssig involvering i en situation.

Lav affektiv involvering findes fx mellem stewardesse og flypassager, mens den affektive involvering mellem gode venner er høj.

De tre anførte skalaer til belysning af relationerne mellem de spillede roller kan samlet betragtes som de dimensioner, der afgør, hvorvidt en situation kan betegnes som overvejende formel eller overvejende uformel.

En uformel situation er kendetegnet ved en lighed i magtrelation, en hyppig kontakt mellem de interagerende parter og høj affektiv involvering i situationen og hinanden, mens en formel situation er kendetegnet ved det modsatte, altså en ulighed i magtrelation, sjældnen kontakt mellem de interagerende parter og lav affektiv involvering.

Måde

Måde kan konkretiseres i skalaerne:

7. Feedback, der betegner muligheden for øjeblikkelig feedback på en tekst.

Hvorvidt øjeblikkelig feedback er mulig, afhænger af den spatial-temporale distance mellem afsender og modtager; feedbackskalaens to poler kan eksemplificeres med situationen omkring en roman, hvor den spatial-temporale distance mellem forfatter og læser er temmelig

stor, og en dialog mellem kærester i sengen, hvor den spatial-temporale distance mellem de to parter er stort set ikke-eksisterende.

Feedback hænger sammen med felt og tenor på den måde, at det typisk er sådan, at uformelle situationer i ikke-institutionaliserede sammenhænge, hvor magtrelationen er lige, motive- rer dialogisk interaktion og dermed rig mulighed for hurtig feedback uden faste spilleregler, mens situationer i institutionaliserede sammenhænge – fx en forelæsning – hvor magtrelati- onen er ulige, giver mindre mulighed for umiddelbar feedback, og når den foregår, foregår den efter et (uskrevet) regelsæt.

8. Ideationel distance, der belyser sprogets funktion i situationen omkring en tekst. I sine eks- tremer kan sprogets funktion enten være at akkompagnere den sociale proces, som situatio- nen udgør (dette er fx tilfældet, når en kommentator kommenterer en sportskamp på tv), hvorved vi har muligheden + distance, eller den kan konstituere den sociale proces (dette er fx tilfældet, når en forfatter skriver et værk), hvorved vi har muligheden - distance.

4.2 Semantiske domæner og systemer

I overensstemmelse med det trinokulære perspektiv fra oven vinkel⁷⁸, vil jeg i dette hovedafsnit om opfattelsen af semantik i den systemisk funktionelle lingvistik ikke operere med fire distinkte metafunktioner, men med tre: den ideationelle, den interpersonelle og den tekstuelle metafunktion.

Som tidligere påpeget (Andersen 2000, p. 52), er det i systemisk funktionel sammenhæng yderst sparsomt med dækkende bud på redskaber til at analysere semantik, altså begreber til det semanti- ske stratum.⁷⁹ Den danske forskning i systemisk funktionel lingvistik er ingen undtagelse, og ne- denstående tre afsnit rummer derfor i højere grad en præsentation af generelle semantiske domæner, kategorier og systemer end en præsentation af en sprogspecifik semantik.

4.2.1 Ideationel semantik: fænomen, sekvens, figur og element

Ideationel semantik omhandler – jf. præsentationen af den ideationelle metafunktion i forrige kapi- tel – selve det emne, en eller anden kommunikation drejer sig om.

Halliday og Matthiessen (1999) har til kategorisering af basale ideationelle betydninger foreslået et begrebssæt på i alt fire begreber, nemlig (i) fænomen, (ii) sekvens, (iii) figur og (iv) element. De fire begreber skal helt kort præsenteres her.

⁷⁸ Se evt. afsnit 3.2.2.

⁷⁹ Som en umiddelbar undtagelse for dette har Martin markeret sig med *English Text*, hvori han foreslår et diskursse- mantisk stratum og præsenterer en række systemer til dette. En nyere præsentation af disse systemer findes i Martin og Rose 2003.

Fænomenet er den mest generelle ideationelle kategori og fungerer som sådan som overkategori for sekvensen, figuren og elementet. Således kan et fænomen enten være elementært (dvs. et enkelt element), konfigurationelt (dvs. en konfiguration af elementer, nemlig en figur) eller komplekst (dvs. som et kompleks af figurer, nemlig en sekvens). Denne sammenhæng kan illustreres med systemet i Fig. 4-2 (efter "Plate 1", ibid., p. 49).

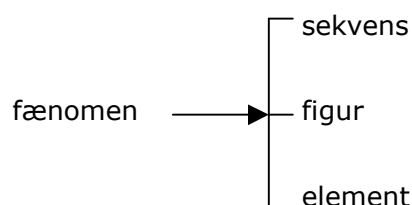

Fig. 4-2: Fænomentyper

Et element er i ideationel sammenhæng enten en forbinder, en proces, en genstand (typisk en participant i processen) eller en kvalitet (en egenskab eller en omstændighed ved processen)⁸⁰. Denne sammenhæng er (i laveste specificeringsgrad) illustreret i Fig. 4-3.

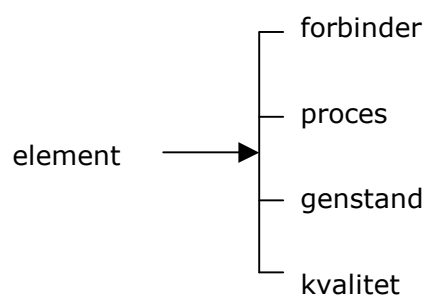

Fig. 4-3: Elementtyper

I forhold til elementet er en figur en processuel konfiguration af to eller flere elementer, hvorfor en figur semantiserer en virkelig begivenhed eller en tilstand. En sekvens er en relation mellem to eller flere figurer.

Forskellen mellem den konfigurationelle relation af elementer og den komplekse relation af figurer på det semantiske stratum er en afspejling af forskellen mellem den konfigurationelle relation af konstituentter (grupper) og den komplekse (logiske) relation af sætninger på det leksikogrammatisk stratum. Således er det sådan, at selvom

...figures are said to consist of elements and sequences are said to consist of figures, the 'consist-of' relation is not the same: elements are **constituent** parts of figures, functioning in dif-

⁸⁰ Se Fig. 5-12, hvor jeg har kortlagt sprogets basale ideationelle og interpersonelle betydninger.

ferent roles; but figures form sequences through **interdependency** relations (ibid, p. 48; orig. fremhævning).

Idet sekvens, figur og element på hver deres måde realiserer fænomenet, fungerer sekvens, figur og element alle som fænomenale domæner, og de "constitute different environments within the ideation base" (ibid., p. 223). I forhold til disse fænomenale kategorier fungerer de komplekse mekanismer ekspansion og projektion som transfænomenale kategorier:

Since projection and expansion operate across the various categories of phenomena, we referred to them as **transphenomenal categories** [...]. As transphenomenal categories, they are meaning types that are in some sense "meta" to the organization of the ideation base: they are principles of construing our experience of the world that generate identical patterns of semantic organization which are of variable magnitude and which occur in variable semantic environments (ibid., p. 223; orig. fremhævning).

De transfænomenale kategorier fungerer kort sagt ved at binde de fænomenale kategorier sammen.

I det hele taget er fænomen, sekvens, figur og element begreber, som er afledt af leksikogrammatikkens sætningskompleks (typisk realisering af en sekvens), sætning (typisk realisering af en figur) og konstituent (typisk realisering af et element). Ved på denne måde at se semantikken gennem leksikogrammatikken (jf. ibid., p. 2f.), er de systemisk funktionelle antagelser om betydning ikke 'grebet ud af den blå luft', men udledt af leksikogrammatiske realiseringer og dermed af konkret sprogbrug.

Leksikogrammatikkens afgørende indflydelse på, hvordan (både ideationel og interpersonel) erfaring modelleres som betydning på det semantiske stratum (: semantisering af erfaring), er en følge af, at (leksiko)grammatik er fundamental for vores måde at anskue verden på (jf. Halliday 1996b, p. 7). Således er

...a grammar (...) something to think with. It is through grammar that we make sense of our experience, both of the world we live in (what we experience as taking place "out there") and of the world that lives in us (what we experience as taking place "in here", inside our own consciousness), construing a reality such that one can be reconciled against the other (Halliday 1998, p. 370).

4.2.2 Interpersonel semantik: ytringsfunktioner og modalitet

Interpersonel semantik handler om de betydninger, afsender og modtager repræsenterer i forhold til det emne (den ideationelle betydning), de kommunikerer om. Således drejer interpersonel semantik sig (i) om det formål, der ligger bag en eller anden sprogbrug, og (ii) om den modalitet, altså den

farvning af sandsynlighed, mulighed, forpligtelse, nødvendighed, tilladelse, vilje og evne, hvormed afsender præsenterer sin ytring.⁸¹

Ytringsfunktioner

Formålet bag en sprogbrug danner baggrund for den systemisk funktionelle taksonomi over ytringsfunktioner. Således fremkommer den systemisk funktionelle taksonomi over ytringsfunktioner ud fra de to aspekter af interpersonel betydning, der grundlæggende er på spil i enhver kommunikationssituation. Disse to aspekter knytter sig (i) til afsenders (og dermed modtagers) rolle i kommunikationen og (ii) til den ting, der udveksles mellem afsender og modtager.

Med hensyn til (i) kan man fundamentalt set spille en af to roller: Man kan enten være giver eller anmoder. Således anvendes sprog interpersonelt grundlæggende med det formål enten at give eller at anmode om et eller andet. Dette et eller andet er det, der udveksles mellem afsender og modtager (jf. (ii)), og også her kan en tvedeling foretages: Man kan enten udveksle information eller ting-&-serviceydelser.

De ovennævnte to aspekter af interpersonel betydning kan krydses (som det er gjort nedenfor i Skema 4-1), hvilket resulterer i fire basale ytringsfunktioner, nemlig (i) udsagn (give information), (ii) spørgsmål (anmode om information), (iii) tilbud (give ting-&-serviceydelser) og (iv) opfordring (anmode om ting-&-serviceydelser) (jf. Andersen et al. 2001, p. 37).

Rolle \ Sag	Information	Ting-&-serviceydelser
Giver	udsagn	tilbud
Anmoder	spørgsmål	opfordring

Skema 4-1: Basale ytringsfunktioner

En ytringsfunktion, hvis formål er udvekslingen af information, benævnes en proposition (som altså er en samlebetegnelse for udsagn og spørgsmål), mens en ytringsfunktion, hvis formål er udvekslingen af ting-&-serviceydelser, benævnes et proposal (som altså er en samlebetegnelse for tilbud og opfordring).⁸²

⁸¹ Under interpersonel semantik har jeg ikke medtaget "appraisal" (jf. Eggins og Slade 1997, afsnit 4.3), da dette beskrivelsesapparat til analyse af interpersonel semantik ikke er appliceret til dansk – hverken med hensyn til dets semantiske karakteristika eller leksikogrammatiske realiseringer. Det er således endnu ikke muligt at afsøge og afgøre, hvorvidt "appraisal" rummer et metaforisk potentiale i dansk.

⁸² Se også Fig. 6-10.

De to ovennævnte interpersonelle aspekter af en kommunikationssituation, altså:

1. Rolle: Er afsender giver eller anmoder?
2. Sag: Er det udvekslede information, eller er det ting-&-serviceydelser?

kan krydses med yderligere to aspekter, der har betydning i den systemisk funktionelle klassificering af ytringsfunktioner, nemlig:

3. Dialogisk udgangspunkt: Er ytringen initierende eller responderende?
4. Formål: Er formålet med ytringen forhandling (om udvekslingen af enten information eller ting-&-serviceydelser), eller er formålet at skabe opmærksomhed.

De fire ovennævnte aspekter skaber til sammen det systemisk funktionelle netværk for ytringsfunktioner, som er skitseret i Fig. 4-4 nedenfor.

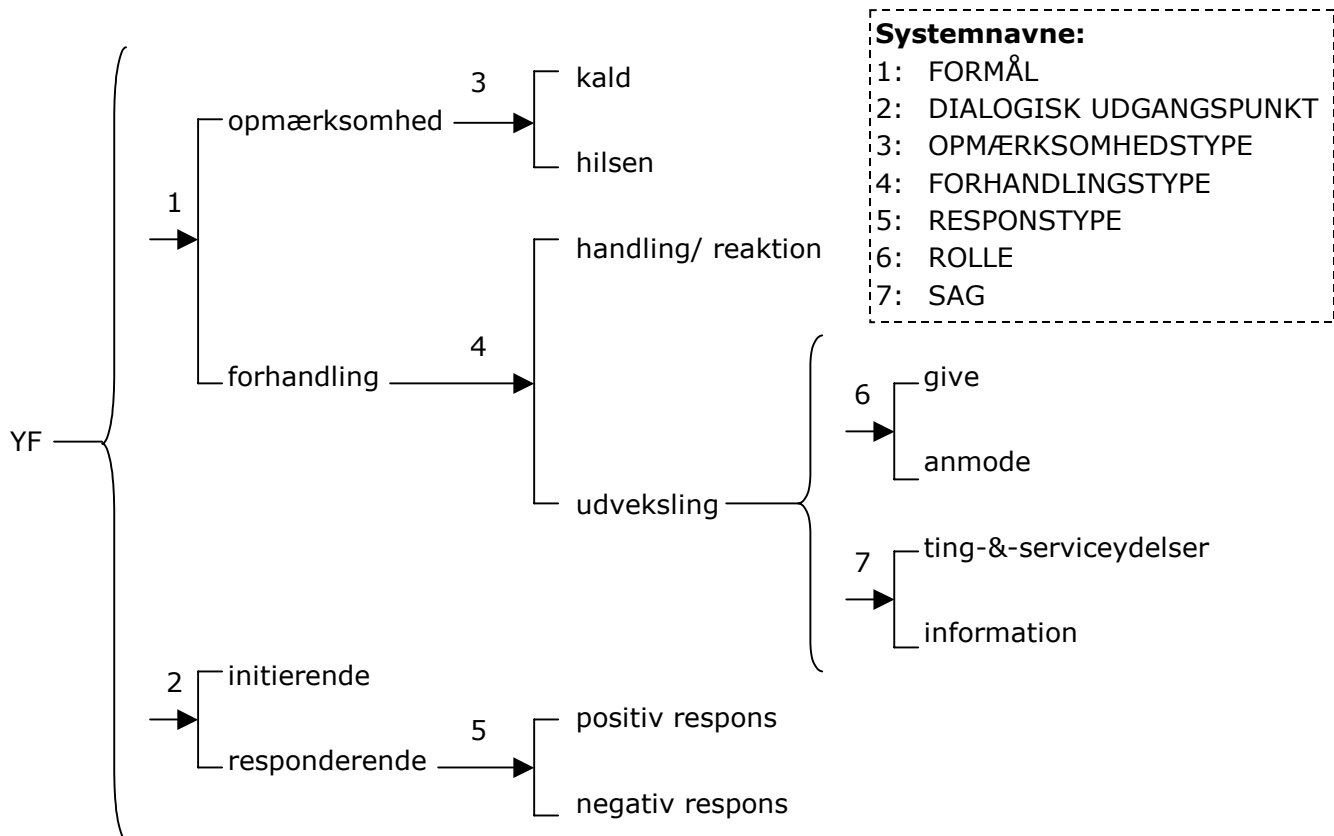

Fig. 4-4: Netværk for ytringsfunktioner

Modalitet

Modalitet er et af de mest komplekse områder i sproget. Og det er et område, som ikke (systemisk funktionelt) er beskrevet tilbundsgående i dansk, ligesom det tidligere er beskrevet utilfredsstillen-

de. Eksempelvis er placeringen af modalitet udelukkende som et leksikogrammatisk koncept i Andersen et al. 2001 problematisk.

Nærværende beskrivelse af modalitet afviger fra beskrivelsen af modalitet i Andersen et al. 2001. Således har jeg ladet mig inspirere af den 'traditionelle' opfattelse af modalitet (jf. Lyons 1977, kap. 17), ligesom jeg trækker på Verstraetes systematik (Verstraete 2001). Det skal imidlertid pointeres, at nedenstående alene skal betragtes som et præliminært bud på en beskrivelse af modalitet i dansk (da det endnu ikke er afprøvet på en tilstrækkelig stor mængde sproglige tilfælde til, at det kan betragtes som eftervist).

Som semantisk koncept⁸³ betegner modalitet afsenders attitude i forhold til den propositionelle/proposale betydning i den afsendte ytring.

Modalitet betegner helt overordnet rummet mellem ja og nej, hvormed begrebet spiller sammen med polaritet. Polaritet specificerer valget positiv eller negativ. Med sproget kan vi imidlertid udtrykke meget andet end den entydigt positive proposition/ proposal eller den entydigt negative proposition/ proposal. Med andre ord rummer sproget mange muligheder for at udtrykke alle mulige grader mellem ja og nej – og netop dette rum mellem ja og nej definerer rummet for modalitet, der således danner et fuldstændigt kontinuum mellem det entydigt positive og det entydigt negative.

Dansk rummer følgende typer af modalitet:

- Modalisation⁸⁴, der knytter sig til propositioner (udsagn og spørgsmål). Modalisation kan specificeres i (i) sandsynlighed og (ii) mulighed.
- Modulation⁸⁵, der knytter sig til proposaler (opfordring og tilbud). Modulation kan krydset med dikotomien subjektiv/ objektiv specificeres i (i) subjektiv modulation og (ii) objektiv modulation. Subjektiv modulation kan videre specificeres i (i-a) forpligtelse og (i-b) tilladelse, mens objektiv modulation kan specificeres i (ii-a) nødvendighed og (ii-b) tilladelse.
- Dynamik⁸⁶, der knytter sig til både propositioner og proposaler. Dynamik kan specificeres i (i) vilje og (ii) evne.

Som antydte krydses modalitetstyperne med involveringstype⁸⁷, som kan være:

- Subjektiv involvering, som er tilfældet, hvis modaliteten knytter sig til en 1. eller 2. personsforestilling om, hvem der involverer sig eller bliver involveret i den modale farvning af ytringen.

⁸³ At modalitet er et semantisk koncept, underbygges af Matthiessen, der skriver: "...it's possible to identify a generalized system of MODALITY [...], whose modes of realization are dispersed through the grammar" (Matthiessen 1992, p. 421).

⁸⁴ Modalisation er lig den traditionelle epistemiske modalitet.

⁸⁵ Modulation er lig den traditionelle deontiske modalitet.

⁸⁶ Dynamik er lig den traditionelle dynamiske modalitet.

⁸⁷ Dikotomien subjektiv/ objektiv er i denne forbindelse – altså involvering – ikke lig Hallidays anvendelse af termerne i forbindelse med systemet "ORIENTATION" (jf. Halliday 1994, p. 357ff.).

- Objektiv involvering, som er tilfældet, hvis modaliteten knytter sig til en 3. personsforestilling (eller til det eksklusive *vi*) om, hvem der involverer sig eller bliver involveret i den modale farvning af ytringen.

Sammenhængen mellem modalitetstype og involveringstype er, at

- Modalisation er altid subjektiv.⁸⁸
- Dynamik er altid objektiv.
- Modulation kan være enten subjektiv eller objektiv.

Sammenhængen mellem modalitet og den semantiske kategori tid er således, at modalisation og dynamik kan udtrykkes i alle tider (altså i fortid, nutid og fremtid), mens modulation kun kan udtrykkes i en nutid (: en situativ).

Netværket for modalitet er skitseret nedenfor i Fig. 4-5.

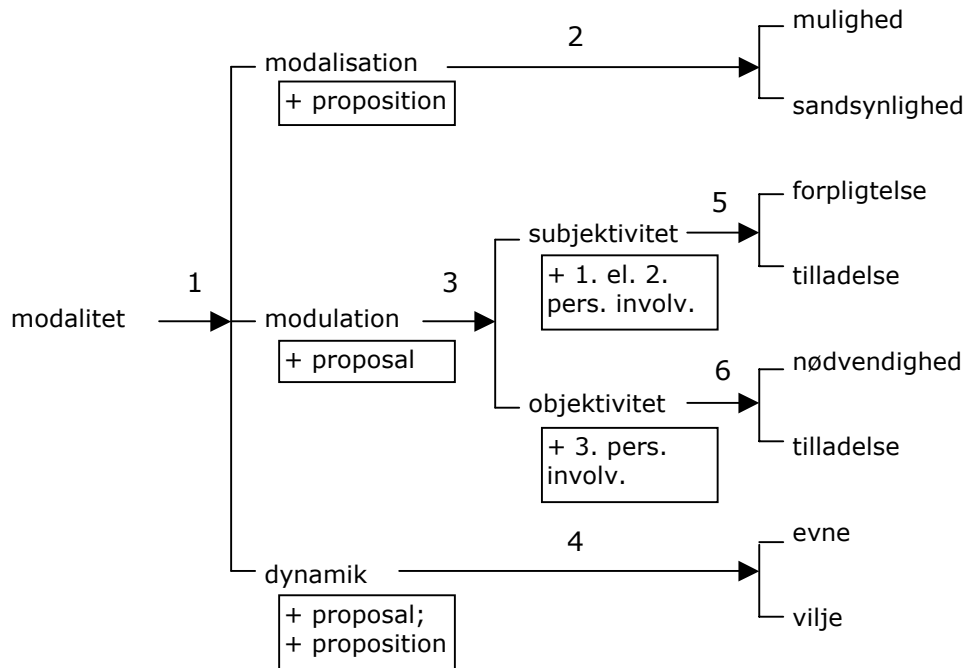

Fig. 4-5: Netværk for modalitet (semantisk)⁸⁹

Systemnavne:

1: MODALITETSTYPE	4: DYNAMIKTYPE
2: MODALISATIONSTYPE	5: TYPE AF SUBJ. MODULATION
3: MODULATIONSTYPE	6: TYPE AF OBJ. MODULATION

⁸⁸ Selvom sætningen kan omhandle en 3. person, fx i *Der kan være ugler i mosen*, er modaliteten stadigvæk subjektiv – for det er en 1. person, der modalt har farvet sætningen med en sandsynlighedsmarkør (*kan*).

⁸⁹ Realiseringsudsagnene i netværket er semantisk motiverede.

4.2.3 Tekstuel semantik: tekstur og struktur

Tekstuel semantik drejer sig om, hvordan ideationel og interpersonel betydning diskursivt føjes sammen til en tekst. Tekstuel semantik fungerer basalt på to måder, nemlig enten som tekstur eller som struktur.

Tekstur

Tekstur skabes gennem kohæsion. Dette betyder, at hvor funktionen for de tekstuelle ressourcer på det leksikogrammatiske stratum (gennem THEMA) er at forbinde en sætning tekstuel med den foregående, er funktionen for de tekstlige ressourcer på det semantiske stratum (kohæsion) dels at binde teksten som helhed sammen, dels at få teksten til at give mening i konteksten.

Kohæsion kan inddeles i fire hovedtyper af kohæsive ressourcer⁹⁰ i sproget, nemlig:

1. Reference, der handler om, hvordan forståelsen af en tekstenhed forudsætter enten kulturel viden (homoforisk reference), viden fra den situationelle kontekst (eksoforisk reference) eller viden fra et andet sted i samme tekst (endoforisk reference, der kan være af fire typer, nemlig (i) anaforisk reference, (ii) kataforisk reference, (iii) esforisk reference og (iv) komparativ reference).

Gennem enhver meningsfuld tekst går der en række referencekæder, som binder teksten sammen, og som medvirker til at gøre teksten til en tekst. Reference kan både være henvisning (i) til emner, forhold, begreber etc., som afsender forudsætter er kendt på forhånd hos modtageren i kraft af en fælles kulturel kontekst, (ii) til personer, steder, ting etc., som afsender forventer, at modtageren forstår ud fra selve kommunikationssituationen, dvs. i kraft af en fælles situationel kontekst, (iii) og til personer, ting, begreber etc., som afsender forventer, at modtageren forstår ud fra, hvad afsenderen allerede har sagt eller siger efterfølgende i teksten.

2. Ellipse og substitution, der er tilfælde, hvor en eller flere konstituer er udeladt eller udskiftet, og hvor modtager selv skal tænke den eller de udeladte konstituer ind i sætningen for at få denne til at give mening.

Ellipse og substitution kan i dansk antage tre former, nemlig ellipse og substitution af (i) sætninger (hhv. ja/nej-ellipser/substitution og hv-ellipser), (ii) verbalgrupper (ellipse/substitution af Prædikator) og (iii) nominalgrupper (ellipse/substitution af nominalgrupens Kerne).

⁹⁰ Se Andersen et al. 2001, p. 240ff. (evt. Halliday og Hasan 1976) for en uddybning af de enkelte begreber i dette afsnit.

3. Konneksion, der beskriver den tekstlige organisering gennem brug af forbindere på tværs af sætningskomplekssets grænser – i modsætning til de logiske forbindere (Konjunktionaler, Subjunktionaler og Relativer), som udelukkende fungerer inden for grænserne af sætningskomplekset.

Konneksion kan være af typerne (i) elaboration, (ii) ekstension og (iii) cirkumstantion.

4. Leksikalsk relation, der drejer sig om den kohæsion, som skabes gennem udvalget af leksikalske emner i teksten.

Leksikalske relationer kan forekomme som (i) repetition, (ii) synonymi eller (iii) kollokation.

Struktur

Struktur skabes gennem den semantiske opbygning, der ligger bag enhver tekst. Det er blandt andet ud fra den, at en tekst kan klassificeres som tilhørende en bestemt kategori af kommunikation, altså et bestemt register.

Enhver semantisk struktur er organiseret i trin, hvoraf nogle er obligatoriske (obligatoriske semantiske trin, forkortet OST) i forhold til den pågældende teksttype/ register. Disse er således nødvendige for, at den pågældende tekst i det hele taget kan identificeres og kategoriseres som tilhørende et bestemt register. Andre trin er derimod fakultative (fakultative semantiske trin, forkortet FST) og kan anvendes efter behov i den aktuelle situation.

4.3 Leksikogrammatiske systemer

I overensstemmelse med det trinokulære perspektiv fra neden vinkel⁹¹, vil jeg i dette hovedafsnit operere med fire distinkte metafunktioner, nemlig den interpersonelle, den logiske, den eksperientielle og den tekstuelle metafunktion.

Med kortlægningen af de forskellige leksikogrammatiske systemer bliver det klargjort, hvorledes de præsenterede kontekstuelle variabler og semantiske domæner konkret 'kommer til udtryk' i dansk. Altså hvilken grammatik og leksik, de realiseres af.

4.3.1 Interpersonel leksikogrammatik: MODUS

Den interpersonelle leksikogrammatik på sætningsrang drejer sig om, hvordan sætningen som konfiguration realiserer interpersonel betydning. Som allerede nævnt flere gange fungerer sproget som en mekanisme til at etablere interpersonelle relationer og til at udveksle budskaber (ideationel be-

⁹¹ Se evt. afsnit 1.5.2.

tydning) mellem afsender og modtager. Af dette følger, at det er muligt at skelne mellem den del af en eller anden sprogbrug (fx en dialog), der har særlig betydning for sprogets interpersonelle kvaliteter, og den del, der primært er bærer af ideationel betydning. Hvordan dette kommer frem i praksis, kan illustreres med nedenstående (konstruerede) samtale mellem interaktanterne A, B og C. I samtalen er den særligt interpersonelle del af hver ytringsfunktion markeret med en understregning.

Den særligt interpersonelle del af hver ytringsfunktion, der i samtalen nedenfor er markeret med en understregning, benævnes Modus. Den resterende del af hver ytringsfunktion, som er bærer af den primært ideationelle betydning, benævnes Residual.

A	B	C
<i>Hvor <u>skal vi</u> spille kort i aften?</i>	<i><u>Vi skal</u> spille hos Viktor.</i>	<i>Nej, <u>vi spiller</u> oppe hos Laura.</i>
	<i><u>Spiller vi</u> hos Laura?</i>	<i>Ja, det <u>aftalte vi da</u> sidst.</i>
	<i><u>Aftalte vi ikke</u> at mødes hos Viktor.</i>	<i>Nej.</i>
	<i>Nå, jamen så <u>spiller vi</u> hos Laura.</i>	
<i>Ja, det <u>har jeg</u> så forstået. Hvor <u>bor hun</u>?</i>	<i><u>Hun bor</u> i Kongensgade – lige over for bogantikvariatet.</i>	
<i>OK...</i>		

I samtalen er det tydeligt, at Modus ikke rummer den information, der udveksles, men derimod hele tiden genoptager de samme elementer, nemlig de personer, der grundlæggende er ansvarlige for den propositionelle betydning i hver ytring (syv gange *vi*, en gang *jeg* og to gange *hun*) samt de temporale og modale aspekter af ytringernes propositionelle (samtalen rummer ingen proposaler) betydning. Modus rummer således de funktioner i hver ytring, som bærer udvekslingen/ samtalen som helhed fremad. Det er i Modus, at sprogets ressourcer til forhandling (om ideationel betydning) findes. I relation hertil rummer Residual den ideationelle betydning, der udveksles, altså den propositionelle (eller proposale) betydning. Sammenhængen mellem Modus og Residual er komplementær, men de udgør en fælles struktur for hele ytringen.⁹²

I sætningen kan vi således med de interpersonelle briller identificere en Modus-Residual-struktur (ligesom vi i øvrigt kan finde elementer uden for denne struktur). Modus er – som også SÆTNINGSnetværket senere viser – definerende for den finitte sætning og er som sådan obligatorisk i

⁹² For en uddybning af denne pointe, se Matthiessen 1992, p. 337.

enhver finit sætning (Modus kan dog være ellipset). I forhold hertil er Residual og elementer uden for Modus-Residual fakultative i den finitte sætning.

Inden præsentationen af den systemisk funktionelle beskrivelse af sætningen i dansk, skal Modus og Residual beskrives mere detaljeret.

Modus

I sætningens Modus kan tre typer af funktioner optræde, nemlig

1. Finitum, som tilskriver temporalitet og modalitet til propositionen/ proposalet i sætningen. Finitum realiseres formalt gennem den finitte del af sætningens verbalgruppe, fx:
Viktor vil måske læse teoribogen i vinterferien.
2. Subjekt, som er den funktion, der er ansvarlig for, om propositionen/ proposalet i sætningen står til troende eller ej. Subjektet realiseres formalt typisk af en nominalgruppe, fx:
Viktor vil måske læse teoribogen i vinterferien.
3. Modusadjunkter, som tilskriver modalitet, deiktisk tid, styrke eller polaritet til propositionen/ proposalet i sætningen. Modus- og Polaritetsadjunkter realiseres formalt af adverbier, fx:
Viktor vil måske læse teoribogen i vinterferien. (modalitet)
Viktor vil nu læse teoribogen. (deiktisk tid)
Viktor vil selvfølgelig læse teoribogen i vinterferien. (styrke)
Viktor vil ikke læse teoribogen i vinterferien. (polaritet)

Som anført i kapitlets indledning er mit ærinde blot at give en ganske kort introduktion til den systemisk funktionelle deskription af dansk. Af denne grund udfolder jeg kun i ringe grad argumentationen for hver enkelt funktion – hvilket allerede nu er tydeligt ud fra ovenstående, hvor beskrivelsen af så centrale funktioner som Finitum, Subjekt og Modus- og Polaritetsadjunkter ikke overskrider et par linier for hver.

Skulle man for at eksemplificere på de tanker, der ligger bag en systemisk funktionel deskription af et sprog, udfolde argumentationen yderligere, kunne det gøres som følger for Subjektet i dansk. I denne argumentation er det tydeligt, hvorledes vinklerne fra oven og fra siden spiller de væsentligste roller.⁹³

Subjektet er en interpersonel funktion på sætningsrang, hvilket betyder, at det indgår i følgende sammenhænge:

⁹³ Denne vægt på vinklerne fra oven og fra siden er i overensstemmelse med min præsentation af det trinokulære perspektiv og herunder Matthiessens betragtning om, at det er disse vinkler, der initialt motiverer enhver deskriptiv kategori (jf. afsnit 1.5.2).

- (i) Fra oven – i forhold til stratifikation – realiserer Subjektet interpersonel betydning; således er Subjekt det modalt ansvarlige element i en proposition/ et proposal. Det er Subjektet, på hvilket resten af propositionen/ proposalet hviler.
- (ii) Fra siden – i forhold til akse – findes Subjekt (a) i den interpersonelle leksikogrammatik, (b) på sætningsrang og (c) på den paradigmatiske akse; således fungerer Subjekt sammen med andre interpersonelle funktioner (især Finitum) til at realisere forskellige muligheder i et paradigmme: I systemet MODUS (herunder INDIKATIV-1-TYPE) realiseres deklarativen af Subjekt•Finitum, mens polarinterrogativen realiseres af Finitum^Subjekt.
- (iii) Fra siden – stadig i forhold til akse – findes Subjekt (a) i den interpersonelle leksikogrammatik, (b) på sætningsrang og (c) på den syntagmatiske akse; således findes Subjekt som en del af Modus, hvorved det er tæt knyttet til Finitum. Som en del af Modus bliver Subjekt gentaget i Modusspørgeadjunkten. I deklarativer er Subjekt ofte sammenfaldende med Thema (tekstuel betydning), ligesom det i materielle proceskonfigurationer (eksperientiel betydning) oftest fungerer som Aktør.
- (iv) Fra neden – i forhold til rang – kan Subjektet (på grupperang) realiseres af en nominalgruppe, en infinitivsætning eller en nedrangeret sætning. Hvor der er markering for kasus (: hvis Subjekt udgøres af et personligt pronomen), står Subjekt i nominativ.

Residual

I sætningens Residual kan der optræde fire forskellige typer af funktioner, nemlig

1. Prædikator, som defineres som den leksikalske del af sætningens verbalgruppe, og som (i) kan tilføje sekundær temporalitet og (ii) kan rumme aspektualitet. Prædikatoren realiseres formalt af den infinitte del af sætningens verbalgruppe, fx:
Viktor vil måske læse teoribogen i vinterferien.
2. Komplement, som er et element, der har Subjektspotentiale, dog uden at være det. Et Komplement realiseres formalt af en nominalgruppe, fx:
Viktor vil måske læse teoribogen i vinterferien.
3. Participantadjunkt, som uden at have Subjektspotentiale indgår i den propositionelle/ proposals kerne i sætningen, fx:
Bogen bliver måske læst i vinterferien af Viktor
Bogen er kedelig.
Viktor rev bogen i stykker.

4. Cirkumstantialeadjunkter, som tilskriver lokalitet, temporalitet, metodik, kausalitet, probabilitet, addition, rolle, sag eller synsvinkel til den propositionelle/ proposale kerne i sætningen. Cirkumstantialeadjunkter realiseres formalt af adverbiumgrupper og præpositionalfraser, fx:
Viktor vil måske læse teoribogen i vinterferien.

Uden for Modus og Residual

Uden for Modus og Residual kan forskellige typer af Adjunkter forekomme, nemlig de tekstuelle Adjunkter (som har en diskursivt organiserende funktion) og tre typer af interpersonelle Adjunkter: Kommentaradjunkt, Vokativadjunkt og Spørgeadjunkt.⁹⁴ Under ét benævnes alle typer af interpersonelle Adjunkter (altså både dem, der findes som en del af Modus^Residual, og dem, der findes uden for denne struktur) for Interaktionsadjunkter.

Sammenhængen mellem Modus og Residual

Sammenhængen mellem Modus og Residual og de forskellige ovennævnte funktioner er illustreret i Fig. 4-6 på næste side.

⁹⁴ Se Andersen et al. 2001, p. 51 for en samlet oversigt over Adjunkter i dansk.

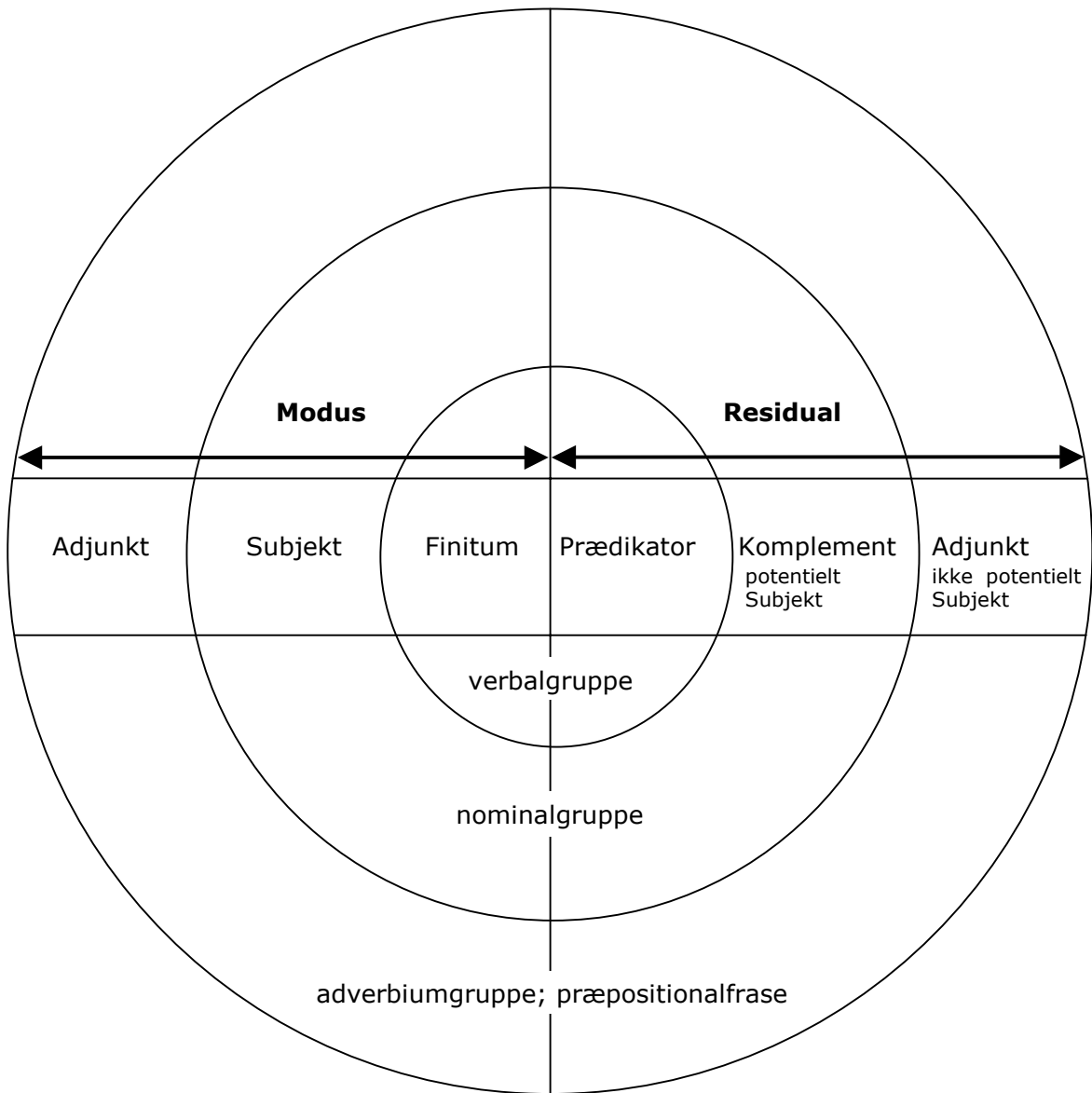
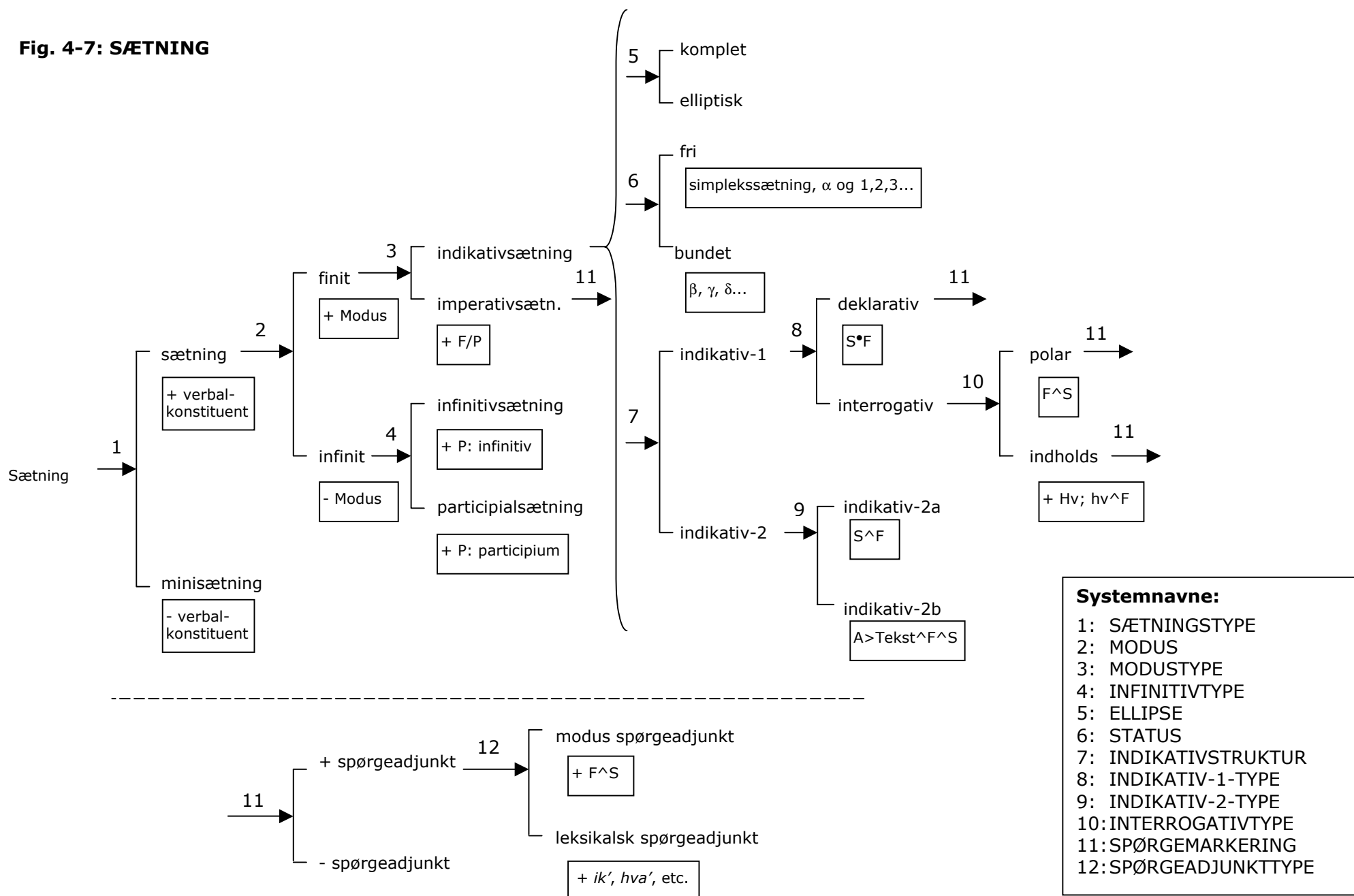

Fig. 4-6: Modus-Residual komplementaritet

Sætningen

De ovenfor præsenterede funktioner er de konstituenten, der udgør den interpersonelle sætningskonfiguration. Sætningen – eller rettere: de forskellige typer af sætninger – er en hjørnesteen i realiseringen af interpersonel betydning, hvilket jeg nedenfor vil vise gennem en kort gennemgang af systemnetværket SÆTNING. Dette er skitseret i Fig. 4-7 på næste side.

Fig. 4-7: SÆTNING

Af ovenstående netværk fremgår det, at sætninger overordnet – gennem SÆTNINGSTYPE – kan deles i to typer, nemlig (fuld)sætning og minisætning. Som realiseringsudsagnene indikerer, er sætninger defineret ved at have en verbalkonstituent, mens minisætninger ikke har nogen verbalkonstituent.

De to forskellige typer af sætninger bidrager på hver sin måde til betydningsskabelsen i en dialog. Således kan sætninger anvendes til at udveksle informationer eller som hjælp til udvekslingen af ting-&-serviceydelse⁹⁵, mens dette ikke er tilfældet for minisætninger. Minisætninger fungerer som Kald, Hilsen, etc. Denne funktionelle forskel mellem de to sætningstyper afspejles af deres strukturer, idet kun sætninger har en struktur med Modus og Residual, for at man ved hjælp heraf kan argumentere, handle, etc.⁹⁶

Efter ovenstående indledende skelnen mellem sætninger og minisætninger, forgrener sætningerne sig videre gennem MODUS i hhv. finitte sætninger (som rummer Modus) og infinitte sætninger (som er sætninger uden Modus).

I det interpersonelle lys er de infinitte sætninger de mindst interessante af de to ovennævnte typer, idet disse – på grund af den manglende Modus – ikke alene kan realisere nogen ytringsfunktioner. De infinitte sætninger kan gennem INFINITTYPE specificeres i hhv. participial- og infinitivsætninger.

I modsætning til de infinitte sætninger, er de finitte sætninger interpersonelt interessante, og disse kan gennem MODUSTYPE specificeres i hhv. indikativ- og imperativsætninger.

For at starte med sidstnævnte, så realiserer imperativsætningen typisk opfordringer (altså proposaler om ting-&-serviceydelser). Den rene imperativ består alene af fusionen Finitum/Prædikator som i *Hils!*, *Gå!*, *Skriv!* og *Sov!*. Imperativer kan imidlertid også konstrueres med flere konstituenten end blot Finitum/Prædikator som fx *Hils derhjemme, ikk'!* og *Gå en tur med hunden!*

Imperativer er langt mindre frekvente i dansk sprogbrug, end indikativer er, ligesom de ikke rummer nær de samme specificeringer, som indikativer gør. Således er det ikke-metaforiske potentiale for at forhandle om udvekslingen af ting-&-serviceydelser langt mere begrænset i dansk end potentialet for at forhandle om udvekslingen af information.

⁹⁵ Hvorved sætninger kan anvendes til at realisere de fire basale ytringsfunktioner udsagn, spørgsmål, tilbud og opfordring (jf. afsnit 4.2.2).

⁹⁶ Distinktionen mellem sætning og minisætning er her blevet betragtet ud fra et interpersonelt perspektiv, men der er selvfølgelig også et tekstuel og eksperientiel aspekt i distinktionen mellem de to typer af sætning. Kun sætninger har potentiale til TRANSITIVITET og tekstualitet. Minisætninger derimod er protolingvistiske i den forstand, at de hver for sig har en specifik brug, men ingen af dem kan udfylde og beskrives gennem samtlige overordnede leksikogrammatisk systemer (THEMA, TRANSITIVITET, TAKSIS, LOGIKOSEMANTIK og MODUS).

Indikativsætningen kan videre specificeres i tre simultane systemer, nemlig ELLIPSE, STATUS og INDIKATIVSTRUKTUR.

Med ELLIPSE markeres det, at indikativer kan realiseres som enten komplette eller elliptiske sætningsstrukturer.⁹⁷ Anvendelsen af ellipser i autentisk sprogbrug er en stærk markering af det intersubjektive og kollaborerende aspekt i en dialog, idet ellipsen kun kan fungere kommunikativt, så længe de udeladte konstituent er dele af en fælles umiddelbar kontekst. Når de er det, behøver de ikke at blive gentaget.

STATUS organiserer indikativer i frie og bundne. Frie sætninger er enten simplekssætninger, paratiktisk relaterede sætninger i et sætningskompleks eller den hypotaktisk set overordnede sætning i et sætningskompleks. I forlængelse heraf er bundne sætninger den eller de hypotaktisk underordnede sætning(er) i et sætningskompleks.

Distinktionen mellem frie og bundne sætninger er funktionelt motiveret. Således kan frie sætninger konstituere træk i en sproglig interaktion. De er direkte åbne for videre argumentation. Bundne sætninger kan derimod ikke konstituere direkte træk i en interaktion og kan derfor heller ikke være genstand for argumentation. Således kan man sige, at argumentationspotentialet i en proposition/ et proposal stækkes, når det udtrykkes gennem en bunden sætning.

Det sidste af de tre simultane systemer for indikativsætningen selekterer for INDIKATIVSTRUKTUR, hvoraf der i dansk er to, nemlig indikativ-1 og indikativ-2.⁹⁸

Indikativ-1 kan videre specificeres i INDIKATIV-1-TYPE, som rummer mulighederne deklarativ og interrogativ. Deklarativsætninger udgør det mest frekvente valg i dansk sprogbrug, og deklarativer tjener derfor til at realisere det størst mulige spektrum af ytringsfunktioner. Interrogativens væsentligste funktion er at efterspørge information. På denne baggrund kan interrogativsætningen specificeres i INTERROGATIVTYPE, hvorigennem der selekteres for hhv. polar- og indholdsinterrogativ.

Indikativ-2 selekterer gennem INDIKATIV-2-TYPE mellem type 2a og 2b. indikativ-2a er langt den mest udbredte. For denne type gælder, at rækkefølgen af Finitum og Subjekt er fast, nemlig som Subjekt[^]Finitum. Funktionelt betragtet har vi således i indikativ-2a en fast Modus, jf. eksempler som *Det er utroligt, at Viktor ikke skammer sig*, og *At Viktor ikke skammer sig!*. Indikativ-2b er ganske sjældent instantierede tilfælde, hvor der af tekstorganiseringsårsager er indsat en tekstorganisorator på Subjektets normale plads i form af en af Tekstualadjunkterne *der* eller *det*. I disse tilfælde rykker Subjektet hen til en fast plads efter Finitum, så rækkefølgen bliver A>Tekst[^]Finitum[^]Subjekt, jf. eksemplet *Tennistræningen aflyses, fordi der står regn på banerne*.

⁹⁷ ELLIPSE har udelukkende relevans i forhold til indikativsætninger. Således giver det fx ikke mening at tale om en elliptisk imperativ, da imperativen pr. definition er komplet.

⁹⁸ Indikativ-1 svarer i Diderichsens (1957) grammatiske system til en hovedsætning (med den skematiske struktur F//v/n/a//V/N/A//), mens indikativ-2 svarer til bisætninger (med den skematiske struktur k//n/a/v//V/N/A).

Som afrunding på gennemgangen af netværket for SÆTNING skal SPØRGEMARKERING og SPØRGEADJUNKTTYPE kort beskrives. Disse systemer fungerer i forlængelse af mulighederne imperativsætning, deklarativ, polarinterrogativ og indholdsinterrogativ, og igennem disse vælger afsender, om vedkommende vil invitere til et verbalt svar fra modtageren eller ej.

Sætninger uden Spørgedjunkt har en ren Modus-Residual-struktur. I en kommunikationssituation kræver en ikke-spørgemarkeret deklarativsætning ikke nogen respons fra modtager, selvom denne selvfølgelig kan vælge at respondere. Heller ikke en ikke-spørgemarkeret imperativsætning lægger op til et verbalt svar.

Gennem tilføjelsen af spørgemarkering til deklarativsætninger kan afsender anmode om en respons fra modtager om, hvorvidt denne er enig eller uenig i propositionen. Som kontrast til deklarativsætninger ligger der implicit i imperativsætningen et krav om en nonverbal respons, så der er ingen grund til at gentage dette krav. I stedet tjener en spørgemarkering her som anmodning om en verbal respons om, hvorvidt modtager er villig til at samtykke og adlyde den opfordring, som imperativen realiserer.

Vælges muligheden + spørgedjunkt, fungerer denne som indgangsbetingelse for systemet SPØRGEADJUNKTTYPE, hvori valget står mellem at anvende en Modus-spørgedjunkt eller en leksikalsk Spørgedjunkt.

Modalitet og polaritet

Systemet POLARITET realiserer den semantiske mulighed polaritet, altså om noget er eller ikke er, om der er tale om en positiv eller en negativ propositional/ proposal. POLARITET er skitseret i Fig. 4-8.

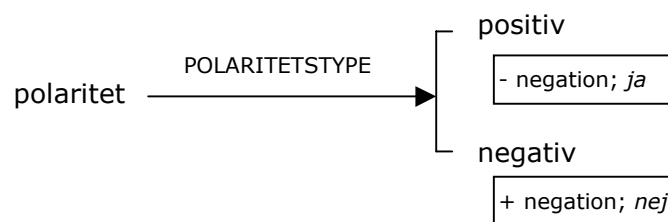

Fig. 4-8: POLARITET

Systemet MODALITET realiserer de semantiske betydninger, som ikke kan realiseres af POLARITET, altså betydninger, som ikke er enten positive eller negative. Således fremstiller MODALITET realiseringen af det semantiske netværk for modalitet (Fig. 4-5).⁹⁹ Netværket for MODALITET er skitseret i Fig. 4-9 på næste side.

⁹⁹ Tankegangen er den samme som bag fx den ideationelle procestaksonomi på det semantiske stratum (jf. Halliday og Matthiessen 1999), der genspilles på det leksikogrammatisk stratum i systemet TRANSITIVITET.

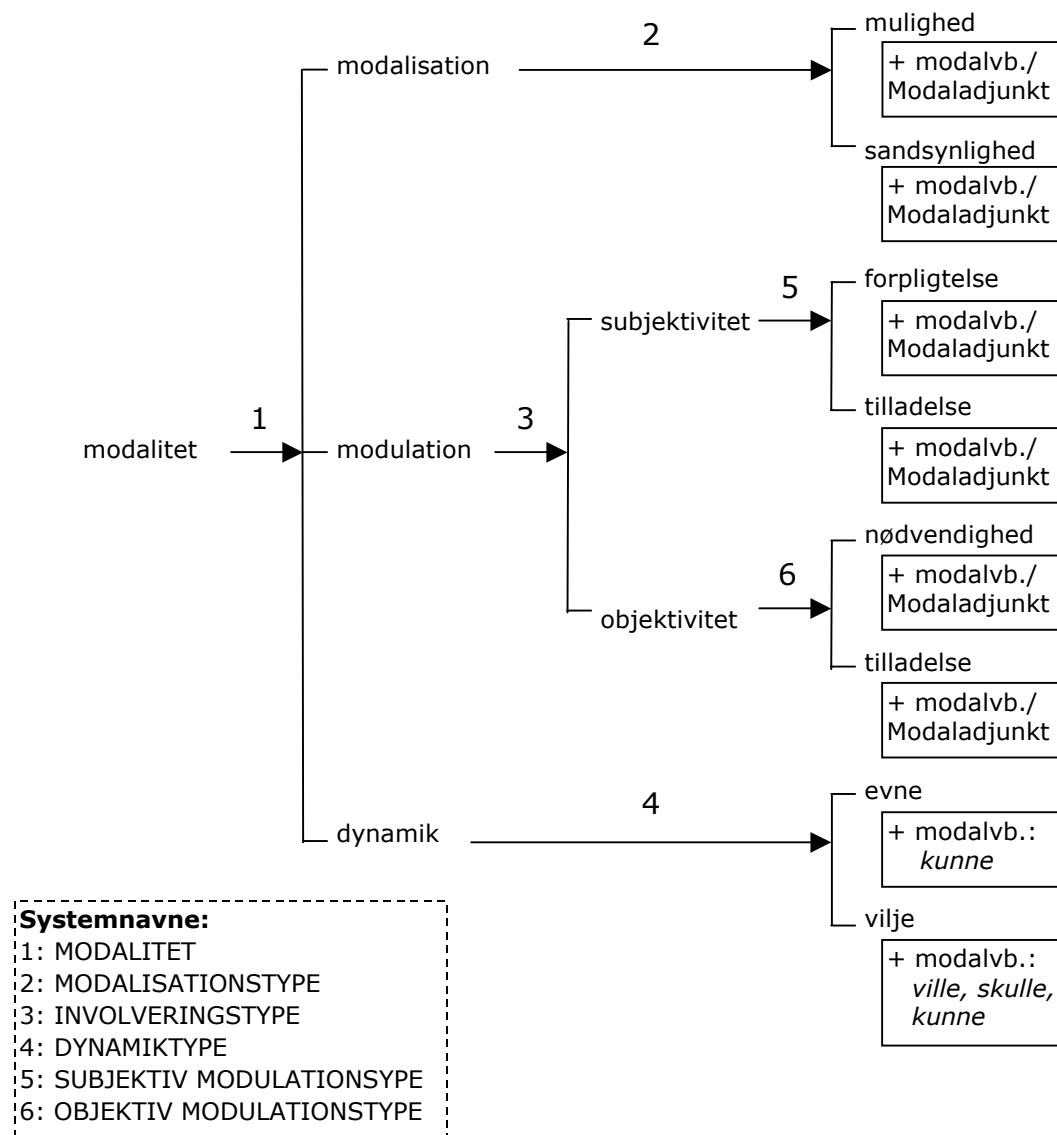

Fig. 4-9: Netværk for MODALITET (leksikogrammatisk)

Som netværket illustrerer, er der i dansk kun tale om modalitet, hvis den realiseres af en af følgende funktioner i Modus: modalt Finitum (Finitum realiseret af et af modalverberne *kunne*, *burde*, *skulle*, *turde*, *måtte*, *ville*) eller Modaladjunkt.

Tilfælde af mulighederne i ovenstående netværk er følgende:

1. Modalisation>Mulighed: *Du skulle vel ikke have set ham?*
2. Modalisation>Sandsynlighed: *Du må være gal!*
3. Modulation>Subjektiv>Forpligtelse: *Mads, nu skal du lige høre.*
4. Modulation>Subjektiv>Tilladelse: *Må jeg ikke meget indestændigt opfordre DSB til at give pendlere denne mulighed allerede nu?*

5. Modulation>Objektiv>Nødvendighed: *Ansøgere må dokumentere pædagogisk erfaring indenfor fagets mange discipliner og være indstillet på at indgå i tæt samarbejde med fagets øvrige undervisere, herunder også om fornyelse og videre udvikling af hørelære faget.*
6. Modulation>Objektiv>Tilladelse: *Der kan indhentes yderligere oplysninger om programmet på Udenrigsministeriets hjemmeside.*
7. Dynamik>Evne: *Og det kan den Gud, du tror på, ikke hjælpe dig med?*
8. Dynamik>Vilje: (i) *Derfor vil regeringen også i dag opfordre til, at vi i den videre debat her i Folketinget og i befolkningen ikke lader os opdele eller splitte af påstande om, at der er dem, der forsvarer Danmarks suverænitet, og så er der dem, der sælger ud deraf.* (ii) *Regeringen skal samtidig opfordre partierne til selv at overveje, hvordan Folketingets debatter og beslutninger kan bredes ud og dermed gøres mere tilgængelige.* (iii) *Med den indstilling kan han ikke skrive under på en sådan lov.*

4.3.2 Logisk leksikogrammatik: TAKSIS og LOGIKOSEMANTIK

Afsnit 4.3.1 ovenfor gav en kort præsentation af de forskellige typer af sætninger i dansk. Sætninger kan kobles sammen i sætningskomplekser. Komplekser er ikke selv sproglige enheder som sætninger, grupper eller ord, men udelukkende grammatiske kombinationer af enheder på samme rang, såsom sætninger på sætningsrang, grupper på grupperang eller ord på ordrang.

På sætningsrang dannes således et sætningskompleks, når man i stedet for at udtrykke et (kontekstuel) sagsforhold med to selvstændige simplekssætninger som fx *Filmindspilningerne tog længere tid end forventet. Den blev dyrere end budgetteret* vælger at kombinere dem i sætningskomplekser som

- (i) *Filmindspilningerne tog længere tid end forventet, så den blev dyrere end budgetteret.*
- (ii) *Da filmindspilningerne tog længere tid end forventet, blev den dyrere end budgetteret.*
- (iii) *Filmen blev dyrere end budgetteret, fordi filmindspilningerne tog længere tid end forventet.*

Som man ser, er relationen mellem sætningerne i disse tre sætningskomplekser realiseret på forskellige måder, og netop denne forskel er et resultat af et valg inden for de to systemer, som den logiske metafunktion organiserer på det leksikogrammatiske stratum, nemlig TAKSIS og LOGIKOSEMANTIK. Disse systemer med deres respektive specificeringer kan fremstilles som i Fig. 4-10 på næste side.

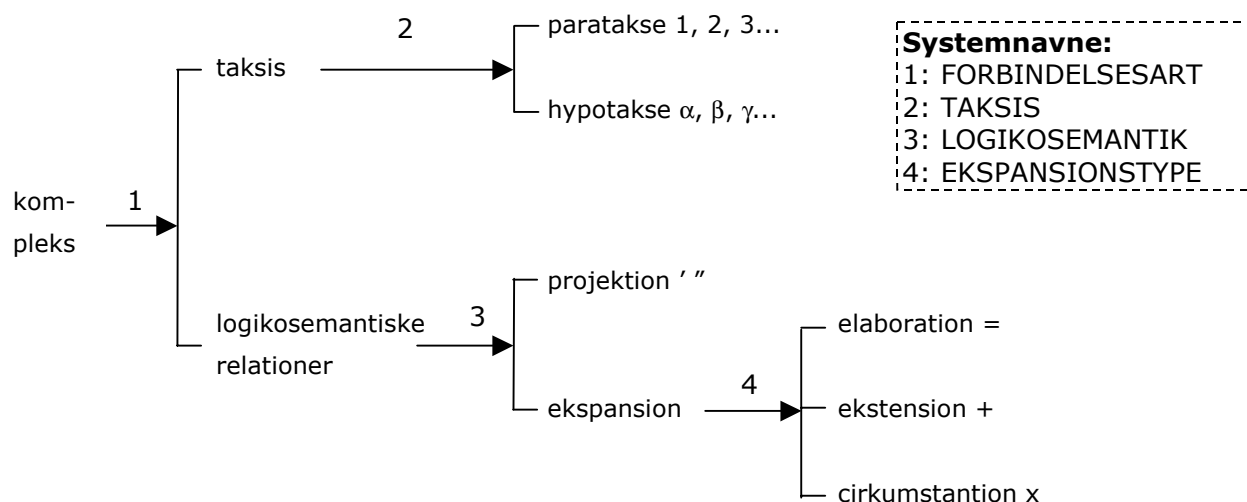

Fig. 4-10: Komplexitet

TAKSIS omhandler, hvorvidt sætningerne i sætningskomplekset strukturelt er sideordnede eller over- og underordnede hinanden, mens LOGIKOSEMANTIK handler om den semantiske forbindelse mellem betydningen i de enkelte sætninger. Denne semantiske forbindelse kan enten være af typen Projektion eller af typen Ekspansion.

Projektion og Ekspansion er allerede beskrevet i kapitel 3¹⁰⁰, så her følger blot en kort uddybning af de ekspansive begreber.

Ekspansion er den type af logikosemantisk relation, gennem hvilken en sekundær sætning udvider eller ekspanderer på indholdet af en primær sætning, hvorved der opstår et sætningskompleks. Ekspansion optræder ligesom projektion altid sammen med Paratakse eller Hypotakse i sætningskomplekset og kan foregå på tre forskellige måder, nemlig gennem (i) Elaboration, (ii) Ekstension eller (iii) Cirkumstantion.

Elaboration

Elaboration er en *dvs.*-relation og foreligger, når en Parataktisk eller Hypotaktisk sekundær sætning ekspanderer på en primær sætning ved at elaborere på denne eller på dele af den, fx ved at gentage betydningen med andre ord, eksemplificere det eller komme med en uddybende forklaring eller en ekstra kommentar.

Den Parataktiske Elaboration realiseres af Konjunktioner som *dvs.*, *m.a.o.* og *fx*, skriftligt ofte kun i form af et kolon eller et komma. Den Hypotaktiske Elaboration realiseres af en parentetisk relativsætning. Parentetisk, fordi den tilføjer en ikke-definerende ekstrainformation enten om en enkelt

¹⁰⁰ Se afsnit 3.2.1.

konstituent i den primære sætning eller om hele denne. Forbinderen realiseres i begge tilfælde af Relativer som fx *der, som, hvad, hvem* og *hvilket*.

Ekstension

Ekstension er en *og*- relation og foreligger, når en Parataktisk eller Hypotaktisk sekundær sætning udvider betydningen af en primær sætning ved at tilføje ny information, enten realiseret gennem Addition, Variation eller Alternation.

Den Parataktiske Ekstension realiseres af Konjunktioner som *og, samt, men, eller* eller et komma, når der er tale om flere på hinanden følgende sideordninger. Den Hypotaktiske Ekstension realiseres af Subjunktioner som *hvorimod, undtagen at, uden* og *i stedet for*.

Cirkumstantion

Cirkumstantion foreligger, når en Parataktisk eller Hypotaktisk sekundær sætning udvider betydningen i den primære sætning ved at tilføje cirkumstantiel information realiseret gennem Temporalitet, Lokalitet, Kausalitet, Konditionalitet, Koncessivitet, Finalitet, Konsekutivitet og Komparativitet.

Den Parataktiske Cirkumstantion realiseres af Konjunktionerne *for, thi* og *så*. Den Hypotaktiske Cirkumstantion realiseres af en lang række Relativer og Subjunktioner.

TAKSIS kombineret med LOGIKOSEMANTIK

De to simultant fungerende systemer TAKSIS og LOGIKOSEMANTIK, og hvordan de fungerer sammen i forskellige kombinationer, er illustreret ved hjælp af eksemplerne i nedenstående Skema 4-2.

Projektion	Paratakse (1, 2, 3...)	Hypotakse (α , β , γ ...)
"Tale	[1] <i>Han sagde:</i> ["2] <i>"Jeg elsker dig!"</i> ["'1] <i>"Jeg elsker dig,"</i> [2] <i>sagde han.</i>	[α] <i>Han sagde,</i> [" β] <i>at han elsker hende.</i> [" β] <i>Han elsker hende,</i> [α] <i>sagde han.</i>
'Tanke	[1] <i>Han tænkte ved sig selv:</i> ['2] <i>"Vi vinder næppe i aften."</i> [''1] <i>"Vi vinder næppe i aften,"</i> [2] <i>tænkte han ved sig selv.</i>	[α] <i>Han mente,</i> [' β] <i>at vi nok ikke vinder i aften.</i> [' β] <i>Vi vinder nok ikke i aften,</i> [α] <i>mente han.</i>

Ekspansion	Paratakse (1, 2, 3...)	Hypotakse (α, β, γ...)
= Elaboration	[1] <i>De fjernede de fleste møbler,</i> [=2] <i>kun sengen måtte han be-</i> <i>holde.</i>	[α] <i>Han forstår det ikke,</i> [= β] <i>hvilket er et problem.</i>
+ Ekstension	[1] <i>Han kom,</i> [+2] <i>så</i> [+3] <i>og sejrede.</i>	[α] <i>Han rejste,</i> [+ β] <i>uden at han sagde farvel.</i>
x Cirkumstan- tion	[1] <i>Han rejste,</i> [x2] <i>for han var sur.</i>	[α] <i>Han rejste,</i> [x β] <i>fordi han var sur.</i>

Skema 4-2: TAKSIS kombineret med LOGIKOSEMANTIK

I dette afsnit er alene kompleksitet på sætningsrang præsenteret. Kompleksitet eksisterer imidlertid også på såvel gruppe- som ordrang.

4.3.3 Eksperientiel leksikogrammatik: TRANSITIVITET¹⁰¹

Den eksperientielle leksikogrammatik på sætningsrang drejer sig om, hvordan sætningen som konfiguration realiserer eksperientiel betydning. En sådan eksperientiel konfiguration/ sætningsstruktur kan bestå af tre typer af konstituent, nemlig:

1. Processen, som formes af sætningens verbalgruppe, fx:
I onsdags fik Bayern Münchens spillere overrakt pokalen af UEFAs præsident på Guiseppe Meazza-stadion.
2. Participanter, som formes af nominalgrupper eller præpositionalfraser, fx:
I onsdags fik Bayern Münchens spillere overrakt pokalen af UEFAs præsident på Guiseppe Meazza-stadion.
3. Cirkumstantialer, som oftest formes af adverbiumgrupper og præpositionalfraser, fx:
I onsdags fik Bayern Münchens spillere overrakt pokalen af UEFAs præsident på Guiseppe Meazza-stadion.

TRANSITIVITET

Det leksikogrammatiske system, der afspejler den eksperientielle betydning på sætningsrang, er TRANSITIVITET. I Fig. 4-11 på næste side ses et overordnet netværk for dette system.

¹⁰¹ Gennemgangen af TRANSITIVITET er baseret på Smedegaards afhandling om TRANSITIVITET i dansk (Smedegaard 2002).

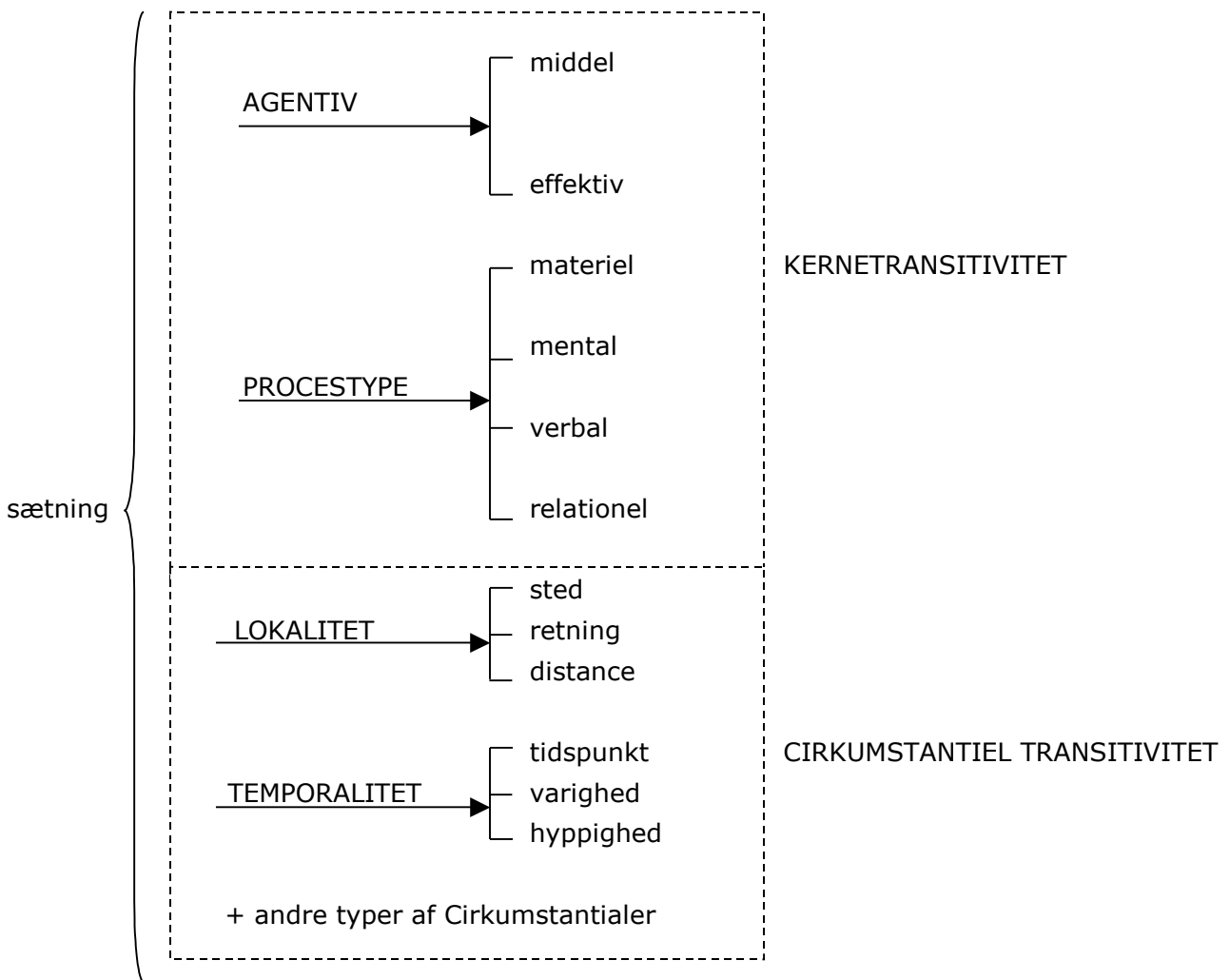

Fig. 4-11: TRANSITIVITET

Af Fig. 4-11 fremgår det, at TRANSITIVITET består af to overordnede systemer, nemlig (i) KERNETRANSITIVITET og (ii) CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET.

KERNETRANSITIVITET realiserer betydning om Processen og de Participanter, der er involveret i denne, hvilket beskrives gennem de to simultane systemer AGENTIV og PROCESTYPE, mens CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET kortlægger de forskellige samtidige typer af Cirkumstantialer, som kan indgå i sætningens eksperientielle konfiguration sammen med konstituenterne fra KERNETRANSITIVITET. I Fig. 4-11 er der kun medtaget to eksempler på cirkumstantielle systemer.

AGENTIV handler om den ydre årsag til Processen og er et generelt system, som går på tværs af de forskellige typer af Processer. Systemet omfatter valgmulighederne middel og effektiv, hvor

middelprocesser (eller intransitive Processer¹⁰²) danner proceskonfigurationer uden agentivitet, mens effektivprocesser (eller transitive Processer) danner proceskonfigurationer med agentivitet.

PROCESTYPE er et system, der omfatter Processerne inddelt efter de typer, som de danner med deres respektive Participanter. I dansk findes følgende fire hovedtyper af Processer:

1. Materielle Processer, som realiserer betydning om erfaringer og hændelser i den materielle verden, både konkrete fysiske begivenheder og abstrakt gøre-/ abstrakte hændelser. Det drejer sig semantisk betragtet om gøre-, ske- og adfærdsprocesser.
2. Mentale Processer, som realiserer betydning om erfaringer og hændelser i den mentale verden, altså bevidsthedsmæssige processer af kognitiv, perceptiv, affektiv, intentionel eller desiderativ karakter. Det drejer sig semantisk betragtet om tænke-, sanse-, føle-, beslutte- og ønskeprocesser.
3. Verbale Processer, som realiserer betydning om de symbolske relationer konstrueret i den menneskelige bevidsthed, der udtrykkes gennem sproget. Det drejer sig semantisk betragtet om sigeprocesser.
4. Relationelle Processer, som realiserer betydning om menneskets måde (i) at klassificere fænomener på ved at tilskrive disse bestemte kvaliteter, (ii) at identificere fænomener ved at relatere et fænomen til et andet eller (iii) at udtrykke fænomeners rene eksistens. Relationelle Processer realiserer være-, blive- og haveprocesser.

Ovenstående typer af Processer kan eksemplificeres som i Skema 4-3 nedenfor.

1	Materiel	<i>Viktor <u>vinder</u> tennisturneringen.</i>
2	Mental	<i>Viktor <u>tror</u>, at han kan vinde tennisturneringen.</i>
3	Verbal	<i>Viktor <u>siger</u>, at han vil vinde tennisturneringen.</i>
4(i)	Relationel>Attributiv	<i>Viktor <u>er</u> en vinder.</i>
4(ii)	Relationel>Identificerende	<i>Viktor <u>er</u> vinderen af årets turnering.</i>
4(iii)	Relationel>Eksistentiel	<i>Der <u>er</u> kun én vinder.</i>

Skema 4-3: Eksempler på Processer

Betragtet i det trinokulære perspektiv afhænger analysen af Processen i en sætning af (i) tolkningen af sætningens betydning (fra oven), (ii) sætningens grammatiske struktur (fra neden) og (iii) det

¹⁰² Brugen af begreberne intransitiv og transitiv i systemisk funktionel lingvistik er funktionel og dermed forskellig fra den definition, disse begreber har i den traditionelle grammatik, hvor transitivitet er et formalt begreb, der handler om, hvorvidt verbet kan tage objekt eller ej. Både middel- og effektivsætninger kan være såvel intransitive som transitive i den traditionelle betydning af begreberne.

systemiske potentiale for de enkelte typer af Processer, som det kommer til udtryk gennem systemnetværkene (fra siden).

Sætningens verbale konstituent er en væsentlig indikator på typen af Proces, men de fleste verber kan ikke isoleret klassificeres som tilhørende en bestemt type af Proces. I analysen af typen af Proces i en sætning er det også afgørende at inddrage de omgivelser – altså den proceskonfiguration – som verbet optræder i.

De væsentligste omgivelser udgøres af proceskonfigurationens Participanter. Der eksisterer fire generelle typer¹⁰³ af Participanter, nemlig Medium, Agent, Beneficium og Inkorporativ:

- Medium betegner den helt centralt involverede Participant, gennem hvilken Processen opstår – og uden hvilken der slet ikke ville være nogen (semantisk) proces. Således er Medium obligatorisk i alle proceskonfigurationer, hvor Proces og Medium gensidigt betinger hinanden.
- Agent betegner den Participant, der forårsager.
- Beneficium betegner den Participant, noget bliver givet til eller gjort for.
- Inkorporativ er en Participant på et andet niveau end de øvrige Participanter, idet Inkorporativ realiserer en udvidelse eller specifikation af Processen.

De generelle typer af Participanter har forskellige Processpecifikke betydninger og benævnelser under de forskellige typer af Processer, hvilket fremgår af Skema 4-4 på næste side.

Participanter uden * er primære Participanter, som er mest frekvente, mens Participanter med * er sekundære Participanter, som forekommer sjældnere. I de forskellige netværk for TRANSITIVITET, der følger, er kun de primære Participanter medtaget.

¹⁰³ Der er to typer af Participantfunktioner: den generelle type og den processpecifikke type. Den generelle type af Participanter (Medium, Agent, Beneficium og Inkorporativ) er de Participanter, som udgør ERGATIVITET. De Processpecifikke Participanter (fx Aktør, Sanser, Siger og Bærer) er de Participanter, som findes i TRANSITIVITET.

Participanttype		Medium	Agent	Beneficium	Inkorporativ
Procestype					
Materiel	middel	Aktør (: den, der udfører handlingen eller forløbet).		Klient (: den, noget bliver gjort for).	Inkorporation (: udvidelse eller specificering af processen). *Attribut
	effektiv		*Initiator (: den, der tilskynder Aktør til at gøre noget).		
		Mål (: den, der berøres og påvirkes af Aktørs handling).	Aktør *Initiator	Recipient (: den, noget bliver givet til) *Antirecipient (: den, noget bliver taget fra).	*Attribut (: den egenskab, der tilskrives).
Mental	middel	Sanser (: den, i hvem den mentale proces finder sted).		*Modtager>indre	Fænomen
	effektiv		Fænomen (: den, som Sanser er bevidst om). *Forårsager (: den, der tilskynder Sanser til noget).		
Verbal	middel	Siger (: den, der afsender en ytring).		Modtager (: den, der modtager en ytring).	Verbalisering (: indholdet af eller navnet på det sagte).
	effektiv		*Tilskynder (: den, der tilskynder Siger til noget).		
		Talemål (: den, som ytringen omhandler).	Siger *Tilskynder		
Relationel>Attributiv	middel	Bærer (: den, der tilskrives en egenskab).		*Beneficent	Attribut
	effektiv		*Attributgiver (: den initierende).		
Relationel>Identificerende	middel	Identificeret (: den, der identificeres)/ Fremtoning			Identifikation (: den, der identificerer)/ Værdi
	effektiv	Identificeret/ Værdi.	Identifikation/ Fremtoning *Anviser (: den initierende).		
Relationel>Eksistentiel	middel	Eksistens (: den, der eksisterer).			

Skema 4-4: Oversigt over Participanter.

Som det fremgår af skemaet, kan Relationelle>Eksistentielle Processer i henseende til agentivitet kun være middel, mens alle øvrige typer af Processer kan være både middel og effektiv. Samtidig ses det, at alle typer af Processer rummer et Medium. Alle typer af Processer med undtagelse af de Relationelle>Eksistentielle Processer har mulighed for Agent og Inkorporativ. Materielle, Mentale, Verbale og Relationelle>Attributive Processer har desuden mulighed for Beneficium.

I de følgende afsnit præsenteres kort netværkene for Materielle Processer, Mentale Processer, Verbale Processer og Relationelle Processer i disse netværks laveste specificeringsgrader.¹⁰⁴

Materielle Processer

Materielle Processer realiserer betydning om handlinger og hændelser i den materielle verden:

- både om konkrete fysiske handlinger og begivenheder (fx *Viktor giver gutterne øl* eller *solen skinner*)
- om menneskelig adfærd (fx *pigen smilede*)
- og om mere abstrakt gøren og mere abstrakte hændelser (fx *de to virksomheder fusionerede* eller *Internettet giver dig større frihed*).

I Materielle Processer møder vi i dansk fem primære typer af Participanter:

Aktør, som er den Participant, der udfører handlingen eller forløbet.

- (1) *Ministeren rejste til Bruxelles.*
- (2) *Den nye Ford kører 20 km. på literen.*
- (3) *Besparelserne rammer bredt.*

Af eksemplerne ses, at en Aktør både kan realisere et levende væsen (1), en genstand (2) eller et begreb (3).

Materielle Processer er defineret ved altid at rumme mulighed for en Aktør. I middelprocesser er Aktør Processens Medium, mens Aktør udgør Processens Agent i effektivprocesser.

Mål, som er den Participant, der berøres og påvirkes af Aktørs handling.

- (1) *Viktor opsøgte Laura.*
- (2) *Viktor maler huset.*
- (3) *Overdrivelser og skræmmeskud skader miljøsagen.*

¹⁰⁴ Netværkene rummer kun de laveste af de specificeringsgrader, der er anvendt i Smedegaards TRANSITIVITETSnetværk for dansk (Smedegaard 2002), ligesom de sekundære Participanter fra Smedegaards netværk heller ikke er medtaget. Graden af specificering i nærværende afhandling svarer til graden af specificering i Andersen et al. 2001.

Af eksemplerne ses også her, at et Mål både kan realisere et levende væsen (1), en genstand (2) og et begreb (3). Middelprocesser rummer ikke noget Mål, mens Mål er proceskonfigurationens Medium i effektivprocesser.

I aktivsætninger er Aktør fusioneret med det interpersonelle Subjekt, mens Subjekt svarer til Mål i passivsætninger, hvor Aktør enten kan være udeladt, eller hvor en Participantadjunkt kan fusioneres med Aktør.

Eksempel på aktivsætning med fusion af Aktør og Subjekt:

<i>Viktor</i>	<i>maler</i>	<i>huset.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator	Komplement
Aktør	Materiel	Mål

Eksempel på passivsætning med udeladt Aktør:

<i>Huset</i>	<i>males.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator
Mål	Materiel

Eksempel på passivsætning med fusion af Mål og Subjekt samt af Aktør og Participantadjunkt:

<i>Huset</i>	<i>males</i>	<i>af Viktor.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator	A>Part
Mål	Materiel	Aktør

Recipient er den Participant, til hvem noget bliver givet:

Laura giver Viktor en gave.
Laura giver bogen til Viktor.
Du får adgang til e-mail.
De fik maden leveret fra et cateringfirma.

Recipient forekommer kun sammen med en bestemt subtype af Materielle Processer, nemlig Dispositive Processer, hvilket fremgår af Fig. 4–12.

Klient er den participant, for hvem noget bliver gjort:

Laura gør rent for den gamle dame.
Vi gør det for dig.
Messen arrangeres af studerende for studerende.

*Den nye model er skabt til kræsne kunder.
Vis os din vision.*

Klient kan i modsætning til Recipient fungere sammen med de fleste typer af Materielle Processer.

Af eksemplerne ses, at både Recipient og Klient altid realiserer et levende væsen eller en menneskeliggjort størrelse. Recipient og Klient formes på gruppe- og fraserang af enten en nominalgruppe eller en præpositionalfrase bestående af præpositionen *til* (Recipient) eller præpositionerne *for* eller *til* (Klient) efterfulgt af en nominalgruppe som Styrelse.

Inkorporation betegner en udvidelse eller specifikation af Processen. Mens proceskonfigurationen Aktør – Proces – Mål udtrykker en rent fysisk handling, så udvikler eller specificerer Inkorporation Processen. Vi møder især Participanten Inkorporation i forbindelse med Processer, der realiserer levende væseners adfærd.

Der sker en afblegning af sætningens leksikalske verbum, og der etableres enhedstryk mellem Proces og Inkorporation, fx *tager bad*, *spiller fodbold* og *dyrker sex*.

Inkorporation kan bruges til at udvide Processen – enten i en generel eller specifik form:

- I *Viktor spiller fodbolden tilbage til målmanden* er *fodbolden* Mål, idet fodbolden direkte berøres af Viktors handling. I *Viktor spiller fodbold* er *fodbold* derimod Inkorporation, idet *fodbold* her hentyder til selve spillet fodbold og snarere er en udvidelse af Processen. Bemærk også, at der er enhedstryk i udtrykket *spiller fodbold*.
- I *Viktor drikker en øl* er *øl* Mål, idet øllen berøres direkte af Viktors handling. I *Viktor drikker øl* er *øl* derimod Inkorporation, hvis vi ønsker at udtrykke en almen egenskab ved Viktor. Her hentyder *øl* snarere til øldrikning i almindelighed og ikke til en enkelt øl og fungerer derfor som en udvidelse af Processen. Der er ligeledes enhedstryk på udtrykket *drikker øl*.
- I *Viktor tager bad* er *bad* Inkorporation. Verbet *tager* er leksikalsk tomt. Processen bliver udtrykt ved hjælp af Inkorporation. *Bad* fungerer som en udvidelse af Processen, og der er enhedstryk.

Inkorporation kan også bruges til at specificere Processen ved at udtrykke det område, som Processen gælder for:

- I *Viktor bestiger bjerge i sommerferien* er *bjerge* Inkorporation. Bjergene eksisterer, hvad enten Viktor bestiger dem eller ej, men *bjerge* specificerer Viktors aktivitet. Igen er der enhedstryk på *bestiger bjerge*.

Fig. 4-12 nedenfor giver for de laveste specificeringsgrader en illustration af netværket for Materielle Processer.

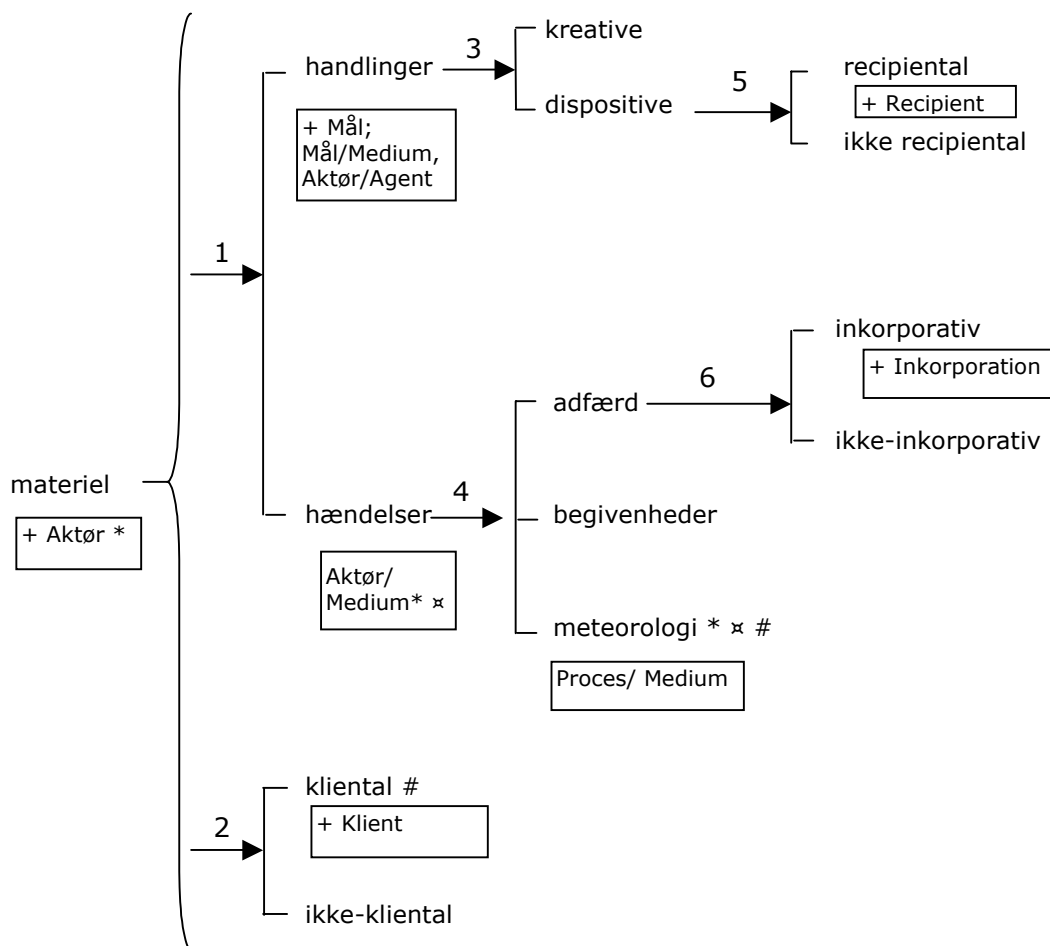

Fig. 4-12: Netværk for Materielle Processer

<p>Systemnavne: 1: MATERIELLE TYPER 2: KLIENTAL 3: HANDLINGSTYPER 4: HÆNDELSESTYPER 5: RECIPIENTAL 6: INKORPORATIV</p>	<p>Blokeringer: * Hovedreglen om, at Materielle proceskonfigurationer rummer en Aktør gælder ikke for typen Hændelser>Meteorologi. x At Aktør er lig med Medium i Hændelser, gælder ikke for typen Meteorologi. # Meteorologi er altid ikke-kliental.</p>
---	--

I forbindelse med Materielle Processer er der overordnet et skel mellem to MATERIELLE TYPER, nemlig (i) Handlinger og (ii) Hændelser.

Ad. (i): Handlinger

Handlinger er karakteriserede ved at være effektivprocesser, dvs. de har mulighed for både Aktør og Mål. Aktør er proceskonfigurationens Agent, og Medium er proceskonfigurationens Medium.

Dansk rummer to HANDLINGSTYPER, nemlig hhv. Kreative og Dispositive. Forskellen mellem de to typer er af ren semantisk karakter.

Den Kreative type skaber proceskonfigurationer, hvor Mål/ Medium semantisk betragtes som et resultat af en proces, hvor Aktør/ Agent er den genstand, der gør eller skaber noget, og hvor Mål/ Medium er den genstand, som skabes eller udvikles gennem processen. Kreative Processer er typisk enten konkrete Processer forment af verber som *bygge, gøre, lave, producere* og *skabe* eller mere abstrakte Processer forment af verber som *danne, finde, lede, organisere, realisere* og *udvikle*.

Dispositive Processer er forskellige fra de Kreative ved, at Mål/ Medium er en genstand, der eksisterer før Processen, og som gennemgår en (i) kvalitativ, (ii) possessiv eller (iii) lokativ ændring gennem Processen:

- (i) Kvalitative ændringer omfatter:
 - a) Kontaktprocesser, hvor to Participanter (Aktør og Mål) kommer i kontakt med hinanden gennem Processer som fx *bide, bære, fange, kysse, røre, slå* og *skubbe*.
 - b) Forandringsprocesser, hvor et Mål gennemgår en forandring gennem Aktørs Proces. Typiske Processer formes af verber som fx *kølnе, lukke, skære, tørre, varme, vaske, ødelægge* og *åbne*.

- (ii) Possessive ændringer omfatter:
 - a) Udvekslingsprocesser, hvor en Aktør enten giver et Mål til en Recipient, eller hvor en Recipient får et Mål af en Aktør. Typiske Processer i denne type formes af verber som fx *betale, byde, forære, få, give, levere, modtage, række, sende* og *sælge*.
 - b) Tage-processer, hvor en Aktør tager Målet fra en Antirecipient (en af de sekundære Participanter, som ikke er medtaget i netværket i Fig. 4-12, og som betegner den participant, fra hvem noget bliver taget). Typiske Processer i denne type formes af verber som *hugge, røve, stjæle* og *tage*.

- (iii) Lokative ændringer omfatter:
 - a) Placeringsprocesser, hvor et Mål placeres af en Aktør, fx Processer som *anbringe, hænge, installere, lægge, placere, stille, smide* og *sætte*.
 - b) Fjernelsesprocesser, hvor et Mål fjernes af en Aktør, fx Processer som *fjerne, løfte, rydde* og *skille*.
 - c) Flytningsprocesser, hvor et Mål flyttes af en Aktør fra et sted til et andet sted fx Processer som *allokere, bevæge, bringe, flytte, omplante* og *transportere*.

Ad. (ii): Hændelser

Hændelser er karakteriseret ved at være middelprocesser, hvor Aktør udgør proceskonfigurationens Medium.

I dansk findes der tre valgmuligheder i systemet HÆNDELSESTYPER, nemlig (i) adfærd, (ii) begivenheder og (iii) meteorologi.

Adfærds- og Begivenhedsprocesser kan normalt udgrænses fra hinanden på den semantiske forskel, at Aktør/ Medium er animeret i Adfærd, mens Aktør/ Medium i Begivenhed ikke er animeret.

Adfærd kan kobles med systemet INKORPORATIV, idet nogle Processer af denne type er inkorporative og har mulighed for at tilknytte Participle Inkorporation.

Adfærd realiserer adfærd (aktiviteter, reaktioner, bevægelser og hvile) og er normalt forbundet med levende væsener. I Handlinger (både den Kreative og den Dispositive type) er det en ydre igangsætter realiseret af en Aktør/ Agent, som udfører Handlingen, mens Medium udgøres af et Mål. I Adfærd er der tale om en indre igangsætter, idet Aktør her er selve Medium til Processen.

I dansk findes der to typer af Adfærd, nemlig hhv. Inkorporativ Adfærd og Ikke-inkorporativ Adfærd.

Inkorporative Adfærdsprocesser omfatter en lang række menneskelige aktiviteter og reaktioner, fx *cykle, danse, dykke, grine, gå, hoste, klappe, klatre, kæmpe, ryge, spille, smile, og vandre*. I denne type af Adfærd er der mulighed for at udspecificere Processen gennem Participle Inkorporation. Ofte er Inkorporation underforstået, fx *pigen smilede (et smil)*.

Ikke-inkorporative Adfærdsprocesser omfatter bevægelser og stilstande og lignende menneskelige aktiviteter gennem Processer som fx *komme, ligge, lægge sig, læne sig, rejse sig, returnere, sidde, springe, stå op og sætte sig*. En del af disse Processer rummer et reflektivt pronomen, og ofte efterfølges de af et Cirkumstantiale af typen Lokalitet eller Temporalitet.

En anden type af Hændelsesprocesser er Begivenheder. Begivenheder rummer i modsætning til Handlinger hverken en ydre igangsætter eller i modsætning til Adfærd en indre igangsætter, fordi Processerne finder sted uden at blive sat i gang af et Medium. Processerne opstår spontant (eller synes i hvert fald at gøre det). Mange verber kan optræde både i en effektiv udgave i Handlinger (fx *tjeneren åbnede døren*) og i en middel udgave i Begivenheder (fx *døren åbnede*). Aktør/ Medium udgøres i Begivenhed oftest af en størrelse, der ikke rummer bevidsthed. Begivenheder er aldrig inkorporative

En tredje og sidste type af Hændelse er Meteorologi, som omfatter visse Meteorologiske Processer, hvor Medium i proceskonfigurationen er sammenfaldende med selve Processen, der optræder helt uden Participle.

I alle typer af Materielle Processer med undtagelse af typen Hændelse>Meteorologi forekommer der muligheder for Participanten Klient, som betegner den participant, til fordel for hvem Processen udføres, fx *vi skaber de bedste resultater for vores kunder og de drak en skål for fødselaren.*

Inden præsentationen af de Materielle Processer afsluttes, skal yderligere to områder omtales:

- Det første område er Materielle Kausalitetsprocesser, dvs. Processer, hvor der semantisk sker det, at en anden proces forårsager en materiel proces. I proceskonfigurationer med disse Processer møder vi den sekundære Participant Initiator. Initiators handling bliver leksikogrammatisk betegnet som en Kausalitetsproces, mens det er Aktørs handling, der udgør den egentlige Materielle Proces, fx *hun fik portneren til at låse døren op og lægen fik ham til at dyrke motion.*
- Der andet og sidste pointe, som skal medtages i forbindelse med Materielle Processer, er, at nogle gange kan Participanten Attribut fra de Relationelle>Attributive Processer optræde i en Materiel Proces. Dette sker i tilfælde, hvor der er en være-relation mellem Mål og Attribut i Handlingsprocesser, fx *hun stegte bøfferne medium*, eller mellem Aktør og Attribut i Hændelsesprocesser, fx *åen løb tør*.

Mentale Processer

Mentale Processer realiserer betydning om erfaringer og hændelser i den mentale verden:

- både tænkeprocesser (fx *jeg tænker kun på dig*),
- sanseprocesser (fx *maden smager os*),
- følelsesprocesser (fx *Viktor elsker Laura*),
- beslutnings- og planlægningsprocesser (fx *hun besluttede sig for at forlade universitetet eller Viktor og Laura planlagde at gifte sig*)
- og ønske- og håbeprocesser (fx *vi ønsker alle fred på jorden eller vi håber på bedre vejr i morgen*).

I proceskonfigurationer med Mentale Processer møder vi i dansk to primære typer af Participanter:

Sanser realiserer den person eller menneskeliggjorte størrelse, i hvem den Mentale Proces finder sted.

Jeg tror på dem.

Det er kommet bag på alle offentlige virksomheder.

Aktionærerne opgav alle forsøg på at redde pengene.

Orkanen skræmte befolkningen.

Vi ønsker at blive natten over.

Vi hygger os.

Sanser er altid Medium i Mentale Processer.

Fænomen er det, som Sanser er kognitivt, perceptivt, affektivt, intentionelt eller desiderativt bevidst om.

Jeg tror på dem.

Det er kommet bag på alle offentlige virksomheder.

Aktionærerne opgav alle forsøg på at redde pengene.

Orkanen skræmte befolkningen.

Vi ønsker at blive natten over.

Stol på dine fornemmelser.

Fig. 4-13 på næste side giver for de laveste specificeringsgrader en illustration af netværket for Mentale Processer.

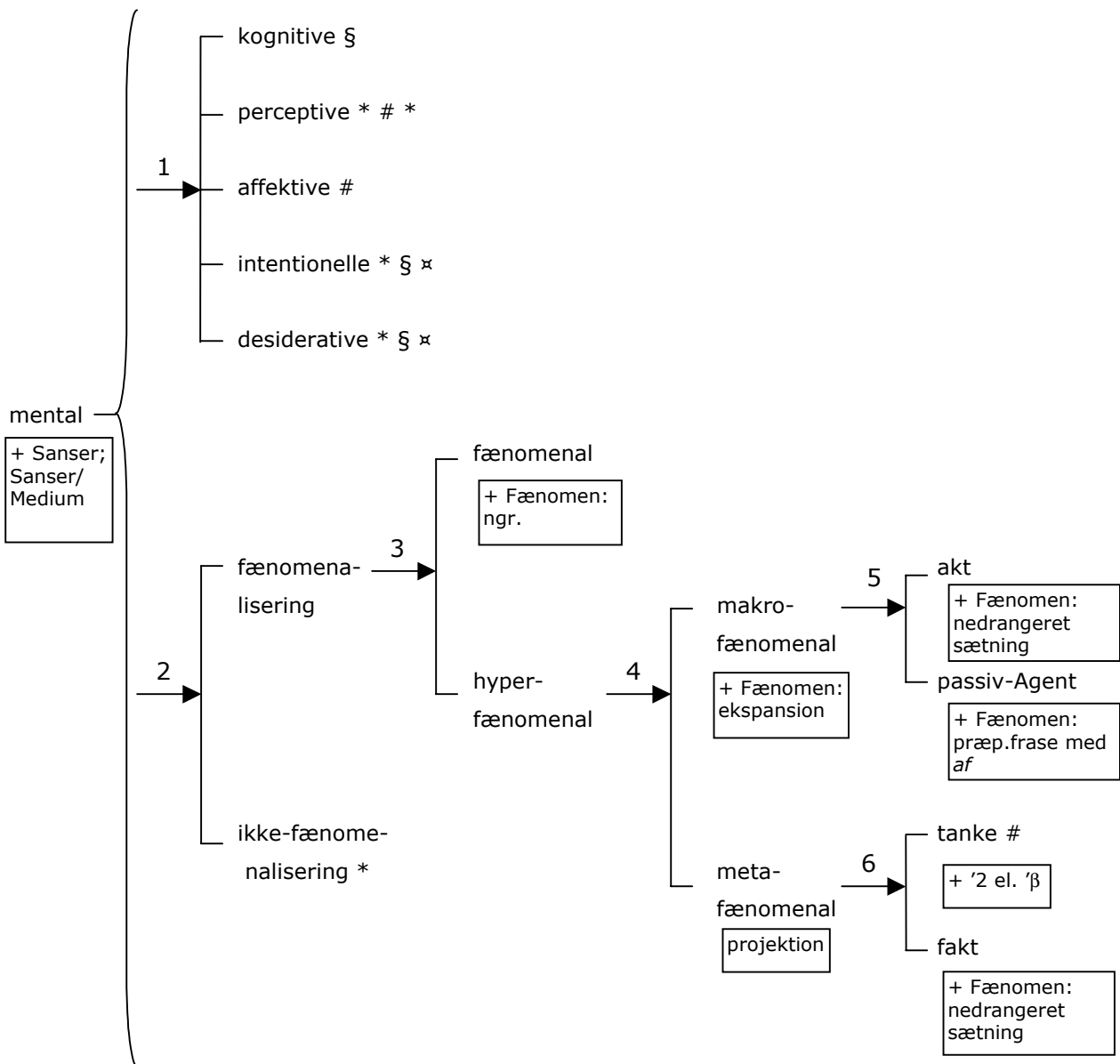

Fig. 4-13: Netværk for Mentale Processer

<p>Systemnavne: 1: MENTALE PROCESTYPER 2: FÆNOMENALISERING 3: TYPER AF FÆNOMENALISERING 4: TYPER AF HYPERFÆNOMENALISERING 5: TYPER AF MAKROFÆNOMENALISERING 6: TYPER AF METAFÆNOMENALISERING</p>	<p>Blokeringer: * Ikke fænomenalisering gælder ikke for perceptive, intentionelle og desiderative processtyper. # Perceptive og Affektive Processer kan ikke projicere som tanke. § Kognitive, intentionelle og desiderative processer kan ikke fænomenaliseres som akt. x Intentionelle, desiderative og perceptive processer kan ikke fænomenaliseres som passiv-Agent.</p>
---	--

Som det ses, består systemnetværket for Mentale Processer overordnet af de to undersystemer: (i) et system for MENTALE PROCESTYPER og (ii) et system for FÆNOMENALISERING, som specificerer de forskellige typer af Fænomen i Mentale Processer.

Ad (i): MENTALE PROCESTYPER

Mentale Processer realiserer bevidsthedsmæssige processer af kognitiv, perceptiv, affektiv, intentionel eller desiderativ karakter.

- Den Kognitive type realiserer tænke-, forstå- og tro-processer og forekommer i forbindelse med kognitive, mentale aktiviteter og tilstande formet af verber som fx *analysere, antage, bevise, drømme om, forestille sig, fornemme, forstå, glemme, gætte, huske, lære, mistænke, overveje, spekulere på/ over, tro, tvivle på, tænke på/ over* og *undre sig over*.
- Den Perceptive type realiserer sanseprocesser og forekommer i forbindelse med perceptive, mentale aktiviteter og tilstande formet af verber som fx *føles, høre, lugte, mærke, se og smage*.
- Den Affektive type realiserer føle- og reaktions-processer og forekommer i forbindelse med affektive, mentale aktiviteter og tilstande formet af verber som fx *afsky, begejstre, beundre, elske, foretrække, fornærme, forskrække, frygte, glæde, hade, irritere, kede, overraske, savne, og vurdere*.
- Den Intentionelle type realiserer beslutnings- og planlægningsprocesser og forekommer i forbindelse med intentionelle, mentale aktiviteter og tilstande formet af verber som fx *beslutte, forsøge, planlægge, prøve, tøve med* og *vælge*.
- Den Desiderative type realiserer ønske- og håbeprocesser og forekommer i forbindelse med desiderative, mentale aktiviteter og tilstande formet af verber som fx *brænder efter, håbe, længes efter* og *ønsker*.

Ad. (ii): FÆNOMENALISERING

Af systemnetværket for Mentale Processer kan vi se, at Mentale Processer ikke altid har tilskrevet et Fænomen. Dog har langt hovedparten af de Mentale Processer mulighed for fænomenalisering.

Ikke-fænomenaliserede Mentale Processer er middelprocesser, hvor proceskonfigurationen kun rummer én Participant, nemlig en Sanser, fx *børnene kedede sig*, hvor fænomenaliserede processer er effektivprocesser, hvor proceskonfigurationen rummer både Sanser og Fænomen, fx *han gættede gåden*.

Overordnet kan fænomenalisering specificeres i to typer, nemlig (1) fænomenal og (2) hyperfænomenal:

- Fænomenal er den mulighed, hvor tilskrivningen af Fænomen sker gennem et enkelt Fænomen formet af en nominalgruppe, fx *regeringen har glemt nydanskerne*. Denne nominalgruppe kan enten repræsentere en genstand (person, dyr, institution eller abstraktion) eller kvalitet. Fænomenal kan forekomme i forbindelse med alle fem typer af Mentale Processer.
- Hyperfænomenal, som kan underinddeles via systemet TYPEN AF HYPERFÆNOMENALISERING, der rummer to valg:

2a: Makrofænomenal, hvor tilskrivningen af Fænomen sker via ekspansion. Muligheden makrofænomenal kan via systemet TYPEN AF MAKROFÆNOMENALISERING yderligere specificeres, nemlig i (i) akt, hvor Fænomenet formes af en nedrangeret sætning, benævnt akt, fx *han elsker at spille musik og vi hørte ham komme*, og (ii) passiv-Agent, hvor Fænomenet formes af en præpositionalfrase, fx *de blev forskrækket af hans pludselige tilsynekomst*.

2b: Metafænomenal, hvor tilskrivningen af Fænomen sker via projektion. Muligheden metafænomenal kan via systemet TYPEN AF METAFÆNOMENALISERING yderligere specificeres, nemlig i (i) tanke, hvor den Mentale Proces projicerer en anden sætning i et sætningskompleks, fx *han tror, at han kan gå på vandet*, og (ii) fakt, hvor Fænomenet formes af en nedrangeret sætning, fx *han misforstod (det faktum), at hun ikke længere var interesseret*.

Procestyperne 1 (fænomenal), 2a (makrofænomenal) samt 2b (ii) fakt ligner hinanden på den måde, at det tilskrevne Fænomen bevarer status som Participant/ Fænomen, der interpersonelt kan fungere som Subjekt. Metafænomenaltype 2b (i) er anderledes ved, at der ikke optræder nogen Participant/ Fænomen, men i stedet en projiceret sætning af tanker i et sætningskompleks.

De fleste typer af Mentale Processer har sammen med Verbale Processer – og til forskel fra de Materielle og Relationelle Processer – den egenskab, at de kan projicere.

Inden præsentationen af de Mentale Processer afsluttes, skal yderligere omtales to sekundære Partipanter:

- Ligesom under de Materielle Processer kan der undertiden i proceskonfigurationer med en Mental Proces optræde en Participant, som tilskynder en Proces hos en anden Participant, nemlig en Forårsager. Forårsager initierer en tanke, følelse e.l. Forårsagers aktivitet betegnes som en Kausalitetsproces, mens det er Sansers handling, der udgør den Mentale Proces, fx *hun forsøgte at få ham til at forstå problemet*.
- I Mentale>Desiderative Processer er der mulighed for participanten Indre Modtager, fx *vi ønsker fred for alle mennesker og vi håber på et mirakel for AGF*. Indre Modtager er forskellig

fra Modtager i Verbale Processer, idet Indre Modtager er en ren mental konstruktion, mens den verbale Modtager er reelt eksisterende.

Verbale Processer

Verbale Processer handler om symbolsk udveksling af betydning og realiserer betydning om verbale processer i bred forstand:

- både konkrete sige-processer (fx *Viktor siger undskyld og han fortalte en god historie*)
- og symbolske sige-processer (fx *skiltet fortæller om adgang forbudt og uret viser 5*).

I proceskonfigurationer med Verbale Processer kan vi i dansk møde fire typer af Participanter:

Siger realiserer afsenderen af budskabet: et menneske, et skilt, en bog, et ur, et tv etc. Er Siger en genstand, er denne personificeret, altså tildelt en bevidsthed:

Vi siger tak for mad.

En af partiledelsens kritikere, Ishøj-borgmester Per Madsen afviser anklagen om, at han og de øvrige kritikere er ved at sende partiet mod afgrunden.

Universiteterne nægter at underskrive kontrakterne med Forskningsministeriet.

TV-Lorry kunne fortælle en rigtig god historie.

Uret viser 5.

Siger er Medium i Verbale middelprocesser (dvs. Verbale Processer uden Participanten Talemål), mens Siger er Agent i Verbale effektivprocesser (dvs. Verbale Processer med Participanten Talemål).

Modtager realiserer modtageren af budskabet i den verbale proces.

Viktor fortalte Laura en værre røverhistorie.

Vi vil ikke anbefale dig at gøre din nyvundne frihed op i penge.

Vi foreslår dig at melde dig ind.

Kontakt din bankrådgiver.

Har du sagt det til ham?

Direktøren berettede om problemerne over for bestyrelsen.

Modtager er Beneficium i den Verbale Proces og formes af en nominalgruppe eller af en præpositionalfrase med *til* eller *over for*.

Verbalisering, som er de Verbale Processers Inkorporativ, realiserer som nominalisering en verbal proces, enten selve det sagte eller betegnelsen på det sagte, fx et *spørgsmål* eller et *svar*.

Aktionærerne sagde ja tak til en økonomisk aftale med regeringen.

Vi anbefaler dig at komme på søndag.
Laura stillede et spørgsmål.
Pigerne fortalte en historie med politiet i skurkerollen.

Talemålet betegner den, som den Verbale Proces omhandler, men som ikke nødvendigvis behøver at være den direkte modtager af budskabet i den Verbale Proces. Talemål optræder kun i effektivprocesser og fungerer altid som proceskonfigurationens Medium.

Læreren roste eleven over for forældrene.
En stribe uddannelsesinstitutioner har kritiseret regeringen.
Man kunne anklage regeringen for manglende mod.
Tvivlsomme kunstvandingsprojekter kritiseres i rapporten.

Fig. 4-14 nedenfor giver for de laveste specificeringsgrader en illustration af netværket for Verbale Processer.

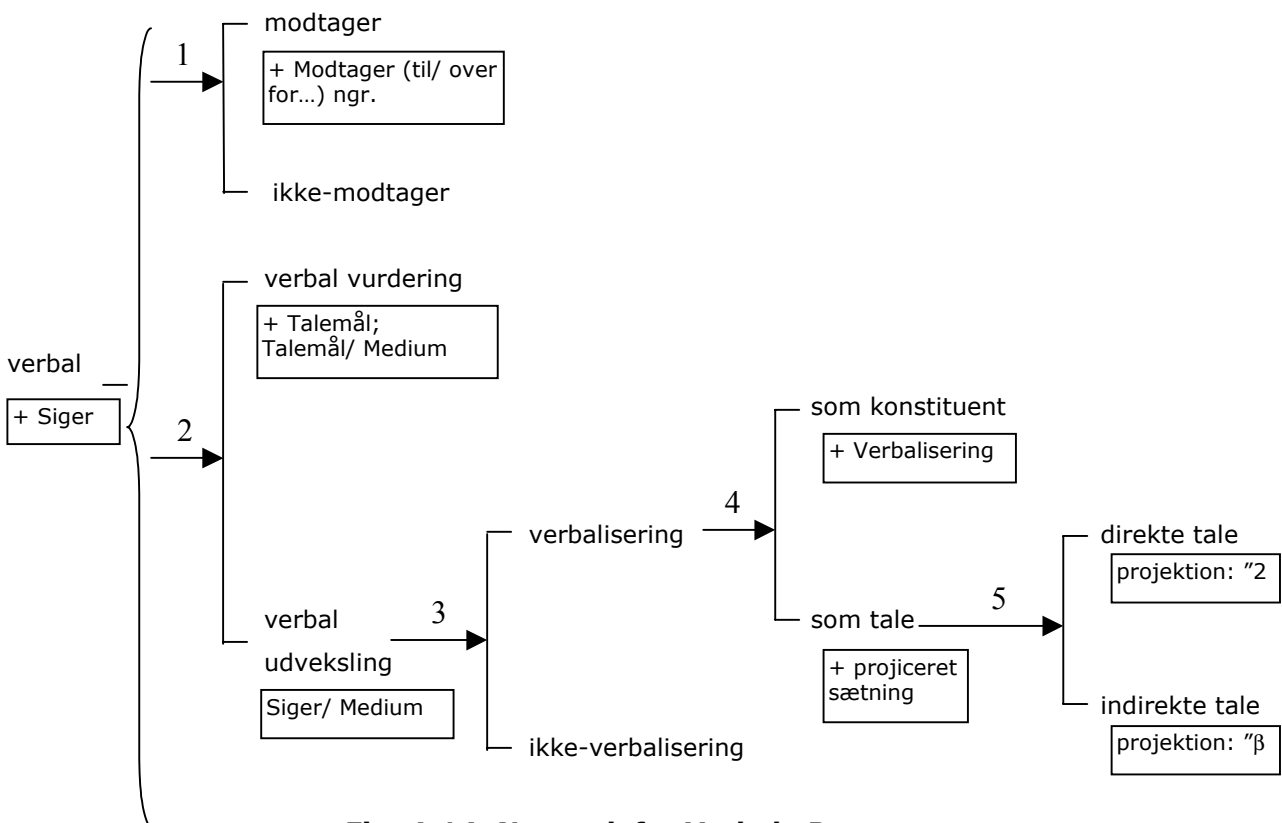

Fig. 4-14: Netværk for Verbale Processer

Systemnavne:	3: VERBALISERING
1: MODTAGER	4: VERBALISERINGSTYPE
2: VERBALTYPE	5: VERBAL PROJEKTION

De fleste Verbale Processer rummer valgmuligheden modtager, men der er også enkelte tilfælde, hvor det ikke er muligt at tilskrive en Modtager. Når der ikke optræder en Modtager, rummer proceskonfigurationen ofte et Cirkumstantiale, som udfolder på hvilken måde, med hvem etc., den Verbale Proces foregår, fx *de talte med hinanden*.

Systemet VERBALTYPE fører til de to valgmuligheder (i) verbal vurdering og (ii) verbal udveksling.

Processer af typen Verbal Vurdering kan forbindes med Participanten Talemål, mens Processer af typen Verbal Udveksling ikke kan forbindes med Talemål.

Processer af typen Verbal Vurdering realiserer verbale vurderinger i forbindelse med verber som fx *anklage, drille, fordømme, irettesætte, kritisere, opmuntre, prise, respektere, rose og skælde ud*.

Processer af typen Verbal Udveksling konstruerer en dialog mellem en afsender (Siger) og en modtager (Modtager), og den betydning, som bliver udvekslet i dialogen, konstrueres enten som en Verbalisering eller som direkte/ indirekte tale via Projektion.

Proceskonfigurationer karakteriseret af valgmuligheden ikke-verbalisering er sætninger, hvor det sagte enten slet ikke bliver specificeret eller kun bliver specificeret gennem et Cirkumstantiale af typen Sag.

Systemet VERBALISERINGSTYPE rummer muligheder, hvorigennem Verbalisering kan specificeres. Det drejer sig om (i) som konstituent og (ii) som tale.

- Muligheden som konstituent er, når den tilskrevne Verbalisering realiseres af Participanten Verbalisering i form af en nominalgruppe, herunder nominaliserede sætninger. Participanten Verbalisering karakteriserer klassen, kvaliteten, kvantiteten osv. af, hvad der siges.
- Ligesom Mentale Processer kan Verbale Processer projicere en anden sætning. Det er det, der sker i muligheden som tale, hvor den tilskrevne Verbalisering realiseres gennem (i) direkte tale eller (ii) indirekte tale i form af en Projiceret sætning. Når der er tale om direkte tale, er Projektionen kendetegnet ved Paratakse, og når der er tale om indirekte tale, er Projektionen kendetegnet ved Hypotakse.

Verbale Processer rummer mulighed for en sekundær Participant, nemlig Tilskynder, som betegner den, der tilskynder en Proces hos en anden Participant. Tilskynder initierer en Siger til at udføre den verbale handling. Tilskynders aktivitet betegnes som en Kausalitetsproces, mens det er Sigers handling, der udgør den Verbale Proces, fx *hun forsøgte at få ham til at fortælle hende, at han stadig elsker hende, men forgæves*.

Relationelle Processer

Relationelle Processer realiserer være-, blive- og have-processer og kan inddeles i to relationelle hovedtyper af Processer, nemlig (i) Relationel Ekspansion og (ii) Relationel Eksistens.

Relationel Ekspansion omfatter to typer, nemlig (i) Attributive Processer og (ii) Identificerende Processer.

Med Attributive Processer klassificeres eller beskrives fænomener. I proceskonfigurationer med Attributive Processer møder vi i dansk to Participanter:

Bærer, som realiserer den genstand, kvaliteten tilskrives.

De seneste dages diskussion er helt absurd.
En lille lun oplevelse venter på fredag.
Du har et godt talent for at bevare roen og overblikket.

Attribut, som realiserer den kvalitet, der tilskrives Bæreren.

De seneste dages diskussion er helt absurd.
En lille lun oplevelse venter på fredag.
Du har et godt talent for at bevare roen og overblikket.

Attributtet kan være af to typer, enten Klassificerende, dvs. det klassificerer Bærer som tilhørende en bestemt klasse, fx *Laura er en dygtig studerende*, eller Beskrivende, dvs. det beskriver en bestemt egenskab, som tillægges Bærer, fx *Laura er dygtig*. I Attributiv>Klassificerende formes Attributtet af en nominalgruppe med et Substantiv som Kerne og i Attributiv>Beskrivende af en nominalgruppe med et Adjektiv som Kerne.

Bærer udgør altid proceskonfigurationens Medium, mens Attribut fungerer som Inkorporativ.

Med Identificerende Processer¹⁰⁵ identificeres og defineres fænomener ved at relatere et fænomen til et andet. I proceskonfigurationer med Identificerende Processer møder vi i dansk to sæt af Participanter:

To funktionelle Participanter: (i) Identificeret, som er den Participant, der bliver identificeret (dvs. den kendte information), og (ii) Identifikation, som betegner den Participant, som Identificeret bliver identificeret ved hjælp af (dvs. den nye information).

¹⁰⁵ Identificerende Processer udgør et af de mest komplekse områder af TRANSITIVITET. For en fuldstændig gennemgang af, hvordan disse Processer fungerer i dansk, henvises til Smedegaard 2002, p. 336ff.

To strukturelle Participanter: (i) Fremtoning og (ii) Værdi, hvor Fremtoning er sammenfaldende med det interpersonelle Subjekt i aktivsætninger, mens det er Værdi, der er sammenfaldende med Subjektet i passivsætninger.

De to sæt af Participanter medfører, at vi i Identificerende Processer har to identifikationstyper: Identifikationstype 1, hvor Fremtoning er sammenfaldende med Identificeret og Værdi med Identifikation, og Identifikationstype 2, hvor det er Værdi, der er sammenfaldende med Identificeret og Fremtoning med Identifikation.

Sammenhængen fremgår kort af følgende eksempler:

<i>Viborg</i>	<i>er/ udgør</i>	<i>det mest erfarne hold.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator	Komplement
Identificeret/ Fremtoning	Relationel>Identificerende> Identifikationstype 1	Identifikation/ Værdi

<i>Det mest erfarne hold</i>	<i>er/ udgøres</i>	<i>af Viborg.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator	A>Participant
Identificeret/ Værdi	Relationel>Identificerende> Identifikationstype 2	Identifikation/ Fremtoning

<i>Viborg</i>	<i>er/ udgør</i>	<i>det mest erfarne hold.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator	Komplement
Identifikation/ Fremtoning	Relationel>Identificerende> Identifikationstype 2	Identificeret/ Værdi

<i>Det mest erfarne hold</i>	<i>er/ udgøres</i>	<i>af Viborg.</i>
Subjekt	Finitum/ Prædikator	A>Participant
Identifikation/ Værdi	Relationel>Identificerende> Identifikationstype 1	Identificeret/ Fremtoning

Identificeret fungerer altid som Processens Medium, mens Identifikation i Identifikationstype 1 fungerer som Inkorporativ og i Identifikationstype 2 som Agent.

Relationel Eksistens omfatter kun en type af Proces, nemlig:

Eksistentielle Processer, som realiserer betydning om et fænomens rene eksistens. I proceskonfigurationer med Eksistentielle Processer møder vi i dansk en enkelt Participant:

Eksistens, som kan realisere et fænomen af en hvilken som helst slags.

Der er godt med udsmykning.
Der er fred og ingen fare.
Der eksisterer lovhjemmel for afgørelsen.

Eksistens udgør som Processens eneste Participant altid Medium

Fig. 4-15 nedenfor giver for de laveste specificeringsgrader en illustration af netværket for Relationelle Processer i dansk.

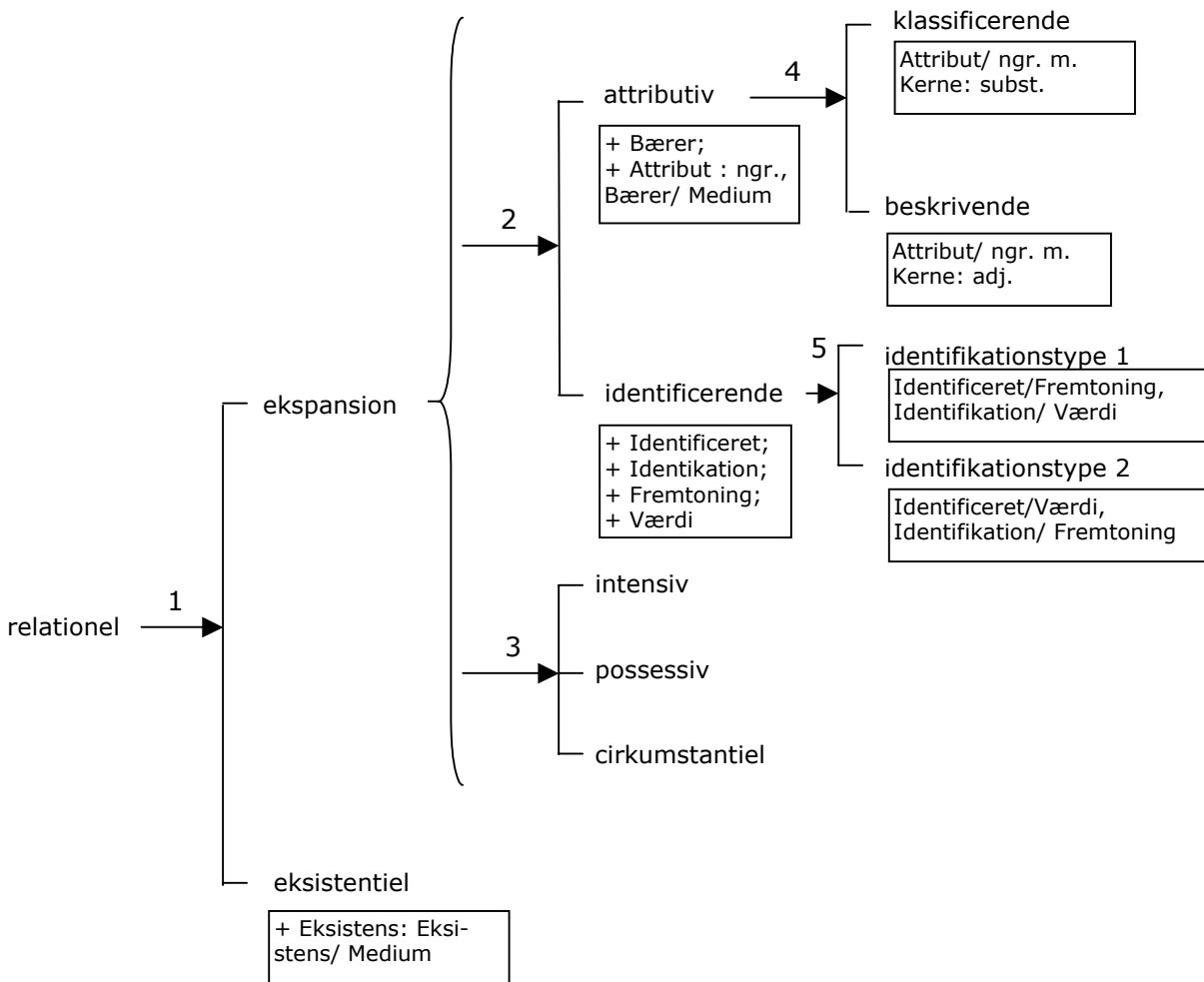

Fig. 4-15: Netværk for Relationelle Processer

Systemnavne:
 1: RELATIONELLE PROCESTYPER
 2: RELATIONEL ABSTRAKTION
 3: RELATIONSTYPER
 4: ATTRIBUTIVTYPER
 5: IDENTIFIKATIONSTYPER

Som ovenfor anført kan Relationelle Processer kortlægges efter (i) Relationel Ekspansion og (ii) Relationel Eksistens.

Ad. (i): Relationel Ekspansion

Relationel Ekspansion konstruerer relationer mellem to elementer, hvor det ene element er en Ekspansion af det andet element. Dette indebærer, at vi i proceskonfigurationer med Relationel Ekspansion altid har to Participanter.

Relationel Ekspansion kan kortlægges i de to systemer RELATIONSTYPE og RELATIONEL ABSTRAKTION.

RELATIONSTYPE viser, at Relationelle Processer kan ekspanderes på tre forskellige måder:

(1) intensivt	x er a
(2) cirkumstantielt	x rummer, varer etc. a
(3) possessivt	x har a

RELATIONEL ABSTRAKTION viser, at hver af de tre relationstyper kan realiseres på to forskellige måder:

(1) attributivt	a er en kvalitet eller et kendetegn ved x
(2) identificerende	a er lig med identiteten af x

Proceskonfigurationer med Intensive Attributive Processer rummer hyppigst Processerne *være* og *blive*, men kan også rumme en lang række synonymer herfor, fx *synes*, *ser ud*, *forekommer*, *tegner*, *smage*, *dufte*, *lugte*, *føles*, *lyder*, *virke* og *betyder*.

Proceskonfigurationer med Intensive Identificerende Processer rummer hyppigst Processerne *være* og *blive*, men kan ligeledes rumme en lang række andre Processer, fx *repræsentere*, *symbolisere*, *signalere*, *definere*, *indikere*, *være lig med*, *svare til*, *udtrykke*, *staves* og *spille (en rolle)*.

Ad. (ii): Relationel Eksistens

Proceskonfigurationer med Relationelle Eksistentielle Processer har tre væsentlige karakteristika:

1. Der optræder altid kun én Participant, nemlig Eksistens.
2. Processen udgøres af *være*, *findes*, *eksistere* eller synonymer herfor.
3. Et tryksvagt *der* eller *her* optræder ofte som Tekstorganisator i sætningen.

Inden præsentationen af de Relationelle Processer afrundes, skal yderligere to områder omtales:

- For det første kan Participanten Beneficient, som primært optræder i Materielle proceskonfigurationer, også forekomme i forbindelse med de Relationelle Attributive Processer. Et eksempel herpå er *Hun var ham en god kone*.
- For det andet rummer de Relationelle Processer en Kausativ Procestype. I forbindelse med de Attributive Relationelle Processer hedder den initierende Participant Attributgiver, og i forbindelse med de Identificerende Relationelle Processer Anviser. Et eksempel på det første er *Ma-den gjorde hende syg*, og et eksempel på det sidste er *Jeg kalder ham Prins Pilfinger*.

Cirkumstantiel TRANSITIVITET

Cirkumstantiel TRANSITIVITET er en eksperientiel ressource i sproget, som bruges til at specificere sætningens eksperientielle betydning – altså proceskonfigurationen – yderligere, end Processer og Participanter allerede har gjort.

Mens Processer og Participanter primært besvarer *hvem-* og *hvad-spørgsmål*, er Cirkumstantialerne de eksperientielle funktioner, som besvarer spørgsmål af typen:

- Hvor er det?
- Hvornår er det?
- Hvordan er det?
- Hvorfor er det?
- På hvilke betingelser er det?
- Sammen med/ uden hvem/ hvad er det?
- Som hvad er det?
- Om hvad er det?
- Ifølge hvem er det?

Mens Participanterne oftest realiseres af nominalgrupper, realiseres Cirkumstantialer hyppigst af præpositionalfraser og adverbiumgrupper. Cirkumstantialerne er mindre tæt knyttede til den eksperientielle kerne i form af Medium/ Proces end Participanterne, og de forskellige typer af Cirkumstantialer er i modsætning til Participanterne heller ikke knyttede på samme tætte måde til enkelte typer af Processer, men gælder for flere eller alle. Fig. 4-16 på næste side viser et systemnetværk for CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET i dansk.

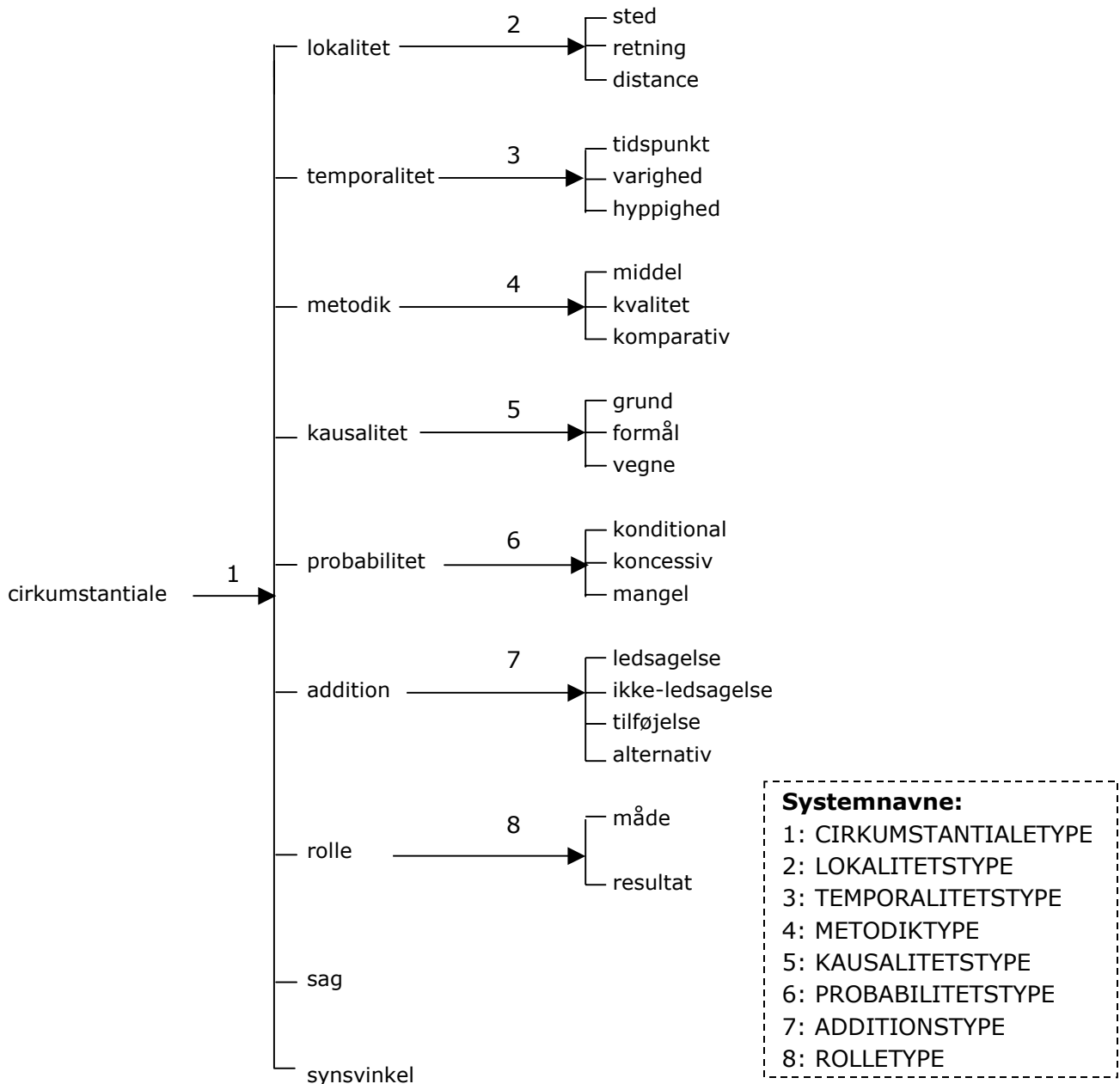

Fig. 4-16: Netværk for CIRKUMSTANTIEL TRANSITIVITET

Betydningen af de enkelte cirkumstantielle systemer kan opsummeres som følger:

- LOKALITETSTYPE specificerer rumforhold igennem de tre typer af Lokalitet, Sted, Retning og Distance. (i) Sted angiver intralokale angivelser, dvs. hvor noget er, (ii) Retning angiver translokale angivelser, inkluderer en bevægelse og angiver, hvorfra, hvortil og hvorhen noget er, mens (iii) Distance ligeledes angiver translokale angivelser og inkluderer en bevægelse, men angiver vejen ad hvilken, noget er, samt hvor langt, hvor kort, etc.

- TEMPORALITETSTYPE specificerer tidsforhold igennem de tre typer af Temporalitet, Tidspunkt og Varighed og Hyppighed. (i) Tidspunkt betegner, hvornår noget foregår, (ii) Varighed betegner en tidsmæssig udstrækning i form af, hvor længe noget varer, fra hvornår noget gælder, til hvornår det gælder, etc., og (iii) Hyppighed betegner, hvor ofte noget er.
- METODIKTYPE angiver metode og specificeres i tre typer af Metodik, nemlig (i) Middel, som angiver metode og fremgangsmåde med hensyn til materialer, instrumenter m.v., der indgår i en proces, (ii) Kvalitet, som angiver metode og fremgangsmåde med hensyn til udførelsen af en proces, og (iii) Komparativ, som angiver den metode, en proces udføres ved hjælp af, ved at sammenligne med den metode, som en anden enhed ville udføre samme type af proces med.
- KAUSALITETSTYPE angiver årsagsforhold og specificeres i (i) Grund, som betegner baggrunden for en proces, (ii) Formål, som betegner formålet med en proces, og (iii) Vegne, som betegner på hvis vegne, processen foregår.
- PROBABILITETSTYPE angiver betingelser, indrømmelser og mangler og specificerer i tre typer af Probabilitet, nemlig (i) Konditional, som angiver på hvilke betingelser, en proces finder sted, (ii) Koncessiv, som angiver på trods af hvilke omstændigheder, en proces finder sted, og (iii) Mangel, som angiver af/ i mangel af/ på hvad, en proces finder sted.
- ADDITIONSTYPE kan specificeres i fire typer af Addition, nemlig (i) Ledsagelse, der betegner sammen med hvem eller hvad, en proces foregår, (ii) Ikke-ledsagelse, der betegner uden hvem eller hvad, en proces foregår, (iii) Tilføjelse, som angiver med hvem eller hvad, en proces foregår, og (iv) Alternativ, der angiver, i stedet for hvem eller hvad, en proces foregår.
- Rolle elaborerer på en Participant – enten som Måde ved at angive Participanten, eller som Resultat ved at angive resultatet af en proces.
- Sag betegner en sag eller et emne, som er projiceret, og forekommer oftest i Verbale Processer, men kan også forekomme i Mentale og Relationelle Processer.
- Synsvinkel betegner den projicerende part.

De forskellige Cirkumstantialer i dansk er eksemplificerede i Skema 4-5 på de næste sider.

Hovedfunktion	Specificeret funktion	Spørgsmålsprøve	Eksempler
Lokalitet	Sted	hvor?	<i>i Odense, over sengen, på bordet, under huset, ved cafeen, hjemme, ude, indenfor, udenfor</i>
	Retning	hvorfra? Hvortil? Hvorhen?	<i>til København, hertil, fra København, herfra, i den retning, sydpå</i>
	Distance	ad hvilken? hvor langt? hvor kort? hvorfra-hvortil?	<i>ad rute 8, helt til Rom, 100 km, 5 km, fra Odense til Århus</i>
Temporalitet	Tidspunkt	hvornår?	<i>på mandag, i næste uge, efter behov, for ny-lig, hurtigst muligt, nu, senest om 2 uger, næste dag</i>
	Varighed	hvor længe? hvor kort? fra hvornår? til hvornår?	<i>for længe, for kort, i 100 år, stadig, sæsonen igennem, fra 1. maj, siden 1982, til 2006, helt frem til i dag</i>
	Hyppeghed	hvor ofte?	<i>hver dag, med mellemrum, på alle hverdage, årligt</i>
Metodik	Middel	med hvad?	<i>med tog, ved hjælp af blanketten, via e-mail</i>
	Kvalitet	på hvilken måde?	<i>automatisk, hurtigere, godt nok, gennem forsikringen, på en ny måde, ved at trykke på knappen</i>
	Komparativ	i sammenligning med hvem/hvad?	<i>i forhold til 1999, ligesom enhver anden, på lige fod med alle andre, på samme måde som dig, som alle andre, til sammenligning med andre</i>
Kausalitet	Grund	af hvilken grund? som følge/ konsekvens af hvad?	<i>af mangel på mad, i egen interesse, på grund af sygdom, grundet stor efterspørgsel, takket være hans indsats, som følge af ulykken, som en konsekvens af uroen</i>
	Formål	med hvilket formål/ hensigt?	<i>for yderligere information, for at opnå et resultat, i et forsøg på at finde en løsning, med det formål at løse problemet, til en prøvetur</i>
	Vegne	på hvis vegne? for hvis skyld?	<i>på vegne af gæsterne, for min skyld</i>

Probabilitet	Konditional	på hvilke betingelser? på hvilket grundlag? i tilfælde af hvad? under forudsætning af hvad?	<i>på betingelse af erstatning, om nødvendigt, på grundlag af vidner, i tilfælde af regn, under forudsætning af en acceptabel løsning</i>
	Koncessiv	på trods af hvem/ hvad?	<i>på trods af de lave seertal, skønt væsentlige fejl, trods alle bestræbelser</i>
	Mangel	af/ i mangel af/ på hvem/ hvad	<i>af mangel på væske, i mangel af bedre</i>
Addition	Ledsagelse	med hvem/ hvad?	<i>med Viktor, med sin taske, i samarbejde med Viktor, sammen med Viktor</i>
	Ikke-ledsagelse	uden hvem/ hvad?	<i>uden Viktor, uden sin taske</i>
	Tilføjelse	og hvem/ hvad ellers?	<i>såvel som Viktor, udover Viktor, foruden de faglige kvalifikationer</i>
	Alternativ	og i stedet for hvem/ hvad?	<i>i stedet for Viktor,</i>
Rolle	Måde	som hvad?	<i>som passager</i>
	Resultat	til hvad?	<i>til årets bil</i>
Sag	Sag	om hvad?	<i>om sagen</i>
Synsvinkel	Synsvinkel	efter/ ifølge hvem?	<i>efter dansk ret, ifølge ministeren, jf. §5</i>

Skema 4-5: Cirkumstantialer i dansk

4.3.4 Tekstuel leksikogrammatik: THEMA¹⁰⁶

Den tekstuelle leksikogrammatik på sætningsrang drejer sig om, hvordan sætningen som konfiguration realiserer tekstuel betydning. En sådan konfiguration består af to komponenter, nemlig et Thema og et Rhema. Den tematiske struktur af sætningen er karakteriseret ved, at Thema udgøres af den information, der står i initialposition, mens Rhema er den information, der er placeret i non-initialposition – altså en Thema[^]Rhema-struktur.

Anlægges vinklen fra oven (jf. det trinokulære perspektiv) – altså det semantiske perspektiv – viser det sig, at Thema fungerer som udgangspunktet for sætningen som ytring, altså for sætningen som meddelelse. Således markerer Thema, hvordan ytringen fungerer som led i den tematiske udvikling af teksten som helhed¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Det skal bemærkes, at den kortlægning af THEMA, der præsenteres her, er en videreudvikling af kortlægningen i Andersen et al. 2002, som adskiller sig på flere punkter fra kortlægningen i Andersen et al. 2001.

¹⁰⁷ Begrebsparret Thema/ Rhema er ikke identisk med INFORMATIONssystemets Given/ Ny. Thema er, hvad afsender tager udgangspunkt i, mens Given er, hvad modtager allerede ved eller kender. Thema/ Rhema er afsenderorienteret,

Med vinklen fra siden kan det konstateres, at den type af sætning, der i tematisk sammenhæng er mest interessant, er deklarativsætningen. Dette skyldes, at denne type åbner for flest forskellige valgmuligheder for, hvad der thematiseres. Således kan Thema i deklarativsætninger udgøres af Subjekt, af en Adjunkt, af et Komplement eller af Prædikator. Så mange valg rummer de andre typer af sætninger ikke. I imperativsætninger udgøres Thema langt oftest af Finitum/Prædikator, i hv-interrogativsætninger er Thema altid sætningens hv-element, og i polarinterrogativsætningen udgøres Thema af enten Finitum/ Prædikator eller af Finitum.

Med vinklen fra neden kan principperne for Thema i de forskellige typer af sætninger i dansk angives som følger:

- Thema i sætninger med indikativ-1-struktur (simplekssætninger, sætninger i Paratakse eller den overordnede sætning i Hypotakse), imperativstruktur (simplekssætninger, sætninger i Paratakse eller den overordnede sætning i Hypotakse), indikativ-2a-struktur eller indikativ-2b-struktur strækker sig fra begyndelsen af sætningen og frem til den første konstituent, der har en funktion i enten MODUS eller TRANSITIVITET.
- Thema i sætningsknuder (i α -sætningen) realiseres af de(n) konstituent(er), der er trukket frem og placeret initialt i α -sætningen.

Ofte indledes de ovennævnte typer af sætninger med en konstituent realiserende en forbinder. Forbindere er konstituenten, der har en rent teksturskabende funktion, idet de eksplicit markerer sammenhængen mellem den aktuelle og den foregående sætning. Forbindere udtømmer ikke det tematiske potentiale i en sætning, og de fungerer derfor ikke som et fuldt Thema, på trods af at de er placeret initialt i sætningen. I tematisk sammenhæng benævnes disse tekstorganiserende konstituenten Tekstuel Thema, og disse kan udgøres af (i) Konjunktionaler, (ii) Subjunktionaler, (iii) Relativer og (iv) Tekstuelle Adjunkter.

En samlet oversigt for THEMA i dansk er givet med Fig. 4-17 på næste side, hvor de forskellige typer af Thema er bundet op på sætningens interpersonelle konstituenten.

mens Given/ Ny er modtagerorienteret. Som tidligere anført anvender jeg ikke Given/ Ny i denne afhandling, da INFORMATION endnu ikke er kortlagt for dansk.

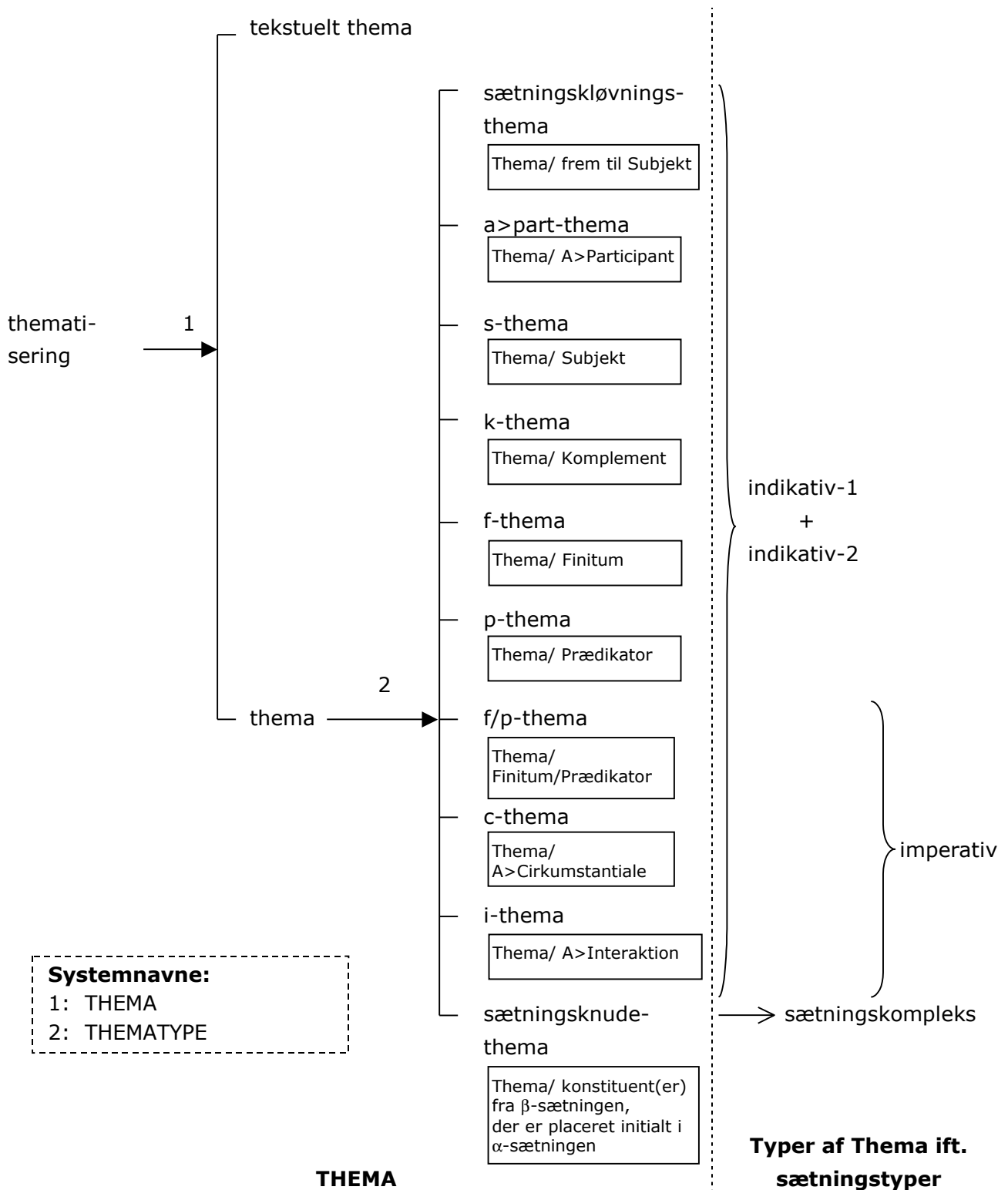

Fig. 4-17: Netværk for THEMA (for komplette sætninger)

De forskellige typer af Thema i dansk er eksemplificerede i Skema 4-6 nedenfor.

Type af Thema	Thema	Rhema
Sætningskløvnningsthema	<i>Det er i Odense,</i>	<i>Viktor har studeret dansk.</i>
A>Part-Thema	<i>Af Viktor</i>	<i>får læreren et æble.</i>
S-Thema	<i>Viktor</i>	<i>har selvfølgelig studeret dansk i Odense.</i>
K-Thema	<i>Dansk</i>	<i>har Viktor selvfølgelig studeret i Odense.</i>
F-Thema	<i>Har</i>	<i>Viktor studeret dansk i Odense?</i>
P-Thema	<i>Studeret</i>	<i>har Viktor selvfølgelig i Odense</i>
F/P-Thema	<i>Studerer</i>	<i>Viktor dansk i Odense?</i>
C-Thema	<i>I Odense</i>	<i>har Viktor selvfølgelig studeret dansk.</i>
I-Thema	<i>Selvfølgelig</i>	<i>har Viktor studeret dansk i Odense.</i>
Sætningsknudethema	<i>"Den kroniske uskyld"</i>	<i>tvivler jeg alligevel på, at Viktor har læst.</i>

Skema 4-6: Eksempler på Thema i dansk

4.3.5 Leksikogrammatik på grupperang

I afsnittene ovenfor er der fokuseret på valgene på sætningsrang, fordi det er gennem dem, betydninger først og fremmest dannes. Men sætninger er ikke alene om at konstruere betydning, også enhederne på de næste range spiller en stor rolle. I dette afsnit vil jeg kort præsentere funktionerne, funktionsstrukturerne og formerne på gruppe- og fraserang. Som et led heri vil jeg inddrage formerne på ordrang.

Sprogets ordklasser, altså de leksikogrammatiske former, er ikke så direkte forbundne med semantiske og kontekstuelle kategorier, som de leksikogrammatiske funktioner er. Men ved at betragte formerne gennem funktionerne, som er motiverede fra oven, bliver det tydeligt, at også formerne er motiverede og ej arbitrære.

I sætninger i dansk kan vi identificere funktioner som Subjekt, Prædikator, Komplement og Adjunkt. Og fra disse kan vi udlede de primære klasser af ord og grupper, som er det sæt af enheder på de underliggende range, der udgør materialet for sætningens funktioner. Således er verbalgruppen den klasse, der korresponderer med Finitum og Prædikator til sammen, nominalgruppen korresponderer med både Subjekt og Komplement (fordi disse er så tæt forbundne – Komplement er jo en konstituent, der kunne have været Subjekt i en sætning, men som ikke er det – kræver de kun én og den samme type af gruppe), og præpositionalfrasen/ adverbialgruppen korresponderer med Adjunkt.

I systemisk funktionel henseende opererer vi for dansk med en ordklasseinddeling i tre hovedklasser: nominaler, relationaler (herunder verbaler) og adverbialer¹⁰⁸, med de deraf afledte nominalgrupper, verbalgrupper og adverbialgrupper. Dette er illustreret i Fig. 4-18.¹⁰⁹

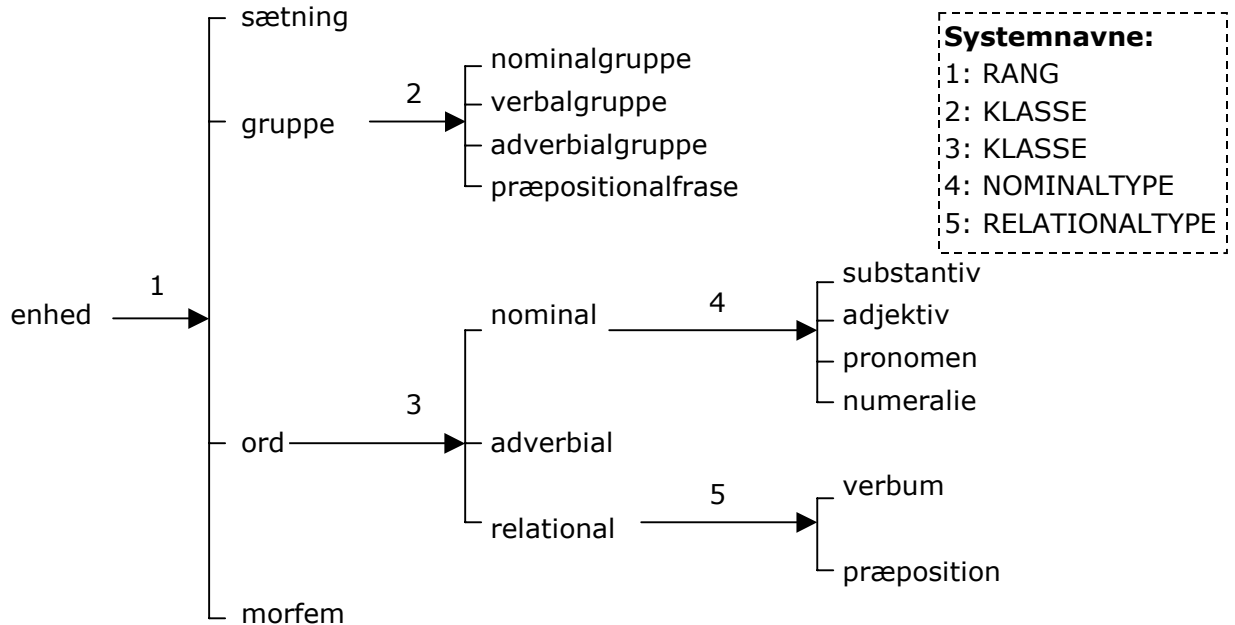

Fig. 4-18: Rang relateret til gruppe- og ordklasse

Nedenfor vil jeg kort beskrive de første to af de ovennævnte grupper, ligesom jeg vil præsentere en beskrivelse af frasen.

På grupperang skelnes mellem de to hovedstrukturer, gruppen og frasen. Gruppen består af en obligatorisk Kerne – obligatorisk, fordi den alene kan repræsentere gruppen – samt af en eller flere fakultative Modifikatorer, mens frasen altid dannes af to obligatoriske konstituent, Præpositionalet og Styrelsen, og ingen af disse kan repræsentere frasen alene.

Forskellen mellem gruppen og frasen er desuden den, at gruppen er en udvidelse af et ord til et ordkompleks, som derved etablerer grupperangen, hvor frasen er en kontraktion af en sætning. Selv om de to former har deres udgangspunkt i to modsatte ender af rangskalaen, får de groft set samme status som strukturer, der ligger mellem sætningsrang og ordrang.¹¹⁰ Mens fraser altid er præpositionalfraser, og som sådan kendes på, at Præpositionalet formes af en præposition, inddeles grupperne i flere forskellige typer efter den ordklasse, som gruppens Kerne tilhører.

¹⁰⁸ Det er væsentligt at pointere, at hverken nominaler eller adverbialer er funktioner i denne sammenhæng. De er former, hvorfor formtermen adverbial ikke må forveksles med den fra traditionel dansk grammatik velkendte funktions-term Adverbial (= biordsled).

¹⁰⁹ Fig. 4-18 er en uddybning af Fig. 3-3.

¹¹⁰ Jf. diskussionen af rang i afsnit 3.2.4.

Præpositionalfrasen

Præpositionalfrasen består altid af to konstituent, der logisk fungerer som hhv. Præpositional og Styrelse. Præpositional og Styrelse realiseres på ordrang således, at Præpositionalet realiseres af en præposition og Styrelsen af et nominal, jf. eksemplerne (a til c) i Skema 4-7 på næste side. Det nominal, der fungerer som Styrelse, kan være et substantiv (b) eller et pronomen (c), men i langt de fleste tilfælde er det en nedrangeret nominalgruppe (d), og en sjælden gang kan selv en præpositionalfrase optræde som Styrelse (e). Nedrangerede sætninger – typisk infinitivsætninger – forekommer ligeledes som Styrelser (f). Heller ikke Præpositionaler behøver altid at være realiseret af et enkelt ord, sådan som det er tilfældet for Præpositionalerne i eksemplerne fra (a) til og med (f). Et Præpositional kan også være en nedrangeret gruppe som præpositionsgruppen i (g) eller en ligeledes nedrangeret præpositionalfrase i kombination med en præposition som i (h).

(a)	<i>i</i>	<i>Danmark</i>
(b)	<i>efter</i>	<i>afstemningen</i>
(c)	<i>hos</i>	<i>os</i>
(d)	<i>efter</i>	<i>danskernes afstemning om EF</i>
(e)	<i>fra</i>	<i>om tirsdagen</i>
(f)	<i>uden</i>	<i>så meget som at blinke med øjnene</i>
(g)	<i>ud i</i>	<i>skoven</i>
(h)	<i>på grund af</i>	<i>vanskeligheder</i>
	<i>i løbet af</i>	<i>efteråret</i>
	Præpositional	Styrelse

Skema 4-7: Eksempler på præpositionalfraser

Nominalgruppen

Nominalgruppen fungerer logisk som en tredelt Hypotaktisk funktionsstruktur med en foranstillet fakultativ Præmodifikator, en obligatorisk Kerne og en efterstillet fakultativ Postmodifikator. Simultant med den logiske funktionsstruktur har nominalgruppen også en eksperientiel funktionsstruktur.

Den logiske Kerne vil altid være lig den eksperientielle Ting, som realiseres nominalt af et substantiv, et proprium eller et personligt pronomen¹¹¹. Hertil kommer endvidere to af de interrogative pronomener, nemlig *hvem* og *hvad*, samt et par af de indefinitte pronomener som *man*, *én* og *nogen*.

Den logiske Præmodifikator udgøres af en eller flere af følgende eksperientielle funktioner:

¹¹¹ Pronominerne inddeles i følgende systemisk funktionelle subklasser: Personlige, definite, indefinitte og interrogative pronomener. De såkaldte relative pronomener betragtes ikke som en ordklasse. Det er definite og interrogative pronomener, der logisk fungerer som Relativer.

- Bestemmeren, som snarere er en tekstuel end en eksperientiel Præmodifikator, idet den signalerer, hvordan nominalgruppen introduceres i teksten. Den er enten identificerbar og dermed definit, eller den er ikke-identificerbar og dermed enten indefinit eller interrogativ.
- Tælleren, som er delvist overlappende med Bestemmeren. En Tæller angiver på den ene side antallet eller mængden af Ting i hhv. et nøjagtigt antal i form af mængdetal eller en mængde i form af indefinitte pronomener, og på den anden side specificerer den rækkefølgen i form af ordenstal.
- Vurdereren, som besvarer spørgsmålet 'Hvad synes jeg som taler om denne Ting?'
- Beskriveren, som giver svar på 'Hvordan er denne Ting rent objektivt?'

Den umarkerede rækkefølge i dansk er Vurderer^Beskriver (*den elendige gamle bil*), mens den omvendte rækkefølge bliver mere markeret (*den gamle elendige bil*). I princippet kan der være et større antal vurderende og beskrivende adjektiver, men man støder sjældent på mere end én af hver. Der er ingen absolut grænse mellem vurderende adjektiver, som realiserer interpersonel betydning af typen modalitet, og beskrivende og dermed eksperientielle adjektiver, som realiserer mere 'objektive' kvaliteter ved Tingen.

- Klassifikatoren, som besvarer spørgsmålet 'Hvad slags Ting?'. Klassifikatoren realiserer således betydning om, hvilken klasse en genstand indordnes under, og den formes typisk af adjektiver, participier og substantiver.

Den logiske Postmodifikator er sammenfaldende med den sidste eksperientielle funktion i nominalgruppen, nemlig Kvalifikatoren. Kvalifikatoren har til opgave at specificere nominalgruppen nærmere, idet den besvarer spørgsmålet 'Hvilken Ting?' med 'Den specielle Ting, som...', dvs at den er definerende og dermed gerne spiller sammen med definte Bestemmere, når en bestemt Ting skal identificeres og nærmere specificeres. Kvalifikatoren realiseres typisk af en nedrangeret præpositionalfrase (*tilliden til regeringen*) eller en nedrangeret sætning (*de mange tanker som jeg har gjort mig*). Når Kvalifikatoren en sjælden gang har ordform, er den altid definerende (*Chefen selv, du dér*).

Eksempler på ovenstående gruppekonstituent er givet i Skema 4-8 på næste side.

logisk	Præmodifikator					Kerne	Postmodifikator
	Bestemmer	Tæller	Vurderer	Beskriver	Klassifikator		
eksperientielt						Ting	Kvalifikator
	<i>de</i>	<i>to</i>	<i>yndige</i>	<i>unge</i>	<i>norske</i>	<i>piger</i>	<i>fra Oslo</i>
	<i>min</i>		<i>meget besværlige</i>		<i>afghanske</i>	<i>mynde</i>	
	<i>vores</i>	<i>tre</i>		<i>alt for tidligt afdøde</i>		<i>medarbejdere</i>	<i>på universitetet</i>
	<i>den</i>				<i>kriminelle</i>	<i>lavalder</i>	
	<i>den</i>	<i>sidste</i>			<i>Danmarks-historie</i>		
		<i>57</i>				<i>fortællinger</i>	<i>om kærlighed</i>
	<i>fædrelandets</i>					<i>historie</i>	
						<i>udviklingen</i>	<i>af penicillin</i>
						<i>dem</i>	<i>du ved nok</i>

Skema 4-8: Eksempler på nominalgrupper

Adjektivgruppen er en særlig afledning af nominalgruppen. Den har som Kerne ikke en Ting, men en adjektivisk Beskriver. Adjektivgruppen har altid funktionsstrukturen Forstærker^Beskriver, jf. eksemplerne i Skema 4-9 nedenfor.

logisk	Præmodifikator	Kerne
eksperientielt	Forstærker	Beskriver
	<i>meget</i>	<i>tung(e)</i>
	<i>5 tons</i>	<i>tunge</i>
	<i>for</i>	<i>tunge</i>
	<i>satans</i>	<i>tunge</i>

Skema 4-9: Eksempler på adjektivgrupper

Verbalgruppen

Verbalgruppen realiserer den sætningskonstituent, der i MODUS fungerer som Finitum/Prædikator (eller som Prædikator alene i infinitte sætninger) og i TRANSITIVITET som Proces.

En verbalgruppe er udvidelsen af et verbum på samme måde som nominalgruppen er det af et nominal. I verbalgruppen *ville være gået* optræder det finitte verbum *ville* som Finitum og de to infinitiver *være gået* som Prædikator, hvor *gået* er den del af verbalgruppen, der rummer den eksperientielle (leksikalske) betydning. Hvis verbalgruppen kun består af ét verbum, realiseres Finitum og Prædikator af samme verbum, som da både er finit og eksperientielt bestemmende for typen af Proces.

Når verbalgruppen består af to eller flere verber, realiseres Finitum og Prædikator som illustreret i det tredelte Skema 4-10 nedenfor.

sætningsrang	Finitum	Prædikator
grupperang	Hjælpeverbal	Proceskerne
	<i>er</i>	<i>gået</i>
	<i>har</i>	<i>haft</i>
	<i>bliver</i>	<i>hjulp</i>

sætningsrang	Finitum	Prædikator	
grupperang	Hjælpeverbal	Hjælpeverbal	Proceskerne
	<i>ville</i>	<i>være</i>	<i>gået</i>
	<i>burde</i>	<i>have</i>	<i>arbejdet</i>
	<i>vil</i>	<i>blive</i>	<i>hjulp</i>

sætningsrang	Finitum	Prædikator		
grupperang	Hjælpeverbal	Hjælpeverbal	Hjælpeverbal	Proceskerne
	<i>burde</i>	<i>være</i>	<i>blevet</i>	<i>hjulp</i>
	<i>kunne</i>	<i>have</i>	<i>været</i>	<i>undgået</i>

Skema 4-10: Eksempler på verbalgrupper

Bortset fra modalverberne (*burde, kunne, måtte, skulle, turde, ville*) kan alle verber fungere som Processer på sætningsrang og dermed som Proceskerner på grupperang, fordi de har en eksperientiel betydning. Modalverbernes betydning er derimod alene interpersonel, idet disse former forskellige varianter af modalitet. Nogle verber som *blive, have, være* kan i verbalgruppen fungere både som Proceskerne og som Hjælpeverbal, fx *Han har haft mange affærer*, hvor Prædikatoren *haft* som Proceskerne realiserer en Relationel>Possessiv Proces, mens Finitum *har* her fungerer som Hjælpeverbal til selve Processen. Det er det samme verbum *have* i to forskellige funktioner, altså fungerende inden for både MODUS og i TRANSITIVITET.

Nedrangerede sætninger som grupper

Begrebet nedrangeret sætning betegner en sætning, der ikke længere fungerer som en sætning (altså på sætningsrang), men derimod fungerer (på grupperang) som konstituent i en anden sætning eller

(på ordrang) som konstituent i en gruppe. Når sætninger optræder som sætningskonstituent, fungerer de som Kerne i en nominalgruppe, der i MODUS fungerer som Subjekt eller Komplement, og i TRANSITIVITET fungerer som en Participant.

Nedrangerede grupper som gruppekonstituent

En nedrangeret gruppe er konstituent i en anden gruppe, dvs. at den fungerer på ordrang, som om den var et ord. Et eksempel herpå er det følgende:

<i>Disse</i>	<i>to</i>	<i>meget dygtige</i>	<i>håndboldpiger</i>	<i>fra Norge</i>
Præmodifikatorer			Kerne	Postmodifikator

I eksemplerne har *meget dygtige* status af en nedrangeret adjektivgruppe, mens *fra Norge* har status af en nedrangeret præpositionalfrase.

4.4 Afrunding

Med dette kapitel har jeg afrundet præsentationen af det systemisk funktionelle begrebsapparat, der blev indledt i kapitel 1 og altså udfoldet i kapitlerne 3 og 4. Fra og med næste kapitel vil jeg anvende begrebsapparatet – såvel det teoretiske som det deskriptive – til at kortlægge den (leksiko)grammatiske metafor i dansk.

5 Begrebet (leksiko)grammatisk metafor

I kapitel 2 gav jeg en ganske kort oversigt over væsentlige erkendelser i de sidste mange tusinde års tænkning af metaforer. Som finale på denne oversigt nåede jeg frem til og gav en kort karakteristik af begrebet (leksiko)grammatisk metafor.

I dette kapitel vil jeg gå et skridt videre i beskrivelsen af (leksiko)grammatiske metaforer, idet jeg ikke som tidligere vil se disse i lyset af den historiske tradition, men betragte dem på deres egne præmisser – altså i lyset af den systemisk funktionelle lingvistik, den teori, som de foregående to kapitler har givet en introduktion til og diskussion af.

Skridtet videre vil jeg tage ved at præsentere de væsentligste tanker om (leksiko)grammatiske metaforer i den bestående litteratur om systemisk funktionel lingvistik, hvorefter jeg i oversigt vil give mit eget bud på en præcisering og uddybning af begrebet (leksiko)grammatisk metafor. Dette bud er den teoretiske kerne i nærværende afhandling, og det vil blive beskrevet i detaljer i de efterfølgende kapitler 6 og 7, inden det kort opsummeres i kapitel 8.

Således er dette kapitel organiseret i følgende hovedafsnit: Afsnit 5.1 rummer min kritiske og selektive gennemgang af den hallidayske opfattelse af grammatiske metaforer, afsnit 5.2 indeholder min kritiske fremstilling af allerede givne bud fra øvrige systemiske funktionalister på en modificering af den hallidayske grammatiske metafor, afsnit 5.3 rummer en diskussion af, hvad der – generelt betragtet og for alle typer af betydning – er typiske leksikogrammatiske realiseringer i forhold til atypiske, og afsnit 5.4 rummer mine indledende betragtninger om og en oversigt over de typer af leksikogrammatiske metaforer, jeg selv – med de i afsnit 5.1, 5.2 og 5.3 anførte tanker in mente – gennem dette projekt definerer og efterviser i dansk.

5.1 Hallidays grammatiske metafor

Halliday nævner første gang begrebet ”grammatical metaphor” i førsteudgaven af *An Introduction to Functional Grammar*, altså i 1985. På det tidspunkt mangler begrebet stadig en klar definition, og metaforisk sprogbrug karakteriseres alene ved, at den leksikogrammatiske realisering af betydning ”...in some respect [is] transferred” (Halliday 1985d, p. 321). En grammatisk metafor er altså kendetegnet ved, at en eller anden betydning realiseres på en atypisk måde.

Det eneste karakteristikum, der allerede i 1985 er helt tydeligt, er, at grammatiske metaforer opstår i spændingen mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum.

I revisionen af *An Introduction to Functional Grammar*, altså i 1994, definerer og afgrænser Halliday stadig ikke klart, hvad en grammatisk metafor er for en type af sprogbrug/ sproglig variation over for det typiske og ikke-metaforiske. Dog elaborerer Halliday på den sparsomme beskrivelse fra 1985 og karakteriserer nu en grammatisk metafor som ”variation in the expression of a given meaning” (Halliday 1994a, p. 342). Med en sådan formulering giver Halliday det indtryk, at den grammatiske metafor findes, fordi samme betydning leksikogrammatisk kan realiseres på flere forskellige måder.

En grammatisk metafor synes altså – hvis vi tænker ud fra Saussures distinktion – at opstå gennem samme ”signifié” og forskellige ”signifiant’er”. Dette påpeger Halliday selv, idet han i 1996 anfører om grammatiske metaforer, at ”I shall theorise these as ’same signified, different signifier’” (Halliday 1996c, p. 191).

Umiddelbart er det altså således, at den grammatiske metafor helt overvejende rummer vinklen ’fra oven’ i det trinokulære perspektiv (jf. Halliday og Matthiessen 1999, p. 232), idet det drejer sig om, hvordan den samme betydning kan realiseres hhv. typisk og atypisk; metaforisk sprogbrug er kendetegnet ved den atypiske realisering. Konstanten er altså i udgangspunktet på det semantiske stratum, mens variableerne er på det leksikogrammatiske stratum. Denne konceptualisering af den grammatiske metafor kan illustreres som i Fig. 5-1 på næste side.

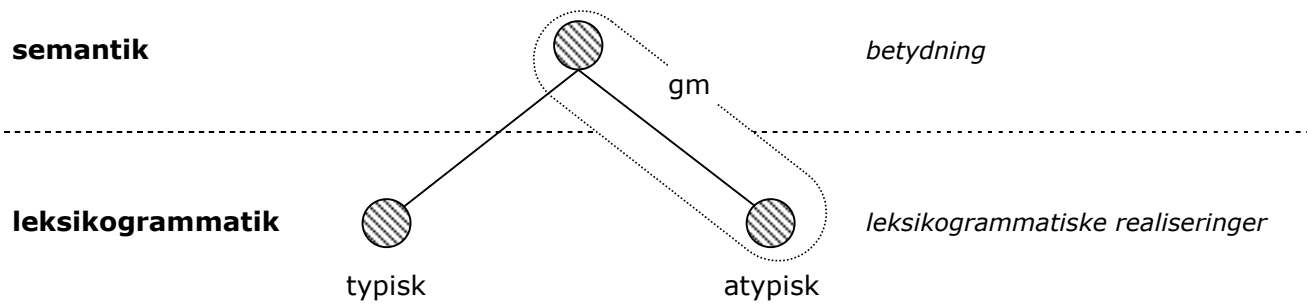

Fig. 5-1: Den grammatiske metafor (gm) som variation i leksikogrammatisk realisering af samme betydning

Idet semantikken i overensstemmelse med Fig. 5-1 rummer konstanten, mens de leksikogrammatiske realiseringer udgør variable, er det de forskellige leksikogrammatiske realiseringer, som må danne udgangspunkt for en undersøgelse af, hvad en grammatisk metafor er. Der er ingen ræson i at undersøge forskellen mellem samme konstant. Af den grund – altså fordi fokus er på det leksikogrammatiske stratum – benævner Halliday denne type af sproglig variation for ”grammatical metaphor”.

Ovenstående konceptualisering af grammatiske metaforer er imidlertid ikke helt præcis. Det er for simpelt at operere med en konstant betydning for varierende leksikogrammatiske realiseringer, hvilket også Halliday antyder i følgende diskussion af forholdet mellem betydning og leksikogrammatisk realisering:

...we must admit theoretically [...] that there is free variation in the grammatical system, with one meaning realized by two or more forms. But then I would add that we should always be suspicious when we find this, because it usually turns out that the distinction in the lexicogrammatical system does in fact express a more delicate distinction in the semantic system that we haven't yet got round to. In other words, let us not go so far to deny free variation, but let us be highly suspicious of any actual instances of it, because very often it turns out that there is a more subtle or more 'delicate' distinction in the semantic system which is being expressed in this way (Halliday 1978, p. 44; min underliniering).

Betydningen vil således ikke være helt den samme for to forskellige leksikogrammatiske realiseringer. Basalt set er dette en konsekvens af det naturlige forhold mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum¹¹² – betydninger på de to strata er så tæt forbundne, at en ændring på det ene stratum nødvendigvis medfører en ændring på det andet.¹¹³ I forlængelse heraf er den ovenstå-

¹¹² Jf. afsnit 1.1.

¹¹³ Den naturlige forbindelse mellem semantikken og leksikogrammatikken er også pointeret af Davidse, der inspireret af Bolinger forfægter, at ”a difference in form signals a difference in meaning” (Davidse 1992).

ende sammenligning med Saussures ”signifié” og ”signifiant” nok pædagogisk, men ikke helt præcis.

Den grammatiske metafor er altså ikke alene et spørgsmål om forskellige leksikogrammatiske realiseringer af samme semantiske konstant, men derimod en funktion ved sproget, hvorved forskellige leksikogrammatiske realiseringer realiserer tæt beslægtede, men forskellige semantiske betydninger. Således er det tilfældet, at

...by taking up further options in realization [...] grammatical metaphor expands the semantic potential of the system (Halliday og Matthiessen 1999, p. 227).

At grammatisk metaforisering ikke er et spørgsmål om forskellige måder at realisere den samme betydning på, men derimod om forskellige måder at realisere *næsten* samme betydning på, pointerer Halliday allerede i sine første skrivelser om grammatiske metaforer. Således anfører han i førsteudgaven af *An Introduction to Functional Grammar*, at han ikke forslår

...that a set of variants of this kind will be totally synonymous; the selection of metaphor is itself a meaningful choice, and the particular metaphor selected adds further semantic features (Halliday 1985d, p. 321).

Halliday tegner i sine første arbejder om grammatiske metaforer altså to forskellige skitser af, hvad dette begreb dækker over: I den ene skitse betragtes betydningen (semantikken) som ens i forbindelse med såvel den typiske som den atypiske leksikogrammatiske realisering. I den anden skitse teoretiseres der over den lille betydningsmæssige (semantiske) forskel mellem den atypiske og den typiske realisering, som det naturlige forhold mellem semantikken og leksikogrammatikken medfører. Billedet er således ikke klart.

Når billedet ikke er klart allerede fra Hallidays begyndende analyser af grammatiske metaforer, hænger det sammen med, at det semantiske stratum på tidspunktet for disse analyser kun er ganske sparsomt kortlagt. For Halliday er det måske nok tydeligt, at semantikken ikke er konstant mellem en typisk og en atypisk realisering, men på grund af det endnu ikke udviklede semantiske apparat, kan han ikke præcisere nøjagtig, *hvilken* betydningsforskel der er mellem en typisk og en atypisk realisering. I den konkrete beskrivelse af grammatiske metaforer i engelsk tager han af denne grund ikke højde for den teoretiske dybde i begrebet, og beskrivelsen bliver præget af den for simple sammenhæng om ’samme semantik, forskellig leksikogrammatik’.

Med sin 1999-udgivelse (skrevet sammen med Matthiessen) *Construing Experience Through Meaning* gør Halliday sin position klar: En metaforisk sprogbrug adskiller sig fra en ikke-metaforisk sprogbrug, både hvad angår betydning og leksikogrammatisk realisering. Med andre ord bliver skitsen, der tager højde for det naturlige forhold mellem semantik og leksikogrammatik, taget alvorligt,

og grammatisk metaforisering betegnes som forskellige måder at realisere den *næsten* samme betydning på.

Teoretisk set har Halliday og Matthiessen i *Construing Experience Through Meaning* adopteret Ravellis synspunkt om en udvidelse af semiosis i forbindelse med grammatiske metaforer¹¹⁴, så en grammatisk metafor på det semantiske stratum nu er kendetegnet ved en ”junction of two semantic elemental categories” (Halliday & Matthiessen 1999, p. 243). I *Construing Experience Through Meaning* præsenteres således en (grov) kortlægning af det semantiske stratum, hvorved det bliver muligt for Halliday ikke blot i teorien, men også i beskrivelsen at operere med en grammatisk metafor som ’næsten samme semantik, forskellige leksikogrammatiske realiseringer’.

Et ”junctional element” er en sproglig størrelse, der blander to basale betydninger/ funktioner på det semantiske stratum, og som leksikogrammatisk realiseres af en sætnings- eller gruppekonstituent. De basale (ideationelle)¹¹⁵ semantiske funktioner er (i) forbinder, (ii) miniproces, (iii) proces, (iv) kvalitet og (v) genstand (jf. Halliday 1996c, p. 208). I forlængelse heraf kan et ”junctional element” fx være en ’proces-genstand’ eller en ’relator-proces’ (jf. Halliday & Matthiessen 1999, p. 244).

Når man realiserer en semantisk proces som fx ’at løse’ af den leksikogrammatiske Proces (formet af et verbum) *løser*, har man et tilfælde af ikke-metaforisk sprogbrug. Realiseringen af en proces som en Proces er nemlig en typisk realisering. Realiserer man derimod den samme semantiske proces af den leksikogrammatiske Participant (formet af en substantivisk nominalisering) *løsning*, står man med et tilfælde af metaforisk sprogbrug. Realiseringen af en proces som en Participant er nemlig en atypisk realisering. I det sidste tilfælde spiller den atypiske leksikogrammatiske realisering tilbage på den semantiske betydning, så denne ikke længere blot er en proces. Betydningen er udvidet, og vi har en ’proces-genstand’.

Ifølge Halliday er der en klar organisering af, hvordan de ovenfor anførte basale ideationelle semantiske funktioner metaforisk kan kombineres med hverandre. Med andre ord er der et ufravigeligt princip i sproget for, hvilke metaforiske bevægelser mellem de forskellige ideationelle semantiske funktioner, der er mulige. Halliday anfører, at

...it is possible to order the semantic functions from left to right in such a way that (i) all possible moves to the right can occur, but (ii) no move can take place to the left (Halliday 1996c, p. 211).

Organiseringen efter ovenstående princip er illustreret i Fig. 5-2 på næste side.

¹¹⁴ Se afsnit 5.2.3 for en præsentation af Ravellis tese om den grammatiske metafor.

¹¹⁵ Halliday og Matthiessen holder sig til en beskrivelse af den ideationelle metafunktion i *Construing Experience Through Meaning*.

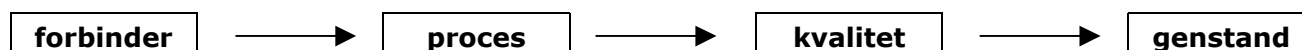

Fig. 5-2: Mulige metaforiseringsbevægelser mellem ideationelle semantiske funktioner

Figuren illustrerer, at (i) enhver semantisk funktion kan konstrueres, som var den en genstand (altså leksikogrammatisk realiseres af et substantiv), (ii) en forbinder og en proces kan konstrueres som en kvalitet (altså leksikogrammatisk realiseres af et adjektiv) og (iii) en forbinder kan konstrueres, som var den en proces (altså leksikogrammatisk realiseres af et verbum) (jf. *ibid.*, p. 211).¹¹⁶

Halliday pointerer, at det ikke er muligt metaforisk at bevæge sig mod venstre i figuren. Så selvom vi i dansk har mulighed for at realisere en kvalitet af et afledt adjektiv (jf. Diderichsen 1957, p. 82) og fx danne *blodig* af *blod* eller *videnskabelig* af *videnskab*, så er disse i henhold til ovenstående princip ikke at betragte som grammatiske metaforer. I stedet betragtes sådanne sproglige størrelser som såkaldte transkategoriseringer (jf. Halliday 1996c, p. 233, og Halliday & Matthiessen 1999, p. 242ff.).¹¹⁷

5.1.1 Hallidays typologi over grammatiske metaforer

Efter at have fastslået, hvordan Halliday opfatter begrebet grammatisk metafor, nemlig som en sprogbrug, der er kendetegnet af et atypisk leksikogrammatisk valg medførende en semantisk udvi-

¹¹⁶ I forbindelse med Fig. 5-2 skal det noteres, at Halliday også opererer med metaforisering af cirkumstantiel betydning (Halliday 1996c, p. 211). Jeg er imidlertid ikke overbevist om, at denne type metaforisering er gyldig for dansk og der- ved er anvendelig i beskrivelsen af dansk. Først og fremmest er det særdeles problematisk at udrede, hvad der er kongruent (se afsnit 5.3 for en diskussion af termen kongruens), og hvad der ikke er kongruent i forbindelse med eventuelle metaforiseringer af Cirkumstantialer. Og når linien mellem kongruent og inkongruent dårligt kan trækkes, er det ikke klart, at vi overhovedet kan tale om metaforiseringer. Problemetets kerne er, at det ikke er klart, hvorvidt den kongruente basis for det, Halliday betragter som en cirkumstantialemetafor, rent faktisk findes i realiseringer med Cirkumstantialer (hvorved det er muligt at operere med cirkumstantialemetaforer), eller kongruensen skal findes i andre typer af leksiko- grammatiske realiseringer. Halliday opererer med tre typer af cirkumstantialemetaforer. I type 1 er Cirkumstantialet skjult i en Proces, og vi kan tænke os et eksempel som *gafler* i *Peter gafler det sidste stykke kød*. Her er det imidlertid min opfattelse, at det ikke er klart, om den kongruente realisering er *Peter tager det sidste tykke kød med sin gaffel* (Metodikcirkumstantiale) eller *Peter stikker sin gaffel i det sidste stykke kød* (Mål)? Hvis sidstnævnte realisering er den kongruente, er der ikke noget grundlag for at operere med denne type af cirkumstantialemetaforik. I type 2 skjules et Cirkumstantiale i en Præmodifikator i en nominalgruppe. Vi kan tænke os et eksempel som *Han udførte en fremragen- de handling* (Præmodifikator), der ifølge Halliday er at betragte som en inkongruent realisering, hvortil *Han handlede fremragende* (Metodikcirkumstantiale) svarer som kongruent realisering. Her er det vanskeligt at se, hvorledes den ifølge Halliday mere kongruente realisering er netop det. Det synes således ikke semogenetisk oplagt, at et Cirkumstan- tiale formet af et adverbium er mere kongruent end en Præmodifikator formet af et adjektiv. I type 3 skjules et Cirkumstantiale i en Participant. Her kan vi tænke os eksemplet *Vi talte sagen igennem* som en inkongruent realisering, hvortil *Vi talte om sagen* svarer som kongruent realisering. Også her er det vanskeligt at se, hvorledes den ifølge Halli- day mere kongruente realisering er netop det. Som følge af min skepsis over for metaforisering af cirkumstantiel betyd- ning har jeg i denne afhandling – i forbindelse med eksperientielle (leksiko)grammatiske metaforer – alene fokuseret på metaforiseringer gennem systemet KERNETRANSITIVITET (jf. afsnit 4.3.3).

¹¹⁷ Jeg vil ikke gå i dybden med begrebet transkategorisering. Afhandlingens emne er (leksiko)grammatiske metaforer, og det vil jeg holde mig til. Transkategorisering er et så relativt sparsomt beskrevet begreb, at det kunne fortjene at blive udviklet i en afhandling for sig selv. Jeg diskuterer imidlertid grænserne mellem (leksiko)grammatiske metaforer og transkategoriseringer i kap. 8.

delse, er det her relevant at betragte, hvilke konkrete typer af grammatiske metaforer, Halliday opererer med.

Dette vil jeg gøre i nedenstående afsnit, der kan betragtes som en revideret og uddybet version af ”appendiks 1” i Andersen et al. 2001. Når dette appendiks er anvendt som forlæg, skyldes det, at appendikset er en ganske tro overførsel til dansk af hovedtankerne i Hallidays opfattelse af grammatiske metaforer.

Halliday opererer med to overordnede typer af grammatiske metaforer, nemlig ”metaphors of mood (including modality) and metaphors of transitivity” (Halliday 1994a, p. 343). Disse overordnede typer kalder Halliday samme sted for hhv. interpersonelle og ideationelle metaforer, og disse præsenteres kort i de følgende afsnit.

Ideationelle metaforer

Ideationelle metaforer omhandler to hovedtyper af metaforisk sprogbrug, nemlig (i) metaforisering uden rangskifte ved at en semantisk proces (aktivitet, tilstand, forbindelse etc.) leksikogrammatisk (på sætningsrang) realiseres af en anden Proces end den typiske, og (ii) metaforisering gennem et alternativt valg i rangsystemet, fx den sammentrækning der sker, når betydningen i en sekvens leksikogrammatisk realiseres af en sætning, eller den nedrangering der er tale om, når betydningen i en figur leksikogrammatisk realiseres af en gruppe og ikke af en sætning.

(i) Metaforisering uden hverken rangskifte eller sammentrækning inden for samme rang (fx af sætningskompleks til sætning), ved at en semantisk proces (aktivitet, tilstand, forbindelse etc.) realiseres af en anden Proces end den typiske, kan illustreres med følgende eksempler:

En relationel forbindelse (proces) realiseres af en Materiel Proces:

<i>Periodens sidste dag</i>	<i>vil byde på</i>	<i>en glædelig overraskelse.</i>	Metaforisk
Aktør	Materiel	Mål	
<i>Periodens sidste dag</i>	<i>'rummer'</i>	<i>en glædelig overraskelse</i>	Ikke-metaforisk
Bærer	Relationel > attributiv/ possessiv	Attribut	

En mental tilstand (proces) realiseres af en Materiel Proces:

<i>Skr</i>	<i>ikke</i>	<i>forventningerne</i>	<i>op</i>	<i>i forhold til din partner,</i>	Metaforisk
Materiel -		Mål	- Materiel	Sted	
<i>'Forvent'</i>	<i>ikke</i>	<i>'noget'</i>		<i>'af din partner'</i>	Ikke-metaforisk
Mental		Fænomen		Sted	

En mental tilstand (proces) realiseres af en Relationel Proces:

<i>Du</i>	<i>vil</i>	<i>ikke</i>	<i>have</i>	<i>benene på jorden,</i> ¹¹⁸	Metaforisk
Bærer	<i>Relationel</i> > attributiv/ possessiv -		- <i>Relationel</i> > attributiv/ possessiv	Attribut	
<i>Du</i>	<i>vil</i>		' <i>tænke</i> '	' <i>for vidtløftigt</i> '	Ikke- metaforisk
Sanser	Mental-		-Mental	Kvalitet	

En materiel hændelse (proces) realiseres af en Mental Proces:

<i>Krigen</i>	<i>så</i>	<i>sin afslutning.</i>	Metaforisk
Sanser	Mental	Fænomen	
<i>Krigen</i>	' <i>sluttede</i> '.		Ikke-metaforisk
Aktør	Materiel		

En verbal handling (proces) realiseres af en Relationel Proces:

<i>Disse ideer</i>	<i>har været</i>	<i>genstand for udbredt kritik.</i>	Metaforisk
Bærer	<i>Relationel</i> > attributiv/ intensiv	Attribut	
' <i>Mange mennesker</i> '	' <i>har kritiseret</i> '	<i>disse ideer.</i>	Ikke-metaforisk
Siger	Verbal	Talemål	

I det sidste af de ovenfor anførte eksempler sker metaforiseringen ikke blot gennem et atypisk valg af Proces. Der sker yderligere det, at den verbale procesbetydning i 'at kritisere' ikke realiseres af en Proces, men nominaliseres og optræder i nominalgruppen *genstand for udbredt kritik*. Eksemplet fungerer som overgang til den anden type af ideationel metaforisering, der involverer rangskifte.

(ii) Metaforisering gennem sammentrækning inden for samme rang, fx ved at en sekvens leksiko-grammatisk realiseres gennem en sætning, eller gennem nedrangering, fx ved at en figur leksiko-grammatisk realiseres af en gruppe/ frase, har vidtrækkende konsekvenser, fordi det medfører en omgruppering af de øvrige konstituentter i sætningen.¹¹⁹

Eksempler på denne type (ii) af ideationelle grammatiske metaforer er de nedenstående, hvor den sekventielle betydning, der typisk realiseres af et sætningskompleks på to sætninger, i realiseringen trækkes sammen til en simplekssætning.

¹¹⁸ Dette er en fast vending (kollokation; se Halliday & Hasan 1976, afsnit 6.4, og Andersen et al. 2001, p. 253), hvorfor "på jorden" ikke er analyseret som et Cirkumstantiale.

¹¹⁹ I forbindelse hermed skriver Halliday og Matthiessen (1999, p. 250), at "the individual types of grammatical metaphor [...] tend to occur not one at a time but together in syntagmatic clusters, or "syndromes"".

Denne sammentrækning finder i første eksempel sted ved, at Processen *er* og Attributtet *utilfredse* fra den ene sætning i sætningskomplekset nominaliseres til Participanten *utilfredshed* i simplekssætningen samtidig med, at Subjunktionalet *fordi* fra sætningskomplekset nominaliseres til *grund* i Præpositionalet *på grund af* – hvorefter vi står tilbage med en simplekssætning:

<i>Medarbejderne</i>	<i>strejker,</i>	<i>fordi</i>	<i>de</i>	<i>er</i>	<i>utilfredse med den nye ledelse.</i>	Ikke-metatorisk
Aktør	Materiel	Sub	Bærer	Relationel> attributiv/ intensiv	Attribut	
α		$x\beta$				
<i>Medarbejderne</i>	<i>strejker</i>	<i>pga. utilfredshed med den nye ledelse.</i>				Metaforisk
Aktør	Materiel	Grund				
simplekssætning						

I andet eksempel finder vi, at Processen *fyrer* fra sætningskomplekset nominaliseres til *fyring* i simplekssætningen. Herved bliver hele α -sætningen fra sætningskomplekset *Arla fyrer medarbejdere* transformeret til Participanten (Attributtet) *fyring af medarbejdere* i simplekssætningen. Samtidig nominaliseres Subjunktionalet *da* til Kernen *Konsekvensen* i den gruppe *Konsekvensen af faldende salg af mælk*, der udgør simplekssætningens Bærer (og som for øvrigt rummer betydningen fra sætningskompleksets β -sætning):

<i>Arla</i>	<i>fyrer</i>	<i>medarbejdere,</i>	<i>da</i>	<i>færre</i>	<i>køber</i>	<i>mælk.</i>	Ikke-metatorisk
Aktør	Materiel	Mål	Sub	Aktør	Materiel	Mål	
α			$x\beta$				
<i>Konsekvensen af faldende salg af mælk</i>		<i>er</i>		<i>fyring af medarbejdere.</i>			Metaforisk
Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv		Attribut			
simplekssætning							

Interpersonelle metaforer

Interpersonelle metaforer omhandler ligesom de ideationelle to hovedtyper, nemlig (i) modalitetsmetaforer, og (ii) grammatisk metaforisering gennem anvendelse af en anden sætningstype end den typiske til at realisere en bestemt ytringsfunktion.

(i) Modalitetsmetaforer¹²⁰. Disse kan beskrives med udgangspunkt i nedenstående eksempel:

¹²⁰ I sin gennemgang af modalitetsmetaforer (Halliday 1994a, p. 354ff.) er Halliday flere steder ganske uklar. Ikke mindst synes det ikke alle steder klart, hvordan de forskellige modalitetssystemer, han opererer med (ibid., p. 360), er metaforiske. Dette skyldes givet – som han selv påpeger – at ”It is not always possible to say exactly what is and what is not a metaphorical representation of a modality” (ibid., p. 355). Som en konsekvens heraf, har jeg i denne gennemgang kun medtaget den type modalitetsmetafor, der tydeligvis er – og som jeg er enig i er – metaforisk.

<i>Viktor</i>	<i>består</i>		<i>sandsynligvis</i>		<i>ikke</i>		<i>sin eksamen</i>	Ikke- metaforisk
S	F/P		A>Modus		A>Pol		K	
<i>Jeg</i>	<i>tror</i>	<i>ikke,</i>	<i>at</i>	<i>Viktor</i>	<i>består</i>	<i>sin eksamen</i>		Metaforisk
S	F/P	A>Pol	SUB	S	F/P	K		

Eksemplet er en ganske almindeligt forekommende type af interpersonel metafor, som ifølge Halliday er baseret på den logiske mekanisme Projektion. I det metaforiske udtryk er afsenderens opfattelse af sandsynligheden for, at hans observation angående Viktors chancer for at klare sig helskindet gennem sin eksamen er valid, ikke realiseret af en Modusadjunkt, men af en separat, projicerende sætning. På denne måde sker der ved denne type af interpersonelle metaforer en udvidelse fra sætning til sætningskompleks, hvilket er den modsatte bevægelse af ideationelle metaforer rummende nominalisering, hvor der – som ovenfor eksemplificeret – på det leksikogrammatiske stratum sker en sammentrækning fra sætningskompleks til sætning.

Når *Jeg tror ikke, at Viktor består sin eksamen* opfattes som en metaforisk variant af *Viktor består sandsynligvis ikke sin eksamen*, skyldes det, at propositionen egentlig ikke omhandler, hvorvidt afsender tror, men omhandler Viktor og sin eksamen. Dette kan ses ved at føje en Spørgeadjunkt til:

Jeg tror ikke, at Viktor består sin eksamen, gør han?

Spørgeadjunkten adresserer altså ikke 'jeg tror et eller andet', hvilket indikerer, at denne projicerende sætning er en metaforisk omskrivning af en Modusadjunkt realiserende sandsynlighed, og ikke en førstpersons variant af *Laura tror ikke, at Viktor består sin eksamen*, som rent faktisk realiserer propositionen 'Laura tror et eller andet' (med Spørgeadjunkten *gør hun?*).

(ii) Atypisk sammenhæng mellem yringsfunktion og realiserende sætningstype danner også en type af interpersonel metaforer. Eksempler herpå er at anvende en deklarativ i stedet for en interrogativ til at stille et spørgsmål, som i *I "Hvor der handles" havde du ikke høje tanker om politikere. Men i Shakespearebogen siger du, at enhver politiker er dybt moralsk og har meninger om det, han iagttaget?*, eller at anvende en deklarativ eller en interrogativ i stedet for en imperativ til at formulere en opfordring, som i *Der er virkelig grund til at råbe vagt i gevær og Kan vinduet åbnes herinde?*.

Denne type af grammatiske metaforer er i særlig grad afhængige af en række ekstrasproglige faktorer, nemlig

Paralinguistic and behavioural features such as voice quality, facial expression and gesture.
 [...] Features of the context of situation: what is going on, who is taking part, and what the speech acts are designed to achieve. [...] Features of the context of culture... (ibid., p. 365).

Hallidays beskrivelse af interpersonelle (leksiko)grammatiske metaforer i *An Introduction to Functional Grammar* er ikke meget andet end et signalement, og man kan derfor kritisere beskrivelsen for ikke at være stort andet end et lettere overfladisk katalog, hvis komponenter er (i) en oversigt over typer af modalitetsmetaforer; disse nævnes og opregnes, men beskrives ikke i dybden, og (ii) en gennemgang af typer af modalitetsmetaforik, som primært er en uddybning af det kongruente modalitetssystem, som Halliday tidligere i bogen har beskrevet.

Metafunktionernes metaforiseringspotentiale

Som afrunding på dette afsnit om de hallidayske typer af grammatiske metaforer vil jeg ganske kort rekapitulere, hvilke metafunktioner – og dermed hvilke leksikogrammatiske systemer – der ifølge Halliday har et metaforiseringspotentiale. Et metaforiseringspotentiale skal forstås som muligheden for at skabe både typiske og atypiske leksikogrammatiske realiseringer af den (næsten) samme betydning. Den korte opsummering her skal tjene som basis for fremhævelse af forskelle og ligheder mellem opfattelsen af grammatiske metaforer hos Halliday (og Matthiessen) og de opfattelser af begrebet, som hovedafsnit 5.2 rummer.

Hos Halliday (ibid.) finder vi følgende hovedtyper af grammatiske metaforer:

- Den ideationelle grammatiske metafor, som kan inddeles i undertyperne ”metaphors of transitivity” (ibid., p. 344) og ”ideational metaphors” (ibid., p. 352). Førstnævnte type er den, som ovenfor er benævnt metaforiseringer uden rangskifte eller sammentrækning fra sætningskompleks til sætning, mens sidstnævnte er den type, der også benævnes nominaliseringer, og som er metaforiseringer, der på det leksikogrammatiske stratum involverer rangskifte og/ eller sammentrækning fra sætningskompleks til sætning. Forskellen mellem de to typer er, at den første ikke nødvendigvis involverer metaforisering af logisk betydning, mens den sidstnævnte gør netop dette.
- Den interpersonelle grammatiske metafor, som også findes i to undertyper, nemlig ”metaphors of modality” (ibid., p. 354) og ”metaphors of mood” (ibid., p. 363). Førstnævnte type er ovenfor benævnt modalitetsmetafor og er koncist udtrykt den kategori, der rummer alle de atypiske realiseringer, hvor modaliteten i en ytring ikke er realiseret inden for Modus (af enten en Modusadjunkt eller af et modalverbum). Sidstnævnte type har vi, når en anden sætningstype end den typiske er anvendt til at realisere en ytringsfunktion.

Dermed er de overordnede leksikogrammatiske systemer, der har et variationspotentiale (i) i den ideationelle metafunktion TRANSITIVITET og LOGIKOSEMANTIK og (ii) i den interpersonelle metafunktion MODUS og MODALITET. Det er i denne sammenhæng værd at bemærke, at Halliday ikke opererer med muligheden for tekstuelle metaforer. Således rummer THEMA og tekstuel betydning intet metaforiseringspotentiale.

Potentialet for grammatisk metaforisering i den logiske metafunktion skriver Halliday intet om i *An Introduction to Functional Grammar*, så hvorvidt denne metafunktion har et selvstændigt metaforiseringspotentiale bliver intetsteds tydeligt. Tydeligt er det derimod i senere arbejde af Halliday (jf. Halliday & Matthiessen 1999, p. 295), at denne type betydning kan realiseres såvel typisk som atypisk, når den sammen med eksperientiel betydning fungerer som ideationel betydning. Og som sådan fungerer metaforiseringspotentialet i den logiske metafunktion som en væsentlig mekanisme i forbindelse med leksikogrammatiske metaforer rummende nominaliseringer.

5.1.2 Den ”grammatiske” metafor

Ligeegyldigt hvilken metafortype, det drejer sig om, er det en væsentlig pointe, at Halliday betragter den grammatiske metafor som en primært grammatisk (og ikke leksikalsk) størrelse – og tager som sådan betegnelsen seriøst (jf. Halliday 1993b, p. 79, og Halliday 1996c, p. 191).

I henhold til tesen om ”lexis as most delicate grammar”¹²¹ kan grammatiske metaforer imidlertid regnes som mere generelle – altså mindre specificerede – varianter af leksikalske metaforer. Således involverer grammatiske metaforer

...the reconstrual of one domain in terms of another domain, where both are of a very general kind. [...] Lexical metaphor also involves the reconstrual of one domain in terms of another domain; but these domains are more delicate in the overall semantic system (Halliday & Matthiessen 1999, p. 233).

Grammatisk metaforisering fungerer på denne vis i teorien sammen med leksikalsk metaforisering, og selvom begge typer af metaforisering i praksis ikke behøver at finde simultant sted, er det ofte tilfældet – at den leksikalske metaforisering er en (i forbindelse med specificeringskontinuumet) uddybning af den grammatiske metafor.

Idet grammatiske metaforer er mere generelle typer af sproglig variation, end leksikalske metaforer er, kan potentialet for grammatisk metaforisering lettere kortlægges end potentialet for leksikalsk metaforisering. Taverniers udtrykker denne sammenhæng på glimrende vis, når hun skriver, at

...grammatical metaphor is based on a difference between construction types rather than a variation between different meanings of the same lexeme. Accordingly, *grammatical metaphor* is more regular (more routinized), and therefore, in terms of innovative creativity, is more restricted than lexical metaphor: grammatical metaphor itself can be defined in terms of a limited number of construction types (Taverniers 2002, p. 11).

¹²¹ Se afsnit 3.2.1.

5.2 Øvrige systemisk funktionelle beskrivelser af grammatiske metaforer

Som perspektiv på afsnit 5.1 vil jeg i dette afsnit kritisk gennemgå en række anerkendte systemisk funktionelle bud på ændringer, uddybninger og præciseringer af den hallidayske grammatiske metafor.

Et af problemerne i en gennemgang som den nedenfor er at finde passende danske eksempler til at illustrere de forskellige opfattelser. To strategier er her mulige: Enten oversætter man ved at finde eksempler, der passer fuldt ud i en dansk kontekst. Eller også oversætter man så direkte som muligt. Med den første strategi er man i gang med mere end en oversættelse og præsentation af forskellige opfattelser – man er i gang med en egentlig applicering af disse opfattelser til dansk. Med den sidste strategi er man tro over for udgangspunktet og gengiver således mere direkte en opfattelse. Den første strategi rummer det problem, at man snarere kommer til at gennemgå sin egen opfattelse af et emne end den opfattelse, som man egentlig ønsker at give et signalement af. Den sidste strategi rummer det problem, at eksemplerne kan være uklare. I dette hovedafsnit har jeg valgt den sidste strategi – netop fordi mit ærinde er at give et så tro signalement af opfattelserne som muligt. Min egen opfattelse – appliceringen af idéen om grammatiske metaforer til dansk – følger som det særskilte afsnit 5.4, ligesom det jo er emnet for kapitlerne 6, 7 og 8.

5.2.1 Martins grammatiske metafor

Jim Martin opererer i sit hovedværk *English Text* med fem typer af grammatiske metaforer, nemlig en metaforype for hver metafunktion samt en for den ideationelle metafunktion. Således giver det ifølge Martin ræson at skelne mellem (i) ideationelle grammatiske metaforer, (ii) logiske grammatiske metaforer, (iii) eksperientielle grammatiske metaforer, (iv) interpersonelle grammatiske metaforer og (v) tekstuelle grammatiske metaforer. Eksempler på de forskellige typer findes i nedenstående Skema 5-1 (efter ”Table 6.15”, Martin 1992, p. 406).

Metafunktion	ikke-metaforisk	metaforisk
Ideationel:		
logisk (konneksion)	<i>derfor</i>	<i>grund</i>
eksperientiel (proces)	<i>opfatte</i>	<i>opfattelse</i>
Interpersonel (modalitet)	<i>kunne</i>	<i>mulighed</i>
Tekstuel (reference)	<i>han</i>	<i>dette punkt</i>

Skema 5-1: Eksempler på grammatiske metaforer i forskellige metafunktioner

I følge Martin involverer de ovenstående eksempler alle nominaliseringer, som er den væsentligste mekanisme i forbindelse med skabelsen af grammatiske metaforer (ibid., p. 406). Herudfra pointerer han, at grammatiske metaforer rummer en stærk tendens til at konstruere betydning som gen-

stande – og derved også inden for lingvistikken at se tekster mere som objekter end som processer (: ”Construing meaning as a thing in other words means construing text as a material object” (ibid., p. 406)).

Martins ideationelle grammatiske metafor

Af Skema 5-1 ovenfor fremgår intet eksempel på en ideationel metafor, hvilket skyldes, at Martin behandler disse som en hybrid involverende både eksperientiel og logisk grammatisk metaforisering. Når logiske og eksperientielle grammatiske metaforer interagerer har vi på samme tid en atypisk realisering af en forbinder og af en (eller flere) proces(s), hvilket følgende er et eksempel på:

5a. *Nedlæggelsen af landsbyskoler skyldes budgetoverskridelser.* Simplekssætning.

I sætningen i 5a har vi ifølge en martinsk analyse to eksperientielle grammatiske metaforer, nemlig *Nedlæggelsen af landsbyskoler* og *budgetoverskridelser*, som er forbundet af den logiske grammatisk metafor *skyldes*. En mere typisk realisering af betydningen i ovenstående sætning kan fremkomme ved at udpakke nominaliseringerne i de eksperientielle grammatiske metaforer og realisere den logiske forbindelse gennem et Subjunktionale frem for gennem en Proces. Herved fås følgende (ikke-metaforiske) eksempel:

5b. *Vi nedlægger landsbyskoler, fordi vi/ de (?) har overskredet budgettet.* Sætningskompleks: $\alpha^x\beta$.

Martins logiske grammatiske metafor

Logiske grammatiske metaforer betegner ifølge Martin de tilfælde, hvor en logisk forbinder ikke realiseres af en tekstuel Adjunkt, et Konjunktionale eller et Subjunktionale, men af en anden sætningsfunktion. Eksempler på logiske grammatiske metaforiseringer er givet i Skema 5-2 (bearbejdning af ”Table 6.16”, Martin 1992, p. 408).

Betydning	Leksikogrammatisk realisering + eksempel			
	ikke-metaforisk	eksempel	eksempel	metaforisk
konditional forbinder	parataktisk Konjunktional	<i>så</i>	<i>bevirke</i>	Proces
temporal forbinder		<i>der næst</i>	<i>følge</i>	
kausal forbinder	hyptaktisk Konjunktional	<i>fordi</i>	<i>grund</i>	Ting
temporal forbinder		<i>efter</i>	<i>efterfølger</i>	

Skema 5-2: Eksempler på logiske grammatiske metaforer

De logiske grammatiske metaforer i Skema 5-2 kan uddybende eksemplificeres som i Skema 5-3 på næste side.

Ikke-metaforisk	Metaforisk
Vedtages lovforslaget, <u>så</u> stiger de administrative omkostninger.	Vedtagelsen af lovforslaget <u>bevirker</u> øgede administrative omkostninger.
Først kom Stefan i mål, <u> dernæst</u> Knud	I målet <u>fulgte</u> Knud efter Stefan.
Juristen blev fyret, <u>fordi</u> han brød reglerne.	På <u>grund</u> af regelbrud blev juristen fyret.
"De to tårne" kom <u>efter</u> "Eventyret om ringen".	"De to tårne" er <u>efterfølger</u> til "Eventyret om ringen".

Skema 5-3: Uddybende eksempler på logiske grammatiske metaforer

De logiske grammatiske metaforer hos Martin skabes gennem en af følgende to mekanismer (i) forbinder realiseret af nominalisering eller (ii) forbinder realiseret af verbalisering.

Den første mekanisme (i) findes i sætningen *Den tidligere så ansete skuespiller kunne ikke længere få engagementer på grund af druk*, hvor *på grund af* er en nominalisering svarende til Subjunktionalet *fordi* i sætningskomplekset *Den tidligere så ansete skuespiller kunne ikke længere få engagementer, fordi han drak*. En anden nominalisering af *fordi* i samme ko-tekst findes som *grundet* i sætningen *Grundet druk kunne den tidligere så ansete skuespiller ikke længere få engagementer*.

Type (ii) sås i forbindelse med eksempel 5a ovenfor. I 5a realiseres den logiske forbindelse af Processen *skyldes*, hvorfor vi her står med et eksempel på metaforisering gennem verbalisering.

Martins eksperientielle grammatiske metafor

Ifølge Martin er eksperientielle grammatiske metaforer kendetegnede ved et brud med principperne om, at "actions" (ibid., p. 409) realiseres af Processer formet af verbaler og "qualities and participants" (ibid., p. 409) realiseres af funktioner formet af nominaler.

Eksempler på, hvad Martin opfatter som eksperientielle grammatiske metaforer, er givet i nedenstående Skema 5-4 (efter "Table 6.17", ibid., p. 410).

Betydning	Leksikogrammatisk realisering + eksempel			
	ikke-metaforisk	eksempel	eksempel	metaforisk
handling	Proces	<i>læser</i>	<i>læsning</i>	Ting
kvalitet	Beskriver	<i>hurtig</i>	<i>hurtighed</i>	Ting
			<i>hurtigt</i>	Adjunkt
participant	Ting	<i>katastrofe</i>	<i>katastrofalt</i>	Beskriver
		<i>computer</i>	<i>computerisere</i>	Proces

Skema 5-4: Eksempler på eksperientielle grammatiske metaforer

De eksperientielle grammatiske metaforer i Skema 5-4 kan uddybende eksemplificeres som i Skema 5-5.

Ikke-metaforisk	Metaforisk
Barnet <u>læser</u> hele tiden.	<u>Læsning</u> optager meget af barnets tid.
Han er en <u>hurtig</u> tænder.	<u>Hurtigheden</u> i hans tankegang... Han tænker <u>hurtigt</u> .
<u>Katastrofen</u> ramte World Trade Center d. 11. september 2001	Et <u>katastrofalt</u> angreb ramte World Trade Center d. 11. september 2001.
Vi bruger en <u>computer</u> i det meste af vores arbejde.	Vi har <u>computeriseret</u> det meste af vores arbejde.

Skema 5-5: Uddybende eksempler på eksperientielle grammatiske metaforer

Det sidste eksempel demonstrerer, at eksperientielle grammatiske metaforer ikke alene forekommer som bevægelsen fra proces til genstand (på det leksikogrammatiske stratum som bevægelsen fra verbal til nominalisering heraf). Også bevægelsen fra genstand til proces (altså på det leksikogrammatiske stratum verbaliseringen af et nomen) betragter Martin som eksperientielle grammatiske metaforer. Martin påpeger, at sådanne metaforiseringer oftest forekommer inden for tekniske betydningsdomæner – jf. fx parrene *teknik* → *teknikalisere* og *elektricitet* → *elektrificere*. Et eksempel på en verbalisering hørende et ikke-teknisk domæne til er *Men selv de roligste rejseførere talte faktisk om den alvorlige risiko for at blive udplyndret, slået ned og dolket i Georgetown*, hvor partcipiet *dolket* er en verbalisering af substantivet *dolk*.

Martins interpersonelle grammatiske metafor

Martins opfattelse af den interpersonelle grammatiske metafor er ganske lig Hallidays. Således opererer også Martin med to undertyper af interpersonelle grammatiske metaforer, nemlig i forbindelse med (i) forskellige "realisations of SPEECH FUNCTION in MOOD" (ibid., p. 412) og (ii) realiseringer af "Assessments of probability, usuality, inclination and obligation" (ibid., p. 412). Førstnævnte type opstår, når en anden sætningstype end den typiske er anvendt til at realisere en ytringsfunktion. Sidstnævnte type er den kategori, der rummer alle de realiseringer, hvor modaliteten i en ytring ikke er realiseret af et modalverbum.

Det er værd at bemærke, at hvor Halliday både betragter modalitet realiseret af en Adjunkt og modalitet realiseret af et modalverbum som typiske realiseringer (der altså ikke danner metaforer), er kun sidstnævnte typisk for Martin. Dette er også tydeligt i Skema 5-6 på næste side (bearbejdning af "Table 6.19", ibid., p. 413), der rummer eksempler på den martinske opfattelse af, hvad en interpersonel grammatisk modalitetsmetafor er.

Betydning	Leksikogrammatisk realisering + eksempel			
	ikke-metaforisk	eksempel	eksempel	metaforisk
sandsynlighed/ mulighed	modalverbum	at kunne*	<i>muligvis*</i>	Adjunkt
			<i>mulig</i>	Vurderer
			<i>mulighed</i>	Ting
			<i>jeg regner med...</i>	projicerende Pro- ces
vanlighed		at ville*	<i>sædvanligvis*</i>	Adjunkt
			<i>sædvanlig</i>	Vurderer
			<i>sædvane</i>	Ting
			<i>jeg forudsiger...</i>	projicerende Pro- ces
forpligtelse		at skulle*	<i>forudsat at</i>	Subjunktion
			<i>at være forpligtet til*</i>	ekspansion af Prædikator
			<i>nødvendigvis*</i>	Adjunkt
			<i>nødvendig</i>	Vurderer
			<i>nødvendighed</i>	Ting
villighed/ tilladel- se		at måtte*	<i>jeg insisterer på...</i>	projicerende Pro- ces
			<i>så</i>	Konjunktion
			<i>at have lov til*</i>	ekspansion af Prædikator
	<i>gerne*</i>		Adjunkt	
	<i>rette</i>		Vurderer	
		<i>rettighed</i>	Ting	
		<i>jeg anbefaler...</i>	projicerende Pro- ces	
		<i>i fald</i>	Subjunktion	

Skema 5-6: Eksempler på interpersonelle grammatiske modalitetsmetaforer¹²²

De interpersonelle grammatiske metaforer i Skema 5-4 kan uddybende eksemplificeres som i Skema 5-7.

Ikke-metaforisk	Metaforisk
<i>Han <u>kan</u> have mærket hendes varme hud</i>	<i>Han mærker <u>muligvis</u> hendes varme hud.</i>
	<i>Den <u>mulige</u> berøring af hendes varme hud...</i>
	<i>At komme til at mærke hendes varme hud er en <u>mulighed</u>.</i>
	<i>Jeg <u>regner med</u>, at han kommer til at mærke hendes varme hud.</i>
	<i><u>Hvis</u> han mærkede hendes varme hud...</i>

¹²² De med asterisk markerede eksempler er dem, som for dansk er medtaget som typisk realiseringer af modalitet på sætningsrang – og som derfor ikke har et metaforiseringspotentiale (jf. Andersen et al. 2001, p. 73ff.).

<p>Han <u>vil</u> le højt og brovtende af en hvilken som helst fare.</p>	<p><u>Sædvanligvis</u> ler han højt og brovtende af en hvilken som helst fare.</p>
	<p>Hans <u>sædvanlige</u> latter over for fare er høj og brovtende.</p>
	<p>At le højt og brovtende af enhver mulig fare er en hans <u>sædvane</u>.</p>
	<p><u>Jeg forudsiger</u>, at han ler højt og brovtende af en hvilken som helst fare.</p>
	<p><u>Forudsat at</u> han ler, sker det højt og brovtende.</p>
<p>Kommuner, der ikke overholder regeringens målsætning om pladsgaranti til daginstitutioner, <u>skal</u> supplere børnepasningsorlovsydelsen op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud.</p>	<p>Kommuner, der ikke overholder regeringens målsætning om pladsgaranti til daginstitutioner, <u>er forpligtet til</u> at supplere børnepasningsorlovsydelsen op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud.</p>
	<p>Kommuner, der ikke overholder regeringens målsætning om pladsgaranti til daginstitutioner, <u>supplerer nødvendigvis</u> børnepasningsorlovsydelsen op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud.</p>
	<p>Den <u>nødvendige</u> supplerings af børnepasningsorlovsydelsen op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud...</p>
	<p>Supplerings af børnepasningsorlovsydelsen op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud, er en <u>nødvendighed</u> i de kommuner, der ikke overholder regeringens målsætning om pladsgaranti til daginstitutioner.</p>
	<p><u>Jeg insisterer på</u>, at kommuner, der ikke overholder regeringens målsætning om pladsgaranti til daginstitutioner, <u>supplerer</u> børnepasningsorlovsydelsen op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud.</p>

	<i>Når kommuner ikke overholder regeringens målsætning om pladsgaranti til daginstitutioner, <u>så</u> supplerer de børnepasningsordlydelserne op til maksimum dagpengesats til de forældre, hvis barn ikke har fået et dagpasningstilbud.</i>
<i>Mælk <u>må</u> indeholde en lille koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer.</i>	<i>Mælk <u>har lov til</u> at indeholde en lille koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer.</i>
	<i>Mælk indeholder <u>gerne</u> en lille koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer.</i>
	<i>Den <u>rette</u> koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer i mælk er lille.</i>
	<i>At efterlade en lille koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer i mælk er mejeristens <u>rettighed</u>.</i>
	<i><u>Jeg anbefaler</u>, at mælk indeholder en lille koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer.</i>
	<i><u>I fald</u> mælk indeholder en lille koncentration af 80 forskellige antibiotika til kreaturer, er det i orden.</i>

Skema 5-7: Uddybende eksempler på interpersonelle grammatiske modalitetsmetaforer

Ifølge Martin består den væsentligste forskel mellem ideationelle og interpersonelle grammatiske metaforer i, at

Unlike ideational metaphors, interpersonal metaphors are not so much concerned with packaging information as Theme or new as with what Halliday has described as modal responsibility [...] – they arrange the Mood functions which are appropriate for particular interactants. Because of this ineffability this interpersonal texturing needs to be explored in context (ibid., p. 412; jf. Halliday 1994a, p. 365).

Martins tekstuelle grammatiske metaforer

I modsætning til Halliday argumenterer Martin for, at den tekstuelle metafunktion har et metaforiseringspotentiale, hvorfor han opererer med den distinkte kategori tekstuelle grammatiske metaforer.

Som tekstuelle metaforer nævner Martin ”meta-message relation, text reference, negotiating texture [and] internal conjunction¹²³” (ibid., p. 416).

De ovennævnte martinske typer af tekstuelle grammatiske metaforer skal forstås i forlængelse af hans stratifikationsidé, hvor de sproglige strata ikke er leksikogrammatik og semantik som hos Halliday, men leksikogrammatik og diskurssemantik. I forhold til den danske version af systemisk funktionel lingvistik er idéen om et diskurssemantisk stratum ikke slået an (jf. Andersen 2000, Andersen et al. 2001 og Smedegaard 2002), hvorfor Martins tekstuelle grammatiske metaforer ikke umiddelbart kan diskuteres i forhold til (den systemisk funktionelle beskrivelse af) dansk. Af samme årsag vil jeg ikke gå dybere i gennemgangen af Martins tekstuelle grammatiske metaforer. Senere i dette kapitel vender jeg dog tilbage til de tekstuelle grammatiske metaforer, idet jeg diskuterer, om den tekstuelle metafunktion overhovedet har et metaforiseringspotentiale – og i givet fald hvad en tekstuel metafor så er på dansk.

Forskellen mellem Hallidays og Martins opfattelser af den grammatiske metafor

Martins bud på en konkretisering af idéen om den grammatiske metafor – altså hans beskrivelse af metaforer (i engelsk) – er væsentlig mere omfattende end Hallidays lignende beskrivelse. Således opererer Martin i modsætning til Halliday med tekstuelle metaforer, og han gør væsentligt mere ud af beskrivelsen af logiske metaforer.

I det hele taget rummer Martins beskrivelse flere typer og undertyper af leksikogrammatiske metaforer end Hallidays beskrivelse. Martin regner med andre ord flere typer af sproglig variation som metaforiske, end Halliday gør.

Som allerede nævnt er det værd at bemærke, at hvor Halliday både betragter modalitet realiseret af en Adjunkt og modalitet realiseret af et modalverbum som typiske realiseringer (der altså ikke danner metaforer), er kun sidstnævnte typisk for Martin. Martin har altså her en type af modalitetsmetafor, som Halliday ikke har. Dette er ikke problematisk. Problematisk er det imidlertid, at der ikke synes at være noget belæg for ikke at regne med Adjunkter som typiske realiseringer af modalitet. Adjunkter (realiserende modalitet) indgår typisk i en sætnings Modus. Modus er det element, der rummer sprogets potentiale til at farve en situation interpersonelt – det er det element, der rummer sprogets ressourcer til at gøre (ideationel) betydning relevant i en bestemt situation mellem bestemte aktører i en bestemt tid. Som en af sprogets interpersonelle ressourcer er det derfor helt oplagt, at modalitet realiseres af funktioner i Modus. Og dermed synes det ikke at være metaforisk, når modalitet realiseres af en Adjunkt.

¹²³ Termen ”internal conjunction” skal forstås i forhold til ”external conjunction”. En ”internal conjunction” er en retorisk og (intra-)tekstuel kohæsiionsmekanisme, mens en ”external conjunction” er en verdensgengivende, situationel og ekstratekstuel kohæsiionsmekanisme. Halliday og Hasan beskriver de to som følger: ”the conjunction may be located in the phenomena that constitute the content of what is being said (external), or in the interaction itself, the social process that constitutes the speech event (internal)” (Halliday og Hasan 1976, p. 321).

Ikke kun betydning realiseret af interpersonelle Adjunkter, men også Adjunkter realiserende ideationel betydning betragtes i visse tilfælde som atypiske realiseringer af Martin. Af Skema 5-4 fremgår det således, at det er metaforisk, når en kvalitet realiseres af en Adjunkt. *Han tænker hurtigt* rummer således ifølge Martin den eksperientielle kvalitetsmetafor *hurtigt*. Denne står over for *Han er en hurtig tænker*, hvor kvaliteten *hurtig* realiseres af en Beskriver. Jeg har ikke – hverken i mine praktiske analyser af autentisk tekst eller i litteraturen – fundet belæg for, at det skulle være mere metaforisk at realisere en kvalitet af en Adjunkt (på sætningsrang) end af en Beskriver (på gruppe-rang). Således er også denne metaforiske undertype hos Martin problematisk.

Blandt Martins eksperientielle grammatiske metaforer er det ikke kun kvalitetsmetaforen, der er problematisk. Det er participantmetaforen også. En participantmetafor er kendetegnet ved den semantiske mekanisme, at en genstand transformeres til en proces. Det er en semantisk afspejling af den leksikogrammatiske mekanisme, at et nomen verbaliseres. Vi så mekanismen i Skema 5-5, hvor *computer* blev til *computeriseret*. En transformation fra genstand til proces er ifølge Halliday ikke en grammatisk metafor. Det er en transkategorisering.

I Martins beskrivelse af grammatiske metaforer finder vi altså en række problemområder, som skal afklares, før den kan være et fuldgyldigt alternativ til Hallidays. Hvorvidt Thompsons bud er mere dækkende er til diskussion i næste afsnit.

5.2.2 Thompsons grammatiske metafor

Thompson er på linie med Halliday i de basale forhold om grammatiske metaforer. Således er det også Thompsons opfattelse, at den grammatiske metafor opstår, fordi sproget som et stratificeret system rummer forskellige måder leksikogrammatisk at realisere den næsten samme betydning på (jf. Thompson 1996, p. 164f.).

Af disse forskellige måder at realisere den næsten samme betydning på, er nogle mere typiske end andre, og overgangen fra typisk til atypisk er glidende – der er altså tale om et kontinuum, hvorpå typisk og atypisk realisering fungerer som poler. I forhold til en atypisk realisering kan en typisk realisering koncist betragtes som en realisering, der er

... 'closer to the state of affairs in the external world'. In simple terms, nouns congruently encode things, and verbs congruently encode happenings (ibid., p. 165).

På ovenstående baggrund for, hvad typisk ("congruent") dækker over, definerer Thompson en grammatisk metafor som

...the expression of a meaning through a lexico-grammatical form which originally evolved to express a different kind of meaning (ibid., p. 165).

Thompsons betragtninger om grammatiske metaforer er altså i det teoretiske udgangspunkt lig Hallidays. Men i beskrivelsen adskiller hans opfattelse sig fra Hallidays. Thompson bryder således med Hallidays i sin taksonomi over typer af metaforer. For det første opererer Thompson nemlig – som Martin – med, at den tekstuelle metafunktion rummer et metaforiseringspotentiale. For det andet synes han intetsteds at beskrive den ideationelle grammatiske metafor. Logiske og eksperientielle grammatiske metaforer opererer Thompson med, men han foretager ikke nogen tydelig blanding af disse typer med den ideationelle grammatiske metafor som resultat. Thompson har i sin taksonomi følgende fire typer af grammatiske metaforer: (i) eksperientielle metaforer, (ii) logiske metaforer, (iii) interpersonelle metaforer og (iv) tekstuelle metaforer.

Thompsons eksperientielle grammatiske metafor

De eksperientielle grammatiske metaforer hos Thompson kan inddeles i to typer, nemlig (i) den type metafor, som opstår, når en proces realiseres af et atypisk valg af Proces og (ii) den type metafor, der på det leksikogrammatiske stratum er kendetegnet ved nominalisering.

I forhold til type (i) – som vi også finder hos Halliday¹²⁴ – giver Thompson den tommelfingerregel, at

If a transitivity analysis does not seem to reflect adequately the state of affairs being referred to, it is very likely that the meaning is being expressed metaphorically (ibid., p. 166).

Som et redskab til udpakning af denne type af eksperientielle metaforer foreslår Thompson en ”parallel analysis” (ibid., p. 166). En sådan analyse kan eksemplificeres som nedenfor, hvor en mental proces realiseres på atypisk vis af en Materiel Proces:

<i>Min hjerne</i>	<i>gør</i>	<i>knuder</i>	Metaforisk
Aktør	Materiel	Mål	
<i>'Jeg'</i>	<i>'tænker'</i>	<i>'skidt'</i>	Ikke- metaforisk
Sanser	Mental	Kvalitet	

Den anden type af eksperientielle metaforer hos Thompson, som altså er karakteristisk ved nominalisering, defineres som ”the use of a nominal form to express a process meaning” (ibid., p. 167). Skema 5-8 på næste side giver et par tilfælde af denne type af grammatisk metafor samt udpakninger heraf.

¹²⁴ Jf. ovenstående afsnit 5.1.1.

Metaforisk	Ikke-metaforisk
<i>Opvarmningen til 1200°C af glasskårene foregår i smelteoven.</i>	<i>Glasskårene <u>varmes op</u> til 1200°C i smelteovnen.</i>
<i>Placeringen af smelteovnen i midten af fabrikken er praktisk</i>	<i>Af praktiske hensyn er smelteovnen <u>placeret</u> i midten af fabrikken.</i>

Skema 5-8: Tilfælde af eksperimentielle grammatiske metaforer

Ovenstående er tilfælde, hvor nominaliseringen ikke medfører en ændring i sætningsstruktur og dermed en ændret realisering af den logiske betydning. De grammatiske metaforiseringer ovenfor er dermed alene eksperimentielle og ikke ideationelle. Ofte er nominaliseringer imidlertid part i en mere omfattende grammatisk metaforisering, som også involverer metaforiseringen af logisk betydning; dette fører os frem til næste afsnit.

Thompsons logiske metaforer

Ligesom Martin betegner Thompson det som logiske grammatiske metaforer, når en logisk forbindelse ikke realiseres af en tekstuel Adjunkt, af et Konjunktionel eller af et Subjunktionel, men af en Proces. Et tilfælde af dette findes i Skema 5-9.

Metaforisk	Ikke-metaforisk
<i>Indførelsen af grønne afgifter fra regeringens side <u>medfører</u> ikke i første omgang skattelettelser.</i>	<i><u>Selvom</u> regeringen indfører grønne afgifter, lettes skatten ikke i første omgang.</i>
<i>At regeringen indfører grønne afgifter <u>bevirker</u> ikke i første omgang skattelettelser.</i>	

Skema 5-9: Tilfælde af logiske grammatiske metaforer

I Skema 5-9 er den logiske metafor til stede ved, at Subjunktionalet *Selvom* verbaliseres til hhv. *medfører* og *bevirker*. Men det er ikke den eneste metafor, vi finder i skemaet. Også eksperimentielle grammatiske metaforer formet af nominaliseringer er godt repræsenterede, både som *indførelsen* og *skattelettelser*.¹²⁵

De to metaforer i ovenstående skema vil både Halliday og Martin betegne som ideationelle metaforer, idet de på samme tid rummer metaforisering af både eksperimentiel og logisk betydning: eksperimentiel grammatisk metaforisering gennem nominaliseringerne og logisk grammatisk metaforise-

¹²⁵ Jeg vælger her at overse *regeringen*, da dette nominale trods den manglende versal i begyndelsen har kvaliteter som et proprium. Og som en genstand. Således har vi ikke en proces, der realiseres af en nominalisering, men en genstand, der realiseres af en nominalisering. Den tværstråle sammenhæng genstand-nomen er typisk (og dermed ikke potentielt metaforisk). *Regering* er et eksempel på en død grammatisk metafor. Disse vender jeg tilbage til i kap. 8.

Muligheden eksisterer for, at...

Det er muligt, at...

Det er usikkert, om...

Det er nødvendigt, at...

I det følgende tilfælde findes tre realiseringer af modalitet>modalisation>mulighed, men kun den midterste realisering gennem modalverbet *kan* er ifølge Thompson typisk: *Efter adoptionscirkulærets §20 gælder det anførte ikke, hvis det er muligt, at moderens nuværende eller tidligere ægtefælle kan være far til barnet, eller hvis en mand under faderskabssagen kræver at blive anerkendt som far og har mulighed for det efter de gældende regler.*

Sprobrug med ”explicit objective modality” som de ovenstående er ikke alene om at fungere som grammatiske metaforer for modalitet. Også sprogbrug med ”explicit subjective modality” er metaforiske. Sådant sprogbrug er allerede beskrevet i afsnittet om Hallidays syn på grammatiske metaforer, men argumentationen skal her kort uddybes med Thompsons pointer. ”Explicit subjective modality” har vi ifølge Thompson i et sætningskompleks som

Så vi afviser forslaget, men siger et rungende ja til en alsidig, fair og fri europadebat, og jeg er sikker på, at den vil alle, der er til stede her i dag, nok bidrage til.

I den understregede del af ovenstående tilfælde skabes der spænding mellem den leksikogrammatisk dominerende projicerende sætning *jeg er sikker på* og den semantisk dominerende projicerede sætning *at den skal alle, der er til stede her i dag, nok bidrage til*. Hermed er den grammatiske metafor en realitet, for spørgemarkeres ovenstående udsagn, relaterer Spørgeadjunkten sig til den projicerede sætning. Således er det tydeligt, at den projicerende sætning *jeg er sikker på* ikke har semantisk pondus til at fungere som en selvstændig ytringsfunktion i en diskurs, men snarere er en modalitetstilskrivning – og det understregede sætningskompleks kunne mere typisk realiseres som sætningen *Sandsynligvis vil alle, der er til stede her i dag, bidrage til (en fair og fri europadebat).*

Thompsons tekstuelle grammatiske metaforer

Ligesom Martin opererer også Thompson med tekstuelle grammatiske metaforer – dog af en anden slags end Martins. Thompson udtrykker også sin usikkerhed om, hvorvidt det overhovedet er teoretisk og praktisk adækvat at operere med et metaforiseringspotentiale for tekstuel betydning (jf. *ibid.*, p. 176).

Thompsons tekstuelle grammatiske metaforer er leksikogrammatiske realiseringer, som tager form af sætningskløvnings, altså fx *Det er en ny version af 'Cabaret', teatret har sat op*, hvortil den ikke kløvede sætning *Teatret har sat en ny version af 'Cabaret' op* svarer.

I kløvningen analyserer Thompson både *Det* og *teatret har sat op* som Subjekter¹²⁶, og han anfører, at opsplitningen af et Subjekt i to er atypisk. Af denne grund er betydning realiseret af sætningskløvninger at betragte som tekstuel metaforisk sprogbrug.

Thompsons syn på grammatiske metaforer

Det er værd at bemærke – ikke mindst i sammenligningen med Hallidays og Martins opfattelser og beskrivelser af grammatiske metaforer – at Thompson konsekvent tager udgangspunkt i sprogets eksperientielle mekanismer i sin beskrivelse. Hermed mener jeg, at det for Thompson synes som om, at eksperientielle metaforer er de egentlige, på baggrund af hvilke alle andre typer kan og skal opfattes. En sådan opfattelse er problematisk, idet et eventuelt metaforiseringspotentiale for de forskellige metafunktioner ikke bør bedømmes og betragtes med eksperientielle briller, men i stedet skal bedømmes på egne præmisser – altså med interpersonelle briller på muligheden for at metaforisere interpersonel betydning, logiske briller på muligheden for at metaforisere logisk betydning, etc.

Som coda til sin gennemgang af grammatiske metaforer påpeger Thompson den store udfordring, det er at arbejde med grammatiske metaforer, idet han gør opmærksom på, at

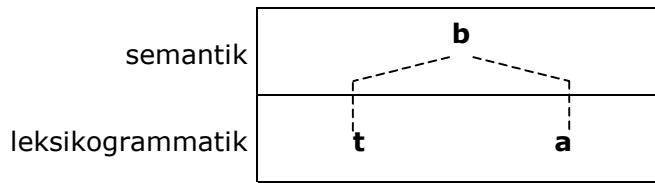
One of the dangers of the concept of grammatical metaphor is that it opens a potentially bottomless pit of possible rewordings. It is difficult to decide at what point you are crossing from unpacking the meanings that are there to importing meanings that were not there before; it is also difficult to decide at what point you arrived at a reading that is sufficiently congruent; and it is even difficult sometimes to decide whether a wording is actually metaphorical or not [...]. There is no answer to this dilemma: the concept is essential in explaining how the language works, but it is a dangerously powerful one (ibid., p. 177).

Den nævnte udfordring er netop det, der gør det væsentligt at udvikle en samlet og gennemarbejdet teori om og beskrivelse af (leksiko)grammatisk metaforisering. Uden en sådan bliver for meget angående (leksiko)grammatiske metaforer til impressionisme.

5.2.3 Ravellis grammatiske metafor

I modsætning til både Martin og Thompson bevæger Ravelli sig ikke ind i en særegen diskurs om, hvilke typer af grammatiske metaforer der findes. På dette punkt er hun tro mod Hallidays tanker og opererer med hhv. interpersonelle og ideationelle grammatiske metaforer (Ravelli 1988, p. 138). Når hendes idéer skal medtages her under de systemisk funktionelle alternativer til Hallidays opfattelse af grammatiske metaforer, skyldes det, at hun som den første er skeptisk over for praksissen med at behandle grammatiske metaforer 'som samme semantik, forskellig leksikogrammatik' (jf. Halliday 1994a, p. 342). Denne praksis kan efter Ravelli (1988, p. 136) illustreres som i Fig. 5-4 på næste side.

¹²⁶ Thompsons analysepraksis er analog med den traditionelt danske, hvor *Det* fungerer som foreløbigt subjekt, mens *teatret har sat op* fungerer som egentligt subjekt (jf. Diderichsen 1957, p. 174, 183).

b: betydning / **t:** typisk realisering / **a:** atypisk realisering

Fig. 5-4: Grammatisk metafor som variation i realisering

Bag en model som den ovenstående ligger, at den typiske realisering er “the ‘most straightforward coding of the meanings selected’ (Halliday 1985d, p. 345)” (Ravelli 1988, p. 135). Den atypiske realisering opfattes i forhold til den typiske, der således får status af at være en basal realisering. En sådan opfattelse er – ifølge Ravelli – ”merely a descriptive convenience to facilitate the interpretation of metaphors” (ibid., p. 135).

Når Ravelli argumenterer som ovenfor, gør hun det ud fra et synkront perspektiv. I et synkront snit kan det være svært at se, hvad der er typiske realiseringer, og hvad der er atypiske. Dette skyldes, at mange egentlig og oprindeligt atypiske realiseringer i nutidig sprogbrug ikke forekommer mere atypiske end deres typiske modstykker. Sammenlign fx *begraver* med *begravelse*, hvor sidstnævnte egentlig er en atypisk realisering af en proces. Ud fra et synkront perspektiv er der altså ræson i Ravellis pointe.

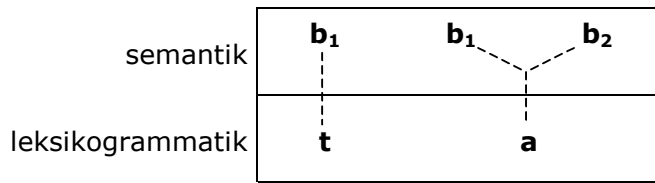
Pointen er imidlertid ikke overbevisende, når vi anlægger et diakront perspektiv på, hvad der er typiske realiseringer, og hvad der er atypiske. Ud fra et diakront perspektiv kan vi knytte definitionen af typikalitet til sprogets semogenetiske basis¹²⁷, hvorved en basal sammenhæng mellem leksikogrammatisk realisering og betydning fremkommer.¹²⁸ Ud fra et diakront snit er det med andre ord muligt at se forskellen mellem typisk og atypisk. Og dermed, hvad der er metaforisk, og hvad der ikke er.

Ravellis pointe er dog væsentlig i denne sammenhæng, for hun anvender den til at foreslå en alternativ modellering af den grammatiske metafor. I denne model, som er fremstillet nedenfor som Fig. 5-5, opfattes atypiske realiseringer ikke som permutationer af typiske realiseringer. I stedet er det således, at

Each is a lexicogrammatical form arrived at by a pass through the system network: they are independent realizations, but share a certain core of meaning (ibid., p. 135).

¹²⁷ Jf. afsnit 5.3.

¹²⁸ Netop betydningen af det diakrone snit, herunder de tre typer af semogenesis, i forbindelse med opfattelsen af typisk i forhold til atypisk understreger Halliday og Matthiessen, idet de påpeger, at grammatiske metaforer skal betragtes ”dynamically” (Halliday og Matthiessen 1999, p. 235).

b: betydning / **t:** typisk realisering / **a:** atypisk realisering

Fig. 5-5: Grammatisk metafor som sammensat betydning

Således er en grammatisk metafor for Ravelli ikke blot 'samme betydning, forskellig leksikogrammatisk realisering'. Grundet det naturlige forhold mellem semantik og leksikogrammatik er det for simpelt at operere med, at den atypiske realisering realiserer nøjagtig den samme semantik, som den typiske realisering gør:

...it is not true that the meaning is the same in both cases: the grammatical category itself has a feedback effect into the semantics, and alternative lexicogrammatical realizations may omit or include different parts of the message [...]. Each representation thus shares some semantic content, but differs in detail (ibid., p. 137).

Med andre ord realiserer den atypiske realisering i forhold til den typiske realisering en sammensat betydning. Et eksempel på en sammensat betydning findes ifølge Ravelli bag Processen *følger i nat følger dag*, hvor *følger* som en sammensætning af *at være* og *efter* rummer både processuel eksistentiel betydning og cirkumstantiel temporal betydning.

Ravellis opfattelse af den grammatiske metafors væsen har vi set magen til hos Halliday og Matthiessen.¹²⁹ Tankerne i sig selv er altså ikke bemærkelsesværdigt unikke. Det bemærkelsesværdige er, at Ravelli var den første til at skitsere den grammatiske metafor som gjort ovenfor.

5.3 Kongruens

Indtil videre har jeg skelnet mellem en typisk og en atypisk realisering – uden at definere disse nærmere. Jeg har skrevet, at den atypiske realisering er den, der er kendetegnende for den (leksiko)grammatiske metafor. Den (leksiko)grammatiske metafor opstår altså i de tilfælde, hvor en betydning realiseres på en unormal og markeret måde. Den unormale og markerede realisering spiller så tilbage på det semantiske stratum, så den oprindelige betydning udvides – deraf opfattelsen af en (leksiko)grammatisk metafor som en sprogbrug med 'næsten samme betydning, forskellig leksikogrammatisk realisering' i forhold til den ikke-metaforiske sprogbrug.

¹²⁹ Jf. afsnit 5.1.

Når en (leksiko)grammatisk metafor er kendetegnet ved en atypisk realisering af betydning, så er det kendetegn (selvsagt) kun meningsfyldt, hvis man ved, hvad en atypisk realisering er. I forhold til at kortlægge, hvad en atypisk realisering er, er det nødvendigt at vide, hvad en typisk realisering er. For er udgangspunktet ikke defineret, er det umuligt at definere det, som adskiller sig fra udgangspunktet. Følgelig vil jeg i dette afsnit definere, hvad en typisk realisering er.

For det første vil jeg i argumentationen ændre terminologien. I systemisk funktionel sammenhæng skelner man nemlig ikke mellem typisk og atypisk, men mellem kongruent og inkongruent. Således er en (leksiko)grammatisk metafor karakteristisk ved sin inkongruente realisering, mens ikke-metaforisk sprogbrug er karakteristisk ved en kongruent realisering af betydning.

Som et indledende signalement af begrebsparret kongruens/ inkongruens kan vi kigge på, hvad Halliday har skrevet om begreberne. Dette har jeg anført i nedenstående Skema 5-10 (som er en udvidet og bearbejdet udgave af "Table 7-4" i Taverniers 2002).

Kongruens
congruent form = "unmarked form" (Halliday 1976, p. 42).
a grammatical structure which reflects a contextual structure (by matching it with maximum probability) (Halliday 1976, p. 42).
the regular patterns of realization (Halliday 1978, p. 177).
a congruent realization = that one which can be regarded as typical – which will be selected in absence of any good reason for selecting another one (Halliday 1984b, p. 14).
the typical ways of saying things (Halliday 1985d, p. 321).
that [structure] which would be arrived at by the shortest route (Halliday 1985d, p. 321).
the most straightforward coding of meanings selected (Halliday 1985d, p. 321).
a congruent expression is one in which this direct line of form to meaning to experience is maintained intact, as it is in young children's language like <i>man clean car</i> (Halliday 1994a, p. xix).
Inkongruens
typically, processes are expressed by verbal groups, participants by nominal groups and circumstances by adverbial groups (...). There are also incongruent forms of expression, with functions of one type being expressed by classes primarily associated with another type (Halliday 1970, p. 180).
he [the speaker] may also use the forms [variants of language] incongruently: that is, outside the contexts which define them as the norm (Halliday 1978, p. 156).
'incongruent' means 'not expressed through the most typical (and highly coded) form of representation' (Halliday 1978, p. 180).

Skema 5-10: Kongruens og inkongruens

En uddybende forklaring på, hvad kongruens dækker over, kan vi få ved at betragte begrebet ud fra idéen om semogenese (jf. Halliday & Matthiessen 1999, p. 235). Der er tre semogenetiske vinkler, og disse er

- (i) en fylogenetisk vinkel, hvor sproget som system med alle dets kvaliteter og måder at afspejle virkelighed på er i fokus,
- (ii) en ontogenetisk vinkel, hvor individets tilegnelse af det sproglige system er i centrum,
- (iii) en diskursgenetisk vinkel, hvor der fokuseres på den enkelte teksts udfoldelse som proces.

5.3.1 Den fylogenetiske forklaring på kongruens

Kongruens (fra det latinske *congruentia*) betyder overensstemmelse eller sammenfald. Og denne egentlige, leksikalske betydning af ordet giver en god indikation af, hvordan en kongruent realisering opfattes i systemisk funktionel sammenhæng. Således er en kongruent realisering den leksikogrammatisk realisering, der hænger mest umiddelbart sammen med den semantiske betydning, den leksikogrammatisk realisering sætter ord på.

For både den ideationelle og den interpersonelle metafunktion er det muligt at beskrive, hvad denne mest umiddelbare sammenhæng er. Altså hvad termen kongruens dækker over.

Kongruens inden for den ideationelle metafunktion

Den mest umiddelbare sammenhæng mellem en ideationel betydning og dennes leksikogrammatisk realisering er den sammenhæng, der respekterer sprogets fylogenetiske basis. Det er kort udtrykt en sammenhæng, hvor (semantiske) aktiviteter, handlinger og relationer realiseres af funktioner formet af verbaler, og hvor de enheder, der er aktive, handlende eller relaterede realiseres af funktioner formet af nominaler. Således gælder det ifølge Lyons, at

... 'noun' or 'verb' [...] are "designating persons, places, things, states, or qualities" and "[...] express action or state", respectively... (Lyons 1977, p. 441).

Sprogets fylogenetiske basis er imidlertid ikke blot en korrelation mellem semantiske størrelser og sproglige former. Mere grundlæggende er det de kriterier, leksikogrammatikken med sin semantiske/ funktionelle fundering ligger ned over menneskets opfattelse af verden. Som Halliday skriver:

The grammar construes a universe of things and relations, imposing categories on our perceptions of phenomena; in other words, it sets up a *theory* of experience, modelling the immensely complex interaction between the human organism and its environment (Halliday 1996c, p. 186; orig. kursivering).

Hvad er det så for kategorier, sproget indfører som grundlag for vores opfattelse og kategorisering af verden? Jo:

In the most general terms, the grammar construes experience as *process*, in the form of a grammatical *unit*, a *clause*. Each process, in turn, is construed as *configuration*, in the form of a grammatical *structure*; the components of this configuration are (1) the process itself, (2) certain entities that participate in the process and (3) various circumstantial elements that are associated with it; these are construed in form of grammatical *classes*, the verbal, the nominal¹³⁰, and some more or less distinct third type (ibid., p. 187; orig. kursivering).

Den sidste "less distinct third type" af klasse, som former Cirkumstantialer, er præpositionalfraser eller adverbiumgrupper (Jf. Halliday 1995, p. 6). Sådan er altså den kongruente sammenhæng, hvad angår de forskellige typer af konstituenten i en sætning (Participant, Proces og Cirkumstantiale) i forhold til deres semantiske basis (: deres elementbetydning)¹³¹. Sammenhængen kan også angives som i Skema 5-11 (adapteret efter Halliday 1996c, p. 208).

Semantisk funktion	kongruent realisering	Grammatisk ordklasse
forbinder (i sekvens)		konjunktion/ subjunktion
miniproces (i cirkumstantiale)		præposition
proces		verbum
kvalitet		adjektiv
genstand ('ting')		substantiv

Skema 5-11: Kongruent sammenhæng mellem betydning og ordklasse

Ovenfor har jeg alene beskrevet de kongruente sammenhænge mellem elementer og disses realiseringer (i både funktioner og former). De kongruente sammenhænge mellem betydning og leksikogrammatisk realisering kan imidlertid kortlægges for alle de fænomenele typer, altså for sekvens, figur og element.

Ifølge Halliday og Matthiessen (1999, kap. 6)¹³² er følgende at betragte som kongruent sprogbrug inden for den ideationelle metafunktion: (i) sekvensen realiseres af sætningskomplekset, (ii) figuren realiseres af sætningen, og (iii) elementet realiseres af gruppen/ frasen. Denne kongruente sammenhæng mellem ideationelle enheder på hhv. det leksikogrammatiske og det semantiske stratum er illustreret i Fig. 5-6 på næste side.

¹³⁰ Om nominalgruppen og dennes forbindelse til semantikken skriver Halliday direkte, at "Congruently, nominal groups construe participants" (Halliday 1996c, p. 197; jf. Halliday & Matthiessen 1999, p. 183; se også Davidse 1997, p. 418).

¹³¹ Se afsnit 4.2.1 og næste side for en definition af 'element'.

¹³² En forløber til denne sammenhæng ses i Matthiessen 1993, p. 263.

Fig. 5-6: Kongruent realisering af ideationelt semantiske enheder

Udover, at de semantiske enheder afspejler forskellige leksikogrammatisk enheder¹³³, er de førstnævnte kendetegnede på følgende vis¹³⁴:

- En sekvens er en serie af relaterede figurer, hvor forbindelsen mellem de forskellige figurer i sekvensen er af enten ekspansiv eller projicerende karakter, ligesom figurerne kan have samme eller forskellig status (og dermed samme eller forskellig semantisk vægtning). Et tilfælde, der rummer de forskellige typer af forbindelser, er *"Han blev født som prins, hvorfor (ekspansion, ulighed) han vil dø som prins," siger (projektion, lighed) Sigvard Bernadottes advokat Eva-Maj Mühlenbock til den svenske avis Aftonbladet*. Således er figurerne i en sekvens organiserede gennem logiske relationer, hvorfor sekvensen i teorien er ekspanderbar i det uendelige.
- En figur er en repræsentation af menneskelig erfaring. Således konfigurerer en figur menneskelig erfaring gennem en proces, genstande/ partcipanter i processen og kvaliteter associeret med processen. Et tilfælde, der rummer en proces, to partcipanter og en kvalitet er *Ingriids bror anmelder Carl Gustaf til EU-domstolen*. Princippet bag organiseringen af en figur er forskelligt fra princippet bag organiseringen af en sekvens. Hvor sekvensen er organiseret gennem interdependens af en af typerne ekspansion eller projektion, er figuren organiseret komponentielt som en organisk konfiguration af dele.

¹³³ I udviklingen af den systemisk funktionelle lingvistik er hovedparten er energien fra begyndelsen gået med at beskrive det leksikogrammatisk stratum. Således betegner Halliday i *Categories of the Theory of Grammar* blot semantik som et "interlevel" mellem leksikogrammatik og kontekst (Halliday 1961, p. 75), og samme sted skriver han, at "...in the study of language as a whole form [leksikogrammatik] is pivotal, since it is through grammar and lexis that language activity is – and is shown to be – meaningful" (p. 56). Af denne grund er der (som tidligere påpeget i Andersen 2000, p. 52) kun foretaget ganske lidt arbejde med at beskrive det semantisk stratum og dertil at udvikle konkrete analyseredskaber og kategorier. Som den ene væsentlige undtagelse herfra har Martin markeret sig med *English Text*, hvori han foreslår et diskurssemantisk stratum og præsenterer en række kategorier til analyse af dette. Det er imidlertid min opfattelse, at der er mere diskurs (altså kohæsion, jf. Halliday & Hasan 1976) end semantik i Martins stratum, hvilket underbygges af det indicium, at Martin nævner Halliday og Hasans *Cohesion in English* og "Gleason's stratificational approach to discourse structure" Martin 1992, p. 1; min kursivering) som sine primære inspirationskilder. Som den anden væsentlige undtagelse fra ovenstående har Halliday og Matthiessen foreslået en række kategorier til beskrivelsen af ideationel semantik. Disse kategorier (sekvens, figur og element) er inspireret af den leksikogrammatisk rangdeling i sætningskompleks, sætning, og gruppe/ frase. Dette er ikke unaturligt, da Halliday og Matthiessen primært er grammatikere og derfor tænker semantik fra et grammatisk perspektiv, men det er heller ikke fuldt tilfredsstillende, for derved bliver de semantisk kategorier set fra neden (jf. det trinokulære perspektiv) og i praksis kategorier, der primært fungerer som en afspejling af leksikogrammatikken. Derved mangler synsvinklerne fra oven (fra konteksten) og fra siden (fra semantikken).

¹³⁴ Jf. afsnit 4.2.1 og "Plate 10" i Halliday & Matthiessen 1999, p. 67.

- Et element er den mindste semantiske enhed i den ideationelle metafunktion. Elementet udfylder enten de forskellige roller i figuren – altså proces, genstand(e)/ participant(er) og kvalitet(er) – eller fungerer som forbinder mellem to figurer.

Bryder vi med den i Fig. 5-6 anførte sammenhæng mellem semantiske kategorier og leksikogrammatisk størrelse, har vi bevæget os væk fra den kongruente realisering og dermed ud i området for (leksiko)grammatiske metaforer. Således er det metaforisk, hvis (i) en sekvens ikke realiseres af et sætningskompleks, men af en sætning eller af en gruppe/ frase, (ii) en figur ikke realiseres af en sætning, men af en gruppe/ frase. Disse metaforiske forbindelser er illustreret i Fig. 5-7.

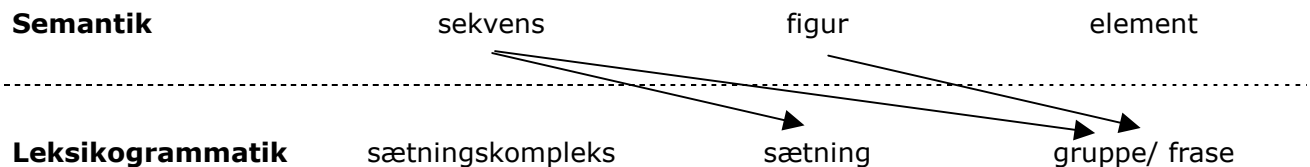

Fig. 5-7: Inkongruent realisering af ideationelt semantiske enheder

Ovenstående sammenhæng er Hallidays og Matthiessens bud på en definition af, hvad en (leksiko)grammatisk metafor er. Gennem den (leksiko)grammatiske metafor udvides realiseringspotential for det semantiske fænomenale system af sekvens, figur og element...

...through shift in rank and class. Sequences come to be realized not only by clause complexes but also by clauses, and figures come to be realized not only by clauses but also by groups/ phrases [...]. They are pushed downwards in complexity and rank relative to their congruent realizations in the grammar (ibid., p. 280; jf. p. 238).

Et eksempel på inkongruent realisering af betydning kan gives med udgangspunkt i følgende kongruente realisering af en sekvens gennem et sætningskompleks: *Sigvard Bernadotte vil dø som prins, fordi han har royale aner*. Betydningen af sekvensen kan også realiseres af en sætning, nemlig: *Sigvard Bernadotte vil dø som prins pga. sine royale aner* – og herved er en (leksiko)grammatisk metafor opstået. Samtidig er der sket den yderligere metaforiske pakning, at figuren *han har royale aner* nu realiseres gennem gruppen *sine royale aner*, hvorfor vi i eksemplet har (leksiko)grammatiske metaforer på to range.

Et andet eksempel på, hvordan et rangskifte i realiseringen af et fænomen (med deraf følgende skifte mellem de fænomenale domæner på det semantiske stratum) kan forløbe, er følgende: Vi antager, at vi leksikogrammatisk ønsker at realisere betydningen, at 'Peter Gade spiller smuk badminton, til trods for at han kun er i midten af 20'erne', hvilket kongruent kan gøres gennem sætningskomplekset *Peter Gade spiller smuk badminton, på trods af at han er ung*. Betydningen kan imidlertid komprimeres yderligere og realiseres gennem sætninger (og dermed opstår (leksiko)grammatiske metaforer) som i de følgende tre: *På trods af sin unge alder spiller Peter Gade smuk badminton, den*

smukt badmintonspillende Peter Gade er ung og unge Peter Gade spiller smuk badminton. Dette er dog ikke endestationen, for det er muligt at komprimere betydningen så meget, at den realiseres gennem en gruppe frem for gennem et sætningskompleks eller en sætning, hvilket er tilfældet i de følgende to udtryk: *den trods sin unge alder smukt badmintonspillende Peter Gade* og *den unge, men smukt badmintonspillende Peter Gade.*

De forskellige ikke-metaforiske og metaforiske forbindelser mellem leksikogrammatisk realiseringer og semantiske kategorier inden for den ideationelle metafunktion (illustreret partialt ovenfor i figurene 5-6 og 5-7) kan fremstilles visuelt som i nedenstående Fig. 5-8 (hvor de hele pile markerer ikke-metaforisk forbindelse, mens de stiplede pile markerer metaforisk forbindelse).

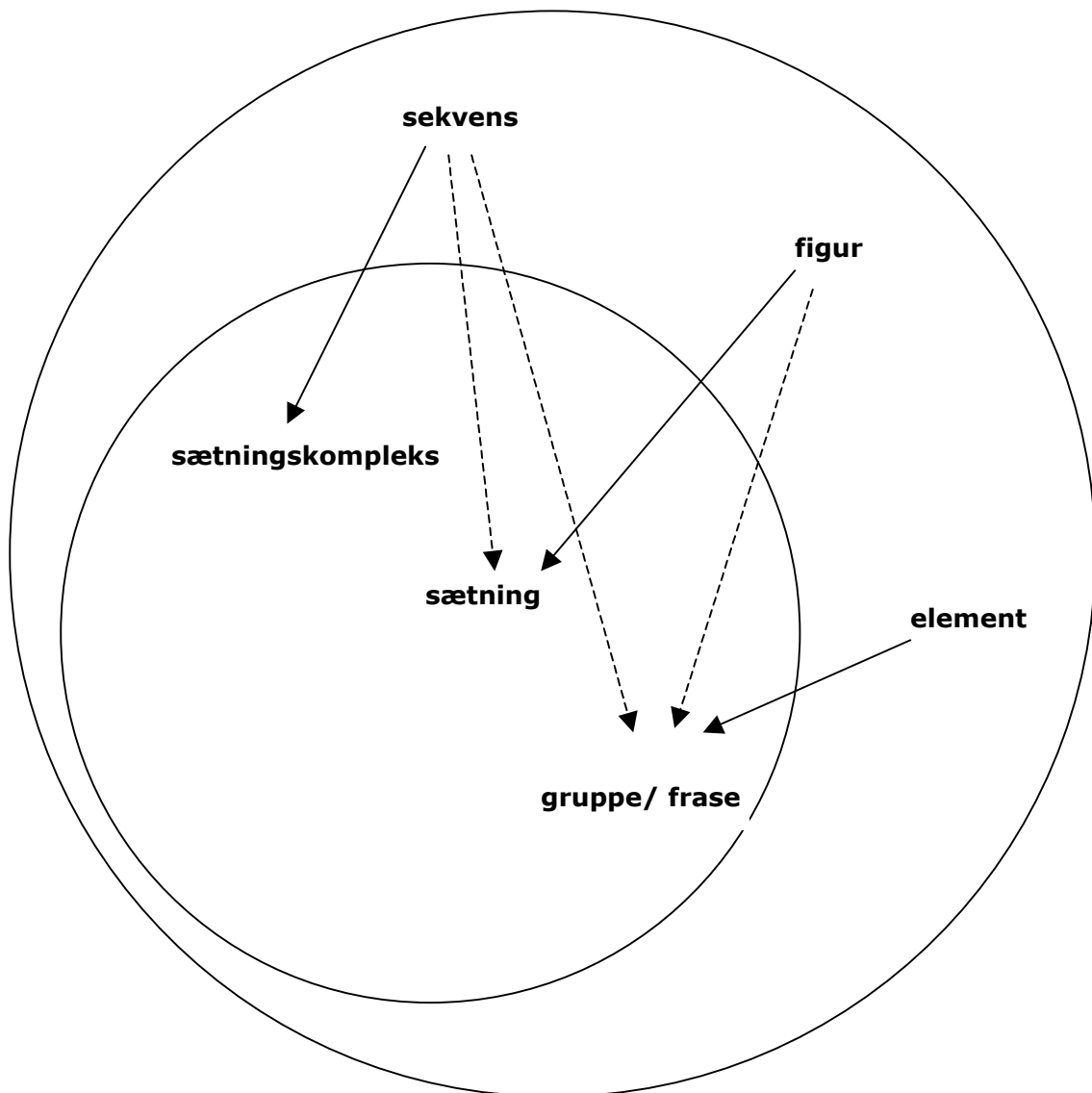

Fig. 5-8: Det samlede kongruente og inkongruente leksikogrammatisk realiseringspotentialer for fænomenale kategorier

Kongruens inden for den interpersonelle metafunktion

Inden for den interpersonelle metafunktion finder vi på det semantiske stratum ytringsfunktionerne¹³⁵. Den kongruente realisering af sprogets fire basale ytringsfunktioner er sådan, at (i) udsagnets kongruente realisering er deklarativen, (ii) spørgsmålets kongruente realisering er interrogativen (både som hv-interrogativ og som polarinterrogativ), (iii) opfordringens kongruente realisering er imperativen og (iv) tilbuddets kongruente realisering er modalinterrogativen. Denne sammenhæng er skitseret i Skema 5-12.

Betydning	Ytringsfunktion	Sætningstype	Eksempel
Givning af information	udsagn	deklarativ	<i>Jeg føler mig syg.</i>
Søgning efter information	spørgsmål	interrogativ	<i>Er du syg? Hvor føler du dig syg?</i>
Søgning efter ting- & serviceydelser	opfordring	imperativ	<i>Tag til lægen!</i>
Givning af ting- & serviceydelser	tilbud	modalinterrogativ	<i>Kan jeg køre dig til lægen?</i>

Skema 5-12: Kongruente realiseringer af ytringsfunktioner

Den anførte opfattelse af kongruens i forbindelse med ytringsfunktioner skal her kort diskuteres og uddybes. Umiddelbart er sammenhængen mellem semantik og realisering klar for udsagnet, spørgsmålet og opfordringen. Disse knytter sig nemlig hver især til en af sprogets tre distinkte sætningsstrukturer, hhv. deklarativen, interrogativen og imperativen. Den problematiske ytringsfunktion i en kortlægning af kongruens er tilbuddet – og spørgsmålet: Har tilbuddet en kongruent realisering, eller har det ikke?

Tilbud handler om udvekslingen af ting-&-serviceydelser. I forbindelse med et tilbud er det afsender, der tilvejebringer/ giver tingen eller serviceydelser. For at udvekslingen af den ting eller serviceydelse, som afsender tilvejebringer, kan opfattes som et tilbud til modtager, skal tingen eller serviceydelser være attraktiv og ønskelig for modtager. Som Hasan skriver:

...there is a meaningful difference between those givings of goods/ services which are 'desirable' and those which are not. It is only the former that qualify in the community as offer.
(Hasan 1985, p. 16).

Det ovenfor citerede arbejde rummer en af de til dato mest dybdegående systemisk funktionelle beskrivelser af ytringsfunktionen tilbud – både hvad angår det bagvedliggende feltarbejde/ tekstanalyse og graden af specificering i det opstillede netværk for tilbuddet.

¹³⁵ Jf. afsnit 4.2.2.

I sit arbejde skelner Hasan mellem tre overordnede typer af tilbud, nemlig ”consultative”, ”exhortative” og ”assertive”.

Et ”consultative” tilbud betegner et tilbud i sin nok mest typiske betydning¹³⁶, hvor en afsender frit tilbyder en modtager en ting eller serviceydelse uden at vide sig sikker på modtagerens ”readiness to accept the foreshadowed goods/ service” (ibid., p. 73).

Et ”exhortative” tilbud er stadig et tilbud, men her ligger der ikke alene et frit tilbud, men også en snert af obligation for modtager. Et ”exhortative” tilbud kan betragtes som et tilbud rummende en opfordring til modtageren om at modtage afsenders ting eller serviceydelse (ibid., p. 73).

Et ”assertive” tilbud er ikke et egentligt tilbud, men snarere en følgekommunikation til en handling, der af afsender udføres til modtagers gavn (ibid., p. 48).

I forlængelse af ovenstående er det i denne sammenhæng – hvor det verbalsproglige tilbud er fokuspunktet – ikke relevant nærmere at behandle det ”assertive” tilbud. Derimod er det interessant at betragte, hvordan de to andre overordnede tilbudstyper realiseres leksikogrammatisk af forskellige sætningstyper.

Det ”consultative” tilbud realiseres af en interrogativ med et Finitum formet af et modalverbum. Altså af en modalinterrogativ. Et eksempel er: *Vil du ha' en øl mere, Viktor?*

Det ”exhortative” tilbud realiseres af en imperativ uden et modalt element. På dansk er verbet i imperativens Finitum/Prædikator typisk *tage*, fx *Ta' en øl mere, Viktor.*

Der er ingen tvivl om, at *Vil du ha' en øl mere, Viktor* er et tilbud, hvor afsender tilbyder en øl kvit og frit uden nogen forventninger til, at Viktor enten svarer positivt eller negativt. Derimod er sagen ikke så klar for *Ta' en øl mere, Viktor*. Denne ytring rummer – som allerede anført – mere end blot et tilbud. Den rummer også en opfordring – nemlig et krav om modtagelse af øllen. Man kunne forestille sig en situation, hvor afsender ikke ønsker, at selskabeligheden mellem ham og *Viktor* skal opløses, men at den skal vare ved. Med Hasans ord har vi altså et eksempel på en sprogbrug, hvor-

...the speaker presents the foreshadowed goods as something that should not be rejected (ibid., p. 57).

Ta' en øl mere, Viktor er således ikke blot et tilbud, men rummer også elementer fra opfordringen. Dermed er ytringen metaforisk (idet vi har en sammensat betydning, altså et ”junctional element”; i dette er tilbuddet den primære betydning, mens opfordringen den sekundære betydning).¹³⁷

¹³⁶ I folkelig forståelse af termen.

Vi står altså tilbage med, at det (rene) tilbud, som Hasan betegner som ”consultative”, realiseres af en modalinterrogativ (jf. også Hasans ”Table 6”, *ibid.*, p. 52). Dette indikerer kraftigt, at vi kan betragte modalinterrogativen som den kongruente leksikogrammatiske realisering af et tilbud.

Ovenstående sammenhæng mellem tilbud og kongruent leksikogrammatisk realisering er ikke blot en tendens i Hasans arbejde. Også Polias (2002), Halliday (1994), Eggins (1994) og Matthiessen (1992) behandler modalinterrogativen som den kongruente realisering af et tilbud.

I dansk er det imidlertid ikke nok at trække en ikke-metaforisk relation mellem tilbud og modalinterrogativ. Det er nemlig ikke alle modalinterrogativer, der kan realisere et tilbud. Ansvar for tilvejebringelsen af en given ting eller serviceydelse skal hvile på en 1. person. Man kan ikke tilbyde noget på en andens vegne (på vegne af en 2. person). Sammenlign fx

<i>Kan jeg hjælpe?</i>	[tilbud: modalinterrogativ, 1. person singularis]
<i>Kan han hjælpe?</i>	[spørgsmål: modalinterrogativ, 2. person singularis]
<i>Kan vi hjælpe?</i>	[tilbud: modalinterrogativ, 1. person pluralis]

Konsekvensen af ovenstående (samt af mine egne analyser) er, at jeg vil betragte modalinterrogativen med 1. persons ansvar som den kongruente realisering af tilbuddet i dansk.

Ovenstående var en kortlægning af kongruens i forhold til ytringsfunktioner. I forbindelse med det andet hovedområde inden for interpersonel betydning, nemlig modalitet, er det (i dansk) sådan, at den realiseres kongruent af funktioner i Modus. Altså af enten Finitum (formet af et modalverbum) eller af en Modaladjunkt. Alle andre måder at realisere modalitet på i dansk er inkongruente.¹³⁸

5.3.2 Den ontogenetiske forklaring på kongruens

Sprogets fylogenetiske basis, hvor processer formes af verbaler, og hvor de i figuren deltagende enheder formes af nominaler, er ikke en ligegyldig kvalitet ved den måde, sprogets leksikogrammatik afspejler virkeligheden, men en væsentlig faktor i ethvert barns indlæring af sproget. Således pointerer Halliday, at:

As we grew up, using our language to learn with and to think with, we have come to expect (unconsciously, until our teachers started to give us lessons in grammar) that nouns were for people and things, verbs for actions and events (Halliday 1993b, p. 82).

¹³⁷ Det opfordrende i *Ta'...*-konstruktioner bliver helt tydeligt, hvis den omtalte ting eller serviceydelse ikke er ønskelig. Man kunne forestille sig en situation, hvor en forælder siger *Ta' en kartoffel eller to mere til kødet* til sit barn, der ikke er begejstret for kartofler og hellere vil mætte sig i kød. I denne situation drejer det sig om en klar opfordring, og der er ingen elementer af tilbuddet.

¹³⁸ Jf. afsnit 4.3.1.

Netop barnets indlæring af sit modersmål giver et andet – og i forhold til ovenstående fylogenetiske perspektiv – komplementerende syn på, hvad en kongruent realisering er. Barnets sprog (som her er et udtryk for menneskets sprog indtil ca. 2-årsalderen (jf. Halliday 1978, p. 72)) kan betragtes som et ”proto-language”. Et ”proto-language” er et sprog med en 1:1-relation mellem én betydning og ét lydligt udtryk. Et ”proto-language” har således ikke nogen grammatik, og det betyder i systemisk funktionelle termer, at sprogets ’indhold’splan (”content plane”, jf. Halliday 1996c, p. 223) ikke er stratificeret, altså ikke er tvedelt i strataene leksikogrammatik og semantik.

Når et barn lærer sprog, opbygger det et betydningspotentialer. Således konstruerer barnet på samme tid et semantisk system og dets realiseringer. Barnets sprogindlæring foregår ifølge Halliday i tre faser (jf. Halliday 1973, p. 27ff., Halliday 1978, p. 70ff., og Halliday 1984a, p. 304ff.), nemlig

- fase I, der kan betragtes som oprindelsen, og som rummer indlæringen af et ”proto-language”,
- fase II, der er en overgangsfase, og
- fase III, der rummer arbejdet med at lære at håndtere (voksen)sproget, altså ens modersmål.

I fase I, som begynder ca. ½ år efter fødslen, udvikler barnet sin egen semiotik, som intet har at gøre med det sprog, han hører omkring sig.¹³⁹ Det er et et-stratalt sprog, hvis elementer et simple indholds-/udtrykspar, som fungerer i specifikke og kulturelt definerede sammenhænge. De forskellige sproglige elementer hos barnet i denne fase virker således inden for en af følgende seks funktioner: ”instrumental, regulatory, interactional, personal, heuristic, imaginative” (Halliday 1978, p. 71).¹⁴⁰ Disse kan kort forklares som følger (jf. *ibid.*, p. 19f.):

- Den instrumentelle funktion, hvis betydning er ’jeg vil have’, fungerer til at opfylde materielle behov.
- Den regulerende funktion, hvis betydning er ’gør, som jeg siger’, fungerer til at kontrollere andres opførsel.
- Den interaktive funktion, hvis betydning er ’vi to hører sammen’, fungerer til at komme overens med andre mennesker.
- Den personlige funktion, hvis betydning er ’her kommer jeg’, fungerer til at identificere sig selv og udtrykke dette selv.
- Den heuristiske funktion, hvis betydning er ’fortæl mig hvorfor’, fungerer til at udforske både sin indre, mentale og sin ydre, fysiske verden.
- Den imaginative funktion, hvis betydning er ’lad os lade som om’, fungerer til at skabe sin egen verden.

¹³⁹ Generelt lærer børn deres sprog mimisk, altså ved at høre modersmålet gentaget igen og igen omkring sig (jf. Halliday 1984a, p. 306). Denne tese pointerer Wittgenstein faktisk også (Wittgenstein 1971, §1), uden dog at have samme empiriske grundlag, som Halliday har.

¹⁴⁰ Halliday nævner visse steder en syvende funktion, nemlig den ”informative”, hvis formål er at kommunikere ny information (Halliday 1978, p. 20).

Fase II indtræffer omkring 1½-årsalderen. Barnet bliver opmærksom på kvaliteterne i den tale, han hører omkring sig, og han begynder at udforske, hvorledes både denne og hans egen tale passer til de situationer, hvori den indgår. På dette tidspunkt begynder barnet derfor så småt at gentage den fylogenetiske udvikling, idet han begynder at indoptage de voksnes sprogmodel og dermed det ekstra niveau, der findes heri – nemlig leksikogrammatikken (jf. Eggins 1994, kap. 5).

Idet den leksikogrammatiske bevidsthed udvikles, bliver det muligt for barnet at kombinere de forskellige funktioner, han har benyttet sig af i fase I, og dermed udtrykke mere end én betydning ad gangen. I stedet for at operere med seks distinkte funktioner begynder barnet at operere inden for to overordnede funktioner, altså to metafunktioner, nemlig ”the pragmatic function versus the mathetic function” (Halliday 1978, p. 71). Den pragmatiske funktion er den sproglige funktion, hvorigennem barnet efterspørger en eller anden verbal eller nonverbal respons, mens barnet ikke fordrer en respons, når den sidstnævnte funktion er i spil.

I fase II, som betegner overgangen fra ”proto-language” til modersmål, lærer barnet ikke alene kombinationspotentialitet via leksikogrammatikken at kende, han begynder også at mestre dialogens kunst, altså kunsten at forhandle om og påtage sig forskellige kommunikative roller, som er de roller, som alene sproget bærer.

Koncist udtrykt er det, der sker i fase II, at

The semiotic substance of the pragmatic/ mathetic distinction, between language as doing and language as learning, has now been incorporated into the grammar, in the form of the functional distinction between interpersonal and ideational in the adult system. (ibid., p. 72).

Fra 1½-årsalderen til 2-årsalderen lærer barnet i stigende grad at mestre kombinationen af sine to metafunktioner. I begyndelsen af fase II er det et enten-eller, dernæst er det et mere-mindre, og til slut er det et både-og.

Udover de to nævnte metafunktioner begynder barnet i løbet af fase II at indbygge en tredje komponent i sit sprogsystem, nemlig den tekstuelle metafunktion, der fokuserer på, hvorledes det er muligt at opbygge en tekst, og hvorledes sproglige instantieringer kan struktureres, så de passer til den kontekst, hvori de anvendes og har en funktion.

Når alle tre metafunktioner er sat simultant i spil i barnets sprogbrug, har barnet tillært sig sit modersmål og befinder sig i fase III. Denne fase

consists in mastering the adult language. Phase III, of course, continues throughout life. (ibid., p. 72).

Nedenstående Fig. 5-9 (efter ”Fig. 4”, *ibid.*, p. 69) illustrerer sammenhængen mellem de tre beskrevne faser.

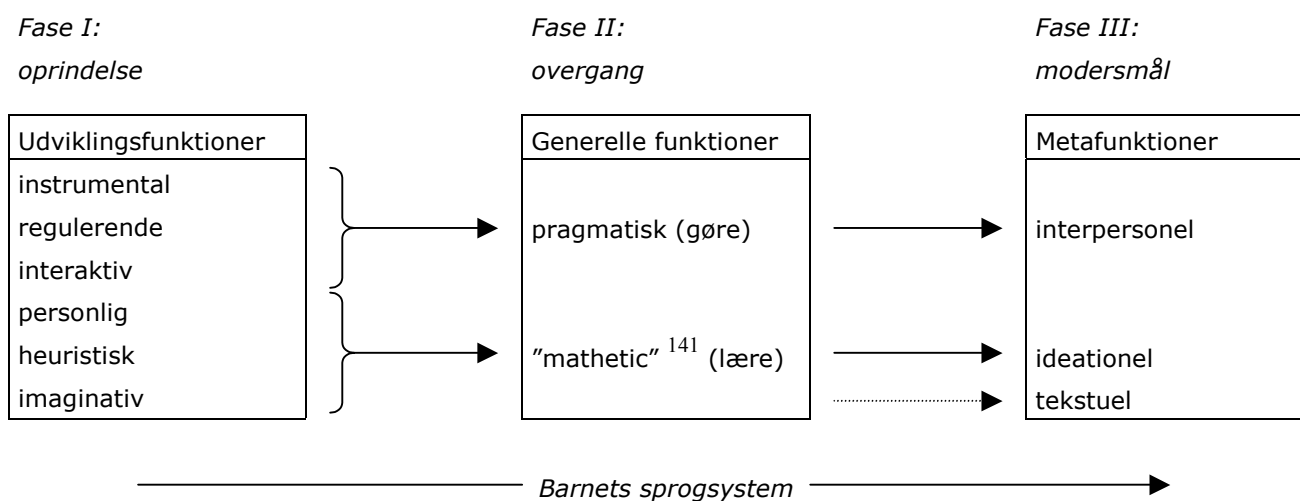

Fig. 5-9: Ontogenetisk sprogudvikling

Når barnet i sin sprogudvikling er kommet ind i fase III, har det lært, hvordan

the relation between semantic and grammatical categories is natural: people, places and things are realized nominally, actions are realized verbally, logical relations of time and consequence are realized conjunctively and so on (Martin 1993b, p. 238)

Senere i fase III – typisk omkring 4-5 årsalderen – begynder barnet at kunne forstå og sprogliggøre abstrakta, altså at kunne anvende termer, der ikke afspejler en konkret, perciperet virkelighed. Det er på dette tidspunkt, at ord som *lykke*, *glæde*, *sorg*, *kærlighed* og *had* bliver en del af barnets ordforråd.

Først i løbet af puberteten bliver mennesket i stand til at tackle (leksiko)grammatiske metaforer. I begyndelsen af puberteten drejer det sig helt overvejende om interpersonelle metaforer, især indirekte ytringsfunktioner, og senere følger de ideationelle metaforer, primært i form af nominaliseringer, som er den sidste type af leksikogrammatisk realisering, mennesket lærer at tænke og udtrykke sig i. Således er der en ontogenetisk udvikling fra

...the language of commonsense knowledge, which is very largely congruent in its grammar, to the metaphorical construction of knowledge in the language of science (Halliday 1995, p. 10).

¹⁴¹ Jeg har ikke fundet nogen dækkende oversættelse af "mathetic", hvorfor termen er anført i sin oprindelige, engelske form. Ifølge Halliday har han skabt ordet fra det græske "mathitikos", som netop betyder indlæring (personlig kommunikation, Sydney 2002).

Med ovenstående gennemgang af menneskets initiale sproglige udvikling in mente er det nu muligt endnu engang at belyse begrebsparret kongruent – inkongruent: Ontogenetisk betragtet er et fuldstændig kongruent sprog principielt lig det sprog, barnet taler i løbet af de første 1½ år af sit liv. Eftersom et ”proto-language” ikke er opdelt i strata, rummer det nemlig ikke noget metaforisk potentiale.¹⁴² Det metaforiske potentiale i sproget er jo netop et tværstratalt fænomen, hvorigennem sprogbrugeren kobler semantisk betydning og leksikogrammatisk realisering på en anden måde end den først indlærte. Hvis alle sprogbrugere talte i overensstemmelse med den naturlige sammenhæng mellem semantiske og grammatiske kategorier, som Martin redegør for i citatet på forrige side

...there would be no need to distinguish semantics and grammar in the first place; languages could be quite adequately described simply by positing an unstratified content plane (Martin 1993b, p. 238; jf. Halliday 1996c, p. 208).

I et ontogenetisk perspektiv er det altså således, at

Metaphorical modes of expression are characteristic of all adult discourse. There is a great deal of variation among different registers in the degree and kind of metaphor that is encountered; but none will be found entirely without it. [...] any text of more than a minimal length is almost certain to present us with instances where some metaphorical element needs to be taken into account (Halliday 1994a, p. 342; min kursivering).

5.3.3 Diskursgenetiske betragtninger om kongruens

Den diskursgenetiske forklaring på den kongruente realisering findes ikke. Med andre ord giver en teksts udfoldelse som proces ingen indikation af, hvad der kan betragtes som kongruent. Det er imidlertid muligt – når begrebsparret kongruent og inkongruent betragtes som poler på et kontinuum¹⁴³ og ikke som et enten-eller – at analysere udviklingen i, hvordan (leksiko)grammatiske metaforer anvendes i en tekst. Altså at analysere, hvorledes forskellige størrelser i løbet af en tekst i stigende grad pakkes metaforisk¹⁴⁴. En diskursgenetisk analyse af grammatiske metaforer kan eksemplificeres med nedenstående tilfælde.

I en stillingsannonce fra Dansk Hydraulisk Institut får vi at vide, at *DHI [...] udvikler og producerer referencematerialer. Få linier senere drejer det sig om udvikling af analysemetoder [...] samt rådgivning om og vurdering af miljøkemiske analyseresultater. I sidstanførte tekstbid er processen udvikler blevet til genstanden udvikling, og processen i det, at DHI producerer referencematerialer, er blevet til genstandene rådgivning og vurdering. Sidstanførte tekstbid er mere metaforisk end den*

¹⁴² Man kan diskutere, om det giver mening at operere med en ontogenetisk motiveret kongruens, når den grammatiske metafor er en umulighed i ”proto-language”. Det mener jeg, at det gør, idet kongruensen i et ”proto-language” ikke skal betragtes i forhold til en metaforisk realisering i samme, men i forhold til den metaforiske sprogbrug, som modersmålet med sine to strata rummer potentialet til at skabe.

¹⁴³ Jf. nedenstående afsnit.

¹⁴⁴ Et eksempel på dette giver Halliday i sin analyse af ”scientific English” (Halliday 1993a, p. 55f.).

førstanførte, idet processerne realiseres af funktioner formet af nominaliseringer (både direkte og gennem substitution).

I en sportsreportage indledes med, at *Søren Frederiksen scorede kampens første mål*. Senere hedder det om *Søren Frederiksen*, at han *er målscorende*, inden han til sidst betegnes som *målscoreren (til 3-0)*. Også dette er et eksempel på en gradvis metaforisk pakning, idet processen i *scorede mål* først realiseres af en Proces formet af et verbal, dernæst af en Participant formet af en adjektivisk nominalisering, nemlig *målscorende*, og slutteligt realiseres det, der oprindeligt var en proces, af en Participant formet af en substantivisk nominalisering, nemlig *målscoreren*. I den sidste realisering er enhver rest af proces og dermed dynamik forsvundet.

5.3.4 Kongruens – en opsummering

En kort opsummering på ovenstående afsnit 5.3.1, 5.3.2 og 5.3.3 viser følgende:

Under den fylogenetiske vinkel er en kongruent realisering af en betydning

- inden for den ideationelle metafunktion (i) en realisering, hvor processer realiseres af Processer formet af verbaler, og genstanden realiseres af Participanter/ Ting formet af nominaler, samt (ii) en realisering, hvor en sekvens realiseres af et sætningskompleks, en figur realiseres af en sætning og et element realiseres af en gruppe/ frase (jf. Halliday 1996c, p. 190).
- inden for den interpersonelle metafunktion (i) en realisering, hvor et udsagn realiseres af en deklarativ, et spørgsmål realiseres af en interrogativ, en opfordring realiseres af en imperativ, og et tilbud realiseres af en modalinterrogativ, samt (ii) en realisering, hvor modaliteten i en ytring realiseres af funktioner i Modus, altså af et Finitum eller en Modaladjunkt.

Under den ontogenetiske vinkel er en fuldstændig kongruent sprogbrug lig den sprogbrug, børn benytter sig af, når de udtrykker sig gennem deres individuelle ”proto-language”. Metaforisk sprogbrug er voksen sprogbrug – altså benyttelse af modersmålet – og det er kendetegnende for mennesket i alderen fra 2 år og opefter. Fra dette tidspunkt er mennesket i stand til at udtrykke ideationel og interpersonel betydning samt diskursivt at organisere disse to typer af betydning.

Under den diskursgenetiske vinkel er det ikke muligt at afgøre, hvad der er kongruent. Men det er muligt – i visse registre, ikke mindst i registret fagsprog – at betragte forskellige grader af metaforisk pakning. Den typiske diskursgenetiske udvikling er, at metaforiseringsgraden stiger, som teksten udfoldes.

De to tilfælde, der blev anvendt til at illustrere den diskursgenetiske vinkel, viste, at distinktionen mellem ikke-metaforisk og metaforisk ikke er et enten-eller. Særligt tydeligt var det med det andet tilfælde, hvor en udvikling fra mindre metaforisk til mere metaforisk foregår. Ikke-metaforisk og metaforisk skal opfattes som poler på et kontinuum (jf. Halliday 1995, p. 8, Halliday & Matthiessen

1999, p. 230, 235, og Thompson 1996, p. 165), hvorpå enhver sprogbrug vil kunne indplaceres. Kontinuumet mellem ikke-metaforisk og metaforisk er illustreret i Fig. 5-10.

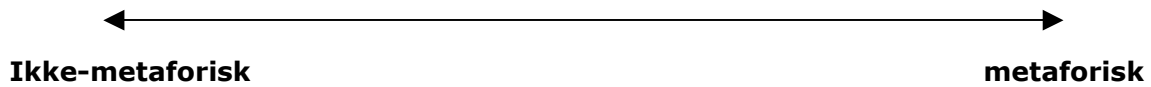

Fig. 5-10: Metaforiseringskontinuum

I Fig. 5-11 er metaforiseringskontinuumet eksemplificeret med den ovenfor anførte beskrivelse af *Søren Frederiksen*.

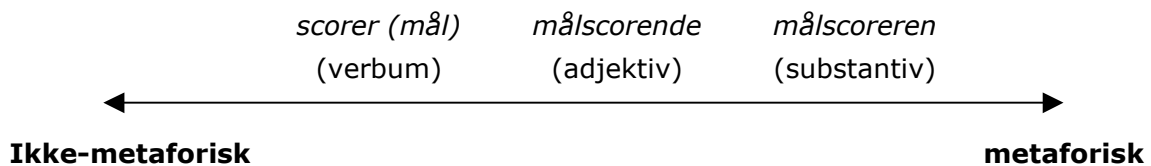

Fig. 5-11: Metaforiseringskontinuum, eksemplificeret

Som afslutning på denne diskussion af kongruens er det en væsentlig pointe, at selvom den kongruente realisering er ”the typical way in which experience is construed” (Halliday 1994a, p. 343), er dette ikke det samme som, at

...the congruent realization is better, or that it is more frequent, or even that it functions as a norm; there are many instances where a metaphorical representation has become the norm, and this is in fact a natural process of linguistic change (ibid., p. 342).

5.4 Den leksikogrammatiske metafor

I dette afsnit vil jeg – idet jeg trækker på tankerne i de foregående afsnit af dette kapitel – kort skitsere min opfattelse af begrebet (leksiko)grammatisk metafor. Afsnittet her skal betragtes dels som en knytning af de tråde, der er spredt i afsnittene 5.1, 5.2 og 5.3, dels som en indledning til og ramme for afhandlingens to efterfølgende kapitler. I disse kapitler vil jeg således – i varierende omfang og dybde – definere og praktisk eftervise de typer af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk, dette afsnit rummer en oversigt over. Beskrivelsen af den (leksiko)grammatiske metafor i dansk afrunder jeg i kapitel 8, som samler sporene fra kapitlerne 5, 6 og 7.

De væsentligste nyskabelser i dette afsnit, såvel som i de efterfølgende kapitler – ud over, at jeg beskriver (leksiko)grammatiske metaforer *i dansk* – ligger i, at jeg (i) uddyber og klargør præcis, hvordan begrebet kan opfattes og beskrives, når der tages højde for idéen om et ”junctional element” og den (leksiko)grammatiske metafor som ’næsten samme betydning, forskellig leksikogrammatisk realisering’, (ii) anvender idéen om ”junctional element” til at modellere og beskrive

ikke blot ideationelle, men også interpersonelle (leksiko)grammatiske metaforer, og (iii) afklarer, hvorfor der ikke findes tekstuelle (leksiko)grammatiske metaforer.

5.4.1 ”leksikogrammatisk” frem for ”grammatisk”

I dette hovedafsnit 5.4 vil jeg som det første fastslå betegnelsen for den type af sproglig variation, som afhandlingen omhandler: Jeg vil således ikke længere beskæftige mig med (leksiko)grammatiske metaforer, men med leksikogrammatiske metaforer. Når jeg har valgt at ændre terminologien – og altså bryder med den gængse betegnelse grammatisk metafor/ ”grammatical metaphor” – hænger det sammen med nedennævnte forhold.

Der eksisterer ikke noget grammatisk stratum i systemisk funktionel teori. Derimod opereres med et leksikogrammatisk stratum. I overensstemmelse med tesen om ”lexis as most delicate grammar” (jf. Hasan 1996, kap. 4)¹⁴⁵ skal leksik og grammatik betragtes som en fusioneret størrelse, altså som uadskillelige. Det er således ikke muligt i systemisk funktionel sammenhæng at operere med alene grammatiske (eller leksikalske) variationer af betydning. Variationerne – de forskellige mere eller mindre kongruente realiseringer – vil altid rumme såvel leksikalske som grammatiske kvaliteter. Begrebet grammatisk metafor er altså for snævert til at betegne den type sprogbrug, jeg i denne afhandling beskæftiger mig med. Leksikogrammatisk metafor er mere passende.

Fusionen mellem leksik og grammatik og dennes betydning i forbindelse med leksikogrammatiske metaforer er især tydelig i den type af metaforiseringer, jeg nedenfor og i kapitel 7 betegner som eksperientielle. Det er metaforer, som rummer et inkongruent valg af Proces inden for TRANSITIVITET – fx når en verbal proces (i dette tilfælde: ’at fortælle’) leksikogrammatisk realiseres af en Materiel Proces som *giv...besked* i tilfældet *Giv os besked på skemaet*.¹⁴⁶ Forskellen mellem den kongruente realisering og den inkongruente realisering er af såvel leksikalsk som grammatisk karakter, og det ville af denne grund forekomme skævt kun at betragte metaforiseringerne som grammatiske.

Den leksikalske variation er ikke altid tydelig i interpersonelle leksikogrammatiske metaforer – om end der også her forekommer tilfælde med en ændret leksik (tydeligst i forbindelse med forskellige typer af modalitetsmetaforer). I forbindelse med interpersonelle leksikogrammatiske metaforer er det ofte det samme leksem, der instantieres og grammatikaliseres på varierende vis, alt efter om realiseringen er kongruent eller inkongruent. Et eksempel på samme leksem i hhv. en kongruent og en inkongruent realisering er anvendelsen af *sandsynlig* i følgende eksempler, der begge rummer modalitet af typen sandsynlighed. Kongruent realiseres denne interpersonelle betydning som interpersonel Adjunkt i *Jeg udskyder sandsynligvis min rejse*; inkongruent kan sandsynlighed realiseres som eksperientiel Attribut i *Det er sandsynligt, at jeg udskyder min rejse*.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Se afsnit 3.2.1.

¹⁴⁶ Metaforen er analyseret som tilfælde 5 i afsnit 7.1.1.

¹⁴⁷ Se afsnit 6.1.1.

For både ideationelle og interpersonelle leksikogrammatiske metaforer gælder det altså, at forskellen mellem en kongruent og en inkongruent realisering af en eller anden betydning er af både grammatisk og leksikalsk karakter. Den kan heller ikke være andet, så længe systemerne på det leksikogrammatiske stratum betragtes som fusioner af grammatisk og leksik. At den leksikogrammatiske metafor ikke alene er et spørgsmål om grammatisk variation, men også rummer leksikalsk variation antyder Halliday faktisk selv, idet han om sine ”grammatical metaphors” skriver, at

...the variation is essentially in the grammatical forms although often entailing some lexical variation as well (Halliday 1994a, p. 342).

5.4.2 Teorien om den leksikogrammatiske metafor – en model

En leksikogrammatisk metafor opstår som tidligere anført i skæringen mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum. Den leksikogrammatiske metafor er nemlig en funktion ved sproget, hvorved forskellige leksikogrammatiske realiseringer realiserer tæt beslægtede, men dog forskellige (semantiske) betydninger. Således er det tilfældet, at

...by taking up further options in realization [...] grammatical metaphor expands the semantic potential of the system (Halliday og Matthiessen 1999, p. 227).

Med andre ord er den leksikogrammatiske metafor et sprogligt fænomen, hvor den næsten samme betydning leksikogrammatisk realiseres på varierende vis. Variationen i leksikogrammatisk realisering – dvs. forskellen mellem den kongruente og de forskellige inkongruente realiseringer – fungerer i et kontinuum af mere eller mindre kongruent. Det giver en sprogbrug, der er mere eller mindre metaforisk (jf. metaforiseringskontinuumet i Fig. 5-10).

Ovenstående grundidé er udgangspunktet for en modellering af konceptet leksikogrammatisk metafor, som med inspiration fra Ravelli (1988) og Halliday og Matthiessen (1999) raffinerer og elaborerer Hallidays tidlige, Martins samt Thompsons tanker om, hvad en ”grammatical metafor” er. Modelleringen er udført i næste afsnit, hvor mekanismerne i den leksikogrammatiske metafor er gennemgået trinvis med inddragelse af dels et nyt terminologisk apparat, dels en ny visualiserings-teknik.

Den leksikogrammatiske metafor og betydningsændring

Modelleringen af den leksikogrammatiske metafor tager sit udgangspunkt på det semantiske stratum. På dette stratum findes en række generelle betydningsdomæner, der kan benævnes basisbetydninger.¹⁴⁸ Basisbetydninger er sådanne som¹⁴⁹:

¹⁴⁸ Basisbetydninger er kulturspecifikke, om end der er et langt større sammenfald af betydninger/ semantiske kategorier mellem kulturer, end der er sammenfald i leksikogrammatiske kategorier mellem forskellige sprog.

¹⁴⁹ Oversigten er ikke komplet.

- Den fænomenale ideationelle taksonomi af sekvens, figur og element, herunder den elementære taksonomi af forbinder, genstand, proces og kvalitet.
- Den eksperimentielle taksonomi af processer, hvor vi i laveste specificeringsgrad finder følgende procestyper: materielle, relationelle, mentale og verbale (jf. Andersen et al. 2001, kap. 4, Halliday og Matthiessen 1999, p. 128ff., og Smedegaard 2002). Til disse procestyper hører en række processpecifikke partcipanter (genstande) og egenskaber (kvaliteter), ligesom sproget rummer forskellige ikke-processpecifikke omstændigheder (kvaliteter). Til sammen afspejler en konfiguration (en figur) af proces, partcipant(er) og omstændighed(er) en begivenhed i den fysiske, ikke-sproglige verden.
- Den logiske taksonomi af logikosemantiske relationer, altså projektion og ekspansion, herunder elaboration, ekstension og cirkumstantion. De logikosemantiske relationer kan leksikogrammatisk realiseres på sætnings-, gruppe- og ordrang.
- Den interpersonelle taksonomi af ytringsfunktioner, hvor vi som propositioner finder udsagn og spørgsmål, og hvor vi som proposaler finder tilbud og opfordring, samt de forskellige typer af modalitet, som sproget kan anvendes til at udtrykke, nemlig modalisation og modulation.

Et netværk, der rummer ovenstående basisbetydninger, kan skitseres som i Fig. 5-12 på næste side.

Ovenstående basisbetydninger er modelleret ud fra sprogets leksikogrammatiske organisering, hvorved jeg anskuer semantikken på samme vis som Halliday og Matthiessen, der skriver, at

...in modelling the meaning base we are building it 'upwards' from the grammar, instead of working 'downwards' from some interpretation of experience couched in conceptual terms, and seen as independent of language (Halliday og Matthiessen 1999, p. 2f.).

Fordelen ved at modellere semantikken fra et leksikogrammatisk perspektiv er, at semantikken så bliver forankret i konkrete sproglige tilfælde; semantikken bliver med andre ord empirisk, ikke spekulativt forankret.

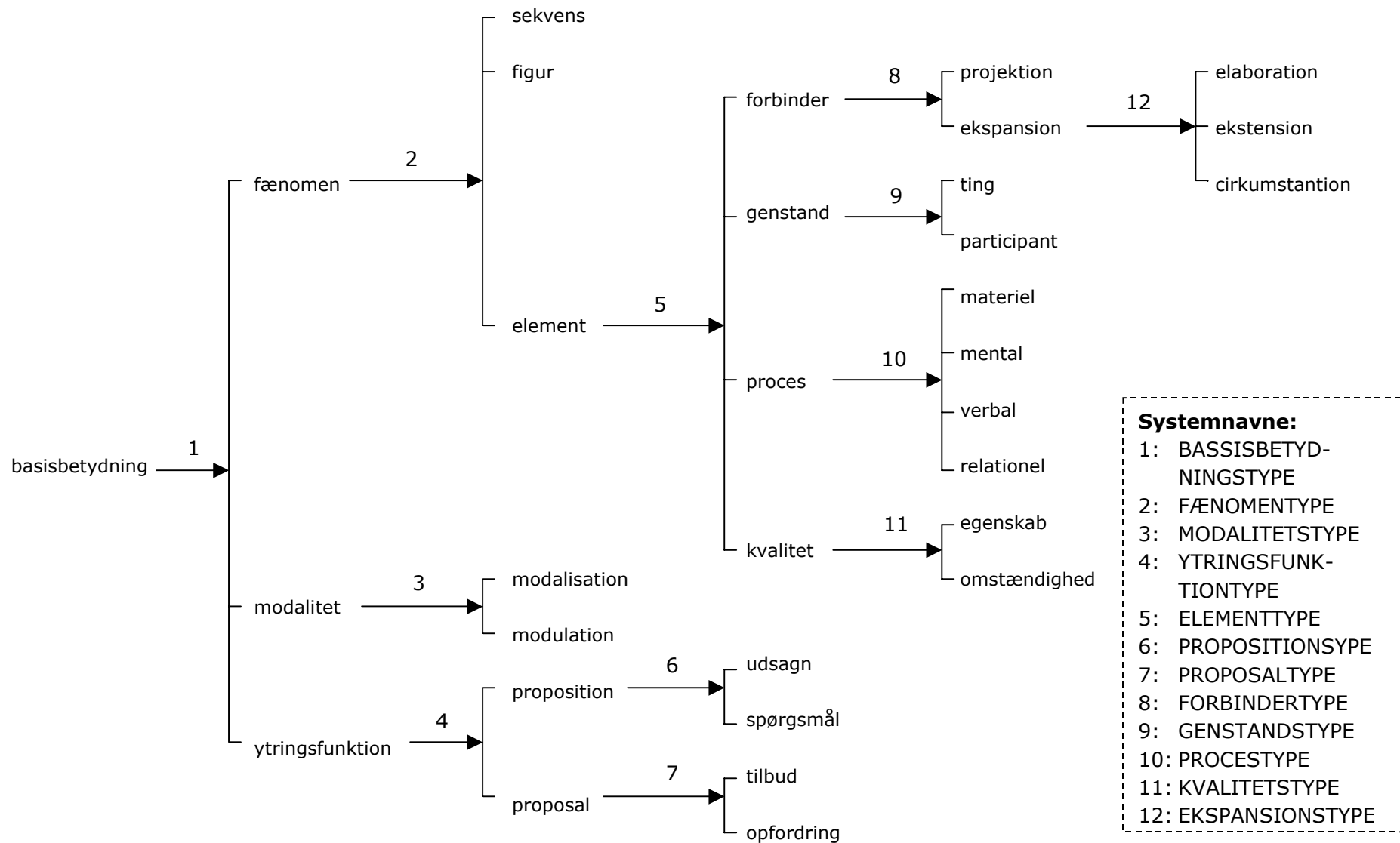
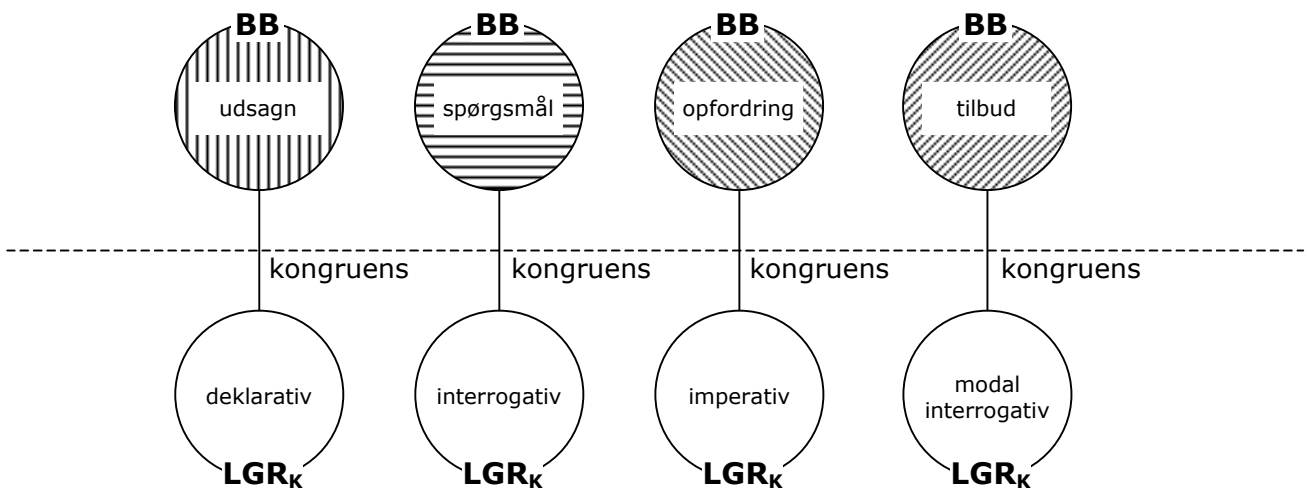

Fig. 5-12: (Udsnit af) basisbetydninger

I Fig. 5-12 ovenfor har jeg ikke medtaget eksempler på basisbetydninger i den tekstuelle metafunktion, hvilket skyldes, at jeg ikke opererer med et metaforiseringspotentiale for tekstuel betydning¹⁵⁰. Der er derfor ingen grund til at skelne tekstuelle basisbetydninger fra tekstuelle metaforiserede betydninger (skillelinien eksisterer ikke), sådan som det skal gøres i forbindelse med leksikogrammatiske metaforer inden for de øvrige metafunktioner.

Den afgørende kvalitet ved en basisbetydning er, at den realiseres kongruent. Ellers er der ikke tale om en basisbetydning. En kongruent relation mellem en betydning og dens leksikogrammatiske realisering skal i denne forbindelse forstås som en relation, der semogenetisk betraget er umiddelbar¹⁵¹. Kongruent er det således, når fx en figur realiseres af en sætning/ proceskonfiguration, en genstand realiseres af en funktion formet af et substantivisk nominal, en proces realiseres af en Proces formet af et verbal, og en kvalitet realiseres af en funktion formet af et adjektivisk nominal, eller når fx ytringsfunktionen opfordring realiseres af en imperativ. Nedenstående Fig. 5-13 visualiserer sammenhængen mellem sprogets ytringsfunktionelle basisbetydninger og disses tilhørende kongruente leksikogrammatiske realiseringer.

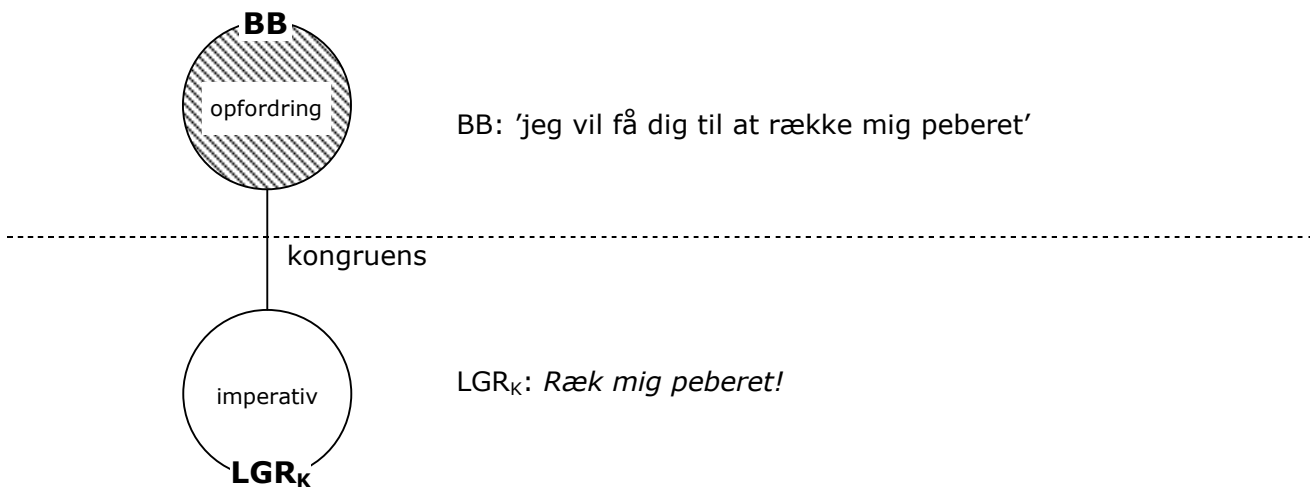
BB: basisbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent

Fig. 5-13: Ytringsfunktioner og kongruente leksikogrammatiske realiseringer

I Fig. 5-14 på næste side har jeg eksemplificeret den kongruente sammenhæng mellem basisbetydningen opfordring og dens leksikogrammatiske realisering en imperativ.

¹⁵⁰ Se afsnit 5.4.3 nedenfor.

¹⁵¹ Jf. afsnit 5.3.

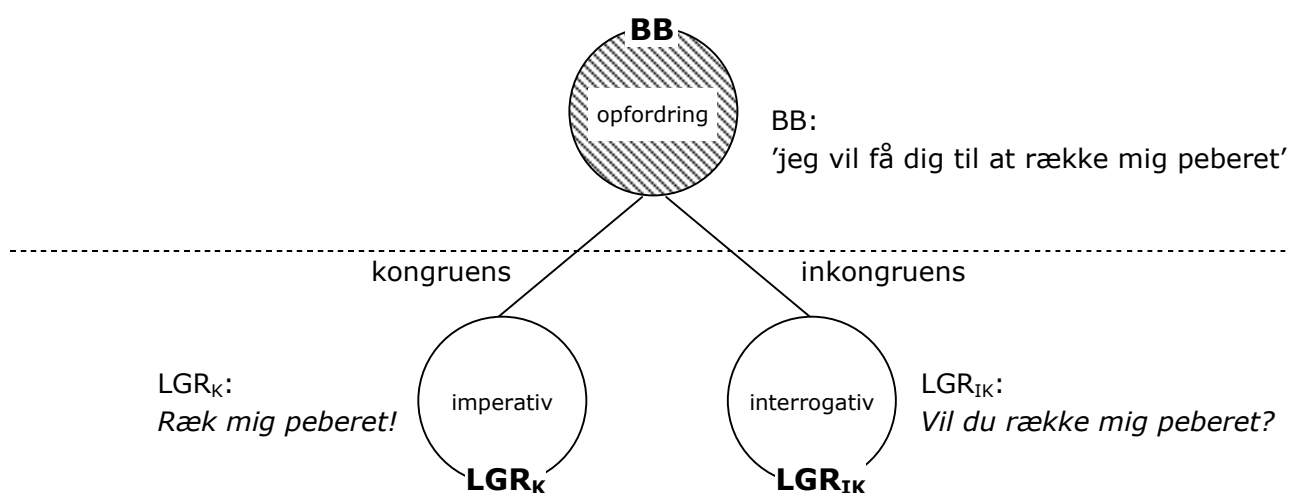

BB: basisbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent

Fig. 5-14: BB realiseret kongruent af LGR_K, eksemplificeret

I figuren ser vi, at basisbetydningen om at få rakt peberet, som er en opfordring til at udføre en materiel handling involverende den materielle enhed 'peber', realiseres kongruent som en imperativ og en Materiel Proces med *peberet* som Mål.

Den leksikogrammatiske metafor opstår ud fra basisbetydningen, når denne ikke realiseres kongruent, men i stedet på en anden måde. I forhold til eksemplet ovenfor kunne en inkongruent leksikogrammatisk realisering være, at den bagvedliggende interpersonelle betydning, nemlig opfordringen, ikke realiseredes af en imperativ, men af en interrogativ som fx *Vil du række mig peberet?* I sammenhæng med basisbetydningen og den kongruente leksikogrammatiske realisering kan dette illustreres som i Fig. 5-15 på næste side.

BB: basisbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent /
LGR_{IK}: leksikogrammatisk realisering, inkongruent

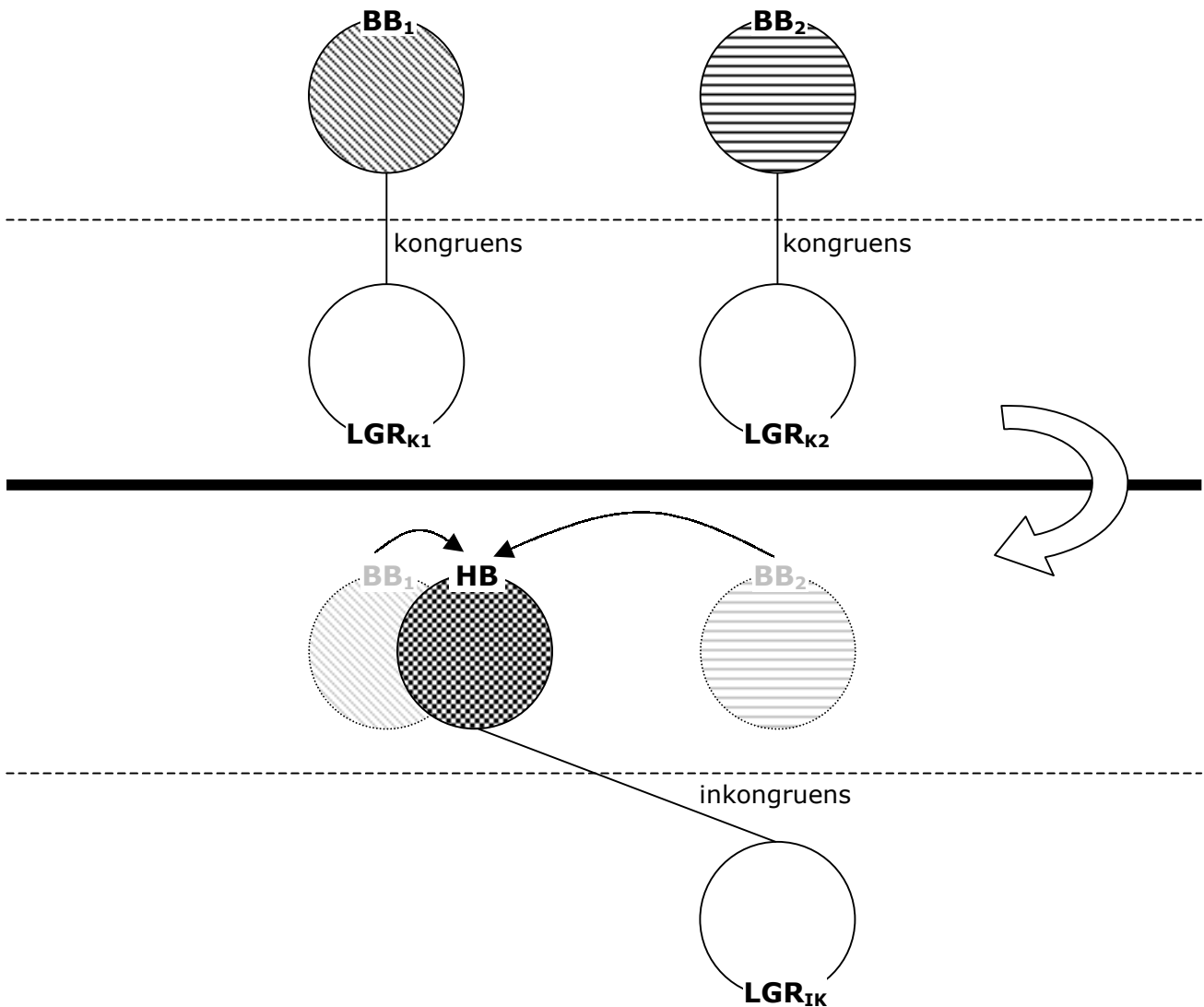
Fig. 5-15: BB realiseret hhv. kongruent af LGR_K og inkongruent af LGR_{IK}, eksemplificeret

Som allerede argumenteret for ovenfor, så er konceptualiseringen af den leksikogrammatisk metafor som vist i Fig. 5-15 ikke præcis. Den leksikogrammatisk metafor er ikke alene variation på det leksikogrammatisk stratum, men også variation på det semantisk stratum. Grundet det naturlige forhold mellem sprogets to indholdsstrata¹⁵² virker den inkongruente leksikogrammatisk realisering tilbage på semantikken og ændrer den tidligere basisbetydning (ved at inddrage elementer fra en anden basisbetydning). Der opstår herved en hybridbetydning. Dette skal forklares:

En hybridbetydning adskiller sig fra en basisbetydning ved, at den er kompleks. Således inkorporerer en hybridbetydning betydningselementer fra to basisbetydninger.¹⁵³ Dette er illustreret i Fig. 5-16 på næste side.

¹⁵² Se afsnit 1.1.

¹⁵³ Jf. Ravellis tese.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

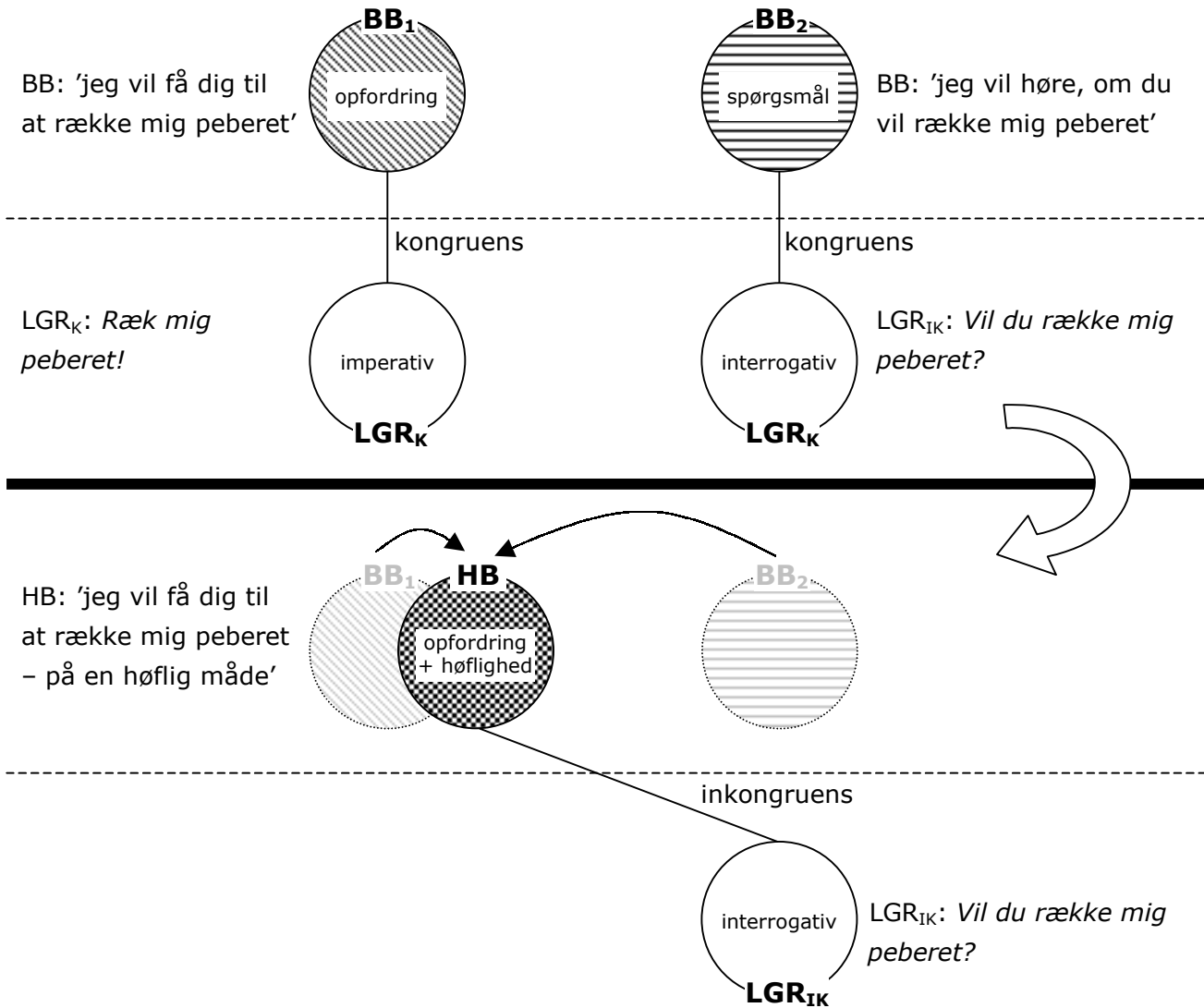
Fig. 5-16: Kongruent udgangspunkt samt metaforisering (i to tempi)

I Fig. 5-16 er det illustreret, hvordan to basisbetydninger kobles og derved skaber hybridbetydningen, der på det semantiske stratum er en essentiel kvalitet ved den leksikogrammatiske metafor. I figuren har vi oprindeligt de to basisbetydninger, BB_1 og BB_2 , der realiseres af hhv. LGR_{K1} og LGR_{K2} . I metaforiseringen kobles BB_1 og BB_2 til hybridbetydningen HB . HB realiseres af den inkongruente leksikogrammatiske realisering LGR_{IK} .

I figuren ser vi endvidere, at elementer fra den ene oprindelige basisbetydning, nemlig BB_1 , i HB er mere dominerende end elementer fra den anden basisbetydning, BB_2 . På det leksikogrammatiske

stratum ser vi, at den tidligere realisering LGR_{K2} realiserer HB og dermed kommer til at fungere som LGR_{IK} . Begge disse mekanismer er essentielle kvaliteter ved den leksikogrammatiske metafor.

Med den viste illustrative teknik kan den ikke-metaforiske og den metaforiske sprogbrug i det ovenstående 'peber'-eksempel illustreres som i Fig. 5-17.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 5-17: Kongruent udgangspunkt samt metaforisering (i to tempi), eksemplificeret

Fig. 5-17 illustrerer, at den leksikogrammatiske metafor i eksemplet *Vil du række mig peberet?* rummer både opfordrende og spørgende semantiske elementer – og vi har en spørgende opfor-

dring.¹⁵⁴ Leksikogrammatisk trækker eksemplet på de ressourcer, der hører spørgsmålet til – i det aktuelle tilfælde drejer det sig om sætningstypen interrogativ samt modalisation – og herved udtrykker man sig ikke direkte opfordrende, men mere indirekte, spørgende opfordrende. En sådan sprogbrug betragtes i vores (vestlige) kulturkreds generelt som høflig. Man kan altså sige, at vi ved at anvende den leksikogrammatiske ressource interrogativ samt modalisation tilskriver høflighed til den oprindelige opfordring – og deri ligger den udvidede betydning, hybridbetydningen.¹⁵⁵

Den forskellige grad, hvormed basisbetydningerne bag hybridbetydningen dominerer i denne, medfører, at vi kan operere med hhv. primær betydning og sekundær betydning i hybridbetydningen.

Den primære betydning er betegnelsen for den betydning, der er overvejende i hybridbetydningen, altså i den leksikogrammatiske metafor. Det er den betydning, der er det semantiske udgangspunkt for metaforiseringen.

Den sekundære betydning er betegnelsen for den betydning, der føjes til den primære betydning og sammen med denne danner hybridbetydningen.

Når vi i en tekst støder på en leksikogrammatisk metafor, så har vi en forståelse af, hvad den primære betydning er. Denne forståelse stammer fra vores forståelse for, hvordan kontekst sprogligt kodes som tekst. Hvad den sekundære betydning er, signaleres af leksikogrammatikken i den leksikogrammatiske metafor.

Den leksikogrammatiske metafors semantik er således en hybrid af en kontekstgivet primær betydning og en leksikogrammatisk givet sekundær betydning. Denne tanke kan visuelt fremstilles som i Fig. 5-18 på næste side.

Som modellen viser, udledes den primære betydning fra konteksten, mens den sekundære betydning udledes fra den leksikogrammatiske realisering. Dette kan illustreres med *peber*-eksemplet fra før, hvor vi havde en interpersonel leksikogrammatisk metafor i den spørgende opfordring *Vil du række mig peberet?* Den primære betydning heri er opfordringen, og det ser vi fra konteksten, idet de dialogisk adækvate responsfunktioner på *Vil du række mig peberet?* er opfordringens responsfunktioner, altså hhv. indvilligelse og nægtelse.¹⁵⁶ Den sekundære betydning er spørgsmålet, hvilket vi kan udlede fra den interrogative leksikogrammatik i *Vil du række mig peberet?*; i overensstemmelse med vores forståelse af kongruens signalerer interrogativen yringsfunktionen spørgsmål.

¹⁵⁴ Se afsnit 6.2.

¹⁵⁵ Det er ikke kun mellem leksikogrammatikken og semantikken, at der eksisterer en naturlig relation. Dette er også tilfældet mellem semantikken og konteksten. En leksikogrammatisk metaforisering medfører derfor både en ændring af betydningen og en ændret kontekst. I det anvendte eksempel er der således især forskel på opfattelsen af tenor, alt efter om opfordringen realiseres som *Ræk mig peberet!* eller *Vil du række mig peberet?* Dette er ikke mindst tydeligt på magt-skalaen (se afsnit 4.3), hvor uligheden mellem afsender og modtager typisk vil være større i forbindelse med en opfordring realiseret af en imperativ end i forbindelse med en spørgende opfordring realiseret af en interrogativ.

¹⁵⁶ Hvis man besvarede *Vil du række mig peberet?* med en af spørgsmålets responsfunktioner (svar eller ligegyldighed), ville man have en joke.

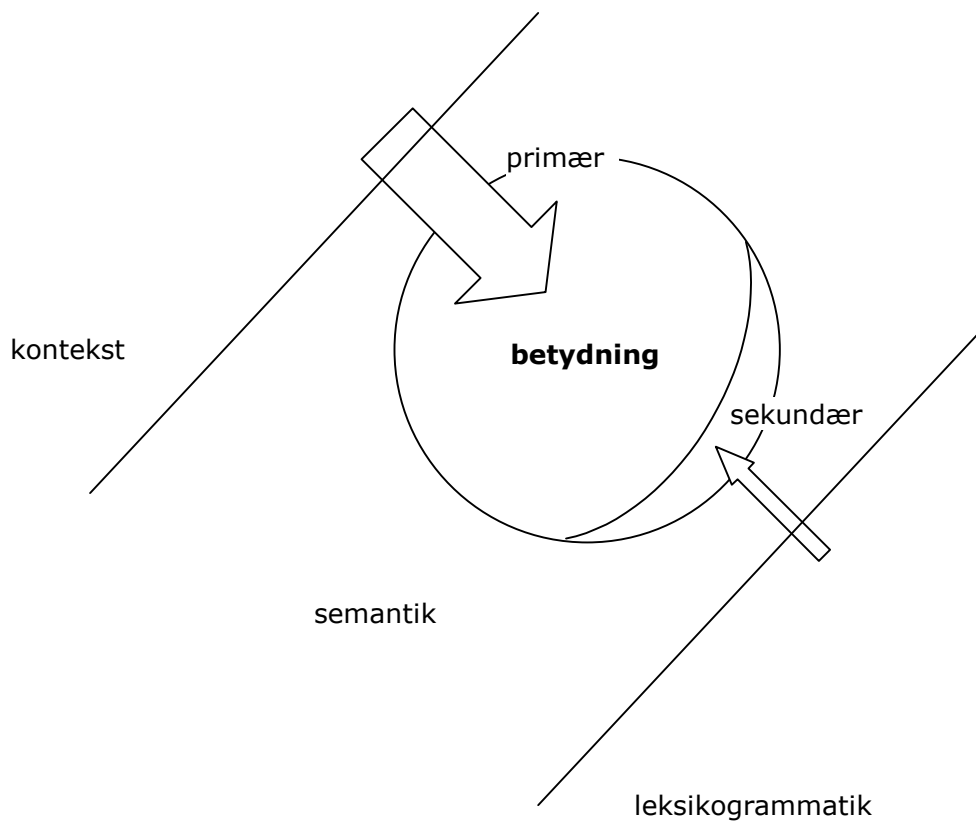

Fig. 5-18: Primær og sekundær betydning i en leksikogrammatisk metafor

I en leksikogrammatisk metafor sker der på det semantiske stratum altså det, at to basisbetydninger (BB_1 og BB_2) kobles til en hybridbetydning (HB) på en sådan måde, at den ene basisbetydning (BB_1) bliver primær i hybridbetydningen, mens den anden (BB_2) bliver sekundær. Hybridbetydningen (HB) er derfor tættere beslægtet¹⁵⁷ med den ene basisbetydning (BB_1) end med den anden (BB_2). Som en følge heraf er det i min model stadig sådan, at en inkongruent leksikogrammatisk realisering realiserer den næsten samme betydning som dens beslægtede kongruente realisering. Omend semantikken ikke er en konstant, hvortil forskellige leksikogrammatiske realiseringer svarer som variabler, er semantikken stadig den mest konstante, og de leksikogrammatiske realiseringer er de mest varierende.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Jeg anvender termen 'beslægtet', for selvom den leksikogrammatisk metafor realiserer en lidt anden betydning, nemlig HB, end den, der rummes i BB_1 (som realiseres kongruent), så vil disse betydninger "be systemically related in meaning, and therefore synonymous in certain respects" (Halliday 1994a, p. 342).

¹⁵⁸ Dette er grunden til, at jeg – for øvrigt i overensstemmelse med den traditionelle måde at behandle grammatisk metaforer på inden for systemisk funktional lingvistik – i denne afhandlings konkrete beskrivelse af leksikogrammatisk metaforer (i kapitlerne 6 og 7) væsentligst beskæftiger mig med de transformationer på det leksikogrammatisk stratum, som en leksikogrammatisk metafor rummer. Perspektivet er dog stadig 'fra oven' (jf. Halliday 1994a, p. 342): I forbindelse med fx processuel betydning er udgangspunktet således at spørge og problematisere: 'Hvordan kan en proces realiseres leksikogrammatisk?'. Svaret herpå er (som vi også vil se i kapitel 7), at en proces leksikogrammatisk kan realiseres som Proces formet af et verbal, og som en funktion formet af en nominalisering med enten adjektivisk eller substantivisk Kerne. Herfra er problemet så at beskrive, hvilke forskelle – leksikogrammatisk og semantisk – der er

Måden at opfatte en leksikogrammatisk metafor på, som jeg ovenfor har illustreret (i figurerne 5-16 og 5-17), viser imidlertid, hvorledes det er nødvendigt at medtænke både det semantiske og det leksikogrammatiske stratum. Den leksikogrammatiske metafor opstår ikke i hverken semantikken som forskellige tolkninger af samme leksikogrammatiske realisering eller i leksikogrammatikken som forskellige realiseringer af samme betydning, men i spændingen mellem semantikken og leksikogrammatikken – i grænsefladen.

Spændingen i den leksikogrammatiske metafor er den tværstratale spænding, der er mellem en hybridbetydning med en primær betydning signalerende/ afspejlende noget andet en den leksikogrammatiske realisering (der jo afspejler den sekundære betydning).

Den ovenfor viste visuelle teknik til at fremstille den leksikogrammatiske metafors væsen rummer både statik og dynamik. Således viser teknikken såvel slutresultatet af metaforiseringsprocessen, altså den leksikogrammatiske metafor, og den viser processen, hvorigennem den leksikogrammatiske metafor opstår fra to forskellige basisbetydninger med hver sin kongruente leksikogrammatiske realisering.

Mod en definition af den leksikogrammatiske metafor

Jeg har ovenfor anført, at kongruens i sammenhæng med leksikogrammatiske metaforer skal forstås som en realisering, der er semogenetisk umiddelbar/ naturlig. Inkongruens – hvorved leksikogrammatisk metaforik dannes – er som en følge heraf karakteristisk ved, at (den primære) betydning realiseres på en semogenetisk middelbar/ unaturlig måde. Samtidig er en leksikogrammatisk metafor kendetegnet ved en betydningsændring, som jeg ovenfor har modelleret som transformationen fra BB_1 plus BB_2 til HB . På baggrund af dette kan to kriterier for den leksikogrammatiske metafor opstilles:

- (i) En leksikogrammatisk metafor er kendetegnet ved det forhold, at relationen mellem den instantierede (kontekstmotiverede) semantiske betydning og dennes realiserende instantierede leksikogrammatik ikke er semogenetisk umiddelbar.
- (ii) En leksikogrammatisk metafor er karakteristisk ved, at to (semantiske) basisbetydninger blandes med hinanden, hvorved en ny betydning (inkorporerende begge basale betydninger) dannes. I den nye hybridbetydning vil elementer fra den ene af de oprindelige basisbetydninger være klart dominerende i forhold til elementer fra den anden oprindelige basisbetydning.

Den leksikogrammatiske metafor er altså det sproglige tilfælde, der skabes ved at bryde den kongruente relation mellem en betydning og dennes leksikogrammatiske realisering på en sådan måde, at en hybridbetydning opstår.

mellem en proces realiseret af en Proces og en proces realiseret af funktioner forment af forskellige typer af nominalisering.

5.4.3 Typer af leksikogrammatiske metaforer

Med den ovenfor gennemførte argumentation er vejen banet for, at vi her kan bevæge os fra de overordnede tanker om den leksikogrammatiske metafor til en (generel) oversigt over de typer af leksikogrammatiske metaforer, der kan identificeres i sproget (i dansk). Inden oversigten over leksikogrammatiske metaforer kan gives, er det imidlertid nødvendigt at afklare, hvilke metafunktioner som rummer et potentiale til at danne leksikogrammatiske metaforer. Dette er gjort i det førstfølgende afsnit, hvorefter den egentlige oversigt følger i andet afsnit.

Metafunktionernes metaforiseringspotentiale

I den indledende beskrivelse af de enkelte metafunktioner¹⁵⁹ blev det påpeget, at mens den ideationelle og interpersonelle metafunktion direkte afspejler og konstruerer den ikke-sproglige verden, så organiserer den tekstuelle metafunktion ”ideational and interpersonal meanings as text in context” (Matthiessen 1992, p. 65; jf. Halliday 1979, p. 199, og 1970, p. 194).

Således har vi den ideationelle og interpersonelle metafunktion, hvor den kontekstuelle binding er tydelig. Hermed realiserer disse metafunktioner forskellige typer af (mellem)menneskelig erfaring, hvilket sprogligt kan gøres på forskellig vis. Forskellige ideationelle og interpersonelle basisbetydninger kan forbindes, hvorved den næsten samme enten ideationelle eller interpersonelle betydning leksikogrammatisk kan realiseres på en række forskellige måder, og metaforiseringspotentialet i disse metafunktioner er oplagt.

I forhold den ideationelle og interpersonelle metafunktion er det særdeles vanskeligt at få øje på et metaforiseringspotentiale i den tekstuelle metafunktion. Dette har to årsager, som knytter sig hhv. til den generelle opfattelse af den tekstuelle metafunktions egenskaber og til den mere specifikke sproglige realisering af tekstuel betydning gennem systemet THEMA.

For det første organiserer den tekstuelle metafunktion alene sproglige kvaliteter, nemlig den diskursive, altså tekstlige, udfoldelse af sprogets andre metafunktioner. I overensstemmelse med det ontogenetiske perspektiv¹⁶⁰ (og jf. Halliday 1985c, p. 95) er al kodning af erfaring (: den ekstra-sproglige virkelighed) som tekst i sin natur metaforisk, og det er derfor problematisk at operere med en forskel mellem kongruens og metaforik i en metafunktion, hvis mekanismer alene organiserer den tekstuelle kodning af erfaring.

For det andet finder vi i den systemisk funktionelle kortlægning af dansk (jf. Andersen et al. 2001) alene THEMA på det leksikogrammatiske stratum, hvorfor det er dette system, vi skal undersøge for at finde et eventuelt metaforiseringspotentiale i den tekstuelle metafunktion.¹⁶¹ Vi skal med andre ord undersøge, om THEMA kan realisere både basisbetydninger og hybridbetydninger.

¹⁵⁹ Se afsnit 3.2.2.

¹⁶⁰ Se afsnit 5.3.2.

¹⁶¹ Argumentationen i dette afsnit ville ikke være væsensforskellig, hvis INFORMATION og dets konstituenten Given og Ny blev medregnet. Dette system fungerer nemlig ligesom THEMA som et rent tekstuel system ”of prominence”

Konstituenten Thema – som er den væsentligste i THEMA – har en dobbeltfunktion, nemlig

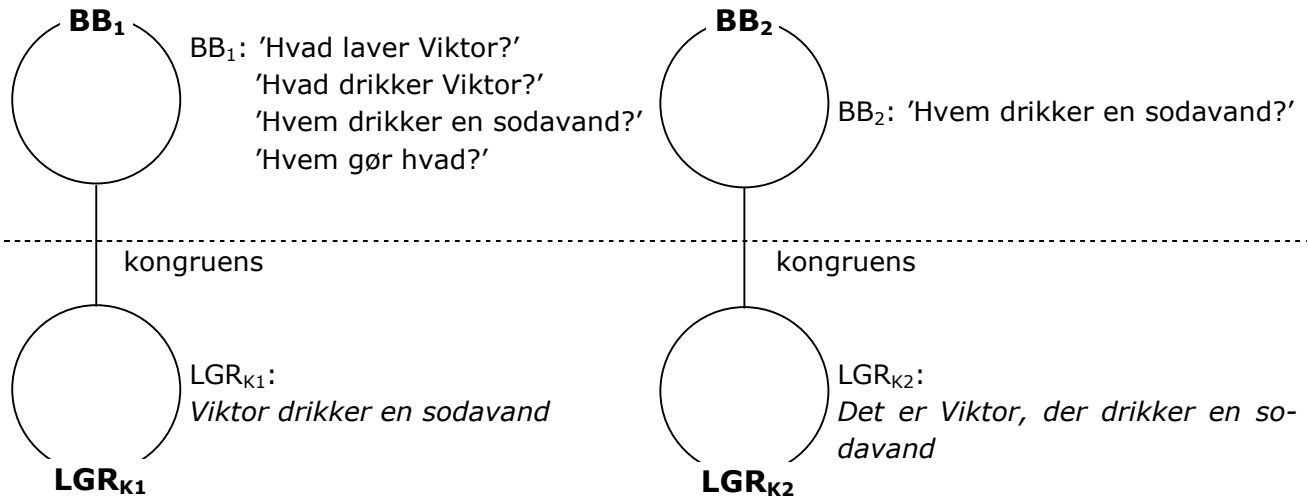
...as orienting the listener to the rest of the clause, and as orienting the clause to the rest of the discourse through thematic development (Andersen 2001, p. 2).

Som følge af denne dobbelte funktion findes betydningen af Thema og den tekstuelle organisering som svar på spørgsmålet: 'Hvilket eller hvilke tænkt(e) spørgsmål fra modtagers side passer sammen med et svar realiseret af en sætning med denne type af Thema?'. Eksempelvis kan spørgsmålene til sætningen *Viktor drikker en sodavand* være (i) 'Hvad laver Viktor?', hvor den efterspurgte information tilvejebringes som *drikker en sodavand*, (ii) 'Hvad drikker Viktor?', hvor den efterspurgte information tilvejebringes som *en sodavand*, (iii) 'Hvem drikker en sodavand', hvor den efterspurgte information tilvejebringes som *Viktor*, og (iv) 'Hvem gør hvad?', hvor den efterspurgte information tilvejebringes som hele sætningen *Viktor drikker en sodavand*.

Til sammenligning med den tekstuelle betydning i (: de mulige spørgsmål til) ovenstående sætning kan man betragte den tekstuelle betydning i sætningen, når denne kløves – fx til *Det er Viktor, der drikker en sodavand*. Hverken den ideationelle eller den interpersonelle betydning har ændret sig fra den oprindelige sætning, men det har den tekstuelle: Til sætningskløvningen er det eneste mulige spørgsmål 'Hvem drikker en sodavand?' (altså spørgsmål (iii) ovenfor). Den tekstuelle betydning har ændret sig så markant, at der mellem den oprindelige sætning og kløvningen heraf ikke eksisterer det tætte bånd af tekstuel slægtskab, der er nødvendigt for at betragte den i sætningskløvningen realiserede betydning som en variant (metaforisering) af den i sætningen realiserede betydning. Den tekstuelle betydning i sætningen er således ikke at betragte som en basisbetydning (BB), hvortil betydningen i sætningskomplekset hører som en hybridbetydning (HB); ligeledes er det ikke muligt at identificere en sekundær basisbetydning (BB₂), som sammen med basisbetydning i sætningen kan kobles til hybridbetydningen.

Sætningen og sætningskløvningen fungerer altså som to forskellige tekstuelle basisbetydninger, hvilket er illustreret i Fig. 5-19 på næste side.

(Halliday 1979, p. 207). Mens THEMA adresserer afsenders perspektiv, adresserer INFORMATION modtagers perspektiv: "The Theme is speaker-oriented; it is the speaker's signal of concern, what it is that he is on about (...). The New is hearer-oriented (though still, of course, **selected** by the speaker); it is the speaker's presentation of information as in part already recoverable to the hearer (the Given) and in part not recoverable (the New)" (ibid., p. 207; orig. fremhævning).

BB: basisbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent

Fig. 5-19: Forskellige tekstuelle BB'er med tilhørende LGR_K, eksemplificeret

Ovenstående er grunden til, at Thompsens argumentering for sætningskløvninger som tekstuelle leksikogrammatisk metaforer¹⁶² synes tvivlsom.¹⁶³ Der findes således ikke belæg for tekstuelle leksikogrammatisk metaforer i hverken den metafunktionelle organisering i systemisk funktionel lingvistik eller i, hvordan metafunktionen realiseres sprogligt i dansk gennem THEMA (og INFORMATION).

Altså står vi tilbage med metaforiseringspotentialer i sprogets logiske, eksperimentielle og interpersonelle metafunktioner. Hvordan dette udmønter sig er emnet for nedenstående afsnit og de efterfølgende tre kapitler. Som et lille forskud skal arten af metaforiseringspotentialer i de tre metafunktioner dog kort berøres her.

I den logiske metafunktion er forskellen mellem betydningen i hhv. en kongruent og en inkongruent realisering mindre, end forskellen mellem disse typer af realisering er i både den eksperimentielle og den interpersonelle metafunktion. Således er mekanismen i logiske leksikogrammatisk metaforer ganske tæt på at være samme betydning med forskellige leksikogrammatisk realiseringer – altså tæt på at kunne konceptualiseres som den simple model (Fig. 5-1 og 5-15), hvor den primære (basis)betydning bevares fuldstændigt, også selvom den leksikogrammatisk realisering er inkongruent.

Den ringe effekt af alternative leksikogrammatisk realiseringer på betydningen inden for den logiske metafunktion skyldes, at logisk betydning er transfænomenal, og at

¹⁶² Jf. afsnit 5.2.2.

¹⁶³ Geoff Thompson er for øvrigt ikke selv afklaret med, om der findes tekstuelle grammatisk metaforer eller ej (personlig kommunikation, Leuven 2001).

...the metaphorical move from one phenomenal domain to another takes place within one and the same transphenomenal domain (Halliday og Matthiessen 1999, p. 295).

Om leksikogrammatisk metaforisering inden for den logiske metafunktion gælder således, at (i) når de transfænomenele kategorier er stabile, så bevares samme betydning på tværs af forskellige realiseringer i LOGIKOSEMANTIK, og (ii) TAKSIS realiserer semantisk, hvad vi i en sekvens opfatter som hhv. over- og underordnet eller sideordnet, og selv om Konjunktionalet eller Subjunktionalet forsvinder, ændrer det ikke ved vores opfattelse af hierarkiseringen af betydning. Disse to pointer kan illustreres med følgende eksempler:

<i>Viktor drikker øl,</i>	<i>fordi han nyder det.</i>	Ikke-metaforisk
overordnet	underordnet	
cirkumstantion via <i>fordi</i>		
<i>Pga. hans nydelse af øl</i>	<i>drikker Viktor det.</i>	Metaforisk
underordnet	overordnet	
cirkumstantion via <i>Pga.</i>		

<i>Viktor drikker øl og han nyder det.</i>	Ikke-metaforisk
sideordnet	
ekstension via <i>og</i>	
<i>Viktor drikker øl med nydelse.</i>	Metaforisk
sideordnet	
ekstension via <i>med</i>	

Et af de få steder, vi i forbindelse med logiske leksikogrammatisk metaforer finder en betydningsændring (hvor den transfænomenele betydning ikke er fuldstændig stabil), er, når en forbinder realiseres af en Proces (hvorved den primære betydning af forbindelse får tilskrevet en sekundær, processuel betydning) – som i eksemplet fra afsnit 5.2.1, hvor *I målet fulgte Knud efter Stefan* er en metaforisk variant til *Først kom Stefan i mål, dernæst Knud*.

For både den eksperimentielle og den interpersonelle metafunktion er forskellen mellem betydningerne i hhv. en kongruent og en inkongruent realisering så væsentlig, at mekanismerne i leksikogrammatisk metaforisering i disse metafunktioner bedst konceptualiseres som modellen i Fig. 5-16, hvor basisbetydning transformeres til en hybridbetydning, når vi har en leksikogrammatisk metafor.

Mekanismen i eksperimentielle leksikogrammatisk metaforer rummer for øvrigt en tendens til sammentrækning og tab af betydning, fx når en figur realiseres af en funktion formet af en nominalisering, mens interpersonelle leksikogrammatisk metaforer ofte medfører en betydningsudvidelse, fx når modaliteten i en ytring realiseres uden for Modus som et selvstændigt element. Denne sammenhæng bliver tydeligere i kapitel 6 og 7, og den uddybes med eksempler i kapitel 8.

Oversigt over typer af leksikogrammatisk metaforer i dansk

Hovedtyperne af leksikogrammatisk metaforer kan inddeles i to grupper, nemlig i (i) interpersonelle leksikogrammatisk metaforer og (ii) ideationelle leksikogrammatisk metaforer. De ideationelle leksikogrammatisk metaforer kan inddeles i to hovedtyper, nemlig hhv. eksperientielle leksikogrammatisk metaforer og logiske leksikogrammatisk metaforer. De for dansk identificerede typer af leksikogrammatisk metaforer i disse grupper er anført nedenfor.

Interpersonelle leksikogrammatisk metaforer (ad. (i)) findes i to generelle typer, nemlig:

- (a) Modalitetsmetaforer, hvor modalitetsmarkeringen i en ytring ikke realiseres inden for Modus af enten en Adjunkt eller af Finitum formet af et modalverb, men uden for Modus af en af følgende konstruktionstyper:

- En Mental Proces i 1. person singularis. Eksempler herpå er:

Jeg synes, de der folk, der strejker, egentlig har ret.

Jeg mener, at det argument er for tyndt, og jeg tror kun, det er et argument, der er grebet for argumentationens skyld og ikke for indholdets skyld.

Jeg tror, menneskenes gerninger kan bestemme vor fremtid.

- En præpositionalfrase. Eksempler herpå er:

Efter min mening...

I min bog...

Efter min opfattelse...

- En Relationel Proces med *det* som A>tekstorganisor og en nominalgruppe med adjektivisk Kerne som Attribut. Eksempler herpå er:

Det er usandsynligt, at...

Modalitetsmetaforer knytter sig til systemet MODALITETSTYPER.¹⁶⁴ Semantisk betragtet sker der i forbindelse med modalitetsmetaforer det, at modaliteten ekspliciteres og accentueres, idet den realiseres eksternt uden for Modus.

- (b) Ytringsfunktionelle metaforer, hvor en ytringsfunktion realiseres af en inkongruent sætningstype. Kongruent er det i denne sammenhæng, når et udsagn realiseres af en deklarativ, et spørgsmål af en interrogativ, en opfordring af en imperativ og et tilbud af en modalinter-

¹⁶⁴ Se afsnit 4.2.2 og afsnit 4.3.1 for den kortlægning af modalitet, som jeg anvender i nærværende afhandling. Denne kortlægning adskiller sig som allerede påpeget fra den beskrivelse af modalitet, som findes i Andersen et al. 2001 (p. 73ff.).

rogativ. Ytringsfunktionelle metaforer knytter sig til systemerne i SÆTNINGSnetværket (Andersen et al. 2001, p. 55).

Den semantiske effekt af ytringsfunktionelle metaforer er, at den primære ytringsfunktion – og dermed det reelle forhold mellem afsender og modtager – sløres; den metaforiske ytringsfunktion er typisk mere indirekte end den kongruent realiserede ytringsfunktion.

Ideationelle leksikogrammatisk metaforer (ad. (ii)) kan som ovenfor anført være af to overordnede typer, nemlig enten eksperientielle leksikogrammatisk metaforer logiske leksikogrammatisk metaforer.

Eksperientielle leksikogrammatisk metaforer findes i tre hovedtyper, nemlig som procesvalgsmetafor, som procesmetafor og som kvalitetsmetafor. Alle disse typer af eksperientielle leksikogrammatisk metaforer knytter sig til systemet TRANSITIVITET. De tre hovedtyper er følgende:

- (a) Procesvalgsmetaforer, hvor en proces leksikogrammatisk realiseres af en anden type Proces end sig selv. Et eksempel på dette er det nedenfor anførte, hvor en verbal proces realiseres leksikogrammatisk (på to forskellige måder) af en relationel Proces:

Ikke-metaforisk:	<i>Viktor snakker meget.</i>	proces: verbal Proces: Verbal
Metaforisk:	<i>Viktor er snakkesalig.</i>	proces: verbal Proces: Relationel
Metaforisk:	<i>Viktor er i snakkehjørnet.</i>	proces: verbal Proces: Relationel

- (b) Procesmetaforer, hvor figuren og processen heri ikke realiseres kongruent af en Proces formet af et verbum, men inkongruent af funktion formet af en nominalisering. Semantisk betragtet betyder det, at figuren/ processen fra at være en dynamisk størrelse gøres til en statisk, håndgribelig enhed.

På det leksikogrammatisk stratum sker der i forbindelse med procesmetaforer det, at Processen gennem nominaliseringen transformeres fra at være en selvstændig sætningskonstituent (i interpersonelle funktioner enten Finitum eller Prædikator eller fusionen af de to) til at fungere som en konstituent i en nominalgruppe. Procesmetaforer kan leksikogrammatisk både formes af nominaliseringer med adjektivisk Kerne og nominaliseringer med substantivisk Kerne.

Et eksempel på det første er transformationen fra Processen *flytter* i *Klaus Riskær flytter til udlandet* til Beskriveren *flyttende* i den substantiviske nominalgruppe *Den (til udlandet) flyttende Klaus Riskær*. Et eksempel på det sidste er transformationen fra Processen *vier* i *Præsten vier de to unge* til Kernen *vielsen* i den substantiviske nominalgruppe *Vielsen af de to unge*.

- (c) Kvalitetsmetaforer, hvor den kvalitative betydning ikke realiseres kongruent af en funktion formet af et adjektiv, men af en substantivering heraf. Semantisk betyder dette, at kvaliteten konkretiseres; den gøres som figuren/ processen under (b) til en håndgribelig enhed i verden. Til en genstand. Eksempler på kvalitetsmetaforer er:

Han behandlede hende med kærlighed.
Hun behandlede ham med ligegyldighed.

Logiske leksikogrammatiske metaforer findes i to hovedtyper, nemlig som enten statisk forbindermetafor eller som dynamisk forbindermetafor. De logiske leksikogrammatiske metafortyper knytter sig til systemet LOGIKOSEMANTIK.

- (a) En statisk forbindermetafor findes i de tilfælde, hvor forbinderen mellem to sætninger i et sætningskompleks realiseres af en funktion formet af en nominalisering og derved leksikogrammatisk fungerer som konstituent i en gruppe. En leksikogrammatisk følge heraf er, at sætningskomplekset trækkes sammen til en simplekssætning (eller endog til en gruppe). Disse mekanismer er på spil i følgende tilfælde:

Ikke-metaforisk: *Forbudet, der blev vedtaget i 1994/95, er endnu ikke trådt i kraft, da der mangler forskellige ratifikationer.*

Metaforisk: *Forbudet, der blev vedtaget i 1994/95, er på grund af manglende ratifikationer endnu ikke formelt trådt i kraft.*

- (b) En dynamisk forbindermetafor opstår, hvor forbinderen mellem to sætninger i et sætningskompleks realiseres af en funktion formet af en verbalisering og derved fungerer som Proces i en simplekssætning. Et tilfælde på dette er det nedenstående:

Ikke-metaforisk: *Hvis man ikke er organiseret i en fagforening, så afskediges man på mange danske arbejdspladser.*

Metaforisk: *Manglende organisering i fagforening medfører afskedigelse på mange danske arbejdspladser.*

De ovenfor beskrevne typer af leksikogrammatiske metaforer kan samlet fremstilles, som det er gjort i systemnetværket på næste side (Fig. 5-20). Med netværket postulerer jeg ikke, at jeg for leksikogrammatiske metaforer på dansk har indfanget og kortlagt alle hovedtypers undertyper og undertypers undertyper¹⁶⁵, men netværket indfanger alle de hovedtyper, der på samme tid (i) systemisk er mulige i dansk, og (ii) i praksis (i beskrivelse og tekstanalyse) er de væsentlige, anvendte og overordnede typer af leksikogrammatiske metaforer i dansk.¹⁶⁶

Det skal som coda til ovenstående indledende kortlægning af typer af leksikogrammatiske metaforer i dansk, hvor hver enkelt type er blevet beskrevet for sig selv, pointeres, at megen metaforisk sprogbrug rummer flere typer af leksikogrammatiske metaforer. Således er mange metaforiske tilfælde ikke et enten-eller, men et både-og, hvilket også Ravelli pointerer:

Apart from paradigmatic plurality, grammatical metaphor also exhibits the feature of SYNTAGMATIC PLURALITY, where the recursive option IS the network feature. This allows more than one metaphor to be realized in the same clause (Ravelli 1988, p. 141).

Det er således muligt i forbindelse med den samme metaforiske sprogbrug at gennemløbe det viste systemnetværk flere gange – efter princippet om et selvstændigt systemisk gennemløb for hvert trin i analysen/ udpakningsprocessen af en leksikogrammatiske metafor.

¹⁶⁵ Se evt. til sammenligning Halliday 1996c, p. 209f., og Halliday og Matthiessen 1999, p. 245ff., for en opgørelse over grammatiske metaforer, der er mere specificeret end den opgørelse, netværket i Fig. 5-20 tilbyder.

¹⁶⁶ Jf. afhandlingens indledning rummer netværket altså de hovedtyper af leksikogrammatiske metaforer, som er nødvendige at beskrive for at få et dækkende funktionelt perspektiv på dansk leksikogrammatik, som den systemisk er kortlagt til dato.

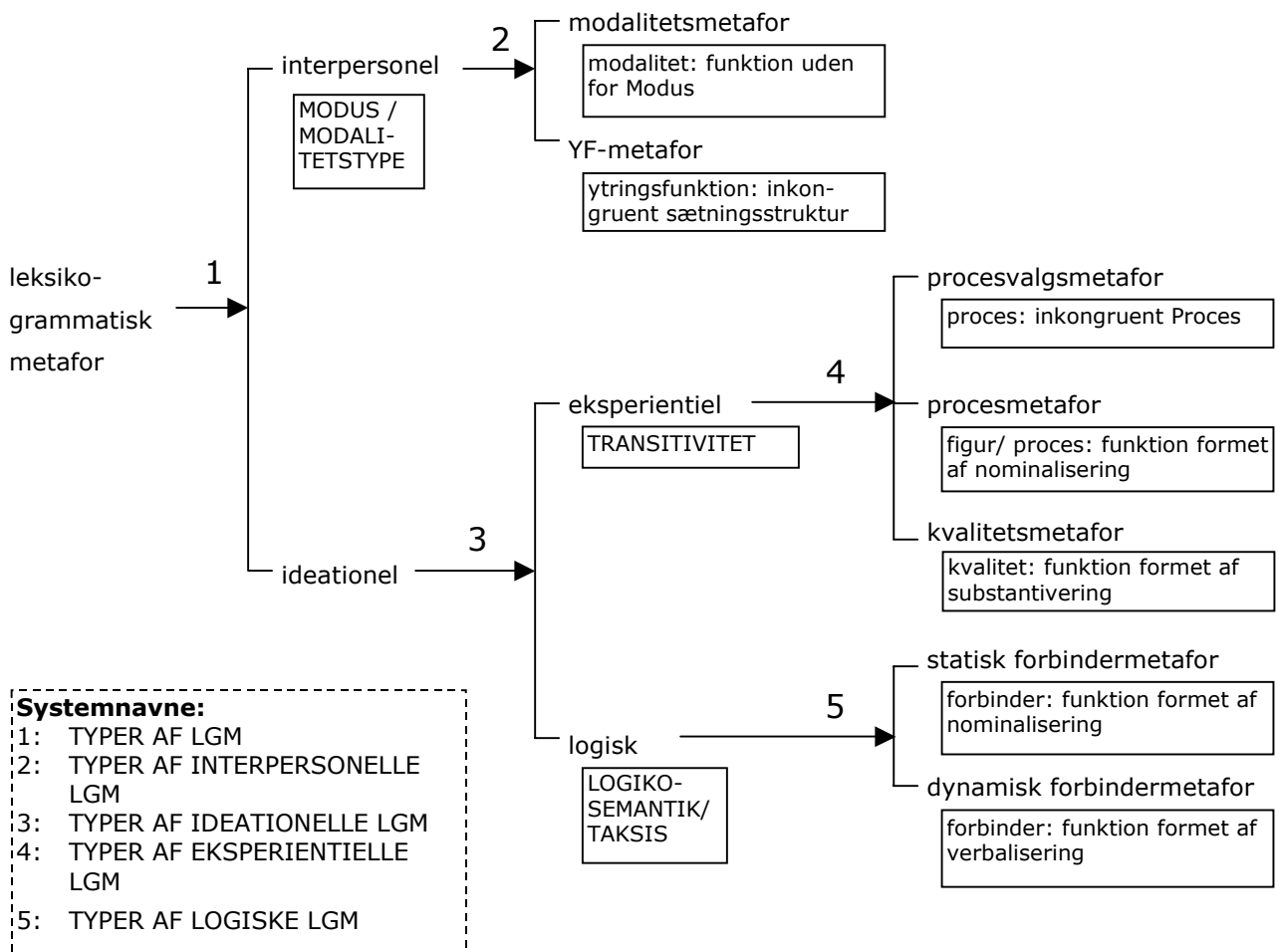

Fig. 5-20: Netværk for leksikogrammatiske metaforer i dansk¹⁶⁷

Med ovenstående har jeg beredt vejen for de kommende to kapitler, 6 og 7, hvori jeg detaljeret vil beskrive de nævnte typer af leksikogrammatiske metaforer i dansk, og for kapitel 8, der afrunder beskrivelsen af den leksikogrammatiske metafor i dansk.

¹⁶⁷ Det typiske systemisk funktionelle systemnetværk fremstiller forhold inden for ét stratum. For leksikogrammatikken gælder det således, at valgene i et systemnetværk er paradigmatiske motiverede, mens de tilknyttede realiseringsudsagn er syntagmatiske motiverede, idet de specificerer strukturelle fragmenter, der er essentielle for de paradigmatiske valg. Nærværende netværk for leksikogrammatiske metaforer i dansk adskiller sig fra det typiske, idet netværkets paradigmatiske valg er semantisk motiverede, mens realiseringsudsagnene specificerer leksikogrammatiske kvaliteter i de semantiske valg – og vel at mærke leksikogrammatiske kvaliteter, der kan være både funktionelt (paradigmatisk) og strukturelt (syntagmatiske) motiverede.

6 Interpersonelle leksikogrammatiske metaforer

I forrige kapitel fremlagde jeg min forståelse af begrebet leksikogrammatisk metafor, ligesom jeg præsenterede de typer af leksikogrammatiske metaforer, som findes i dansk. I dette kapitel – som er det første af to uddybende kapitler om den leksikogrammatiske metafor – vil jeg på et tekstanalytisk grundlag eftervise tilstedeværelsen og uddybe beskrivelsen af interpersonelle leksikogrammatiske metaforer i dansk. Således beskæftiger jeg mig med følgende udsnit af de typer af leksikogrammatiske metaforer, det danske sprog rummer (Fig. 6-1):

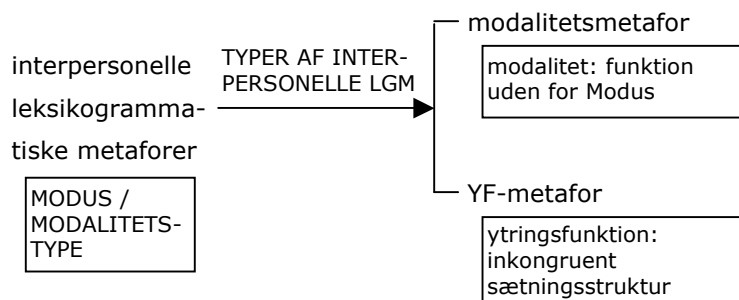

Fig. 6-1: Netværk for interpersonelle leksikogrammatiske metaforer

Kapitlet er overordnet struktureret i følgende tre hovedsafsnit: Afsnit 6.1 omhandler modalitetsmetaforer, afsnit 6.2 omhandler ytringsfunktionelle metaforer, og afsnit 6.3 afrunder kapitlet.

6.1 Modalitetsmetaforer

Halliday påpeger i *An Introduction to Functional Grammar*, at

It is not always possible to say exactly what is and what is not a metaphorical representation of modality (Halliday 1994a, p. 355).

Samme sted giver han symptomatisk for ovenstående opfattelse en beskrivelse af modalitetsmetaforer, som med sin uigennemskuelighed og i sit forsøg på at dække så mange realiseringer af modalitet som muligt ikke er meget andet end lidt kradsen i overfladen på fænomenet modalitetsmetafor.

Hvis vi skal nå til en klar afgrænsning af, hvad der konstituerer en leksikogrammatisk metaforisering af modalitet, må vi tage udgangspunkt i, hvad en kongruent realisering af modalitet er.

Som tidligere anført¹⁶⁸ er det i dansk sådan, at modalitet realiseres kongruent af funktioner i Modus. Altså af enten Finitum (formet af et modalverbum) eller af en Modaladjunkt. Alle andre måder at realisere modalitet på er inkongruente – og dermed konstituerer disse måder metaforisk sprogbrug.

I dansk er der tre måder, hvorpå man kan realisere modalitet uden anvendelse af funktionerne i Modus. Der er med andre ord tre typer af inkongruente leksikogrammatiske realiseringer af modalitet, nemlig

- (i) Modalitet-som-kvalitet. Her forklædes modaliteten, som var den en kvalitet, og den realiseres af et Attribut formet af et adjektiv. Et eksempel herpå er *Det er sandsynligt, at Danmark vinder aftenens landskamp.*
- (ii) Modalitet-som-proposition. Her realiserer en sætning som *jeg tror, jeg mener, jeg synes,* etc. modaliteten. Et eksempel herpå er *Jeg tror, at situationen vil lysne hen ad vejen.*
- (iii) Modalitet-som-kommentar. Her realiserer en præpositionalfrase modaliteten. Et eksempel herpå er *Efter min mening er situationen uholdbar.*

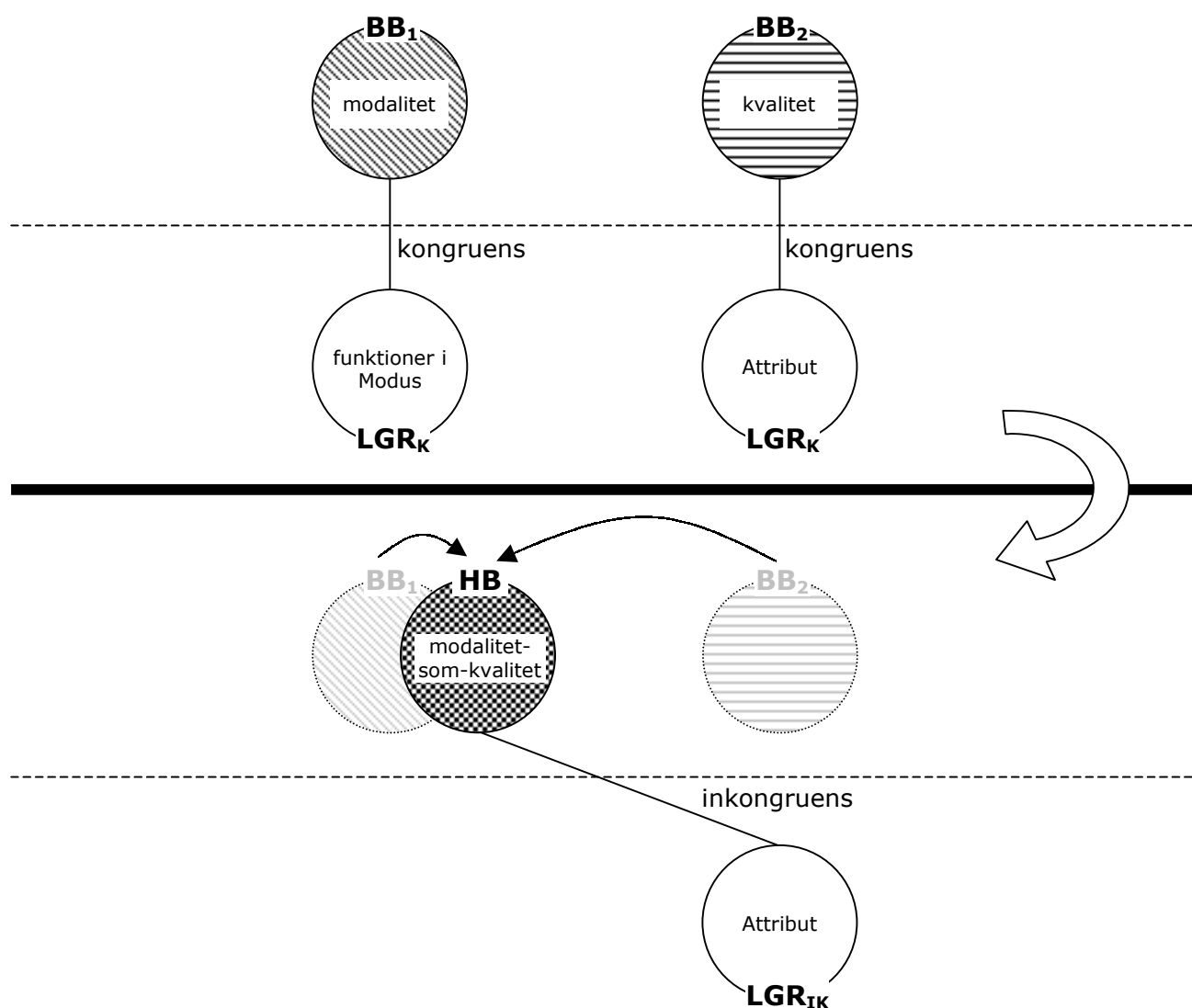
I nedenstående afsnit 6.1.1 beskriver jeg type (i) nærmere, i afsnit 6.1.2 tager jeg type (ii) under behandling, og i afsnit 6.1.3 uddyber jeg beskrivelsen af type (iii).

6.1.1 Modalitet-som-kvalitet

Denne type af modalitetsmetafor opstår, når modalitet optræder som en kvalitet, fordi den realiseres (inkongruent) af et Attribut formet af et adjektiv. Attributtet indgår i en sætning med tekstorganisatoren *det*, med en Relationel Proces og med en nedrangeret sætning fungerende som Bærer.

Modalitet-som-kvalitet kan illustreres som i Fig. 6-2 på næste side.

¹⁶⁸ Jf. afsnit 5.3.1.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-2: Modalitet-som-kvalitet

Nedenfor er anført analyser af en række tilfælde på modalitet-som-kvalitet. Hvert tilfælde af metaforisk sprogbrug er samtidig udpakket, og den deraf fremkomne kongruente realisering er også analyseret. Teknikken i analyserne er, at de leksikalske enheder i hhv. den metaforiske og den ikke-metaforiske sprogbrug er lagt så direkte oven på hinanden, som det er muligt.

1: *Det er sandsynligt, at Netanyahu har forsøgt at overtale USA til at holde fast i sin ende af rebet – også selvom Israel har sluppet sin ende kan udpakkes til Netanyahu har sandsynligvis forsøgt at overtale USA til at holde fast i sin ende af rebet – også selvom Israel har sluppet sin ende, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>sandsynligt,</i>	[[<i>at Netanyahu har forsøgt at overtale USA...</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part	S				
	Rel>att/ int	Attribut	Bærer				
		<i>sandsynligvis</i>	<i>Netanyahu</i>	<i>har</i>	<i>forsøgt at overtale</i>	<i>USA...</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet> modalisation> sandsynlighed	S	F	P	K	

2: *Det er usandsynligt, at en eventuel retssag vil skade George Michaels pladesalg og popularitet kan udpakkes til En eventuel retssag vil sandsynligvis ikke skade George Michaels pladesalg og popularitet, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>usandsynligt,</i>	[[<i>at en eventuel retssag vil skade George Michaels pladesalg og popularitet</i>]]					Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part	S					
	Rel>att/ /int	Attribut	Bærer					
		<i>sandsynligvis</i>	<i>ikke</i>	<i>En eventu- el retssag</i>	<i>vil</i>	<i>skade</i>	<i>George Michaels pladesalg og po- pularitet</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet >modalisa- tion>sand- synlighed	A> Pol	S	F	P	K	

3: *Det er realistisk, at gennemsnitsudgifterne pr.elev kan falde lidt kan udpakkes til Gennemsnits-
udgifterne pr. elev kan sandsynligvis falde lidt, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>realistisk,</i>	[[<i>at gennemsnitsudgifterne pr.elev kan falde lidt</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part	S				
	Rel>att/ int	Attribut	Bærer				
		<i>sandsynligvis</i>	<i>Gennemsnitsudgifter- ne pr. elev</i>	<i>kan</i>	<i>falde</i>	<i>lidt</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet> modalisation> sandsynlighed	S	F	P	A>Cirk	

4: *Det er urealistisk, at Volgograd vil acceptere at spille begge kampe i Ikast i næste weekend* kan udpakkes til *Volgograd vil sandsynligvis ikke acceptere at spille begge kampe i Ikast i næste weekend*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>urealistisk,</i>		[[<i>at Volgograd vil acceptere at spille begge kampe i Ikast i næste weekend</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part		S				
	Rel>att/ /int	Attribut		Bærer				
		<i>sandsynligvis</i>	<i>ikke</i>	<i>Volgograd</i>	<i>vil</i>	<i>ac- cepte- re</i>	<i>at spille begge kampe i Ikast i næste weekend</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet >modalisa- tion>sand- synlighed	A> Pol	S	F	P	K	

5: *Det er muligt, at nogle banker vil indgå alliancer* kan udpakkes til *Nogle banker vil muligvis indgå alliancer*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>muligt,</i>		[[<i>at nogle banker vil indgå alliancer</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part		S				
	Rel>att/ int	Attribut		Bærer				
		<i>muligvis</i>		<i>Nogle banker</i>	<i>vil</i>	<i>indgå</i>	<i>alliancer</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet> modalisation> mulighed		S	F	P	K	

6: *Det er tænkeligt, at Bondevik vælger at sluge endnu en kamel for at blive siddende på statsministerkontoret* kan udpakkes til *Bondevik vælger muligvis at sluge endnu en kamel for at blive siddende på statsministerkontoret*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>tænkeligt,</i>	[[<i>at Bondevik vælger at sluge endnu en kamel...</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part	S				
	Rel>att/ int	Attribut	Bærer				
		<i>muligvis</i>	<i>Bondevik</i>	<i>vælger</i>	<i>at sluge</i>	<i>endnu en kamel</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet> modalisation> mulighed	S	F/P-	-P	K	

7: *Det er utænkeligt, at der i en så stor by som London ikke findes nogen dansk restaurant* kan udpakkes til *I en så stor by som London findes der sandsynligvis en dansk restaurant*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>utænkeligt,</i>	[[<i>at der i en så stor by som London ikke findes nogen dansk restaurant</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part	S				
	Rel>att/ int	Attribut	Bærer				
		<i>sandsynligvis</i>	<i>I en så stor by som London</i>	<i>fin-des</i>	<i>der</i>	<i>en dansk restaurant</i>	Ikke- metaforisk
		A>modalitet> modalisation> sandsynlighed	A>Cirk	F/P	A>Tekst	S	

8: *Det er nødvendigt, at medarbejderen selv viser initiativ* kan udpakkes til *Medarbejderen må selv vise initiativ*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>nødvendigt,</i>	[[<i>at medarbejderen selv viser initiativ</i>]]				Metaforisk
A>Tekst	F/P	A>Part	S				
	Rel>att/ int	Attribut	Bærer				
		<i>må</i>	<i>Medarbejderen</i>	<i>selv</i>	<i>vise</i>	<i>initiativ</i>	Ikke- metaforisk
		F (modalitet> modulation> objektivitet> nødvendighed)	S-	S	P	K	

I tilfældene ovenfor ser vi følgende, der gør sig gældende for metafortypen modalitet-som-kvalitet:

- (i) Tre typer af modalitet kan metaforiseres i denne slags sprogbrug, nemlig de to modalisationstyper sandsynlighed og mulighed samt modulationstypen nødvendighed. At denne type af metafor findes ved inkongruente realiseringer af ikke blot modalisation, men også modulation, gør den særlig i forhold til de to andre typer af modalitetsmetaforer. Disse kan nemlig alene rumme modalitet af typen modalisation.¹⁶⁹
- (ii) Både de positive og de negative former af flere af adjektiverne ovenfor kan anvendes til at realisere modalitet (metaforisk). Således danner såvel *sandsynligt* som *usandsynligt*, *realistisk* som *urealistisk*, *tænkeligt* som *utænkeligt* modalitet-som-kvalitetsmetaforer. Dette gælder imidlertid ikke for *umuligt* og *unødvendigt*. Hvis disse omskrives, får vi realiseringer som *ikke muligt* og *må ikke*. Disse realiseringer realiserer ikke modalitet, men polaritet (vi er ikke længere i rummet mellem ja og nej, men i nej)¹⁷⁰, og de kan således ikke danne modalitetsmetaforer.
- (iii) Alle Subjekterne i de inkongruente realiseringer fungerer inden for TRANSITIVITET som Fakt. Dette leder til, at vi kan betragte følgende (eksperientielle) proceskonfiguration som konstituerende for metaforer af typen modalitet-som-kvalitet: (Relationel>Attributiv>Intensiv^Attribut) Bærer/Fakt.

I skema 6-1 nedenfor har jeg anført en række yderligere tilfælde af modalitet-som-kvalitetsmetaforer.

#	Metaforisk sprogbrug	Ikke-metaforisk sprogbrug	modalitet
9	<i>Det er sandsynligt, at forbrugertilliden tager lidt af i takt med, at der nærmest dagligt kommer meldinger om, at de globale vækstudsigter skal nedjusteres.</i>	<i>Forbrugertilliden tager sandsynligvis lidt af i takt med, at der nærmest dagligt kommer meldinger om, at de globale vækstudsigter skal nedjusteres.</i>	Modalisation>sandsynlighed
10	<i>Leeds skal formentlig i træningslejr i Sverige i Juli, og det er sandsynligt, at Leeds skal spille i Herfølge i den forbindelse.</i>	<i>Leeds skal formentlig i træningslejr i Sverige i juli, og de skal sandsynligvis spille i Herfølge i den forbindelse.</i>	Modalisation>sandsynlighed
11	<i>Det er usandsynligt, at Japan ændrer sin monetære politik i de nærmeste dage.</i>	<i>Japan ændrer sandsynligvis ikke sin monetære politik i de nærmeste dage.</i>	Modalisation>sandsynlighed

¹⁶⁹ Jf. afsnit 6.1.2 og 6.1.3.

¹⁷⁰ Jf. afsnit 4.2.2.

12	<i>Det er urealistisk, at tidligere elever på Gunnar Alveis' køreskole kan have op imod 200.000 kr. til gode til sammen.</i>	<i>Tidligere elever på Gunnar Alveis' køreskole kan sandsynligvis ikke have op imod 200.000 kr. til gode til sammen.</i>	Modalisation> sandsynlighed
13	<i>Det er muligt, at evangelisten har opfundet tre gange for at understrege alvoren i forholdet, men det er virkeligt, at Peter svigtede aldeles, og det er noget han selv, Jesus og enhver anden, der erfarer om fornægtelsen, må erkende.</i>	<i>Evangelisten har muligvis opfundet tre gange for at understrege alvoren i forholdet, men det er virkeligt, at Peter svigtede aldeles, og det er noget han selv, Jesus og enhver anden, der erfarer om fornægtelsen, må erkende.</i>	Modalisation> mulighed
14	<i>Det er muligt, at Poul Hyldgaard foretrækker Blatter frem for Johansson.</i>	<i>Poul Hyldgaard foretrækker muligvis Blatter frem for Johansson.</i>	Modalisation> mulighed
15	<i>Det er tænkeligt, at værten blot sammenfattende konstaterer, at den filosofiske debat var uhyre udbytterig, og at man ved lejlighed må snakke videre om de rejste problemer.</i>	<i>Værten konstaterer muligvis blot sammenfattende, at den filosofiske debat var uhyre udbytterig, og at man ved lejlighed må snakke videre om de rejste problemer.</i>	Modalisation> mulighed
16	<i>Mandag forlød det ellers, at Middlesbrough og Tottenham var blevet enige om en pris på knap 120 mio. kr., men det er tænkeligt, at det ikke er pengene, der har afgjort sagen.</i>	<i>Mandag forlød det ellers, at Middlesbrough og Tottenham var blevet enige om en pris på knap 120 mio. kr., men sandsynligvis er det ikke er pengene, der har afgjort sagen.</i>	Modalisation> sandsynlighed
17	<i>Det er utænkeligt, at Socialdemokratiet vil indgå en bindende aftale med Dansk Folkeparti.</i>	<i>Socialdemokratiet vil sandsynligvis ikke indgå en bindende aftale med Dansk Folkeparti.</i>	Modalisation> sandsynlighed
18	<i>Det er utænkeligt, at det nogensinde sker.</i>	<i>Det sker sandsynligvis aldrig (nogensinde).</i>	Modalisation> sandsynlighed
19	<i>Det er nødvendigt, at vi som mennesker lærer at acceptere, at der er mange måder at leve på.</i>	<i>Som mennesker må vi lære at acceptere, at der er mange måder at leve på.</i>	Modulation> subjektivitet> nødvendighed
20	<i>Det er nødvendigt, at arbejdsmarkedet indstiller sig på at oprette nogle mere skæve job, hvor kravene ikke er så store.</i>	<i>Arbejdsmarkedet må indstille sig på at oprette nogle mere skæve job, hvor kravene ikke er så store.</i>	Modulation> objektivitet> nødvendighed

Skema 6-1: Tilfælde af modalitet-som-kvalitet

Ovenstående analyser og Skema 6-1 giver anledning til en række bemærkninger, som ikke er generelle for denne type af interpersonel leksikogrammatisk metafor, men som er interessante i de anførte specifikke tilfælde.

I tilfælde 7, som lyder *Det er utænkeligt, at der i en så stor by som London ikke findes nogen dansk restaurant* har vi en polaritetsfordobling, idet både *utænkeligt* og *ikke* er kodet med negativ polaritet. I udpakningen til kongruent realisering transformeres disse to negative polaritetsrealiseringer til én positiv, og vi får *I en så stor by som London findes der sandsynligvis en dansk restaurant*.

I tilfælde 10, som lyder *Leeds skal formentlig i træningslejr i Sverige i Juli, og det er sandsynligt, at Leeds skal spille i Herfølge i den forbindelse*, finder vi såvel en kongruent realisering af modalitet som en inkongruent. Således realiserer Adjunkten *formentlig* modalisation>sandsynlighed på kongruent vis, mens vi som allerede anført har en modalitet-som-kvalitetsmetafor (også realiserende modalisation>sandsynlighed) i *det er sandsynligt*.

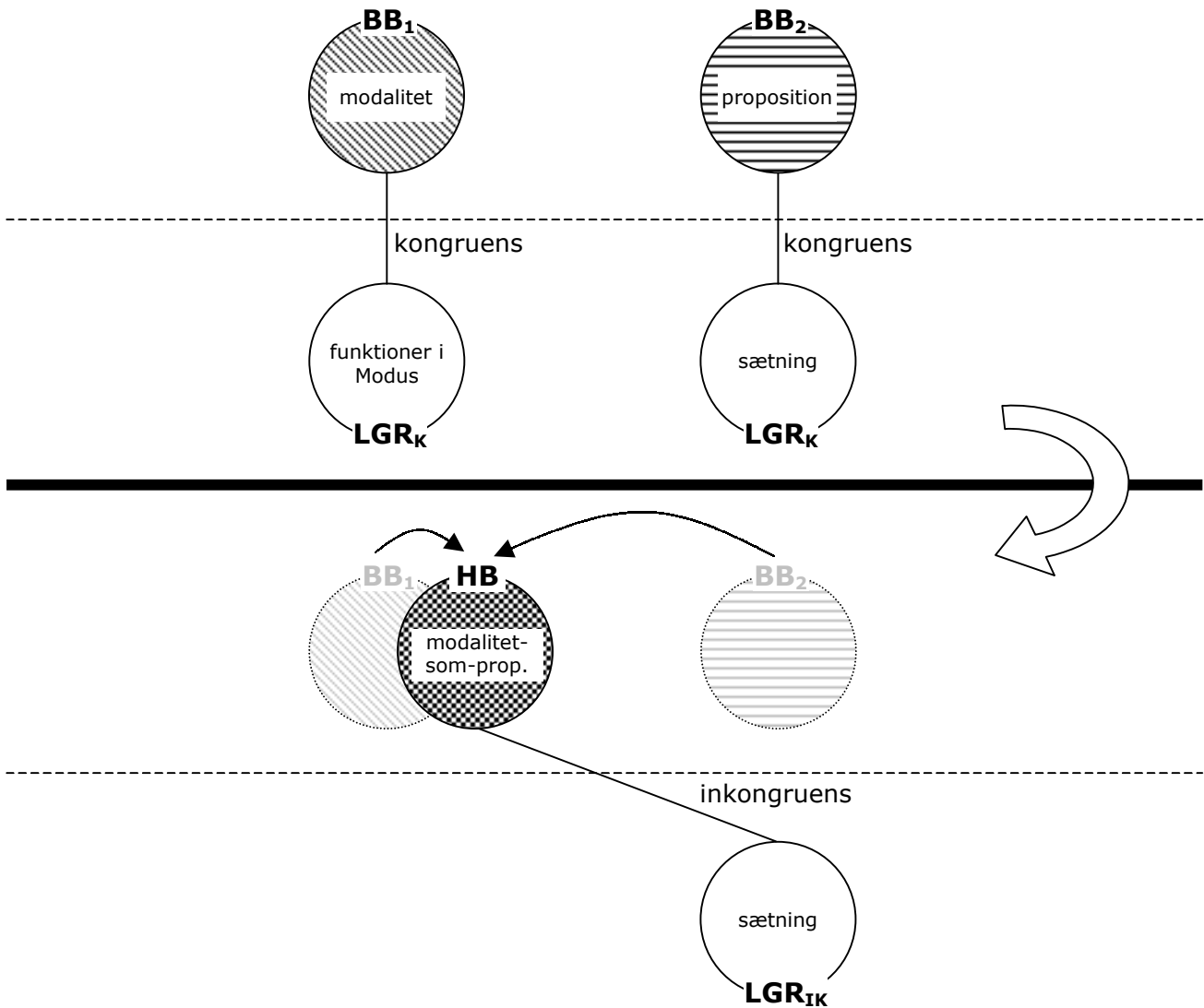
Sammenholder vi tilfældene 6 og 16 finder vi, at *tænkeligt* (inkongruent) kan realisere begge typer af modalisation, nemlig både sandsynlighed og mulighed. I 6, der lyder *Det er tænkeligt, at Bondevik vælger at sluge endnu en kamel for at blive siddende på statsministerkontoret*, realiserer *tænkeligt* modalisation af typen mulighed, mens *tænkeligt* i 16, der lyder *Mandag forlød det ellers, at Middlesbrough og Tottenham var blevet enige om en pris på knap 120 mio. kr., men det er tænkeligt, at det ikke er pengene, der har afgjort sagen*, realiserer modalisation af typen sandsynlighed. At der er tale om sandsynlighed i 16 bliver tydeligt, når ko-teksten medregnes. Således lyder den efterfølgende sætning til 16: *Det er snarere Juninhos egne fremtidsplaner. Snarere* i ko-teksten spiller tilbage på 16 og får her *tænkeligt* til at betyde sandsynlighed.

Ovenstående betragtning om tilfælde 6 i forhold til tilfælde 16 bliver ikke mindre interessant, når vi relaterer disse til tilfældene 7, 17 og 18. I alle disse tilfælde er betydningen af *tænkeligt* koblet med en negativ polaritet, og vi har realiseringen *utænkeligt*. Denne kan kun realisere modalisation af typen sandsynlighed, ikke mulighed.

Endelig viser tilfældene 19 og 20, at såvel subjektiv nødvendighed som objektiv nødvendighed kan realiseres af en modalitet-som-kvalitetsmetafor. Således er der tale om subjektiv nødvendighed i 19, *Det er nødvendigt, at vi som mennesker lærer at acceptere, at der er mange måder at leve på*, mens der er tale om objektiv nødvendighed i 20, *Det er nødvendigt, at arbejdsmarkedet indstiller sig på at oprette nogle mere skæve job, hvor kravene ikke er så store*.

6.1.2 Modalitet-som-proposition

En modalitet-som-propositionsmetafor opstår, når modalitet af typen modalisation ikke realiseres af enten en Modaladjunkt eller af Finitum forment af et modalverbum, men af en propositionsekstern markør med sætningsform¹⁷¹. Modalitet-som-proposition kan illustreres som i Fig. 6-3.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-3: Modalitet-som-proposition

¹⁷¹ Halliday betragter det, som jeg indtil videre benævner en 'propositionsekstern markør', som en på sætningsrang selvstændig sætning (α), der har evnen til at projicere en anden sætning (β) (jf. afsnit 5.1.2). Det gør jeg ikke, hvilket jeg uddyber nedenfor.

Den propositionseksterne markør, som er den leksikogrammatisk realisering i en modalitet-som-propositionsmetafor, har følgende karakteristika: (i) Subjektet er et 1. persons pronomen, oftest i singularis, altså *jeg*, (ii) verbalgruppens interpersonelle funktion er Finitum/Prædikator, (iii) verbalgruppens eksperientielle funktion er en Mental Proces, typisk *synes*, *tror* eller *mener* og (iv) verbalgruppens tempus er præsens, som i denne sammenhæng realiserer nutid.

Et tilfælde af ovenstående er følgende udsagn fra daværende Kirkeminister Johs. Lebech i en diskussion af indvandreres måde at organisere familielivet på, herunder udviklingen fra at bo mange generationer sammen (som også mange indfødte danskere har gjort tidligere) til ikke at bo sammen på tværs af generationerne:

Jeg tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere

Et sådan sætningskompleks ville umiddelbart – uden øje for metaforikken – kunne analyseres som følger:

<i>Jeg</i>	<i>tror,</i>	<i>at</i>	<i>vi</i>	<i>vil se</i>	<i>nøjagtig</i>	<i>den samme udvikling</i>	<i>hos indvandrere</i>
S	F/P	Sub	S	F P	A>Modus	K	A>Cirk
Sanser	Mental>kognitiv		Sanser	Mental>perceptiv		Fænomen	Sted
Thema	Rhema	Tekstuelt Thema	Thema	Rhema			
α		β					

Skævheden i ovenstående analyse er, at der ikke er tale om to selvstændige propositioner, men i stedet om én proposition, der farves med en interpersonel modalitet. Dette bliver tydeligt, når vi prøver at føje en Spørgedjunkt til sætningskomplekset. Herved fremkommer følgende sætningskompleks:

Jeg tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere, vil vi ikke?

Spørgedjunkten adresserer ikke betydningen i det, der ovenfor blev analyseret som α -sætningen, altså afsenders tro. Spørgedjunkten adresserer derimod betydningen i det, der ovenfor blev betragtet som β -sætningen, nemlig om man fremover kommer til at opleve den samme udvikling hos indvandrere som hos indfødte danskere. Skulle Spørgedjunkten have adresseret betydningen af α -sætningen, ville ytringen lyde:

* *Jeg tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere, tror jeg ikke?*

Og denne fungerer ikke. Funktionelt er det hverken passende, forståeligt eller rimeligt på ovenstående måde som ytrende subjekt at tro noget og i samme moment at gøre det usikkert, om man tror noget. Skal Spørgeadjunkt adressere betydningen af at tro noget, er det nødvendigt, at det ikke er afsender, altså *jeg*, der tror noget, men derimod modtager eller en udenforstående person, altså enten *du* eller fx *han*. For ytringer som de følgende er funktionelt acceptable:

Du tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere, gør du ikke?

Han tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere, gør han ikke?

I de to ytringer optræder *gør* som en proform af *tror*.

I forhold til ovenstående to ytringer vil det derimod ikke være funktionelt passende med en Spørgeadjunkt, der adresserer, om man vil se udviklingen eller ej:

* *Du tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere, vil vi ikke?*

* *Han tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere, vil vi ikke?*

Ved at efterprøve med en Spørgeadjunkt bliver det som ovenfor illustreret tydeligt, at ytringen *Jeg tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere* ikke er parallel med *Du tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere* eller *Han tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere*. Således er den første ikke blot en 1. persons variant af de to sidste.

Den mentalt kognitive *tro*-proces i *Jeg tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere* er afbleget i forhold til *tro*-processen i *Du tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere* og *Han tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere*. I stedet for at udtrykke den mentale kognitive proces *at tro*, udtrykker *jeg tror* i stedet talerens holdning til det, som er den egentlige proposition (altså betydningen af β -sætningen i ovenstående analyse). Med andre ord er *jeg tror* udtryk for metaforik af typen modalisation. Som Halliday udtrykker det:

...the speaker's opinion regarding the probability that his observation is valid is coded not as a modal element within the clause, but as a separate, projecting clause in a hypotactic clause complex. To the congruent form *it probably is so* corresponds the metaphorical variant *I think it is so*, with *I think* as the primary or 'alpha' clause. The reason for regarding this as a metaphorical variant is that the proposition is not, in fact, 'I think'; the proposition is 'it is so'. (ibid, p. 354; min understregning).

Modalisation er den eneste type af modalitet, der på denne vis kan optræde i en metaforisk variant.

Som citatet ovenfor indikerer, betragter Halliday den metaforiske modalitetsfarvning af typen *jeg tror* som den del af et sætningskompleks, hvis logikosemantiske mekanisme er Projektion. Denne opfattelse er efter min klare overbevisning ikke korrekt i dansk. Projektion er en type af logikose-

mantisk mekanisme, der i forbindelse med mentale og verbale processer forbinder to forskellige planer af sagsforhold.¹⁷² Således er projektion (jf. Andersen et al. 2001, p. 89) en symboliseret gengivelse af ens egen eller en andens tale eller tanker, hvorved der kommer et nyt plan på banen. Gennem den projicerede sætning bringer den projicerende sætning et nyt sagsforhold ind i kommunikationen enten ved, at afsender gengiver en anden persons tale eller tanker, eller ved en gengivelse af, hvad afsender selv måtte have sagt eller tænkt ved en tidligere lejlighed.

Det er i den forbindelse værd at bemærke, at man ved projektion kan gengive andres tale eller tanker både i præsens og præteritum, mens man kun kan gengive sig selv i præteritum for det, man har sagt eller tænkt tidligere. Man kan ikke gengive sig selv for det, man siger eller tænker her og nu.¹⁷³ Dette kan illustreres med følgende eksempler, hvor der i de to første foreligger projektion, mens dette ikke er tilfældet i det sidste eksempel, som er en leksikogrammatisk metafor realiserende modalisation:

Han tror, at det er fint.

Jeg troede, at det var fint.

Jeg tror, at det er fint.

I modsætning til Halliday vil jeg ikke betragte *jeg tror*-typen som en selvstændig sætning i et sætningskompleks med evnen til at projicere, men som en sætningskonstituent. *Jeg tror*-typen er således at betragte som en nedrangeret sætning på samme måde, som Modusspørgedjunkten er det. Som leksikogrammatisk metafor realiserer tilfælde som *jeg tror*, *jeg mener*, *jeg synes*, *jeg oplever*, etc. modalisation – men uden for propositionen. De fungerer altså som det, jeg vil benævne propositionseksterne Modalisationsadjunkter.

Denne type Modalisationsadjunkt er semantisk relateret til de Modaladjunkter (fx *sandsynligvis*, *sikkert*, *formentlig*, *muligvis* og *måske*) og modalverber, der anvendes til at realisere modalisation, mens dens leksikogrammatiske kvaliteter ligner de propositions- og proposaleksterne Adjunkters, idet den er at finde uden for sætningens Modus-Residual-struktur (hvor vi også finder Kommentaradjunkten, Vokativadjunkten og Spørgedjunkten¹⁷⁴).

På grundlag af ovenstående er den passende analyse af Johs. Lebechs udsagn *Jeg tror, at vi vil se nøjagtig den samme udvikling hos indvandrere* ikke den ovenfor anførte, men derimod nedenstående.

¹⁷² Jf. afsnit 3.2.1.

¹⁷³ Eneste undtagelse herfor er i forbindelse med religiøs overbevisning, fx i salmer, bønner eller bekendelser af sin tro.

¹⁷⁴ Jf. afsnit 4.3.1.

[[Jeg tror,]]	<i>at</i>	<i>vi</i>	<i>vil</i>	<i>se</i>	<i>nøjagtig</i>	<i>den samme udvikling</i>	<i>hos indvandre-re</i>
A> Modalisation _{prop.ekstern}	Sub	S	F	P	A>Modus	K	A>Cirk
		Modus		Residual-	-Modus	-Residual	
		Sanser	Mental>perceptiv			Fænomen	Sted
Thema	Rhema						

Et interview med daværende Sundhedsminister Arne Rolighed om alkoholvaner hos folkeskolebørn giver et par udmærkede og direkte sammenlignelige tilfælde, hvor det første sætningskompleks rummer en modalitet-som-propositionsmetafor, mens det andet ikke gør. Det andet sætningskompleks rummer derimod en kongruent realisering af sandsynlighed, nemlig gennem Modaladjunkten *normalt*.

Tilfælde 1: *Og jeg mener ikke, at vi skal lægge os fast på en bestemt aldersgrænse, før vi har set den vurdering.*

<i>Og</i>	[[<i>jeg mener ikke,</i>]]	<i>at</i>	<i>vi</i>	<i>skal</i>	<i>lægge os fast på</i>	<i>en bestemt aldersgrænse,</i>
Kon	A>Modalisation _{prop.ekstern}	Sub	S	F	P	K
			Sanser	Mental>intentionel		Fænomen
Tekstuelt Thema	Thema		Rhema			
α						

<i>før</i>	<i>vi</i>	<i>har</i>	<i>set</i>	<i>den vurdering.</i>
Sub	S	F	P	K
	Sanser	Mental>perceptiv		Fænomen
Tekstuelt Thema	Thema		Rhema	
$x\beta$				

Tilfælde 2: *En af landets førende forskere i børn og alkohol mener, at det er for sent at påvirke børns adfærd i 6.-7. klasse, hvor alkohol normalt kommer på dagsordenen.*

<i>En af landets førende forskere i børn og alkohol</i>	<i>mener,</i>	<i>at</i>	<i>det</i>	<i>er</i>	<i>for sent</i>	<i>at påvirke børns adfærd i 6.-7. klasse,</i>
S	F/P	Sub	A>Tekst	F/P	A>Part	S
Sanser	Mental>kognitiv			Rel>att/int	Attribut	Bærer
Thema	Rhema	Tekstuelt Thema		Thema	Rhema	
α		β				

<i>hvor</i>	<i>alkohol</i>	<i>normalt</i>	<i>kommer</i>	<i>på dagsordenen.</i>
Rel/A>Cirk	S	A>Modal	F/P	A>Part
Sted	Bærer		Rel>att/int	Attribut
Thema	Rhema			
$x\gamma$				

Ikke kun jeg, men også Thompson argumenterer for, at *jeg tror*-typen bør betragtes som en interpersonel konstituent uden ideationelle funktioner (Thompson 1996, p. 173f.), og faktisk præsenterer Halliday selv en analyse, hvor han i forbindelse med den leksikogrammatiske modalitetsmetafor betragter modal farvning gennem typen *jeg tror* som en interpersonel sætningskonstituent og ikke en selvstændig projicerende sætning (se Fig. 3-17, Halliday 1994a, p. 58).

Der er et enkelt leksikogrammatisk problem ved at betragte typen *jeg tror* som en Adjunkt, nemlig at den oftest genererer en indikativ2 i propositionen. De øvrige propositions-/ proposaleksterne Adjunkter knytter sig typisk til sætninger med indikativ1. Jeg vil dog fastholde, at *jeg tror* ikke fungerer som (α)-sætning på sætningsrang, men som konstituent på sætningsrang, og betragte genereringen af en proposition med indikativ2 som et foreløbigt stadie i en grammatikaliseringsproces, der ikke er tilendebragt. I dag finder vi typisk efter en propositionsekstern Modalisationsadjunkt en indikativ2, som eksempelvis i *Jeg tror, Danmark ikke kan klare Frankrig i kampen i aften*, men ikke mindst i talt sprog finder vi også en konstruktion som den følgende, hvor *jeg tror* efterfølges af en indikativ1: *Jeg tror, Danmark kan ikke klare Frankrig kampen i aften*.

Den interpersonelle leksikogrammatiske metafor, som den propositionseksterne Modalisationsadjunkt udgør, kan yderligere illustreres med de sproglige tilfælde i Skema 6-2. Disse tilfælde er hentet fra dels forskellige danske aviser i foråret 2001, dels – og primært – fra det korpus, som findes i VISL-databasen.

1		[[<i>Jeg tror,</i>]]	<i>det er et behov, vi selv skaber.</i>	Rel>att/int
2	<i>Og</i>	[[<i>i sidste ende tror jeg også,</i>]]	<i>at man bliver en bedre skuespiller af at kende sig selv.</i>	Rel>att/int
3		[[<i>Jeg tror,</i>]]	<i>vi havde for stor respekt for hinanden.</i>	Rel>att/poss

4	Men	[[jeg tror,]]	<i>det var meget heldigt, du ikke fik tilkaldt politiet.</i>	Rel>att/int
5		[[Jeg tror,]]	<i>jeg har fundet fidusen.</i>	Mental
6	Men	[[jeg tror,]]	<i>du vil fortælle mig din historie.</i>	Verbal
7	Og	[[jeg tror,]]	<i>der kommer til at ske noget i Afrika.</i>	Materiel
8	Og	[[jeg tror,]]	<i>at både den autoritære stil, som de nye magthavere har anlagt, og den aggressivitet, der er fulgt med nationalisternes sejr, vil blive endnu mere følelige, jo mere nervøst samfundet bliver.</i>	Rel>att/int
9	så	[[jeg tror godt,]]	<i>jeg kan sige, jeg er heldig.</i>	Verbal
10	Men	[[jeg tror også,]]	<i>at nogle af de initiativer (...) vil være med til at forbedre forholdene.</i>	Materiel
11	og	[[jeg tror,]]	<i>vi må se i øjnene, at vi aldrig kommer til at løse vores narkoproblemer fuldt ud.</i>	Mental
12	og	[[jeg tror,]]	<i>at alle har gjort sig nogle overvejelser undervejs i et sådant forløb.</i>	Mental
13		[[jeg tror,]]	<i>jeg har sagt det adskillige gange, men det gør man jo i denne branche.</i>	Verbal
14		[[jeg tror endda,]]	<i>Fremskridtspartiet var tæt på at være venligt stemte.</i>	Rel>att/int
15	Men	[[jeg tror,]]	<i>det er enklest for at komme videre, at hr. Estrup bekræfter, at regeringen ikke ønskede at lave optjening af dagpengernet.</i>	Rel>att/int
16	Nej,	[[lige nu synes jeg snarere,]]	<i>jeg nærmer mig det mani-depressive.</i>	Materiel
17		[[Jeg synes,]]	<i>at oppositionen vil gøre landet en langt større tjeneste ved at bakke op om regeringens holdning.</i>	Materiel
18		[[Jeg synes,]]	<i>at det er et vigtigt instrument, at man har mulighed for at bruge isolation.</i>	Rel>att/int
19		[[Jeg synes,]]	<i>vi skal lægge smålighederne fra os.</i>	Materiel
20		[[Jeg synes ikke,]]	<i>at det er daginstitutionernes opgave at inddrage computere.</i>	Rel>id/int
21		[[Jeg synes helt klart,]]	<i>de selv skal have lov til at bestemme, så hvis de kunne få folk til at arbejde på de dage, ville det da være fedt.</i>	Mental
22		[[Jeg synes,]]	<i>det er rart med en fridag en gang imellem.</i>	Rel>att/int
23	Men	[[jeg synes,]]	<i>der skal mere kød på</i>	Materiel

24	Så	[[jeg synes,]]	at Socialdemokratiet skulle besinde sig og lade dette lovforslag få den behandling, det skal have.	Mental
25	Og	[[jeg synes,]]	det er lidt for hård en kritik at komme med af Udlændingestyrelsen lige for øjeblikket.	Rel>att/int
26	men	[[jeg synes,]]	det er lidt trist for et konstruktivt samarbejde i Retsudvalget, hvis den unge arvtagere i venstre vil lægge den tone til grund for det kommende samarbejde.	Rel>att/int
27	Men	[[jeg mener,]]	det vil komme til at betyde en konkurrenceforvridning.	Rel>att/int
28	Så	[[jeg mener,]]	at ministeren står ganske alene.	Materiel
29	Og	[[jeg mener,]]	at vi kun kan bygge bro og have en dialog, hvis det er sådan, at der er to parter, der ligesom diskuterer med hinanden og udtrykker nogle ting over for hinanden.	Materiel
30	Men	[[jeg mener,]]	at barnet sagtens kan skabe sig en identitet, selv om det lærer to sprog allerede fra barnsben.	Materiel
31		[[Jeg mener faktisk,]]	at den beslutning understreger, at der er vilje og evne til at løse problemet	Verbal
32	Og	[[jeg mener faktisk,]]	at regeringen efterlever pagten og dennes ånd.	Materiel
33		[[Jeg mener bare,]]	det er en tåbelig og en dårlig idé, for det hæmmer integrationen.	Rel>att/int
34		[[Jeg føler ikke,]]	at den grænse er på vej til at blive overskredet inden for en fremtid, jeg kan overskue.	Rel>att/int
Forbinder ¹⁷⁵		Modalisations-adjunkt _{prop.ekstern}	Proposition	Procestype
Ytring				

Skema 6-2: Tilfælde af modalitet-som-proposition

Ovenstående 34 tilfælde af modalitetsmetaforer demonstrerer, at de helt typiske Processer til at realisere modalitet-som-propositionsmetaforer er *at tro*, *at synes* og *at mene*. Dog finder vi et enkelt tilfælde, hvor modalisation af sandsynlighed er realiseret af Processen *at føle*, nemlig i tilfælde nr. 34: *Jeg føler ikke, at den grænse er på vej til at blive overskredet inden for en fremtid, jeg kan overskue.*

¹⁷⁵ Dette gælder ikke i forbindelse med ytring nr. 16, hvor *Nej* fungerer som en minisætning.

Samtidig viser de 34 tilfælde, at den metaforiske, propositionseksterne Modalisationsadjunkt kan udvides med:

- (i) En tekstuel markering gennem en Tekstualadjunkt, fx *også* i tilfælde 2: *Og i sidste ende tror jeg også, at man bliver en bedre skuespiller af at kende sig selv*, og i tilfælde 10: *Men jeg tror også, at nogle af de initiativer vil være med til at forbedre forholdene*, samt *endda* i tilfælde 14: *Jeg tror endda, at Fremskridtspartiet var tæt på at være venligt stemte*.
- (ii) En markering af grad gennem en Gradsadjunkt, fx *godt* i tilfælde 9: *så jeg tror godt, jeg kan sige, jeg er heldig*, og *snarere* i tilfælde 16: *Nej, lige nu synes jeg snarere, at jeg nærmer mig det mani-depressive*.
- (iii) En markering af selvfølgelighed gennem en Selvfølgelighedsadjunkt, såsom *helt klart* i tilfælde 21: *Jeg synes helt klart, de selv skal have lov til at bestemme, så hvis de kunne få folk til at arbejde på de dage, ville det da være fedt*.
- (iv) En markering af intensitet gennem en Intensitetsadjunkt, fx *bare* i tilfælde 33: *Jeg mener bare, det er en tåbelig og en dårlig idé, for det hæmmer integrationen*.
- (v) En kommentar realiseret af en Kommentaraadjunkt, fx *faktisk* i tilfældene 31: *Jeg mener faktisk, at den beslutning understreger, at der er vilje og evne til at løse problemet* og 32: *Og jeg mener faktisk, at regeringen efterlever pagten og dennes ånd*.
- (vi) Polaritet realiseret af Polaritetsadjunkten *ikke*, fx i tilfældene 20: *Jeg synes ikke, at det er daginstitutionernes opgave at inddrage computere* og 34: *Jeg føler ikke, at den grænse er på vej til at blive overskredet inden for en fremtid, jeg kan overskue*.
- (vii) En cirkumstantiel markering af sted eller tid gennem en Cirkumstantialeadjunkt som *i sidste ende* i tilfælde 2: *Og i sidste ende tror jeg også, at man bliver en bedre skuespiller af at kende sig selv*. og som *lige nu* i tilfælde 16: *Nej, lige nu synes jeg snarere, at jeg nærmer mig det mani-depressive*.

At det – som det er illustreret i ovenstående syv punkter – er muligt at knytte forskellige typer af Adjunkter til den propositionseksterne Modalisationsadjunkt, er en konsekvens af, at denne leksikogrammatisk metafor realiseres af en nedrangeret sætning. Og denne nedrangerede sætning har – til trods for at den fungerer på grupperang – internt muligheden for at binde konstituenten i en multivariat struktur på samme måde som sætningen, der fungerer på sætningsrang.

En type af Adjunkt, som ikke kan bindes til den propositionseksterne Modalisationsadjunkt, er den kongruente og propositionsinterne Adjunkt, der realiserer modalisation. Således kan ingen af føl-

gende ytringer betragtes som funktionelt passende, hvilket er endnu en indikation på, at tesen om den i dette afsnit beskrevne modalitet-som-propositionsmetafor er valid:

- * *Jeg tror muligvis, at man bliver en bedre skuespiller af at kende sig selv.*
- * *Jeg synes muligvis, at oppositionen vil gøre landet en langt større tjeneste ved at bakke op om regeringens holdning.*
- * *Jeg mener sandsynligvis, at det vil komme til at betyde en konkurrenceforvriddning.*
- * *Jeg føler sandsynligvis, at den grænse er på vej til at blive overskredet inden for en fremtid, jeg kan overskue.*

De forskellige typer af Adjunkter, som kan knyttes til den propositionseksterne Modalisationsadjunkt, vil jeg ikke yderligere komme ind på her. Derimod vil jeg kort betragte realiseringen af polaritet i forbindelse med modalitet-som-propositionsmetaforer.

Det er muligt at skelne mellem to måder at realisere negation på i forbindelse med modalitet-som-propositionsmetaforer, nemlig hhv. direkte negation og overført negation. Den direkte negation findes, når det er i selve propositionen, vi finder Polaritetsadjunkten *ikke*, mens den overførte negation findes, når det er i den propositionseksterne Modalisationsadjunkt, vi finder Polaritetsadjunkten *ikke*. De to muligheder danner følgende system:

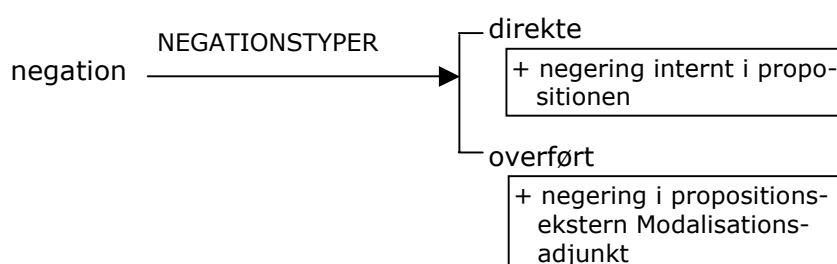

Fig. 6-4: Typer af negation i modalitet-som-propositionsmetaforer

Eksempler på mulighederne i systemet i Fig. 6-4 er anført i Skema 6-3 nedenfor.

Direkte negation

Jeg tror, det ikke er et behov, vi selv skaber.

Jeg synes, at det ikke er daginstitutionernes opgave at inddrage computere.

Jeg mener, at vi ikke kan bygge bro og have en dialog, hvis det er sådan, at der ikke er to parter, der ligesom diskuterer med hinanden og udtrykker nogle ting.

Overført negation

Jeg tror ikke, det er et behov, vi selv skaber.

Jeg synes ikke, at det er daginstitutionernes opgave at inddrage computere.

Jeg mener ikke, at vi kan bygge bro og have en dialog, hvis det er sådan, at der ikke er to parter, der ligesom diskuterer med hinanden og udtrykker nogle ting.

Skema 6-3: Eksempler på direkte og overført negation

Hvad enten negationen realiseres som direkte eller overført, er det propositionen (og altså betydningen i denne) og ikke den propositionseksterne Modalisationsadjunkt, der negeres. Dette er et yderligere argument for at betragte *jeg tror*-konstruktionen som en realisering af modalitet, for havde vi haft en konstruktion uden propositionsekstern Modalisationsadjunkt – fx *Han tror, det er et behov*, der er et sætningskompleks med den logiske struktur $\alpha^{\wedge}\beta$ – ville negeringen negere den sætning i komplekset, hvori Polaritetsadjunkten findes. Dette kan illustreres af følgende eksempler:

[α] *Han tror, [β] det ikke er et behov.* Negering af betydningen i β -sætningen.

[α] *Han tror ikke, [β] det er et behov.* Negering af betydningen i α -sætningen.

Det er således alene i forbindelse med den propositionseksterne Modalisationsadjunkt, vi finder overført negation.

Indledningsvis til dette afsnit 6.1.2 skrev jeg, at et af kriterierne for modalitet-som-propositionsmetaforen er, at Subjektet i den nedrangerede sætning er et 1. persons pronomen, oftest i singularis, altså *jeg*. I hele ovenstående gennemgang har jeg alene beskæftiget mig med ytringer, hvis Subjekt er 1. person singularis. Dette er den naturlige konsekvens af, at – som også skrevet – modalitet-som-propositionsmetaforer oftest rummer et pronomen i singularis. Det er imidlertid også muligt – som undtagelser – at finde propositionseksterne Modalisationsadjunkter, hvis Subjekt udgøres af et 1. persons pronomen i pluralis – altså af *vi*.

Et par tilfælde af dette findes i en bemærkning fra Folketingets talerstol fra Pia Kjærsgaard:

Det er selvfølgelig vigtigt for Folketinget at udsende et signal om, at det skal der gøres noget ved. Men det er klart, at det kan vi ikke gøre ved den her debat, men jeg vil gerne sende det signal fra Dansk Folkepartis side under debatten, at vi mener, at det er vigtigt at få gjort op med det. Og vi tror, at en af forudsætningerne er, at Danmark ret hurtigt får gennemført noget som det her.

Ved at prøve med en Spørgeadjunkt bliver det tydeligt, at der kan være tale om modal farvning i forbindelse med de understregede formuleringer:

...vi mener, at det er vigtigt at få gjort op med det, er det ikke?

...vi tror, at en af forudsætningerne er, at Danmark ret hurtigt får gennemført noget som det her, er det ikke?

De ovenfor tilskrevne Spørgeadjunkter, der adresserer propositionen og dermed efterlader *vi mener* og *vi tror* som propositionseksterne Modalisationsadjunkter, fungerer kun i en kontekst, hvor ytringens funktion er et udsagn rettet mod en modtager, der er uden for *vi*'et (og en sådan kontekst skal de to ytringer forstås i, idet de som allerede anført er udsagt fra Folketingets talerstol). Forestiller man sig en situation, hvor modtageren er en del af *vi*'et – hvor ytringen fx fungerer i forbindelse

med opsummeringen på et møde – er der ikke tale om en propositionsekstern Modalisationsadjunkt, men om en projicerende Mental Proces, som er en del af propositionen. Hvis modtageren er en del af *vi*'et, får vi nemlig Spørgeadjunkter som de følgende:

..vi mener, at det er vigtigt at få gjort op med det, gør vi ikke?

...vi tror, at en af forudsætningerne er, at Danmark ret hurtigt får gennemført noget som det her, gør vi ikke?

På grund af tvetydigheden i ovenstående tilfælde kan det diskuteres, hvorvidt og hvor ofte den propositionsekstern Modalisationsadjunkt realiseres med et 1. persons pronomen i pluralis. Som en konsekvens heraf definerer jeg den propositionsekstern Modalisationsadjunkt i forhold til realiseringer med pronomener i 1. person singularis. For denne type udtryk er det nemlig tydeligt og afklaret, at der er tale om en leksikogrammatisk modalitet-som-propositionsmetafor.

Som en afsluttende krølle på beskrivelsen af modalitet-som-propositionsmetaforik skal det pointeres, at beskrivelsen er en generalisering på tværs af registre og kontekstuelle konfigurationer, og den er primært baseret på skriftsprog. Foretog man en beskrivelse på grundlag af talesprog ville man – i henhold til mine egne præliminære undersøgelser – finde, at ikke alle realiseringer af typen *jeg tror* eller *jeg mener* er metaforiske. Om vi har en modalitet-som-propositionsmetafor eller ej, afhænger af intonationen i den udtalte ytring. Det afhænger af, hvorvidt *jeg* eller *tror/ mener* er trykstærkt. Hvis *jeg* er trykstærkt, er der tale om, at *jeg tror/ mener* udgør en inkongruent realisering af modalisation. Hvis derimod *tror/ mener* er trykstærkt, er der tale om, at *jeg tror/ mener* udgør en kongruent realisering af en mental proces. Dette kan illustreres som i Fig. 6-5 på næste side.

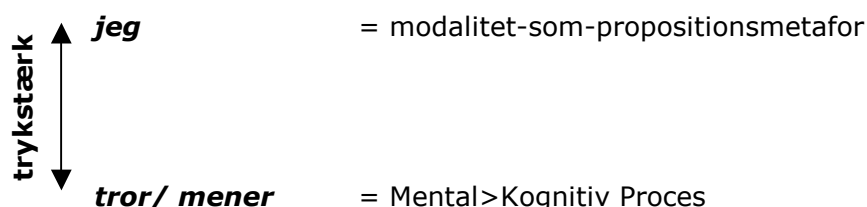

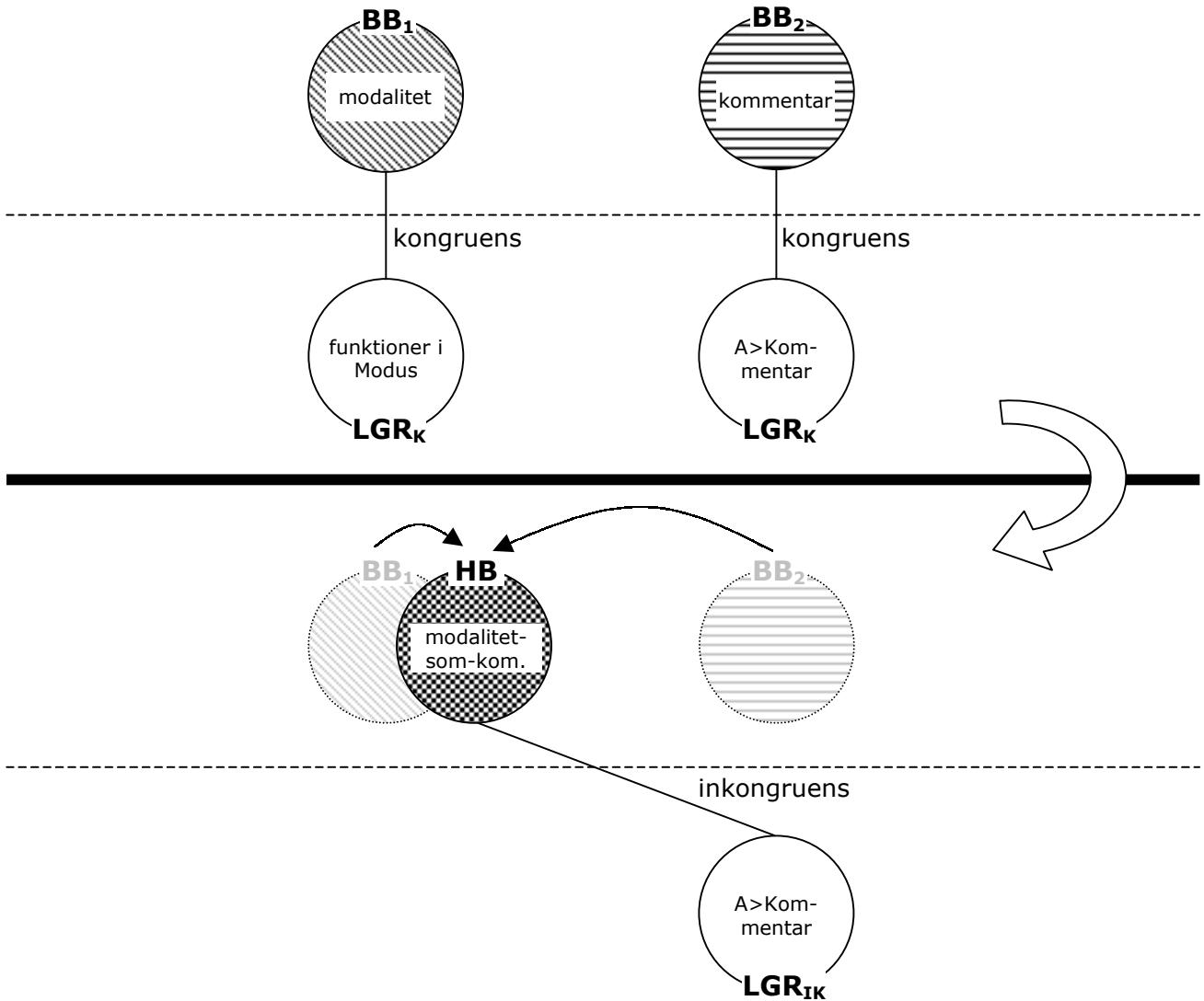
Fig. 6-5: Tryk i relation til modalitet-som-propositionsmetaforer

6.1.3 Modalitet-som-kommentar

En modalitet-som-kommentarmetafor opstår, når modalitet af typen modalisation ikke realiseres af enten en Modaladjunkt eller af Finitum formet af et modalverbum, men af en Kommentaradjunkt formet af en præpositionalfrase. Modalitet-som-kommentar kan illustreres som i Fig. 6-6 på næste side.

Modalitet-som-kommentar findes i dansk ved realiseringer som¹⁷⁶

- Efter min mening...*
- Efter min opfattelse...*
- Efter min overbevisning*
- Efter min vurdering...*
- Efter min erfaring...*

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_k:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{ik}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-6: Modalitet-som-kommentar

¹⁷⁶ Præpositionen *efter* kan erstattes af *ifølge*.

Skema 6-4 nedenfor rummer en række tilfælde af modalitet-som-kommentarmetaforer. Disse er alle hentet fra Korpus 2000.

1	<i>Efter</i>	<i>min opfattelse</i>	<i>kan man kun</i>	<i>fremme det ved at fjerne de skel , der er mellem uddannelserne</i>
2	<i>Efter</i>	<i>min personlige opfattelse</i>	<i>skal årsagen</i>	<i>søges i , at de militante muslimer er begyndt at operere inde i Kashmir</i>
3	<i>Efter</i>	<i>min mening</i>	<i>gør det kun</i>	<i>sagen tifold værre</i>
4	<i>Efter</i>	<i>min ydmyge mening</i>	<i>er det ikke</i>	<i>madpakkerne der er hovedproblemet når det gælder børns sundhed</i>
5	<i>Efter</i>	<i>min overbevisning</i>	<i>er tiden nu</i>	<i>kommet , hvor det kan blive nødvendigt at hjælpe landets kommuner på vej</i>
6	<i>Efter</i>	<i>min bedste overbevisning</i>	<i>vil et dankortgebyr over for butikkerne bestemt ikke</i>	<i>give fri konkurrence</i>
7	<i>Efter</i>	<i>min vurdering</i>	<i>er der netop</i>	<i>indledt en bæredygtig opadgående tendens med baggrund i den økonomiske udvikling</i>
8	<i>Efter</i>	<i>min mest kvalificerede vurdering</i>	<i>er der</i>	<i>ingen farlige bivirkninger forbundet med medicinen</i>
9	<i>Efter</i>	<i>min erfaring,</i>		<i>nej!</i>
	Præpositional	Styrelse	Modus	Residual
	præpositionalfrase		Proposition	
	Kommentaradjunkt			

Skema 6-4: Tilfælde af modalitet-som-kommentar

Vi ser i skemaet ovenfor, at Kernen i den Styrelse, som sammen med Præpositionalet *Efter* fungerer som den inkongruente realisering af modalisation, kan modificeres af forskellige præmodifikatorer – fx i tilfælde 2, hvor vi har modifikatoren *personlige*, i tilfælde 4, hvor vi har modifikatoren *ydmyge*, i tilfælde 6, hvor vi har modifikatoren *bedste*, og i tilfælde 8, hvor vi har modifikatoren *mest kvalificerede*.

6.1.4 Opsummering af modalitetsmetaforen

I dette afsnit vil jeg kort trække liniere fra de foregående tre afsnit om modalitetsmetaforer i dansk. Dette vil jeg gøre ved at præsentere et specificeret netværk for modalitetsmetaforik, ligesom jeg vil skitsere, hvorledes de inkongruente realiseringer af modalitet passer sammen med netværket for (kongruent realiseret) modalitet.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Jf. Fig. 4-9.

Netværket for modalitetsmetaforen i dansk er skitseret i Fig. 6-7.

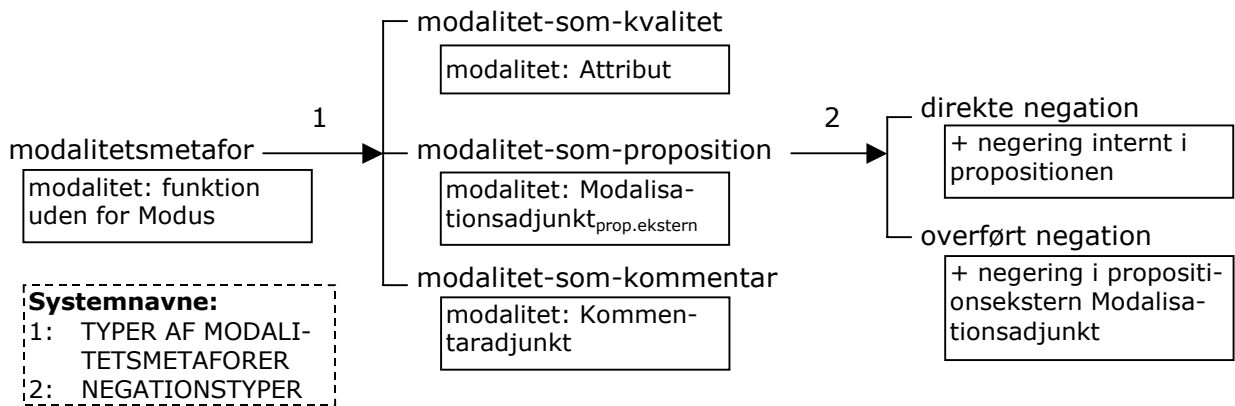

Fig. 6-7: Netværk for modalitetsmetaforer i dansk

Netværket i Fig. 6-7 er eksemplificeret med de tre tilfælde i Skema 6-5.

Type af modalitetsmetafor	Tilfælde
Modalitet-som-kvalitet	<i>Det er sandsynligt, [[at lovforslaget bliver vedtaget]].</i>
Modalitet-som-proposition	<i>[[Jeg mener,]] at idéen vil være til gavn for børnene, mens den omvendt kan skade kvinderne.</i>
Modalitet-som-kommentar	<i>Efter min mening bør forældrene være længere hjemme hos de helt små børn, og det kan vi gøre muligt ved at forlænge barselsorloven til et år.</i>

Skema 6-5: Tilfælde af modalitetsmetaforer i dansk

I forlængelse af ovenstående diskussion af modalitetsmetaforens væsen kan det leksikogrammatiske netværk for modalitet yderligere specificeres for nødvendighed samt for modalisation. For nødvendighed er dette gjort i Fig. 6-8, for modalisation er det gjort i Fig. 6-9.

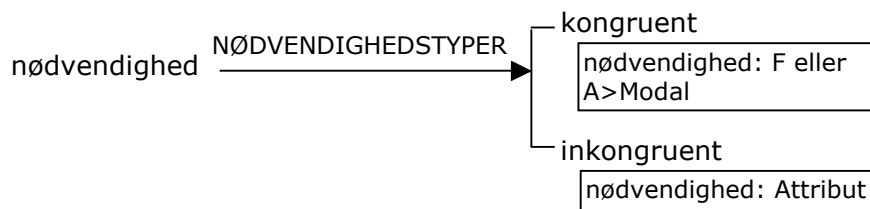

Fig. 6-8: Kongruente og metaforiske nødvendighedstyper i dansk

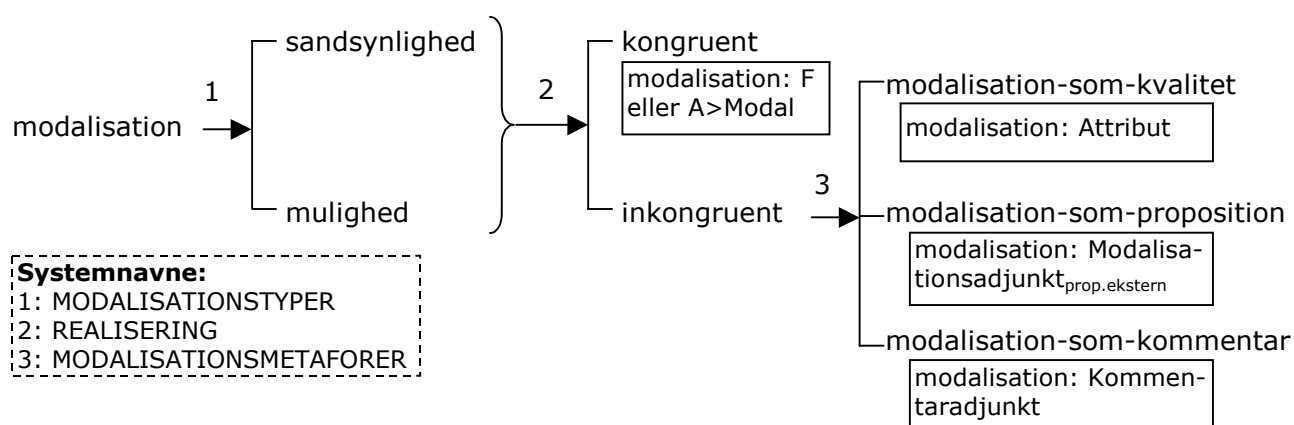

Fig. 6-9: Kongruente og metaforiske modalisationstyper i dansk¹⁷⁸

6.2 Ytringsfunktionelle metaforer

Ytringsfunktionelle metaforer er den type af leksikogrammatisk metafor, der opstår, når en anden end den kongruente sætningstype anvendes til at realisere en ytringsfunktion. Således knytter denne type af interpersonel metafor sig til systemet MODUS, idet fokus er på spændingen mellem valget af ytringsfunktion (på det semantiske stratum) og strukturen af funktionerne i sætningens Modus-element og dermed sætningstype (på det leksikogrammatiske stratum).

Jeg har tidligere anført, at den kongruente realisering af sprogets fire basale ytringsfunktioner er sådan, at (i) udsagnets kongruente leksikogrammatiske realisering er deklarativen, (ii) spørgsmålets kongruente leksikogrammatiske realisering er interrogativen (både som hv-interrogativ og som polar interrogativ), (iii) opfordringens kongruente leksikogrammatiske realisering er imperativen og (iv) tilbuddets kongruente leksikogrammatiske realisering er modalinterrogativen. Dette er vist i Skema 6-6.

Betydning	Ytringsfunktion	Sætningstype
Givning af information	udsagn	deklarativ
Søgning efter information	spørgsmål	interrogativ
Givning af ting-&-serviceydelse	tilbud	modalinterrogativ
Søgning efter ting-&-serviceydelse	opfordring	imperativ

Skema 6-6: Ytringsfunktioner og kongruente realiseringer

¹⁷⁸ Det modale system MANIFESTATION (jf. Halliday 1994a, p. 355ff. og Matthiessen 1995, Fig. 4-45, p. 497 og p. 501ff.) rummer mulighederne implicit og eksplicit, hvor implicit betyder, at den modale farvning realiseres inden for Modus, mens eksplicit betyder, at den modale farvning realiseres uden for Modus. I sammenligning hermed svarer den kongruente måde at realisere modalisation på til implicit manifestation, mens den metaforiske svarer til eksplicit manifestation.

De fire ytringsfunktioner er fire distinkte valg i et paradigme, som det er illustreret i Fig. 6-10¹⁷⁹.

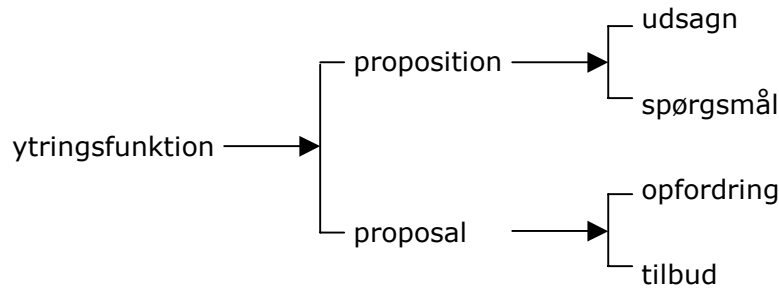

Fig. 6-10: Sprogets basale ytringsfunktioner

På grund af den paradigmatiske dimension er det imidlertid også muligt at betragte de fire ytringsfunktioner som forbundne – de eksisterer kun i kraft af forbindelsen med hverandre. Denne betragtning kan skitseres ved at placere ytringsfunktionerne som poler i et koordinatsystem, som det er gjort i Fig. 6-11.

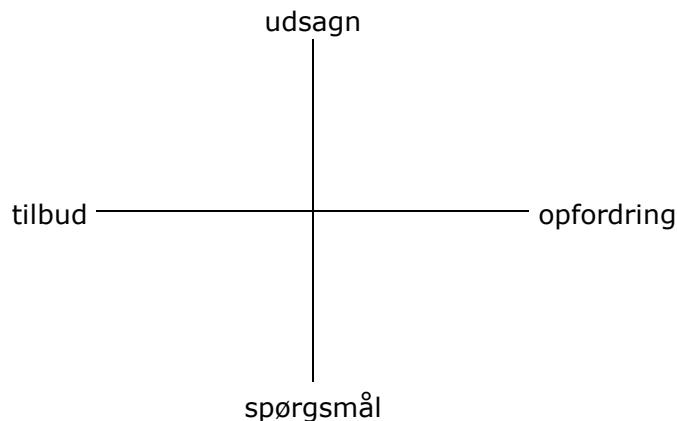

Fig. 6-11: Ytringsfunktioner i koordinatsystem

Koordinatsystemet åbner med sine to aksiale kontinua og fire kvadranter mulighed for en mere nuanceret ytringsfunktionel analyse af sætningerne i en tekst, end det er muligt at foretage ved hjælp af kassetænkningen bag Skema 6-6. Således kan de sætninger, der rummer en ytringsfunktionel tve-tydighed, placeres i det brede rum mellem de forskellige ytringsfunktioner, ikke i den snævrere kasse (eller pol), som den enkelte ytringsfunktion udgør.

Placering i et koordinatsystem som ovenstående er netop, hvad jeg har gjort ved i alt 115 ytringsfunktionelle metaforer. Metodikken bag indplaceringen i koordinatsystemet har været sådan, at

¹⁷⁹ Se også Fig. 4-4.

- Først er alle tilfældene blevet fremanalyserede (ud fra semantiske overvejelser) ud fra et større tekstkorpus (i alt 76 tekster repræsenterende en række forskellige registre, såsom samtaler (herunder interviews), stillingsannoncer, tekniske manualer, vejledninger, lovforslag, avisartikler (reportager, ledere, kronikker), faglig information, EU-cirkulærer, nyhedsbreve, kommunalplaner og læserbreve). Enkelte ytringer er hentet fra forskellige elektroniske korpura, især VISL og Korpus 2000. Alene metaforiske ytringsfunktioner (altså ytringsfunktioner realiseret af en inkongruent sætningsstruktur) er medtaget.
- Dernæst er tilfældene blevet placeret i koordinatsystemet, således at afstanden mellem fx udsagn og opfordring er betragtet som et kontinuum, og det givne tilfælde er i kvadranten mellem de nævnte poler placeret i afstandsmæssigt forhold til den ytringsfunktion, det hovedsageligt realiserer.
- I forbindelse med placeringen af tilfældene er disse blevet analyserede med henblik på modalitet.

I de følgende afsnit (6.2.1 – 6.2.6) gennemgår jeg de forskellige kvadranter og akser en ad gangen ved først visuelt at indikere, hvor i koordinatsystemet de forskellige tilfælde er placerede. Resultatet heraf er en fremstilling af ytringsfunktionen for hver enkelt tilfælde i materialet. Dernæst præsenterer jeg i tabelform tilfældene, sådan som de er blevet analyserede med hensyn til sætningsstruktur og modalitet, ligesom jeg kort kontekstualiserer hver enkelt tilfælde ved at angive kilden for den. Endelig runder jeg de enkelte afsnit af med at ridse op, hvilket billede af den ytringsfunktionelle metafor, analysen i den pågældende kvadrant har bidraget med.

I afsnit 6.2.7 samler jeg trådene fra de foregående afsnit og præsenterer som netværk et oversigtsbillede af den ytringsfunktionelle metafor.

6.2.1 Kvadranten udsagn – opfordring

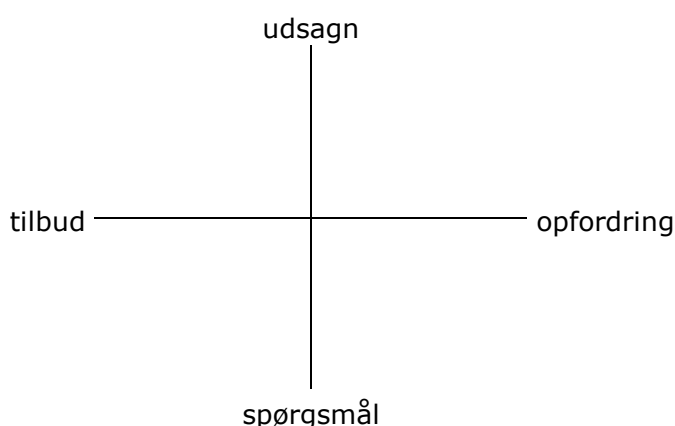

Fig. 6-12 på næste side viser, hvorledes tilfældene i det efterfølgende Skema 6-7 er placerede i den kvadrant, hvis poler er udsagn og opfordring.

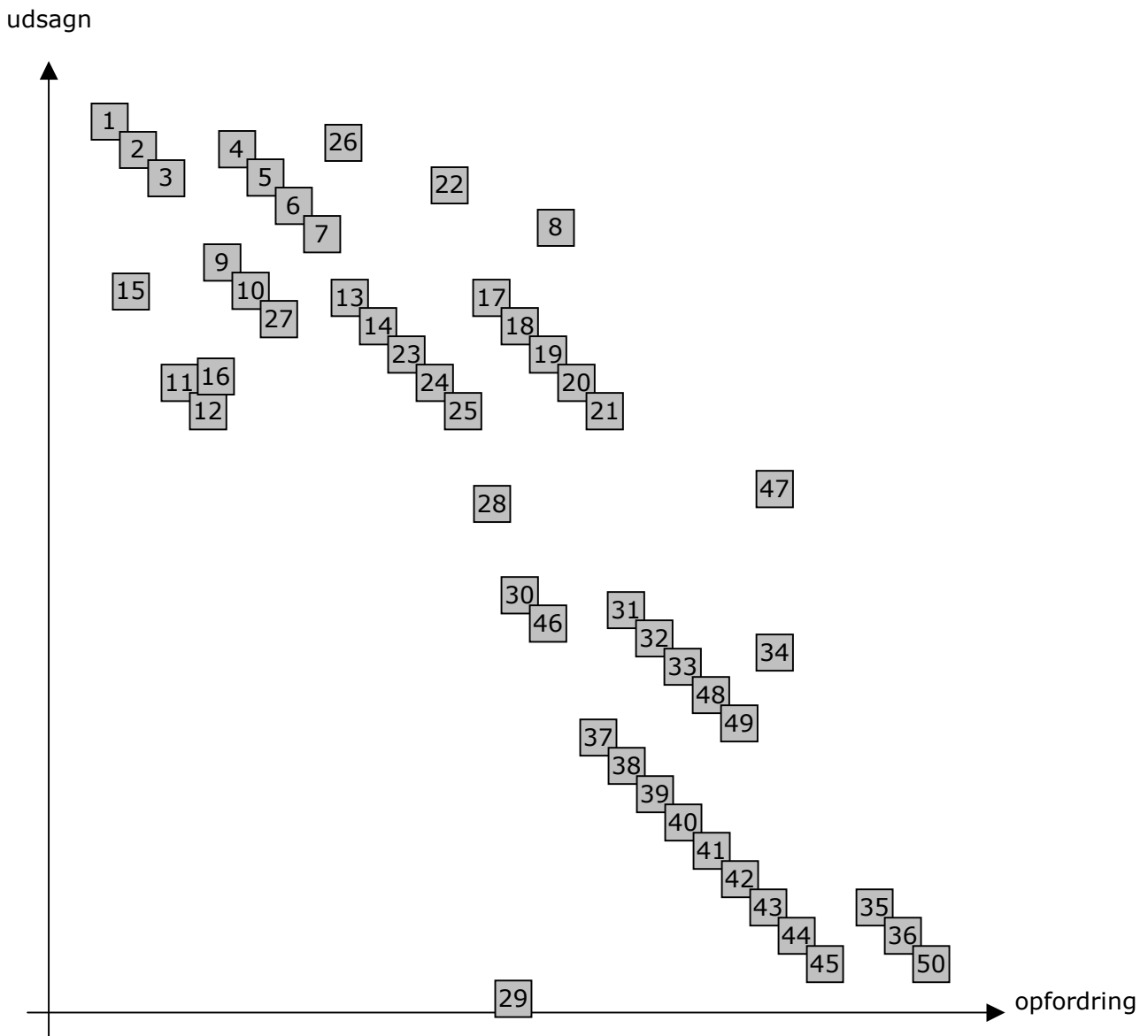

Fig. 6-12: Ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og opfordring

#	Tilfælde	Sætningsstruktur	Modalitet ¹⁸⁰	Kontekst
1	<i>Jeg undrer mig ligeledes over, at det kun er en københavneravis, der har taget denne sag op,</i>	deklarativ		Læserbrev om dyremishandling (MF Refshauge)

¹⁸⁰ I overensstemmelse med definitionen af modalitet (se afsnit 4.3.1), er der kun tale om modalitet, når denne realiseres af et (modalt) Finitum eller en Modaladjunkt. I de situationer i skemaet, hvor et tilfælde ikke rummer en af de nævnte leksikogrammatisk funktioner, betragtes dette som modalitetsløst – derfor de tomme felter.

2	<i>Jeg er sikker på, at partierne her i Folketinget vil respektere et sådant ønske.</i>	deklarativ		Åbningstale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
3	<i>Jeg håber, at der er et flertal her i Folketinget, der <u>vil</u> være med til at løfte opgaven på det grundlag, jeg har nævnt.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Åbningstale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
4	<i>Regeringen <u>vil</u> opfordre alle arbejdspladser til at udarbejde deres egen plan herfor.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
5	<i>Vi ser gerne, at den offentlige sektor er i front, og i sidste ende er det på den enkelte arbejdsplads, resultaterne skal hentes.</i>	deklarativ		Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
6	<i>Derfor <u>vil</u> regeringen også i dag opfordre til, at vi i den videre debat her i Folketinget og i befolkningen ikke lader os opdele eller splitte af påstande om, at der er dem, der forsvarer Danmarks suverænitæt, og så er der dem, der sælger ud deraf.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
7	<i>Regeringen <u>skal</u> samtidig opfordre partierne til selv at overveje, hvordan Folketingets debatter og beslutninger kan breddes ud og dermed gøres mere tilgængelige.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
8	<i>Jeg <u>vil</u> gerne bede den socialdemokratiske ordfører om at forklare mig den dybere sammenhæng her.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Ordførertale v. Folketingets åbningsdebat (MF Sjursen)
9	<i>Ansøgninger, stilet til udenrigsministeren og sendt til DUPI v. professor Ole Due, Nytorv 5, 1450 København K, <u>skal</u> være instituttet i hænde fredag den 20. april 2001 kl. 12.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Stillingsannonce
10	<i>Ansøgere <u>må</u> dokumentere pædagogisk erfaring indenfor fagets mange discipliner og være indstillet på at indgå i tæt samarbejde med fagets øvrige undervisere, herunder også om fornyelse og videre udvikling af hørelære faget.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Stillingsannonce

11	<i>For at sikre, at miljøpolitiske diskussioner ikke udelukkende føres mellem eksperter og fagfolk, <u>må</u> der bruges kræfter for at styrke det folkelige engagement i løsningen af miljø- og udviklingsproblemerne</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Natur- og miljøpolitisk redegørelse; sammenfatning
12	<i>Grundet den fælles økonomiske hæftelse for læsningen af opgaven, <u>må</u> gruppemedlemmerne udvise stor åbenhed om ressourceforbruget i de enkelte virksomheder.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Faglitteratur: "Teknisk rådgivning"
13	<i>Problemstillingen med højderregulering af spillebordene <u>bør</u> løses i samarbejde med HORESTA's regi eller som et samarbejde imellem de kasinoer, der opererer i Danmark.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Juridisk replik fra HK til sag om Casino Copenhagen
14	<i>Der <u>bør</u> udelukkende fokuseres på elektriske systemer, da de dels er stærke, robuste og lette at betjene.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Juridisk replik fra HK til sag om Casino Copenhagen
15	<i>Der er brug for et opgør med den opfattelse, at en god tilværelse først og fremmest afhænger af, hvor mange penge samfundet og den enkelte råder over.</i>	deklarativ		Ordførertale v. Folketingets åbningsdebat (MF Sjursen)
16	<i>Det er i den forbindelse vigtigt at erindre, at hvis landene skal have fuldt udbytte af medlemskabet og kunne bidrage til EU-samarbejder, er det nødvendigt, at de har nået et vist niveau i deres politiske og økonomiske udvikling.</i>	deklarativ		Udenrigsministeriets redegørelse for den aktuelle situation i forbindelse med EU's udvidelse
17	<i>Hvis du er interesseret i et abonnement eller ønsker at rekvirere enkeltteksemplarer, bedes du kontakte et af vores salgskontorer.</i>	deklarativ		De Europæiske Fællesskabers tidende
18	<i>Du bedes sende sin ansøgning mrk. enten Oprensning eller Steril til ...</i>	deklarativ		Stillingsannonce
19	<i>Kortfattet skriftlig ansøgning bedes fremsendt til...</i>	deklarativ		Stillingsannonce
20	<i>Dokumentation for ovenstående i form af publikationslister, referencer m.v. vedlægges ansøgningen.</i>	deklarativ		Stillingsannonce

21	<i>For optimal placering følges fabrikantens anvisninger.</i>	deklarativ		Manual
22	<i>Det <u>kan</u> specielt med zentroppe kølemidler anbefales, at man anvender log ph-diagrammer ved bestemmelse af overophedning.</i>	deklarativ	Mitigeret opfordring m. modal> mulighed	Manual
23	<i>Den (eurokiosken) <u>bør</u> under ingen omstændigheder springes over, hvis man hurtigt, men samtidig på troværdig og udførlig vis ønsker at gøre sig fortrolig med euroen.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Nyhedsbrev fra Europakommissionen om indsatsen på Expo 2000 i Hannover
24	<i>Men der er tiltag, der <u>bør</u> sættes i værk omgående for at forbedre forholdene for disse grupper (ældre).</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Ordførertale v. Folketingets åbningsdebat (MF Sjursen)
25	<i>Der <u>bør</u> tages forholdsregler med hensyn til sikring af kompressoren, så den ikke får væskeslag.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Manual
26	<i>Det <u>skulle</u> han have gjort for lang tid siden.</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
27	<i>Men det virker mærkeligt nok stadigvæk som om, han ikke helt har forstået Dansk Folkeparties budskab, som han hellere <u>må</u> se at få til at bundfælde sig...</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Årsmødetale på Dansk Folkepartis 5. Årsmøde (MF Kjærsgaard)
28	<i>...her <u>må</u> der idømmes den hårdeste straf...</i>	deklarativ	modul>obj>nødvendighed	Læserbrev om dyremishandling (MF Refshauge)
29	<i>Du svarede ikke på mit spørgsmål?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Hans Skov Christensen fra Politiken (Ninka)
30	<i>Nu er det på tide, at besindige mennesker siger fra.</i>	deklarativ		Læserbrev: "Afskaf monarkiet"
31	<i>Vi <u>må</u> huske det, hver gang vi diskuterer, hvordan vi skaber et bedre samfund.</i>	deklarativ	modul>subj>forpligtelse	Læserbrev: "Afskaf monarkiet"
32	<i>Der er noget andet, vi også <u>må</u> være parat til at tale om i dag.</i>	deklarativ	modul>subj>forpligtelse	Åbningstale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
33	<i>Vi <u>må</u> lige finde ud af noget.</i>	deklarativ	modul>subj>forpligtelse	Korpus

34	<i>Jeg mener, at alle <u>bør</u> stille sig selv det samme spørgsmål som Bruce Willis er tvunget til i rollen som David Dunn, nemlig om de laver lige netop det, som de er skabt for.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Udtalelse om filmen "Den Sjette Sans" (Shyamalan)
35	<i>Mads, nu <u>skal</u> du lige høre.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Filmreplik fra "Festen"
36	<i>De mennesker der ejede disse stakkels dyr <u>skal</u> selvfølgelig straffes og det skal være hårdt...</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Læserbrev om dyremishandling (MF Refshauge)
37	<i>Man <u>skal</u> forholde sig roligt</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Artikel om håndtering af strandede hvaler
38	<i>Selvangivelsen <u>skal</u> indsendes til den kommune, som De sidst har indsendt selvangivelse til.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
39	<i>Anmodning om henstand <u>skal</u> sendes til told- og skatteregionen, der hvor De boede før fraflytningen.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
40	<i>Restskattebeløb <u>skal</u> indbetales til skattevæsenet.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
41	<i>Til brug herfor <u>skal</u> arbejdstageren medbringe en blanket E111 DK, som udstedes af Social- og Sundhedsforvaltningen i bopælskommunen.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
42	<i>Hertil anvendes blanket E 102 DK, som <u>skal</u> indsendes direkte til de kompetente myndigheder i arbejdslandet.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
43	<i>spørgsmål vedrørende fritagelse for arbejdsmarkedsbidrag rettes til den lokale Told- og Skatteregion.</i>	deklarativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
44	<i>Man <u>skal</u> tænke sig godt om, før man sætter sit kryds den 28. september.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Folketingets EU-oplysning om Nice-traktaten
45	<i>Der <u>skal</u> træffes effektive foranstaltninger til sikring af, at en sikkerheds- og sundhedsmæssig fuldt forsvarlig arbejdshøjde kan opnås på en for medarbejderne let og hurtig måde.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Juridisk replik fra HK til sag om Casinno Copenhagen

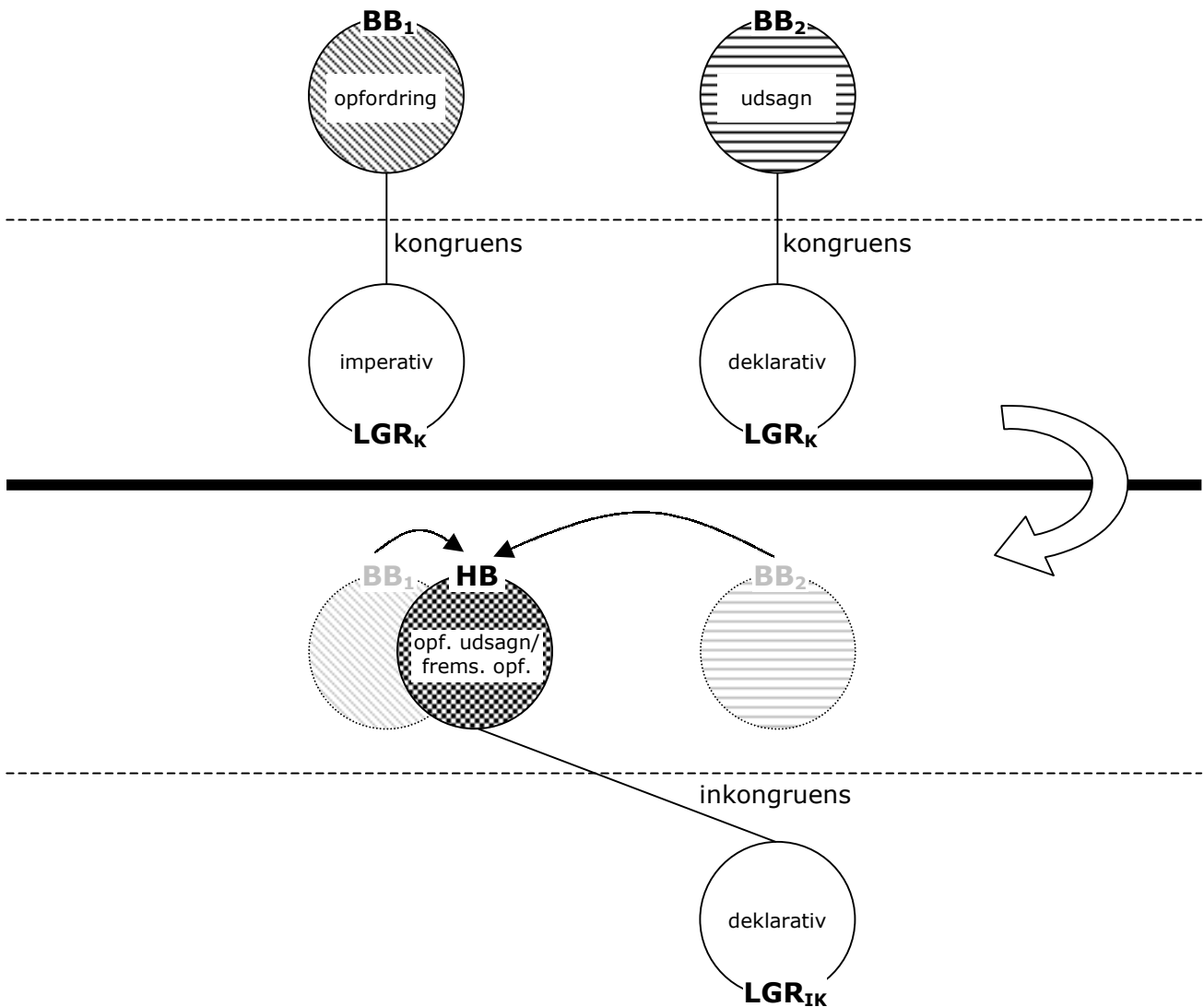
46	<i>Der er virkelig grund til at råbe vagt i gevær.</i>	deklarativ		Læserbrev: "Bevar topskatten"
47	<i>Der <u>må</u> ikke foretages ændret anvendelse eller bygge- og anlægsarbejder på ejendomme, som er kortlagt på vidensniveau 1 eller 2, før der er indhentet tilladelse hos Fyns Amt.</i>	deklarativ	modul>subj >tilladelse	Kommunalplan for Odense
48	<i>Jeg mener, at statsministeren som minimum <u>må</u> tage sig selv på ordet og stå ved dette tilsagn til vælgerne.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Ordførertale v. Folketingets åbningsdebat (MF Sjursen)
49	<i>Her <u>kan</u> vi som Folketing ikke bare læn- gere lade stå til.</i>	deklarativ	modul>subj >forpligtelse	Ordførertale v. Folketingets åbningsdebat (MF Sjursen)
50	<i>Okay, så <u>vil</u> jeg godt tale med far.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Filmreplik fra "Festen" ("Michael")

Skema 6-7: Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og opfordring

Ovenstående 50 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer viser tydeligt, at sætningsstrukturen for det metaforiske udsagn gående mod opfordringen og den metaforiske opfordring gående mod udsagnet er deklarativen. Realisering af en deklarativstruktur er således en essentiel kvalitet ved disse to typer af ytringsfunktionelle metaforer, som vi kan benævne hhv. det opfordrende udsagn og den frem-sættende opfordring. Disse leksikogrammatisk metaforer kan illustreres som i Fig. 6-13 på næste side.

Deklarativen er ikke et markant valg af sætningsstruktur for det opfordrende udsagn, idet den kongruente realisering af et udsagn er netop deklarativen. Valget er langt mere markant for den frem-sættende opfordring, eftersom den kongruente realisering af en opfordring er imperativen.

Alene sætningsstrukturen afgør ikke en sætnings ytringsfunktion. Også konteksten og modaliteten spiller væsentlige roller.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-13: Det opfordrende udsagn/ den fremsættende opfordring

I forbindelse med de præsenterede 50 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer gør følgende væsentlige tendenser sig gældende for forholdet mellem ytringsfunktion og modal farvning¹⁸¹:

- (i) Bortset fra et enkelt helt specielt tilfælde (22), som gennemgås nedenfor, er der i kvadranten tale om en af følgende modalitetstyper: (i) modulation og (ii) dynamik. Disse kan således betragtes som de typiske modalitetstyper i forbindelse med den leksikogrammatisk metaforiske zone mellem udsagn og opfordring.

¹⁸¹ Hav evt. Fig. 4-9 in mente som baggrund for nedenstående gennemgang.

- (ii) Der er en klar tendens i distributionen af modulationstyperne objektivitet>nødvendighed og subjektivitet>forpligtelse. Trækker man en streg fra kvadrantens nederste venstre hjørne til dens øverste højre hjørne, markerer denne grænse mellem de nævnte modulationstyper, idet objektivitet>nødvendighed i denne kvadrant kun er en mulighed for de ytringsfunktionelle metaforer, der ligger tættest på udsagnet, mens subjektivitet>forpligtelse i denne kvadrant alene er en mulighed for de ytringsfunktionelle metaforer, der har mest til fælles med opfordringen.

Således er det kendetegnende for tilfældene 9, 10, 11, 12, 13, 14, 23, 24, 25, 26, 27 og 28, at de rummer modal farvning af modulationstypen objektivitet>nødvendighed, mens det er kendetegnende for tilfældene 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 41, 44, 45, 48 og 49, at de rummer modal farvning af modulationstypen subjektivitet>forpligtelse.

- (iii) Modalitetstypen dynamik findes i kvadranten kun som typen vilje. Denne type modalitet er hovedsageligt realiseret i de tilfælde, der findes i samme halvdel af kvadranten som modulationstypen objektivitet>nødvendighed, altså i de ytringsfunktionelle metaforer der er tættest på udsagnet, men den findes også tættere på opfordringen. Viljesmodalitet findes i tilfældene 3, 4, 6, 7, 8 (alle sammen tættest på udsagnet) og 50 (hvis funktion er en kraftig opfordring).
- (iv) Modulationstypen objektivitet>nødvendighed realiseres typisk af den finitte form af et af modalverberne *måtte* og *burde*. Således udgøres Finitum i 10, 11, 12 og 27 af *må*, i 9 udgøres Finitum af *skal*, men det er *skal* i betydningen 'må' (: 'for at kunne tages i betragtning er det nødvendigt, at ansøgninger er DUPI i hænde senest d. 20. april kl. 12'), og i 13, 14, 23, 24 og 25 af *bør*.
- (v) Modulationstypen subjektivitet>forpligtelse realiseres typisk af den finitte form af et af modalverberne *måtte* og *skulle*. Finitum i 31, 32, 33 og 48 udgøres af *må*, i 49 udgøres Finitum af *kan*, men da det er *kan* i betydningen 'må' (: *vi som Folketing er forpligtede på ikke længere at lade stå til*) kan 49 betragtes i sammenhæng med de foregående. I 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44 og 45 udgøres Finitum af *skal*.
- (vi) Dynamiktypen vilje realiseres af den finitte form af modalverbet *ville*, nemlig *vil*, i 3, 4, 6, 8 og 50, mens den finitte form *skal* af modalverbet *skulle* udgør Finitum i 7.

På tværs af ovenfor anførte væsentlige tendenser i analyse materialet er en række af de 50 ytringsfunktionelle metaforer særligt interessante i forhold til modal farvning. Disse skal kort kommenteres her:

- I tilfældene 3, 34 og 48 finder vi to typer af modalitet, nemlig på samme tid den proposition-/ proposalinterne modalitet i form af et modalverbum og den propositionseksterne i

form af en metaforisk Modalisationsadjunkt. Således kan tilfældenes modalitet analyseres som nedenfor:

3	[[Jeg er sikker på,]]	<i>at partierne her i Folketinget vil respektere et sådant ønske.</i>
	Modalisationsadjunkt	Dynamik>vilje
34	[[Jeg mener,]]	<i>at alle bør stille sig selv det samme spørgsmål som Bruce Willis er tvunget til i rollen som David Dunn, nemlig om de laver lige netop det, som de er skabt for.</i>
	Modalisationsadjunkt	Modulation>subjektivitet>forpligtelse
48	[[Jeg mener,]]	<i>at statsministeren som minimum må tage sig selv på ordet og stå ved dette tilsagn til vælgerne.</i>
	Modalisationsadjunkt	Modulation>subjektivitet>forpligtelse

Det særlige ved de to sidste af ovenstående tre tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer er, at de på samme tid rummer modalisation (som sandsynlighed) og modulation (som subjektiv forpligtelse). Eftersom modalisation knytter sig til propositioner og modulation til proposaler, trækker de to typer af modalitet i hver sin retning: Modalisationen indikerer udsagn, mens modulationen indikerer opfordring.

Således bliver det tydeligt, at modalitetsfarvning gennem den metaforiske Modalisationsadjunkt udvider mulighederne for modalitetsfarvning på den måde, at det i samme ytringsfunktion er muligt at udtrykke to væsensforskellige typer af modalitet. Og hermed – mere generelt betragtet – har vi et eksempel på, hvordan den leksikogrammatiske metafor udvider sprogets betydningspotentialer.¹⁸²

- I tilfælde 17 findes ingen leksikogrammatisk kodet modalitet (gennem Finitum formet af et modalverbum eller Modaladjunkt). Alligevel rummer tilfældet både underforstået nødvendighed og underforstået forpligtelse. *Hvis du er interesseret i et abonnement eller ønsker at rekvirere enkelt eksemplarer, bedes du kontakte et af vores salgskontorer* kan betragtes som en afbleget opfordring, hvor konditionalitetsmarkeringen gennem *hvis* indikerer underforstået nødvendighed (altså objektiv modulation), mens *du* sammenholdt med *bedes* indikerer underforstået forpligtelse (altså subjektiv modulation). Således rummer 17 en spænding mellem objektiv og subjektiv involvering (selvom denne er underforstået).
- Tilfælde 22 er endnu et tilfælde af en afbleget opfordring, hvor opfordringen svækkes ved farvning af en anden type modalitet end den typiske for proposaler. Således er tilfældet *Det kan specielt med zentropiske kølemidler anbefales, at man anvender log ph-diagrammer ved*

¹⁸² Samme mekanisme gør sig gældende for tilfældene 11 (sandsynlighed og forpligtelse), 24 (sandsynlighed og nødvendighed) og 25 (sandsynlighed og forpligtelse) i Skema 6-7.

bestemmelse af overophedning tilskrevet modalitet af typen modalisation>mulighed gennem *kan*, hvilket indikerer proposition (i dette tilfælde udsagn), og ikke en af undertyperne af modulation.

- I tilfælde 26: *Det skulle han have gjort for lang tid siden* vi kvadrantens eneste tilfælde med modalitetsfarvning gennem irrealis, idet modaliteten (som er af typen modulation>objektivitet >nødvendighed) realiseres af Finitum formet af den infinitte form *skulle* frem for den finitte form *skal*.
- I tilfælde 47, som lyder *Der må ikke foretages ændret anvendelse eller bygge- og anlægsarbejder på ejendomme, som er kortlagt på vidensniveau 1 eller 2, før der er indhentet tilladelse hos Fyns Amt*, findes kvadrantens eneste tilfælde af modalitetstypen modulation>subjektivitet>tilladelse, idet *må* her ikke realiserer hverken forpligtelse eller nødvendighed. Således drejer ytringen sig om, hvad en modtager må og især ikke må – altså en art negativ tilladelse.
- Tilfældene 5: *Vi ser gerne, at den offentlige sektor er i front, og i sidste ende er det på den enkelte arbejdsplads, resultaterne skal hentes* og 16: *Det er i den forbindelse vigtigt at erindre, at hvis landene skal have fuldt udbytte af medlemskabet og kunne bidrage til EU-samarbejder, er det nødvendigt, at de har nået et vist niveau i deres politiske og økonomiske udvikling* er ikke farvede modalt, selvom begge tilfælde rummer et modalverbum. Dette skyldes, at *skal* i begge tilfælde realiserer fremtid, ikke modalitet.

6.2.2 Kvadranten udsagn – tilbud

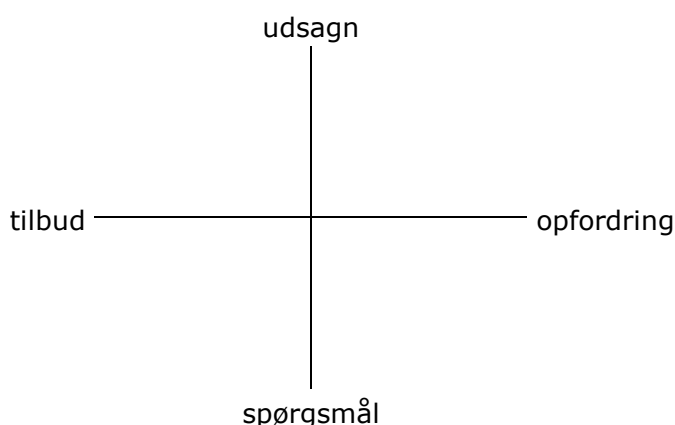

Fig. 6-14 viser, hvorledes tilfældene i det efterfølgende Skema 6-8 er placerede i den kvadrant, hvis poler er udsagn og tilbud.

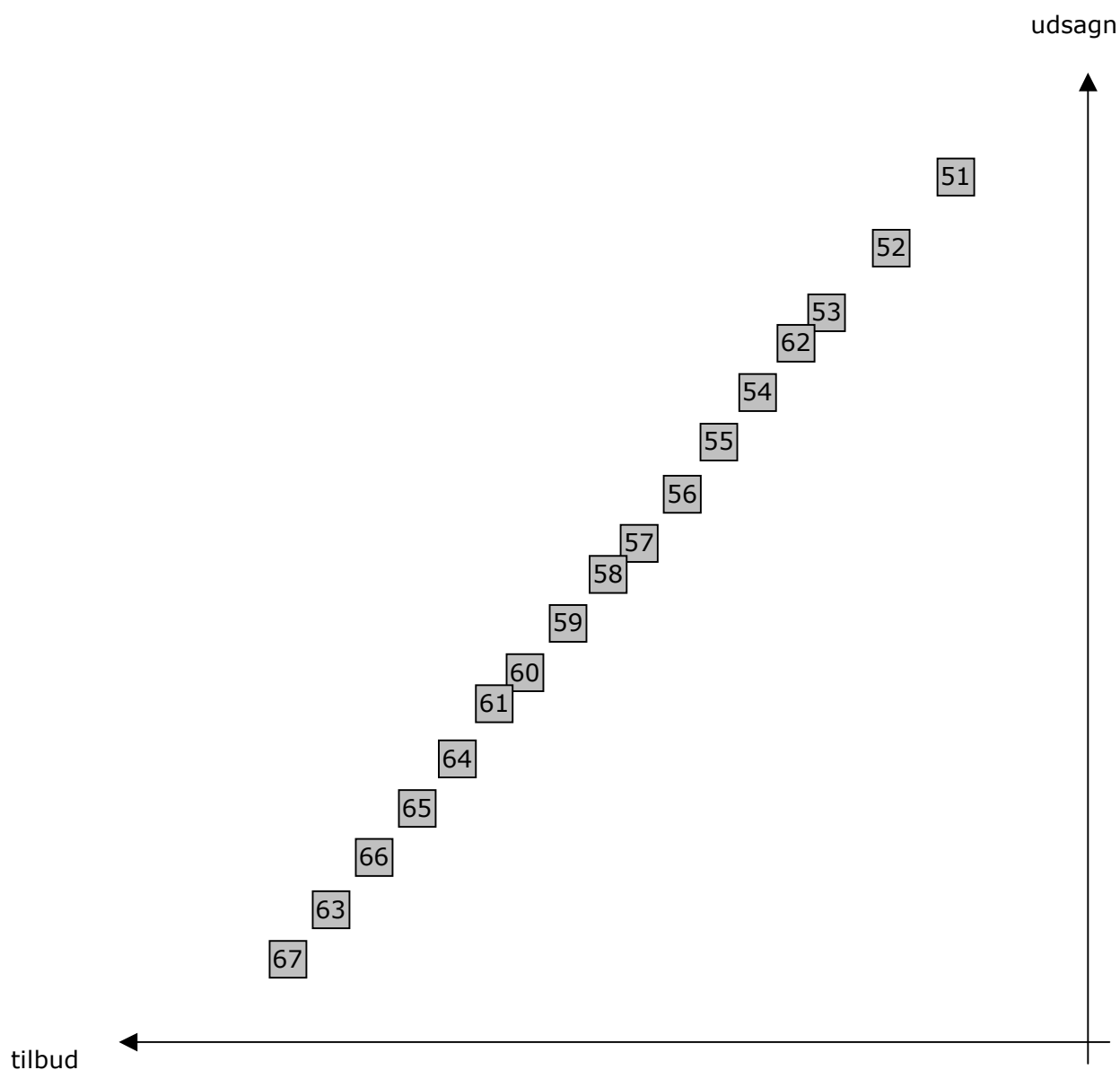

Fig. 6-14: Ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og tilbud

#	Tilfælde	Sætningsstruktur	Modalitet	Kontekst
51	<i>Vi har samtidig lagt op til en debat om, hvorvidt befolkningens adgang til naturen i tilstrækkelig grad er sikret.</i>	deklarativ		Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)

52	<i>Mit tilbud til dem er, at de uden at slukke igennem det sædvanlige journalistiske filter får adgang til at henvende sig til en person, der i en eller anden forstand er med til at bestemme i det danske samfund.</i>	deklarativ		Interview med radiovært Poul Friis om hans facon over for sine lyttere.
53	<i>Jeg går i krig og finder ud af det for dig...</i>	deklarativ		Korpus
54	<i>Derfor foreslår regeringen også, at selskabsskatten sænkes til 30 pct.</i>	deklarativ		Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
55	<i>Regeringen vil allerede i næste uge indkalde Folketingets partier til et møde for at drøfte partiernes synspunkter på Danmarks deltagelse i EU-samarbejdet på lidt længere sigt, herunder den europapolitik, regeringen i dag har fremlagt.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
56	<i>Jeg vil gerne invitere alle ansvarlige partier til at deltage i løsningen af disse vigtige opgaver som på kort og længere sigt kan sikre vort land et holdbart Danmark.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Tale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
57	<i>Øvrige oplysninger om stillingen kan indhentes hos Kai Christoffersen...</i>	deklarativ	modal>mulighed	Stillingsannonce
58	<i>Der kan indhentes yderligere oplysninger om programmet på Udenrigsministeriets hjemmeside</i>	deklarativ	modal>mulighed	Stillingsannonce
59	<i>Jeg indbyder hermed på regeringens vegne Folketingets partier til at deltage i arbejdet, til at være med til at forme fremtidens Danmark.</i>	deklarativ		Åbningstale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)
60	<i>Jeg kan godt love dig for, at der ikke sker noget i år.</i>	deklarativ	dyn>evne	Korpus
61	<i>Det kan jeg skrive under på.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Korpus
62	<i>Okay Shaky, du får mit telefonnummer, hvis du kører endnu hurtigere.</i>	deklarativ		Filmreplik fra "Festen" ("Helene")
63	<i>Jeg skal nok tale med min far...</i>	deklarativ	modul>subj>forpligtelse	Filmreplik fra "Festen" ("Christian")
64	<i>Jeg kan godt bo på et af de små.</i>	deklarativ	dyn>evne	Filmreplik fra "Festen" ("Michael")

65	<i>Hvis du vil høre mere om stillingen er du velkommen til at ringe til direktør CM.</i>	deklarativ	dyn>vilje	Stillingsannonce
66	<i>Og når der viser sig problemer for dig i dit bagland, er du altid velkommen til at søge optagelse i Dansk Folkeparti.</i>	deklarativ		Årsmødetale på Dansk Folkepartis 5. Årsmøde (MF Kjærsgaard)
67	<i>Lige meget hvornår, så hjælper jeg dig.</i>	deklarativ		Korpus

Skema 6-8: Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer mellem udsagn og tilbud

Ovenstående 17 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer viser tydeligt, at sætningsstrukturen for det metaforiske udsagn gående mod tilbuddet og det metaforiske tilbud gående mod udsagnet er deklarativen. Realisering af en deklarativstruktur er således en essentiel kvalitet ved disse to typer af ytringsfunktionelle metaforer, som vi kan benævne hhv. det tilbydende udsagn og det fremsættende tilbud. Disse leksikogrammatisk metaforer kan illustreres som i Fig. 6-15 på næste side.

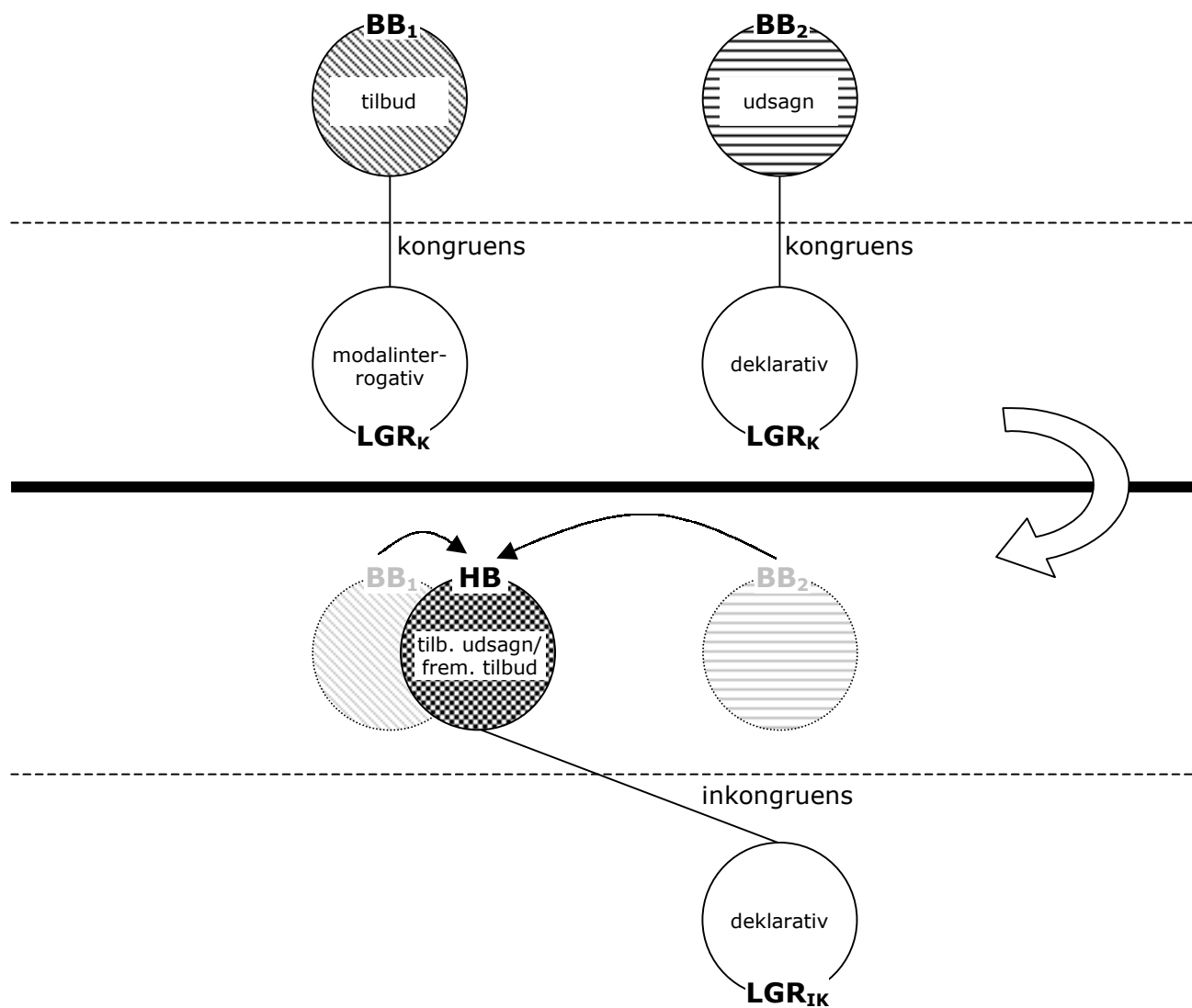
Deklarativen er ikke et markant valg af sætningsstruktur for det tilbydende udsagn, idet den kongruente realisering af et udsagn er netop deklarativen. Valget er langt mere markant for det fremsættende tilbud, eftersom den kongruente realisering af et tilbud er modalinterrogativen.

Som tidligere anført afgør alene sætningsstrukturen ikke en sætnings ytringsfunktion. Også konteksten og modaliteten spiller væsentlige roller.

I forbindelse med de præsenterede 17 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer gør følgende tendenser sig gældende for forholdet mellem ytringsfunktion og modal farvning:

- (i) Der er i kvadranten tilstedeværelse af alle tre typer af modalitet, altså (i) modalisation, (ii) modulation og (iii) dynamik. Modalisation forekommer som mulighed, modulation forekommer som forpligtelse, og dynamik forekommer både som evne og som vilje.
- (ii) Distributionen af ovennævnte modalitetstyper i den leksikogrammatisk metaforiske zone mellem udsagn og tilbud er ikke speciel distinkt i forhold til at udpege tendenser. Således er modalisation og modulation kun i ringe grad repræsenteret i kvadranten, mens dynamik er spredt ud over hele kvadranten.
- (iii) Mens modalisationstypen mulighed i kvadranten realiseres af Finitum formet af den finitte form af modalverbet *kunne*, idet Finitum i 57 og 58 udgøres af *kan*, modulationstypen forpligtelse realiseres af Finitum formet af den finitte form af modalverbet *skulle* (Finitum i 63 er *skal*), dynamiktypen evne realiseres af Finitum formet af den finitte form af modalverbet *kunne*, eftersom Finitum i 60 og 64 udgøres af *kan*, realiseres dynamiktypen vilje både af Finitum formet af den finitte form af modalverbet *vil* og af den

finitte form af modalverbet *kunne*. Således udgøres Finitum i 55, 56 og 65 af *vil*, mens Finitum i 61 udgøres af *kan*. I 61 – *Det kan jeg skrive under på* – er betydningen af *kan* (og det at kunne noget), at afsender indvilger i at skrive under – vedkommende vil godt skrive under; at skrive under er således i overensstemmelse med afsenders overbevisning om, hvad der er den rette handling, og *kan* optræder som en realisering af vilje.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-15: Det tilbydende udsagn/ det fremsættende tilbud

På tværs af de ovenfor anførte spæde tendenser i de 17 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer er enkelte af dem særligt interessante i forhold til modal farvning:

- I tilfælde 63 findes kvadrantens eneste forekomst af modalitet af typen modulation. Modulationstypen i tilfældet, der lyder *Jeg skal nok tale med min far*, er subjektiv forpligtelse – nemlig som selvforpligtelse. På denne måde adskiller forpligtelsen i dette tilfælde sig fra den art forpligtelse, vi fandt i kvadranten mellem udsagn og opfordring. I forbindelse med tilbudsenden af kontinuumet mellem tilbud og opfordring (x-aksen i det benyttede koordinatsystem) fremstår forpligtelse som en indadvendt 1. personsforpligtelse – altså ’jeg forpligter mig på, at...’ – mens forpligtelse i opfordringsenden af samme kontinuum fremstår som en udadvendt 2. personsforpligtelse – altså ’jeg forpligter dig på, at...’.
- I forbindelse med tilfældene 57 og 58, der lyder hhv. *Øvrige oplysninger om stillingen kan indhentes hos Kai Christoffersen* og *Der kan indhentes yderligere oplysninger om programmet på Udenrigsministeriets hjemmeside*, kan det diskuteres, om modalitetstypen er modalisation>mulighed (som anført i Skema 6-8), eller om den er modulation>objektivitet>tilladelse. Førstnævnte fungerer, så længe modaliteten knytter sig til en proposition, altså så længe tilfældene har mere udsagn end tilbud i sig. Sidstnævnte fungerer i den modsatte situation – hvis tilfældene ligger tættere på tilbuddet end på udsagnet. I kvadranten har jeg salomonisk placeret de to tilfælde midt mellem udsagn og tilbud.

En anden argumentation knytter sig til distinktionen mellem subjektiv og objektiv involvering. Når jeg ikke har valgt muligheden modulation>objektivitet>tilladelse, men har valgt at klassificere tilfældenes modalitet som modalisation>mulighed, skyldes det, at tilfældene knytter sig til en 1. og 2. personsforestilling – 1. person, altså afsender, udpeger nogle muligheder for 2. person, altså modtager – og ikke til en 3. personsforestilling. Og dermed kan den modale involveringstype i tilfældene kun være subjektiv.

6.2.3 Kvadranten spørgsmål – tilbud

I det analyserede materiale findes ingen eksempler på metaforiseringer mellem det kongruente spørgsmål (realiseret af interrogativen) og det kongruente tilbud (realiseret af modalinterrogativen). Således har jeg intet belæg for at postulere nogen som helst form for metaforisk spændingszone mellem spørgsmålet og tilbuddet, altså tilstedeværelsen af nogen som helst arter af ytringsfunktionelle metaforer i denne kvadrant. Jeg vil betragte kvadranten som tom, altså alene som en teoretisk/spekulativ mulighed, ikke som en almindeligvis instantieret mulighed.

6.2.4 Kvadranten spørgsmål – opfordring

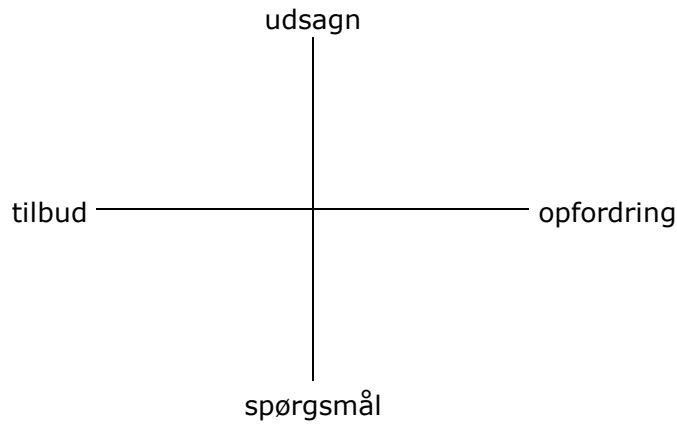

Fig. 6-16 nedenfor viser, hvordan tilfældene i det efterfølgende Skema 6-9 er placerede i den kvadrant, hvis poler er spørgsmål og opfordring.

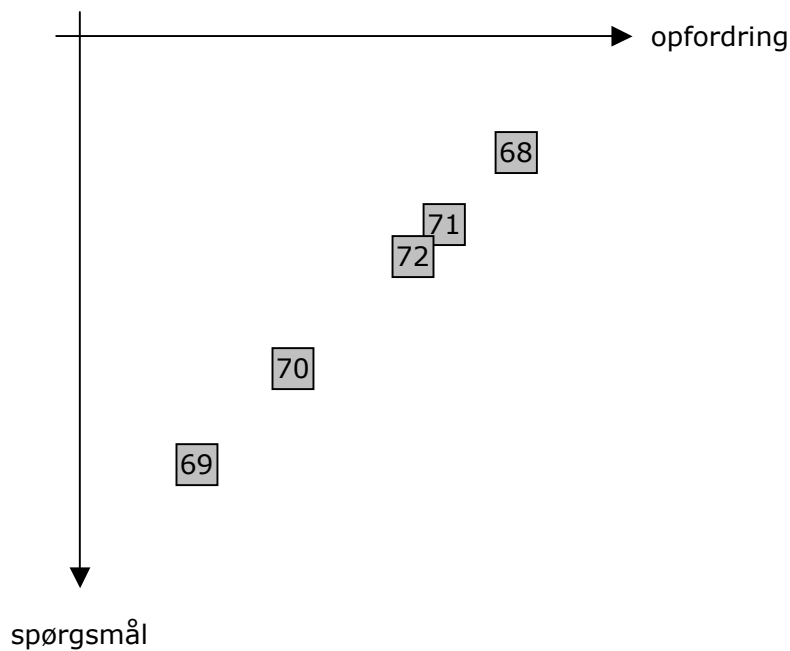

Fig. 6-16: Ytringsfunktionelle metaforer mellem spørgsmål og opfordring

#	Tilfælde	Sætningsstruktur	Modalitet	Kontekst
68	<i>Kan De hjælpe mig?</i>	polarinterrogativ	dyn>evne	Korpus
69	<i>Kan man ikke anbringe et tilsvarende skilt på skydedøren til Hvilekupeen...?</i>	polarinterrogativ	dyn>evne	Læserbrev: "Bedre skiltning i Hvilekupe"

70	<i>Og kunne vi ikke her fra årsmødet sende en samlet klar besked ud til Danmark om at Dansk Folkeparti går ind for et rungende nej?</i>	polarinterrogativ	modul>subj >forpligtelse	Årsmødetale på Dansk Folkepartis 5. Årsmøde (MF Kjærsgaard)
71	<i>Må jeg ikke meget indestændigt opfordre DSB til at give pendlere denne mulighed allerede nu?</i>	polarinterrogativ	modul>subj >tilladelse	Læserbrev: "Pendlere"
72	<i>Må jeg om folkeskolen sige, at det er jo den bærende kulturinstitution i vores land, folkets skole?</i>	polarinterrogativ	modul>subj >tilladelse	Åbningstale i Folketinget af statsministeren (Nyrup)

Skema 6-9: Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer mellem spørgsmål og opfordring

De ovenfor anførte 5 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer giver kun et ganske tentativt billede af udtale sig på baggrund af. Eneste klare tendens er, at sætningsstrukturen for det metaforiske spørgsmål gående mod opfordringen og den metaforiske opfordring gående mod spørgsmålet er polarinterrogativen. Realisering af en polarinterrogativ er således en essentiel kvalitet ved disse to typer af ytringsfunktionelle metaforer, som vi kan benævne hhv. det opfordrende spørgsmål og den spørgende opfordring. Disse leksikogrammatisk metaforer kan illustreres som i Fig. 6-17 på næste side.

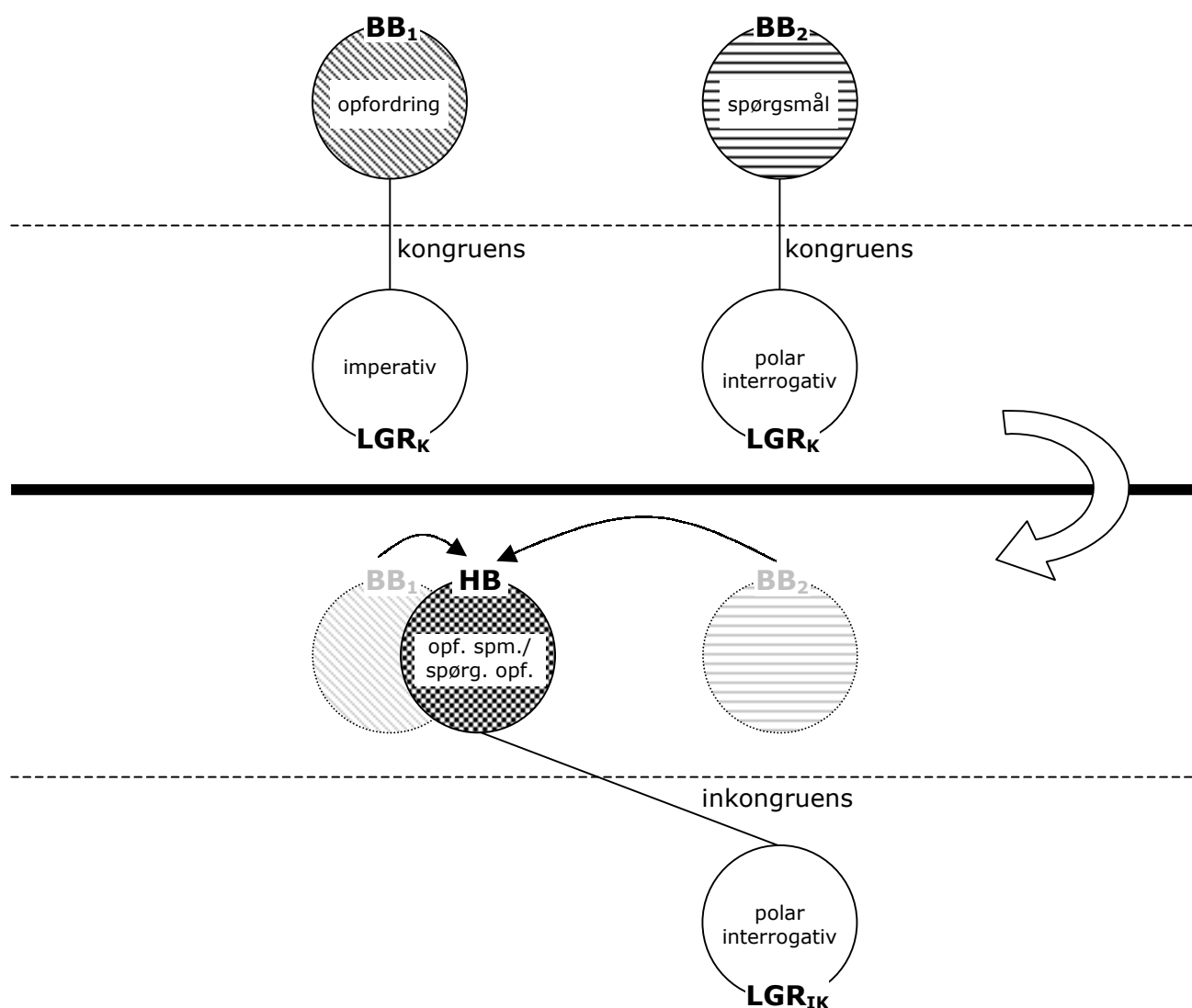
Den polare interrogativ er ikke et markant valg sætningstruktur for det opfordrende spørgsmål, idet den kongruente realisering af et spørgsmål er interrogativen. Valget er langt mere markant for den spørgende opfordring, eftersom den kongruente realisering af en opfordring er imperativen.

I alt 5 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer er et for sparsomt grundlag at udlede tendenser på. Jeg vil derfor for denne kvadrant ikke beskrive tendenserne i sammenhængen mellem ytringsfunktion og modal farvning, men derimod blot kommentere de enkelte tilfælde og deres modalitet:

- I tilfældene 68 og 69 findes samme type af modalitet, nemlig dynamik>evne, og i begge tilfælde realiseres denne modalitet af et Finitum forment af den finite form *kan* af modalverbet *kunne*. På trods af den samme modale farvning findes de to tilfælde tæt på hver sin pol i kvadranten, idet 68 *Kan De hjælpe mig?* har kvadrantens mest opfordrende ytringsfunktion, altså er en spørgende opfordring, mens 69 *Kan man ikke anbringe et tilsvarende skilt på skydedøren til Hvilekupéen?* væsentligst har en spørgende ytringsfunktion, altså er et opfordrende spørgsmål.

Når 68 – på trods af en modalitet magen til – er mere opfordrende end 69, hænger det sammen med personsforestillingerne i de to tilfælde. I 68 drejer det sig om en 2. person, altså om en modtager, som direkte involveres i løsningen af et eller andet, mens det i 69 drejer sig

om en 3. person, altså om en indirekte modtager, hvis forbindelse til løsningen af problemet ikke direkte kræves.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-17: Det opfordrende spørgsmål/ den spørgende opfordring

- Tilfælde 70, som lyder *Og kunne vi ikke her fra årsmødet sende en samlet klar besked ud til Danmark om at Dansk Folkeparti går ind for et rungende nej?*, er tættere på spørgsmålet end på opfordringen, men idet afsenderen med sin ytring ønsker at lave en aftale med sine modtagere – at forpligte sig og sine tilhørere – fungerer denne ikke blot spørgende, men også opfordrende. I forlængelse af intentionen bag tilfældet er det ganske oplagt, at det rummer

modalitet af typen modulation>subjektivitet>forpligtelse – her realiseret af et Finitum/ Prædikator, som formes af modalverbet *kunne* (altså modalitet gennem irrealis).

- Tilfælde 71 (som leksikogrammatisk ligner tilfælde 72) – *Må jeg ikke meget indestændigt opfordre DSB til at give pendlere denne mulighed allerede nu?* – rummer modal farvning af typen modulation>subjektivitet>tilladelse, nemlig gennem Finitummet *må*. Tilladelsen i dette tilfælde er i høj grad indadvendt – og her fungerende som en høflighedsfrase – idet det drejer sig om afsenders tilladelse til at fremføre, hvad vedkommende har på hjerte.
- Det er værd at bemærke, at tilfælde 68 *Kan De hjælpe mig?* i forhold til akse mellem tilbud og opfordring fungerer i diametral modsætning til det kongruente tilbud *Kan jeg hjælpe Dem?* Alene forholdet mellem giver og modtager er ændret. Dermed har vi en tydelig indikation på, at idéen om, at modalinterrogativen fungerer som den kongruente realisering af et tilbud, kun er gyldig i sammenhænge, hvor ansvaret for tilvejebringelse af en ting eller en serviceydelse hviler på en 1. person.¹⁸³

Som den ovenfor anførte analyse demonstrerer, rummer den leksikogrammatisk metaforiske zone mellem spørgsmål og opfordring ikke modalitetstypen modalisation.

6.2.5 Aksen udsagn – spørgsmål (på udsagnshalvdelen)

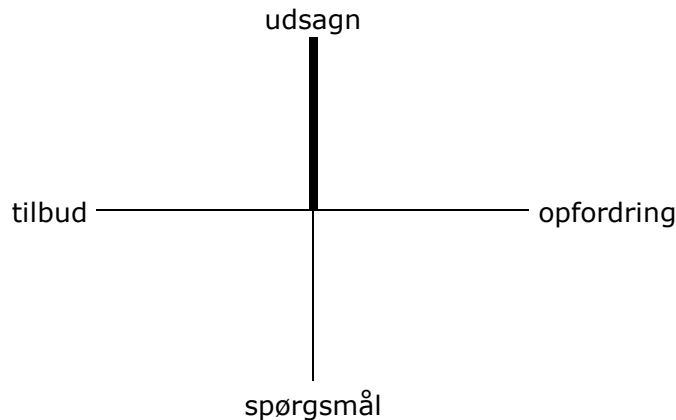

Fig. 6-18 på næste side viser, hvordan tilfældene i det efterfølgende Skema 6-10 er placerede i på den øverste halvdel af den akse, hvis poler er udsagn og spørgsmål.

¹⁸³ Jf. afsnit 5.3.1.

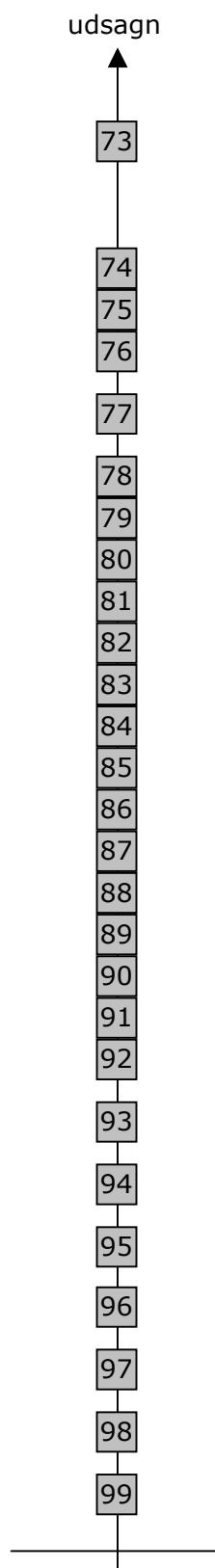

Fig. 6-18: Ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem udsagn og spørgsmål

#	Tilfælde	Sætningsstruktur	Modalitet	Kontekst
73	<i>Den kommer udefra, og hvor kommer den fra og hvad skal vi med det og hvordan skal vi forholde os til døden.</i>	hv-interrogativ		Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
74	<i>Gider man ikke tage disse sager alvorligt?</i>	polarinterrogativ		Læserbrev om dyremishandling (MF Refshauge)
75	<i>Er det fuldstændigt ligegyldigt om dyr dør af sult og tørst under forfærdelige pinsler?</i>	polarinterrogativ		Læserbrev om dyremishandling (MF Refshauge)
76	<i>Skulle det være fordi ejeren af denne ejendom er lidt mere end bare en almindelig borger og skal beskyttes i begge ender?</i>	polarinterrogativ	modal > mulighed	Læserbrev om dyremishandling (MF Refshauge)
77	<i>Og regeringen, hvad gør den egentlig?</i>	hv-interrogativ		Landsmødetale på Ventres landsmøde (MF Fogh Rasmussen)
78	<i>Hvad betyder fuld skattepligt?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
79	<i>Hvem er fuld skattepligtig?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
80	<i>Hvad betyder begrænset skattepligt?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
81	<i>Hvordan ophører den fulde skattepligt?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
82	<i>Hvad medfører ophør af fuld skattepligt?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
83	<i>Hvordan beskattes udenlandsk indkomst?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
84	<i>Hvad betyder begrænset skattepligt?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"

85	<i>Hvor meget betaler en begrænset skattepligtig person i indkomstskat?</i>	hv-interrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
86	<i>Skal der indgives selvangivelse?</i>	polarinterrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
87	<i>Gælder de samme regler, når Danmark har dobbeltbeskatningsaftale med bopælslandet?</i>	polarinterrogativ		Informationsfolder: "Skatten – Når De flytter til udlandet"
88	<i>Hvem er du?</i>	hv-interrogativ		Stillingsannonce
89	<i>Hvad tilbyder vi?</i>	hv-interrogativ		Stillingsannonce
90	<i>Hvad er en kommuneplan?</i>	hv-interrogativ		Kommunalplan for Odense
91	<i>Hvordan gennemføres en kommuneplan?</i>	hv-interrogativ		Kommunalplan for Odense
92	<i>Rammer for lokalplanlægningen. Hvad er det?</i>	hv-interrogativ		Kommunalplan for Odense
93	<i>Vi lånte de samme bøger på biblioteket, men hvad gjorde det?</i>	hv-interrogativ		Portrætinterview med Hans Skov Christensen fra Politiken (Ninka)
94	<i>Har vi løst de problemer, vi nu koncentrerer os om?</i>	polarinterrogativ		Portrætinterview med Frank Jensen fra Politiken (Ninka)
95	<i>Hvor langt skal politiet gå i at deltage i disse magasiner?</i>	hv-interrogativ		Portrætinterview med Frank Jensen fra Politiken (Ninka)
96	<i>Skal det være billigere at voldtage end at stjæle? Skal det være billigere at slå folk til invalider end at stjæle?</i>	polarinterrogativ		Landsmødetale på Ventres landsmøde (MF Fogh Rasmussen)
97	<i>Ville vi savne de banaliteter, som Hendes Majestæt netop har stavet sig igennem nytårsaften?</i>	polarinterrogativ		Læserbrev: "Afskaf monarkiet"

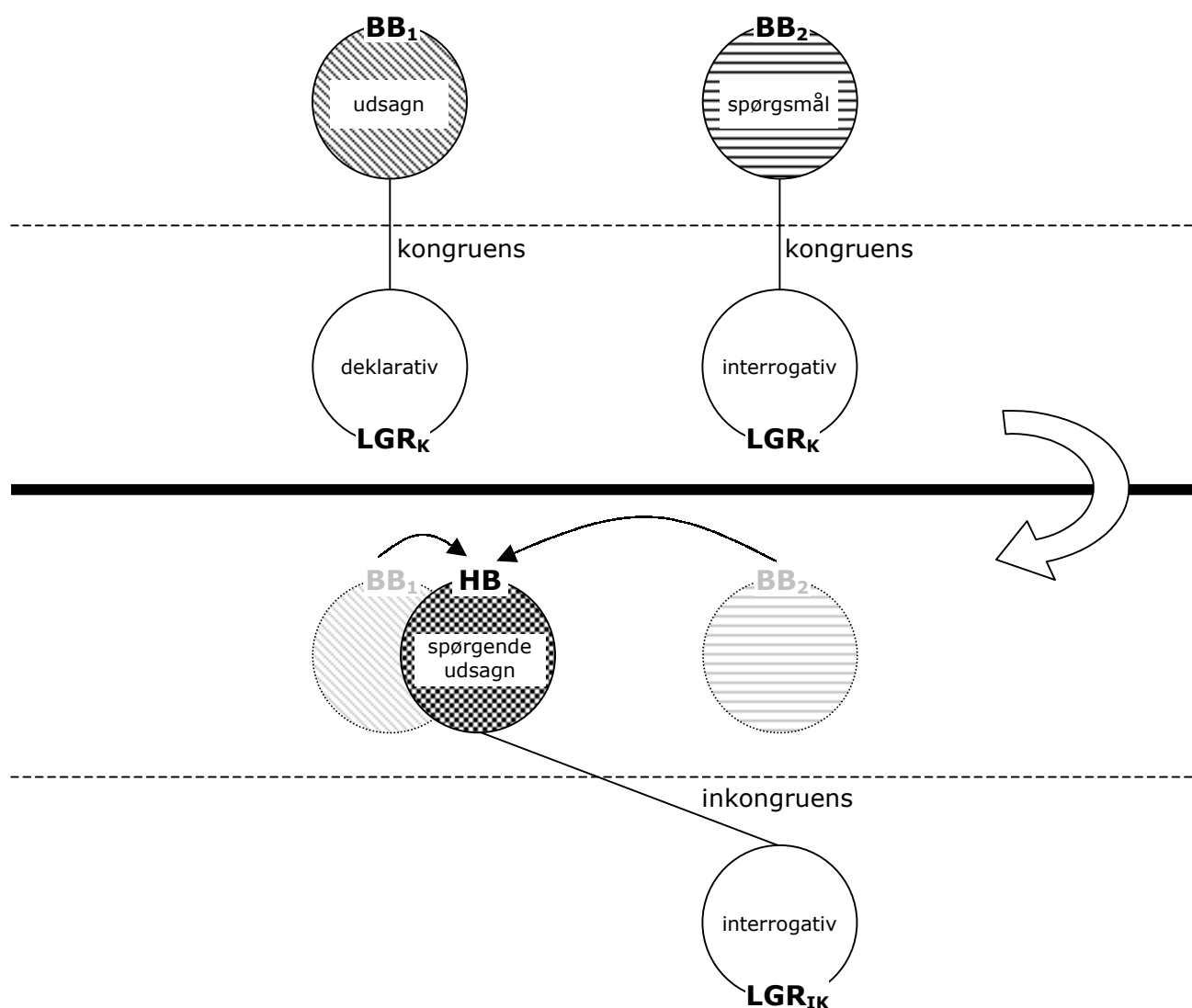
98	<i>Kunne vi mon ikke bære, at Folketingets præsidium modtog de udenlandske gæster og lod dem skridte Tivoli – undskyld – Livgardens æreskompagni af?</i>	polarinterrogativ	dyn>evne	Læserbrev: "Afskaf monarkiet"
99	<i>Hvad ligner det, at vi hælder hundrede millioner af kroner i lande, hvor mere eller mindre korrupte magthavere fører krig, terroriserer befolkningen og systematisk krænker menneskerettighederne?</i>	hv-interrogativ		Landsmødetale på Ventres landsmøde (MF Fogh Rasmussen)

Skema 6-10: Tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem udsagn og spørgsmål

Ovenstående 27 tilfælde af ytringsfunktionelle metaforer viser tydeligt, at sætningsstrukturen for det metaforiske udsagn gående mod spørgsmålet er interrogativen – hvad enten denne så er af typen hv-interrogativ eller polarinterrogativ. Realisering af en interrogativstruktur er således en essentiel kvalitet ved denne type af ytringsfunktionel metafor, som vi kan benævne det spørgende udsagn. Mekanismen i et sådan er illustreret i Fig. 6-19 på næste side.

Interrogativen er et markant valg for ytringsfunktioner, der ligger tættere på udsagnet end på spørgsmålet, idet den kongruente realisering af et udsagn er deklarativen, mens et spørgsmål kongruent realiseres af netop interrogativen.

Typen af ytringsfunktionel metafor, som findes på øverste halvdel af akse mellem udsagn og spørgsmål, kaldes også et retorisk spørgsmål. Det retoriske spørgsmål kan i systemisk funktionel sammenhæng altså betegnes som et spørgende udsagn. Fra neden – leksikogrammatisk – indikerer valget af interrogativstruktur, at vi har at gøre med et spørgsmål. Men betragtes det retoriske spørgsmål fra oven, er kun det ene af spørgsmålets to semantiske basiskriterier opfyldt, nemlig at det drejer sig om udvekslingen af information. Det andet basiskriterium for spørgsmålet – nemlig at den kommunikative rolle for afsender skal være at modtage – er ikke opfyldt. For idet afsender stiller et retorisk spørgsmål, ønsker vedkommende ikke at modtage information. Afsender ønsker derimod at blive ved med at give information. Og som sådan ligner det retoriske spørgsmål udsagnet.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-19: Det spørgende udsagn

Det analyserede materiale har givet grobund for at skelne mellem 2 forskellige typer af retoriske spørgsmål, som fungerer på følgende måder:

- (i) Afsender formulerer en overskrift som et spørgsmål, der efterfølgende besvares. Forekomster af dette er tilfældene 78 til 92 og tilfælde 95. Som illustrerende eksempel kan tilfælde 78 og dennes efterfølgende tekst fremhæves. 78 lyder *Hvad betyder fuld skattepligt?* Dette tilfælde fungerer tekstuel (som semantisk trin¹⁸⁴) som en overskrift, hvilket understreges af, at det typografisk er markeret med fed og større punktstørrelse end den

¹⁸⁴ Se evt. afsnit 4.2.3.

efterfølgende tekst. Denne efterfølgende tekst er det afsnit (fra samme afsender), som besvarer spørgsmålet i overskriften: *Fuld skattepligt omfatter beskatning af den samlede indkomst, såvel her fra landet som fra udlandet. Indtægter fra udlandet bliver dog ofte beskattet på en lempeligere måde end danske indkomster, fordi disse indtægter også beskattes i udlandet.*

- (ii) Afsender stiller et spørgsmål, som kun kan besvares med ja eller nej – og afsender har med sine tidligere ytringer selv indikeret det passende svar, hvis dette da ikke synes oplagt ud fra den situationelle og kulturelle kontekst. Forekomster af dette er tilfældene 96, 97 og 98, der lyder hhv. *Skal det være billigere at voldtage end at stjæle? Skal det være billigere at slå folk til invalider end at stjæle?*, *Ville vi savne de banaliteter, som Hendes Majestæt netop har stavet sig igennem nytårsaften?* og *Kunne vi mon ikke bære, at Folketingets præsidium modtog de udenlandske gæster og lod dem skridte Tivoli – undskyld – Livgardens æreskompagni af?*

Interpersonelt lægger det retoriske spørgsmål sig tættest på udsagnet (og sådan er det også fremstillet i koordinatsystemet i dette afsnit om ytringsfunktionelle metaforer), idet det retoriske spørgsmål grundlæggende har en udsigende karakter – jf. type (i) ovenfor er dette ofte som et udsagn om, hvilken information der følger efter. Interpersonelt fungerer det retoriske spørgsmål altså i forbindelse med udvekslingen af information – som en proposition. Tekstuelt knytter et retorisk spørgsmål sig ligeledes til udvekslingen af information, idet et sådan fungerer som tekstuel mekanisme til at sikre en fremadskriden i en tekst.

Typisk rummer rækken af retoriske spørgsmål ikke modal farvning gennem modulation. Således er den finitte form *skal* af modalverbet i *skulle* i tilfældene 86 (*Skal der indgives selvangivelse?*), 95 (*Hvor langt skal politiet gå i at deltage i disse magasiner?*) og 96 (*Skal det være billigere at voldtage end at stjæle? Skal det være billigere at slå folk til invalider end at stjæle?*) ikke realisering af modalitet, men fungerer til at realisere fremtid.

6.2.6 Aksen spørgsmål – udsagn (på spørgsmålshalvdelen)

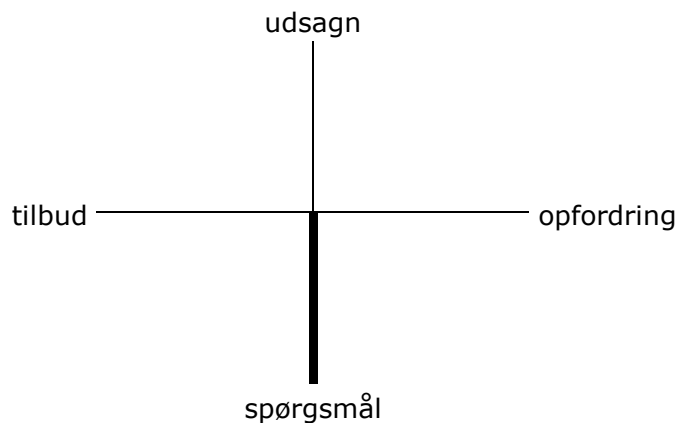

Fig. 6-20 nedenfor viser, hvorledes tilfældene i det efterfølgende Skema 6-11 er placerede i på den nederste halvdel af den akse, hvis poler er spørgsmål og udsagn.

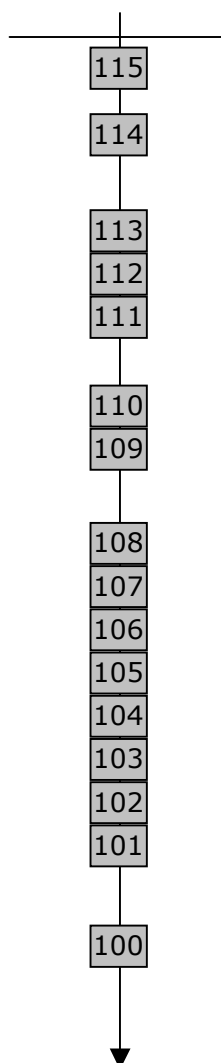

Fig. 6-20: Ytringsfunktionelle metaforer på akse mellem spørgsmål og udsagn

#	Tilfælde	Sætningsstruktur	Modalitet	Kontekst
100	<i>Jeg vil bare godt vide om der er et værelse eller der ikke er et værelse okay!</i>	deklarativ	dyn>vilje	Fimreplik fra "Festen" ("Michael")
101	<i>Du accepterer en mystisk dimension?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)

102	<i>Du går i kirke hver søndag?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Hans Skov Christensen fra Politiken (Ninka)
103	<i>Du har sagt, at man skal sørge for at leve et HELT liv?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Hans Skov Christensen fra Politiken (Ninka)
104	<i>I hvert fald har åbningskapitlet om din far glædet enhver læser?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
105	<i>Undervejs i din Shakespearebog definerer du dig selv som moralist?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
106	<i>Og det kan den Gud, du tror på, ikke hjælpe dig med?</i>	deklarativ	dyn>evne	Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
107	<i>Du virkede helt euforisk efter politiforliget?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Frank Jensen fra Politiken (Ninka)
108	<i>Og begge to talte I, vel vidende at slaget var tabt?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Frank Jensen fra Politiken (Ninka)
109	<i>I Ud og Se har jeg læst at der allerede på nogle strækninger i Jylland er åbnet for pendleradgang til lyntog, og det forlyder endvidere at pendlere fra sommeren 2001 vil kunne benytte lyntog mellem Århus og København.</i>	deklarativ		Læserbrev: "Pendlere"
110	<i>Men der er stadigvæk folk ude i partiet, der ideologisk ikke har lagt det opgør bag sig?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Frank Jensen fra Politiken (Ninka)

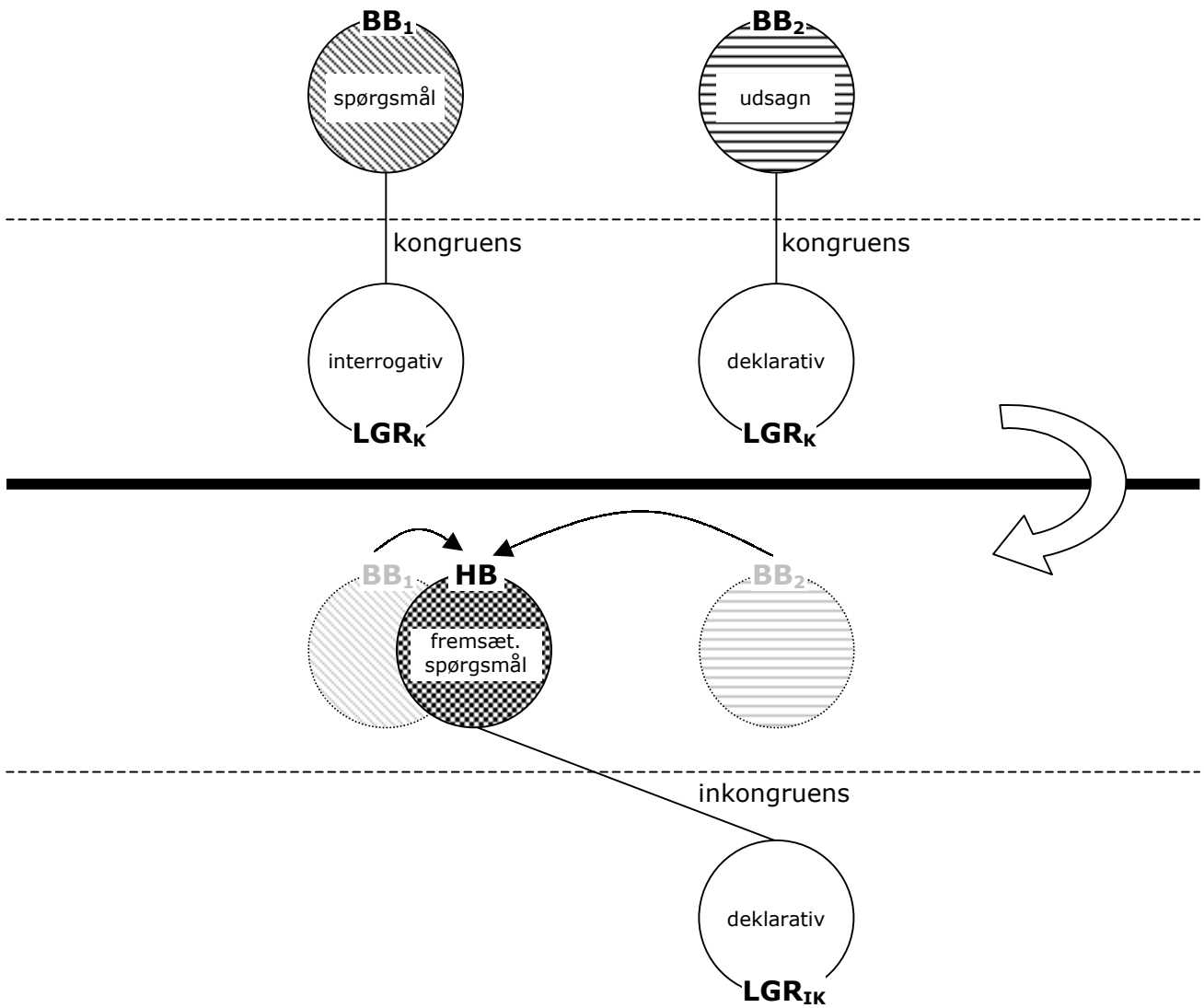
111	<i>Du har sagt, at man skal kalde magt ved sit rette navn?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Frank Jensen fra Politiken (Ninka)
112	<i>I "Hvor der handles" havde du ikke høje tanker om politikere. Men i Shakespearebogen siger du, at enhver politiker er dybt moralsk og har meninger om det, han iagttager?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
113	<i>Og undervejs mellem de to punkter skal vi – siger du med udgangspunkt i Macbeth – leve op til, at den moralske skillelinje mellem godt og ondt er menneskets egen fordring om at skabe orden i kaos. Det er os, der har bolden?</i>	deklarativ		Portrætinterview med Bettina Heltberg fra Politiken (Ninka)
114	<i>Det er mig en gåde, hvordan nogen kan finde på at kalde et sådant projekt for solidarisk.</i>	deklarativ		Indlæg mod ØMU'en af Pernille Frahm
115	<i>Men spørgsmålet er jo også, om ikke det overlever af noget vane.</i>	deklarativ		Læserbrev: "Monarkiet er en metafor"

Skema 6-11: Tilfælde af yringsfunktionelle metaforer på akse mellem spørgsmål og udsagn

Ovenstående 16 tilfælde af yringsfunktionelle metaforer viser tydeligt, at sætningsstrukturen for det metaforiske spørgsmål gående mod udsagnet er deklarativen. Realisering af en deklarativstruktur er således en essentiel kvalitet ved denne type af yringsfunktionel metafor, som vi kan benævne det fremsættende spørgsmål. Mekanismen i dette kan illustreres som i Fig. 6-21 på næste side.

Deklarativen er et markant valg for yringsfunktioner, der ligger tættere på spørgsmålet end på udsagnet, idet den kongruente realisering af et spørgsmål er interrogativen, mens et udsagn kongruent realiseres af deklarativen.

Typen af yringsfunktionel metafor, som findes på nederste halvdel af akse mellem spørgsmål og udsagn, kan i systemisk funktionel sammenhæng altså betegnes som et fremsættende spørgsmål. Det er et spørgsmål, der leksikogrammatisk (fra neden) gennem deklarativstrukturen signalerer udsagn, men som semantisk og kontekstuel (fra oven) fungerer, hvor en afsender ønsker information fra sin modtager.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 6-21: Det fremsættende spørgsmål

6.2.7 Oversigt over den ytringsfunktionelle metafor

Som tidligere anført findes der fire basale ytringsfunktioner på dansk, nemlig udsagn, spørgsmål, opfordring og tilbud. Disse kan optræde såvel ikke-metaforisk som metaforisk. Dette er illustreret i Fig. 6-22 på næste side.

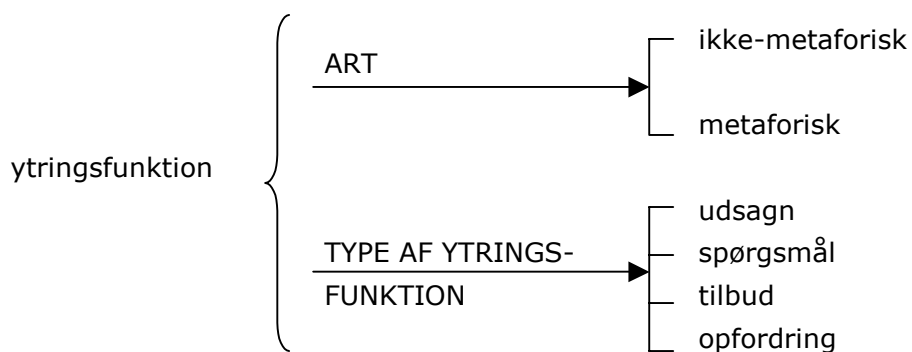

Fig. 6-22: Ytringsfunktioner og metaforik

Hvis vi krydser systemerne i dette netværk samt medtænker analysen i de foregående afsnit 6.2.1 til 6.2.6 af de fundne typer af ytringsfunktionelle metaforer i dansk, får vi i alt ni konkrete typer af ytringsfunktioner og ytringsfunktionelle metaforer i dansk. Denne generelle oversigt over ytringsfunktioner og typer af ytringsfunktionelle metaforer på dansk er skitseret i netværket præsenteret som Fig. 6-23 på næste side.

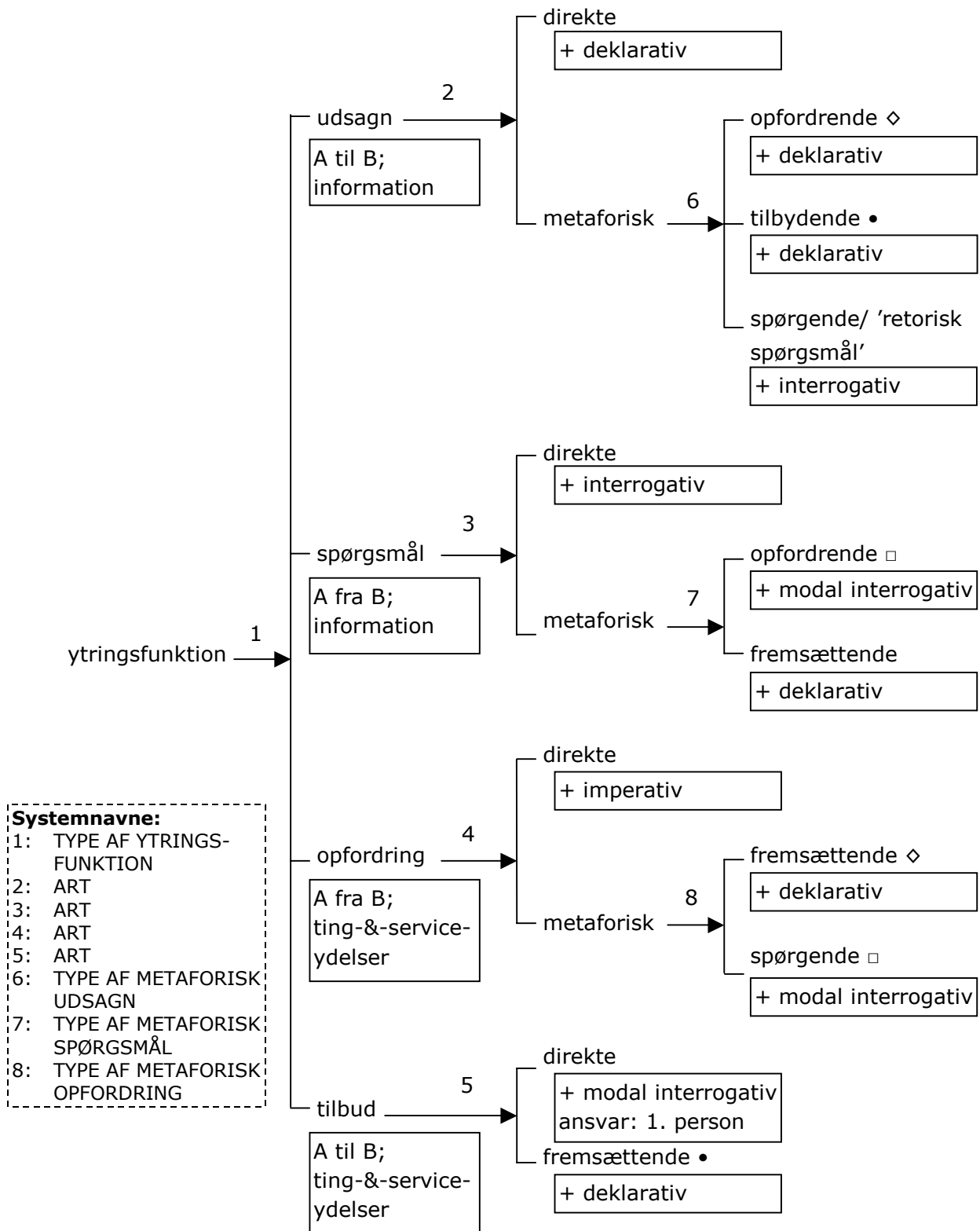

Fig. 6-23: Ytringsfunktioner og metaforiseringer heraf

I netværket signalerer tegnet \diamond , at det opfordrende udsagn og den fremsættende opfordring er den samme type af ytringsfunktionel metafor, tegnet \bullet signalerer, at det tilbydende udsagn og det fremsættende tilbud er den samme type af ytringsfunktionel metafor, mens tegnet \square signalerer, at det opfordrende spørgsmål og den spørgende opfordring er den samme type af ytringsfunktionel metafor. Således viser netværket, at dansk rummer mulighed for fem distinkte typer af ytringsfunktionelle metaforer som supplement til de fire basale ytringsfunktioner. Eksempler på og tilfælde af disse i alt ni muligheder fra ovenstående netværk er givet i nedenstående Skema 6-12.

YF/ YF-metafor	Eksempel/ Tilfælde	Sætningsstruktur
udsagnet	<i>Han giver tit en hånd med. Der er 179 medlemmer af Folketinget.</i>	deklarativ
det opfordrende udsagn = den fremsættende opfordring	<i>Jeg vil bede dig om at give en hånd med, når det bliver nødvendigt. Jeg er sikker på, at partierne her i Folketinget vil respektere et sådant ønske.</i>	deklarativ
det tilbydende udsagn = det fremsættende tilbud	<i>Jeg vil godt give dig en hånd. Jeg vil gerne invitere alle ansvarlige partier til at deltage i løsningen af disse vigtige opgaver, som på kort og længere sig kan sikre vort land et holdbart Danmark.</i>	deklarativ
det spørgende udsagn	<i>Kan det tænkes, at jeg vil give en hånd? Og regeringen, hvad gør den egentlig?</i>	interrogativ
spørgsmålet	<i>Hvornår har han senest givet en hånd med? Hvor mange medlemmer har Folketinget?</i>	interrogativ
det opfordrende spørgsmål = den spørgende opfordring	<i>Kan du give mig en hånd? Og kunne vi ikke her fra årsmødet sende en samlet klar besked ud til Danmark om, at Dansk Folkeparti går ind for et rungende nej?</i>	interrogativ
det fremsættende spørgsmål	<i>Du giver tit dine venner en hånd? Du går efter regeringsmagten efter næste valg?</i>	deklarativ
opfordringen	<i>Giv mig en hånd!</i>	imperativ
tilbuddet	<i>Kan jeg give dig en hånd?</i>	modal interrogativ m. 1. el. 3. persons ansvar

Skema 6-12: Eksempler på og tilfælde af ytringsfunktioner og metaforiseringer heraf

På baggrund af de analyserede tekster er det muligt at give et billede af, hvordan systemet for ytringsfunktionelle metaforer kan kombineres med MODALITET. Dette billede er givet med Fig. 6-24. Det skal pointeres, at mens Fig. 6-23 giver et generelt og udtømmende billede af ytringsfunktionelle metaforer i dansk, er netværket i Fig. 6-24 præliminært, idet det kun viser de relationer mel-

lem ytringsfunktionelle metaforer og modalitet, som er gyldige for det analyserede tekstmateriale.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Det ligger uden for rammerne af afhandlingen at give et generelt billede for sammenhængen mellem ytringsfunktioner og modalitet, idet dette er en afhandling om leksikogrammatiske metaforer, ikke om modalitet. Billedet af modalitet, som de analyserede tekster har givet anledning til at tegne, er endvidere kun et billede af modalitet realiseret af Finitum forment af modalverber, ikke også af modalitet realiseret af gennem Modaladjunkter. Dette skyldes, at tekstmaterialet har været ganske fattig på modalitet realiseret af Modaladjunkter.

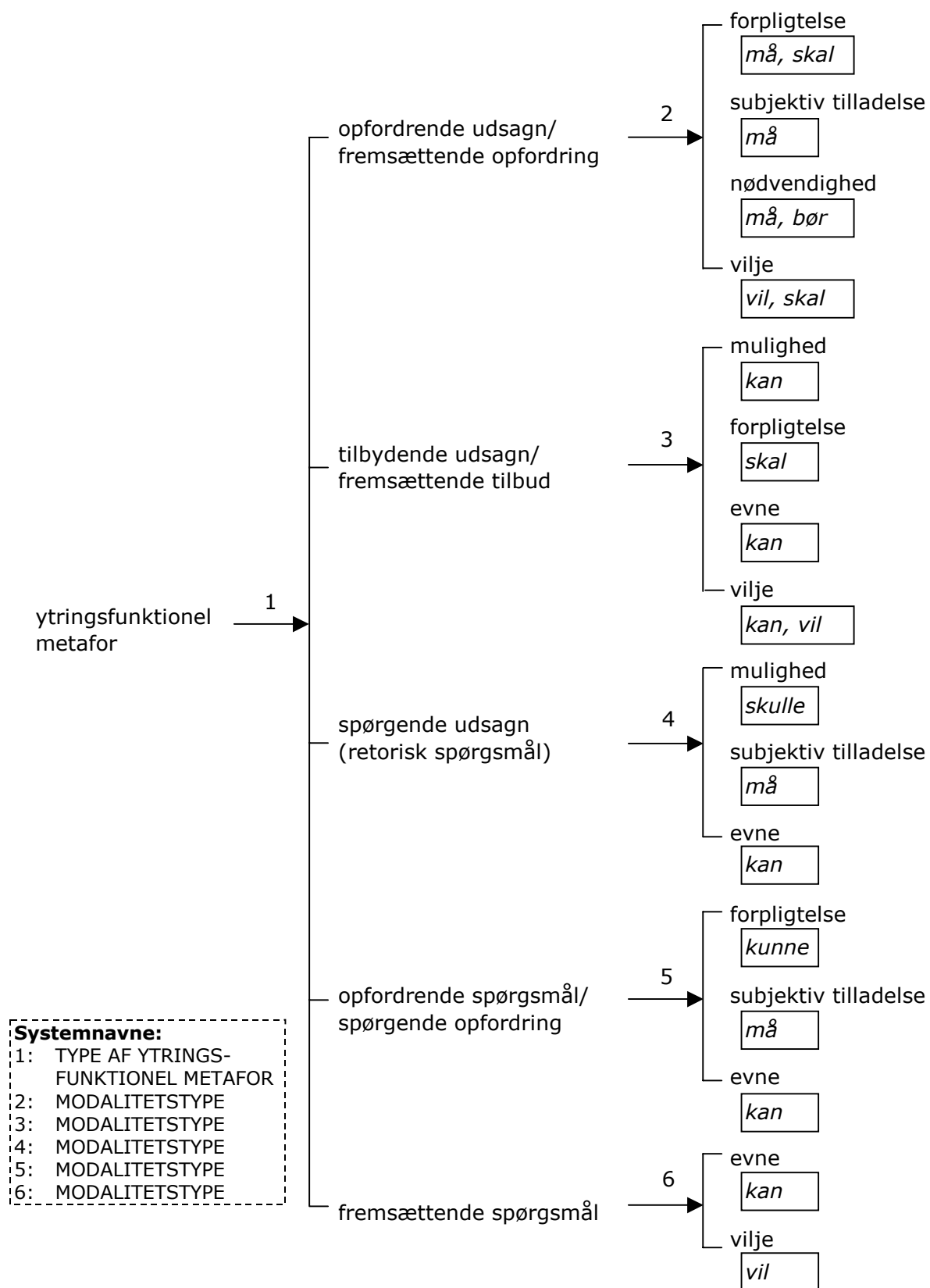

Fig. 6-24: Sammenhæng mellem ytringsfunktionelle metaforer og modalitetstyper

Som en sidste krølle er det værd at notere sig de klare tendenser, som analysen af ytringsfunktionelle metaforer i dansk har frembragt med hensyn til distributionen af/ sandsynligheden for hver enkelt dansk sætningstype. Uden sammenligning er deklarativen den mest brugte og den sætningstype, der kan realisere flest typer af metaforiske ytringsfunktioner. Således er der i det analyserede materiale tilfælde, hvor deklarativen realiserer alle hovedtyper af ytringsfunktioner, altså både udsagn, spørgsmål, opfordringer og tilbud. Interrogativen kan realisere spørgsmål, opfordringer og tilbud, mens imperativen er den mest restringerede sætningstype, idet denne alene anvendes til at realisere opfordringer.

Anvendelse af en af de to typer af indikativer, enten deklarativ eller interrogativ, frem for imperativ har den funktionelle motivation, at indikativen åbner op for langt flere muligheder i den samlede sproglige ressource, end imperativen gør. Således er de leksikogrammatiske muligheder for at realisere en eller anden betydning langt større i antal, hvis indgangsbetingelsen er indikativen frem for imperativen. Dette gør sig ikke mindst gældende i forbindelse med modalitet: I forbindelse med imperativer kan modalitet alene realiseres af Adjunkter realiserende modulation. I forbindelse med deklarativer har vi hele paletten at kombinere ud fra: Modalitet kan både realiseres af Finitum forment af modalverber (i såvel præsens som infinitiv; sidstnævnte realiserende irrealis) og af Adjunkter, og alle tre typer af modalitet kan være i spil, altså såvel modalisation, modulation som dynamik.

6.3 Afrunding

Med dette kapitel har jeg beskrevet, både i teori og i praksis, de typer af interpersonelle leksikogrammatiske metaforer, vi finder i dansk.

Afklaringen af den ene type af interpersonel leksikogrammatisk metafor, nemlig modalitetsmetaforen, har først og fremmest ført til et netværk, der opererer med tre undertyper af modalitetsmetaforer. Det har samtidig vist sig, at kun modalitet af typerne sandsynlighed, mulighed og nødvendighed kan realiseres inkongruent. Det er således kun disse typer af modalitet, der i dansk har et metaforisk potentiale.

Afklaringen af den anden type af interpersonel leksikogrammatisk metafor, nemlig den ytringsfunktionelle metafor, har resulteret i et netværk, der opregner de fire grundlæggende ytringsfunktioner, disses metaforiske undertyper samt deres leksikogrammatiske realiseringer i dansk. Derudover har arbejdet medført indikationer på sammenhænge mellem ytringsfunktionelle metaforer og modalitetsfarvning. Beskrivelsen af disse sammenhænge er imidlertid stadig på et præliminært stadie.

I næste kapitel er emnet de ideationelle metaforer i dansk.

7 Ideationelle leksikogrammatiske metaforer

I dette kapitel, der er det andet af de to uddybende kapitler om den leksikogrammatiske metafor i dansk, vil jeg praktisk og analytisk eftervise forekomsten af ideationelle leksikogrammatiske metaforer i dansk samt uddybe beskrivelsen af disse. Således handler dette kapitel om følgende udsnit af de typer af leksikogrammatiske metaforer, som findes i dansk:

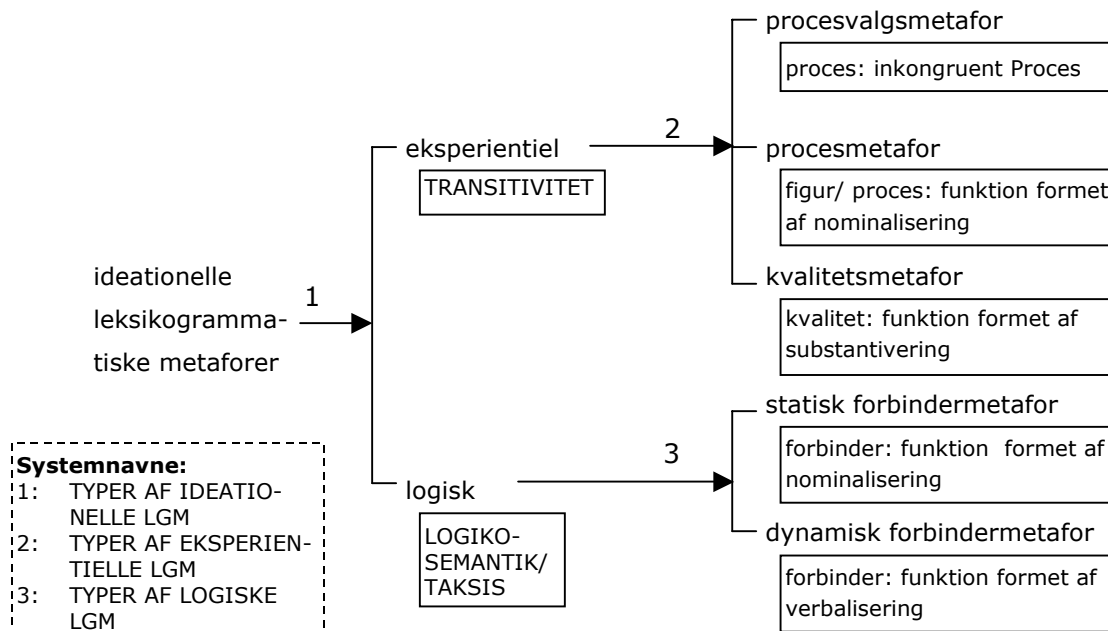

Fig. 7-1: Netværk for ideationelle leksikogrammatiske metaforer

Kapitlet er overordnet struktureret i to hovedafsnit, nemlig afsnit 7.1 om eksperientielle leksikogrammatiske metaforer og afsnit 7.2 om logiske leksikogrammatiske metaforer. Kapitlet afrundes ganske kort i afsnit 7.3.

7.1 Eksperientielle leksikogrammatiske metaforer

Dette hovedafsnit er delt op efter typerne af eksperientielle leksikogrammatiske metaforer, således at afsnit 7.1.1 er om typen procesvalgsmetafor, afsnit 7.1.2 rummer en beskrivelse af procesmetaforen, mens afsnit 7.1.3 omhandler kvalitetsmetaforen.

7.1.1 Procesvalgsmetaforer

En procesvalgsmetafor eksisterer som tidligere anført i de tilfælde, hvor en proces realiseres af en anden type Proces end sig selv¹⁸⁶. Med andre ord sker der en metaforisering af den processtylogiske basisbetydning på det semantiske stratum, idet denne ikke realiseres kongruent gennem et leksikogrammatisk valg af Proces svarende til den semantiske proces, men gennem valget af en anden type leksikogrammatisk Proces.

Valget af en inkongruent type af Proces er primært et leksikalsk valg, men selvom ordene (de leksikalske enheder) er de samme for både den kongruente og den inkongruente realisering, sker der en forandring i grammatisk ordklasse og/ eller i grammatisk struktur (jf. Halliday 1993, p. 79, og Halliday 1994, p. 346ff.). Og hermed står vi med en leksikogrammatisk metafor. Et tilfælde er det følgende

Fly er et hurtigt transportmiddel, men der kan være en række gener.

Dette sætningskompleks kan umiddelbart – idet vinklen fra neden i det trinokulære perspektiv¹⁸⁷ fungerer som den primære – analyseres som følger:

1		
<i>Fly</i>	<i>er</i>	<i>et hurtigt transportmiddel,</i>
S	F/P	K
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Attribut
Thema	Rhema	

¹⁸⁶ Jf. afsnit 5.4.2.

¹⁸⁷ Jf. afsnit 1.5.2.

+2				
<i>men</i>	<i>der</i>	<i>kan</i>	<i>være</i>	<i>en række gener.</i>
Kon	A>tekst	F	P	S
	Relationel>eksistentiel			Eksistens
Tekstuelt Thema	Thema			Rhema

Hermed er den leksikogrammatisk struktur af den metaforiske realisering analyseret. Denne analyse tager ikke højde for den trinokulære vinkel fra oven. Når denne inddrages, fremkommer følgende omskrivning til en kongruent realisering, hvor der er overensstemmelse mellem den semantiske og den leksikogrammatisk processtypologi – altså overensstemmelse mellem sprogbrugens proces og Proces:

1			
<i>Fly</i>	<i>transporterer</i>	<i>hurtigt</i>	<i>passagerer</i>
S	F/P	A>Cirk	K
Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Kvalitet	Mål
Thema	Rhema		

+2				
<i>men</i>	<i>disse</i>	<i>kan</i>	<i>generes</i>	<i>af forskelligt.</i>
Kon	S	F	P	A>Part
	Sanser	Mental>perceptiv		Fænomen
Tekstuelt Thema	Thema	Rhema		

I det metaforiske tilfælde realiserer en (leksikogrammatisk) Relationel>Attributiv/Intensiv>Klassificerende Proces i sætning 1 en (semantisk) materiel proces, mens en Relationel>Eksistentiel Proces i sætning 2 realiserer en mental proces. I den kongruente omskrivning er der som allerede anført overensstemmelse mellem procesvalget på hhv. det semantiske og det leksikogrammatisk stratum. Dette er imidlertid ikke den eneste forskel mellem den metaforiske og den ikke-metaforiske sprogbrug. Omskrivningen medfører en række grammatisk følgerikninger, nemlig

- (i) Attributtet *et hurtigt transportmiddel* er dels omskrevet således, at den processuelle betydning af *transportmiddel* ikke længere realiseres som Kerne/Ting i en nominalgruppe, men som Processen *transporterer* formet af en verbalgruppe, dels omskrevet, så betydningen bag *hurtigt* ikke mere realiseres som en Beskriver formet af et adjektiv, men i stedet fungerer som Kvalitet formet af et adverbium.
- (ii) Betydningen af Participle Eksistens realiseres i den omskrevne version også som to nye, selvstændige leksikogrammatisk funktioner. Således er den processuelle betydning i *gener* ikke længere realiseret som en nominal Kerne/Ting i en nominalgruppe, men som Processen *generes* formet af en verbalgruppe, mens den samlede nominalgruppe *en*

række gener ikke længere fungerer som Eksistens, men som Fænomenet *af forskelligt* formet af en præpositionalfrase.

- (iii) Endelig er der i den ikke-metaforiske omskrivning sket en eksplicitering af de partipanter, som sprogligt gengiver den i konteksten eksisterende modtager af ytringen. Modtageren afspejlet sprogligt i hhv. Målet *passagerer* og Sanseren *disse*.

Den inkongruente og kongruente realisering er segmenteret og sammenlignet i nedenstående Fig. 7-2, som illustrerer teknikken, hvorved procesvalgsmetaforer analyseres på en måde, så der tages højde for både det metaforiske tilfælde (som er den autentiske tekst) og den ikke-metaforiske omskrivning (som er analytikerens fortolkning). Hovedpointen i teknikken er, at de (eksperientielt) leksikalske enheder i hhv. den inkongruente og den kongruente realisering er lagt så direkte oven på hinanden, som det er muligt. Figur 7-2 rummer en analyse af den eksperientielle leksikogrammatik på både sætnings- og grupperang i de to varierende realiseringer.

Sætning 1: *Fly er et hurtigt transportmiddel* ift. *Fly transporterer hurtigt passagerer*

<i>Fly</i>	<i>er</i>	<i>et hurtigt transportmiddel</i>				
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Attribut				Metaforisk
ngr: Ting	vgr: Proceskerne	ngr: Bestemmer + Beskriver + Ting				
<i>Fly</i>		<i>transporterer</i>	<i>hurtigt</i>	<i>passagerer</i>		Ikke- metaforisk
Aktør		Materiel>handling>dispositiv	Kvalitet	Mål		
ngr: Ting		vgr: Proceskerne	adjgr: Kerne	ngr: Ting		

Sætning 2: *men der kan være en række gener* ift. *men disse kan generes af forskelligt*

<i>men</i>	<i>der</i>	<i>kan</i>	<i>være</i>	<i>en række gener</i>				
		Relationel>eksistentiel		Eksistens				Metaforisk
		vgr: Hjelpeverbal + Pro- ceskerne		ngr: Bestemmer + Klassifikator + Ting				
<i>men</i>		<i>kan</i>		<i>generes</i>	<i>af forskelligt</i>	<i>disse</i>		Ikke- metaforisk
		Mental>perceptiv-		-Mental>perceptiv	Fænomen	Sanser		
		vgr: Hjelpeverbal		vgr: Proceskerne	præp.frase: Præpositional + Styrelse	ngr: Bestem- mer		

Fig. 7-2: Teknik til sammenligning af metaforisk tilfælde og ikke-metaforisk omskrivning

Procesvalgsmetaforer findes i dansk i en række typer, som kan organiseres efter betydning i forhold til realisering. Netop dette er gjort nedenfor for 80 tilfælde af procesvalgsmetaforer. Disse ideationelle leksikogrammatiskke metaforer er fundet i et korpus bestående af godt 3000 sætninger dækkende registre som fx lovtekst, brugsanvisning, salgsbrev, patientjournal, mødereferat, offentlig informationsbrochure, pressemeddelelse, reklamebrochure, brev fra offentlig myndighed, nyhedsartikel, stillingsannonce, politisk tale, rejsehåndbog, lærebogstekst, populærvidenskabelig artikel, horoskop og trafikinformation.¹⁸⁸

Hvert metaforisk tilfælde er analyseret i eksperientielle sætningskonstituentter, ligesom en analyseret mindre metaforisk omskrivning viser den egentlige processuelle betydning. Teknikken i analysen er den samme som i ovenfor anførte Fig. 7-2, dog er analysen alene foretaget på sætningsrang.

Det er væsentligt at pointere, at omskrivningerne ikke skal opfattes som de mest kongruente måder at realisere de tilsvarende processuelle betydninger, men blot som et trin i udpakningen af den givne leksikogrammatiskke metafor. Hovedkriteriet for omskrivningerne har været at fremhæve den centrale procesuelle betydning ved at gøre denne til den leksikogrammatiskke Proces i sætningen/ sætningskomplekset – og dermed gøre processen til selve omdrejningspunktet i forbindelse med eksperientiel betydning, som denne er realiseret gennem TRANSITIVITET.

Leksikogrammatiskke metaforiseringer af verbal betydning

1: *Der må ikke anvendes urigtige, vildledende eller urimeligt mangelfulde angivelser* kan udpakkes til *Urigtige, vildledende eller urimeligt mangelfulde data må ikke angives*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Der</i>	<i>må</i>	<i>ikke</i>	<i>anvendes</i>	<i>urigtige, vildledende eller urimeligt mangelfulde angivelser.</i>	Metaforisk
			Materiel>handling>dispositiv	Mål	
	<i>må</i>	<i>ikke</i>	<i>angives</i>	<i>Urigtige, vildledende eller urimeligt mangelfulde data.</i>	Ikke-metaforisk
			Verbal>verbal udveksling	Verbalisering	

2: *kan man nogle gange bruge en sammenligning* kan udpakkes til *kan man nogle gange sammenligne*, hvilket giver følgende analyse:

<i>kan</i>	<i>man</i>	<i>nogle gange</i>	<i>bruge</i>	<i>en sammenligning.</i>	Metaforisk
	Aktør		Materiel>handling>dispositiv	Mål	
<i>kan</i>	<i>man</i>	<i>nogle gange</i>	<i>sammenligne</i>		Ikke-metaforisk
	Siger		Verbal>verbal vurdering		

¹⁸⁸ De i alt 3021 sætninger er hentet fra Smedegaards afhandling om TRANSITIVITET (Smedegaard 2002, del 2).

3: *Få uger senere skal vi samle trådene i København* kan udpakkes til *Få uger senere skal vi opsummere i København*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Få uger senere</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>samle</i>	<i>trådene</i>	<i>i København.</i>	Metaforisk
Tidspunkt		Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Mål	Sted	
<i>Få uger senere</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>opsummere</i>		<i>i København.</i>	Ikke-metaforisk
Tidspunkt		Siger	Verbal>verbal udveksling		Sted	

4: *Ved afbuds afgivelse, ved indgåelse af aftale eller efter omstændighederne på leveringstidspunktet skal der gives en efter formuegodets eller ydelsens art forsvarlig vejledning* kan udpakkes til *I henhold til formuegodets eller ydelsens art skal man ved tilbuds afgivelse, ved indgåelse af aftale eller efter omstændighederne på leveringstidspunktet vejlede forsvarligt*¹⁸⁹, hvilket giver følgende analyse:

<i>Ved tilbuds afgivelse, ved indgåelse af aftale eller efter omstændighederne på leveringstidspunktet</i>	<i>skal</i>	<i>der</i>	<i>gives</i>	<i>en efter formuegodets eller ydelsens art forsvarlig vejledning,</i>			Metaforisk
Tidspunkt			Materiel>handling>dispositiv	Mål			
<i>ved tilbuds afgivelse, ved indgåelse af aftale eller efter omstændighederne på leveringstidspunktet</i>	<i>skal</i>	<i>man</i>		<i>vejlede</i>	<i>for-svar-ligt</i>	<i>I henhold til formuegodets eller ydelsens art</i>	Ikke-metaforisk
Tidspunkt		Siger		Verbal>udveksling	Kvalitet	Konditional	

5: *Giv os besked på skemaet* kan udpakkes til *Fortæl os via skemaet...*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Giv</i>	<i>os</i>	<i>besked</i>	<i>på skemaet,</i>	Metaforisk
Materiel>handling>dispositiv	Recipient	Mål	Sted	
<i>Fortæl-</i>	<i>os</i>	-	<i>via skemaet</i>	Ikke-metaforisk
Verbal>verbal-	Modtager	-Verbal>udveksling	Middel	

¹⁸⁹ I forbindelse med analysen af dette tilfælde ses det – som det også ses i tilfældene 15, 22, 35, 46, 55, 60, 69, 70 og 71 – at omskrivningen til en ikke-metaforisk sprogbrug fritlægger/ ekspliciterer det agerende subjekt (i dette tilfælde Siger). Vi ser altså den modsatte mekanisme af det, der traditionelt kendes som agensstrygning.

6: *men de positive succeshistorier skal nu bredes ud* kan udpakkes til *men de positive succeshistorier skal nu videreformidles*, hvilket giver følgende analyse:

<i>men</i>	<i>de positive succeshistorier</i>	<i>skal</i>	<i>nu</i>	<i>bredes ud.</i>	Metaforisk
Kon	Mål			Materiel>handling>dispositiv	
<i>men</i>	<i>de positive succeshistorier</i>	<i>skal</i>	<i>nu</i>	<i>videreformidles.</i>	Ikke-metaforisk
Kon	Verbalisering			Verbal>udveksling	

7: *Regeringspartierne vil straks herefter tage initiativ til en debat her i Folketinget om Danmarks nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation* kan udpakkes til *Regeringspartierne vil straks herefter her begynde at debattere Danmarks nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation med Folketingets partier*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Regeringspartierne</i>	<i>vil</i>	<i>straks herefter</i>	<i>tage</i>	<i>initiativ</i>	<i>til en debat her i Folketinget om Danmarks nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation.</i>			Metaforisk
Aktør		Tidspunkt	Materiel>hændelse>adfærd	Inkorporation	Formål			
<i>Regeringspartierne</i>	<i>vil</i>	<i>straks herefter</i>			<i>begynde at debattere</i>	<i>Danmarks nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation</i>	<i>med Folketingets partier</i>	Ikke-metaforisk
Siger		Tidspunkt			Verbal>udveksling	Verbalisering	Addition	

8: *Sammenlignende reklame, jf. stk. 1, er tilladt efter denne lov* kan udpakkes til *Denne lov tillader, jf. stk. 1, sammenlignende reklame*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Sammenlignende reklame,</i>	<i>jf. stk. 1,</i>	<i>er</i>	<i>tilladt</i>	<i>efter denne lov.</i>	Metaforisk
Bærer	Synsvinkel	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende	Attribut	Synsvinkel	
<i>sammenlignende reklame</i>	<i>jf. stk. 1</i>		<i>tillader</i>	<i>Denne lov</i>	Ikke-metaforisk
Talemål	Synsvinkel		Verbal>vurdering	Siger	

9: *Meldingerne fra Washington har været klare fra starten* kan udpakkes til *Washington har meldt klart ud fra starten*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Meldingerne fra Washington</i>		<i>har været</i>	<i>klare</i>	<i>fra starten</i>	Metaforisk
Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Varighed	
<i>Washington</i>	<i>har meldt ud</i>		<i>klart</i>	<i>fra starten</i>	Ikke- metaforisk
Siger	Verbal>udveksling		Kvalitet	Varighed	

10: *der ikke er tilstrækkelig entydig til at sætte ord på* kan udpakkes til *der ikke kan formuleres tilstrækkeligt entydigt*, hvilket giver følgende analyse:

<i>der</i>	<i>ikke</i>	<i>er</i>	<i>tilstrækkelig entydig til at sætte ord på.</i>		Metaforisk
Rel/ Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut		
<i>der</i>	<i>ikke</i>		<i>kan formuleres</i>	<i>tilstrækkeligt entydigt.</i>	Ikke- metaforisk
Rel/ Verbali- sering			Verbal> udveksling	Kvalitet	

11: *Man kan holde sig svævende i det abstrakte* kan udpakkes til *Man kan udtrykke sig meget abstrakt*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Man</i>	<i>kan holde sig</i>	<i>svævende</i>	<i>i det abstrakte</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Sted	
<i>Man</i>	<i>kan udtrykke sig</i>	<i>meget abstrakt</i>		Ikke- metaforisk
Siger	Verbal>udveksling	Kvalitet		

12: *Og kritikken af autoriteterne kom meget direkte til udtryk i modstanden mod "professorvældet" på universiteterne* kan udpakkes til *Og modstanderne af "professorvældet" på universiteterne kritiserede meget direkte autoriteterne*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Og</i>	<i>kritikken af auto- riteterne</i>	<i>kom</i>	<i>meget direkte</i>	<i>til ud- tryk</i>	<i>i modstanden mod "professorvældet" på universiteterne,</i>	Metaforisk
Kon	Bærer	Relationel>attri- butiv/intensiv> klassificerende	Kvalitet	Attribut	Sted	
<i>Og</i>	<i>kritisere- de</i>	<i>autori- teterne</i>	<i>meget direkte</i>		<i>modstanderne af "professorvældet" på universiteterne</i>	Ikke- metaforisk
Kon	Verbal> vurdering	Tale- mål			Kvalitet	

13: *Dit valg af mad er et signal til producenten om, hvordan du synes, maden skal være* kan udpakkes til *Med dit valg af mad fortæller du producenten, hvordan du synes, maden skal være*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Dit valg af mad</i>	<i>er</i>	<i>et signal til producenten om, hvordan du synes, maden skal være.</i>				Metaforisk
Identificeret/ Fremtoning	Relationel> identificerende/intensiv	Identifikation/ Værdi				
<i>Med dit valg af mad</i>		<i>fortæller</i>	<i>du</i>	<i>producenten,</i>	<i>hvordan du synes, maden skal være</i>	Ikke-metaforisk
Addition		Verbal> udveksling	Siger	Modtager	Verbalisering	

14: *Men det er også en påmindelse om, at vi gør klogt i at udvise forsigtighed og fastholde stabiliteten* kan udpakkes til *Men det påmindes os også om, at vi gør klogt i at udvise forsigtighed og fastholde stabiliteten*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Men</i>	<i>det</i>	<i>er</i>	<i>også</i>	<i>en påmindelse om, at vi gør klogt i at udvise forsigtighed og fastholde stabiliteten.</i>			Metaforisk
Kon	Identificeret/ Fremtoning	Relationel>identificerende/ intensiv		Identifikation/ Værdi			
<i>Men</i>	<i>det</i>		<i>også</i>	<i>påmindes</i>	<i>os</i>	<i>om, at vi gør klogt i at udvise forsigtighed og fastholde stabiliteten.</i>	Ikke-metaforisk
Kon	Siger			Verbal> udveksling	Modtager	Sag	

15: *det er ingen kritik af deres nuværende job* kan udpakkes til *Jeg kritiserer ikke deres nuværende job*, hvilket giver følgende analyse:

<i>det</i>	<i>er</i>	<i>ingen kritik af deres nuværende job,</i>			Metaforisk	
Identificeret/ Fremtoning	Relationel>identificerende/intensiv	Identifikation/ Værdi				
		<i>kritiserer</i>	<i>ikke</i>	<i>deres nuværende job</i>	<i>Jeg</i>	Ikke-metaforisk
		Verbal> vurdering		Talemål	Siger	

16: *Et af ungdomsoprørets de gennemgående var kritikken af autoriteterne kan udpakkes til Ungdomsoprøret kritiserede gennemgående autoriteterne, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Et af ungdomsoprørets de gennemgående</i>		<i>var</i>	<i>kritikken af autoriteterne.</i>		Metaforisk
Identificeret/ Værdi		Relationel>identificerende/ intensiv	Identifikation/ Fremtoning		
<i>Ungdomsoprøret</i>	<i>gennemgående</i>		<i>kritiserede</i>	<i>autoriteterne</i>	Ikke-metaforisk
Siger	Kvalitet		Verbal>vurdering	Talemål	

Leksikogrammatisk metaforisering af mental betydning

17: *Regeringen har igangsat en sådan omfattende vurdering kan udpakkes til Regeringen begynder at vurdere på omfattende vis, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Regeringen</i>	<i>har igangsat</i>	<i>en sådan omfattende vurdering,</i>		Metaforisk
Aktør	Materiel>handling>kreativ	Mål		
<i>Regeringen</i>	<i>begynder at vurdere</i>	<i>på omfattende vis</i>		Ikke-metaforisk
Sanser	Mental>kognitiv	Kvalitet		

18: *I den nye situation – efter 11. september – skal vi naturligvis foretage nye, effektive og konkrete vurderinger og deraf følgende beslutninger kan udpakkes til I den nye situation – efter 11. september – skal vi naturligvis vurdere på en ny, effektiv og konkret måde – og derudfra skal vi beslutte, hvad vi skal foretage os, hvilket giver følgende analyse:*

<i>I den nye situation – efter 11. september –</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>natur- ligvis</i>	<i>foretage</i>	<i>nye, effektive og konkrete vurderinger og deraf følgende beslutninger.</i>		Metaforisk	
Tidspunkt		Aktør		Materiel> handling> kreativ	Mål			
1								
<i>I den nye situation – efter 11. september –</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>natur- ligvis</i>		<i>vurdere</i>	<i>på en ny, effektiv og konkret måde</i>	Ikke- metaforisk	
Tidspunkt		Sanser			Mental> kognitiv	Kvalitet		
+2								
<i>– og</i>	<i>der- udfra</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>		<i>beslutte</i>	<i>hvad, vi skal foretage os</i>		
Kon			Sanser		Mental> intentionel	Fænomen		

19: *Få uger senere skal vi samle trådene i København* kan udpakkes til *Få uger senere skal vi konkludere i København*¹⁹⁰, hvilket giver følgende analyse:

<i>Få uger senere</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>samle</i>	<i>trådene</i>	<i>i København.</i>	Metaforisk
Tidspunkt		Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Mål	Sted	
<i>Få uger senere</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>konkludere</i>		<i>i København.</i>	Ikke- metaforisk
Tidspunkt		Sanser	Mental>kognitiv		Sted	

20: *Mange får propper og eventuelt smerter i ørerne under flyrejsen* kan udpakkes til *Mange føler propper og eventuelt smerter i ørerne under flyrejsen*, hvilket giver følgende analyse:

¹⁹⁰ Bemærk, at dette metaforiske tilfælde er det samme som det, der tidligere er anført som tilfælde 3. I den tidligere analyse blev tilfældet udpakket til en Verbal Proces, i dette tilfælde er der sket en udpakning til en Mental Proces.

<i>Mange</i>	<i>får</i>	<i>propper og eventuelt smerter</i>	<i>i ørerne</i>	<i>under flyrejsen.</i>	Metaforisk
Recipient	Materiel>handling>dispositiv	Mål	Sted	Tidspunkt	
<i>Mange</i>	<i>føler</i>	<i>propper og eventuelt smerter</i>	<i>i ørerne</i>	<i>under flyrejsen.</i>	Ikke-metaforisk
Sanser	Mental>affektiv	Fænomen	Sted	Tidspunkt	

21: *Ophavsmanden, den danske arkitekt Jørn Utzon, fik ideen om tagbuernes form ved at skære en appelsin i både og sætte dem sammen kan udpakkes til Ophavsmanden, den danske arkitekt Jørn Utzon, udtænkte ideen om tagbuernes form ved at skære en appelsin i både og sætte dem sammen*¹⁹¹, hvilket giver følgende analyse:

<i>Ophavsmanden, den danske arkitekt Jørn Utzon,</i>	<i>fik</i>	<i>ideen om tagbuernes form</i>	<i>ved at skære en appelsin i både og sætte dem sammen.</i>	Metaforisk
Recipient	Materiel>handling>dispositiv	Mål	Kvalitet	
<i>Ophavsmanden, den danske arkitekt Jørn Utzon,</i>	<i>udtænkte</i>	<i>ideen om tagbuernes form</i>	<i>ved at skære en appelsin i både og sætte dem sammen.</i>	Ikke-metaforisk
Sanser	Mental>kognitiv	Fænomen	Kvalitet	

22: *Når hjernen skal koble fra* kan udpakkes til *Når du ikke skal tænke*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Når</i>		<i>hjernen</i>	<i>skal koble fra,</i>	Metaforisk
Sub		Aktør	Materiel>hændelse>begivenhed	
<i>Når</i>	<i>du</i>	<i>skal tænke</i>	<i>mindre,</i>	Ikke-metaforisk
Sub	Sanser	Mental>kognitiv	Kvalitet	

23: *men hold blikket på horisonten* kan udpakkes til *men se på horisonten*, hvilket giver følgende analyse:

¹⁹¹ Dette tilfælde 21 demonstrerer – sammen med tilfælde 20 – en interessant mekanisme, hvad angår Partipanterne i hhv. de inkongruente, Materielle realiseringer og de kongruente, Mentale realiseringer: I de Mentale Processer er der en klart agerende Participant, nemlig Sanser, som også er Medium. I de Materielle Processer er denne klart agerende Participant (hhv. *Mange* og *Ophavsmanden, den danske arkitekt Jørn Utzon*) inkongruent realiseret som en mere passiv Participant, nemlig som en Recipient, der ikke er Medium.

<i>men</i>	<i>hold</i>	<i>blikket</i>	<i>på horisonten.</i>	Metaforisk
Kon	Materiel>hændelse>adfærd	Inkorporation	Sted	
<i>men</i>	<i>se</i>		<i>på horisonten.</i>	Ikke- metaforisk
Kon	Mental>perceptiv		Sted	

24: *Vi skal holde sammen i Danmark – og i verden* kan udpakkes til *Vi skal tænke på hinanden i Danmark – og i verden*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Vi</i>	<i>skal holde sammen</i>	<i>i Danmark – og i verden</i>	Metaforisk
Aktør	Materiel>hændelse>adfærd	Sted	
<i>Vi</i>	<i>skal tænke på hinanden</i>	<i>i Danmark – og i verden</i>	Ikke- metaforisk
Sanser	Mental>kognitiv	Sted	

25: *Det danske Folketing kan samles herom* kan udpakkes til *Det danske Folketing kan enes herom*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det danske Folketing</i>	<i>kan samles</i>	<i>herom.</i>	Metaforisk
Aktør	Materiel>hændelse>adfærd	Sted	
<i>Det danske Folketing</i>	<i>kan enes</i>	<i>herom.</i>	Ikke- metaforisk
Sanser	Mental>intentionel	Fænomen	

26: *Andres minder er desværre mere ubehagelige* kan udpakkes til *Andre mindes desværre mere ubehagelige hændelser*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Andres minder</i>	<i>er</i>	<i>desværre</i>	<i>mere ubehagelige.</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende		Attribut	
<i>Andre</i>	<i>mindes</i>	<i>desværre</i>	<i>mere ubehagelige hændelser</i>	Ikke- metaforisk
Sanser	Mental> kognitiv		Fænomen	

27: *Hvis du på alle områder er godt tilfreds med din gamle bank* kan udpakkes til *Hvis du på alle områder godt kan lide din gamle bank*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Hvis</i>	<i>du</i>	<i>på alle områder</i>	<i>er</i>	<i>godt tilfreds med din gamle bank</i>			Metaforisk
Sub	Bærer	Sted	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut			
<i>Hvis</i>	<i>du</i>	<i>på alle områder</i>		<i>godt</i>	<i>kan lide</i>	<i>din gamle bank</i>	Ikke- metaforisk
Sub	Sanser	Sted		Kvalitet	Mental>affektiv	Fænomen	

28: *Er du klar over, hvor nemt det er at skifte til Jyske Bank?* kan udpakkes til *Ved du, hvor nemt det er at skifte til Jyske Bank?*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Er</i>	<i>du</i>	<i>klar over, hvor nemt det er at skifte til Jyske Bank?</i>			Metaforisk
Relationel>attributiv / intensiv>beskrivende	Bærer	Attribut			
	<i>du</i>	<i>ved</i>	<i>hvor nemt det er at skifte til Jyske Bank?</i>		Ikke- metaforisk
	Sanser	Mental>kognitiv	Fænomen		

29: *og jeg var positivt overrasket, også over, hvor længe jeg kunne spille* kan udpakkes til *og det overraskede mig også positivt, hvor længe jeg kunne spille*, hvilket giver følgende analyse:

<i>og</i>	<i>jeg</i>	<i>var</i>	<i>positivt overrasket, også over, hvor længe jeg kunne spille.</i>					Metaforisk
Kon	Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut					
<i>og</i>	<i>mig</i>		<i>over-raskede</i>	<i>det</i>	<i>også</i>	<i>positivt</i>	<i>hvor længe jeg kunne spille</i>	Ikke- metaforisk
Kon	Sanser		Mental>affektiv			Kvalitet	Fænomen	

30: *Aldrig tidligere i de seneste 50 år har det stået så klart, at vi er en del af verden – på godt og ondt* kan udpakkes til *Aldrig tidligere i de seneste 50 år har vi så klart set, at vi er en del af verden – på godt og ondt*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Aldrig tidligere i de seneste 50 år</i>	<i>har</i>	<i>det</i>	<i>stået</i>	<i>så klart,</i>	<i>at vi er en del af verden – på godt og ondt</i>	Metaforisk
Tidspunkt			Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Bærer	
<i>Aldrig tidligere i de seneste 50 år</i>	<i>har</i>	<i>vi</i>	<i>set</i>	<i>så klart,</i>	<i>at vi er en del af verden – på godt og ondt</i>	Ikke- metaforisk
Tidspunkt		Sanser	Mental>perceptiv	Kvalitet	Fænomen	

31: *Jeg er overbevist om, at klar tale er fundamentet for dialog og samhørighed* kan udpakkes til *Jeg ved med sikkerhed, at klar tale er fundamentet for dialog og samhørighed*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Jeg</i>	<i>er</i>	<i>overbevist om, at klar tale er fundamentet for dialog og samhørighed.</i>			Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut			
<i>Jeg</i>		<i>ved</i>	<i>med sikkerhed</i>	<i>at klar tale er fundamentet for dialog og samhørighed.</i>	Ikke- metaforisk
Sanser		Mental> kognitiv	Kvalitet	Fænomen	

32: *Den situationelle kontekst er afgørende for, hvilke tekstkarakteristika (: hvilken sprogbrug) det i en given situation er adækvat at formulere* kan udpakkes til *Den situationelle kontekst afgør, hvilke tekstkarakteristika (: hvilken sprogbrug) det i en given situation er adækvat at formulere*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Den situationelle kontekst</i>	<i>er</i>	<i>afgørende for, hvilke tekstkarakteristika (: hvilken sprogbrug) det i en given situation er adækvat at formulere.</i>			Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut			
<i>Den situationelle kontekst</i>		<i>afgør</i>	<i>hvilke tekstkarakteristika (: hvilken sprogbrug) det i en given situation er adækvat at formulere.</i>		Ikke- metaforisk
Sanser		Mental> intentionel	Fænomen		

33: *Jeg er slet ikke i tvivl om, at et vigtigt tema også her vil blive indsatsen for et bedre økonomisk verdenssamarbejde kan udpakkes til Jeg tvivler slet ikke på, at et vigtigt tema også her vil blive indsatsen for et bedre økonomisk verdenssamarbejde, hvilket giver følgende analyse:*

Jeg	er	slet ikke	<i>i tvivl om, at et vigtigt tema også her vil blive indsatsen for et bedre økonomisk verdenssamarbejde.</i>		Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende		Attribut		
Jeg		slet ikke	tvivler på,	<i>at et vigtigt tema også her vil blive indsatsen for et bedre økonomisk verdenssamarbejde.</i>	Ikke-metaforisk
Sanser			Mental>kognitiv	Fænomen	

34: *hvis du er i tvivl om, at du skal tage yderligere forholdsregler mod at få blodprop i benene kan udpakkes til hvis du tvivler på, om du skal tage yderligere forholdsregler mod at få blodprop i benene, hvilket giver følgende analyse:*

hvis	du	er	<i>i tvivl om, at du skal tage yderligere forholdsregler mod at få blodprop i benene.</i>		Metaforisk
Sub	Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Attribut		
hvis	du		tvivler på	<i>om du skal tage yderligere forholdsregler mod at få blodprop i benene.</i>	Ikke-metaforisk
Sub	Sanser		Mental>kognitiv	Fænomen	

35: *Det er tid til eftertanke kan udpakkes til Du skal tænke dig om nu, hvilket giver følgende analyse:*

Det	er	tid	til eftertanke		Metaforisk
	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Bærer	Attribut		
	skal	nu	tænke dig om	Du	Ikke-metaforisk
		Tidspunkt	Mental>kognitiv	Sanser	

36: *At tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæder og centrum er en god måde at få overblik over byen på (og samtidig nyde den fra den bedste synsvinkel) kan udpakkes til Ved at tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæder og centrum*

kan du overskue byen på en god måde – og samtidig kan du nyde den fra den bedste synsvinkel, hvilket giver følgende analyse:

<i>At tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæder og centrum</i>	<i>er</i>	<i>en god måde at få overblik over byen på (og samtidig nyde den fra den bedste synsvinkel).</i>							Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>klassificerende	Attribut							
1									
<i>Ved at tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæder og centrum</i>				<i>kan</i>	<i>du</i>	<i>overskue</i>	<i>byen</i>	<i>på en god måde</i>	Ikke-metaforisk
Kvalitet					Sanser	Mental>perceptiv	Fænomen	Kvalitet	
+2									
		<i>-og</i>	<i>samtidig</i>	<i>kan</i>	<i>du</i>	<i>nyde</i>	<i>den</i>	<i>fra den bedste synsvinkel</i>	Ikke-metaforisk
			Tidspunkt		Sanser	Mental>affektiv	Fænomen	Retning	

37: *Vi har brug for at besinde os* kan udpakkes til *Vi skal besinde os*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Vi</i>	<i>har</i>	<i>brug for at besinde os,</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/possessiv>klassificerende	Attribut	
<i>Vi</i>		<i>skal besinde os,</i>	Ikke-metaforisk
Sanser		Mental>kognitiv	

38: *Vi har derfor brug for en dygtig og effektiv kommunikationsmedarbejder* kan udpakkes til *Vi ønsker derfor en dygtig og effektiv kommunikationsmedarbejder*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Vi</i>	<i>har</i>	<i>derfor</i>	<i>brug for en dygtig og effektiv kommunikationsmedarbejder,</i>		Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende		Attribut		
<i>Vi</i>		<i>derfor</i>	<i>ønsker</i>	<i>en dygtig og effektiv kommunikationsmedarbejder,</i>	Ikke- metaforisk
Sanser			Mental> desiderativ	Fænomen	

39: *der har lyst til at være med til at løse disse opgaver* kan udpakkes til *der ønsker at være med til at løse disse opgaver*, hvilket giver følgende analyse:

<i>der</i>	<i>har</i>	<i>lyst til at være med til at løse disse opgaver.</i>		Metaforisk
Rel/ Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende	Attribut		
<i>der</i>		<i>ønsker</i>	<i>at være med til at løse disse opgaver.</i>	Ikke- metaforisk
Rel/ Sanser		Mental>desiderativ	Fænomen	

40: *hvis man har en fornemmelse* kan udpakkes til *hvis man fornemmer...*, hvilket giver følgende analyse:

<i>hvis</i>	<i>man</i>	<i>har</i>	<i>en fornemmelse,</i>	Metaforisk
Sub	Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende	Attribut	
<i>hvis</i>	<i>man</i>		<i>fornemmer,</i>	Ikke- metaforisk
Sub	Sanser		Mental>perceptiv	

41: *De unge har en følelse* kan udpakkes til *De unge føler...*, hvilket giver følgende analyse:

<i>De unge</i>	<i>har</i>	<i>en følelse</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende	Attribut	
<i>De unge</i>		<i>føler</i>	Ikke- metaforisk
Sanser		Mental>perceptiv	

42: *Sigtet er, at vi hermed bidrager til ro, stabilitet og fred i regionen* kan udpakkes til *Vi ønsker hermed at bidrage til ro, stabilitet og fred i regionen*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Sigtet</i>	<i>er,</i>	<i>at vi hermed bidrager til ro, stabilitet og fred i regionen.</i>			
Identificeret/ Værdi	Relationel>identificerende/ intensiv	Identifikation/ Fremtoning			Metaforisk
<i>ønsker</i>		<i>vi</i>	<i>hermed</i>	<i>at bidrage til ro, stabilitet og fred i regionen.</i>	
Mental>desiderativ		Sanser	Kvalitet	Fænomen	Ikke-metaforisk

43: *I højsommeren kan den fugtige varme være en plage kan udpakkes til I højsommeren plager den fugtige varme, hvilket giver følgende analyse:*

<i>I højsommeren</i>	<i>kan</i>	<i>den fugtige varme</i>	<i>være</i>	<i>en plage.</i>	
Tidspunkt		Identificeret/ Fremtoning	Relationel>identificerende/intensiv	Identifikation/ Værdi	Metaforisk
<i>I højsommeren</i>	<i>kan</i>	<i>den fugtige varme</i>		<i>plage.</i>	Ikke-
Tidspunkt		Fænomen		Mental>perceptiv	metaforisk

44: *Fordelen ved tværfaglig undervisning er, at det giver én en masse fornemmelse for de andre fag kan udpakkes til Gennem tværfaglig undervisning fornemmer man på fordelagtig vis en masse om de andre fag, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Fordelen ved tværfaglig undervisning</i>		<i>er,</i>	<i>at det giver én en masse fornemmelse for de andre fag.</i>			
Identificeret/ Værdi		Relationel>identificerende/intensiv	Identifikation/ Fremtoning			Metaforisk
<i>på fordelagtig vis</i>	<i>Gennem tværfaglig undervisning</i>		<i>fornemmer</i>	<i>man</i>	<i>en masse om de andre fag</i>	Ikke-
Kvalitet	Kvalitet		Mental>perceptiv	Sanser	Fænomen	metaforisk

45: *Et af 68-generationens mål var at se tingene i nye sammenhænge kan udpakkes til 68-generationen ville se tingene i nye sammenhænge, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Et af 68-generationens mål</i>		<i>var</i>	<i>at se tingene</i>	<i>i nye sammenhænge.</i>	Metaforisk
Identificeret/ Værdi		Relationel>identificerende/intensiv	Identifikation/ Fremtoning	Kvalitet	
<i>68-generationen</i>	<i>ville se</i>		<i>tingene</i>	<i>i nye sammenhænge.</i>	Ikke-metaforisk
Sanser	Mental>perceptiv		Fænomen	Kvalitet	

46: *og det kan føre til det ubehag, vi kender som transportsyge kan udpakkes til og pga. det føler du muligvis det ubehag, vi kender som transportsyge, hvilket giver følgende analyse:*

<i>og</i>	<i>det</i>	<i>kan føre til</i>	<i>det ubehag, vi kender som transportsyge.</i>	Metaforisk		
Kon	Identificeret/ Fremtoning	Relationel>identificerende/cirkumstantiel	Identifikation/ Værdi			
<i>og</i>	<i>pga. det</i>	<i>muligvis</i>	<i>det ubehag, vi kender som transportsyge.</i>	<i>føler</i>	<i>du</i>	Ikke-metaforisk
Kon	Grund		Fænomen	Mental>affektiv	Sanser	

47: *men der kan være en række gener kan udpakkes til men noget kan genere, hvilket giver følgende analyse:*

<i>men</i>	<i>der</i>	<i>kan være</i>	<i>en række gener.</i>		Metaforisk
Kon		Relationel>eksistentiel	Eksistens		
<i>men</i>		<i>kan</i>	<i>noget</i>	<i>genere.</i>	Ikke-metaforisk
Kon			Fænomen	Mental>affektiv	

Leksikogrammatisk metaforisering af materiel betydning

48: *Vær sikker på, at spændingen (volt) i Deres hjem svarer til den volt, der er anført i bunden af maskinen kan udpakkes til Tjek, at spændingen (volt) i Deres hjem svarer til den volt, der er anført i bunden af maskinen, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Vær</i>	<i>sikker på, at spændingen (volt) i Deres hjem svarer til den volt, der er anført i bunden af maskinen.</i>		Metaforisk
Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut		
	<i>Tjek</i>	<i>at spændingen (volt) i Deres hjem svarer til den volt, der er anført i bunden af maskinen.</i>	Ikke- metaforisk
	Materiel>handling> dispositiv	Mål	

49: *Symptomerne har i nogen grad været aftagende de seneste 14 dage* kan udpakkes til *Symptomerne har i nogen grad taget af de seneste 14 dage*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Symptomerne</i>	<i>har</i>	<i>i nogen grad</i>	<i>været</i>	<i>aftagende</i>	<i>de seneste 14 dage.</i>	Metaforisk
Bærer			Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Varighed	
<i>Symptomerne</i>	<i>har</i>	<i>i nogen grad</i>		<i>taget af</i>	<i>de seneste 14 dage.</i>	Ikke- metaforisk
Aktør				Materiel> hændelse> begivenhed	Varighed	

50: *To gange tidligere har det været tæt på en kollision mellem to fly på landingsbanen* kan udpakkes til *To gange tidligere har to fly på landingsbanen næsten kollideret*, hvilket giver følgende analyse:

<i>To gange tidligere</i>	<i>har</i>	<i>det</i>	<i>været</i>	<i>tæt på</i>	<i>en kollision mellem to fly på landingsbanen,</i>		Metaforisk
Hyppighed			Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Bærer		
<i>To gange tidligere</i>	<i>har</i>			<i>næsten</i>	<i>to fly på landingsbanen</i>	<i>kollideret</i>	Ikke- metaforisk
Hyppighed					Aktør	Materiel> hændelse> adfærd	

51: *der var bosat i Danmark* kan udpakkes til *der boede i Danmark*, hvilket giver følgende analyse:

<i>der</i>	<i>var</i>	<i>bosat</i>	<i>i Danmark.</i>	Metaforisk
Rel/ Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Sted	
<i>der</i>		<i>boede</i>	<i>i Danmark.</i>	Ikke- metaforisk
Rel/ Aktør		Materiel>hændelse>adfærd	Attribut	

52: *Nu er FN, NATO, Europa forenet i en fælles indsats* kan udpakkes til *Nu har FN, NATO og Europa forenet sig i en fælles indsats*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Nu</i>	<i>er</i>	<i>FN, NATO, Europa</i>	<i>forenet</i>	<i>i en fælles indsats.</i>	Metaforisk
Tidspunkt	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Bærer	Attribut	Sted	
<i>Nu</i>	<i>har</i>	<i>FN, NATO og Europa</i>	<i>forenet sig</i>	<i>i en fælles indsats.</i>	Ikke- metaforisk
Tidspunkt		Aktør	Materiel> hændelse> adfærd	Attribut	

53: *Vi er ude i kamp mod terrorisme* kan udpakkes til *Vi kæmper mod terrorisme*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Vi</i>	<i>er</i>	<i>ude i en kamp mod terrorisme</i>		Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut		
<i>Vi</i>		<i>kæmper</i>	<i>mod terrorisme</i>	Ikke- metaforisk
Aktør		Materiel>hændelse>adfærd	Sted	

54: *Det værdigrundlag, det danske sygehusvæsen bygger på – at der ikke er penge mellem patient og læge, at mennesker har krav på at blive behandlet til tiden – er ufravigeligt* kan udpakkes til *Det værdigrundlag, det danske sygehusvæsen bygger på – at der ikke er penge mellem patient og læge, at mennesker har krav på at blive behandlet til tiden – fraviges ikke*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Det værdigrundlag, det danske sygehusvæsen bygger på – at der ikke er penge mellem patient og læge, at mennesker har krav på at blive behandlet til tiden -</i>	<i>er</i>	<i>ufravigeligt.</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	
<i>Det værdigrundlag, det danske sygehusvæsen bygger på – at der ikke er penge mellem patient og læge, at mennesker har krav på at blive behandlet til tiden -</i>		<i>fraviges</i>	Ikke- metaforisk
Mål		Materiel> handling> dispositiv	

55: *Transport i New South Wales er forholdsvis uproblematisk afstandene taget i betragtning kan udpakkes til Afstandene taget i betragtning transporterer man sig forholdsvis uproblematisk i New South Wales, hvilket giver følgende analyse:*

	<i>Transport i New South Wales</i>		<i>er</i>	<i>forholdsvis uproblematisk</i>	<i>afstandene taget i betragtning.</i>	Metaforisk
	Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Konditional	
<i>man</i>	<i>transporterer sig</i>	<i>i New South Wales</i>		<i>forholdsvis uproblematisk</i>	<i>Afstandene taget i betragtning.</i>	Ikke- metaforisk
Aktør	Materiel> hændelse> adfærd	Sted		Kvalitet	Konditional	

56: *Fra 1. september og frem til den 24. september har 92,7 % af samtlige tog på strækningen Helsingør-København H-Malmö i begge retninger været rettidige kan udpakkes til Fra 1. september og frem til den 24. september er 92,7 % af samtlige tog på strækningen Helsingør-København H-Malmö i begge retninger afgået rettidigt, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Fra 1. september og frem til den 24. september</i>	<i>har</i>	<i>92,7 % af samtlige tog på strækningen Helsingør-København H-Malmö i begge retninger</i>	<i>været</i>	<i>ret-tidige.</i>	Metaforisk
Varighed		Bærer	Relationel>attributiv>intensiv>beskrivende	Attribut	
<i>Fra 1. september og frem til den 24. september</i>	<i>er</i>	<i>92,7 % af samtlige tog på strækningen Helsingør-København H-Malmö i begge retninger</i>	<i>afgået</i>	<i>ret-tidigt.</i>	Ikke-metaforisk
Varighed		Aktør	Materiel>hændelse>adfærd	Tidspunkt	

57: *Arbejdet vil være afsluttet omkring den 1. november* kan udpakkes til *Arbejdet afsluttes omkring den 1. november*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Arbejdet</i>	<i>vil være</i>	<i>afsluttet</i>	<i>omkring den 1. november.</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende	Attribut	Tidspunkt	
<i>Arbejdet</i>		<i>afsluttes</i>	<i>omkring den 1. november.</i>	Ikke-metaforisk
Mål		Materiel>handling>dispositiv	Tidspunkt	

58: *Rapporten skal være på fremmedsproget* kan udpakkes til *Rapporten skal udfærdiges på fremmedsproget*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Rapporten</i>	<i>skal være</i>	<i>på fremmedsproget.</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>klassificerende	Attribut	
<i>Rapporten</i>	<i>skal udfærdiges</i>	<i>på fremmedsproget.</i>	Ikke-metaforisk
Mål	Materiel>handling>kreativ	Attribut	

59: *Fly er et hurtigt transportmiddel* kan udpakkes til *Fly transporterer hurtigt passagerer*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Fly</i>	<i>er</i>	<i>et hurtigt transportmiddel</i>		Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>klassificerende	Attribut		
<i>Fly</i>		<i>transporterer</i>	<i>hurtigt</i>	Ikke-metaforisk
Aktør		Materiel>handling>dispositiv	Kvalitet	

60: – og det er tid til samarbejde kan udpakkes til – og nu skal vi samarbejde, hvilket giver følgende analyse:

– og	det	er	tid	til samarbejde.		
Kon		Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Bærer	Attribut		Metaforisk
– og		nu		skal samarbejde	vi	
Kon				Materiel>hændelse>adfærd	Aktør	Ikke- metaforisk

61¹⁹²: At tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæder og centrum er en god måde at få overblik over byen på (og samtidig nyde den fra den bedste synsvinkel) kan udpakkes til Overblik over byen (og nydelse af den fra den bedste synsvinkel) fås på en god måde ved at tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæder og centrum, hvilket giver følgende analyse:

er	en god måde at få overblik over byen på (og samtidig nyde den fra den bedste synsvinkel)		at tage en af de mange færger, der transporterer folk mellem indre forstæ- der og centrum.		
Relationel> attributiv/ intensiv> klas- sificerende	Attribut		Bærer		Metaforisk
	Overblik over byen (og nydelse af den fra den bed- ste synsvinkel)	fås	på en god måde	ved at tage en af de man- ge færger, der transporte- rer folk mellem indre for- stæder og centrum.	
	Mål	Materiel> handling> dispositiv	Kvali- tet	Kvalitet	Ikke- metaforisk

62: hvor oprøret havde sit udspring kan udpakkes til hvor oprøret udsprang, hvilket giver følgende analyse:

hvor	oprøret	havde	sit udspring.	
Rel/Sted	Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>beskrivende	Attribut	Metaforisk
hvor	oprøret	udsprang.		
Rel/Sted	Aktør	Materiel>hændelse>begivenhed		Ikke- metaforisk

¹⁹² Dette tilfælde er tidligere udpakket og realiseret som en Mental Proces – se analysen af tilfælde 36.

63: *Pt. har meget siddende arbejde* kan udpakkes til *Pt. arbejder meget siddende*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Pt.</i>	<i>har</i>	<i>meget siddende arbejde.</i>			Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende	Attribut			
<i>Pt.</i>		<i>arbejder</i>	<i>meget</i>	<i>siddende.</i>	Ikke-metaforisk
Aktør		Materiel>hændelse>adfærd	A>Modus	Attribut	

64: *Så har vi fundamentet til at nå en bedre ældreomsorg og yderligere nedbringe ventetiderne på vores sygehuse* kan udpakkes til *Hermed kan vi nå en bedre ældreomsorg, og vi kan yderligere nedbringe ventetiderne på vores sygehuse*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Så</i>	<i>har</i>		<i>vi</i>	<i>fundamentet til at nå en bedre ældreomsorg og yderligere nedbringe ventetiderne på vores sygehuse.</i>			Metaforisk	
Kon	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende		Bærer	Attribut				
1								
<i>Her-med</i>		<i>kan</i>	<i>vi</i>	<i>nå</i>	<i>en bedre ældreomsorg,</i>		Ikke-metaforisk	
Mid del			Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Mål			
+2								
<i>og</i>		<i>kan</i>	<i>vi</i>	<i>yderligere</i>	<i>nedbringe</i>	<i>ventetiderne</i>		<i>på vores sygehuse.</i>
Kon			Aktør		Materiel>handling>dispositiv	Mål		Sted

65: *Masser af ingeniører, økonomer og læger har job i blomsterhandlen eller som taxichauffør* kan udpakkes til *Masser af ingeniører, økonomer og læger arbejder i blomsterhandlen eller som taxichauffør*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Masser af ingeniører, økonomer og læger</i>	<i>har</i>	<i>job i blomsterhandlen eller som taxichauffør</i>		Metaforisk	
Bærer	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende	Attribut			
1					
<i>Masser af ingeniører, økonomer og læger</i>		<i>arbejder</i>	<i>i blomsterhandlen</i>	Ikke- metaforisk	
Aktør		Materiel> hændelse> adfærd	Sted		
+2					
		<i>eller</i>	<i>arbejder</i>		<i>som taxi- chauffør</i>
			Materiel> hændelse> adfærd	Rolle	

66: *Det indebærer en massiv indsats til opsporing og fjernelse af terroristernes tilholdssteder, det finansielle netværk, sammenhængen med andre internationale kriminelle handlinger, som menneskesmugling, narko og anden kriminalitet kan udpakkes til Man skal yde en massiv indsats til opsporing og fjernelse af terroristernes tilholdssteder, det finansielle netværk, sammenhængen med andre internationale kriminelle handlinger, som menneskesmugling, narko og anden kriminalitet, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det</i>	<i>indebærer</i>	<i>en massiv indsats til opsporing og fjernelse af terroristernes tilholdssteder, det finansielle netværk, sammenhængen med andre internationale kriminelle handlinger, som menneskesmugling, narko og anden kriminalitet.</i>	Metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/ cirkumstantiel>beskrivende	Attribut	
<i>Man</i>	<i>skal yde</i>	<i>en massiv indsats til opsporing og fjernelse af terroristernes tilholdssteder, det finansielle netværk, sammenhængen med andre internationale kriminelle handlinger, som menneskesmugling, narko og anden kriminalitet.</i>	Kongruent
Aktør	Materiel>handling> kreativ	Mål	

67: *En enkel måde at gøre dette på er – én gang for alle – at tilskrive en ekstraordinær bonus som beskrevet ovenfor kan udpakkes til Dette gøres enklest – én gang for alle – ved at tilskrive en ekstraordinær bonus som beskrevet ovenfor, hvilket giver følgende analyse:*

<i>En enkel måde at gøre dette på</i>			<i>er</i>	<i>– én gang for alle</i> –	<i>at tilskrive en ekstraordinær bonus</i>	<i>som beskrevet ovenfor.</i>	Metaforisk
Identifikation/ Værdi			Relationel> identificerende/intensiv	Tidspunkt	Identificeret/ Fremtoning	Kvalitet	
<i>Dette</i>	<i>gøres</i>	<i>enklest</i>		<i>– én gang for alle</i> –	<i>ved at tilskrive</i>	<i>en ekstraordinær bonus</i>	Kongruent
Mål	Materiel >handling >dispositiv-	Kvalitet		Tidspunkt	-Materiel> handling> dispositiv	Mål	

68: *men almindelige fødevarer som mælk, æg, rejer, nødder og æbler er oftere årsag til allergi kan udpakkes til men almindelige fødevarer som mælk, æg, rejer, nødder og æbler forårsager oftere allergi, hvilket giver følgende analyse:*

<i>men</i>	<i>almindelige fødevarer som mælk, æg, rejer, nødder og æbler</i>	<i>er</i>	<i>oftere</i>	<i>årsag til allergi.</i>		Metaforisk
Kon	Identifikation/ Fremtoning	Relationel>identificerende/ intensiv		Identificeret/ Værdi		
<i>men</i>	<i>almindelige fødevarer som mælk, æg, rejer, nødder og æbler</i>		<i>oftere</i>	<i>forårsager</i>	<i>allergi</i>	Metaforisk
Kon	Aktør			Materiel> handling> kreativ	Mål	

69: *Styrelsens hjemmeside og intranet bliver din daglige ”arbejdsplads” som omdrejningspunkt for formidling og kommunikation til danske og udenlandske brugere kan udpakkes til Du kommer dagligt til at arbejde med Styrelsens hjemmeside og intranet som omdrejningspunkt for formidling og kommunikation til danske og udenlandske brugere, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Styrelsens hjemmeside og intranet</i>	<i>bliver</i>	<i>din daglige "arbejdsplads"</i>			<i>som omdrejningspunkt for formidling og kommunikation til danske og udenlandske brugere.</i>	Metaforisk
Identificeret/ Fremtoning	Relationel> identificerende/ intensiv	Identifikation/ Værdi			Rolle>måde	
<i>med Styrelsens hjemmeside og intranet</i>		<i>Du</i>	<i>kommer til at arbejde</i>	<i>dagligt</i>	<i>som omdrejningspunkt for formidling og kommunikation til danske og udenlandske brugere.</i>	Ikke-metaforisk
Middel		Aktør	Materiel> hændelse> adfærd	Tidspunkt	Rolle>måde	

70: *Det er ikke blot et angreb på byer i USA kan udpakkes til Hermed angriber terroristerne ikke blot byer i USA, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>ikke</i>	<i>blot</i>	<i>et angreb på byer i USA.</i>			Metaforisk
Identificeret/ Fremtoning	Relationel>identificerende/ intensiv			Identifikation/ Værdi			
<i>Hermed</i>		<i>ikke</i>	<i>blot</i>	<i>angriber</i>	<i>byer i USA</i>	<i>terroristerne</i>	Ikke-metaforisk
Kvalitet				Materiel> handling> dispositiv	Mål	Aktør	

71: *Det er en kamp om frihed og tryghed kan udpakkes til Man kæmper en kamp om frihed og tryghed, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>en kamp om frihed og tryghed</i>				Metaforisk
Identificeret/ Fremtoning	Relationel>identificerende/ intensiv	Identifikation/ Værdi				
		<i>kæmper</i>	<i>en kamp om frihed og tryghed</i>		<i>Man</i>	Ikke-metaforisk
		Materiel>handling> dispositiv	Mål		Aktør	

72: *Det andet (vi skal gøre internationalt) er at fjerne selve grobunden for hadet og ekstremismen kan udpakkes til For det andet skal vi på internationalt plan fjerne selve grobunden for hadet og ekstremismen, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Det andet, vi skal gøre internationalt,</i>				<i>er</i>	<i>at fjerne selve grobunden for hadet og ekstremismen.</i>		Metaforisk
Identificeret/ Værdi				Relationel>identificerende/ intensiv	Identifikation/ Fremtoning		
<i>For det andet</i>	<i>skal</i>	<i>vi</i>	<i>på internationalt plan</i>		<i>fjerne</i>	<i>selve grobunden for hadet og ekstremismen.</i>	Ikke-metaforisk
		Aktør	Sted		Materiel> handling> dispositiv	Mål	

73: *Færgerne er en institution i Sydney og samtidig den letteste måde at komme til mange af attraktionerne på, fx Taronga Zoo Park i forstaden Mosman og fiskerrestauranten Doyle's on the Beach i forstaden Watson's Bay kan udpakkes til Du kommer lettest til mange af attraktionerne på, fx Taronga Zoo Park i forstaden Mosman og fiskerrestauranten Doyle's on the Beach i forstaden Watson's Bay med færgerne (der er en institution i Sydney) , hvilket giver følgende analyse:*

1						Metaforisk
<i>Færgerne</i>		<i>er</i>	<i>en institution i Sydney,</i>			
Identificeret/Fremtoning		Relationel>identificerende/intensiv	Identifikation/ Værdi			
+2						
<i>og</i>	<i>samtidig</i>	<i>den letteste måde at komme til mange af attraktionerne på, fx Taronga Zoo Park i forstaden Mosman og fiskerrestauranten Doyle's on the Beach i forstaden Watson's Bay</i>				Ikke-metaforisk
Kon		Identifikation/ Værdi				
<i>kommer</i>	<i>lettest</i>	<i>til mange af attraktionerne, fx Taronga Zoo Park i forstaden Mosman og fiskerrestauranten Doyle's on the Beach i forstaden Watson's Bay</i>	<i>med færgerne (der er en institution i Sydney)</i>	<i>Du</i>		Ikke-metaforisk
Materiel> hændelse> adfærd	Kvalitet	Retning	Middel	Aktør		

74: *Rettidigheden for alle DSB's tog har til sammenligning været 92, 8% i samme periode kan udpakkes til Alle DSB's tog er til sammenligning afgået rettidigt 92,8% af gangene i samme periode, hvilket giver følgende analyse:*

<i>Rettidigheden for alle DSB 's tog</i>			<i>har</i>	<i>til sammenligning</i>	<i>været</i>	<i>92,8 %</i>	<i>i samme periode.</i>	Metaforisk
Identificeret/ Fremtoning				Komparativ	Relationel> identificerende/ intensiv	Identifikation/Værdi	Varighed	
<i>Alle DSB's tog</i>	<i>afgået</i>	<i>rettidigt</i>	<i>er</i>	<i>til sammenligning</i>		<i>92,8 % af gangene</i>	<i>i samme periode.</i>	Ikke-metaforisk
Aktør	Materiel>hændelse>adfærd	Kvalitet		Komparativ		Hyppighed	Varighed	

75: *Følerne var årsag til problemer* kan udpakkes til *Følerne forårsagede problemer*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Følerne</i>	<i>var</i>	<i>årsag til problemer</i>		Metaforisk
Identifikation/ Fremtoning	Relationel>identificerende/intensiv	Identificeret/ Værdi		
<i>Følerne</i>		<i>forårsagede</i>	<i>problemer</i>	Ikke-metaforisk
Aktør		Materiel>handling>kreativ	Mål	

76: *Der er risiko for lettere forbrænding* kan udpakkes til *Du kan brænde dig*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Der</i>	<i>er</i>	<i>risiko for lettere forbrænding</i>		Metaforisk
	Relationel>eksistentiel	Eksistens		
		<i>kan brænde dig</i>	<i>Du</i>	Ikke-metaforisk
		Materiel>hændelse>adfærd	Aktør	

77: *Der er brug for, at vi går lidt mere forsigtigt til værks end før den 11. september* kan udpakkes til *Efter den 11. september går vi lidt mere forsigtigt til værks af nødvendighed*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Der</i>	<i>er</i>	<i>brug for, at vi går lidt mere forsigtigt til værks end før den 11. september.</i>				Metaforisk
	Relationel>eksistentiel	Eksistens				
		<i>Efter den. 11. september</i>	<i>går til værks</i>	<i>vi</i>	<i>lidt mere forsigtigt</i>	<i>af nødvendighed.</i>
		Tidspunkt	Materiel>hændelse>adfærd	Aktør	Kvalitet	Grund
						Ikke-metaforisk

78: *Der har kun været et par tilfælde med dørproblemer* kan udpakkes til *Dørene har kun voldt problemer i et par tilfælde*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Der</i>	<i>har</i>	<i>kun</i>	<i>været</i>	<i>et par tilfælde med dørproblemer,</i>			Metaforisk
			Relationel>eksistentiel	Eksistens			
	<i>har</i>	<i>kun</i>		<i>Dørene</i>	<i>voldt</i>	<i>problemer</i>	<i>i et par tilfælde</i>
				Aktør	Materiel>Handling>kreativ	Mål	Hyppighed
							Ikke-metaforisk

Leksikogrammatiske metaforiseringer af relationel betydning

79: *Gogols 'Revisoren' når slet ikke sin satiriske alvor* kan udpakkes til *Gogols 'Revisoren' er slet ikke satirisk alvorlig*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Gogols 'Revisoren'</i>	<i>når</i>	<i>slet ikke</i>	<i>sin satiriske alvor.</i>	Metaforisk
Aktør	Materiel>handling>dispositiv		Mål	
<i>Gogols 'Revisoren'</i>	<i>er</i>	<i>slet ikke</i>	<i>satirisk alvorlig.</i>	Ikke-metaforisk
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende		Attribut	

80: *Vi deler en sårbarhed* kan udpakkes til *Vi rummer en sårbarhed* eller *Vi er sårbare*, hvilket giver følgende analyse:

<i>Vi</i>	<i>deler</i>	<i>en sårbarhed,</i>	Metaforisk
Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Mål	
<i>Vi</i>	<i>rummer</i>	<i>en sårbarhed,</i>	Ikke- metaforisk
Aktør	Relationel>attributiv/ possesiv>klassificerende	Attribut	
<i>Vi</i>	<i>er</i>	<i>sårbare,</i>	Ikke- metaforisk
Aktør	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	

Ovenstående 80 tilfælde af procesvalgsmetaforer kan i oversigtsform præsenteres, som det er gjort i Skema 7-1 på næste side.

Ud over at opsummere indikerer skemaet på næste side to centrale karakteristika ved procesvalgsmetaforen og det systemiske metaforiseringspotentiale, som denne type eksperientiel leksikogrammatisk metafor instantierer:

- (i) Set fra oven er det tydeligt ud fra det analyserede materiale, at alle typer af processer rummer et metaforiseringspotentiale. Med andre ord kan såvel verbale, mentale, materielle som relationelle processer leksikogrammatisk realiseres gennem andre Processer end den til processen tilsvarende leksikogrammatiske Proces.
- (ii) Set fra neden viser analyserne, at det alene er de Materielle og Relationelle Processer, der kan anvendes til at realisere en hybridbetydning, altså kan danne procesvalgsmetaforer. Således kan en Verbal Proces kun realisere en verbal proces, en Mental Proces kan kun realisere en mental proces, mens både en Materiel og en Relationel Proces kan operere på tværs af procestaksonomien og realisere alle typer af processer.¹⁹³

Sidstnævnte pointe (ii) kan med anvendelse af stratifikationsmodellen illustreres som i Fig. 7-3, hvor hhv. de stiplede og de hele linier indikerer hhv. en metaforisk og en ikke-metaforisk relation mellem en proces og dennes leksikogrammatiske realisering.

¹⁹³ Hidtidige analyser af forskellige danske registre viser, at sandsynligheden for Materielle eller Relationelle Processer er næsten 80% på tværs af registre. Dette hænger fint sammen med, at kun disse to typer af Proces har potentialet til at danne procesvalgsmetaforer.

Semantik	Leksikogrammatisk realisering (metaforisk)		Tilfælde #
	Hovedtype	Undertype ¹⁹⁴	
Verbal	Materiel	handling>dispositiv>elaboration>kontakt	1, 2
		handling>dispositiv>elaboration>forandring>del til helhed	3
		handling>dispositiv>ekstension>overførsel>give	4, 5
		handling>dispositiv>cirkumstantion>placering	6
		hændelse>adfærd>aktivitet	7
	Relationel	attributiv/intensiv>beskrivende	8, 9, 10, 11
		attributiv/intensiv>klassificerende	12
		identificerende/intensiv	13, 14, 15, 16
	Mental	Materiel	handling>kreativ>abstrakt
handling>dispositiv>elaboration>forandring>del til helhed			19
handling>dispositiv>ekstension>overførsel>få			20, 21
hændelse>begivenhed			22
hændelse>adfærd>reaktion			23, 24
hændelse>adfærd>aktivitet			25
Relationel		attributiv/intensiv>beskrivende	26, 27, 28, 29, 30, 31, 32
		attributiv/intensiv>klassificerende	33, 34, 35, 36
		attributiv/possessiv>klassificerende	37, 38, 39, 40, 41
		identificerende/intensiv	42, 43, 44, 45
		identificerende/cirkumstantiel	46
		eksistentiel	47
Materiel	Relationel	attributiv/intensiv>beskrivende	48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57
		attributiv/intensiv>klassificerende	58, 59, 60, 61
		attributiv/possessiv>beskrivende	62
		attributiv/possessiv>klassificerende	63, 64, 65
		attributiv/cirkumstantiel>beskrivende	66
		identificerende/intensiv	67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75
		eksistentiel	76. 77. 78
Relationel	Materiel	handling>dispositiv>elaboration>kontakt	79
		handling>dispositiv>elaboration>forandring>helhed til del	80

Skema 7-1: Oversigt over analyserede procesvalgsmetaforer

¹⁹⁴ Udspecificeringerne af de forskellige typer af Processer er foretaget i overensstemmelse med systemet for TRANSITIVITET i Smedegaard 2002.

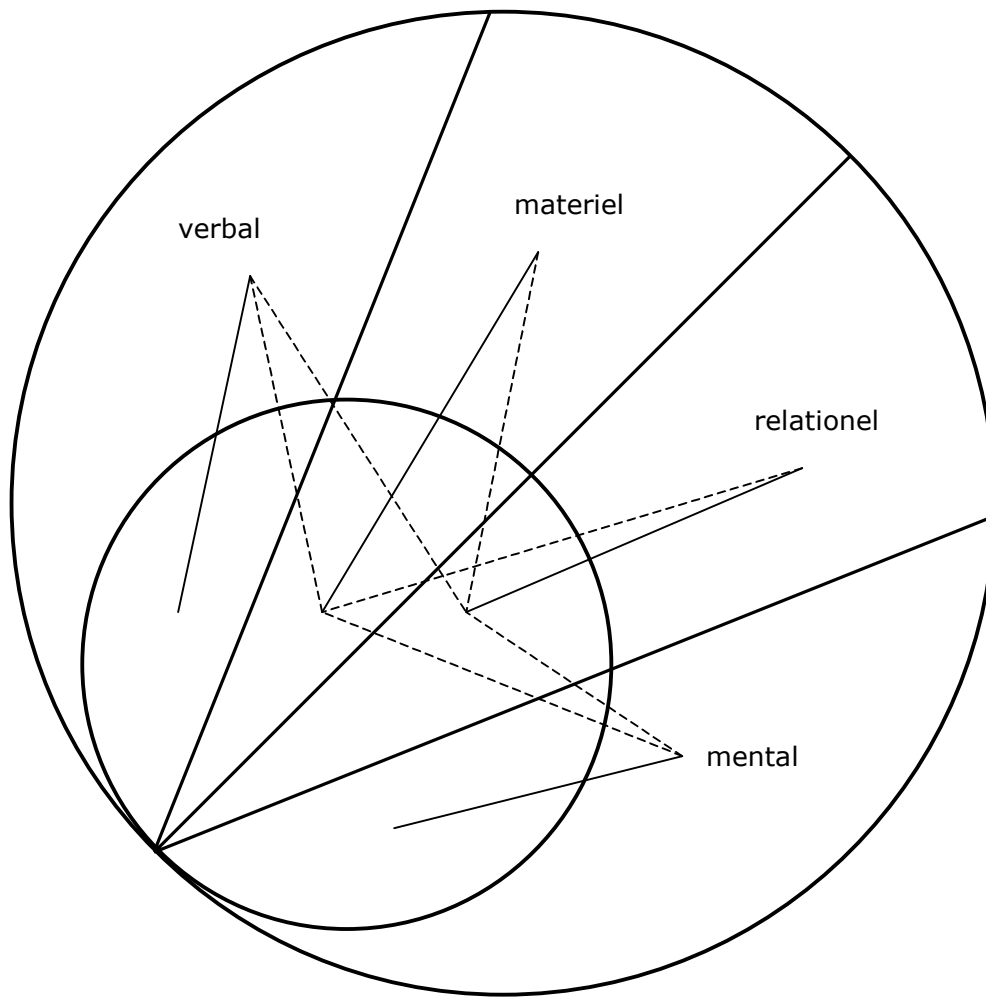

Fig. 7-3: Procesvalgsmetaforens systemiske metaforiseringspotentialer

At det er den Materielle og den Relationelle Procestype, der kan anvendes til at realisere andre typer af processuel betydning, er ikke overraskende, når Smedegaards koordinatsystem for Processerne i TRANSITIVITET medtænkes¹⁹⁵. Dette koordinatsystem er gengivet i Fig. 7-4 på næste side (efter Smedegaard 2002, p. 86).

¹⁹⁵ Se evt. Hallidays og Matthiessens "Fig. 4-1" (Halliday og Matthiessen 1999, p. 131), som på en anden måde visualiserer den samme idé.

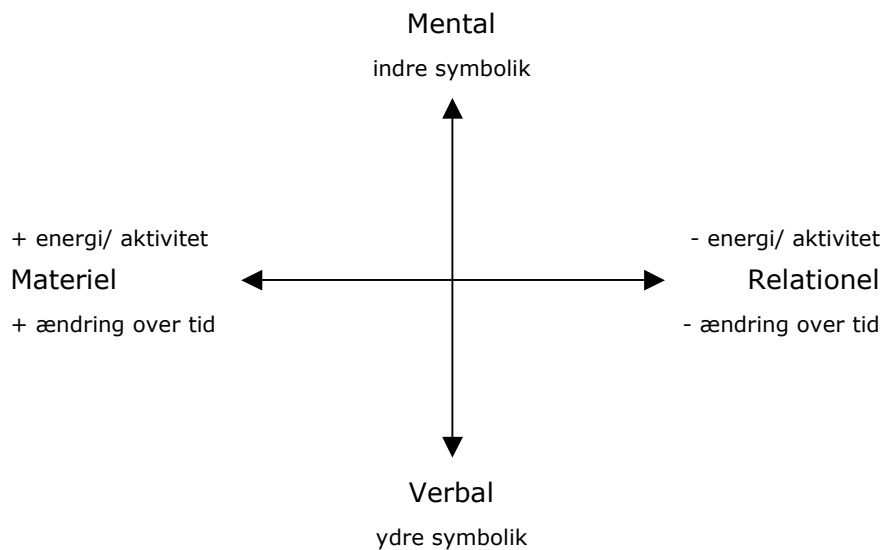

Fig. 7-4: Koordinatsystem for Processer

Smedegaard anvender koordinatsystemet til at klassificere Processer på det leksikogrammatiske stratum, men det illustrerer også for det semantiske stratum, hvorledes verbal og mental processuel betydning fungerer på et symbolplan, mens materiel og relationel processuel betydning fungerer på et realplan. Således er mentale processer kendetegnede ved en indre symbolik, mens verbale processer er kendetegnede ved en ydre symbolik, hvorfor disse betydninger kan betragtes som poler på et kontinuum. Samtidig er materielle processer karakteriserede ved at implicere aktivitet og ændring over tid, mens relationelle processer er karakteriserede ved det modsatte, hvorfor også disse to typer af betydning kan opfattes som poler på et kontinuum.

Når de to kontinuum som gjort i Figur 7-4 kombineres i rollerne som x-akse og y-akse i et koordinatsystem, viser dette

hvordan der er en nøje sammenhæng mellem den menneskelige erfaringsverden og så afspejlingen heraf i den eksperimentielle leksikogrammatik. På den ene side viser kontinuummet, at der er tale om et semiotisk kontinuum uden skarpe grænser. På den anden side medfører opdelingen, at der er foretaget en kompleksitetsreduktion, hvorved det analytisk bliver muligt at arbejde med kategorierne (Smedegaard 2002, p. 89).¹⁹⁶

Sammenholdes den i Figur 7-4 illustrerede opfattelse af sprogets processer med Lakoffs og Johnsons forståelse af metaforer, er det oplagt, at det sproglige processuelle realplan kan realisere det sproglige processuelle symbolplan og ikke omvendt. Således påpeger Lakoff og Johnson, at

¹⁹⁶ De kategorier, der opstår som følge af Smedegaards pragmatiske kompleksitetsreduktion, er lig den procesaksonomi, også jeg tager udgangspunkt i, når jeg forfægter tilstedeværelsen af sproglige basisbetydninger (jf. afsnit 5.4.2).

...we typically conceptualize the nonphysical in terms of the physical – that is, we conceptualize the less clearly delineated in terms of the more clearly delineated (Lakoff og Johnson 1980, p. 59).

På baggrund af analysen af de præsenterede tilfælde af procesvalgmetaforer og det summariske Skema 7-1 er det nu muligt at give en oversigt over de forskellige systemiske typer af procesvalgmetaforer, dansk rummer. Dette er gjort i nedenstående Fig. 7-5.

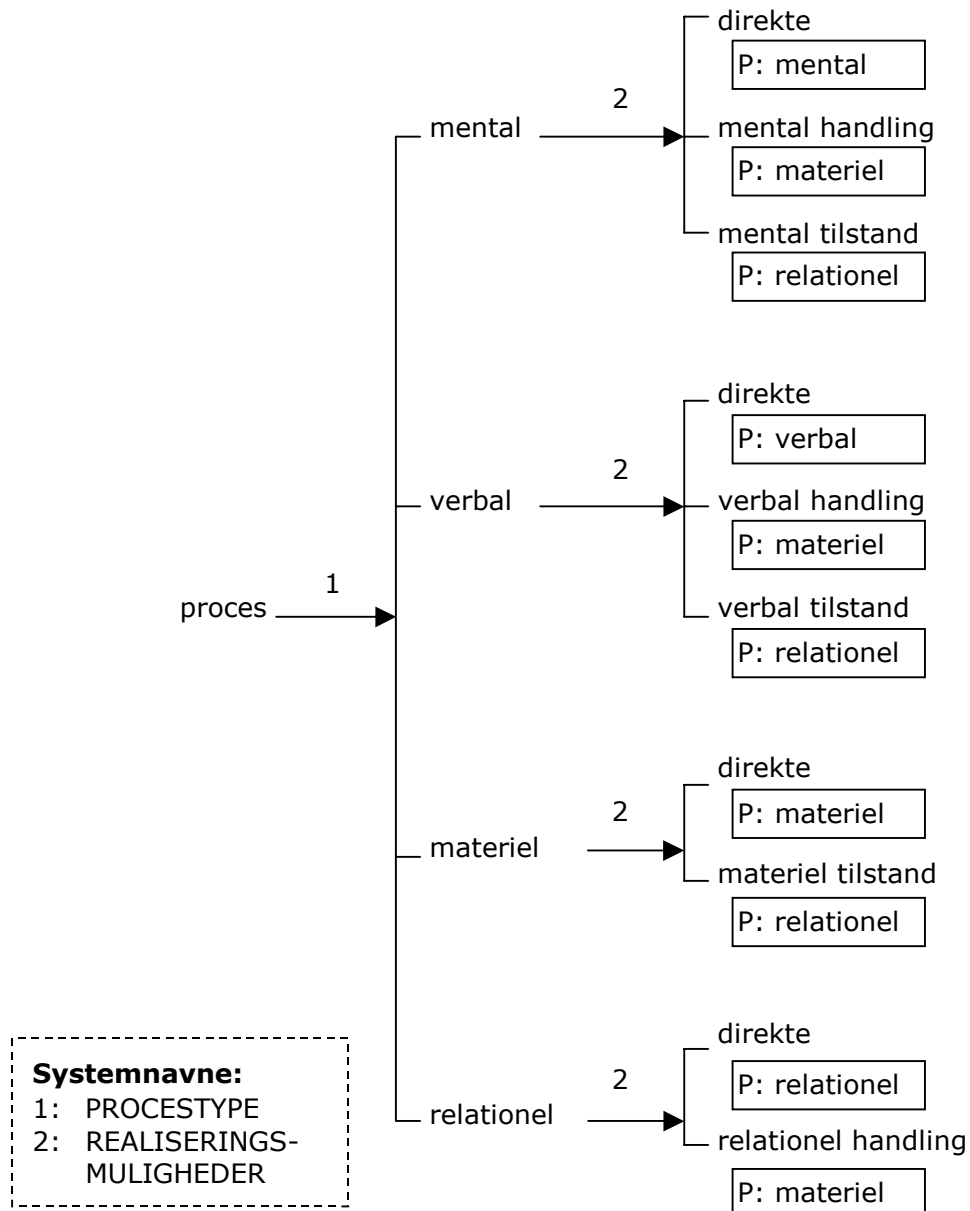

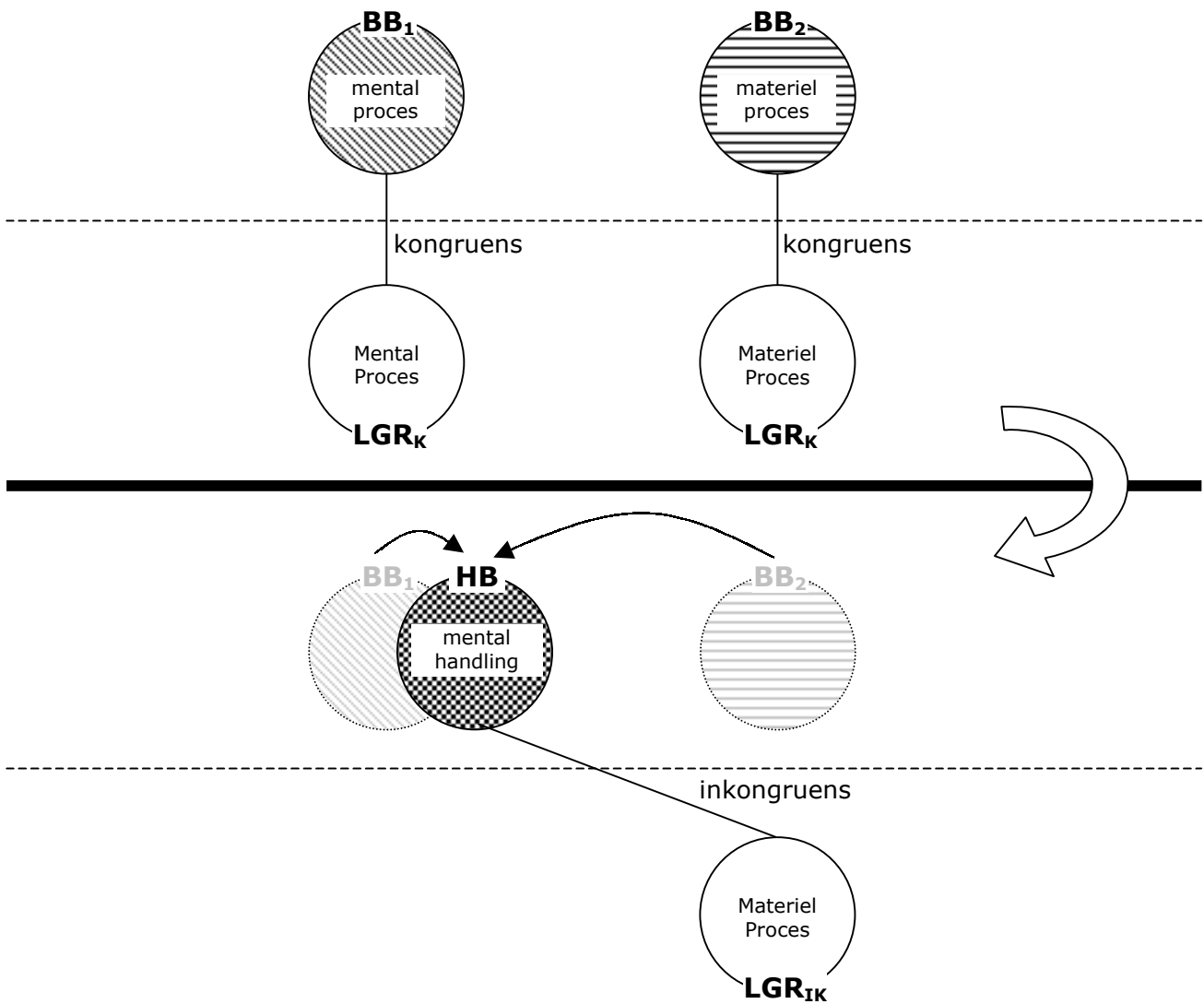
Fig. 7-5: Kongruente og inkongruente procesrealiseringer i dansk

For det første viser netværket, at dansk – udover de fire kongruente realiseringsmuligheder for processer – rummer potentialet for seks typer af procesvalgsmetaforer, og for det andet viser realiseringsudsagnene i netværket det centrale kendetegn for de forskellige typer af hhv. kongruente og inkongruente realiseringer af processuel betydning i dansk. Eksempler på de i alt ti muligheder fra ovenstående netværk er givet nedenfor i Skema 7-2.

Semantik	Leksikogrammatisk realisering	Type af procesvalgsmetafor	Tilfælde
Mental	Mental>Affektiv		<i>Jeg nyder livet.</i>
	Materiel>Handling>Dispositiv med <i>får</i> som Proces	mental handling	<i>Jeg får nydelse af livet.</i>
	Relationel>Attributiv/Intensiv med <i>er</i> som Proces	mental tilstand	<i>Jeg er en livsnyder.</i>
Verbal	Verbal>Udveksling med <i>fortæller</i> som Proces.		<i>Med dit valg af mad fortæller du producenten, hvordan du synes, maden skal være.</i>
	Materiel>Handling>Dispositiv med <i>giver</i> som Proces	verbal handling	<i>Dit valg af mad giver producenten et signal om, hvordan du synes, maden skal være.</i>
	Relationel>Identificerende/ Intensiv med <i>er</i> som Proces	verbal tilstand	<i>Dit valg af mad er et signal til producenten om, hvordan du synes, at den skal være.</i>
Materiel	Materiel>Handling>Kreativ med <i>udfærdiges</i> som Proces		<i>Specialet skal udfærdiges på fremmedsproget.</i>
	Relationel>Attributiv/Intensiv med <i>være</i> som Proces	materiel tilstand	<i>Specialet skal være på fremmedsproget.</i>
Relationel	Relationel>Attributiv/Intensiv med <i>er</i> som Proces		<i>'Traffic' er en oscarvindende film.</i>
	Materiel>Handling>Dispositiv med <i>vandt</i> som Proces	relationel handling	<i>Filmen 'Traffic' vandt en Oscar.</i>

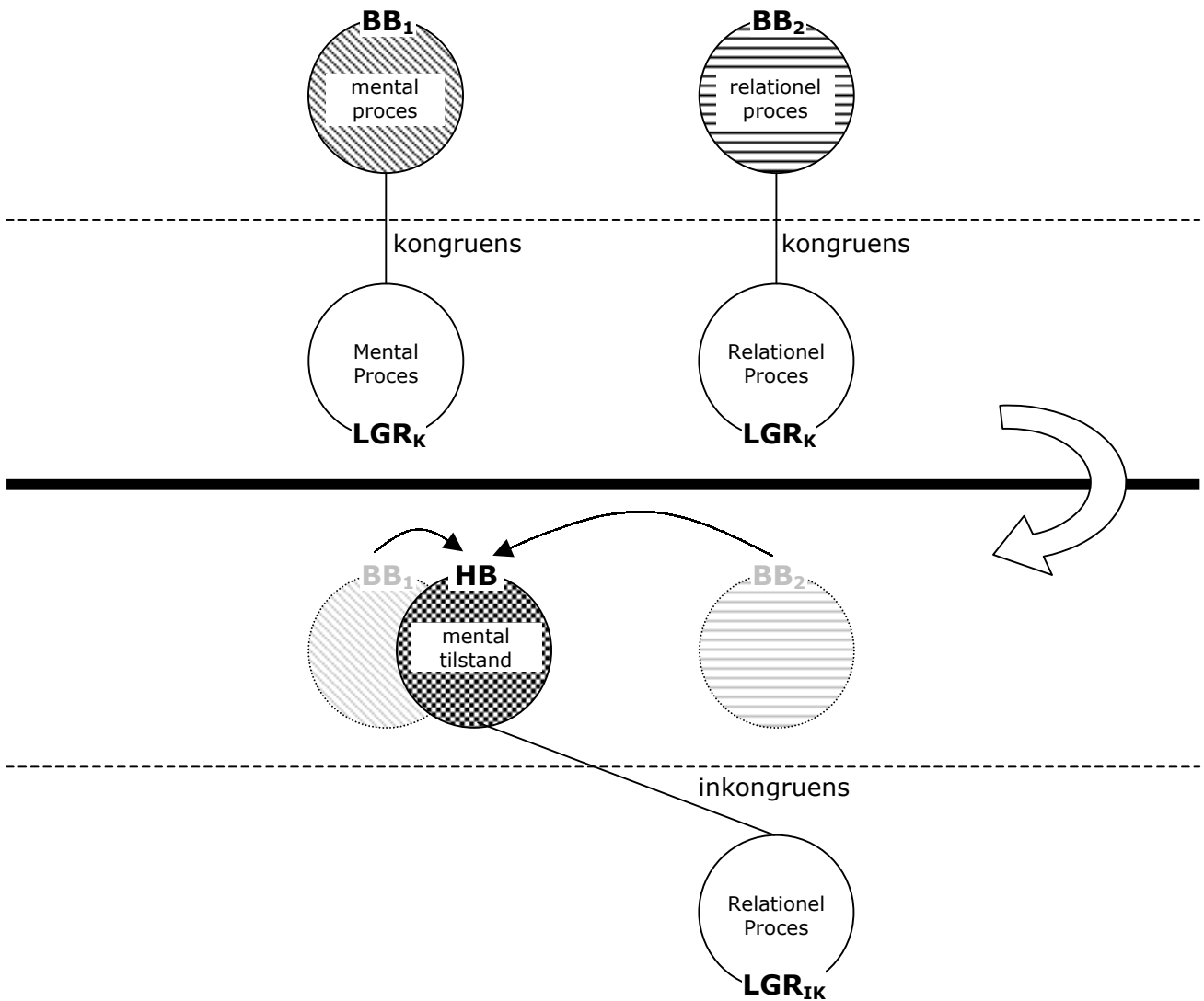
Skema 7-2: Eksempler på kongruente og inkongruente procesrealiseringer i dansk

Mekanismen i de forskellige typer af procesvalgsmetaforer er illustreret i nedenstående Fig. 7-6 til 7-11.

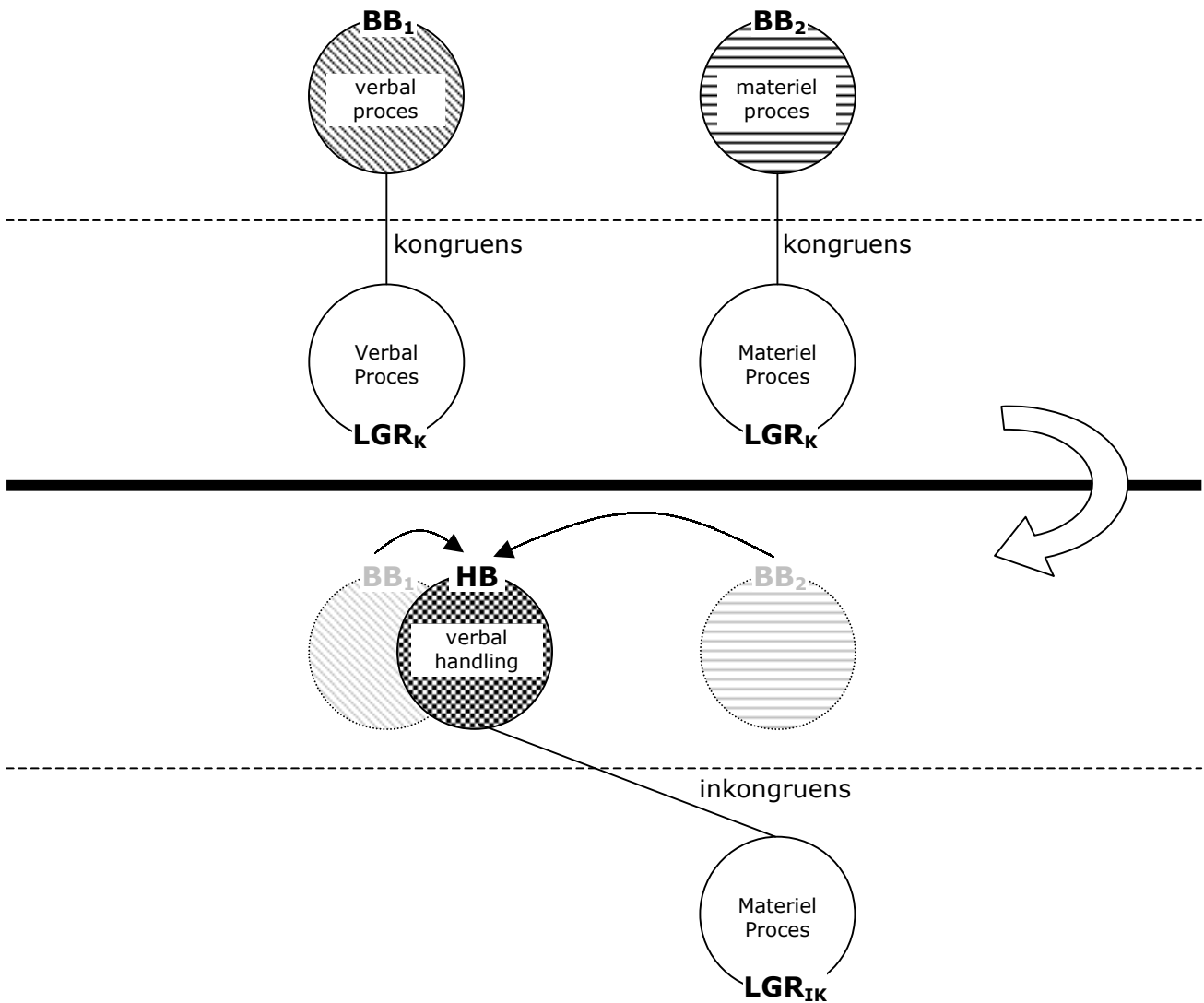
BB: basisbetydning / **HB**: hybridbetydning / **LGR_K**: leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}**: leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-6: Mental handling

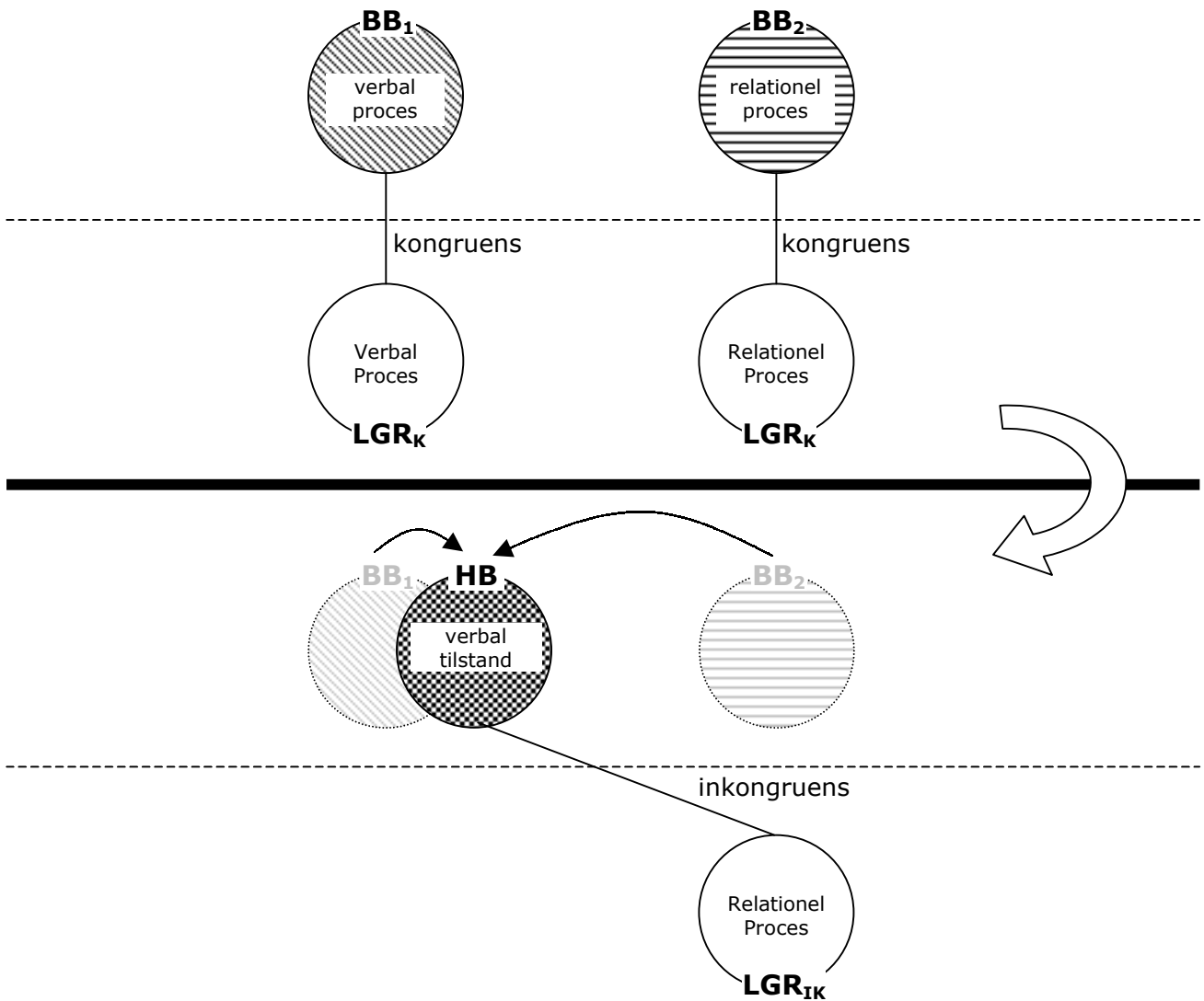
BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-7: Mental tilstand

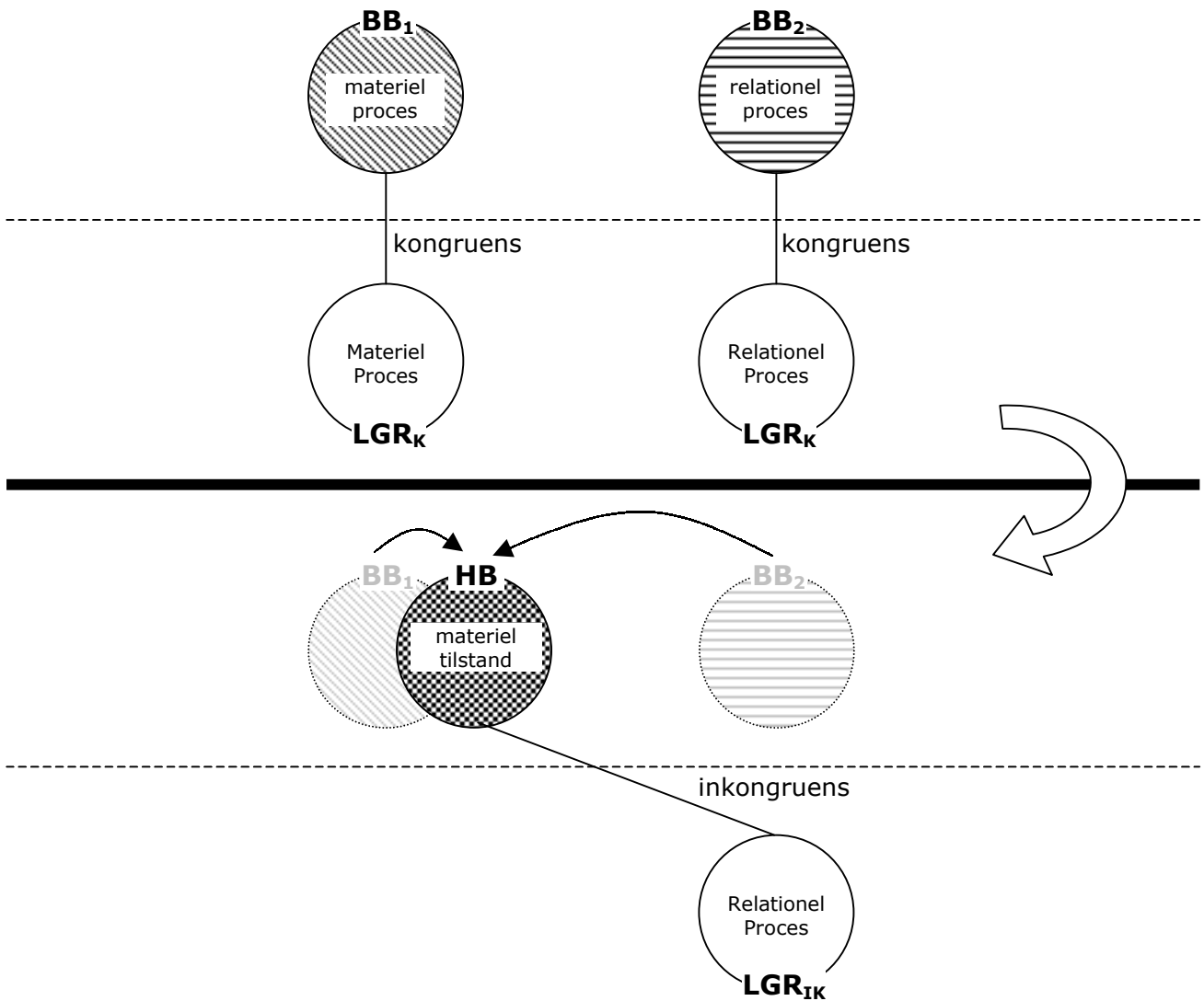
BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-8: Verbal handling

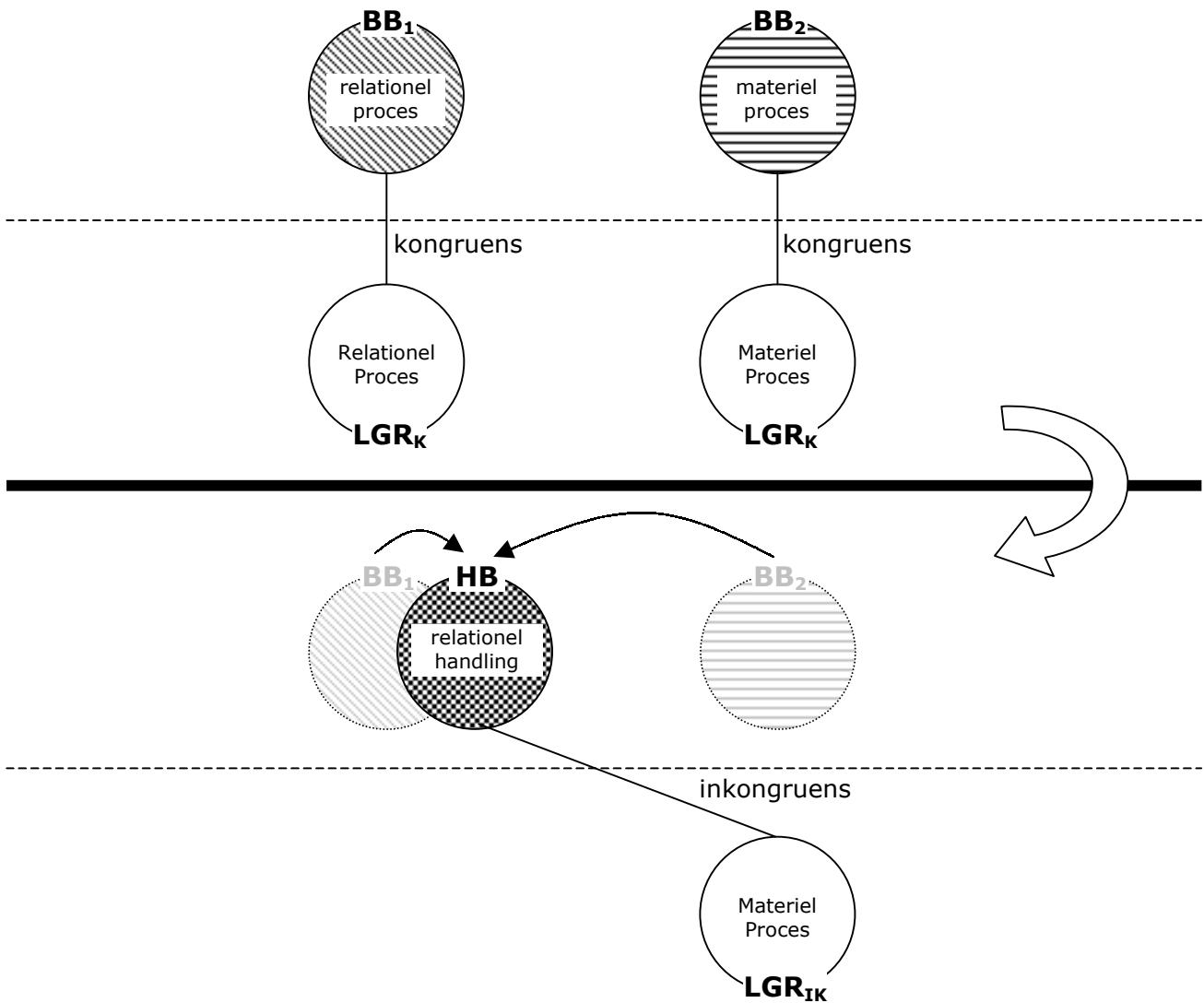
BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-9: Verbal tilstand

BB: basisbetydning / **HB**: hybridbetydning / **LGR_K**: leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}**: leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-10: Materiel tilstand

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-11: Relationel handling

Afrunding

Med procesvalgsmetaforen er vi det sted i systemet for leksikogrammatiske metaforer, hvor afstanden til traditionelle leksikalske metaforer er mindst. Men der er stadig tale om leksikogrammatiske metaforer, idet både den processuelle leksik og selve de processuelle grammatiske kvaliteter ved den instantierede procesvalgsmetafor er forskellig fra sit kongruente udgangspunkt. Med andre ord kan man anføre, at selvom hovedparten af den metaforiske mekanisme i procesvalgsmetaforen bæ-

res af variation i leksik, er valget af en anden Proces end den kongruente er et så markant leksikogrammatisk valg, at det ikke blot instantierer en ændret leksik, men også en ændret grammatik.¹⁹⁷

I forlængelse af ovenstående er det værd at pointere, at procesvalgsmetaforer ofte, men ikke nødvendigvis, involverer metaforisering af typen procesmetafor – dette ses i en tredjedel af ovenstående tilfælde, nemlig i nr. 1, 2, 4, 8, 9, 11, 14, 16, 17, 18, 32, 40, 41, 44, 48, 49, 50, 55, 56, 57, 62, 66, 73, 74, 76. Disse tilfælde danner sammen med en række andre baggrunden for nedenstående afsnit, hvor netop procesmetaforen er emnet.

7.1.2 Procesmetaforer

En procesmetafor har vi som tidligere anført¹⁹⁸ i de sproglige tilfælde, hvor figuren og dennes processuelle betydning ikke realiseres kongruent af en Proces (formet af et verbum), men inkongruent af en funktion formet af en nominalisering heraf. Med andre ord eksisterer en procesmetafor formalt gennem en leksikogrammatisk mekanisme, hvor enten et verbum nominaliseres, eller hvor en hel sætning optræder med nominal status.

Inden beskrivelsen af procesmetaforer fortsætter, er det her væsentligt at definere tre termer i forhold til hinanden, således at disse ikke skaber misforståelser nedenfor. De tre termer er substantiv, nominalgruppe og nominalisering. I overensstemmelse med Halliday (1977) kan forholdet mellem de tre termer betragtes som følger:

The noun is the class of words (including compounds) that name classes of things; centrally concrete objects and persons, but also abstractions, processes, relations, states, and attributes: whatever can stand for a pronoun (...). Nominal groups are nouns plus their determiners and other modifiers; while in nominalizations some element other than a noun, a verb perhaps, or a whole clause, has nominal status assigned to it (Halliday 1997, p. 7).

I forhold til de tre termer er det en funktionel pointe, at det i konkret sprogbrug er

...the nominalization for which alternative devices could be found, whereas there is ordinarily no alternative to the use of a simple common noun like *cat* or *carburettor*, except not to talk about cats and carburettors at all (ibid., p. 7, orig. kursivering).

Denne funktionelle pointe er afgørende for, at vi kan betragte en nominalisering som en inkongruent leksikogrammatisk størrelse. Således er det netop, fordi man kunne have realiseret en betydning uden at anvende en nominalisering, at denne kan betragtes som en inkongruent sproglig variant til en mere kongruent realisering – og dermed som leksikogrammatisk basis for metaforisk sprogbrug.

¹⁹⁷ Dette er også i overensstemmelse med tesen om ”lexis as most delicate grammar” (jf. Hasan 1996, kap. 4) og Hallidays og Matthiessens pointe om, at ”lexical domains are in fact more delicate elaborations of grammatical ones” (Halliday og Matthiessen 1999, p. 234).

¹⁹⁸ Jf. afsnit 5.4.2.

På dansk kan nominalisering formalt på det leksikogrammatiske stratum foregå i to grader, nemlig (i) hvor verbalet i en sætning transformeres til en adjektivisk nominalisering og (ii) hvor verbalet i en sætning transformeres til en substantivisk nominalisering. I forbindelse med denne formale mekanisme, hvorved en sætnings verballed nominaliseres, sker der også en omgruppering af sætningens øvrige konstituentter, idet disse enten forsvinder eller fungerer på gruppe-/ fraserang.

Den substantiviske nominalisering er den mest vidtgående af de to typer og betegner endepunktet for en nominalisering, hvortil den adjektiviske nominalisering fungerer som en mellemgrad mellem verbet og den substantiviske nominalisering. Denne tanke er tidligere eksemplificeret ved hjælp af metaforiseringskontinuumet i Fig. 5-11, og for at rekapitulere er denne figur nedenfor modificeret og gengivet som nominaliseringskontinuumet i Fig. 7-12¹⁹⁹.

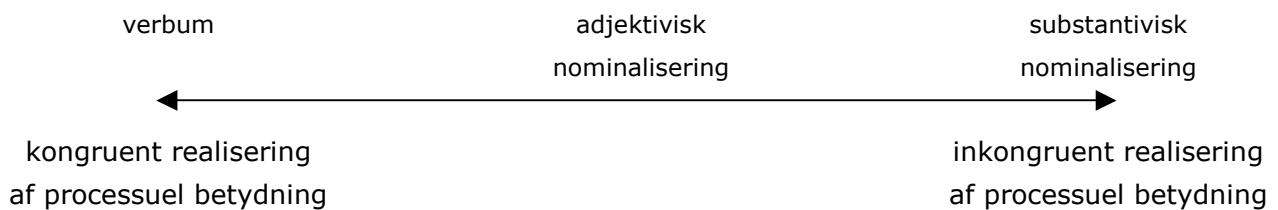

Fig. 7-12: Nominaliseringskontinuum

De adjektiviske og de substantiviske nominaliseringer af verber findes i dansk med de suffikser, som er angivet nedenfor i Skema 7-3 (jf. Diderichsen 1957, Burcharth 1988 og Jacobsen og Skyum-Nielsen 1996).

SUFFIKS	TILFÆLDE		NOMINALISERING		HOVEDTYPE AF NOMINALISERING
	Verbum	Sætning/ gruppe med nominalisering	Ordform	Numerus	
-ende	<i>afgøre</i>	<i>Det afgørende sekund</i>	participial-adjektiv (præsens participium)	singularis	adjektivisk nominalisering
		<i>De afgørende sekunder</i>		pluralis	
-t	<i>pudse</i> <i>ankomme</i> <i>spise</i>	<i>Et pudset vindue</i> <i>Et ankommet tog</i> <i>Et spist måltid</i>	participial-adjektiv (perfektum participium)	singularis	
-ede	<i>åbne</i>	<i>Den åbnede butik</i>		pluralis	
	<i>pudse</i>	<i>De pudsede vinduer</i>		singularis	
-ne	<i>ankomme</i>	<i>De ankomne tog</i>		pluralis	
		<i>Den ankomne mand</i>		singularis	
-te	<i>spise</i>	<i>De spiste måltider</i>		pluralis	
	<i>tilberede</i>	<i>Det tilberedte måltid</i>	singularis		

¹⁹⁹ Sammenhængen i Fig. 7-12 er også påpeget af Halliday (se fx Halliday 1996c, p. 211).

-som	<i>opfinde</i>	<i>En opfindsom mand</i>	verbal- adjektiv	singularis		
		<i>De opfindsomme mænd</i>		pluralis		
-bar	<i>straffe</i>	<i>En strafbar handling</i>		singularis		
		<i>De strafbare handlinger</i>		pluralis		
-vorn	<i>vakler</i>	<i>En vakkelvorn stol</i>		singularis		
		<i>De vakkelvorne stole</i>		pluralis		
-(e)lig	<i>overkomme</i>	<i>En overkommelig opgave</i>		singularis		
		<i>De overkommelige opgaver</i>		pluralis		
-en	<i>opstige</i>	<i>Peters opstigen på bjerget sker ved solopgang</i>		substantive- ret infinitiv		substantivisk nominalisering
-else	<i>begrave</i>	<i>Begravelsen finder sted i morgen</i>		verbal- substantiv		
-(n)ing	<i>vurdere</i>	<i>Vurderingen er urimelig</i>				
-sion	<i>kollidere</i>	<i>Kollisionen skete om natten</i>				
-ation	<i>eksaminere</i>	<i>Eksaminationen forløb uden problemer</i>				
-sel	<i>køre</i>	<i>Fælleskørsel bedrer miljøet</i>				

Skema 7-3: Suffikser i nominaliseringer i dansk

Skemaet ovenfor viser forskellige leksikogrammatiske karakteristika for nominaliseringer i dansk, som her kort skal uddybes²⁰⁰:

- Både de adjektiviske og de substantiviske nominaliseringer afledes af verbaler, hvor afledningen for de adjektiviske nominaliseringer tager form af hhv. (i) participialadjektiver, (ii) verbaladjektiver og (iii) afledte adjektiver, mens afledningen for substantiviske nominaliseringer tager form af (iv) substantiverede infinitiver eller (v) verbalsubstantiver.
- Participialadjektiver (ad (i)) findes i dansk både i formerne præsens participium og perfektum participium.
 - Tilfælde af procesmetaforer i form af præsens participier er *blomstrende* (af *blomstre*), *syngende* (af *syng*), *overraskende* (af *overraske*), *blinkende* (af *blink*), *studerende* (af *studere*), *smilende* (af *smile*) og *kogende* (af *koge*). Suffikset *-ende* er det samme, hvad enten den adjektiviske nominalisering i

²⁰⁰ Alle de eksemplariske tilfælde i denne uddybning er hentet fra VISL's danske korpus.

form af præsens participiet fungerer sammen med en substantivisk Kerne i singularis eller pluralis.

- Tilfælde af procesmetaforer i form af perfektum participier er *klippede/klippet* (af *klippe*), *reparerede/ repareret* (af *reparere*), *vedtagne/ vedtaget* (af *vedtage*), *gemte/ gemt* (af *gemme*), *læste/ læst* (af *læse*). Som eksemplerne viser, varierer suffikserne, når den adjektiviske nominalisering i form af perfektum participiet fungerer sammen med en substantivisk Kerne i enten singularis eller pluralis.
- Verbaladjektiver (ad (ii)) findes i dansk med fire forskellige suffikser, nemlig *-som*, *-bar*, *-vorn* og *-(e)lig*.
 - Tilfælde af procesmetaforer i form af verbaladjektiver med suffikset *-som* er *frygtsom* (af *frygte*), *hjælpsom* (af *hjælpe*), *beslutsom* (af *beslutte*), *smitsom* (af *smitte*), *arbejdsom* (af *arbejde*) og *skyndsom* (af *skynde*).
 - Tilfælde af procesmetaforer i form af verbaladjektiver med suffikset *-bar* er *strafbar* (af *straffe*), *holdbar* (af *holde*), *smeltbar* (af *smelte*), *daterbar* (af *datere*), *identificerbar* (af *identificere*), *kostbar* (af *koste*) og *administrerbar* (af *administrere*).
 - Tilfælde af procesmetaforer i form af verbaladjektiver med suffikset *-vorn* er *vrøvlevorn* (af *vrøvle*) og *sludrevorn* (af *sludre*).
 - Tilfælde af procesmetaforer i form af verbaladjektiver med suffikset *-(e)lig* er *hånlige* (af *håne*), *tålelige* (af *tåle*), *oprindelige* (af *oprinde*), *begribelige* (af *begribe*) og *oprettelige* (af *oprette*).
- Tilfælde af procesmetaforer i form af substantiverede infinitiver (ad. (iv)) findes i dansk med suffikset *-en* som i *spisen* (af *spise*), *løben* (af *løbe*), *giften* (*sig*) (af *gifte sig*), *bekræften* (af *bekræfte*) og *tænken* (af *tænke*).
- Verbalsubstantiver (ad (v)) findes i dansk med en række forskellige suffikser, nemlig *-else*, *-(n)ing*, *-sion*, *-ation* og *-sel*.
 - Tilfælde af procesmetaforer i form af verbalsubstantiver med suffikset *-else* er *fornemmelse* (af *fornemme*), *bevægelse* (af *bevæge*), *velsignelse* (af *velsigne*), *meddelelse* (af *meddele*), *oplevelse* (af *opleve*), *modtagelse* (af *modtage*), *forståelse* (af *forstå*) og *beskyttelse* (af *beskytte*).

- Tilfælde af procesmetaforer i form af verbalsubstantiver med suffikset –(n)ing er *blanding* (af *blande*), *skabning* (af *skabe*), *beundring* (af *beundre*), *betaling* (af *betale*), *udgravning* (af *udgrave*), *underholdning* (af *underholde*), *forveksling* (af *forveksle*) og *ytring* (*ytre*).
- Tilfælde af procesmetaforer i form af verbalsubstantiver med suffikset –sion er *diskussion* (af *diskutere*), *revision* (af *revidere*), *eksplosion* (af *eksplodere*), *konklusion* (af *konkludere*) og *invasion* (af *invadere*).
- Tilfælde af procesmetaforer i form af verbalsubstantiver med suffikset –ation er *koncentration* (af *koncentrere*), *navigation* (af *navigere*), *information* (af *informere*), *installation* (af *installere*), *invitation* (af *invitere*), *reparation* (af *reparere*), *frustration* (af *frustrere*) og *demonstration* (af *demonstrere*).
- Tilfælde af procesmetaforer i form af verbalsubstantiver med suffikset –sel er *opførsel* (af *opføre*), *længsel* (af *længes*), *advarsel* (af *advare*), *glemsel* (af *glemme*), *overførsel* (af *overføre*) og *fødsel* (af *føde*).

Skema 7-3 viser alene forskelligt om de formale karakteristika for adjektiviske og substantiviske nominaliseringer. Derimod viser skemaet ikke, hvilke funktioner i sætningen/ gruppen, de forskellige typer af nominaliseringer kan udfylde. Dette skal ganske kort behandles her.

De adjektiviske nominaliseringer kan på sætningsrang fungere som *Attribut* i *Relationel*>*Attributive Processer*, fx i *Sagen er afsluttet*, eller de kan (jf. Halliday 1996c, p. 209, Halliday og Matthiessen 1999, p. 247, og Andersen et al. 2001, p. 207) på grupperang fungere i nominalgruppen som en af tre typer af gruppekonstituenten, nemlig som enten *Vurderer*, fx i *En uforskammet bemærkning*, *Beskriver*, fx i *Den kommende fodboldsæson*, eller *Klassifikator*, fx i *En afsluttet sag*.

De substantiviske nominaliseringer fungerer på sætningsrang typisk som *Participant*, fx i *Bemærkningen sårer mig*, samtidig med, at de på grupperang fungerer som *Ting* (som er *Kernen* i enhver nominal *Participant*), fx i *En sårende bemærkning*. I forbindelse med *Præpositionalfraser* (på sætningsrang ofte fungerende som *Cirkumstantialer*) kan substantiviske nominaliseringer fungere som *Styrelse*, fx i *Vi kørte til begravelse*.

Som allerede indikeret er beskrivelsen af procesmetaforer indtil nu primært vinklet ud fra formale kriterier – det har med andre ord snarere været en beskrivelse af nominaliseringer i dansk, end det har været en egentlig beskrivelse af procesmetaforen med dennes såvel semantiske som leksikogrammatiske karakteristika. Dette er gjort bevidst for at tilvejebringe et hurtigt signalement af, hvad

den (formelt) leksikogrammatisk basis for procesmetaforer er – altså give et overblik over de mange typer af nominaliseringer i dansk samt disses suffikser.

Mit sigte med dette afsnit 7.1.2 om procesmetaforen i dansk er imidlertid ikke at give en traditionel grammatisk indføring i nominaliseringer (altså at blive på det leksikogrammatisk stratum), men derimod at give en demonstration af, hvorledes det samlede og stratificerede systemisk funktionelle begrebsapparat kan anvendes til at beskrive denne type sprogligt tilfælde. Af denne grund vil jeg fra nu brede perspektivet ud og tage udgangspunkt i en bredere og nødvendig tværstratal beskrivelse af procesmetaforen, end den vi nåede ovenfor med den leksikogrammatisk motiverede gennemgang af nominaliseringer i dansk.

Først og fremmest er det væsentligt at påpege, at ikke alle nominaliseringer i dansk danner metaforisk sprogbrug. Med andre ord er det ikke alle funktioner formet af nominaliseringer, der kan betragtes som inkongruente realiseringer af figurativ og processuel betydning, sådan som det ellers umiddelbart kunne opfattes ud fra Hallidays pointe i citatet på side 335. I dansk har vi således en type af sprogbrug, som nok finder sin form i nominaliseringen, men som ikke fungerer som en leksikogrammatisk metafor. Det er den døde metafor. Denne type af sprogbrug vender jeg tilbage til i kapitel 8. For nærværende vil jeg fokusere på de nominaliseringer, der er i stand til at danne leksikogrammatisk metaforer – jeg vil altså fokusere på sprogbrug af typen procesmetafor.

I bevægelsen med at brede beskrivelsen af nominaliseringer ud, så den bliver en beskrivelse af procesmetaforen, kan vi tage udgangspunkt i Hallidays og Matthiessens opfattelse af den ideationelle semantik og dennes relation til leksikogrammatikken. Som tidligere anført²⁰¹ kan alle fænomener semantisk organiseres i sekvenser, der er serier af relaterede figurer, som igen er processuelle repræsentationer af menneskelig erfaring. I den figurative konfiguration af menneskelig erfaring indgår en række elementer, der er den mindste semantiske enhed. Samtidig er det sådan, at mens enkelte sætningskonstituenten typisk realiserer elementer, realiserer sætninger figurer. Sætningskomplekser realiserer sekvenser.

I forbindelse med procesmetaforen er særligt sammenhænge figur til sætning og element til konstituent interessante, idet disse sammenhænge nedbrydes, når procesmetaforen opstår. Således sker der i forbindelse med både substantiviske og adjektiviske nominaliseringer det, at en eller anden begivenhed (en figur) ikke realiseres af en sætning, men får status af et element, der realiseres af enten en sætningskonstituent (Attribut eller en anden Participant) eller af en gruppekonstituent (Vurderer, Beskriver, Klassifikator eller Ting). Den figurative betydning forklædes således som element-betydning. Den elementbetydning, som figuren antager skikkelse af, er i forbindelse med en substantivisk nominalisering en genstand og i forbindelse med en adjektivisk nominalisering en kvalitet.

²⁰¹ Jf. afsnit 4.2.1 og 5.3.1.

I forlængelse af ovenstående kan vi udlede de sammenhænge i det ideationelle stratale tværsnit, som er anført i Fig. 7-13 nedenfor.

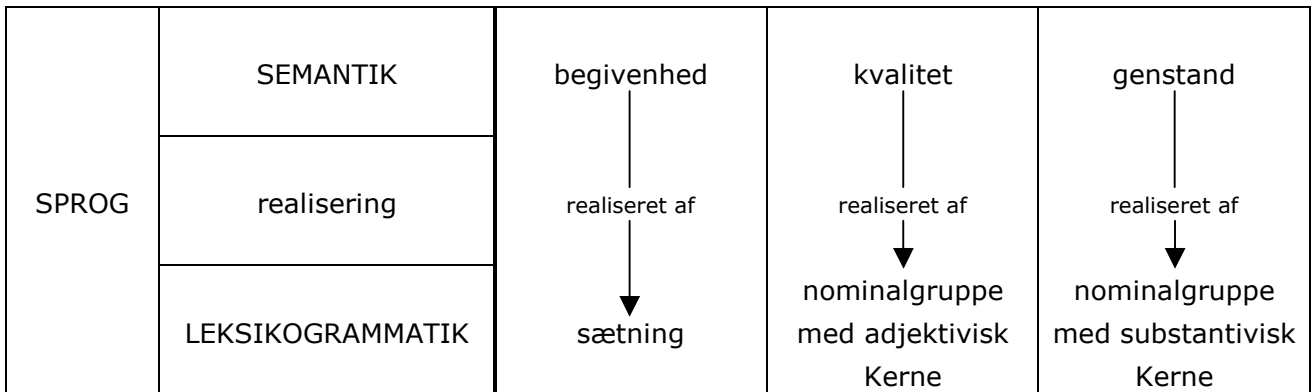

Fig. 7-13: Kongruente sammenhænge i det ideationelle stratale tværsnit

Fig. 7-13 illustrerer, at (i) sætningen (hvis omdrejningspunkt er en Proces) er en kongruent realisering af en begivenhed, (ii) nominalgruppen med adjektivisk Kerne er en kongruent realisering af en kvalitet, og (iii) og nominalgruppen med substantivisk Kerne er en kongruent realisering af en genstand.

Bryder vi med disse kongruente sammenhænge, opstår den leksikogrammatisk metafor. I forhold til nærværende afsnit om procesmetaforen, så opstår den leksikogrammatisk metafor, når begivenheden optræder som en kvalitet eller en genstand. Altså en situation som i nedenstående Fig. 7-14.

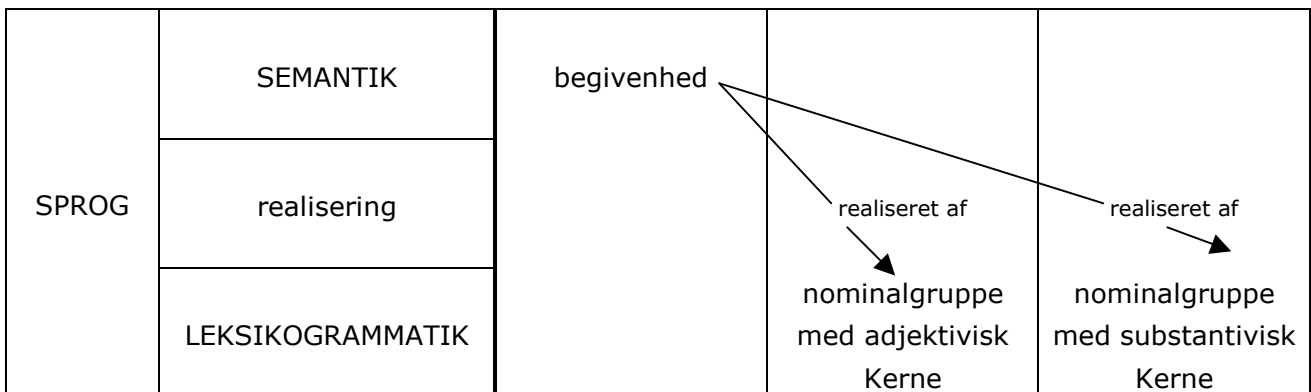
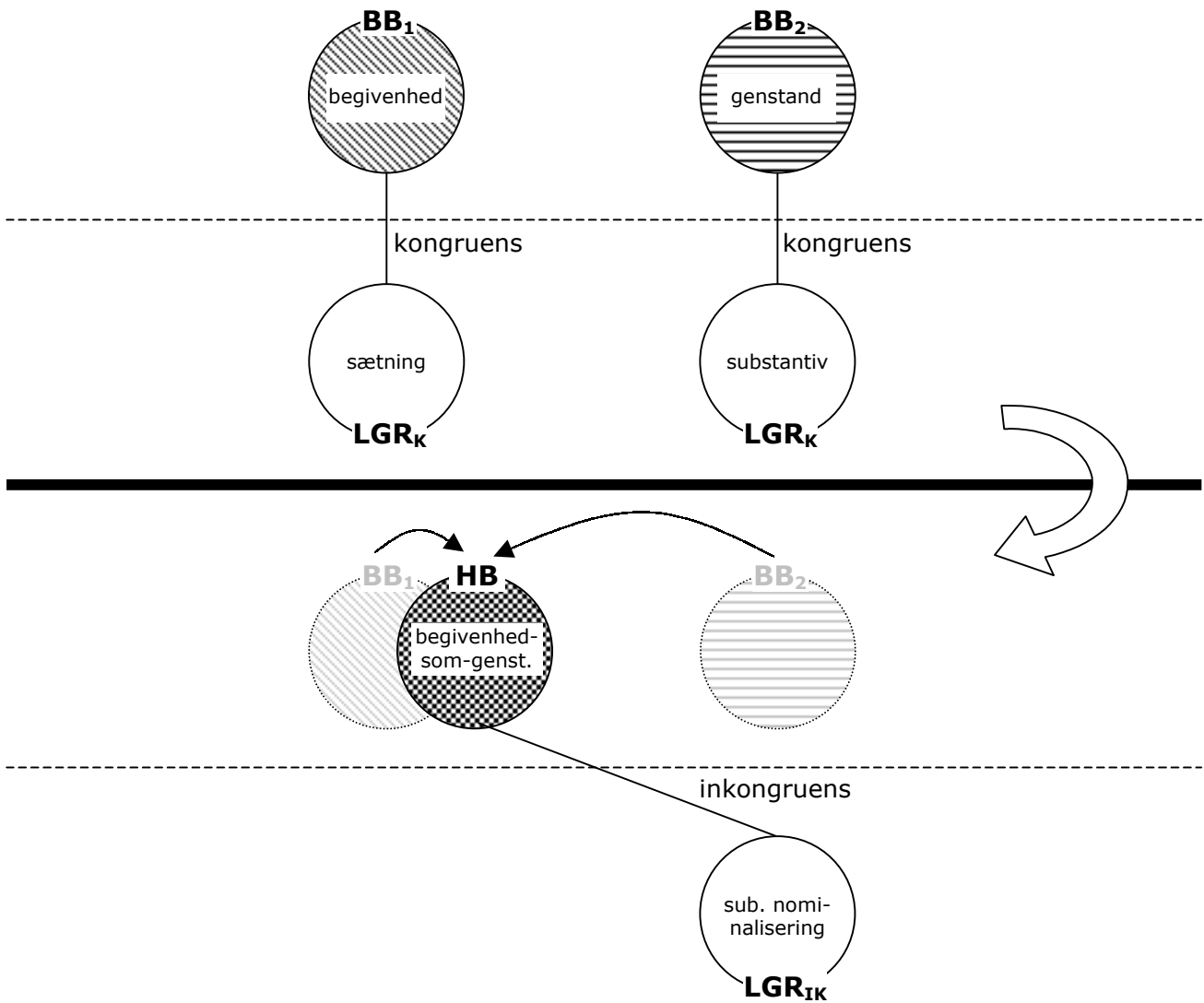

Fig. 7-14: Inkongruente sammenhænge i det ideationelle stratale tværsnit

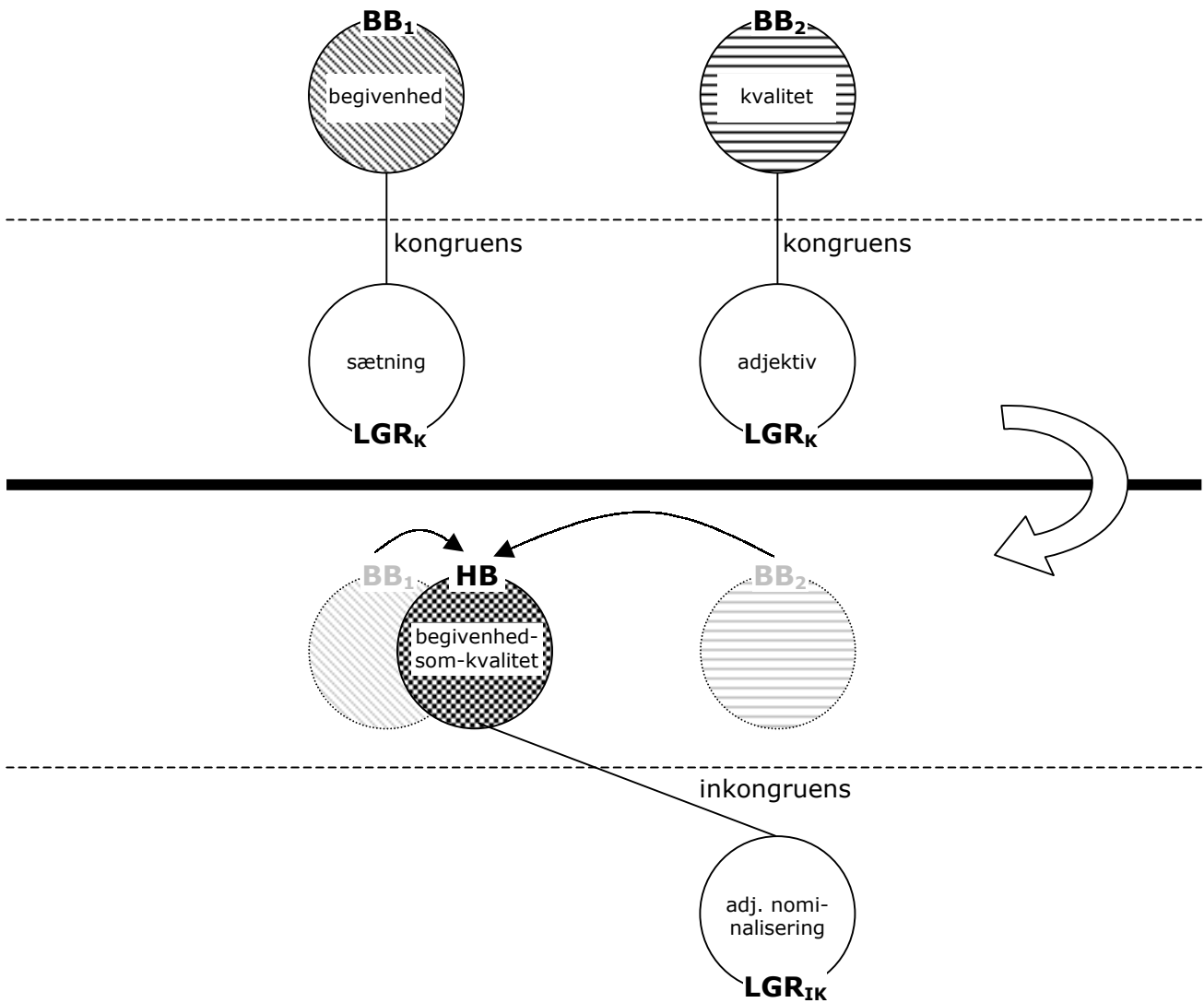
Typen af metafor, som opstår ud fra den substantiviske nominalisering, kan vi benævne begivenhed-som-genstand, og denne type af procesmetafor kan skitseres som i Fig. 7-15 på næste side.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-15: Begivenhed-som-genstand

Typen af metafor, som opstår ud fra den adjektiviske nominalisering, kan vi benævne begivenhed-som-kvalitet, og denne type af procesmetafor kan skitseres som i Fig. 7-16 på næste side.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-16: Begivenhed-som-kvalitet

I det følgende vil jeg uddybende gennemgå de to typer af procesmetaforer i dansk; først begivenhed-som-genstand²⁰², dernæst begivenhed-som-kvalitet²⁰³.

Begivenhed-som-genstand

Når jeg begynder med begivenhed-som-genstand og altså den metaforiske sprogbrug, der opstår ud fra den substantiviske nominalisering, skyldes det, at denne kan betragtes som endepunktet for den

²⁰² Denne metafertype svarer til type 2i hos Halliday og Matthiessen (1999, p. 246).

²⁰³ Denne metafertype svarer til type 5i hos Halliday og Matthiessen (ibid., p. 246).

procesmetaforiske mekanisme²⁰⁴. Med den substantiviske nominalisering er vi nemlig formalt så langt fra den kongruente realisering af processuel betydning, som vi kan komme.

Grundlæggende sker der i begivenhed-som-genstandsmetaforen det, at en begivenhed qua forklædningen som genstand og herunder realiseringen som nominal enhed præsenteres, som var den et objekt i verden.

Tilfælde af, hvorledes figurative betydninger kan metaforiseres, så de bagvedliggende begivenheder fremstår som genstande, findes i følgende sætning²⁰⁵:

1: *Det indebærer en massiv indsats til opsporing og fjernelse af terroristernes tilholdssteder, det finansielle netværk, sammenhængen med andre internationale kriminelle handlinger, som menneskesmugling, narko og anden kriminalitet.*

Tilfælde 1 demonstrerer en række væsentlige effekter af substantivisk nominalisering, nemlig:

- (i) At den substantiviske nominalisering giver mulighed for at pakke en hel række af begivenheder i samme sætning. De substantiviske nominaliseringer giver med andre ord mulighed for at indlejre og underordne et i princippet uendeligt antal processuelle betydninger (: figurer) under en overordnet processuel betydning (: figur). I ovenstående tilfælde er *opsporing, fjernelse, handlinger* og *menneskesmugling* alle underordnet *indebærer*.
- (ii) At den substantiviske nominalisering giver mulighed for ganske vidtrækkende at klassificere processuel betydning eksperientielt. Alle nominalgruppens funktioner kan komme i spil i forbindelse med en substantivisk nominalisering, så i stedet for blot at kunne modificere den processuelle betydning interpersonelt gennem tilskrivning af temporalitet og modalitet i den finitte verbale Proces eller eksperientielt gennem et Cirkumstantiale, kan den processuelle betydning i den substantiviske nominalisering modificeres med alle nominalgruppens ressourcer. Og disse er mange. Som Halliday og Matthiessen påpeger, er nominalgruppen leksikogrammatikkens

...way of constructing taxonomies of things: grouping them into classes, assigning properties to them, quantifying them and then uniquely identifying any individual thing, or any number, set or class of things (Halliday og Matthiessen 1999, p. 265).

I ovenstående tilfælde 1 ses denne mekanisme i forbindelse med *handlinger* (Tingen i nominalgruppen), der er præciseret som både *internationale* (Beskriver) og *kriminelle* (Klassifikator). Yderligere findes mekanismen i en afart i forbindelse med *smugling*, som gennem tilføjelsen af et substantiv er klassificeret som *menneskesmugling*.

²⁰⁴ Jf. Fig. 7-12.

²⁰⁵ Sætningen er segmenteret i eksperientielle sætningskonstituentter som tilfælde 66 i afsnit 7.1.1.

- (iii) At den substantiviske nominalisering i langt højere grad skjuler, når afsender udelader en participant i begivenheden, end det ville være tilfældet, hvis begivenheden blev realiseret af en sætning. Agensstrygning er således en ofte set mekanisme, når en begivenhed realiseres af en funktion formet af en substantivisk nominalisering. I ovenstående tilfælde gives ingen information om, hvem der skal foretage sig alle disse handlinger for at komme terrorisme til livs – og det forekommer slet ikke som en mangel, første gang tilfældet høres/ læses.
- (iv) At den substantiviske nominalisering gør begivenheder/ processer faste og håndgribelige. I det anførte tilfælde 1 præsenteres følgende begivenheder som objekter: *opsparing, fjernelse, handlinger og menneskesmugling*. Disse er alle metaforiseret og dermed tingsliggjort således, at den egentlige processuelle dynamik er afløst af en statik. Dette bevirker, at de forskellige processuelle betydninger bliver mere overskuelige og dermed lettere at have med at gøre.

Af ovenstående fire effekter af substantivisk nominalisering er de to første overvejende leksikogrammatisk mekanismer, mens de to sidste væsentligst er kommunikative kvaliteter. De leksikogrammatisk mekanismer beskriver jeg mere indgående senere, her vil jeg først eksemplificere de kommunikative kvaliteter endnu engang. Dette vil jeg gøre med en kort tolkning af nedenstående tilfælde, som er hentet fra en semesterplan under overskriften *Aktivitet for april*:

2: *Beskrivelse af register (optællinger, mv.) og på baggrund af registerbeskrivelsen forfatning af et bud på en tekst inden for registret.*

I tilfælde 2 er den agerende participant udeladt (jf. (iii)). Fra konteksten ved vi, at det er de studerende, der skal udføre de (understregede) begivenheder, som i tilfældet er nominaliserede, men det fremgår ikke af teksten. Formuleringen har dermed den effekt, at den kun i ringe grad inddrager de studerende, altså modtageren, samtidig med, at tonen i teksten, hvad angår magtdistance, er neutral. Skulle man eksplicitere de agerende participanter – og dermed modtagerne af teksten – ville udpakningen medføre en mere bydende tone, idet formuleringer som de følgende ville være nødvendige: *Du skal beskrive..., Du skal tælle op..., Du skal forfatte...* En direkte modtagerinddragende tekst med (næsten) samme betydning har altså den effekt, at magtdistancen bliver forrykket i afsenders (underviserens) favør.

De substantiviske nominaliseringer i tilfælde 2 influerer ikke alene på graden af modtagerinddragelse og dermed magt, de gør også begivenhederne håndgribelige (jf. (iv)). Således fremstår begivenheder som at beskrive et register, at tælle op og at forfatte en tekst ikke som dynamiske processer, men som genstande. Genstande (som i sagens natur har grænser mellem sig selv og omverdenen) er lettere at overskue end processer (som ikke nødvendigvis har et tydeligt start- og slutpunkt). En effekt af de substantiviske nominaliseringer i tilfælde 2 er således, at der er sket en kompleksitetsreduktion for modtageren.

Den type procesmetafor, som den substantiviske nominalisering realiserer, findes som indikeret i Skema 7-3 med to forskellige ordformer, nemlig hhv. den substantiverede infinitiv og verbalsubstantivet. Dette er interessant set gennem den trinokulære vinkel fra neden og væsentligt at være bevidst om for at kunne identificere substantiviske nominaliseringer, men det spiller kun en yderst beskedne rolle, når det ses fra siden – nemlig den, at hvor verbalsubstantivet kan stå alene som Ting i en nominalgruppe, så kræver den substantiverede infinitiv (som også fungerer som Ting) en Bestemmer. Således er de systemiske omgivelser på både sætnings- og grupperang de (næsten) samme for begge ordformer. Og fra oven spiller ordformerne også kun en ganske lille rolle, nemlig i forbindelse med den antagelse, at betydningen af den substantiverede infinitiv er tættere på sin processuelle oprindelse, end verbalsubstantivets betydning er.²⁰⁶

I den følgende gennemgang af begivenhed-som-genstandsmetaforen vil jeg ikke skelne mellem de to ordformer, den substantiviske nominalisering kan antage. Dette skyldes, at min beskrivelse helt overvejende fokuserer på de leksikogrammatisk funktioner (fra siden-vinklen) og de betydninger (fra oven-vinklen), den substantiviske nominalisering realiserer, og ikke på formen (fra neden-vinklen) af denne.

Som indikeret med ovenstående beskrivelser af tilfældene 1 og 2 er substantiviske nominaliseringer

a structure in which the syntactic resources of the nominal group are utilized in order to try to accommodate the semantics of an event (Fawcett 2002, p. 10).

I forlængelse heraf følger, at det essentielle karakteristikum for den substantiviske nominalisering – idet den realiserer en begivenhed-som-genstandsmetafor – er, at Kernen i den nominalgruppe, den udgør, udfyldes af en nominalisering, som er eksperientielt semantisk ækvivalent med (leksikken i) den verbale Proces (i Prædikator), som ville have været anvendt, hvis begivenheden var blevet realiseret af en sætning.²⁰⁷

Metodikken i beskrivelsen af en begivenhed-som-genstandsmetafor bliver som en konsekvens af ovenstående som følger:

- Begivenhed-som-genstandsmetaforen omskrives og afmetaforiseres, så betydningen i den realiseres kongruent. Det betragtes (jf. ovenstående) som en kongruent realisering, når den processuelle betydning realiseret i den substantiviske nominalisering flyttes til sætningens Prædikator.
- De to sproglige tilfælde – den oprindelige metafor og omskrivningen heraf – sammenholdes i en dobbeltanalyse. I analysen af den oprindelige metafor fokuseres der primært på en seg-

²⁰⁶ Se også Fig. 7-12.

²⁰⁷ De to realiseringer er på denne måde ”agnate” i relation til Gleasons opfattelse af ”agnation”, som han definerer som konstruktioner, der har “the same major vocabulary items”, men som har ”different structures” (Gleason 1965).

mentering i gruppekonstituent, mens der i analysen af den kongruente omskrivning fokuseres på en segmentering i (både interpersonelle og eksperientielle) sætningskonstituent.

Metodikken kan illustreres med nedenstående to metaforiske tilfælde. I tilfælde 3 fungerer den substantiviske nominalisering på sætningsrang som Participant og på grupperang som Ting i et nominalgruppekompleks. I tilfælde 4 fungerer den substantiviske nominalisering på sætningsrang som del af et Cirkumstantiale og på grupperang som Styrelse i en Præpositionalfrase. Mellem de to tilfælde eksisterer der yderligere den forskel, at mens den kongruente omskrivning af 3 ikke ændrer ved sætningskompleksiteten, så ser vi ved 4 en ændring fra sætning til sætningskompleks.

Tilfælde 3 er fra en manual for et komfur og lyder: *Opstilling af komfuret skal foretages af en fagmand*. En kongruent omskrivning af dette er: *En fagmand skal opstille komfuret*, og en dobbeltanalyse forløber som følger:

<i>Opstilling</i>	<i>af komfuret</i>	<i>skal</i>	<i>foretages</i>	<i>af en fagmand</i>
K		F	P	A>Part
Mål			Materiel>handling>dispositiv	Aktør
Ting	Kvalifikator			
<i>En fagmand</i>		<i>skal</i>	<i>opstille</i>	<i>komfuret</i>
S		F	P	K
Aktør			Materiel>handling>dispositiv	Mål

Tilfælde 4 stammer fra en brugsanvisning for en elektronisk personvægt og lyder: *Ved vejning skal De stå helt stille på vægten*. En kongruent omskrivning af dette er: *Når De vejer Dem, skal De stå helt stille på vægten*, og en dobbeltanalyse forløber som følger:

<i>Ved</i>	<i>vejning</i>	<i>skal</i>	<i>De</i>	<i>stå</i>	<i>helt stille</i>	<i>på vægten</i>		
A>Cirk		F	S	P	A>Cirk	A>Cirk		
Tidspunkt			Aktør	Materiel>hændelse>adfærd	Kvalitet	Sted		
Præpositional	Styrelse							
<i>Når</i>	<i>De</i>	<i>vejer</i>	<i>Dem,</i>	<i>skal</i>	<i>De</i>	<i>stå</i>	<i>helt stille</i>	<i>på vægten</i>
	S	F/P	K	F	S	P	A>Cirk	A>Cirk
Sub	Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Mål		Aktør	Materiel>hændelse>adfærd	Kvalitet	Sted

Resultatet af den viste metodik er, at det er sammenligneligt, hvorledes nominalgruppens konstituent på grupperang ækvivalerer med sætningens konstituent på sætningsrang.

For at demonstrere metodikken yderligere, vil jeg nu arbejde i den modsatte retning, altså foretage en procesmetaforisk indpakning frem for en udpakning²⁰⁸. Udgangspunktet er følgende kongruente sætning, som var at finde på Politikens forside d. 7. marts 2001:

5: *Klaus Riskær selv er i al diskretion flyttet til London for at drive nye forretninger.*

Segmenteringen i konstituenter på sætningsrang af denne sætning er som følger:

<i>Klaus Riskær selv</i>	<i>er</i>	<i>i al diskretion</i>	<i>flyttet</i>	<i>til London</i>	<i>for at drive nye forretninger</i>
S	F	A>Cirk	P	A>Cirk	A>Cirk
Aktør		Kvalitet	Materiel>hændelse>adfærd	Distance	Formål
Thema	Rhema				

Det er tydeligt, at tilfælde 5 er kongruent, idet begivenheden bag den realiseres som en sætning, hvori processen realiseres af Proces/ Prædikator. Metaforiske pakninger af begivenheden er givet med følgende varianter:

6: *Klaus Riskærs diskrete flytning til London for at drive nye forretninger...*

7: *Klaus Riskærs diskrete flytten til London for at drive nye forretninger...*

8: *Den diskrete flytning til London for at drive nye forretninger...*

9: *Den diskrete flytten til London for at drive nye forretninger...*

10: *Flytningen til London for at drive nye forretninger...*

11: *Flytningen til London...*

12: *Flytningen...*

Visse af ovenstående varianter er mere sandsynlige end andre, men det er for alle muligt at finde en passende kontekst, hvorfor de alle er funktionelle og deres grammatikalitet i orden. I det følgende vil jeg tage hver enkel variant under behandling.

Sammenligner vi segmenteringen af 5 med en segmentering af 6 (og 7), får vi følgende:

²⁰⁸ Når jeg her vælger at pakke en kongruent realisering ind (ved at foretage en nominalisering) frem for at pakke en begivenhed-som-genstandsmetafor ud, hænger det sammen med, at disse metaforer (som også påpeget ovenfor) ofte indgår som underordnede propositioner i en overordnet proposition (dette ses også i tilfælde 4). I den videre fremstilling af begivenhed-som-genstandsmetaforens karakteristika er det mere overskueligt at arbejde med en enkelt proposition (altså en enkelt figurativ/ processuel betydning) end med flere sammenhængende propositioner (figurative/ processuelle betydninger). Dette kan jeg netop gøre ved at pakke ind frem for at pakke ud, hvorfor valget.

<i>Klaus Riskær selv</i>	<i>er</i>	<i>i al diskretion</i>	<i>flyttet</i>	<i>til London</i>	<i>for at drive nye forretninger</i>
S	F	A>Cirk	P	A>Cirk	A>Cirk
Aktør		Kvalitet	Materiel>hændelse>adfærd	Distance	Formål
<i>Klaus Riskærs</i>		<i>diskrete</i>	<i>flytning (flytten)</i>	<i>til London</i>	<i>for at drive nye forretninger</i>
Bestemmer		Beskriver ²⁰⁹	Ting	Kvalifikator	Kvalifikator

Først og fremmest er det i analysen tydeligt, at den processuelle betydning, som i 5 realiseredes af Processen, i 6 (og 7) er realiseret af nominalgruppens Ting. Der er altså sket et ordklasseskift fra verbum til substantiv, hvilket jo også er selve essensen af den substantiviske nominalisering.

Nominaliseringen har en række følgevirkninger på resten af sætningens (5) konstituentter. Vi ser, at ikke alene Processen, men også både Kvalitetscirkumstantialet *i al diskretion* og Aktøren *Klaus Riskær selv* er blevet pakket ind i nominalgruppen og fungerer som hhv. Beskriveren *diskrete* og Bestemmeren *Klaus Riskærs*. At Aktøren på denne vis er blevet Bestemmer, betyder samtidig, at vi i nominaliseringen ikke alene holder os til den oprindelige betydning, men også tilføjer ny: Der er kommet en possessiv betydning i spil (i form af morfemet *-s*). Det er ikke noget særkende for nærværende metaforiske pakning, at det netop er den humane Aktør *Klaus Riskær*, der bliver 'possessor' af sine egne handlinger. Det er en ganske typisk leksikogrammatisk måde at organisere vores erfaring på i dansk – og det hænger sammen med, at vi i vores kultur betragter mennesker som prototypiske besiddere.

Distancecirkumstantialet *til London* og Formålscirkumstantialet *for at drive nye forretninger* har også fundet plads i nominalgruppen, nemlig som Kvalifikatorer.

Det er yderligere betegnende for ovenstående substantiviske nominalisering, at den fjerner enhver type af interpersonel betydning i sætningen. Således er *Klaus Riskær* i den nominaliserede variant ikke længere det propositionsansvarlige Subjekt, ligesom nominaliseringen hverken rummer temporalitet eller modalitet. Sidstnævnte pointe kommer i nærværende tilfælde direkte til udtryk, idet sætningens Finitum forsvinder i nominaliseringen.

Ovenstående dobbeltanalyse illustrerer endvidere den relative overensstemmelse i topologi, funktion og vægt, der i forbindelse med den substantiviske nominalisering eksisterer mellem sætningen og nominalgruppen for de hhv. sætnings- og gruppekonstituentter, som realiserer den samme betydning – de samme semantiske roller. Således kan vi se, at:

²⁰⁹ Man kan diskutere, hvorvidt *diskrete* er Vurderer eller Beskriver. Jf. Andersen et al. 2001 (p. 206f.) kendetegner en Vurderer afsenders subjektive vurdering af Tingen i nominalgruppen, mens en Beskriver kendetegner en objektiv beskrivelse af Tingen. Idet den analyserede sætning stammer fra en avisartikel, og journalistik bl.a. er karakteriseret ved en tilstræbt objektivitet, har jeg valgt at analysere *diskrete* som Beskriver.

- Den semantiske proces realiseres af den vægtigste konstituent og omdrejningspunkt i både sætningen og gruppen, nemlig af hhv. Prædikator/ Proces og Ting (: *flytning/flytten*).
- Den primært agerende participant, der oftest i sætningen realiseres af Subjekt (: *Klaus Riskær selv*), som typisk er placeret først i sætningen, er placeret først i nominalgruppen, nemlig som Bestemmer (: *Klaus Riskærs*).
- Kvalitetscircumstantialet, som realiserer betydning om måden, processen forløber på, finder sin oplagte pendant i nominalgruppens Beskriver, som betegner, hvordan Tingen er. Også her er der topologisk sammenfald, idet både Kvalitetscircumstantialet (: *i al diskretion*) og Beskrivere (: *diskrete*) er placeret før det processuelle omdrejningspunkt i hhv. sætningen og gruppen.
- De øvrige circumstantialer, der er de eksperientielt betydningstunge af Adjunkterne, er i sætningen typisk placeret sidst (: *til London* og *for at drive nye forretninger*). Således er det også i nominalgruppen, hvor disse betydninger fungerer som Kvalifikatorer (: *til London* og *for at drive nye forretninger*).

I det beskrevne tilfælde har vi intet Komplement, altså ingen participant, som den agerende kan rette sin handling imod. Havde vi haft det, ville det imidlertid ikke have ødelagt den netop præsenterede sammenhæng mellem sætningen og nominalgruppen. Således kan man for at realisere (næsten) samme betydning som i tilfælde 5 forestille sig en sætning som: *Klaus Riskær har i al diskretion flyttet sin folkeregisteradresse til London for at drive forretninger* og en substantivisk nominalisering heraf som *Klaus Riskærs diskrete flytning (flytten) af sin folkeregisteradresse til London for at drive forretninger...*²¹⁰ En dobbeltanalyse af disse realiseringer er som følger:

<i>Klaus Riskær</i>	<i>har</i>	<i>i al diskretion</i>	<i>flyttet</i>	<i>sin folkeregisteradresse</i>	<i>til London</i>	<i>for at drive forretninger</i>
S	F	A>Cirk	P	K	A>Cirk	A>Cirk
Aktør		Kvalitet	Materiel>handling>dispositiv	Mål	Distance	Formål
<i>Klaus Riskærs</i>		<i>diskrete</i>	<i>flytning (flytten)</i>	<i>af sin folkeregisteradresse</i>	<i>til London</i>	<i>for at drive forretninger</i>
Bestemmer	Beskriver		Ting	Kvalifikator	Kvalifikator	Kvalifikator

Analysen genspiller de samme pointer som ovenfor med den ene forskel, at Kvalifikatorerne i nominalgruppen (: *af sin folkeregisteradresse, til London* og *for at drive forretninger*) nu også omfatter Komplementet i sætningen (: *sin folkeregisteradresse*). At Komplementets betydning indgår i

²¹⁰ Den begivenhed, at Klaus Riskær flytter til London, er i tidligere bemeldte forsideartikel af Politiken beskrevet med netop *sin folkeregisteradresse* som Komplement, idet følgende formulering kan læses: *Han flyttede for et par uger siden permanent sin folkeregisteradresse til London.*

Kvalifikatoren harmonerer glimrende med, at begge disse konstituenten er placeret efter hhv. sætningens og nominalgruppens processuelle omdrejningspunkt.

Den anførte sammenhæng i konstituentrækkefølge gælder for den umarkerede²¹¹ struktur af sætningen og nominalgruppen. Det er med andre ord en sammenhæng mellem følgende strukturer:

Sætning: Subjekt[^]Finitum[^]A>Modus[^]Prædikator[^]Komplement[^]A>Cirkumstantiale

Nominalgruppe: Bestemmer[^]Tæller[^]Vurderer[^]Beskriver[^]Klassifikator[^]Ting[^]Kvalifikator

Ligesom det imidlertid er muligt med en markeret sætningsstruktur, er det også muligt at variere rækkefølgen af elementerne i nominalgruppen og inden for denne at 'thematise' et element frem for et andet. Jeg skriver med vilje 'elementerne' og ikke konstituenterne, for konstituentrækkefølgen i nominalgruppen er fast (i modsætning til konstituentrækkefølgen i sætningen). Hvad det er muligt at variere i nominalgruppen er den rækkefølge og dermed de funktioner, de semantiske roller – altså elementerne – optræder i og som. Dette er tydeligt, når vi sammenligner eksempel 6 (7) med 8 (9):

<i>Klaus Riskærs</i>	<i>diskrete</i>	<i>flytning (flytten)</i>	<i>til London for at drive nye forretninger</i>
Bestemmer	Beskriver	Ting	Kvalifikator
<i>Den</i>	<i>diskrete</i>	<i>flytning (flytten)</i>	<i>til London for at drive nye forretninger</i>
Bestemmer	Beskriver	Ting	Kvalifikator

Eksempel 8 (9) illustrerer, at en substantivisk nominalisering giver mulighed for at udelade en række af de elementer, som i sætningen optræder som nødvendige konstituenten. Og dette vel at mærke uden, at det forekommer påfaldende i en kommunikationssituation. Nominalgruppens grammatikalitet og funktionalitet i en kontekst er med andre ord ikke så afhængig af tilstedeværelsen af flere konstituenten, som sætningens grammatikalitet og funktionalitet er. I 8 (9) er det den agerende, altså *Klaus Riskær*, der er udeladt. Udeladelsen af information er yderligere illustreret med eksemplerne 10 til 12:

I 10, *Flytningen til London for at drive nye forretninger...*, er Beskriveren, der specificerer naturen af *Flytningen*, udeladt.

Med 11, *Flytningen til London...*, når vi en så reduceret realisering, at også Kvalifikatoren, der i dette tilfælde specificerer formålet med flytningen, er udeladt.

Endelig er 12, *Flytningen...*, reduceret så meget i forhold til den fulde substantiviske nominalisering, at vi alene har den rene processuelle betydning tilbage.

²¹¹ Se Andersen et al. 2001, p. 189 for en figurativ oversigt over princippet for markering af konstituentrækkefølgen i den danske sætning.

Udviklingen i eksemplerne 10 til 12 viser en typisk tendens i forbindelse med anvendelse af nominaliseringer, nemlig at betydning tabes (jf. Matthiessen 1998b, p. 339). Dette vender jeg tilbage til og uddyber nedenfor i afsnittet 'Effekter af procesmetaforen'.

Hermed er gennemgangen af metodikken til analyse af begivenhed-som-genstandsmetaforen afsluttet. Inden fortsættelsen med begivenhed-som-kvalitetsmetaforen (som realiseres af den adjektiviske nominalisering) vil jeg rekapitulere og yderlige eksemplificere, hvilke funktioner på sætnings-, gruppe/frase- og ordrang den substantiviske nominalisering kan fungere som i dansk:

- På sætningsrang finder vi den substantiviske nominalisering i alle typer af Participanter samt i Cirkumstantialer.
- På gruppe-/fraserang fungerer den substantiviske nominalisering i to omgivelser: i nominalgruppen som Ting og i Præpositionalfrasen som Styrelse. Præpositionalfrasen kan fungere selvstændigt, eller den kan være indlejret i en nominalgruppe, så den fungerer som Kvalifikator i denne. Nedenstående tilfælde illustrerer sidstnævnte. Sammenhængen mellem sætnings- og gruppe-/fraserang er, at mens nominalgruppen realiserer Participanter, realiserer (den ikke-nedrangerede) Præpositionalfrase Cirkumstantialer.

Rang	Tilfælde				
Sætning	<i>Man anvender log p,h-diagrammer</i>	<i>ved <u>bestemmelse af overophedningen</u></i>			
		A>Cirk; Formål			
gruppe/frase		<i>ved</i>	<i><u>bestemmelse</u></i>	<i>af</i>	<i><u>overophedningen</u></i>
		Præpositional	Styrelse		
			<i><u>bestemmelse</u></i>	<i>af</i>	<i><u>overophedningen</u></i>
		Ting	Kvalifikator		
				<i>af</i>	<i><u>overophedningen</u></i>
		Præpositional	Styrelse		

Skemaerne 7-4 og 7-5 på de efterfølgende sider rummer en række tilfælde af substantiviske nominaliseringer (i begivenheds-som-genstandsmetaforer), der viser de ovennævnte leksikogrammatisk muligheder.

Bestemmer	Tæller	Vurderer	Beskriver	Klassifikator	Ting	Kvalifikator
		<i>urimeligt</i>	<i>mangelfulde</i>		<i>angivelser</i>	
					<i>indgåelse</i>	<i>af aftale</i>
<i>en</i>			<i>forsvarlig</i>		<i>vejledning</i>	
					<i>meldingerne</i>	<i>fra Washington</i>
<i>en</i>			<i>omfattende</i>		<i>vurdering</i>	
<i>de</i>				<i>konkrete</i>	<i>vurderinger</i>	
<i>de</i>				<i>følgende</i>	<i>beslutninger</i>	
<i>en</i>	<i>masse</i>				<i>fornemmel-se</i>	<i>for de andre fag</i>
<i>sit</i>					<i>udspring</i>	
		<i>lettere</i>			<i>forbrænding</i>	
<i>de</i>		<i>kraftige</i>			<i>nedskæringer</i>	
	<i>alle</i>			<i>økonomiske</i>	<i>forringelser</i>	
<i>arbejdsgive-rens</i>					<i>tilrettelæg-gelse</i>	<i>af arbejdet</i>
				<i>hormonale</i>	<i>påvirkninger</i>	
<i>en</i>		<i>interesseret</i>			<i>lytten</i>	
<i>denne</i>					<i>snakken</i>	<i>frem og tilbage</i>
<i>hans</i>		<i>uskønne</i>			<i>spisen</i>	<i>med fingre-ne</i>
<i>artens</i>					<i>videreførel-se</i>	
	<i>ingen</i>			<i>miljøpoliti-ske</i>	<i>diskussioner</i>	
<i>Erhvervsli-vets</i>					<i>reaktion</i>	
	<i>adskillige</i>				<i>iagttagelser</i>	<i>af UFO'er</i>

Skema 7-4: Tilfælde af substantiviske nominaliseringer som Ting

	Præpositional	Styrelse		Præpositional	Styrelse
	<i>Ved</i>	<u>alkoholgæringen</u>	<i>decarboxyleres pyrodruesyre</i>	<i>under</i>	<u>indvirkning af carboxylase</u>
<i>Man anvender log p,h-diagrammer</i>	<i>ved</i>	<u>bestemmelse</u>		<i>af</i>	<u>overophedningen</u>
<i>Der bør tages forholdsregler</i>	<i>til</i>	<u>sikring af kompressoren</u>			
	<i>På</i>	<u>Danmarks bekostning</u>	<i>kom England videre</i>		
<i>PostDanmark har udskrevet en konkurrence</i>	<i>om</i>	<u>udformning af et nyt frimærke</u>			
<i>Hun ligner</i>	<i>til</i>	<u>forveksling</u>	<i>sin søster</i>		
<i>To eller flere morfemer danner</i>	<i>i</i>	<u>forening</u>	<i>et ord</i>		

Skema 7-5: Tilfælde af substantiviske nominaliseringer som Styrelse

Begivenhed-som-kvalitet

Grundlæggende sker der i begivenhed-som-kvalitetsmetaforen det, at en begivenhed qua forklædningen som kvalitet og herunder realiseringen som (adjektivisk) nominal enhed præsenteres, som var den en kvalitet/ omstændighed i verden.

Begivenheds-som-kvalitetsmetaforen finder sin realisering i den adjektiviske nominalisering, hvilket nedenstående nominalgrupper er tilfælde af:

de blinkende stjerner

de pligttopfyldende mennesker

de blomstrende blomster

den talende dukke

det forførende fornavn Françoise

I ovenstående tilfælde er de begivenheder, at stjerner blinker, at nogle mennesker opfylder deres pligter, at blomster blomstrer, at en dukke taler, og at et navn forfører, alle konstrueret som kvalitative betydninger og leksikogrammatisk realiseret som adjektiviske nominaliseringer. Effekten af

denne måde at metaforisere begivenheder er, at disse kan pakkes ind og ligesom den substantiviske nominalisering fungerer til at indlejre en række figurative betydninger/ processer under en overordnet proces. I forbindelse med ovenstående tilfælde kunne man således forestille sig, at disse indgik i forskellige sætninger som *Participanter* og derved var placeret omkring den overordnede proces, som *Proces/ Prædikator* realiserer.

I forlængelse heraf følger, at det centrale karakteristika for den adjektiviske nominalisering – når den optræder som en begivenhed-som-kvalitetsmetafor – er, at den realiserer en figur, som ville have været realiseret af en sætning, hvis realiseringen havde været kongruent; særligt fungerer den adjektiviske nominalisering til at realisere den proces, som ville have været realiseret gennem Prædikator, hvis begivenheden var blevet realiseret kongruent af en sætning.

I udpakningen af en begivenhed-som-kvalitetsmetafor er sigtet at eksplicite den figur/ proces, som er blevet forklædt som kvalitet. Metodikken til beskrivelse af begivenhed-som-kvalitetsmetaforen er således analog til metodikken til beskrivelse af begivenhed-som-genstandsmetaforen, nemlig:

- Begivenhed-som-kvalitetsmetaforen omskrives og afmetaforiseres, så betydningen i den realiseres kongruent. Det betragtes som en kongruent realisering, når den processuelle betydning i nominaliseringen flyttes til sætningens Prædikator.
- De to sproglige tilfælde – den oprindelige inkongruente realisering og omskrivningen heraf – sammenholdes i en dobbeltanalyse.

Meknikken i den adjektiviske nominalisering og metodikken til beskrivelse af denne kan illustreres med følgende eksempel, som rummer en triple-analyse²¹²; de to første eksempler er metaforiske, mens det sidste er den ikke-metaforiske omskrivning:

<i>Aktiveringsordningen for arbejdsløse</i>	<i>er</i>	<i>konkurrenceforvridende</i>
S	F/P	A>Part
Bærer	Rel>att/int	Attribut
<i>Den</i>	<i>konkurrenceforvridende</i>	<i>aktiveringsordning for arbejdsløse</i>
Bestemmer	Beskriver	Ting
<i>Aktiveringsordningen for arbejdsløse</i>	<i>forvrider</i>	<i>konkurrencen</i>
S	F/P	K
Aktør	Materiel>handling>dispositiv	Mål

Som påpeget med Fig. 7-12 er den adjektiviske nominalisering ikke ligeså kraftig en transformering af verbet (og dermed betydningen bag dette), som den substantiviske nominalisering er. I den adjek-

²¹² Triple-analysen er valgt for at vise, hvorledes den adjektiviske nominalisering både kan fungere på sætningsrang som selvstændigt Attribut og på grupperang som modificerende del af en nominalgruppe.

tiviske nominalisering – og dermed i begivenhed-som-kvalitetsmetaforen – findes stadig en pæn del af den processuelle dynamik, mens denne i den substantiviske nominalisering – og altså i begivenhed-som-genstandsmetaforen – er (næsten) helt forsvundet og erstattet af en tingslig statik.

Denne gradsforskel i betydningsændring mellem de to typer af procesmetaforer afspejles leksiko-grammatisk i det forhold, at mens adjektiviske nominaliseringer ikke kan fungere som selvstændige Komplementer i sætningen, så er dette tilfældet for substantiviske nominaliseringer.

Den adjektiviske nominalisering kan antage de funktioner, som er opstillet i Skema 7-6²¹³.

Rang	Funktion	Eksempel
sætning	A>Participant/ Attribut	<i>Fodboldlandsholdets indsats var <u>overbevisende</u></i>
gruppe	Vurderer	<i>De <u>forfærdende</u> billeder fra Israel ryster os</i> <i>De <u>rystende</u> billeder fra Israel forfærder os</i>
	Beskriver	<i>Hvorfor smager de <u>fedende</u> saucer altid bedst?</i>
	Klassifikator	<i>John Jensen var <u>spillende</u> træner i Herfølge</i>

Skema 7-6: Adjektiviske nominaliseringer og sætnings-/ gruppefunktioner i dansk

Skemaerne 7-7 og 7-8 på de efterfølgende sider rummer en række tilfælde på adjektiviske nominaliseringer, der illustrerer de funktionelle muligheder for den, som de er opstillet i Skema 7-6.

²¹³ Det er væsentligt at pointere, at når formen perfektum participium optræder som del af sætningens verbalgruppe, altså som del af Prædikator (dette er fx tilfældet i sætningen *Klaus Riskær selv er flyttet til London for at drive nye forretninger*), så er der ikke tale om en adjektivisk nominalisering, og altså ikke om metaforisk sprogbrug. For i sådanne tilfælde gør det sig ikke gældende, at en processuel betydning (en begivenhed) forklædes som en kvalitet og realiseres af en adjektivisk nominalisering. I sådanne tilfælde er den processuelle betydning stadig realiseret som Proces.

	Attribut	
<i>Den situationelle kontekst er</i>	<i>afgørende</i>	
<i>symptomerne har i nogen grad været</i>	<i>aftagende</i>	<i>de seneste 14 dage</i>
<i>Arbejdet vil være</i>	<i>afsluttet</i>	<i>omkring den 1. november</i>
<i>Det kan da godt være</i>	<i>generende,</i>	<i>at man egentlig selv synes, man er halv eller trekvart</i>
<i>Hun er meget</i>	<i>levende</i>	<i>i mig</i>
<i>Det var så</i>	<i>chokerende</i>	<i>at se ham ligge afkræftet</i>
<i>Vær nu ikke</i>	<i>bedrøvede</i>	
<i>Alle kupforsøgene var</i>	<i>fejlslagne</i>	
<i>Medarbejderne er</i>	<i>udsendte</i>	<i>under hele slutrunden</i>
<i>De fundne partier er alle</i>	<i>beslaglagte</i>	
<i>Den nye regering vil vise sig</i>	<i>beslutsom</i>	<i>på alle områder</i>
<i>Lyden er kun dårligt</i>	<i>hørbar</i>	
<i>hvis man er</i>	<i>sladdervorn...</i>	
<i>Massagen var</i>	<i>behagelig</i>	
<i>Men ungerne er lidt</i>	<i>besværlige</i>	<i>i øjeblikket</i>

Skema 7-7: Tilfælde af adjektiviske nominaliseringer som Attribut

Bestemmer	Tæller	Vurderer	Beskriver	Klassifikator	Ting	Kvalifikator
			<i>vildledende</i>		<i>angivelser</i>	
				<i>sammenlignende</i>	<i>reklame</i>	
	<i>meget</i>			<i>siddende</i>	<i>arbejde</i>	
<i>forfatterindens</i>		<i>berusende</i>			<i>skikkelse</i>	
<i>en</i>				<i>indbringende</i>	<i>forretning</i>	
				<i>gældende</i>	<i>lov</i>	
<i>hjernens</i>				<i>levende</i>	<i>celler</i>	
<i>en</i>		<i>fremragende</i>			<i>sparringpartner</i>	
		<i>fordummende</i>			<i>jazz</i>	
<i>sin</i>			<i>smertende</i>		<i>samvittighed</i>	
	<i>alle</i>			<i>gensplejende</i>	<i>organismer</i>	

				<u>øldrikken-</u> <u>de, afdanked</u> <u>e</u>	blomster- børn	
	<i>mange</i>			<u>færdigfrem-</u> <u>stillede</u>	madvarer	
<i>den</i>				<u>specialise-</u> <u>rede</u>	fagmand	
<i>de stolte</i> <i>birkes</i>			<u>sølvbetruk-</u> <u>ne</u>		silhouet	
<i>en</i>	<i>række</i>			<u>beskrevne</u>	genteknik- ker	
<i>de</i>	<i>20</i>			<u>tilfangetag-</u> <u>ne</u>	piloter	
<i>de</i>				<u>pinte</u>	sjæle	
<i>de</i>			<u>nævnte</u>		egenskaber	
<i>hans</i>		<u>tvivlsomme</u>			forretnings- forbindelser	
<i>kærestens</i>		<u>betænk-</u> <u>somme</u>			opførsel	
<i>den</i>		<u>sparsomme</u>			mediedæk- ning	af bordten- nis
<i>den</i>				<u>glemsomme</u>	type	
<i>en</i>				<u>bærbar</u>	computer	
<i>en</i>			<u>regulerbar</u>		veksel- spænding	
<i>en</i>		<u>knarvorn</u>			jeg-er- skam-ikke- racist-onkel	
	<i>mange</i>	<u>fornøjelige</u>			sommerfe- rier	
<i>en</i>		<u>spiselig</u>			afgørelse	

Skema 7-8: Tilfælde af adjektiviske nominaliseringer som Vurderer, Beskriver eller Klassifikator

I ovenstående skemaer er de forskellige suffikser og ordformer, som den adjektiviske nominalisering kan formes af, ikke medtaget i lige stort antal. Dette er imidlertid systemisk intet problem, idet de forskellige former for adjektiviske nominaliseringer alene adskiller sig, når de ses fra neden i det trinokulære perspektiv. Fra siden er der ingen forskel mellem dem, idet de alle kan optræde i de samme systemiske omgivelser, altså antage de samme funktioner. Hvorvidt der er en lille forskel

mellem ordformerne, når de betragtes fra oven, er diskuterbart – muligvis er participialadjektiverne tættere på den processuelle oprindelse end verbaladjektivet.

Netværk for procesmetaforen

Efter ovenstående beskrivelse af procesmetaforen er det her muligt at opstille et netværk for den. Dette er gjort i nedenstående Fig. 7-17.

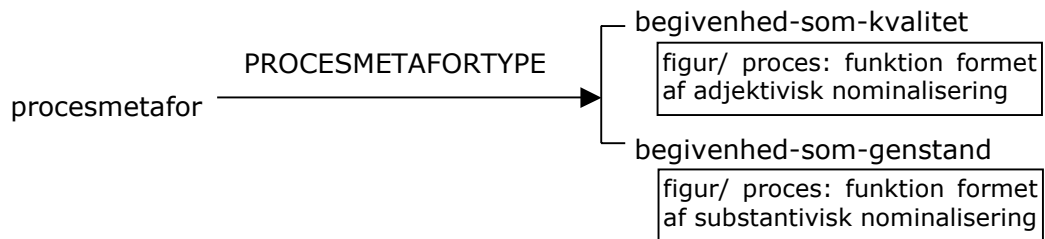

Fig. 7-17: Typer af procesmetaforer i dansk

Procesmetaforens to basale realiseringsmuligheder i dansk, hhv. den substantiviske og den adjektiviske nominalisering, kan specificeres som i Fig. 7-18 nedenfor, hvor netværket er motiveret formalt, altså fra neden.

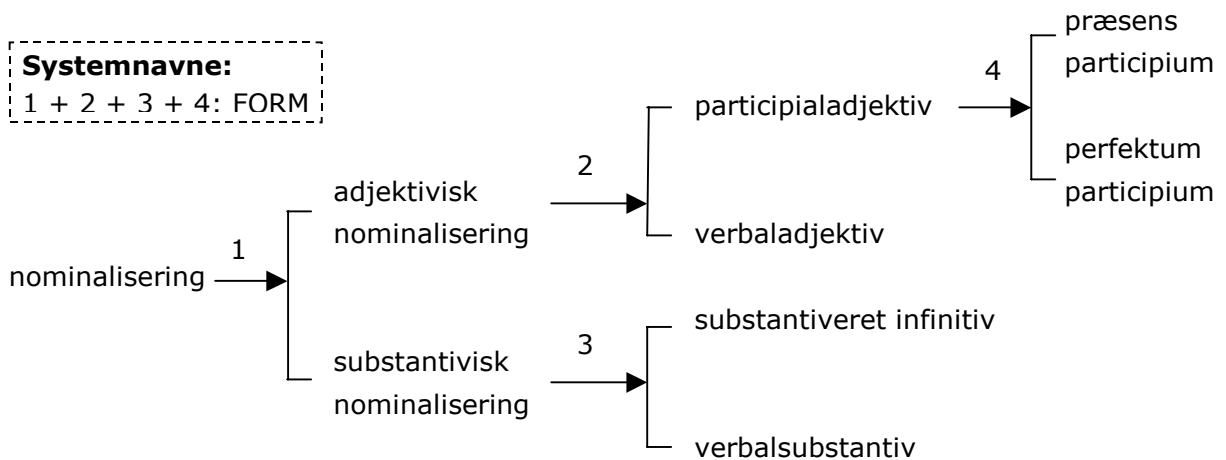

Fig. 7-18: Formale realiseringer af procesmetaforen i dansk

Netværket er eksemplificeret i Skema 7-9 på næste side.

Halliday påpeger, at nominalisering er den væsentligste type af leksikogrammatisk metafor – at nominaliseringen kan betragtes som den leksikogrammatisk metafor *per se* (jf. Halliday og Matthiessen 1999, p. 269). Dette skyldes funktionelt betragtet, at

...grammatical metaphor (...) is a powerful resource for getting a text's angle right and for elaborating its experiential focus in appropriate ways. (Martin 1993b, p. 244).

I ovenstående citat adresserer Martin dels en iboende kvalitet ved nominaliseringen som sproglig variation, dels en funktionel – kommunikativ – motivering bag den.

Den iboende kvalitet i nominaliseringen er, at

...by construing any phenomenon of experience as a thing, we give it the maximum potential for semantic elaboration (Halliday og Matthiessen 1999, p. 265; jf. Halliday 1996c).

Ved at anvende nominalgruppens ressourcer er det altså muligt at specificere en proces i langt højere grad, end det er muligt ved anvendelse af sætningens ressourcer (jf. Halliday 1985c, p. 95, og Halliday 1994a, p. 351), ligesom denne ”pakkede” proces kan indgå som konstituent i en anden sætning. Et eksempel på sidstnævnte er følgende indpakning:

Martin Jørgensen bevæger sig smukt med bolden.

Martin Jørgensens smukke bevægelse med bolden skræmmer modstanderne.

Selve Processen *at bevæge sig* kan ved hjælp af nominalgruppens ressourcer specificeres yderligere, eksempelvis:

bevægelse → *smuk bevægelse* → *smukt afvæbnende driblende bevægelse* → *smukt afvæbnende driblende bevægelse med bolden* → *den smukke afvæbnende driblende bevægelse med bolden.*

Med ovenstående gradvise stigende specificationsniveau bevæger vi os fra den rene nominaliserede proces, fungerende som Ting i nominalgruppen, *bevægelse*, til en nominalgruppe, der kan analyseres i følgende funktioner:

<i>den</i>	<i>smukke</i>	<i>afvæbnende</i> ²¹⁴	<i>driblende</i> ²¹⁴	<i>bevægelse</i>	<i>med bolden</i>
Bestemmer	Vurderer	Beskriver	Klassifikator	Ting	Kvalifikator

²¹⁴ Læg mærke til, at både Beskriveren *afvæbnende* og Klassifikatoren *driblende* også er nominaliseringer, nemlig adjektiviske nominaliseringer.

Den funktionelle motivation adresseret i Martins ovenfor anførte pointe er, at det med nominaliseringer er muligt i forbindelse med deklarativer at thematisere en processuel betydning – som Martin påpeger, så er nominaliseringer

...the grammar's most powerful resource for packaging meanings – for grouping them together into Theme and New (Martin 1993b, p. 242; jf. Halliday 1993a, p. 60).

Ravelli ekspliciterer pointen, idet hun anfører, at

...a process meaning can be the point of departure of the message if the resource of grammatical metaphor is deployed. When a process meaning is realized as a Thing, it may then function in the clause as a participant (Ravelli 1988, p. 145).

Der findes andre funktionelle motivationer bag anvendelsen af en nominalisering end ønsket om at trække den processuelle betydning frem eller skubbe den tilbage. Således giver nominaliseringer mulighed for at udelade forskellige af de interpersonelle betydninger, der nødvendigvis ville eksistere, hvis den processuelle betydning/ figuren realiseredes af en sætning med Finitum (og Prædikator).

Generelt betraget gælder følgende for forskellen mellem at realisere en proces/ figur kongruent gennem en leksikogrammatisk Proces/ sætning eller inkongruent gennem en nominalisering:

- Idet nominaliseringen leksikogrammatisk betraget er en transformation af en Proces formet af et verbum til en enten adjektivisk eller substantivisk nominalisering, forsvinder de interpersonelle betydninger, der er bundet i sætningens verbale konstituent, når man anvender en nominalisering. Således forsvinder betydningerne bundet i Finitum, altså temporalitet og modalitet. Med andre ord er nominaliseringen ikke forankret i hverken tid eller i forhold til sprogbrugerens modale farvning.
- I forbindelse med en procesmetaforisk indpakning af en processuel (figurativ) betydning til en nominalisering forsvinder ikke blot Finitum, men hele Moduselementet. Det propositionsansvarlige Subjekt er således heller ikke til stede i procesmetaforen – om end det er muligt at pakke det oprindelige Subjekt som Bestemmer i nominalgruppen.

Konkret kan vi se ovenstående mekanismer i nedenstående tilfælde 13, som var at finde som overskrift i Ugeavisen i uge 22, 2002:

13: *Yvonne valgte kærligheden – uden betænkning.*

I tilfælde 13 er det sidste del – delen efter tankestregen – som er særlig interessant, idet denne del rummer procesmetaforen (realiseret af den substantiviske nominalisering) *betænkning*. Ved at skri-

ve som i ovenstående tilfælde frem for at realisere betydningen mere kongruent i et sætningskompleks som *Yvonne valgte kærligheden, uden at hun betænkte sig* slipper journalisten i sidste del af sin overskrift for at gentage modaliteten og temporaliteten fra første del af sin overskrift. Og vedkommende behøver heller ikke at gentage, hvilket Subjekt det drejer sig om. En dobbeltanalyse af ovenstående tilfælde og dets kongruente omskrivning ser ud som følger:

<i>Yvonne</i>	<i>valgte</i>	<i>kærligheden</i>	<i>– uden betænkning</i>		
S	F/P	K	A>Cirk		
Sanser	Mental>intentionel	Fænomen	Addition		
<i>Yvonne</i>	<i>valgte</i>	<i>kærligheden,</i>	<i>uden at</i>	<i>hun</i>	<i>betænkte sig</i>
S	F/P	K		S	F/P
Sanser	Mental>intentionel	Fænomen	Sub	Sanser	Mental>kognitiv

Som ovenstående indikerer, kan man sige, at der er en vis sprogbrugsøkonomi forbundet med anvendelsen af nominaliseringer.

Med den beskrevne mekanisme fungerer nominaliseringen altså ikke kun til at præcisere en procesuel betydning gennem anvendelse af nominalgruppens ressourcer, som det tidligere blev vist, den bevirker også, at aspekter i forbindelse med den processuelle/ figurative betydning sløres. At information tabes gennem den leksikogrammatisk transformation fra Proces formet af et verbum til nominalisering. I eksemplet ovenfor er det som allerede nævnt ikke direkte udtrykt, hvem der ikke betænker sig – for *betænkning* optræder ikke i sammenhæng med et Subjekt. Hvem det er, der ikke betænker sig, skal vi udlede af ko-teksten, hvorved vi finder ud af, at det er *Yvonne*.

Tvetydighed i forbindelse med nominaliseringer er som en logisk konsekvens af ovenstående ikke et sjældent fænomen. Således er det i et Subjekt/ Bærer som det følgende ikke muligt at afgøre, om det er *Laura*, der bedømmer eller bedømmes: *bedømmelsen af Laura er retfærdig*.

Nominaliseringer – og dermed procesmetaforer – findes mest udbredt i skriftsprog; som Halliday påpeger det:

...the less metaphorical variants tend to occur in speech and the more metaphorical ones tend to occur in writing. Hence one can say that written language is associated with the use of grammatical metaphor (Halliday 1985c, p. 95; jf. Halliday 1994a, p. 351).

I skriftsproget er særlig tekniske registre og fagsprog i forskellig ideationelle varianter præget af procesmetaforik (jf. Martin 1993b, p. 226ff.). I forlængelse heraf er det en pointe, at

...grammatical metaphor is intimately involved in the development of experiential meaning and is particularly implicated in the shift from commonsense to uncommonsense (Halliday 1996c, p. 225).

Med ovenstående korte gennemgang af de væsentligste implikationer af procesmetaforen er beskrivelsen af denne i nærværende afsnit afrundet. I næste hovedafsnit er emnet ikke metaforiseringer af begivenheder, men metaforiseringer af kvaliteter.

7.1.3 Kvalitetsmetaforer

En kvalitetsmetafor er som anført tidligere²¹⁵ et sprogligt tilfælde, hvor en kvalitativ betydning ikke realiseres kongruent af en funktion formet af et adjektiv, men af en substantivering²¹⁶ heraf. Substantiveringen af en kvalitet kan i forlængelse af de tidligere anførte procesmetaforiske betegnelser benævnes en kvalitet-som-genstandsmetafor. Således er en kvalitetsmetafor kendetegnet ved, at en kvalitet gennem forklædningen som genstand og realiseringen heraf som substantivering præsenteres, som var den en håndgribelig ting i verden. Dette kan i forlængelse af Fig. 7-13 og 7-14 visuelt fremstilles som i Fig. 7-20 nedenfor.

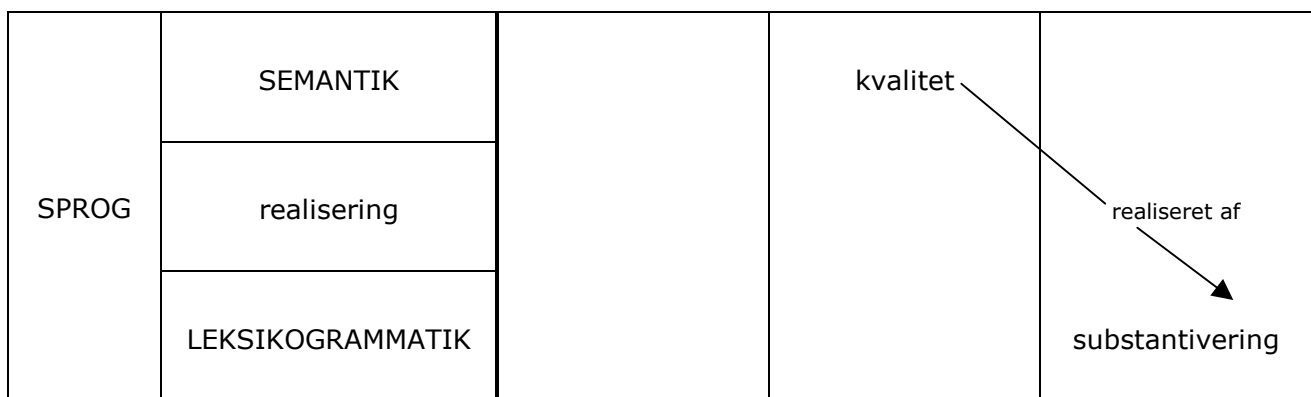
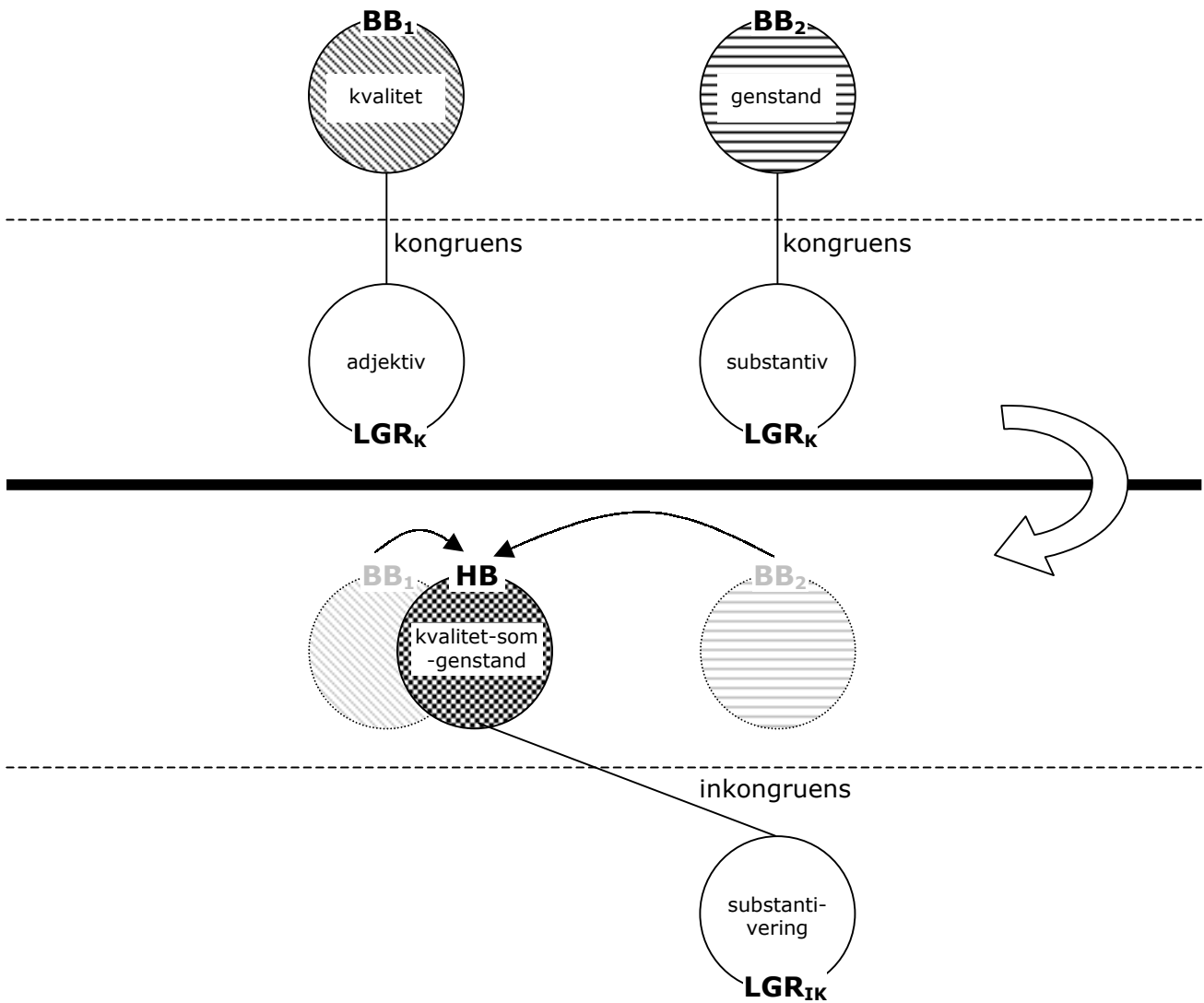

Fig. 7-20: Kvalitetsmetaforen i det ideationelle stratale tværsnit

Kvalitetsmetaforen, som altså opstår ud fra en substantivering, og som vi kan benævne kvalitet-som-genstand, kan skitseres som i Fig. 7-21 på næste side.

²¹⁵ Jf. afsnit 5.4.2.

²¹⁶ Jeg anvender betegnelsen substantivering frem for nominalisering i forbindelse med kvalitetsmetaforer. Dette gør jeg for at undgå sammenblanding med de typer af substantivisk nominalisering, der gælder for procesmetaforen.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-21: Kvalitet-som-genstand

Tilfælde af kvalitetsmetaforer findes i følgende sætninger og grupper:

Tidløsheden var karakteristisk.

Hun behandlede ham med kærlighed.

Den døds lignende tavshed blandt publikum

Laudrups genialitet i driblerne

I ovenstående tilfælde er de kvaliteter, at noget er tidløst, at en kvinde behandler en mand kærligt, at et publikum er helt tavst, og at Laudrups driblinger er geniale alle konstrueret som genstande og leksikogrammatisk realiseret af substantivering.

Effekterne af kvalitetsmetaforen er følgende:

- Semantisk reduceres uhåndgribelige kvaliteter til håndgribelige genstande. Derved bliver de lettere at håndtere, og der sker altså en kompleksitetsreduktion. Kvaliteter er flydende størrelser uden start- og slutpunkt. Genstande er derimod klart definerede størrelser, som kan håndteres. At publikum er tavst (kvalitet) er svært at håndtere – for skal man ændre på det, ja så skal man til at ændre en adfærd. Og det er en kompleks proces (jf. Poulsen 1996 og Halliday & Matthiessen 1999, p. 264). Publikums tavshed (genstand) derimod, den kan angribes, brydes op, etc. – altså ageres direkte imod.
- En anden effekt af kvalitetsmetaforen er, at den giver mulighed for at fremføre en kvalitet på en sådan måde, at den ikke står til debat. Dette kan demonstreres gennem følgende eksempel: *Laudrups genialitet* (gruppe med kvalitetsmetafor; kvaliteten realiseres inkongruent af substantivering *genialitet*) er en selvstændig størrelse, som ikke umiddelbart stilles til diskussion, men som kan indgå i en sætning, hvor noget andet stilles til diskussion. I et eksempel som *Laudrups genialitet afgjorde kampen* stilles det ikke til diskussion, om Laudrup er genial, men om dennes genialitet afgjorde kampen. I modsætning hertil kunne man forestille sig sætningen *Laudrup spiller/ dribler/ skyder genialt* (sætning uden kvalitetsmetafor; kvaliteten realiseret kongruent i form af Kvalitetscircumstantialet *genialt*); heri er det netop til debat, hvorvidt det er genialt, det Laudrup gør.

Det skal i forlængelse af ovenstående pointeres, at det også med den kongruente realisering af en kvalitet gennem en Præmodifikator i en nominalgruppe er muligt at udtrykke kvaliteten, så den ikke står til diskussion. Dette er fx tilfældet i sætningen *Laudrups geniale driblinger afgjorde kampen*. *Laudrups geniale driblinger* er en gruppe uden kvalitetsmetafor, hvor kvaliteten realiseres kongruent af Vurdereren *geniale*. Det, der i sætningen stilles til diskussion, er ikke, om Laudrups driblinger er geniale, men om disse geniale driblinger afgjorde kampen. Forskellen mellem en kongruent realiseret kvalitet og en kvalitet realiseret af en substantivering er, at den kongruente realisering ikke kan stå alene, men skal have en genstand (en nominal Kerne/ Ting) at fungere i sammenhæng med. Substantiveringen, derimod, kan stå alene. For den er selv den nominale Kerne/ Ting.

De fire eksempler anført i begyndelse af dette afsnit er typiske for substantiveringens morfologiske karakteristika, idet de rummer de to suffikser, som substantivninger i dansk kan dannes ved. Disse er fremhævet og yderligere eksemplificeret i Skema 7-10 på næste side.

SUFFIKS	TILFÆLDE	
	Adjektiv	Sætning/ gruppe med substantivering
-hed	<i>nær</i>	<i>Hun følte hans <u>nærhed</u>.</i>
	<i>virkelig</i>	<i>Monstre findes ikke i <u>virkeligheden</u>.</i>
	<i>vægtløs</i>	<i>Når han fløj i sine drømme, elskede han følelsen af <u>vægtløshed</u></i>
	<i>fri</i>	<i>og <u>frihed</u>.</i>
	<i>afholden</i>	<i>The Golden Nest var briternes fristed for muhamedansk <u>afholden-</u> <u>hed</u>.</i>
	<i>berømt</i>	<i>Ved sit hof samlede de franske konger <u>berømt</u>heder, og med dem dannede han 'lærde akademier'.</i>
-itet	<i>effektiv</i>	<i>Produktionseffektiviteten har været lavere end forventet.</i>
	<i>passiv</i>	<i>Han sank hen i <u>passivitet</u>.</i>
	<i>steril</i>	<i>En trussel om <u>sterilitet</u>.</i>
	<i>kompleks</i>	<i>Bogens <u>kompleksitet</u> er unødvendig.</i>
	<i>absurd</i>	<i>En pengesum, der bliver ved med at række renter, bliver hurtigt en <u>absurditet</u>.</i>
	<i>suveræn</i>	<i>Armstrongs <u>suverænitet</u> var tydelig fra første bjergetape.</i>

Skema 7-10: Suffikser i substantiveringer i dansk

Allerede fra begyndelsen af dette afsnit anvendte jeg betegnelsen kvalitet-som-genstandsmetafor for kvalitetsmetaforer. Denne betegnelse indikerer det essentielle leksikogrammatiske forhold ved kvalitetsmetaforen, nemlig at den substantivering, som den (formalt) realiseres af, er eksperientielt semantisk (næsten) ækvivalent med den kongruente realisering af kvalitet (formet som adjektiv, fungerende enten på sætningsrang som Kvalitetscirkumstantiale eller Attribut eller i nominalgruppen som Modifikator), som den står i stedet for.

I forlængelse heraf følger, at metodikken i beskrivelsen af kvalitetsmetaforen er som følger:

- Kvalitetsmetaforen omskrives og afmetaforiseres, så betydningen i den realiseres kongruent. Det betragtes som en kongruent realisering, når den kvalitative semantik i substantiveringen realiseres af en adjektivgruppe i enten en af sætningskonstituenterne (i) Attribut eller (ii) Kvalitetscirkumstantiale, eller en nominalgruppekonstituent forskellig fra Ting – typisk Vurderer, Beskriver, Klassifikator eller Kvalifikator.
- De to sproglige tilfælde – den oprindelige inkongruente realisering og omskrivningen heraf – sammenholdes i en dobbeltanalyse, hvor de væsentlige leksikogrammatiske forskelligheder på sætnings- og gruppe/fraserang fremstilles.

Metodikken kan illustreres med de efterfølgende dobbeltanalyser af tilfældene i Skema 7-10.

<i>Hun</i>	<i>fornemme</i>	<i>hans</i>	<i>nærhed</i>	Metaforisk
S	F/P	K		
Sanser	Mental>perceptiv	Fænomen		
		Bestemmer	Ting	
<i>Hun</i>	<i>fornemme,</i>	[[at han var nær]]		
S	F/P	K		
Sanser	Mental>perceptiv	Fænomen (Fakt)		

<i>Monstre</i>	<i>findes</i>	<i>ikke</i>	<i>i</i>	<i>virkeligheden</i>	Metaforisk
S	F/P	A>Pol	A>Part		
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende		Attribut		
			Præpositional	Styrelse	
<i>Monstre</i>	<i>er</i>	<i>ikke</i>	<i>virkelige</i>		Ikke- metaforisk
S	F/P	A>Pol	A>Part		
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende		Attribut		

(...)	<i>elskede</i>	<i>han</i>	<i>følelsen</i>	<i>af</i>	<i>vægtløshed og frihed</i>	Metaforisk
	F/P	S	K			
	Mental>affektiv	Sanser	Fænomen			
			Ting	Kvalifikator		
				Præpositional	Styrelse	
(...)	<i>elskede</i>	<i>han,</i>	[[at han følte sig vægtløs og fri]]			Ikke- metaforisk
	F/P	S	K			
	Mental>affektiv	Sanser	Fænomen (Fakt)			

<i>The Golden Nest</i>	<i>var</i>	<i>briternes</i>	<i>fri- sted</i>	<i>for</i>	<i>muhame- dansk</i>	<i>afhol- den- hed</i>	Meta- forisk	
S	F/P	K						
Identificeret/ Fremtoning	Relationel> identificerende/ intensiv	Identifikation/ Værdi						
		Klassifikator	Ting	Kvalifikator				
				Præposi- tional	Styrelse			
				Klassifikator		Ting		
<i>The Golden Nest</i>	<i>var</i>	<i>briterens</i>	<i>fri- sted</i>	<i>for</i>	<i>de</i>	<i>afhol- dende</i>	<i>muha- meda- nere</i>	Ikke- metaforisk
S	F/P	K						
Identificeret/ Fremtoning	Relationel> identificerende/ intensiv	Identifikation/ Værdi						
		Klassifikator	Ting	Kvalifikator				
				Præposi- tional	Styrelse			
					Be- stem mer	Be- skriver	Ting	

<i>Ved sit hof</i>	<i>samlede</i>	<i>de franske konger</i>	<i>berømt</i>	<i>heder</i>	(...)	Metaforisk
A>Cirk	F/P	S	K			
Sted	Materiel>handling>dispositiv	Aktør	Mål			
				Ting		
<i>Ved sit hof</i>	<i>samlede</i>	<i>de franske konger</i>	<i>berømte</i>	<i>personer</i>	(...)	Ikke- metaforisk
A>Cirk	F/P	S	K			
Sted	Materiel>handling>dispositiv	Aktør	Mål			
				Klassifikator	Ting	

<i>Produktionseffektiviteten</i>	<i>har</i>	<i>været</i>	<i>lavere end forventet</i>		Metaforisk	
S	F	P	A>Part			
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende		Attribut			
Ting						
α						
<i>Produktionen</i>	<i>har</i>	<i>været</i>	<i>mindre</i>	<i>effektiv,</i>	Ikke-metaforisk	
S	F	P	A>Part			
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende		Attribut			
			Forstærker	Beskriver ²¹⁷		
$x\beta$						
<i>end</i>	<i>det</i>	<i>var</i>		<i>forventet.</i>		
	S	F/P		A>Part		
Sub	Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende		Attribut		

<i>Han</i>	<i>sank hen</i>	<i>i</i>	<i>passivitet</i>		Metaforisk
S	F/P	A>Part			
Aktør	Materiel>hændelse>adfærd		Attribut		
		Præpositional	Styrelse		
<i>Han</i>	<i>var</i>		<i>passiv</i>		Ikke-metaforisk
S	F/P		A>Part		
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende		Attribut		

<i>En</i>	<i>trussel</i>	<i>om</i>	<i>sterilitet</i>		Metaforisk
Bestemmer	Ting	Kvalifikator			
		Præpositional	Styrelse		
		Ting			
<i>Man</i>	<i>kan</i>	<i>blive</i>	<i>steril,</i>	<i>hvis...</i>	Ikke-metaforisk
S	F	P	A>Part		
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende		Attribut	Sub	

²¹⁷ Vær opmærksom på, at jeg i segmenteringen af adjektivgruppen *mindre effektiv* har anvendt adjektivgruppens funktioner, ikke nominalgruppens. Beskriveren i denne omskrivning er således ikke den samme som nominalgruppens. Se Andersen et al. 2001, p. 211 ff. for en præsentation af adjektivgruppen og dens funktioner.

<i>Bogens</i>	<i>kompleksitet</i>	<i>er</i>	<i>unødvendig</i>	Metaforisk	
S		F/P	A>Part		
Bærer		Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende	Attribut		
Bestemmer	Ting				
<i>Bogen</i>		<i>er</i>	<i>unødvendigt</i>	<i>kompleks</i>	Ikke- metaforisk
S		F/P	A>Part		
Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut		
			Forstærker	Beskriver ²¹⁸	

<i>En pengesum, [[der bliver ved med at trække renter]],</i>	<i>bliver</i>	<i>hurtigt</i>	<i>en</i>	<i>absurditet</i>	Metaforisk
S	F/P	A>Cirk	K		
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Varighed	Attribut		
			Bestemmer	Ting	
<i>En pengesum, [[der bliver ved med at trække renter]],</i>		<i>er</i>		<i>absurd</i>	Ikke- metaforisk
S		F/P		A>Part	
Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende		Attribut	

<i>Armstrongs</i>	<i>suverænitet</i>	<i>var</i>	<i>tydelig</i>	<i>fra første bjergetape</i>	Metaforisk
S		F/P	A>Part	A>Cirk	
Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Varighed	
Bestemmer	Ting				
<i>Armstrong</i>		<i>var</i>	<i>suveræn</i>	<i>fra første bjergetape</i>	Ikke- metaforisk
S		F/P	A>Part	A>Cirk	
Bærer		Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Varighed	

Kvaliteter er betydninger, som tilskrives en eller anden genstand. En konsekvens af dette er, at kvaliteter ofte optræder som en del af en Relationel Proces.

De ovenfor anførte analyser illustrerer et væsentligt leksikogrammatisk karakteristikum ved kvaliteter, når disse realiseres hhv. kongruent og inkongruent i Relationelle proceskonfigurationer. Således ser vi, at når en kvalitet realiseres som Attribut (formet af en substantivering) i en Relationel pro-

²¹⁸ Se note 217.

ceskonfiguration, så er Attributtets interpersonelle funktion Komplement, ikke Adjunkt>Participant. Af dette følger, at den Relationelle Proces (når denne er Adjectiv) er Klassificerende. Dette ses fx i tilfældet *En pengesum, der bliver ved med at trække renter, bliver hurtigt en absurditet*.

Kvaliteter realiseret af en funktion formet af en substantivering kan godt optræde i Adjectiv>Beskrivende proceskonfigurationer, men så fungerer de som Bærer. Dette ses fx i tilfældene *Produktionseffekten har været lavere end forventet*, *Bogens kompleksitet er unødvendig* og *Armstrongs suverænitet var tydelig fra første bjergetape*.

Ovenstående sammenhænge skyldes substantiveringens nominale status – nominaler kan nemlig ikke optræde som Adjectiv i Beskrivende proceskonfigurationer.

De præsenterede tilfælde illustrerer endvidere, hvilke funktioner substantiveringen kan antage. Disse er opstillet i Skema 7-11.

Rang	Funktion	Tilfælde
Sætning	Subjekt	<i>Armstrongs suverænitet var tydelig fra første bjergetape</i>
	Komplement	<i>Hun fornemmede <u>hans nærhed</u></i>
	Cirkumstantialeadjunkt	<i>Monstre findes ikke i <u>virkeligheden</u></i>
Gruppe	Ting	<i>Bogens <u>kompleksitet</u> er unødvendig</i>
Frase	Styrelse	<i>Han sank hen i <u>passivitet</u></i>

Skema 7-11: Substantiveringer og sætnings-/ gruppefunktioner i dansk

Hermed er beskrivelsen af kvalitetsmetaforen afrundet. Dette punkt markerer endvidere afrundingen af beskrivelsen af eksperimentielle leksikogrammatisk metaforer i dansk. I næste hovedafsnit er emnet metaforisering af logisk betydning.

7.2 Logiske leksikogrammatisk metaforer²¹⁹

Metaforisering af logisk betydning forekommer i forbindelse med forbindere. En forbinder fungerer som

²¹⁹ Logiske metaforer er ikke de mest hyppige i sproget, hvorfor de også kun spiller en beskedent rolle i praktisk tekstanalyse. Den sparsomme tilstedeværelse samt den ringe kommunikative betydelighed indikeres af, at Halliday tilbage i 1994 slet ikke nævner logiske metaforer i *An Introduction to Functional Grammar*, ligesom Halliday og Matthiessen i 1999 kun har i alt to teksteksempler med logiske metaforer i *Construing Experience Through Meaning*. De logiske metaforer er medtaget her for at gøre fremstillingen af metaforiske hovedtyper komplet, men på grund af deres sparsomme forekomst er jeg ikke gået ligeså meget i dybden med dem, som jeg er med metaforerne i de tidligere afsnit. Dette afsnit skal derfor snarere opfattes som et signalement/ en foreløbig afklaring af den logiske leksikogrammatisk metafor i dansk end som en endelig afklaring.

...a specification of the way in which what is to follow is systematically connected to what has gone before (Halliday & Hasan 1976, p. 227).

Forbindere skaber betydning i to sammenhænge, nemlig enten (i) inden for sætningskompleksets grænse, dvs. forbindende sætninger til et sætningskompleks, eller (ii) på tværs af sætningskomplekset (eller den isolerede simplekssætning), dvs. forbindende hypotaktisk eller parataktisk uafhængige sætninger/ sætningskomplekser med hinanden. Den første type kan betragtes som strukturelle forbindere, mens den sidste type kan betragtes som kohæsive forbindere (jf. *ibid.*, p. 322).²²⁰

I dette afsnit vil jeg begrænse mig til at beskrive metaforiseringer af strukturelle forbindere, da det er disse forbindere, der er centrale i det logiske begrebsapparat, som det er realiseret i TAKSIS og LOGIKOSEMANTIK (jf. Andersen et al. 2001, kap. 3). Det drejer sig således om forbindere, der realiseres af enten Konjunktioner eller Subjunktioner.

Det metaforiske potentiale i den logiske metafunktion er ganske begrænset. Således har jeg ikke i dansk fundet tilfælde af metaforiseringer alene af over- og underordninger (forbindere realiseret gennem TAKSIS), og det er kun en enkelt af de logikosemantiske mekanismer, der har et metaforiseringspotentiale. Som vi ved, realiserer og organiserer LOGIKOSEMANTIK hhv. projektionsbetydning og ekspansiv betydning. Projektion realiseres ikke af Konjunktioner eller Subjunktioner, men derimod af Mentale og Verbale Processer, hvorfor det ikke er muligt at operere med logiske metaforiseringer af projektionsbetydning – der findes jo ingen kongruent logisk måde at realisere projektion på. Ekspansiv betydning realiseres af Konjunktioner og Subjunktioner, hvorfor der her ligger et metaforiseringspotentiale. Imidlertid er det ikke muligt i dansk at metaforisere hverken elaboration eller ekstension.²²¹ Vi står altså i en situation, hvor undersøgelsesfeltet alene er metaforisering af forbindere, hvis betydning er cirkumstantion.

I det efterfølgende beskriver jeg, hvorledes cirkumstantion kan optræde metaforisk på to måder, nemlig som en statisk forbindermetafor (afsnit 7.2.1) og som en dynamisk forbindermetafor (afsnit 7.2.2).

7.2.1 Den statiske forbindermetafor

En statisk forbindermetafor eksisterer i tilfælde, hvor forbinderen (mellem to sætninger) realiseres af en funktion formet af en nominalisering. Nominaliseringen kan være enten (i) en adjektivisk nominalisering, eller (ii) en substantivisk nominalisering. I forlængelse af betegnelserne for dels de to typer af procesmetaforer, dels kvalitetsmetaforen kan de to typer af statiske forbindermetaforer benævnes hhv. forbinder-som-kvalitetsmetafor og forbinder-som-genstandsmetafor.

²²⁰ Halliday og Hasan betegner da også strukturelle forbindere (type (i)) som "logical", mens kohæsive forbindere (type (ii)) betegnes "textual" (1976, p. 322).

²²¹ Heller ikke i engelsk er det muligt at metaforisere elaboration. Og hos Halliday og Matthiessen finder vi kun et enkelt eksempel på en metaforisering af ekstensiv betydning, nemlig metaforen "complement" for "and" (1999, p. 247).

De to typer af statiske forbindermetaforer kan systemisk organiseres som illustreret i Fig. 7-22 på næste side. I de efterfølgende to figurer er mekanismerne i de to typer af statisk forbindermetafor illustreret.

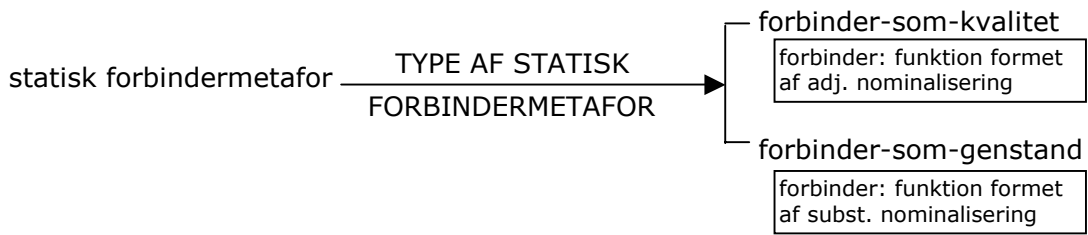
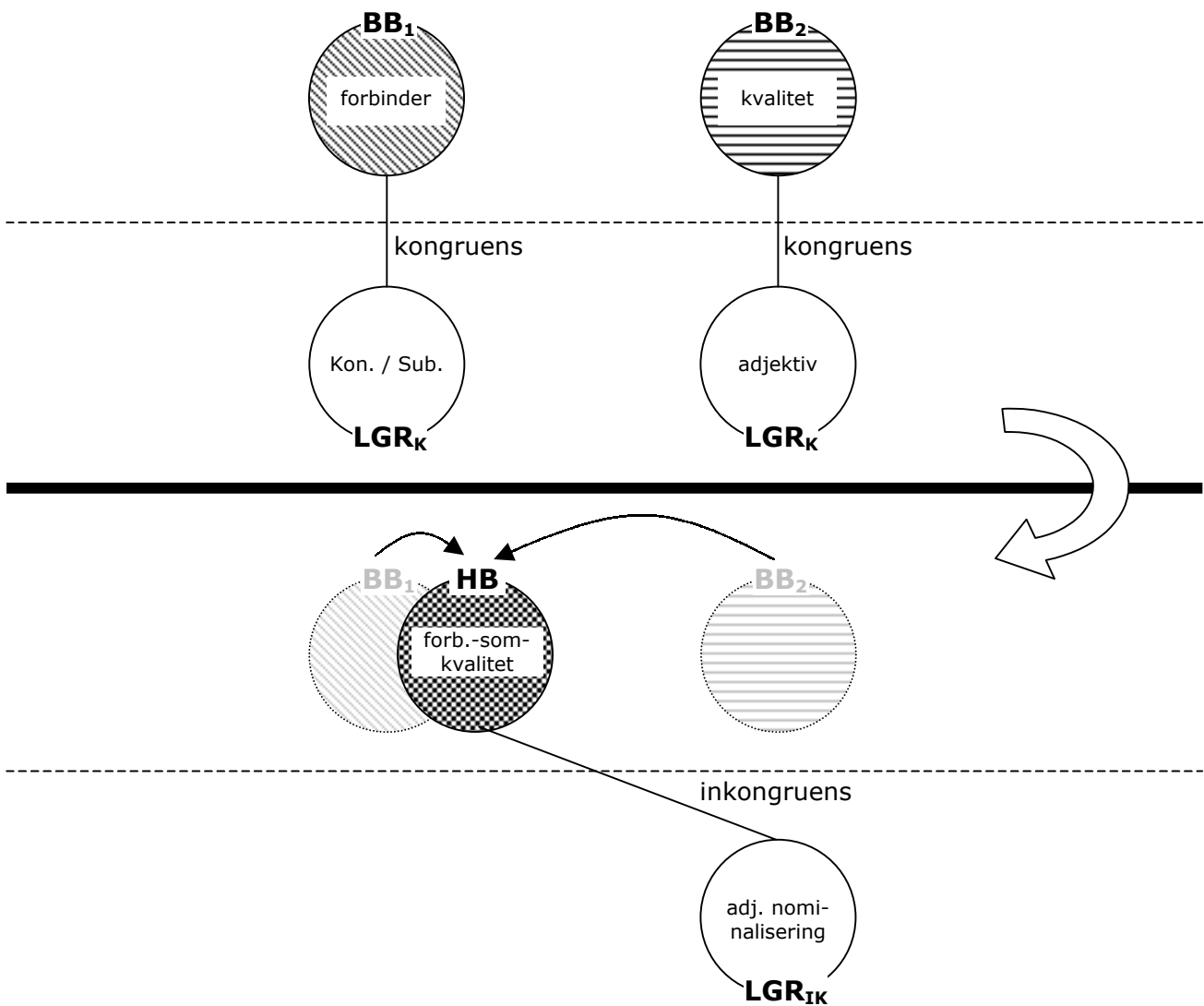
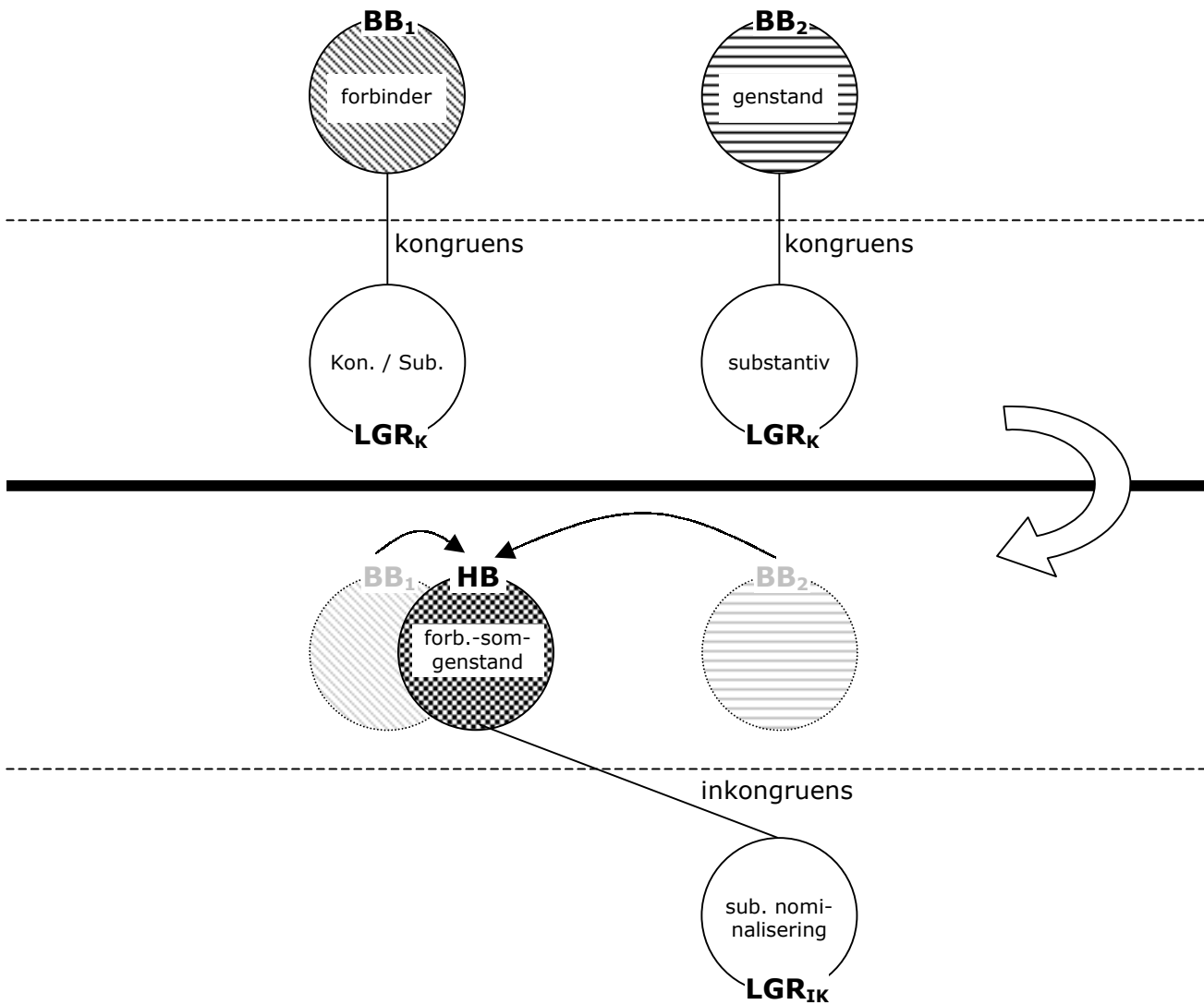

Fig. 7-22: Typer af statiske forbindermetaforer i dansk

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_k:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{Ik}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-23: Forbinder-som-kvalitet

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-24: Forbinder-som-genstand

Når en forbinder metaforiseres til en statisk størrelse – hvad enten det er en kvalitet eller en genstand – har det den effekt på det oprindelige sætningskompleks (hvori forbinderen forbinder to sætninger med hinanden), at dette trækkes sammen til en simplekssætning eller ligefrem til en gruppe.

I Skema 7-12 på næste side har jeg listet en række statiske forbindermetaforer, som de optræder i dansk. Skemaet er organiseret dels efter typer af cirkumstantionsbetydning, dels efter leksikogrammatisk realiseringer. I det efterfølgende Skema 7-13 findes tilfælde af de forskellige typer af statiske forbindermetaforer og eksempler på omskrivninger af disse.

SEMANTIK	LEKSIKOGRAMMATISK REALISERING		
	kongruent	inkongruent	
	Konjunktional eller Subjunktional ²²²	adjektivisk nominalisering	substantivisk nominalisering
Temporalitet	<i>før</i>	<i>forudgående</i>	
	<i>mens</i>	<i>løbende</i>	<i>i takt med i løbet af</i>
Kausalitet	<i>da fordi</i>		<i>på grund af grund</i>
Konditional	<i>hvis...så</i>	<i>betingede resulterende</i>	<i>resultat betingelse</i>
Final	<i>så (at)</i>		<i>med henblik på</i>

Skema 7-12: Eksempler på statiske forbindermetaforer i dansk

SEMANTIK	LEKSIKOGRAMMATISK REALISERING		
	kongruent	inkongruent	
	Konjunktional eller Subjunktional	adjektivisk nominalisering	substantivisk nominalisering
Temporalitet	<i>Økonomiske eksperter anser det som umuligt at få Armeniens økonomi på fode, <u>før</u> en stabil fred er sluttet med naboen.</i>	<i>Uden en <u>forudgående</u> stabil periode med fred med naboen anses det af eksperter som umuligt at få Armeniens økonomi på fode.</i>	
	<i>To beløb er flere gange blevet nævnt, <u>mens</u> debatten har udfoldet sig.</i>	<i>To beløb er flere gange nævnt i den <u>løbende</u> debat</i>	<i><u>I takt med</u> debattens udfoldelse er to beløb flere gange blevet nævnt. ----- To beløb er flere gange blevet nævnt <u>i løbet af</u> debatten.</i>
Kausalitet	<i>Nielson kan blive presset til at opgive sine planer, <u>da</u> der er modstand mod dem både hos regeringspartneren Det Radikale Venstre og i oppositionen</i>		<i><u>På grund af</u> politisk modstand både hos regeringspartneren Det Radikale Venstre og i oppositionen kan Nielson blive presset til at opgive sine planer</i>

²²² Se Andersen et al. 2001, p. 99 for en mere komplet oversigt over kongruent realiserede cirkumstantive forbindere.

	<i>...og følelsen af isolation er vendt tilbage, <u>fordi</u> fredsprocessen står stille.</i>		<i>...og følelsen af isolation er vendt tilbage <u>på grund af</u> fredsprocessens tilstand. <u>Grunden</u> til isolationsfølelsen er fredsprocessens tilstand.</i>
Konditionalitet	<i>Hvis belastningen forøges hurtigt, <u>så</u> sker der termiske ændringer i DC-kabler.</i>	<i>En hurtig belastningsforøgelse og de heraf <u>resulterende</u> termiske ændringer i DC-kabler... En hurtig belastningsforøgelse og de heraf <u>betingede</u> termiske ændringer i DC-kabler...</i>	<i><u>Resultatet</u> af en hurtig belastningsforøgelse er termiske ændringer i DC-kabler. <u>Betingelsen</u> for termiske ændringer i DC-kabler er en hurtig belastningsforøgelse.</i>
Finalitet	<i>Andre har krævet Ebbe Sand på landsholdet, <u>så</u> han senere kan blive udtaget til verdensmesterskabet i Frankrig</i>		<i>Andre har krævet Ebbe Sand på landsholdet <u>med henblik på</u> en senere udtagelse til verdensmesterskabet i Frankrig</i>

Skema 7-13: Tilfælde af statiske forbindermetaforer i dansk samt omskrivninger

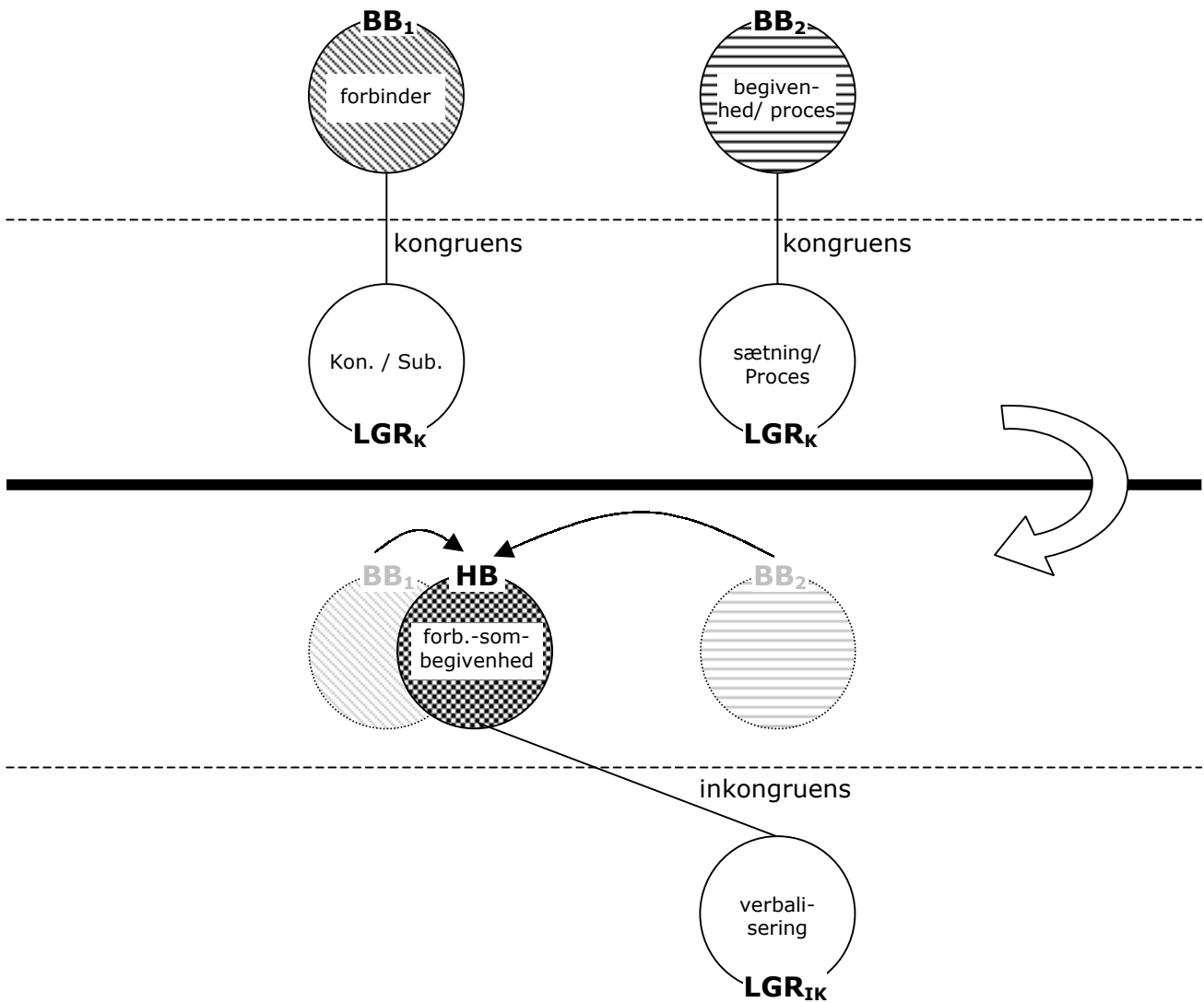
Ovenstående tilfælde illustrerer, hvilke funktioner de to typer af nominalisering (af et Konjunktional eller et Subjunktional) kan antage. Således fungerer den adjektiviske nominalisering kun selvstændigt på grupperang, ikke på sætningsrang. På grupperang finder vi den adjektiviske nominalisering dels som Beskriver, fx i *Uden en foregående stabil periode...*, i *de heraf resulterende termiske ændringer i DC-kabler* og i *de heraf betingede termiske ændringer i DC-kabler*, dels som Klassifikator, fx i *den løbende debat*.²²³

Den substantiviske nominalisering finder vi på grupperang dels som Styrelse i Præpositionalfraser, fx i *I takt med*, i *i løbet af*, i *på grund af* og i *med henblik på*, dels som Ting i nominalgrupper, fx i *Grunden til isolationsfølelsen*, i *Resultatet af en hurtig belastningsforøgelse* og i *Betingelsen for termiske ændringer i DC-kabler*. På sætningsrang fungerer denne nominaliseringstype som en selvstændig Participant.

7.2.2 Den dynamiske forbindermetafor

En dynamisk forbindermetafor findes i tilfælde, hvor forbinderen (mellem to sætninger) realiseres af en funktion forment af en verbalisering. I forlængelse heraf kan den dynamiske forbindermetafor betegnes en forbinder-som-begivenhedsmetafor. Mekanismen i denne er illustreret i Fig. 7-25.

²²³ At den adjektiviske nominalisering kan antage de nævnte gruppefunktioner i dansk, harmonerer med Halliday og Matthiessen undersøgelse af engelsk (1999, p. 247).

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

Fig. 7-25: Forbinder-som-begivenhed

Når man realiserer en forbinderbetydning af en Proces formet af et verbum, så har det en lignende effekt i forhold til sætningskompleksitet som den statiske forbindermetafor har – nemlig at det oprindelige sætningskompleks (hvor forbinderen forbinder to sætninger med hinanden) trækkes sammen til en simplekssætning indeholdende enten en nedrangeret sætning, en infinitivsætning eller en type procesmetaforisk realisering, altså enten en substantivisk nominalisering eller en adjektivisk nominalisering. Martin udtrykker det på følgende vis:

Expressing logical relations within a process depends on grammatical metaphor; one or both of the processes involved must be “thing-ized” to some extent – via embedding or nominalisation (Martin 1992, p. 169f.).

Skema 7-14 nedenfor rummer eksempler på dynamiske forbindermetaforer, som de optræder i dansk. Skemaet er organiseret dels efter typer af cirkumstantionsbetydning, dels efter leksikogrammatiske realiseringer.

SEMANTIK	LEKSIKOGRAMMATISK REALISERING	
	kongruent	inkongruent
	Konjunktional eller Subjunktional	verbalisering
Temporalitet	<i>efter at</i>	<i>at efterfølge</i>
Kausalitet	<i>idet</i> <i>da</i> <i>fordi</i>	<i>at medføre</i> <i>at grunde i</i>
Konditionalitet	<i>hvis...så</i>	<i>at forudsætte</i> <i>at bevirke</i> <i>at resultere i</i>

Skema 7-14: Eksempler på dynamiske forbindermetaforer i dansk

I nedenstående Skema 7-15 findes tilfælde af dynamiske forbindermetaforer og eksempler på omskrivninger af disse.

SEMANTIK	LEKSIKOGRAMMATISK REALISERING	
	kongruent	inkongruent
	Konjunktional eller Subjunktional	verbalisering
Temporalitet	<i>Renten faldt i går, <u>efter at</u> der har været usikkerhed på markederne i flere uger.</i>	<i>Gårsdagens rentefald <u>efterfølger</u> flere ugers usikkerhed på markederne.</i>
Kausalitet	<i>Vi ser årtiers største faglige oprustning, <u>fordi</u> der er konflikt.</i>	<i>Konflikten <u>medfører</u> årtiers største faglige oprustning.</i>
	<i>Vi ser årtiers største faglige oprustning, <u>da</u> der er konflikt.</i>	
	<i><u>Idet</u> der er konflikt, ser vi årtiers største faglige oprustning.</i>	
	<i>Der er et modsætningsfyldt forhold mellem den etablerede og alternative medicin, <u>fordi</u> to meget centrale begreber, nemlig dokumentation og videnskab, anvendes fejlagtigt, og <u>idet</u> der er en udtalt forvirring.</i>	<i>Det modsætningsfyldte forhold mellem den etablerede og alternative medicin <u>grunder i</u> en udtalt forvirring og fejlagtig anvendelse af to meget centrale begreber: dokumentation og videnskab.</i>
Konditionalitet	<i><u>Hvis</u> man skal kommunikere, <u>så</u> skal man have noget at kommunikere om!</i>	<i>Kommunikation <u>forudsætter</u> noget at kommunikere om!</i>
	<i><u>Hvis</u> man anbringer børn uden for eget hjem, <u>så</u> får kommunen et stort udgiftspres.</i>	<i>Anbringelser af børn uden for eget hjem <u>bevirker</u> et stort udgiftspres for kommunen.</i>

	<i>Hvis man privatiserer flere sygehusafdelinger, <u>så</u> bliver ventelisterne kortere.</i>	<i>Privatiserede sygehusafdelinger <u>resulterer</u> i kortere ventelister.</i>
--	---	---

Skema 7-15: Tilfælde af dynamiske forbindermetaforer i dansk samt omskrivninger

Ovenstående tilfælde illustrerer, hvilke funktioner den dynamiske forbindermetaforer kan antage. Således fungerer en verbalisering af et Konjunktional eller Subjunktional på sætningsrang altid som Proces.

7.3 Afrunding

I dette kapitel har jeg beskrevet de typer af ideationelle leksikogrammatisk metaforer, vi finder i dansk.

I alt findes der fem hovedtyper af ideationelle leksikogrammatisk metaforer, nemlig de tre eksperimentielle: (i) procesvalgsmetafor, (ii) procesmetafor og (iii) kvalitetsmetafor, og de to logiske: (iv) statisk forbindermetafor og (v) dynamisk forbindermetafor.

Afklaringen af procesvalgsmetaforen har resulteret i et netværk, der udover de fire kongruente realiseringer af processer opererer med seks inkongruente, og dermed med seks muligheder for procesvalgsmetaforer. For hver procesvalgsmetafor specificerer netværket disses leksikogrammatisk realiseringer i dansk. En væsentlig pointe i forbindelse med netværket er den opdagelse, at det alene er de Materielle og de Relationelle Processer, der er i anvendelse i forbindelse med procesvalgsmetaforisering.

Afklaringen af procesmetaforen har også resulteret i en opstilling af et netværk. Samtidig er både de formale og de funktionelle karakteristika ved hver procesmetaforisk undertype beskrevet. Endelig er de kommunikative implikationer af at anvende procesmetaforer blevet diskuteret.

Beskrivelsen af de to ovennævnte typer af leksikogrammatisk metaforer udgør den absolutte kerne i dette kapitel. Det er her, fokus er lagt.

Afklaringen af kvalitetsmetaforen rummer – som det var tilfældet for afklaringen af procesmetaforen – ud fra analyse af autentisk tekst en beskrivelse af de formale og de funktionelle karakteristika ved denne type af leksikogrammatisk metafor.

Den korte beskrivelse af de to typer af logiske leksikogrammatisk metaforer er ikke meget mere end et signalement. I dette signalement er det først konstateret, at det blandt de logiske basale betydninger kun er cirkumstantionsbetydning, der rummer et metaforisk potentiale. Efterfølgende er de formale og funktionelle karakteristika ved de forskellige typer af forbindermetaforer beskrevet.

Ud fra de forskellige metafortypers formale leksikogrammatiske karakteristika kan de grupperes i to. På den ene side har vi typerne (ii) procesmetafor, (iii) kvalitetsmetafor, (iv) statisk forbindermetafor og (v) dynamisk forbindermetafor, hvis formale kernemekanisme er et inkongruent valg af ordklasse (man kunne tale om et ordklaseskift mellem den kongruente og den inkongruente realisering). På den anden side har vi type (i) procesvalgsmetaforen, der ikke skabes ud fra et ordklaseskift.

8 Sammenfatning og uddybning

I dette ganske korte kapitel vil jeg trække tråde fra de foregående tre kapitler og knytte disse dels i et systemisk netværk, dels i en række mindre diskussioner af den leksikogrammatisk metafor væsen i dansk. Førstnævnte er sammenfatningen (og det er emnet for afsnit 8.1), sidstnævnte er uddybningen (emnet for afsnit 8.2).

8.1 Den leksikogrammatisk metafor i dansk

Med Fig. 8-1, som findes på de efterfølgende sider, præsenterer jeg et samlet netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk. Netværket rummer alle de hovedtyper af leksikogrammatisk metaforer, som jeg i de foregående tre kapitler har identificeret og beskrevet, og det rummer alle de beskrevne specificeringer af de metaforiske hovedtyper. Således kan netværket i Fig. 8-1 betragtes som en sammenfatning af Fig. 5-20, Fig. 6-4, Fig. 6-7, Fig. 6-23, Fig. 7-5, Fig. 7-17, Fig. 7-18 og Fig. 7-22.

Grundet netværkets omfang har det ikke været muligt at skitsere det på en enkelt side, hvorfor netværket i Fig. 8-1 er spaltet op i fire mindre dele.

Netværkets første del rummer de mindst specificerede valg i relation til leksikogrammatisk metaforer i dansk. Det er således valget mellem hhv. interpersonel og ideationel leksikogrammatisk metafor, og under sidstnævnte valget mellem eksperimentiel og logisk leksikogrammatisk metafor.

I forlængelse heraf rummer netværkets anden del specificeringerne af den interpersonelle leksikogrammatisk metafor, netværkets tredje del rummer specificeringerne af den eksperimentielle leksikogrammatisk metafor, og netværkets fjerde del rummer specificeringerne af den logiske leksikogrammatisk metafor.

De fire dele af netværket for den leksikogrammatiske metafor i dansk indeholder til sammen følgende systemer:

Systemnavne:

- 1: TYPER AF DEN LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 2: TYPER AF DEN INTERPERSONELLE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 3: TYPER AF DEN IDEATIONELLE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 4: TYPER AF DEN EKSPERIENTIELLE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 5: TYPER AF DEN LOGISKE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 6: TYPER AF MODALITETSMETAFOREN
- 7: TYPER AF DEN YTRINGSFUNKTIONELLE METAFOR
- 8: TYPER AF NEGATION I FORBINDELSE MED MODALITETSMETAFOREN
- 9: TYPER AF DET METAFORISKE UDSAGN
- 10: TYPER AF DET METAFORISKE SPØRGSMÅL
- 11: TYPER AF DEN METAFORISKE OPFORDRING
- 12: TYPER AF PROCESVALGSMETAFOREN
- 13: TYPER AF PROCESMETAFOREN
- 14: TYPER AF DEN MENTALE PROCESVALGSMETAFOR
- 15: TYPER AF DEN VERBALE PROCESVALGSMETAFOR
- 16: FORMNINGER AF BEGIVENHED-SOM-KVALITET
- 17: FORMNINGER AF BEGIVENHED-SOM-GENSTAND
- 18: FORMNINGER AF PARTICIPIALADJEKTIVEN
- 19: TYPER AF DEN STATISKE FORBINDERMETAFOR

Note:

I netværket signalerer tegnet ◊, at det opfordrende udsagn og den fremsættende opfordring er den samme type af ytringsfunktionel metafor, tegnet • signalerer, at det tilbydende udsagn og det fremsættende tilbud er den samme type af ytringsfunktionel metafor, mens tegnet ◻ signalerer, at det opfordrende spørgsmål og den spørgende opfordring er den samme type af ytringsfunktionel metafor.

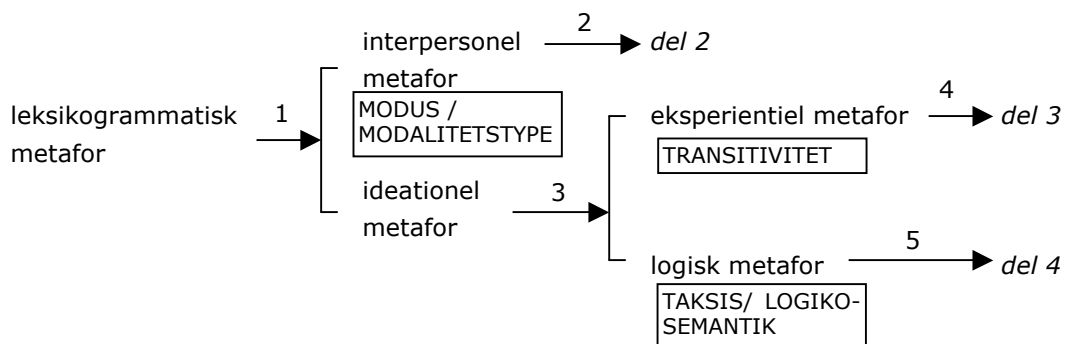

Fig. 8-1, del 1: Netværk for den leksikogrammatiske metafor i dansk

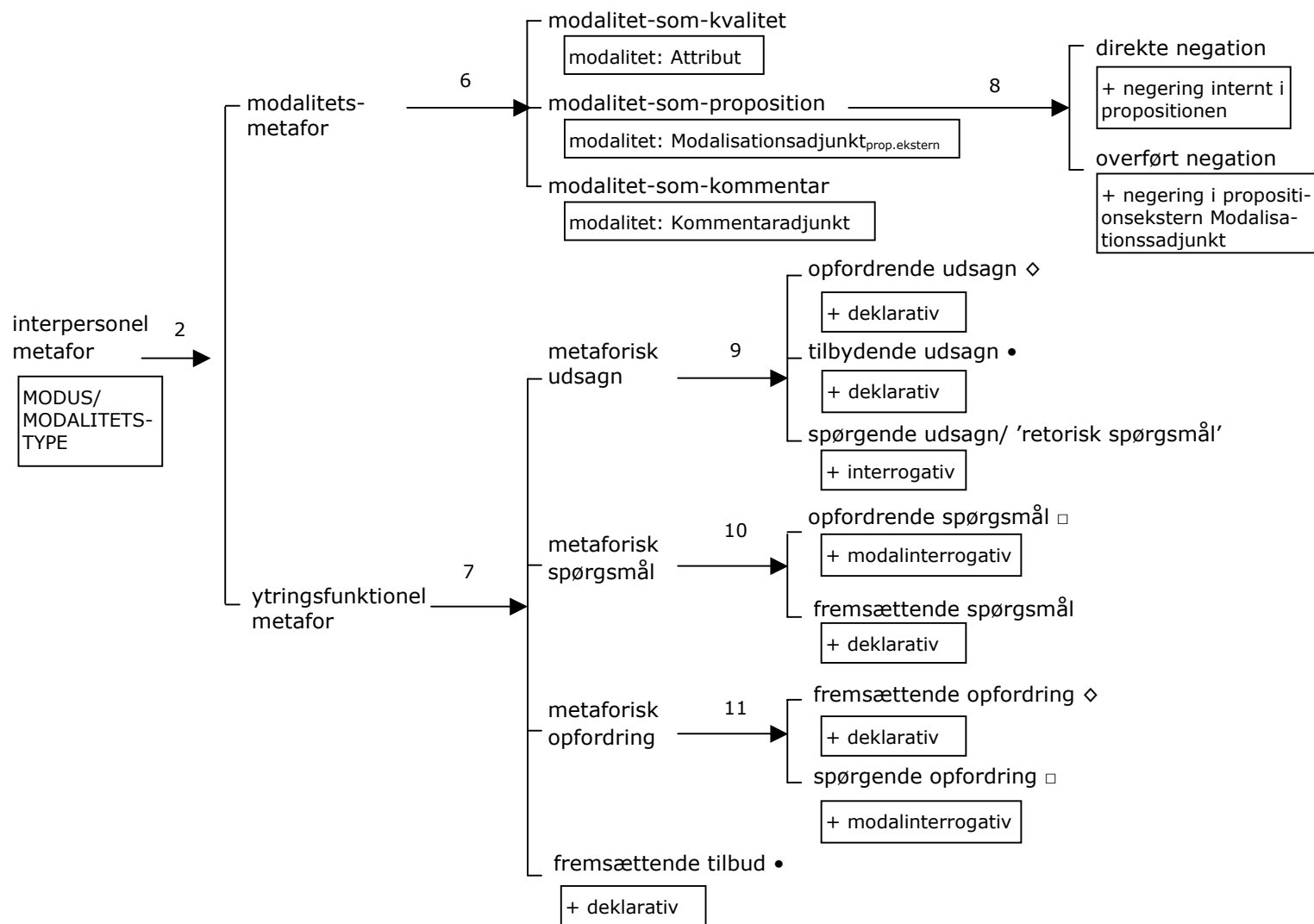

Fig. 8-1, del 2: Netværk for den leksikogrammatiske metafor i dansk

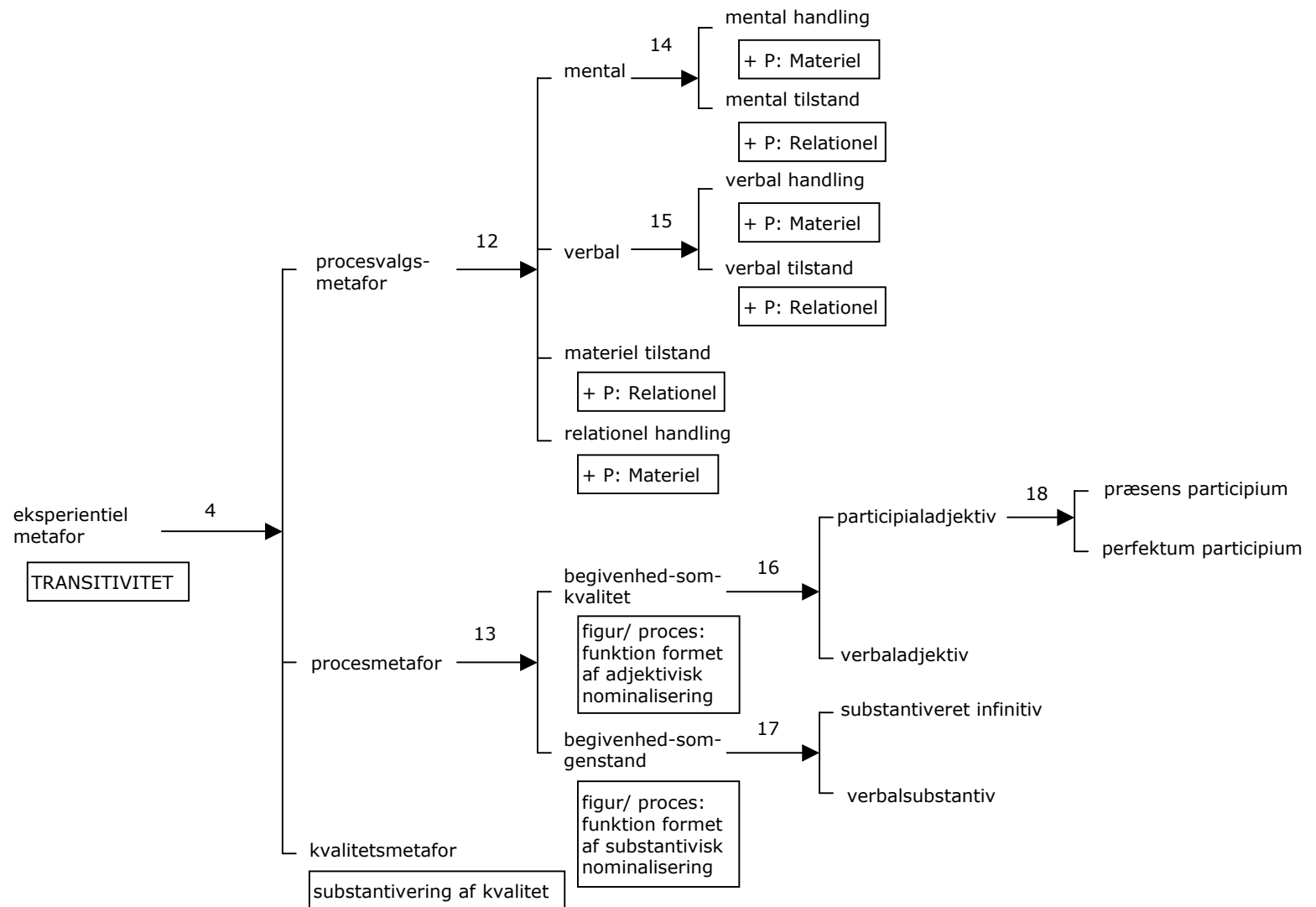

Fig. 8-1, del 3: Netværk for den leksikogrammatiske metafor i dansk

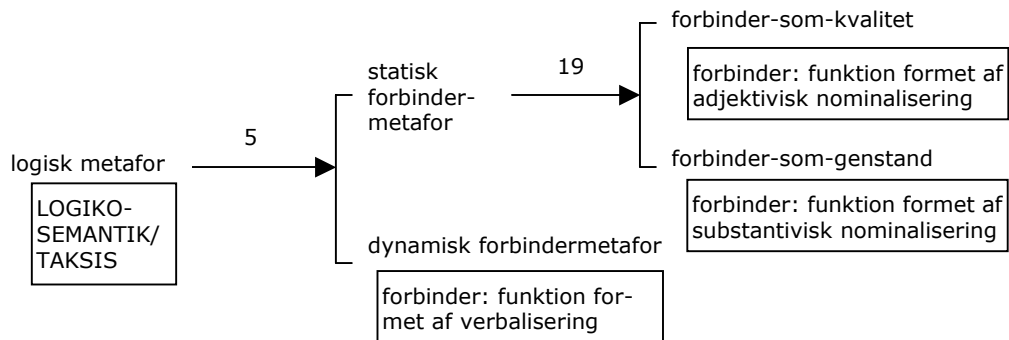

Fig. 8-1, del 4: Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk

I forbindelse med netværket skal det bemærkes, at systemerne 16, 17 og 18 er af en anden karakter end de øvrige systemer i netværket. Således er 16, 17 og 18 systemer for formen af procesmetaforen. Disse systemer er udelukkende motiverede fra neden, hvorfor valgene i dem ikke tilskrives et realiseringsudsagn. Valget *er* realiseringsudsagnet. De øvrige systemer i netværket er – som det er typisk for systemisk funktionel lingvistik – motiverede fra oven. Valgene i disse systemer er derfor semantiske kategorier, som gennem realiseringsudsagnene tilskrives leksikogrammatisk realiseringer

Netværket i Fig. 8-1 er eksemplificeret i nedenstående Skema 8-1 som er en rekapitulation af tilfælde og eksempler fra Skema 6-1, Skema 6-2, Skema 6-4, Skema 6-5, Skema 6-12, Skema 7-2, Skema 7-9, Skema 7-11, Skema 7-13 og Skema 7-15.

LEKSIKOGRAMMATISK METAFOR			
Type	Undertype	Leksikogrammatisk realisering	Tilfælde/ eksempel
Interpersonel metafor			
Modalitetsmetafor	Modalitet-som-kvalitet	Attribut	<i>Det er sandsynligt</i> , [[at lovfor-slaget bliver vedtaget]].
	Modalitet-som-proposition	Modalisationsadjunkt _{Propositionsekstern}	<i>Jeg tror</i> , jeg har fundet fidusen; <i>Jeg synes</i> , vi skal lægge smålighederne bag os; <i>Jeg mener</i> , at ministeren står ganske alene.
	Modalitet-som-kommentar	Kommentaradjunkt	<i>Efter min mening</i> bør forældrene være længere hjemme hos de helt små børn...

Ytringsfunktionel metafor	Det opfordrende udsagn/ den fremsættende opfordring	deklarativ	<i>Jeg kan love dig, at jeg giver en hånd med, når det bliver nødvendigt.</i>
	Det tilbydende udsagn/ det fremsættende tilbud	deklarativ	<i>Jeg vil godt give dig en hånd.</i>
	Det spørgende udsagn	interrogativ	<i>Kan det tænkes, at jeg vil give en hånd?</i>
	Det opfordrende spørgsmål/ den spørgende opfordring	interrogativ	<i>Kan du give mig en hånd?</i>
	Det fremsættende spørgsmål	deklarativ	<i>Du giver tit dine venner en hånd?</i>
Eksperientiel metafor			
Procesvalgsmetafor	Mental handling	Materiel > handling > dispositiv	<i>Jeg <u>får</u> nydelse af livet.</i>
	Mental tilstand	Relationel > attributiv/intensiv	<i>Jeg <u>er</u> en livsnyder.</i>
	Verbal handling	Materiel > handling > dispositiv	<i>Dit valg af mad <u>giver</u> producenten et signal om, hvordan du synes, at den skal</i>
	Verbal tilstand	Relationel > identificerende/intensiv	<i>Dit valg af mad <u>er</u> et signal til producenten om, hvordan du synes, at den skal være</i>
	Materiel tilstand	Relationel > attributiv/intensiv	<i>Specialet skal <u>være</u> på fremmedsproget.</i>
	Relationel handling	Materiel > handling > dispositiv	<i>Filmen 'Traffic' <u>vandt</u> en Oscar.</i>
Procesmetafor	Begivenhed-som-kvalitet	Participialadjektiv > præsens part.	<i>Den <u>flyttende</u> Klaus Riskær.</i>
		Participialadjektiv > perfektum part.	<i>En <u>flyttet</u> Klaus Riskær.</i>
		Verbaladjektiv	<i>En <u>mistænksom</u> politimand.</i>
	Begivenhed-som-genstand	Substantiveret infinitiv	<i>Klaus Riskærs <u>flytten</u>.</i>
		Verbalsubstantiv	<i>Klaus Riskærs <u>flytning</u>.</i>
Kvalitetsmetafor		Substantivering	<i>Monstre findes ikke i <u>virkeligheden</u>; Han sank hen i <u>passivitet</u>.</i>

Logisk metafor			
Statisk forbindermetafor	Forbinder-som- kvalitet	adjektivisk nominalisering	<i>To beløb er flere gange nævnt i den løbende debat.</i>
	Forbinder-som- genstand	substantivisk nominalisering	<i>To beløb er flere gange nævnt i løbet af debatten.</i>
Dynamisk forbindermetafor		Verbalisering	<i>Konflikten medfører årtiers største faglige oprustning.</i>

Skema 8-1: Tilfælde af og eksempler på leksikogrammatisk metaforer i dansk

8.2 Tråde...

Dette hovedafsnit rummer en række mindre afsnit, hvori jeg uddyber og diskuterer forskellige forhold ved leksikogrammatisk metaforer, primært ved at trække tråde mellem pointer i de foregående tre kapitler. Afsnittene er ikke indbyrdes sammenhængende, og nærværende afsnit 8.2 skal således ses som en samling af forskellige væsentlige pointer i forhold til leksikogrammatisk metaforer, ikke som en fortløbende fremstilling.

8.2.1 Om den ideationelle metaforiseringsbevægelse og metafortyper

De ideationelle leksikogrammatisk metafortyper, der er præsenterede i netværket i Fig. 8-1, del 3 og 4 (og mere uddybende i kapitel 7), kan sammenholdes med Fig. 5-2, der illustrerer de mulige metaforiske bevægelser inden for den ideationelle metafunktion. Herved står det klart, at alle de mulige metaforiske bevægelser er blevet beskrevet, hvorved det tydeliggøres, at nærværende afhandling beskæftiger sig med sprogets totale fond af hovedtyper af ideationelle leksikogrammatisk metaforer. De forskellige beskrevne metaforers placering i forhold til Fig. 5-2 er vist i Fig. 8-2 på næste side. I figuren er det samtidig vist, hvordan procesvalgsmetaforen kan opfattes i lyset af metaforiseringsbevægelsen i den ideationelle metafunktion.

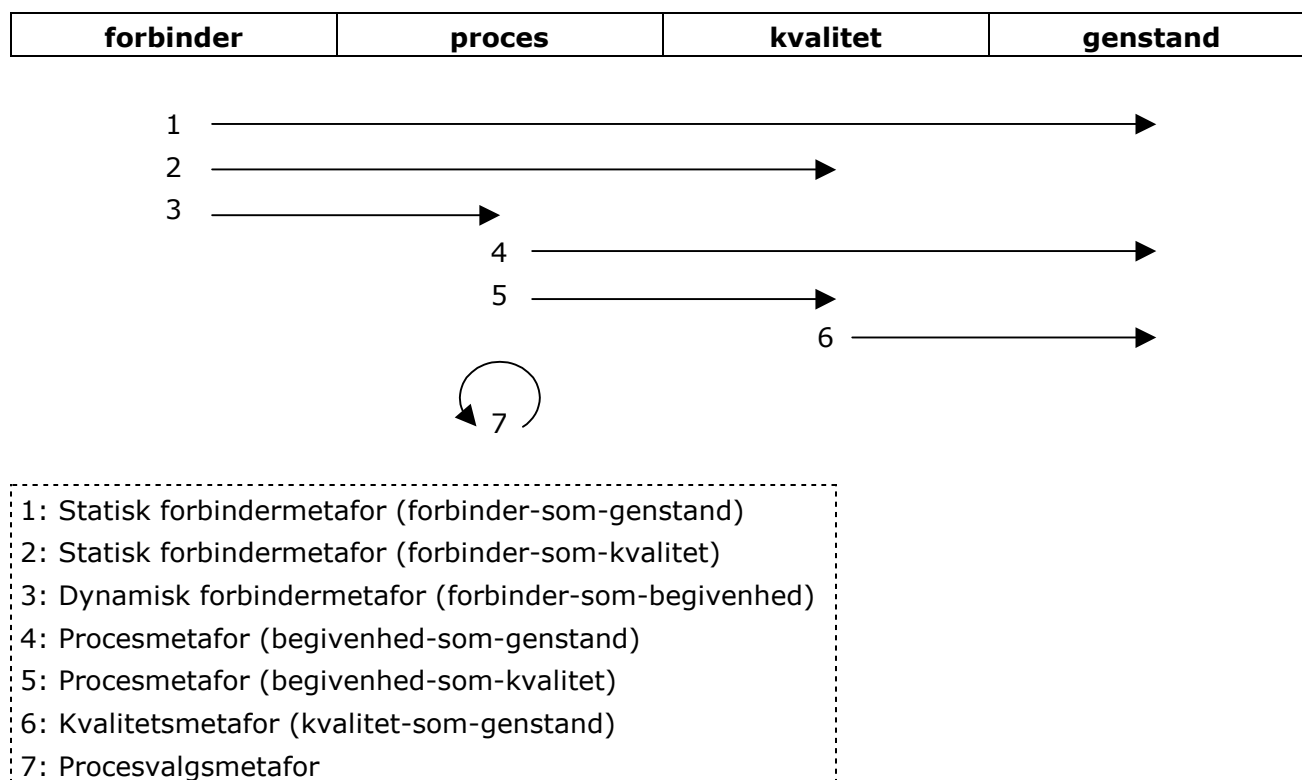

Fig. 8-2: Ideationelle metaforyper organiseret som metaforiseringsbevægelser

8.2.2 Om metaforen som blanding af semantiske basisbetydninger

I min definition af den leksikogrammatisk metafor anførte jeg den generelle pointe, at en leksikogrammatisk metafor er karakteristisk ved, at to basisbetydninger blandes med hinanden, hvorved en ny betydning (inkorporerende begge basale betydninger) dannes.²²⁴ Efter at have beskrevet og skitseret de forskellige leksikogrammatisk metaforypers væsen mere indgående i kapitlerne 6 og 7 er det her muligt at give en oversigt over, hvilke basisbetydninger de forskellige typer af leksikogrammatisk metaforer rummer. Altså hvilke hybridbetydninger (”junctional elements”, jf. Halliday & Matthiessen 1999, p. 244), vi finder i metaforene. Den oversigt er præsenteret Skema 8-2 på næste side, der opsummerer Fig. 6-2, Fig. 6-3, Fig. 6-6, Fig. 6-13, Fig. 6-15, Fig. 6-17, Fig. 6-19, Fig. 6-21, Fig. 7-6, Fig. 7-7, Fig. 7-8, Fig. 7-9, Fig. 7-10, Fig. 7-11, Fig. 7-15, Fig. 7-16, Fig. 7-21, Fig. 7-23, Fig. 7-24 og Fig. 7-25.

²²⁴ Jf. afsnit 5.4.2.

Type af leksikogrammatisk metafor	Iboende semantiske basisbetydninger
Modalitet-som-kvalitet	modalitet og kvalitet
Modalitet-som-proposition	modalitet og proposition
Modalitet-som-kommentar	modalitet og kommentar
Opfordrende udsagn	opfordring og udsagn
Tilbydende udsagn	tilbud og udsagn
Spørgende udsagn	spørgsmål og udsagn
Opfordrende spørgsmål	opfordring og spørgsmål
Fremsættende spørgsmål	udsagn og spørgsmål
Fremsættende opfordring	udsagn og opfordring
Spørgende opfordring	spørgsmål og opfordring
Fremsættende tilbud	udsagn og tilbud
Mental handling	mental proces og materiel proces
Mental tilstand	mental proces og relationel proces
Verbal handling	verbal proces og materiel proces
Verbal tilstand	verbal proces og relationel proces
Materiel tilstand	materiel proces og relationel proces
Relationel handling	relationel proces og materiel proces
Begivenhed-som-kvalitet	begivenhed og kvalitet
Begivenhed-som-genstand	begivenhed og genstand
Kvalitetsmetafor (kvalitet-som-genstand)	kvalitet og genstand
Forbinder-som-kvalitet	forbinder og kvalitet
Forbinder-som-genstand	forbinder og genstand
Dynamisk forbindermetafor (forbinder-som-begivenhed)	forbinder og begivenhed

Skema 8-2: Oversigt over hybridbetydninger i forskellige leksikogrammatiske metaforer

8.2.3 Om leksikogrammatiske metaforer og andre sprogvariationer

Som opsummeret og endnu engang understreget i ovennævnte afsnit 8.2.2 er en leksikogrammatisk metafor kendetegnet ved på det semantiske stratum at udgøre en hybridbetydning. Semantisk rummer en metaforisk sprogbrug altså ikke blot en enkelt betydningskategori, men betydning fra to betydningskategorier – fx såvel udsagn som tilbud i det fremsættende tilbud/ det tilbydende udsagn.

I dansk finder vi sprogvariationer, der ikke rummer en hybridbetydning. Vi finder altså sproglige variationer, hvor en leksikogrammatisk transformation (fx fra substantiv til adjektiv) ikke bevirker,

at en hybridbetydning opstår. Disse kan benævnes transkategoriseringer²²⁵. Og vi finder sproglige variationer, der tidligere har været metaforiske, men som ikke længere er det. Sådanne kan vi benævne døde metaforer. Døde metaforer finder vi som nominaliseringer, der oprindeligt har rummet en hybridbetydning (af såvel begivenhed som genstand), men som i moderne sprogbrug ikke længere rummer denne dobbeltbetydning.

Forskellen mellem en leksikogrammatisk metafor og så hhv. transkategoriseringer og døde metaforer er altså, at kun den første type af sproglig variation rummer en hybridbetydning. De to sidste ligner hinanden ved ikke at gøre dette, og en død metafor kan betragtes som en undertype af transkategorisering.

Transkategoriseringer og døde metaforer er særligt fremtrædende inden for den eksperientielle metafunktion, hvorfor jeg udelukkende vil bevæge mig inden for denne i nærværende korte diskussion.

Transkategoriseringer

Transkategoriseringer har vi, når vi ikke følger den metaforiske bevægelse i Fig. 5-2 (og Fig. 8-2), men prøver at bevæge os den modsatte vej.

Skaber vi fx kvaliteten *blodig* af genstanden *blod*, så har vi en transkategorisering. Der er nemlig intet tilbage af den oprindelige tingslighed i *blodig*; *blodig* er alene en kvalitet.

Vi kunne også søge at bevæge os fra genstand til proces. Altså vi kunne søge at skabe en begivenhed ud fra en genstand. Gør vi det og skaber fx *computerisere* ud fra *computer*, så har vi igen en transkategorisering, ikke en leksikogrammatisk metafor. For der er ingen hybrid i betydningen af *computerisere*. Dette ord betegner alene en proces, ikke en genstand-proces, eller en genstand-som-begivenhed. Der var en forestilling om en genstand i forbindelse med oprindelsen af *computerisere*, men den er ikke længere til stede.

Bevæger vi os modsat metaforiseringsbevægelsen i Fig. 5-2, resulterer det altså i transkategoriseringer, ikke i leksikogrammatiske metaforer.

Transkategoriseringer har vi imidlertid også i sammenhænge, hvor vi nok følger den metaforiske bevægelse i Fig. 5-2, men hvor den sproglige variant ikke formes af en nominalisering, men af et nomen. Eksempelvis er der ingen hybridbetydning – og dermed intet metaforisk – i genstande som *spiller*, *træner* og *leder*. Disse er altså ikke at betragte som metaforiske varianter af processerne bag *at spille*, *at træne* og *at lede*.

²²⁵ Halliday anvender betegnelsen transkategorisering som en overkategori, der også inkluderer leksikogrammatiske metaforer (jf. Halliday 1996c, p. 199). Jeg anvender alene betegnelsen for sproglig variation, der ikke medfører en hybridbetydning – og som derfor ikke er metaforisk.

Som en tommelfingerregel kan det anføres, at alle nominaler, der ender på *-er* ikke er metaforiske, altså ikke er begivenhed-som-genstandsmetaforer, men alene er genstande. For at vi overhovedet kan opfatte et nominale som realiseringen af en metafor (som realiseringen af en hybridbetydning), skal det således være af typen nominalisering.

Døde metaforer

Døde metaforer kan som nævnt ovenfor betragtes som en type af transkategorisering. Døde metaforer har vi, når en substantivisk nominalisering (fx *skrivelse*) eller en substantivering af et adjektiv (fx *sandhed*) ikke medfører en hybridbetydning på det semantiske stratum, men alene har betydning som en genstand. Nominaliseringen *skrivelse* har tidligere fungeret som en begivenhed-som-genstandsmetafor, men i moderne sprogbrug er der intet tilbage af den oprindelige processuelle semantik. På samme måde har *sandhed* fungeret som en kvalitet-som-genstandsmetafor, men her er der i moderne sprogbrug heller intet andet tilbage end blot en genstandssemantik.

Som en følge af den entydige semantik er døde metaforer en type af metaforer, der ikke længere kan udpakkes. Et ord som *skrivelse* betegner alene en genstand, hvorfor man kan sige, at denne nominalisering betegner et (nyt) fænomen. Ordet betegner ikke en genstandsgjort proces, som det giver samme mening at udpakke. En nominalisering som *skrivelse* har med andre ikke ord en agnat (": "agnate)²²⁶ sætning, den kan omskrives til.

Når man skal skelne mellem nominaliseringer og substantiveringer, der fungerer som (levende) leksikogrammatisk metaforer, og dem, der er døde, er spørgsmålet, der skal besvares, om nominaliseringen kan udpakkes til en agnat sætning – altså om vi ud af den genstand, som nominaliseringen betegner, kan skabe en begivenhed. Er dette muligt, så har vi en leksikogrammatisk metafor. Er det ikke muligt, er der tale om en død metafor.

En prøve til at udpege de døde metaforer fra de levende er den prøve, jeg vil kalde 'pronomen-prøven'. Ved 'pronomen-prøven' betragter eller indsætter man et possessivt pronomen som Præmodifikator i den nominalgruppe, hvor nominaliseringen fungerer som Ting. Vi kunne forestille os grupper som:

Hans begravelse...

Hendes mening...

Deres regering...

I ovenstående eksempler er *hans*, *hendes* og *deres* alle Præmodifikatorer i en nominalgruppe, hvis Ting er hhv. *begravelse*, *mening* og *regering*.

²²⁶ Jf. note 207.

'Pronomen-prøven' er nu en afprøvning af, hvorvidt det possessive pronomen semantisk betegner en art bestemmer for den genstand eller begivenhed-som-genstand, der fungerer som Ting i nominalgruppen, eller om det possessive pronomen semantisk betegner en skjult participant. Hvis det possessive pronomen – og det er tilfældet i ovenstående tre eksempler – betegner en bestemmer, har vi en død metafor. Nominaliseringen, som det possessive pronomen lægger sig til, betegner ikke længere en processuel dynamik, men en tingslig statik. Nominaliseringen er så at sige blevet institutionaliseret. Hvis det possessive pronomen derimod betegner en (skjult) participant, har vi en leksikogrammatisk metafor.

Forskellen kan illustreres med nedenstående eksempler:

Deres demonstration af teorien er letfattelig.

Deres demonstration mod krigen foregår på Flakhaven.

I det første eksempel er det tydeligt, at *deres* betegner en skjult participant, nemlig dem, der demonstrerer teorien for andre. Dermed er det første eksempel en leksikogrammatisk metafor, og det er af typen begivenhed-som-genstand.

I det andet eksempel er det ligeså tydeligt, at *deres* betegner en bestemmer, og *demonstration* er her en død metafor, der betegner genstanden (institutionen) *demonstration*.

En anden prøve – i forbindelse med nominaliseringer – til at skelne en død metafor fra en levende metafor er at konstruere en sætning, hvor processen, der er realiseret som nominalisering, fungerer som Proces sammen med nominaliseringen, der fungerer som en Participant. Hvis den konstruerede sætning giver ræson, er nominaliseringen ikke realiseringen af metaforisk sprogbrug (hvis betydning er begivenhed-som-genstand), men en del af en død metafor (hvis betydning er genstand).

Et eksempel er i forbindelse med *tænkning*. Forsøger vi med den ovenfor skitserede prøve, får vi en sætning som *Han tænker en tænkning*. Den går ikke, og vi kan derfor konstatere, at *tænkning* er en leksikogrammatisk metafor.

Et andet eksempel er *skrivning*. Da man ikke kan *skrive en skrivning*, kan vi konstatere, at også *skrivning* er en leksikogrammatisk metafor. Til gengæld kan man godt *skrive en skrivelse*, så selv om *skrivelse* har de leksikogrammatiske karakteristika til at fungere i en metafor (det er en nominalisering), så fungerer *skrivelse* ikke metaforisk. *Skrivelse* betegner alene en genstand, ikke en begivenhed-som-genstand, og vi har altså en død metafor.

Det kan virke forvirrende, at samme nominalisering kan fungere såvel som døde metafor og som (levende) leksikogrammatisk metafor. Således er både de syntagmatiske omgivelser på det leksikogrammatiske stratum og den iboende betydning på det semantiske stratum afgørende for, om en metafor opfattes som død eller levende. Visse nominaliseringer er tvetydige.

I et eksempel som *hans holdning til regeringen* har vi en klart død metafor, idet *holdning* alene betegner en genstand, og *hans* betegner en bestemmer.

I et eksempel som *hans flytning til London* har vi en særdeles levende metafor, idet *flytning* betegner en begivenhed-som-genstand, og *hans* betegner en participant.

I forhold hertil er en substantivisk nominalisering som *regning* tvetydig. Som en del af gruppen *hans regning for maden* betegner *regning* en genstand, *hans* betegner en bestemmer, og vi har en død metafor. Som en del af gruppen *hans regning på tingene* betegner *regning* en begivenhed-som-genstand, hvori *hans* betegner en participant, og vi har en leksikogrammatisk metafor.

8.2.4 Om procesvalgsmetaforen som brobygger

Jeg har tidligere nævnt tesen om ”lexis as most delicate grammar”.²²⁷ Ifølge denne er leksik grammatik i sin mest specificerede udgave. Ifølge tesen er det således muligt systemisk at kortlægge sprogets ressourcer på en sådan måde, at forskellen mellem grammatik og leksik opfattes som et kontinuum: I sine laveste specificeringsgrader er mulighederne i et netværks systemer overvejende grammatisk motiverede, i de endelige specificeringsgrader er de leksikalsk motiverede.

I tesen om leksik som den mest specificerede form for grammatik findes en mulighed for at bygge bro mellem den traditionelle (litterære), leksikalske metafor og den leksikogrammatiske metafor. Dette påpeger Halliday og Matthiessen også indirekte, når de skriver, at

Lexical and grammatical metaphor are not two different phenomena; they are both aspects of the same general metaphorical strategy by which we expand our semantic resources for constructing experience. The main distinction between them is one of delicacy. Grammatical metaphor involves the reconstrual of one domain in terms of another domain, where both are of a very general kind (...). Lexical metaphor also involves the reconstrual of one domain in terms of another domain; but these domains are more delicate in the overall semantic system (ibid., p. 233).

Brobygning er netop, hvad der sker, når en procesvalgsmetafor kombineres med en procesmetafor. Argumentationen er som følger:

Procesvalgsmetaforen skabes væsentligst som en konsekvens af et ikke-kongruent leksikalsk valg: En Prædikator (som netop er defineret ved at rumme verbalgruppens leksikalske betydning)²²⁸ i en sætning realiserer en anden type (leksikogrammatisk) Proces end den (semantiske) processuelle betydning, som sætningen som helhed realiserer. Med procesvalgsmetaforen har vi altså en metaforisk hovedtype, som minder en del om den traditionelle, leksikalske metafor.

²²⁷ Se afsnit 3.2.1.

²²⁸ Se afsnit 4.3.1.

Procesmetaforen er overvejende en grammatisk mekanisme, hvorigennem en processuel betydning ikke realiseres af en funktion formet af en verbalgruppe (som er den kongruente sammenhæng), men af en funktion formet af en nominalisering. I procesmetaforen finder vi mest rendyrket den oprindelige idé om den (leksiko-)grammatiske metafor, hvilket Halliday da også påpeger, når han skriver, at

Nominalizing is the single most powerful resource for creating grammatical metaphor (Halliday 1994a, p. 352).

Procesvalgsmetaforen kan kombineres med procesmetaforen i en lang række tilfælde. Flere af disse er anført i kapitel 7, og et par stykker af disse er nedenfor gengivet:

Tilfælde 1²²⁹ lyder *kan man nogle gange bruge en sammenligning*, og det kan udpakkes til *kan man nogle gange sammenligne*. Dobbeltanalysen ser ud som følger:

<i>kan</i>	<i>man</i>	<i>nogle gange</i>	<i>bruge</i>	<i>en sammenligning.</i>	Metaforisk
	Aktør		Materiel>handling>dispositiv	Mål	
<i>kan</i>	<i>man</i>	<i>nogle gange</i>	<i>sammenligne</i>		Ikke-
	Siger		Verbal>verbal vurdering		metaforisk

I 1 har vi en procesvalgsmetafor i kraft af, at en Materiel Proces realiserer en verbal proces. Samtidig er selve den verbale processuelle kernebetydning (som fremstår som Processen i udpakningen) i det oprindelige, metaforiske tilfælde nominaliseret substantivisk som *sammenligning*. Vi har således også i tilfældet en procesmetafor, nemlig en begivenhed-som-genstand-konstruktion.

Brobygningen finder ikke kun sted, når procesvalgsmetaforen kombineres med en procesmetafor. Også når den overvejende leksikalske procesvalgsmetafor kombineres med en kvalitetsmetafor, har vi en forbindelse mellem den traditionelle metafor og den leksikogrammatiske metafor. Kvalitetsmetaforen er nemlig ligesom procesmetaforen overvejende en grammatisk mekanisme. Med kvalitetsmetaforen realiseres en kvalitet ikke af en funktion formet af en nominalgruppe med adjektivisk Kerne (som er den kongruente sammenhæng), men af en funktion formet af en substantivering.

I nedenstående **tilfælde 2**²³⁰ finder vi på samme tid en procesvalgsmetafor, en procesmetafor og to kvalitetsmetaforer. Tilfældet lyder *Men det er også en påmindelse om, at vi gør klogt i at udvise forsigtighed og fastholde stabiliteten*.

Procesvalgsmetaforen i ovenstående eksisterer, idet en verbal proces ('at påminde') realiseres af en Relationel Proces.

²²⁹ Tilfældet er første gang anført som tilfælde 2 i afsnit 7.1.1.

²³⁰ Tilfældet er første gang anført som tilfælde 15 i afsnit 7.1.1.

Endvidere er den verbale proces realiseret som en Participant gennem den substantiviske nominalisering *påmindelse*. Vi har således også i tilfældet en procesmetafor, nemlig en begivenhed-som-genstand-konstruktion.

Derudover finder vi de to kvalitetsmetaforer (repræsenterende de to mulige suffikser i forbindelse med kvalitetsmetaforer) *forsigtighed* og *stabiliteten*. Disse er altså kvalitet-som-genstand-konstruktioner.

En udpakning af alle fire metaforer på samme tid kunne lyde *Men det påminder os også om, at det er klogt, når vi er forsigtige, og når vi arbejder stabilt.*

At et og samme tilfælde som ovenfor illustreret rummer flere typer af leksikogrammatisk metaforer, understøtter Ravellis pointe om, at leksikogrammatisk metaforer

...exhibits the feature of SYNTAGMATIC PLURALITY (...). This allows more than one metaphor to be realized in the same clause (Ravelli 1988, p. 141).

På baggrund af ovenstående kan det konkluderes, at jeg med identifikationen af procesmetaforen som en hovedtype af leksikogrammatisk metafor ved siden af hhv. procesmetaforen og kvalitetsmetaforen har givet et redskab til at brygge bro mellem den litterære og den leksikogrammatisk metafor.

8.3 Afrunding

I dette kapitel har jeg opsummeret og afrundet den del af nærværende afhandling, som kan betragtes som dens absolutte kerne – nemlig beskrivelsen af hovedtyper af leksikogrammatisk metaforer i dansk. I kapitel 5 indkredsede jeg den leksikogrammatisk metafors væsen og udstak retningslinierne for kapitlerne 6 og 7, hvori jeg beskrev hhv. typer af interpersonelle leksikogrammatisk metaforer i dansk og typer af ideationelle leksikogrammatisk metaforer i dansk. Disse beskrivelser har resulteret i det samlede og specificerede netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk (Fig. 8-1), og de har affødt nødvendigheden af kort at diskutere en række forskellige kvaliteter ved leksikogrammatisk metaforer i dansk. Netop dette er præsenteret i dette kapitel 8, som altså markerer denne afhandlings slutpunkt for kortlægningen af leksikogrammatisk metaforer i dansk.

I næste kapitel applicerer jeg den udarbejdede beskrivelse til praktisk tekstanalyse.

9 Den leksikogrammatiske metafor og tekstanalyse

I dette kapitel vil jeg kort demonstrere, hvorledes beskrivelsen af leksikogrammatiske metaforer i dansk kan anvendes til tekstanalyse. Kapitlet tjener således som et applikationsperspektiv på den beskrivelse, jeg har præsenteret i de foregående fire kapitler.

Kapitlet er struktureret i to hovedafsnit: I afsnit 9.1 præsenterer jeg en model til systemisk funktionel tekstanalyse, hvormed det er muligt i analysesammenhæng at tage højde for metaforisk sprogbrug, og i afsnit 9.2 anvender jeg denne model i praksis.

9.1 Model til tekstanalyse

Modellen til systemisk funktionel tekstanalyse, som dette afsnit rummer en kort gennemgang af, er en videreudvikling af den model til systemisk funktionel registeranalyse, som jeg tidligere har udviklet (jf. Andersen 2000 og Andersen et al. 2001, kap. 9-10). Modellen, som jeg her gennemgår, kan anvendes til såvel registeranalyser som analyse af enkeltstående tekster.

Modellen er en systematik af de systemisk funktionelle redskaber, altså de leksikogrammatiske systemer, de semantiske domæner og de kontekstuelle variabler, som den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk er konstrueret af.²³¹ Samtidig rummer modellen – ud over disse strata-specifikke deskriptive kategorier – et lag til analysen af leksikogrammatiske metaforer.

²³¹ Jf. kap. 4.

Modellen er overordnet organiseret efter to af de globale dimensioner²³², nemlig metafunktion og stratifikation, og den kan visuelt fremstilles som i Fig. 9-1 nedenfor.

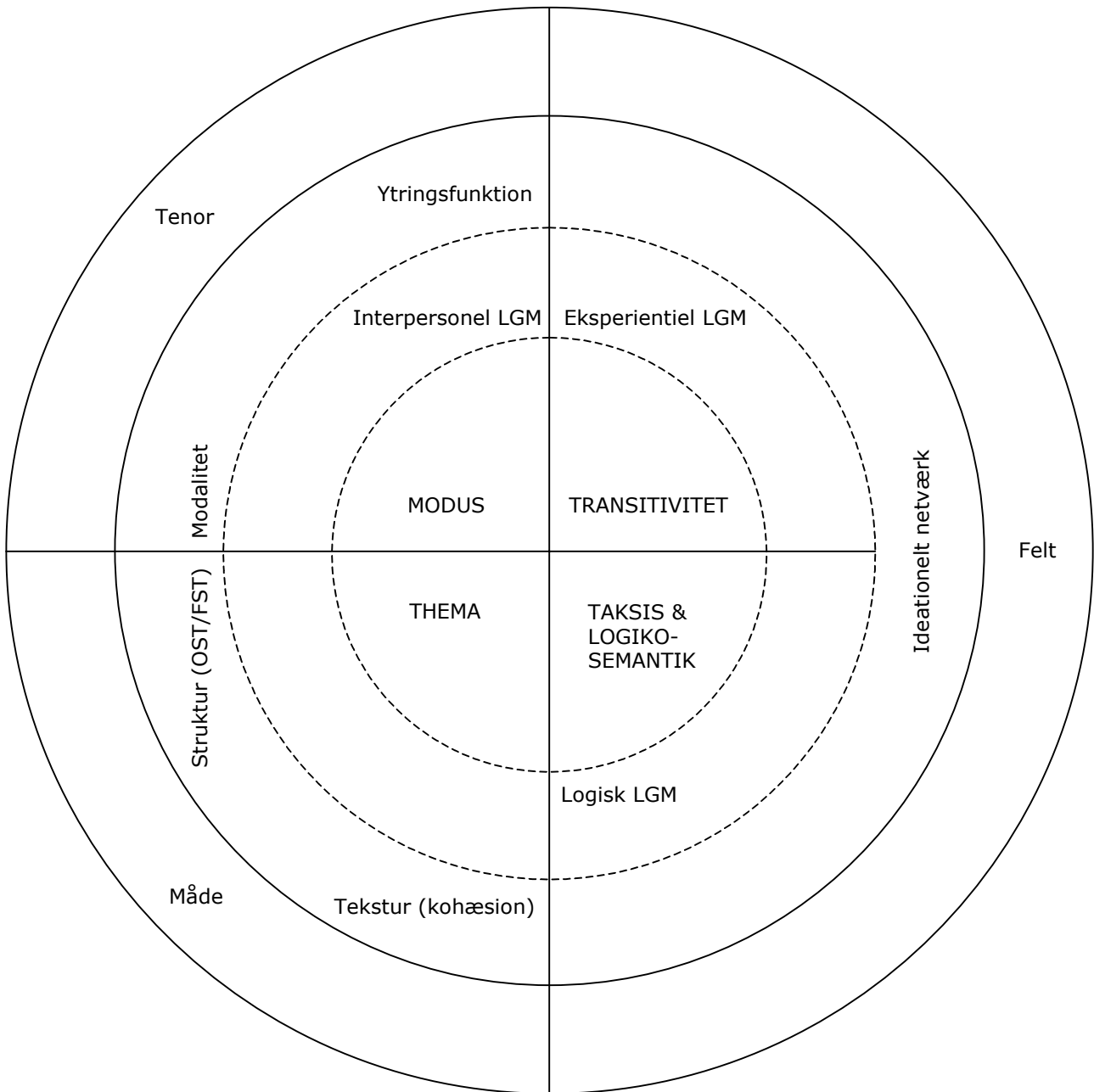

Fig. 9-1: Systemisk funktionel model til tekstanalyse

Den fuldstændige tekstanalyse er en analyse, der inddrager alle strata, nemlig det leksikogrammatisk-stratum, det semantiske stratum og stratummet for den situationelle kontekst samt analyserer teksten for leksikogrammatisk metaforer. I den ideelle tekstanalyse specificeres de relevante værdier af skalaerne for hver af variableerne i den situationelle kontekst, semantikken beskrives for dens

²³² Jf. kap. 3.

interpersonelle og ideationelle betydninger, ligesom teksturen og strukturen beskrives, og endelig kobles de fundne fænomener med deres leksikogrammatisk realisering (det er også muligt at bevæge sig den anden vej, altså fra leksikogrammatik gennem semantik til kontekst). Derudover afsøges teksten for leksikogrammatisk metaforer.

En sådan ideel analyse rummer den præsenterede model redskaber til at foretage. Nu er spørgsmålet blot, om det i praksis er relevant at foretage en fuldstændig analyse inden for hvert af de tre strata samt laget for leksikogrammatisk metaforer. Det er min vurdering, at det systemisk funktionelle beskrivelsesapparat for dansk rummer så mange redskaber, at man som analytiker er nødsaget til at foretage en selektion og på forhånd gøre sig klart, dels hvilke sproglige aspekter af en tekst, man særligt ønsker at beskrive, dels hvor specificeret en beskrivelse, man ønsker at foretage af disse valgte aspekter.

Som en følge af ovenstående skal den præsenterede model opfattes som en rammemodel eller med en (traditionel) metafor som en værktøjskasse, som man som teksthåndværker selv vælger til og fra i: I nogle situationer er det relevant at bruge hammeren, i andre situationer når man længere med skruetrækkeren.

9.1.1 Analytiske vinkler

Ud fra den opstillede model er det muligt at lægge forskellige analytiske vinkler ned over et tekstligt analysemateriale og derigennem nå til forskelligartede tekstanalyser. I hovedsagen kan man anlægge en af nedenstående to vinkler (eller begge i kombination, hvorved man får den fuldstændige analyse).

Stratifikationsvinklen

Med stratifikationsvinklen lægger man særlig vægt på et eller flere af strataene i modellen. Typisk kan man vælge at fokusere særligt på det semantiske stratum og som realiseringen heraf det leksikogrammatisk stratum. Med andre ord har man fravalgt beskrivelsen af konteksten. Stratifikationsvinklen har den fordel, at den for det valgte stratum dækker alle sprogets metafunktioner og dermed giver svar på ideationelle, interpersonelle og tekstuelle spørgsmål. Stratifikationsvinklen er fx relevant, hvis man ønsker at beskrive sammenhængen mellem TRANSITIVITET, MODUS OG THEMA, der alle er systemer på det leksikogrammatisk stratum.

Metafunktionsvinklen

Idet stratifikationsvinklen primært fokuserer på sammenhænge inden for hvert stratum, tilbyder vinklen ikke en særlig beskrivelse af relationerne mellem de sproglige fænomener på de forskellige strata. Det gør derimod metafunktionsvinklen, hvorved man lægger speciel vægt på en enkelt af metafunktionerne og så beskriver den i sammenhæng for alle strata og lag. Man fokuserer således på en enkelt fjerdedel af den samlede model og analyserer fx langs tråden MODUS ↔ interpersonelle leksikogrammatisk metaforer ↔ interpersonel semantik ↔ tenor, hvorved man i modsætning

til stratifikationsvinklen særligt fokuserer på de interstratale sammenhænge (her inden for den interpersonelle metafunktion).

Metafunktionsvinklen er nødvendig i en analyse, der vægter leksikogrammatisk metaforer – for uden fokuseringen på det interstratale sammenhænge er det ikke muligt at inddrage og analysere leksikogrammatisk metaforer.

9.2 Tekstanalyse

Som anført i indledning vil jeg i dette kapitel demonstrere den opstillede models kvaliteter i praksis. Således vil jeg foretage to tekstanalyser (efter metafunktionsvinklen): En analyse, hvor jeg fokuserer på den ideationelle metafunktion og de ideationelle leksikogrammatisk metaforer, og en analyse, hvor jeg fokuserer på den interpersonelle metafunktion og de interpersonelle leksikogrammatisk metaforer. Analysen med fokus på den ideationelle metafunktion vil jeg foretage af en skrevet tekst, mens jeg vil foretage analysen med fokus på den interpersonelle metafunktion af en talt tekst.

Analyserne tjener med andre ord ikke som fuldstændige afprøvninger af modellen, men blot som pilotanalyser, hvis dobbelte formål er (i) at afprøve modellen, og (ii) at eftervise leksikogrammatisk metaforers tilstedeværelse i og betydning for autentiske tekster.

9.2.1 Analyse med fokus på den ideationelle metafunktion

Analysen med fokus på den ideationelle metafunktion vil jeg foretage ud fra nedenstående korte uddrag af en fagsprogstekst med titlen *Hvorfor systemteori?*.²³³ I analysen foretager jeg bevægelsen fra ideationel leksikogrammatik via ideationel leksikogrammatisk metaforik til ideationel semantik, inden jeg når den ideationelle kontekst.

Tænkningen i systemer har længe haft behov for retfærdiggørelse i forhold til common sense og almindelig dagligdags forståelighed. "The most ingenious way of becoming foolish, is by a system", mente Shaftesbury, og om matematikstudenten sagde han: "All he desires is to keep his head sound, as it was before." Denne form for skepsis træffer man i dag ikke så meget i forhold til systematisk, teoristyret tænkning, men nok i forbindelse med bestemte "Grand Theories".

En ideationel leksikogrammatisk analyse på såvel sætnings- som grupperang af ovenstående tekst (idet jeg undlader at analysere de engelske citater/ vendinger) ser ud som demonstreret på de efterfølgende sider.

²³³ Kilden er Niklas Luhmanns artikel "Hvorfor systemteori" i Jens Christian Jacobsen (red). (1992): *AUTOPOIESIS*. København: politisk revy.

Simplekssætning (i to skemaer): *Tænkningen i systemer har længe haft behov for retfærdiggørelse i forhold til common sense og almindelig dagligdags forståelighed.*

Tæn- ningen	i	system- er	har	længe	haft	behov	for	retfærdig- gørelse
Bærer				Varig hed	Relationel>attributiv/ possessiv>klassificerende	Attribut		
Ting	Kvalifikator					Ting	Kvalifikator	
	Præposi- tional	Styrelse					Præpo- sitional	Styrelse

i	forhold	til	common sense	og	almindelig	dagligdags	forståelighed
Komparativ							
Præpositional			Styrelse: parataktisk gruppekompleks 1^+2				
Præposi- tional	Styrelse						
	Ting	Kvalifikator					
		Præposi- tional	Styrelse				
			Ting (1)		Vurderer	Klassifikator	Ting (2)

Sætningskompleks (i to skemaer): [’1] *”The most ingenious way of becoming foolish, is by a system”*, [2] *mente Shaftesbury*, [+3] *og om matematikstudenten sagde han*: [”4] *”All he desires is to keep his head sound, as it was before.”*

<i>”The most ingenious way of becoming foolish, is by a system”</i> ,	<i>mente</i>	<i>Shaftesbury</i> ,
[projiceret sætning]	Mental>kognitiv	Sanser

og	<i>om matematikstudenten</i>	<i>sagde</i>	<i>han</i> :	<i>”All he desires is to keep his head sound, as it was before.”</i>
Kon	Sag	Verbal>udveksling	Siger	[projiceret sætning]
	Præpositional	Styrelse		
		Ting		

Sætningskompleks (i tre skemaer): [1] *Denne form for skepsis træffer man i dag ikke så meget i forhold til systematisk, teoristyret tænkning*, [+2; ellipse] *men nok i forbindelse med bestemte ”Grand Theories”*.

<i>Denne</i>	<i>form</i>	<i>for</i>	<i>skepsis</i>	<i>træffer</i>	<i>man</i>	<i>i dag</i>	<i>ikke</i>	<i>så</i>	<i>meget</i>
Mål				Materiel>handling> dispositiv	Aktør	Tid		Hyppig- hed	
Bestemmer	Ting	Kvalifikator							
		Præpositional	Styrelse						

<i>i</i>	<i>forhold</i>	<i>til</i>	<i>systematisk, teoristyret</i>	<i>tænkning,</i>
Komparativ				
Præpositional			Styrelse	
Præpositional	Styrelse			
	Ting	Kvalifikator		
		Præpositional	Styrelse	
			Klassifikator	Ting

<i>men</i>	<i>nok</i>	<i>i</i>	<i>forbindelse</i>	<i>med</i>	<i>bestemte</i>	<i>"Grand Theories".</i>
Kon		Sted				
		Præpositional			Styrelse	
		Præpositional	Styrelse			
			Ting	Kvalifikator		
				Præpositional	Styrelse	
					Bestemmer	Ting

Segmenteringen i leksikogrammatisk funktioner viser, hvorledes den korte tekst med kun fire fuldstændige (danske) sætninger rummer alle hovedtyper af Processer. Således har vi i den første sætning en Relational Proces, i det første sætningskompleks har vi dels en Mental, dels en Verbal Proces, og i det afsluttende sætningskompleks har vi en Materiel Proces.

Fire forskellige hovedtyper af Processer på kun fire sætninger er bemærkelsesværdigt, men det er ikke det mest interessante ved teksten. Det er derimod samlingen af ideationelle leksikogrammatisk metaforer, som den byder på. Det midterste sætningskompleks (med de engelske citater) er ikke metaforisk, men såvel den indledende sætning og det afsluttende sætningskompleks byder på flere ideationelle leksikogrammatisk metaforer vævet ind i hinanden.

I simplekssætningen *Tænkningen i systemer har længe haft behov for retfærdiggørelse i forhold til common sense og almindelig dagligdags forståelighed* fungerer *Tænkningen, retfærdiggørelse og forståelighed* som procesmetaforer af typen begivenhed-som-genstand, mens *i forhold til* fungerer som en logisk statisk forbindermetafor af typen forbinder-som-genstand.²³⁴

²³⁴ Det skal noteres, at det forhold, at vi finder fire forskellige leksikogrammatisk metaforer vævet sammen i en enkelt sætning, illustrerer Ravellis idé om "syntagmatic plurability" (jf. afsnit 8.2.4). Det er samme idé, som vi finder præsenteret som "syndromes" hos Halliday og Matthiessen (1999, p. 250ff.).

Sætningen kan omskrives til følgende uelegante, men mere kongruente sætningskompleks:

Når man har skullet forklare det til folk, der tænker almindeligt og dagligdags og forstår en sag ud fra 'common sense', har man længe skullet retfærdiggøre, at man tænker i systemer.

Dette sætningskompleks kan på sætningsrang segmenteres i ideationelle konstituentter som følger.

[xβ] *Når man har skullet forklare det til folk, [[der tænker almindeligt og dagligdags og forstår en sag ud fra 'common sense']], [α] har man længe skullet retfærdiggøre, [[at man tænker i systemer]].*

<i>Når</i>	<i>man</i>	<i>har skullet forklare</i>	<i>det</i>	<i>til folk, [[der tænker almindeligt og dagligdags og forstår en sag ud fra 'common sense']],</i>
Sub	Siger	Verbal>udveksling	Verbalisering	Modtager

<i>har</i>	<i>man</i>	<i>længe</i>	<i>skullet retfærdiggøre,</i>	<i>[[at man tænker i systemer]].</i>
	Siger	Varighed	Verbal>udveksling	Verbalisering (Fakt)

De nedrangerede sætninger kan segmenteres i ideationelle konstituentter som nedenfor anført.

der tænker almindeligt og dagligdags og forstår en sag ud fra 'common sense' er ikke blot en nedrangeret simplekssætning, men et nedrangeret sætningskompleks, idet *og forstår en sag ud fra 'common sense'* er en elliptisk sætning. Dette giver følgende logiske analyse og ideationelle segmentering:

[1] *der tænker almindeligt og dagligdags [+2] og forstår en sag ud fra 'common sense'*

<i>der</i>	<i>tænker</i>	<i>almindeligt og dagligdags</i>
Sanser	Mental>kognitiv	Kvalitet

<i>og</i>	<i>forstår</i>	<i>en sag</i>	<i>ud fra 'common sense'</i>
Kon	Mental>kognitiv	Fænomen	Konditional

Fakt-sætningen *at man tænker i systemer* kan segmenteres som følger:

<i>at</i>	<i>man</i>	<i>tænker</i>	<i>i systemer.</i>
Sub	Sanser	Mental>kognitiv	Kvalitet

Sammenholder vi segmenteringen af den metaforiske sprogbrug med segmenteringen af omskrivningen, finder vi

- at *Tænkningen i systemer*, der er et tilfælde af en begivenhed-som-genstandsmetafor, og som leksikogrammatisk fungerer som en Ting med en Kvalifikator, kan udpakkes til sætningen *at man tænker i systemer* med *tænker* som Proces, hvorved vi har en begivenhed.
- at *behov for retfærdiggørelse*, der igen er et tilfælde af en begivenhed-som-genstandsmetafor, og som leksikogrammatisk fungerer som en Ting med en Kvalifikator, kan udpakkes til sætningen *har man længe skullet retfærdiggøre* med *retfærdiggøre* som Proces, hvorved vi har en begivenhed.
- at *almindelig dagligdags forståelighed*, der er et yderligere tilfælde af en begivenhed-som-genstandsmetafor, og som leksikogrammatisk fungerer som en Ting med foranstillet Vurderer og Klassifikator, kan udpakkes til sætningen *der tænker almindeligt og dagligdags* med *tænker* som Proces, hvorved vi har en begivenhed.
- at *i forhold til* er en statisk forbindermetafor med betydningen temporalitet, hvorfor den kan udpakkes til den kongruente forbinder *Når*.

Det kan således konstateres, at tekstens indledende simplekssætning rummer ikke mindre end fire ideationelle leksikogrammatiske metaforer.

Tekstens afsluttende sætningskompleks *Denne form for skepsis træffer man i dag ikke så meget i forhold til systematisk, teoristyret tænkning, men nok i forbindelse med bestemte "Grand Theories"* rummer også fire leksikogrammatiske metaforer, nemlig *træffer*, der er en procesvalgsmetafor af typen relationel handling, *i forhold til* og *i forbindelse med*, der er statiske forbindermetaforer af typen forbinder-som-genstand, og *tænkning*, der ligesom i tekstens indledende simplekssætning fungerer som en begivenhed-som-genstandsmetafor.

Sætningskomplekset kan omskrives til følgende mere kongruente sætningskompleks:

Denne form for skepsis eksisterer i dag ikke så meget, når man tænker systematisk og teoristyret, men den eksisterer nok, når man forfægter bestemte "Grand Theories".

Dette sætningskompleks kan på sætningsrang segmenteres i ideationelle konstituentter som følger.

[1 α] *Denne form for skepsis eksisterer i dag ikke så meget*, [x1 β] *når man tænker systematisk og teoristyret*, [+2 α] *men den eksisterer nok*, [x2 β] *når man forfægter bestemte "Grand Theories"*.

<i>Denne form for skepsis</i>	<i>eksisterer</i>	<i>i dag</i>	<i>ikke</i>	<i>så meget,</i>
Bærer	Relationel>attributiv/intensiv>beskrivende	Tid		Attribut

<i>når</i>	<i>man</i>	<i>tænker</i>	<i>systematisk og teoristyret,</i>
Kon	Sanser	Mental>kognitiv	Kvalitet

<i>men</i>	<i>den</i>	<i>eksisterer</i>	<i>nok,</i>
Kon	Eksistens	Relationel>eksistentiel	

<i>når</i>	<i>man</i>	<i>forfægter</i>	<i>bestemte "Grand Theories".</i>
Sub	Siger	Verbal>vurdering	Talemål

Sammenholder vi segmenteringen af den metaforiske sprogbrug med segmenteringen af omskrivningen, finder vi

- at *træffer*, der er en procesvalgsmetafor af typen relationel handling, kan omskrives til *eksisterer*, hvori vi har en 'ren' relationel processuel betydning, realiseret af en Relationel Proces.
- at *i forhold til* er en statisk forbindermetafor med betydningen temporalitet, hvorfor den kan udpakkes til den kongruente forbinder *Når*. Det samme gør sig gældende for *i forbindelse med*.
- at *systematisk, teoristyret tænkning*, der er et tilfælde af en begivenhed-som-genstandsmetafor, og som leksikogrammatisk fungerer som en Ting med foranstillet Klassifikator, kan udpakkes til sætningen *når man tænker systematisk og teoristyret med tænker* som Proces, hvorved vi har en begivenhed.

Når vi sammenligner den oprindelige og stærkt metaforiske tekst med de ikke-metaforiske omskrivninger, ser vi, at de kongruente realiseringer er større end de inkongruente – de rummer flere sætninger, grupper og ord. Det er således tydeligt, at den typiske effekt af nominaliseringer²³⁵ spiller en rolle i den oprindelige tekst: Den er fortættet, og en del information fremtræder ikke eksplicit. Til gengæld er teksten ord-økonomisk og de nominaliserede Processer og Subjunktioner/ Konjunktioner giver et indtryk af, at teksten er en diskurs om (faste) begreber og videnskabelige størrelser. Den rammer dermed registret for academia, hvilket de forskellige omskrivninger ikke gør.

At teksten er fortættet og ganske informationstung indikeres også af det ideationelle netværk. Dette er skitseret i Fig. 9-2 på næste side, og i forhold til, at teksten er så kort, som det er tilfældet, er det ideationelle netværk temmelig omfangsrigt.

²³⁵ Jf. afsnit 7.1.2.

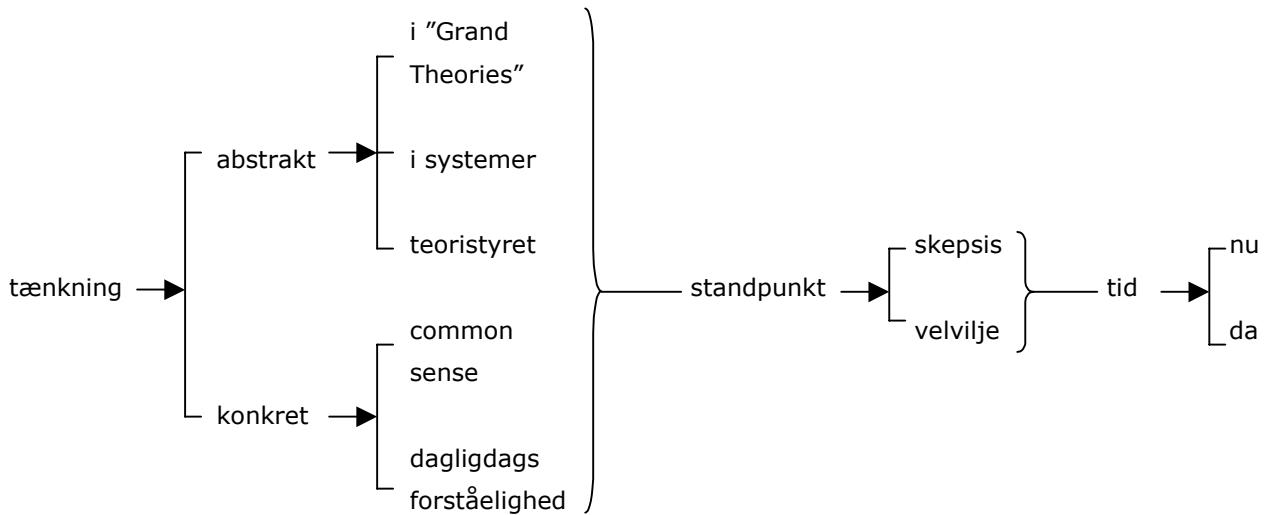
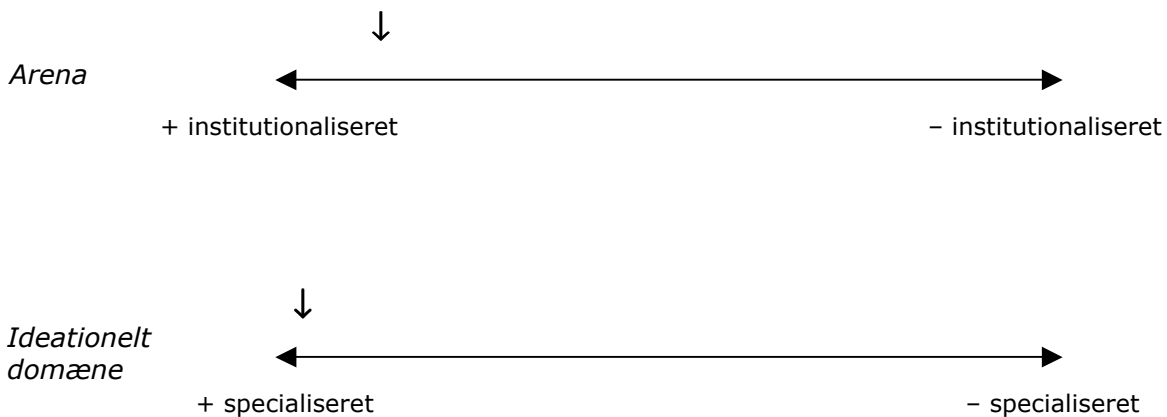

Fig. 9-2: Ideationelt netværk for *Hvorfor systemteori?*

Analysen af felt – altså af den ideationelle kontekst – foretages efter skalaerne for arena, ideationelt domæne og fokus.

I forhold til arena kan vi konkludere, at teksten er overvejende + institutionaliseret, idet det drejer sig om en tekst fra en videnskabelig artikelsamling. Det ideationelle domæne angår graden af umiddelbar tilgængelighed for en tekst, og det er teksten kun i særdeles ringe grad. Ikke mindst de mange nominaliseringer spiller en rolle i vurderingen af ideationelt domæne, som er overordentligt + specialiseret. I forhold til fokus-skalaen er teksten ideationelt motiveret – teksten har det håndgribelige formål at formidle viden.

Analysen af felt kan skitseres som i nedenstående Fig. 9-3, som afrunder analysen uddraget af *Hvorfor systemteori?*

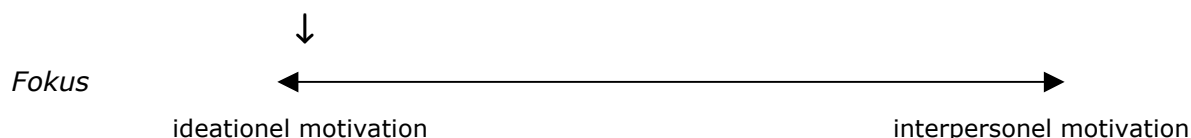

Fig. 9-3: Felt for *Hvorfor systemteori?*

9.2.2 Analyse med fokus på den interpersonelle metafunktion

Analysen med fokus på den interpersonelle metafunktion vil jeg foretage ud fra en tekst, som på ingen måder ligner den ovenstående – hverken i tema eller i form. Således vil jeg analysere nedenstående tekst, som er en skriftlig gengivelse af en oprindeligt mundtlig samtale mellem en læge (L) og en patient (P). I analysen foretager jeg bevægelsen fra interpersonel leksikogrammatik til interpersonel semantik for derefter at vende tilbage til spændingen mellem de to strata og betragte den interpersonelle leksikogrammatiske metaforik; slutteligt når jeg den interpersonelle kontekst.

1	P	<i>dav</i>
2	L	<i>dav kom ind og sid ned</i>
3	P	<i>ja tak</i>
4	L	<i>værsgo</i>
5	L	<i>så er der gået et års tid</i>
6	P	<i>ja</i>
7	L	<i>siden vi så hinanden sidst.</i>
8	P	<i>ja og øh der omkring juletid der fik jeg så det der brev fra ... amtet med den der celleprøve</i>
9	L	<i>ja</i>
10	P	<i>og øh så (opdagede jeg men da) der var en periode der hvor jeg havde kontaktblødninger</i>
11	L	<i>ja</i>
12	P	<i>langvarig</i>
13	L	<i>altså før jul</i>
14	P	<i>ja</i>
15	L	<i>ja</i>
16	P	<i>og langvarige menstruationer og øh ved samleje og sådan en uges tid før menstruation så øh kunne det lige pludselig være det helt store blodbad og</i>
17	L	<i>ja</i>
18	P	<i>så en dag efter så var det stoppet igen og så gik der en uges tid og så var det så menstruation</i>
19	P	<i>men øh så var jeg så oppe ved min læge</i>
20	P	<i>og så fik jeg en henvisning</i>
21	L	<i>der før jul</i>

22	P	<i>ja der øh lige efter jul var det så men hun sagde hun ville ikke tage den celleprøve for det ligeså snart hun prikkede så var der altså noget irritation og noget blødning</i>
23	P	<i>men så fik jeg så en tid her det var så midt i marts men den jeg ikke for der var jeg ... bortrejst så har jeg så fået den tid nu men</i>
24	L	<i>ja</i>
25	P	<i>altså nu ... øh her de ... februar og marts har der ikke været spor det</i>
26	L	<i>nå men det var jo da dejligt</i>
27	P	<i>ja men simpelthen</i>
28	L	<i>ja</i>
29	P	<i>så tænkte jeg jamen så var jeg var lige ved at overveje skal jeg aflyse den her tid men øh der er jo stadigvæk den celleprøve som jeg jo så ikke har fået taget</i>
30	L	<i>nej</i>
31	P	<i>øh og øh det går rimeligt der ikke været spor kontaktblødning eller øh pletblødning eller noget her i februar marts</i>
32	L	<i>nej</i>
33	P	<i>øh</i>
34	L	<i>hvordan går det med menstruationerne kommer de så regelmæssigt eller</i>
35	P	<i>ja de kan sådan forskubbe sig et par sider til øh et par dage til hver side en tre fire dage sådan ikke for tidligt sommetider måske men altså ellers så de egentlig rimelig regelmæssige</i>
36	L	<i>kan du huske hvornår det har været sidst</i>
37	P	<i>det var den tredje marts</i>
38	L	<i>og så har det været i begyndelsen af februar også</i>
39	P	<i>ja</i>
40	L	<i>og i begyndelsen af januar der begynder det og blive lidt sværere at huske det måske</i>
41	P	<i>ja øh det tror jeg måske nok men altså det har altså jeg har sådan nogenlunde holdt det og det har været rimeligt pænt regelmæssigt</i>
42	L	<i>ja</i>
43	P	<i>og her øh ... siden slutningen af januar og så februar marts da har der ikke været noget øh</i>
44	L	<i>nej</i>
45	P	<i>kontaktblødning det har været meget kraftigere menstruation end det har været</i>
46	L	<i>ja for det sagde du også at det var langvarige blødninger og</i>
47	P	<i>ja</i>
48	L	<i>eller at de var blevet mere langvarige</i>
49	P	<i>ja og øh jeg synes også at øh jeg har fået sådan flere øh ulemper i form af altså af humørsvingninger og tudeture og så videre</i>
50	L	<i>nej</i>
51	P	<i>og så har jeg begyndt at slå utrolig meget ud</i>
52	L	<i>nå [undrende]</i>

53	P	<i>altså øh jeg ligner simpelthen nogen gange en hel teenager i bumsealderen</i>
54	L	<i>ja</i>
55	P	<i>og med bylder her og en byld der og øh en byld på ryggen og øh</i>
56	L	<i>nå</i>
57	P	<i>meget øh det er simpelthen op til</i>
58	L	<i>menstruationen</i>
59	P	<i>op til menstruation der ligner jeg en teenager i bumsealderen</i>
60	L	<i>ja ... nu er du jo ikke så gammel så overgangsalder det er jo nok lidt tidligt og og tale om det men på den anden side</i>
61	P	<i>så vidt jeg husker var min mor ... nu skal jeg lige ...</i>
62	L	<i>ung</i>
63	P	<i>ja</i>
64	L	<i>du er treogfyrre</i>
65	P	<i>ja ... men altså jeg synes føler heller ikke at det er sådan og jeg har ikke antydning af øh varme hedeture eller</i>
66	L	<i>nej</i>
67	P	<i>noget som helst</i>
68	L	<i>men dit humør svinger</i>
69	P	<i>ja</i>
70	L	<i>også op til menstruationen</i>
71	P	<i>ja meget og øh simpelthen det bare sort i sort og</i>
72	L	<i>øh</i>
73	P	<i>dybt deprimerende det hele og så når det er overstået tænker jeg hvorfor i alverden tænkt jeg sort har</i>
74	L	<i>ja</i>
75	L	<i>der er jo selvfølgelig ikke noget i vejen for at man kan prøve at tage et øh hormontilskud om ikke andet så i nogen måneder så kan man jo se hvordan det går om det bliver bedre eller om det blive</i>
76	P	<i>tja jeg ved ikke om det måske ville være en fordel altså det øh du må ... udtænke en nærmere grund</i>
77	L	<i>hvad vil du sige til det og prøve det</i>
78	P	<i>altså jeg har før fået øh men det var ok hvad var det det hed</i>
79	L	<i>ja diane mite</i>
80	P	<i>ja lige præcis</i>
81	L	<i>hjalp det så</i>
82	P	<i>nej og dem synes jeg slet ikke, jeg kunne trives med ... jeg følte mig oppustet og</i>
83	L	<i>ja</i>
84	P	<i>havde det underligt og øh jeg synes slet ikke det hjalp på bumserne</i>
85	L	<i>nej</i>
86	P	<i>så øh</i>

87	L	<i>nu skal der jo gå nogen måneder før det virker men øh</i>
88	P	<i>jamen det øh er et par år siden</i>
89	L	<i>ja ... men man kunne man kunne der var jo ikke noget i vejen for at prøve et hormontilskud i nogen måneder så kan du jo bare holde op igen hvis du synes at det er en dårlig idé</i>
90	P	<i>ja</i>
91	L	<i>det skulle være synes jeg dels af hensyn til dine blødninger for at se om det kunne regulere lidt på styrke og varighed dels af hensyn til hudforandringerne men altså ikke mindst af hensyn til det med humøret hvis det kunne ændre lidt i positiv retning på det så var der jo tjent noget ved det</i>
92	P	<i>ja ...</i>
93	L	<i>og så ville du jo sikkert også hvis der var gevinst og hente være motiveret for og fortsætte ... men hvis du ikke får nogen gevinster så er der jo ikke andet og gøre end og</i>
94	P	<i>så</i>
95	L	<i>holde op igen</i>
96	P	<i>altså ja ... lytter da også til kroppen altså og forsøger at indrette mig efter det når øh</i>
97	L	<i>ja</i>
98	P	<i>således vi kan sige jamen det er sådan</i>
99	L	<i>ja</i>
100	L	<i>men din læge var jo sådan lidt mere inde på at der var noget organisk med hensyn til livmodermunden siden hun ikke ville tage den celleprøve</i>
101	P	<i>ja hun sagde altså hun synes ikke hun kunne tage den for det øh blødte når hun forsøgte og øh prikke og det var sådan lige der efter jul</i>
102	L	<i>ja nu var du her jo sidste år hvor vi tog prøver og der fandt jeg jo heldigvis ikke nogen</i>
103	P	<i>nej</i>
104	L	<i>forandringer</i>
105	P	<i>næ</i>
106	L	<i>så chancen for at der er noget</i>
107	P	<i>det tror jeg ikke</i>
108	L	<i>den er jo ikke særlig stor</i>
109	P	<i>næ</i>
110	L	<i>men jeg synes vi bliver nødt til at kigge efter</i>
111	P	<i>hmmm</i>
112	L	<i>og det jeg godt vil øh det er i første omgang og foretage en ultralydsscanning hvor jeg med en tynd sonde som man lige kører inden for i skeden kan kikke rundt se på din livmoder og se dine æggestokke se at det er i orden</i>
113	L	<i>og derefter ... foretage en ... kolposkopi hedder det det vil sige en undersøgelse hvor jeg kigger med min kikkert på livmodermunden lige der hvor hun sagde at der var et eller andet</i>
114	P	<i>hm</i>
115	L	<i>der ikke skulle være</i>

116	P	<i>ja</i>
117	L	<i>og øh så tager vi også celleprøven selvfølgelig</i>
118	P	<i>ja</i>
119	L	<i>hvis der nu ikke er noget videre og se og det er der sikkert ikke</i>
120	P	<i>næ det tror jeg heller ikke</i>
121	L	<i>så gør vi ikke mere ved det</i>
122	P	<i>nej</i>
123	L	<i>hvis der er noget så synes jeg man skal tage en lille udskrabning</i>
124	P	<i>hm</i>
125	L	<i>det tror jeg altså godt vi kan være enige om</i>
126	P	<i>ja men altså jeg tror eftersom der ikke har været noget ... men om ... jeg har tænkt på om de gange hvor der har været sådan noget kontaktblødning og øh sådan noget om det ikke har været en eller anden</i>
127	L	<i>men det jo det jeg</i>
128	P	<i>irritation i slimhinden eller hvad</i>
129	L	<i>ja men det var jo det hun mente</i>
130	P	<i>ja</i>
131	L	<i>og det jo det jeg så må se om der er ... men det kan også være væk nu det kunne vi jo</i>
132	P	<i>jo men det kan nemlig altså det øh eftersom der</i>
133	L	<i>det kunne vi jo håbe på</i>
134	P	<i>ikke har ... været noget</i>
135	L	<i>nej</i>
136	P	<i>her de sidste par måneder</i>
137	L	<i>men ellers har du det godt? ... bortset fra alle de slemme ting med huden og humøret og blødningerne og</i>
138	P	<i>ja sådan for det meste</i>
139	L	<i>nå</i>
140	P	<i>jeg kan sommetider være sådan men altså det det mener jeg det må være meget normalt der sommetider sådan lidt klemmen og lidt trykken og lidt ømhed og sådan men altså</i>
141	L	<i>nå men det er ikke noget der bekymrer dig</i>
142	P	<i>nej det synes jeg ikke</i>
143	L	<i>nej</i>
144	P	<i>det synes jeg ikke men øh ... jeg forsøger og holde mig sådan nogenlunde i gang og med lidt gymnastik øh</i>
145	L	<i>ja</i>
146	P	<i>og også</i>
147	L	<i>øvelser</i>
148	P	<i>øvelser og</i>
149	L	<i>men du kan godt holde på vandet</i>

150	P	<i>... det har øh det synes jeg egentlig også at det kniber lidt ind imellem op til menstruationen der er sådan ligesom hvis ... især hvis jeg har været ude og gå eller fået lidt kulde og jeg så skal tisse så skal det altså nogen gange være her og nu</i>
151	L	<i>ja det kan jo være lidt besværligt hvis det ikke kan lade sig gøre her</i>
152	P	<i>ja [latter]</i>
153	L	<i>og nu</i>
154	P	<i>så kan det sommetider men altså det ikke sådan noget jeg øh synes jeg opfatter som noget problem med</i>
155	L	<i>du lider ikke af symptomer på blærebetændelse svie ved vandladninger og</i>
156	P	<i>nej</i>
157	L	<i>meget hyppigere end før</i>
158	P	<i>nej det synes jeg ikke</i>
159	L	<i>nej ... og din afføring er i orden</i>
160	P	<i>ja</i>
161	L	<i>så er der ikke nogen andre ting sådan</i>
162	P	<i>nej det er meget fint det hele</i>
163	L	<i>ja nå men nu må vi kigge på det der er ikke andre ting du vil nævne eller spørge om nu</i>
164	P	<i>nej det</i>
165	L	<i>på forhånd</i>
166	P	<i>det synes jeg egentlig ikke</i>
167	L	<i>så går det altså ud på at jeg undersøger og finder ud af at der ikke er noget i vejen</i>
168	P	<i>ja sådan set</i>
169	L	<i>det</i>
170	P	<i>aha</i>
171	L	<i>det det handler om</i>
172	P	<i>ja</i>
173	L	<i>ok vi kigger på det</i>

Den interpersonelle leksikogrammatik i ovenstående tekst er analyseret i nedenstående Skema 9-1, hvori jeg for de forskellige dele af teksten har anført sætningsstruktur, konstituentrækkefølgen i Modus samt de modalitetsrealiserende konstituent(er) (disse er understregede).

Del	Taler	Tekst	Sætningsstruktur/ Modus	Modalitetskonstituent(er)
1	P	<i>dav</i>	minisætning	
2	L	<i>dav + kom ind + og sid ned</i>	minisætning + imperativ (F/P) + imperativ (F/P)	
3	P	<i>ja tak</i>	minisætning	
4	L	<i>værsgo</i>	minisætning	
5	L	<i>så er der gået et års tid</i>	deklarativ (F^S)	
6	P	<i>ja</i>	minisætning	

7	L	<i>siden vi så hinanden sidst.</i>	deklarativ (S^F)	
8	P	<i>ja + og øh der omkring jule- tid der fik jeg så det der brev fra ... amtet med den der celleprøve</i>	minisætning + deklarativ (F^S)	
9	L	<i>ja</i>	minisætning	
10	P	<i>og øh så (opdagede jeg men da) + der var en periode der + hvor jeg havde kontakt- blødninger</i>	deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S) + indikativ2	
11	L	<i>ja</i>	minisætning	
12	P	<i>langvarige</i>	elliptisk deklarativ	
13	L	<i>altså før jul</i>	elliptisk deklarativ	
14	P	<i>ja</i>	minisætning	
15	L	<i>ja</i>	minisætning	
16	P	<i>og langvarige menstruationer + og øh ved samleje og så- dan en uges tid før menstrua- tion så øh kunne det lige pludselig være det helt store blodbad og</i>	elliptisk deklarativ + deklara- tiv (F^S)	F: mulighed
17	L	<i>ja</i>	minisætning	
18	P	<i>så en dag efter så var det stoppet igen + og så gik der en uges tid + og så var det så menstruation</i>	deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S)	
19	P	<i>men øh så var jeg så oppe ved min læge</i>	deklarativ (F^S)	
20	P	<i>og så fik jeg en henvisning</i>	deklarativ (F^S)	
21	L	<i>der før jul</i>	elliptisk deklarativ	
22	P	<i>ja + der + øh lige efter jul var det så + men hun sagde + hun ville ikke tage den celleprøve + for det ligeså snart hun prikkede + så var der altså noget irritation og noget blødning</i>	minisætning + elliptisk deklarativ + deklarativ (F^S) + deklarativ (S^F) + indikativ2 + indikativ2 + indikativ2	F: vilje

23	P	<i>men så fik jeg så en tid her + det var så midt i marts + men den jeg ikke + for der var jeg ... bortrejst + så har jeg så fået den tid nu men</i>	deklarativ (F^S) + deklarativ (S^F) + elliptisk deklarativ (S) + indikativ2 + indikativ2	
24	L	<i>ja</i>	minisætning	
25	P	<i>altså nu ... øh her de ... februar og marts har der ikke været spor det</i>	deklarativ (F^S)	
26	L	<i>nå men det var jo da dejligt</i>	deklarativ (S^F)	
27	P	<i>ja men simpelthen</i>	minisætning	
28	L	<i>ja</i>	minisætning	
29	P	<i>så tænkte jeg + jamen så var jeg var lige ved at overveje + skal jeg aflyse den her tid + men øh der er jo stadigvæk den celleprøve + som jeg jo så ikke har fået taget</i>	deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S) + polar interrogativ (F^S) + deklarativ (F^S) + indikativ2	
30	L	<i>nej</i>	minisætning	
31	P	<i>øh og øh det går rimeligt + der ikke været spor kontaktblødning eller øh pletblødning eller noget her i februar marts</i>	deklarativ (S^F) + deklarativ (F^S)	
32	L	<i>nej</i>	minisætning	
33	P	<i>øh</i>	minisætning	
34	L	<i>hvordan går det med menstruationerne + kommer de så regelmæssigt eller</i>	hv-interrogativ (F^S) + polar interrogativ (F^S)	
35	P	<i>ja + de <u>kan</u> sådan forskubbe sig et par sider til øh et par dage til hver side en tre fire dage sådan ikke for tidligt sommetider <u>måske</u> + men altså ellers så de egentlig <u>rimelig</u> regelmæssige</i>	minisætning + deklarativ (S^F) + elliptisk deklarativ (S)	F: evne A>modalitet: sandsynlighed A>modalitet: sandsynlighed
36	L	<i><u>kan</u> du huske + hvornår det har været sidst</i>	polar interrogativ (F^S) + indikativ2	F: evne
37	P	<i>det var den tredje marts</i>	deklarativ (S^F)	

38	L	<i>og så har det været i begyndelsen af februar også</i>	deklarativ (F [^] S)	
39	P	<i>ja</i>	minisætning	
40	L	<i>og i begyndelsen af januar der begynder det og blive lidt sværere at huske det måske</i>	deklarativ (F [^] S)	A>modalitet: sandsynlighed
41	P	<i>ja + øh det tror jeg måske nok + men altså det har + altså jeg har sådan nogenlunde holdt det + og det har været rimeligt pænt regelmæssigt</i>	minisætning + deklarativ (F [^] S) + deklarativ (S [^] F) + deklarativ (S [^] F) + deklarativ (S [^] F)	A>modalitet: sandsynlighed A>modalitet: sandsynlighed
42	L	<i>ja</i>	minisætning	
43	P	<i>og her øh ... siden slutningen af januar og så februar marts da har der ikke været noget øh</i>	deklarativ (F [^] S)-	
44	L	<i>nej</i>	minisætning	
45	P	<i>kontaktblødning + det har været meget kraftigere menstruation + end det har været</i>	-deklarativ (F [^] S) + deklarativ (S [^] F) + indikativ2	
46	L	<i>ja + for det sagde du også + at det var langvarige blødninger og</i>	minisætning + deklarativ (F [^] S) + indikativ2	
47	P	<i>ja</i>	minisætning	
48	L	<i>eller at de var blevet mere langvarige</i>	deklarativ (S [^] F)	
49	P	<i>ja + og øh jeg synes også + at øh jeg har fået sådan flere øh ulemper i form af altså af humørsvingninger og tudeture og så videre</i>	minisætning + deklarativ (S [^] F) + indikativ2	
50	L	<i>nej</i>	minisætning	
51	P	<i>og så har jeg begyndt at slå utrolig meget ud</i>	deklarativ (F [^] S)	
52	L	<i>nå [undrende]</i>	minisætning	
53	P	<i>altså øh jeg ligner simpelthen nogen gange en hel teenager i bumsealderen</i>	deklarativ (S [^] F)-	
54	L	<i>ja</i>	minisætning	

55	P	<i>og med bylder her og en bylder og øh en byld på ryggen og øh</i>	-deklarativ (S^F)-	
56	L	<i>nå</i>	minisætning	
57	P	<i>meget + øh det er simpelt-hen op til</i>	-deklarativ (S^F) + deklarativ (S^F)	
58	L	<i>menstruationen</i>	elliptisk deklarativ	
59	P	<i>op til menstruation der ligner jeg en teenager i bumsealderen</i>	deklarativ (F^S)	
60	L	<i>ja ... + nu er du jo ikke så gammel + så overgangsalder det er jo <u>nok</u> lidt tidligt og og tale om det + men på den anden side</i>	minisætning + deklarativ (F^S) + deklarativ (S^F) + elliptisk deklarativ	A>modalitet: sandsynlighed
61	P	<i>så vidt jeg husker var min mor ... + nu <u>skal</u> jeg lige ...</i>	deklarativ (S^F) + deklarativ (F^S)	F: forpligtelse
62	L	<i>ung</i>	elliptisk deklarativ	
63	P	<i>ja</i>	minisætning	
64	L	<i>du er treogfyrre</i>	deklarativ (S^F)	
65	P	<i>ja +... men altså jeg synes føler heller ikke + at det er sådan + og jeg har ikke antydning af øh varme hederure eller</i>	minisætning + deklarativ (S^F) + indikativ2 + deklarativ (S^F)-	
66	L	<i>nej</i>	minisætning	
67	P	<i>noget som helst</i>	-deklarativ (S^F)	
68	L	<i>men dit humør svinger</i>	deklarativ (S^F)	
69	P	<i>ja</i>	minisætning	
70	L	<i>også op til menstruationen</i>	elliptisk deklarativ	
71	P	<i>ja + meget + og øh simpelt-hen det bare sort i sort og</i>	minisætning + elliptisk deklarativ + elliptisk deklarativ (S)	
72	L	<i>øh</i>	minisætning	
73	P	<i>dybt deprimerende det hele + og så når det er overstået + tænker jeg + hvorfor i alverden tænkt jeg sort har</i>	elliptisk deklarativ + deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S) + hv-interrogativ	
74	L	<i>ja</i>	minisætning	

75	L	<i>der er jo selvfølgelig ikke noget i vejen for + at man <u>kan</u> prøve at tage et øh hormontilskud om ikke andet så i nogen måneder + så <u>kan</u> man jo se + hvordan det går + om det bliver bedre + eller om det bliver</i>	deklarativ (F^S) + indikativ2 + deklarativ (F^S) + indikativ2 + deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S)	F: mulighed F: evne
76	P	<i>tja + jeg ved ikke + om det måske ville være en fordel + altså det øh du <u>må</u> ... ud-tænke en nærmere grund</i>	minisætning + deklarativ (S^F) + indikativ2 + deklarativ (S^F)	F: forpligtelse
77	L	<i>hvad vil du sige til det og prøve det</i>	hv-interrogativ (F^S)	
78	P	<i>altså jeg har før fået øh + men det var ok + hvad var det det hed</i>	deklarativ (S^F) + deklarativ (S^F) + hv-interrogativ (F^S)	
79	L	<i>ja + diane mite</i>	minisætning + elliptisk deklarativ	
80	P	<i>ja lige præcis</i>	minisætning	
81	L	<i>hjælp det så</i>	polar interrogativ (F^S)	
82	P	<i>nej + og dem synes jeg slet ikke, + jeg <u>kunne</u> trives med ... + jeg følte mig oppustet og</i>	minisætning + deklarativ (F^S) + indikativ2 + deklarativ (S^F)	F: evne
83	L	<i>ja</i>	minisætning	
84	P	<i>havde det underligt + og øh jeg synes slet ikke + det hjælp på bumserne</i>	elliptisk deklarativ (F) + deklarativ (S^F) + indikativ2	
85	L	<i>nej</i>	minisætning	
86	P	<i>så øh</i>	minisætning	
87	L	<i>nu <u>skal</u> der jo gå nogen måneder + før det virker men øh</i>	deklarativ (F^S) + indikativ2	F: nødvendighed
88	P	<i>jamen det øh er et par år siden</i>	deklarativ (S^F)	

89	L	<i>ja + ... men man kunne + man kunne + der var jo ikke noget i vejen for at prøve et hormontilskud i nogen måneder + så kan du jo bare holde op igen + hvis du synes + at det er en dårlig idé</i>	minisætning + deklarativ (S^F) + deklarativ (S^F) + deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S) + indikativ2 + indikativ2	F: evne F: evne F: evne
90	P	<i>ja</i>	minisætning	
91	L	<i>det skulle være + synes jeg + dels af hensyn til dine blødninger for at se + om det kunne regulere lidt på styrke og varighed + dels af hensyn til hudforandringerne + men altså ikke mindst af hensyn til det med humøret + hvis det kunne ændre lidt i positiv retning på det + så var der jo tjent noget ved det</i>	deklarativ (S^F)- + deklarativ (F^S) + -deklarativ (S^F)- + indikativ2 + -deklarativ (S^F) + elliptisk deklarativ + indikativ2 + deklarativ (F^S)	F: mulighed F: evne F: evne
92	P	<i>ja ...</i>	minisætning	
93	L	<i>og så ville du jo sikkert også + hvis der var gevinst og hente + være motiveret for og fortsætte ... + men hvis du ikke får nogen gevinster + så er der jo ikke andet og gøre end og</i>	deklarativ (F^S)- + indikativ2 + -deklarativ (F^S) + deklarativ (S^F) + deklarativ (F^S)-	F: vilje A>modalitet: sandsynlighed
94	P	<i>så</i>	minisætning	
95	L	<i>holde op igen</i>	-deklarativ (F^S)	
96	P	<i>altså ja + ... lytter da også til kroppen altså + og forsøger at indrette mig efter det når øh</i>	minisætning + elliptisk deklarativ (F) + elliptisk deklarativ (F)	
97	L	<i>ja</i>	minisætning	
98	P	<i>således vi kan sige + jamen det er sådan</i>	deklarativ (S^F) + deklarativ (S^F)	
99	L	<i>ja</i>	minisætning	

100	L	<i>men din læge var jo sådan lidt mere inde på + at der var noget organisk med hensyn til livmodermunden + siden hun ikke ville tage den celleprøve</i>	deklarativ (S^F) + indikativ2 + indikativ2	F: vilje
101	P	<i>ja + hun sagde altså + hun synes ikke + hun kunne tage den + for det øh blødte + når hun forsøgte og øh prikke + og det var sådan lige der efter jul</i>	minisætning + deklarativ (S^F) + deklarativ (S^F) + indikativ2 + deklarativ (S^F) + indikativ2 + deklarativ (S^F)	F: evne
102	L	<i>ja + nu var du her jo sidste år + hvor vi tog prøver + og der fandt jeg jo heldigvis ikke nogen</i>	minisætning + deklarativ (F^S) + indikativ2 + deklarativ (F^S)-	
103	P	<i>nej</i>	minisætning	
104	L	<i>forandringer</i>	-deklarativ (F^S)	
105	P	<i>næ</i>	minisætning	
106	L	<i>så chancen for + at der er noget</i>	deklarativ (S^F)- + indikativ2	
107	P	<i>det tror jeg ikke</i>	deklarativ (F^S)	
108	L	<i>den er jo ikke særlig stor</i>	-deklarativ (S^F)	
109	P	<i>næ</i>	minisætning	
110	L	<i>men jeg synes + vi bliver nødt til at kigge efter</i>	deklarativ (S^F) + indikativ2	
111	P	<i>hmmm</i>	minisætning	
112	L	<i>og det [[jeg godt vil]] øh det er i første omgang og foretage en ultralydsscanning + hvor jeg med en tynd sonde + som man lige kører inden for i skeden + kan kikke rundt se på din livmoder + og se dine æggestokke + se at det er i orden</i>	deklarativ (S^F) + indikativ2- + indikativ2 - - indikativ2 + indikativ2 + indikativ2	F: vilje F: evne

113	L	<i>og derefter ... foretage en ... kolposkopi + hedder det + det vil sige en undersøgelse + hvor jeg kigger med min kikkert på livmodermunden lige der + hvor hun sagde + at der var et eller andet</i>	elliptisk deklarativ (F) + deklarativ (F [^] S) + deklarativ (S [^] F) + indikativ2 + indikativ2	
114	P	<i>hm</i>	minisætning	
115	L	<i>der ikke <u>skulle</u> være</i>	deklarativ (S [^] F)	F: objektiv tilladelse
116	P	<i>ja</i>	minisætning	
117	L	<i>og øh så tager vi også celleprøven selvfølgelig</i>	deklarativ (F [^] S)	
118	P	<i>ja</i>	minisætning	
119	L	<i>hvis der nu ikke er noget videre og se + og det er der <u>sikkert</u> ikke</i>	deklarativ (F [^] S) + deklarativ (S [^] F)	A>modalitet: sandsynlighed
120	P	<i>næ + det tror jeg heller ikke</i>	minisætning + deklarativ (F [^] S)	
121	L	<i>så gør vi ikke mere ved det</i>	deklarativ (F [^] S)	
122	P	<i>nej</i>	minisætning	
123	L	<i>hvis der er noget + så synes jeg + man <u>skal</u> tage en lille udskrabning</i>	deklarativ (F [^] S) + deklarativ (F [^] S) + indikativ2	F: subjektiv forpligtelse
124	P	<i>hm</i>	minisætning	
125	L	<i>det tror jeg altså godt + vi <u>kan</u> være enige om</i>	sætningsknode (deklarativ (F [^] S) + indikativ2)	F: evne
126	P	<i>ja + men altså jeg tror + eftersom der ikke har været noget ... men om ... + jeg har tænkt på om de gange + hvor der har været sådan noget kontaktblødning og øh sådan noget + om det ikke har været en eller anden</i>	minisætning + deklarativ (S [^] F) + indikativ2 + deklarativ (S [^] F) + indikativ2 + indikativ2-	
127	L	<i>men det jo det jeg</i>	elliptisk deklarativ (S)	
128	P	<i>irritation i slimhinden eller hvad</i>	-indikativ2	
129	L	<i>ja + men det var jo det [[hun mente]]</i>	minisætning + deklarativ (S [^] F)	
130	P	<i>ja</i>	minisætning	

131	L	<i>og det jo det [[jeg så <u>må</u> se om der er]] ... + men det <u>kan</u> også være væk nu + det <u>kunne</u> vi jo</i>	elliptisk deklarativ (S) + deklarativ (S^F) + deklarativ (F^S)	F: forpligtelse F: mulighed F: evne
132	P	<i>jo + men det <u>kan</u> nemlig + altså det øh + eftersom der</i>	minisætning + deklarativ (S^F) + fragmenter + indikativ2-	F: evne
133	L	<i>det <u>kunne</u> vi jo håbe på</i>	deklarativ (F^S)	F: evne
134	P	<i>ikke har ... været noget</i>	-indikativ2-	
135	L	<i>nej</i>	minisætning	
136	P	<i>her de sidste par måneder</i>	-indikativ2	
137	L	<i>men ellers har du det godt? ... bortset fra alle de slemme ting med huden og humøret og blødningerne og</i>	deklarativ (F^S)	
138	P	<i>ja sådan for det meste</i>	minisætning + elliptisk deklarativ	
139	L	<i>nå</i>	minisætning	
140	P	<i>jeg <u>kan</u> sommetider være sådan + men altså det + det mener jeg + det <u>må</u> være meget normalt + der sommetider sådan lidt klemmen og lidt trykken og lidt ømhed og sådan men altså</i>	deklarativ (S^F) + elliptisk deklarativ (S) + deklarativ (F^S) + indikativ2 + indikativ2	F: mulighed F: nødvendighed
141	L	<i>nå men det er ikke noget + der bekymrer dig</i>	deklarativ (S^F) + indikativ2	
142	P	<i>nej + det synes jeg ikke</i>	minisætning + deklarativ (F^S)	
143	L	<i>nej</i>	minisætning	
144	P	<i>det synes jeg ikke + men øh ... jeg forsøger og holde mig sådan nogenlunde i gang og med lidt gymnastik øh</i>	deklarativ (F^S) + deklarativ (S^F)-	
145	L	<i>ja</i>	minisætning	
146	P	<i>og også</i>	-deklarativ (S^F)-	
147	L	<i>øvelser</i>	fragment	
148	P	<i>øvelser og</i>	-deklarativ (S^F)	
149	L	<i>men du <u>kan</u> godt holde på vandet</i>	deklarativ (S^F)	F: evne

150	P	... det har + øh det synes jeg egentlig også + at det kniber lidt ind imellem + op til menstruationen der er sådan ligesom + hvis ... især hvis jeg har været ude og gå eller fået lidt kulde + og jeg så skal tisse + så skal det altså nogen gange være her og nu	deklarativ (S^F) + deklarativ (F^S) + indikativ2 + elliptisk deklarativ (F) + indikativ2 + indikativ2 + deklarativ (F^S)	F: forpligtelse F: nødvendighed
151	L	ja + det kan jo være lidt besværligt + hvis det ikke kan lade sig gøre her	minisætning + deklarativ (S^F) + indikativ2-	F: muliged F: evne
152	P	ja [latter]	minisætning	
153	L	og nu	-indikativ2	
154	P	så kan det sommetider + men altså det ikke sådan noget + jeg øh synes + jeg opfatter som noget problem med	deklarativ (F^S) + elliptisk deklarativ (S) + indikativ2 + indikativ2	F: mulighed
155	L	du lider ikke af symptomer på blærebetændelse svie ved vandladninger og	deklarativ (S^F)-	
156	P	nej	minisætning	
157	L	meget hyppigere end før	-deklarativ (S^F)	
158	P	nej + det synes jeg ikke	minisætning + deklarativ (F^S)	
159	L	nej ... + og din afføring er i orden	minisætning + deklarativ (S^F)	
160	P	ja	minisætning	
161	L	så er der ikke nogen andre ting sådan	deklarativ (F^S)	
162	P	nej + det er meget fint det hele	minisætning + deklarativ (S^F)	
163	L	ja + nå men nu må vi kigge på det + der er ikke andre ting + du vil nævne eller spørge om nu	minisætning + deklarativ (F^S) + deklarativ (F^S) + indikativ2-	F: forpligtelse F: vilje
164	P	nej det	minisætning	
165	L	på forhånd	-indikativ2	
166	P	det synes jeg egentlig ikke	deklarativ (F^S)	

167	L	<i>så går det altså ud på + at jeg undersøger og finder ud af + at der ikke er noget i vejen</i>	deklarativ (S^F) + indikativ2 + indikativ2	
168	P	<i>ja sådan set</i>	minisætning	
169	L	<i>det</i>	fragment	
170	P	<i>aha</i>	minisætning	
171	L	<i>det [[det handler om]]</i>	elliptisk deklarativ	
172	P	<i>ja</i>	minisætning	
173	L	<i>ok + vi kigger på det</i>	minisætning + deklarativ (S^F)	

Skema 9-1: Interpersonel leksikogrammatik i læge- og patientsamtale

Skemaet ovenfor angiver forskellige interpersonelle leksikogrammatiske karakteristika ved teksten:

- For det første er den langt mest anvendte sætningsstruktur deklarativ. Og minisætningen er også velrepræsenteret. Imperativen findes alene i den spæde indledning til teksten, nemlig i del 2, hvor lægen beder patienten om at komme ind og sidde ned. Interrogativen er næsten lige så sjælden som imperativen, hvilket ikke mindst skyldes, at lægen typisk stiller spørgsmål, som realiseres af deklarativer (det uddyber jeg i afsnittet om leksikogrammatisk metaforik i teksten).

I det hele taget er teksten præget af en ikke ligefrem syntaks, af mange indskud og sætningsfragmenter, af sætningskløvnings og enkelte sætningsknuder. Ligeledes forekommer der en lang række elliptiske sætninger og minisætninger.

- For det andet udgøres det hyppigste Subjekt af *jeg*, ligesom øvrige personlige pronominer (såsom *man, hun, de*) optager Subjektets plads. Dette indikerer, at det er nære emner (især jeg'et), der er i centrum i teksten.
- For det tredje er modalitet realiseret kongruent sparsom. Det er en overflod, at alle modalitetstyper bortset fra den subjektive tilladelse er repræsenterede i teksten, men de enkelte typer forekommer kun få gange hver.

Den interpersonelle semantik drejer sig om ytringsfunktioner og modalitet. I Skema 9-2 på de næste sider er teksten analyseret for ytringsfunktioner.

Del	Taler	Tekst	Ytringsfunktion
1	P	<i>dav</i>	hilsen
2	L	<i>dav + kom ind og sid ned</i>	respons på hilsen + tilbud
3	P	<i>ja tak</i>	accept
4	L	<i>værsgo</i>	tilbud
5	L	<i>så er der gået et års tid</i>	udsagn-
6	P	<i>ja</i>	medgivelse
7	L	<i>siden vi så hinanden sidst.</i>	-udsagn
8	P	<i>ja + og øh der omkring juletid der fik jeg så det der brev fra ... amtet med den der celleprøve</i>	medgivelse + udsagn
9	L	<i>ja</i>	medgivelse
10	P	<i>og øh så (opdagede jeg men da) der var en periode der hvor jeg havde kontaktblødninger</i>	udsagn-
11	L	<i>ja</i>	medgivelse
12	P	<i>langvarige</i>	-udsagn
13	L	<i>altså før jul</i>	spørgsmål
14	P	<i>ja</i>	svar
15	L	<i>ja</i>	medgivelse
16	P	<i>og langvarige menstruationer og øh ved samleje og sådan en uges tid før menstruation så øh kunne det lige pludselig være det helt store blodbad og</i>	udsagn
17	L	<i>ja</i>	medgivelse
18	P	<i>så en dag efter så var det stoppet igen og så gik der en uges tid og så var det så menstruation</i>	udsagn
19	P	<i>men øh så var jeg så oppe ved min læge</i>	udsagn
20	P	<i>og så fik jeg en henvisning</i>	udsagn
21	L	<i>der før jul</i>	spørgsmål
22	P	<i>ja + der øh lige efter jul var det så men hun sagde hun ville ikke tage den celleprøve for det ligeså snart hun prikkede så var der altså noget irritation og noget blødning</i>	svar + udsagn
23	P	<i>men så fik jeg så en tid her det var så midt i marts men den jeg ikke for der var jeg ... bortrejst så har jeg så fået den tid nu men</i>	udsagn
24	L	<i>ja</i>	medgivelse
25	P	<i>altså nu ... øh her de ... februar og marts har der ikke været spor det</i>	udsagn
26	L	<i>nå men det var jo da dejligt</i>	udsagn
27	P	<i>ja men simpelthen</i>	medgivelse
28	L	<i>ja</i>	medgivelse
29	P	<i>så tænkte jeg jamen så var jeg var lige ved at overveje skal jeg aflyse den her tid men øh der er jo stadigvæk den celleprøve som jeg jo så ikke har fået taget</i>	udsagn

30	L	<i>nej</i>	medgivelse
31	P	<i>øh og øh det går rimeligt der ikke været spor kontaktblødning eller øh pletblødning eller noget her i februar marts</i>	udsagn
32	L	<i>nej</i>	medgivelse
33	P	<i>øh</i>	...
34	L	<i>hvordan går det med menstruationerne kommer de så regelmæssigt eller</i>	spørgsmål
35	P	<i>ja de kan sådan forskubbe sig et par sider til øh et par dage til hver side en tre fire dage sådan ikke for tidligt sommetider måske men altså ellers så de egentlig rimelig regelmæssige</i>	svar
36	L	<i>kan du huske hvornår det har været sidst</i>	spørgsmål
37	P	<i>det var den tredje marts</i>	svar
38	L	<i>og så har det været i begyndelsen af februar også</i>	spørgsmål
39	P	<i>ja</i>	svar
40	L	<i>og i begyndelsen af januar der begynder det og blive lidt sværere at huske det måske</i>	spørgsmål
41	P	<i>ja øh det tror jeg måske nok + men altså det har altså jeg har sådan nogenlunde holdt det og det har været rimeligt pænt regelmæssigt</i>	svar + udsagn
42	L	<i>ja</i>	medgivelse
43	P	<i>og her øh ... siden slutningen af januar og så februar marts da har der ikke været noget øh</i>	udsagn-
44	L	<i>nej</i>	medgivelse
45	P	<i>kontaktblødning det har været meget kraftigere menstruation end det har været</i>	-udsagn
46	L	<i>ja + for det sagde du også at det var langvarige blødninger og</i>	medgivelse + udsagn
47	P	<i>ja</i>	medgivelse
48	L	<i>eller at de var blevet mere langvarige</i>	udsagn
49	P	<i>ja + og øh jeg synes også at øh jeg har fået sådan flere øh ulemper i form af altså af humørsvingninger og tudeture og så videre</i>	medgivelse + udsagn
50	L	<i>nej</i>	modsigelse (undrende)
51	P	<i>og så har jeg begyndt at slå utrolig meget ud</i>	udsagn
52	L	<i>nå [undrende]</i>	medgivelse
53	P	<i>altså øh jeg ligner simpelthen nogen gange en hel teenager i bumsealderen</i>	udsagn
54	L	<i>ja</i>	medgivelse
55	P	<i>og med bylder her og en byld der og øh en byld på ryggen og øh</i>	udsagn
56	L	<i>nå</i>	medgivelse
57	P	<i>meget øh det er simpelthen op til</i>	udsagn-
58	L	<i>menstruationen</i>	spørgsmål
59	P	<i>op til menstruation der ligner jeg en teenager i bumsealderen</i>	-udsagn/ svar

SPÆNDINGER I SPROGET

60	L	<i>ja ... nu er du jo ikke så gammel så overgangsalder det er jo nok lidt tidligt og og tale om det men på den anden side</i>	udsagn
61	P	<i>så vidt jeg husker var min mor ... nu skal jeg lige ...</i>	udsagn
62	L	<i>ung</i>	spørgsmål
63	P	<i>ja</i>	svare
64	L	<i>du er treogfyrre</i>	spørgsmål
65	P	<i>ja +... men altså jeg synes føler heller ikke at det er sådan og jeg har ikke antydning af øh varme hedeture eller</i>	svare + udsagn-
66	L	<i>nej</i>	medgivelse
67	P	<i>noget som helst</i>	-udsagn
68	L	<i>men dit humør svinger</i>	spørgsmål-
69	P	<i>ja</i>	svare
70	L	<i>også op til menstruationen</i>	-spørgsmål
71	P	<i>ja meget og øh simpelthen det bare sort i sort og</i>	svare
72	L	<i>øh</i>	...
73	P	<i>dybt deprimerende det hele og så når det er overstået tænker jeg hvorfor i alverden tænkt jeg sort har</i>	udsagn
74	L	<i>ja</i>	medgivelse
75	L	<i>der er jo selvfølgelig ikke noget i vejen for at man kan prøve at tage et øh hormontilskud om ikke andet så i nogen måneder så kan man jo se hvordan det går om det bliver bedre eller om det bliver</i>	tilbud
76	P	<i>tja jeg ved ikke om det måske ville være en fordel altså det øh du må ... udtænke en nærmere grund</i>	afvisning
77	L	<i>hvad vil du sige til det og prøve det</i>	spørgsmål
78	P	<i>altså jeg har før fået øh + men det var ok hvad var det det hed</i>	svare + spørgsmål
79	L	<i>ja diane mite</i>	svare
80	P	<i>ja lige præcis</i>	medgivelse
81	L	<i>hjælp det så</i>	spørgsmål
82	P	<i>nej + og dem synes jeg slet ikke, jeg kunne trives med ... jeg følte mig oppustet og</i>	svare + udsagn-
83	L	<i>ja</i>	medgivelse
84	P	<i>havde det underligt og øh jeg synes slet ikke det hjælp på bumserne</i>	-udsagn
85	L	<i>nej</i>	medgivelse
86	P	<i>så øh</i>	...
87	L	<i>nu skal der jo gå nogen måneder før det virker men øh</i>	udsagn
88	P	<i>jamen det øh er et par år siden</i>	udsagn
89	L	<i>ja + ... men man kunne man kunne der var jo ikke noget i vejen for at prøve et hormontilskud i nogen måneder + så kan du jo bare holde op igen hvis du synes at det er en dårlig idé</i>	medgivelse + opfordring + udsagn

90	P	ja	medgivelse
91	L	det skulle være synes jeg dels af hensyn til dine blødninger for at se om det kunne regulere lidt på styrke og varighed dels af hensyn til hudforandringerne men altså ikke mindst af hensyn til det med humøret hvis det kunne ændre lidt i positiv retning på det så var der jo tjent noget ved det	udsagn
92	P	ja ...	medgivelse
93	L	og så ville du jo sikkert også hvis der var gevinst og hente være motive- ret for og fortsætte ... men hvis du ikke får nogen gevinster så er der jo ikke andet og gøre end og	udsagn-
94	P	så	...
95	L	holde op igen	-udsagn
96	P	altså ja + ... lytter da også til kroppen altså og forsøger at indrette mig efter det når øh	medgivelse + udsagn
97	L	ja	medgivelse
98	P	således vi kan sige jamen det er sådan	udsagn
99	L	ja	medgivelse
100	L	men din læge var jo sådan lidt mere inde på at der var noget organisk med hensyn til livmodermunden siden hun ikke ville tage den celleprøve	spørgsmål
101	P	ja hun sagde altså hun synes ikke hun kunne tage den for det øh blødte når hun forsøgte og øh prikke + og det var sådan lige der efter jul	svar + udsagn
102	L	ja + nu var du her jo sidste år hvor vi tog prøver og der fandt jeg jo heldigvis ikke nogen	medgivelse + udsagn-
103	P	nej	medgivelse
104	L	forandringer	-udsagn
105	P	næ	medgivelse
106	L	så chancen for at der er noget	udsagn-
107	P	det tror jeg ikke	udsagn
108	L	den er jo ikke særlig stor	-udsagn
109	P	næ	medgivelse
110	L	men jeg synes vi bliver nødt til at kigge efter	udsagn
111	P	hmmm	medgivelse
112	L	og det jeg godt vil øh det er i første omgang og foretage en ultralyds- scanning hvor jeg med en tynd sonde som man lige kører inden for i skeden kan kikke rundt se på din livmoder og se dine æggestokke se at det er i orden	udsagn
113	L	og derefter ... foretage en ... kolposkopi hedder det det vil sige en under- søgelse hvor jeg kigger med min kikkert på livmodermunden lige der hvor hun sagde at der var et eller andet	udsagn-
114	P	hm	medgivelse
115	L	der ikke skulle være	-udsagn

SPÆNDINGER I SPROGET

116	P	<i>ja</i>	medgivelse
117	L	<i>og øh så tager vi også celleprøven selvfølgelig</i>	udsagn
118	P	<i>ja</i>	medgivelse
119	L	<i>hvis der nu ikke er noget videre og se og det er der sikkert ikke</i>	udsagn
120	P	<i>næ det tror jeg heller ikke</i>	medgivelse
121	L	<i>så gør vi ikke mere ved det</i>	udsagn
122	P	<i>nej</i>	medgivelse
123	L	<i>hvis der er noget så synes jeg man skal tage en lille udskrabning</i>	opfordring
124	P	<i>hm</i>	indvilligelse
125	L	<i>det tror jeg altså godt vi kan være enige om</i>	udsagn
126	P	<i>ja + men altså jeg tror eftersom der ikke har været noget ... men om ... jeg har tænkt på om de gange hvor der har været sådan noget kontakt-blødning og øh sådan noget om det ikke har været en eller anden</i>	medgivelse + spørgsmål-
127	L	<i>men det jo det jeg</i>	svar
128	P	<i>irritation i slimhinden eller hvad</i>	-spørgsmål
129	L	<i>ja men det var jo det hun mente</i>	svar
130	P	<i>ja</i>	medgivelse
131	L	<i>og det jo det jeg så må se om der er ... men det kan også være væk nu det kunne vi jo</i>	udsagn-
132	P	<i>jo + men det kan nemlig altså det øh eftersom der</i>	medgivelse
133	L	<i>det kunne vi jo håbe på</i>	-udsagn
134	P	<i>ikke har ... været noget</i>	udsagn-
135	L	<i>nej</i>	medgivelse
136	P	<i>her de sidste par måneder</i>	-udsagn
137	L	<i>men ellers har du det godt? ... bortset fra alle de slemme ting med huden og humøret og blødningerne og</i>	spørgsmål
138	P	<i>ja sådan for det meste</i>	svar
139	L	<i>nå</i>	spørgsmål
140	P	<i>jeg kan sommetider være sådan men altså det det mener jeg det må være meget normalt der sommetider sådan lidt klemmen og lidt trykken og lidt ømhed og sådan men altså</i>	svar
141	L	<i>nå men det er ikke noget der bekymrer dig</i>	spørgsmål
142	P	<i>nej det synes jeg ikke</i>	svar
143	L	<i>nej</i>	medgivelse
144	P	<i>det synes jeg ikke men øh ... jeg forsøger og holde mig sådan nogenlunde i gang og med lidt gymnastik øh</i>	udsagn
145	L	<i>ja</i>	medgivelse
146	P	<i>og også</i>	udsagn-
147	L	<i>øvelser</i>	spørgsmål
148	P	<i>øvelser og</i>	-udsagn

149	L	<i>men du kan godt holde på vandet</i>	spørgsmål
150	P	<i>... det har øh det synes jeg egentlig også at det kniber lidt ind imellem + op til menstruationen der er sådan ligesom hvis ... især hvis jeg har været ude og gå eller fået lidt kulde og jeg så skal tisse så skal det altså nogen gange være her og nu</i>	svar + udsagn
151	L	<i>ja + det kan jo være lidt besværligt hvis det ikke kan lade sig gøre her</i>	medgivelse + udsagn-
152	P	<i>ja [latter]</i>	medgivelse
153	L	<i>og nu</i>	-udsagn
154	P	<i>så kan det sommetider men altså det ikke sådan noget jeg øh synes jeg opfatter som noget problem med</i>	udsagn
155	L	<i>du lider ikke af symptomer på blærebetændelse svie ved vandladninger og</i>	spørgsmål-
156	P	<i>nej</i>	svar
157	L	<i>meget hyppigere end før</i>	-spørgsmål
158	P	<i>nej det synes jeg ikke</i>	svar
159	L	<i>nej ... + og din afføring er i orden</i>	medgivelse + spørgsmål
160	P	<i>ja</i>	svar
161	L	<i>så er der ikke nogen andre ting sådan</i>	spørgsmål
162	P	<i>nej det er meget fint det hele</i>	svar
163	L	<i>ja nå men nu må vi kigge på det + der er ikke andre ting du vil nævne eller spørge om nu</i>	udsagn + spørgsmål-
164	P	<i>nej det</i>	svar
165	L	<i>på forhånd</i>	-spørgsmål
166	P	<i>det synes jeg egentlig ikke</i>	svar
167	L	<i>så går det altså ud på at jeg undersøger og finder ud af at der ikke er noget i vejen</i>	spørgsmål
168	P	<i>ja sådan set</i>	svar
169	L	<i>det</i>	spørgsmål-
170	P	<i>aha</i>	...
171	L	<i>det det handler om</i>	-spørgsmål
172	P	<i>ja</i>	svar
173	L	<i>ok vi kigger på det</i>	medgivelse + udsagn

Skema 9-2: Ytringsfunktioner i læge- og patientsamtale

Ud fra skemaet ovenfor er det tydeligt, hvorledes teksten næsten udelukkende er konstrueret af propositioner. Således er det udsagn og spørgsmål samt disses responsfunktioner (typisk de positive responsfunktioner), der dominerer. Denne konstruktion brydes kun få gange: Indledningsvist byder

lægen patienten indenfor samt at sidde ned med tilbud. Og ved indgåelsen af de helt centrale aftaler om behandling af patienten, ser vi proposaler – således som tilbud ved 75: *der er jo selvfølgelig ikke noget i vejen for at man kan prøve at tage et øh hormontilskud om ikke andet så i nogen måneder så kan man jo se hvordan det går om det bliver bedre eller om det bliver*, hvilket fører til afvisningen i 76: *tja jeg ved ikke om det måske ville være en fordel altså det øh du må ... udtænke en nærmere grund*. Denne afvisning er lægen ikke tilfreds med, og efter lidt uddybning (gennem propositioner) gentager lægen sin opfattelse af, hvad den rette kur mod patientens dårlighed er – nu lidt kraftigere i form af en opfordring i 89: *... men man kunne man kunne der var jo ikke noget i vejen for at prøve et hormontilskud i nogen måneder*, som patienten indvilliger i. Et proposal ved indgåelsen af en aftale om behandling ser vi også i opfordringen i 123: *hvis der er noget så synes jeg man skal tage en lille udskrabning*, og denne besvares med indvilligelsen i 124: *hm*.

I relation til de i teksten tilstedeværende yringsfunktioner er det ikke overraskende, at den primære modale farvning i teksten er af typen modalisation – enten som sandsynlighed eller som mulighed; modalisation knytter sig til propositioner. Dynamik er også pænt til stede i teksten, men også dette er oplagt i forlængelse af analysen af yringsfunktioner, idet dynamik kan knytte sig til såvel propositioner som proposaler.

Indtrykket af, at modalisation er den primære modale farvning i teksten, forstærkes, når vi betragter tekstens modalitetsmetaforik. Således rummer teksten følgende tilfælde af modalitet-som-propositionsmetaforer (hvori modaliteten er realiseret af en Propositionsekstern Modalisationsadjunkt):

41	<i>det</i>	[[<i>tror jeg måske nok</i>]]					
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}					
49	[[<i>jeg synes også</i>]]	<i>at</i>	<i>øh</i>	<i>jeg</i>	<i>har</i>	<i>fået</i>	<i>sådan flere øh ulemper i form af altså af humørsvingninger og tudeture og så videre</i>
	A>Modalisation _{prop.ekstern}	Sub	(...)	S	F	P	K
65	[[<i>jeg synes føler heller ikke</i>]]	<i>at</i>	<i>det</i>	<i>er</i>	<i>sådan</i>		
	A>Modalisation _{prop.ekstern}	Sub	S	F	A>Participant		
82	<i>dem</i>	[[<i>synes jeg slet ikke</i>]]	<i>jeg</i>	<i>kunne</i>	<i>trives med</i>		
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}	S	F	P		
84	[[<i>jeg synes slet ikke</i>]]	<i>det</i>	<i>hjalp</i>	<i>på bumserne</i>			
	A>Modalisation _{prop.ekstern}	S	F/P	A>Cirk			

91	<i>det</i>	<i>skulle</i>	<i>være</i>	[[synes jeg]]		<i>dels af hensyn til dine blødninger for at se om det kunne regulere lidt på styrke og varighed dels af hensyn til hudforandringerne</i>		
	S	F	P	A>Modalisation _{prop.ekstern}		A>Cirk		
110	[[jeg synes]]			<i>vi</i>	<i>bliver</i>	<i>nødt til at kigge efter</i>		
	A>Modalisation _{prop.ekstern}			S	F	P		
120	<i>det</i>	[[tror jeg heller ikke]]						
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}						
123	[[synes jeg]]			<i>man</i>	<i>skal</i>	<i>tage</i>	<i>en lille udskrabning</i>	
	A>Modalisation _{prop.ekstern}			S	F	P	K	
125	<i>det</i>	[[tror jeg altså godt]]			<i>vi</i>	<i>kan</i>	<i>være</i>	<i>enige om</i>
	-A>Participant	A>Modalisation _{prop.ekstern}			S	F	P	A>Participant-
126	[[jeg tror]]			(...)				
	A>Modalisation _{prop.ekstern}			ellipset sætning				
140	<i>det</i>	[[mener jeg]]			<i>det</i>	<i>må</i>	<i>være</i>	<i>meget normalt</i>
	S-	A>Modalisation _{prop.ekstern}			-S	F	P	A>Participant
142	<i>det</i>	[[synes jeg ikke]]						
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}						
144	<i>det</i>	[[synes jeg ikke]]						
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}						
150	<i>det</i>	<i>synes jeg egentlig også</i>	<i>at</i>	<i>det</i>	<i>kniber</i> ²³⁶	<i>lidt</i>	<i>ind imellem</i>	
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}	Sub	S	F/P	A>Modus	A>Modus	
154	<i>det</i>	<i>ikke</i>	<i>sådan noget</i>	[[jeg øh synes]]		[[jeg opfatter som noget problem med]]		
	S	A>Pol	K-	A>Modalisation _{prop.ekstern}		-K		
158	<i>det</i>	[[synes jeg ikke]]						
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}						

²³⁶ Her underforstår jeg et *med*, så den fuldstændige udgave af konstituenten er *kniber med*.

166	<i>det</i>	[[synes jeg egentlig ikke]]
	K	A>Modalisation _{prop.ekstern}

Ovenstående 18 tilfælde af modalitet-som-propositionsmetaforen viser, at det mest brugte verbum til at konstruere den Propositionseksterne Modalitetsadjunkt er *at synes*. I teksten finder vi imidlertid også Propositionseksterne Modalitetsadjunkter konstrueret med *at mene* (i tilfælde 140) og *at tro* (i tilfældene 41, 120 og 125).

Sekvensen bestående af delene 142 – 144 – 154 er særlig interessant, for her anvender patienten ikke den metaforiske modalitet til at modalisere hændelser uden for sig selv, men snarere til at stille spørgsmålstejn ved, hvad hun selv synes, altså hvordan hun har det. Patienten er med andre ord i denne del af samtalen usikker på sig selv.

Tekstens interpersonelle leksikogrammatisk metaforik er ikke alene af typen modalitetsmetaforik. Også ytringsfunktionelle metaforer finder vi i læge-patient-samtalen. Dette kan vi se ved at sammenholde analysen af teksten i sætningstrukturer (som findes i Skema 9-1) med analysen af teksten i ytringsfunktioner (Skema 9-2).

En analyse af den ytringsfunktionelle metaforik viser, hvorledes lægen (i) er meget indirekte i sin måde at lede patienten i retning af en behandling på, altså er indirekte i forbindelse med sine forslag, og (ii) at lægen i ganske høj grad stiller spørgsmål som halve konstateringer, altså anvender deklarativen til at realisere sine spørgsmål.

Den første tendens (i) finder vi

- i 75: *der er jo selvfølgelig ikke noget i vejen for at man kan prøve at tage et øh hormontilskud om ikke andet så i nogen måneder så kan man jo se hvordan det går om det bliver bedre eller om det bliver*, som jeg i Skema 9-2 klassificerede som et tilbud, men som er en leksikogrammatisk metafor af typen fremsættende tilbud,
- i 89: *der var jo ikke noget i vejen for at prøve et hormontilskud i nogen måneder*, som jeg i Skema 9-2 klassificerede som en opfordring, men som er en leksikogrammatisk metafor af typen fremsættende opfordring,
- og i 123: *hvis der er noget, så synes jeg man skal tage en lille udskrabning*, som jeg i Skema 9-2 klassificerede som en opfordring, men som er en leksikogrammatisk metafor af typen fremsættende opfordring.

Tendens (ii) finder vi tydeligt i to sekvenser i teksten, nemlig i den korte sekvens fra 34 til 41 og i den lange sekvens fra 137 til 172. Sekvenserne har jeg vist nedenfor, denne gang med en fremhævelse af de ytringsfunktionelle metaforer.

34	L	<i>hvordan går det med menstruationerne kommer de så regelmæssigt eller</i>	spørgsmål
35	P	<i>ja de kan sådan forskubbe sig et par sider til øh et par dage til hver side en tre fire dage sådan ikke for tidligt sommetider måske men altså ellers så de egentlig rimelig regelmæssige</i>	svar
36	L	<i>kan du huske hvornår det har været sidst</i>	spørgsmål
37	P	<i>det var den tredje marts</i>	svar
38	L	<i>og så har det været i begyndelsen af februar også</i>	fremsettende spørgsmål
39	P	<i>ja</i>	svar
40	L	<i>og i begyndelsen af januar der begynder det og blive lidt sværere at huske det måske</i>	fremsettende spørgsmål
41	P	<i>ja øh det tror jeg måske nok...</i>	svar

Skema 9-3: Ytringsfunktionelle metaforer i sekvensen 34-41

137	L	<i>men ellers har du det godt? ... bortset fra alle de slemme ting med huden og humøret og blødningerne og</i>	fremsettende spørgsmål
138	P	<i>ja sådan for det meste</i>	svar
139	L	<i>nå</i>	spørgsmål
140	P	<i>jeg kan sommetider være sådan men altså det det mener jeg det må være meget normalt der sommetider sådan lidt klemmen og lidt trykken og lidt ømhed og sådan men altså</i>	svar
141	L	<i>nå men det er ikke noget der bekymrer dig</i>	fremsettende spørgsmål
142	P	<i>nej det synes jeg ikke</i>	svar
143	L	<i>nej</i>	medgivelse
144	P	<i>det synes jeg ikke men øh ... jeg forsøger og holde mig sådan nogenlunde i gang og med lidt gymnastik øh</i>	udsagn
145	L	<i>ja</i>	medgivelse
146	P	<i>og også</i>	udsagn-
147	L	<i>øvelser</i>	fremsettende spørgsmål
148	P	<i>øvelser og</i>	-udsagn
149	L	<i>men du kan godt holde på vandet</i>	fremsettende spørgsmål
150	P	<i>... det har øh det synes jeg egentlig også at det kniber lidt ind imellem + op til menstruationen der er sådan ligesom hvis ... især hvis jeg har været ude og gå eller fået lidt kulde og jeg så skal tisse så skal det altså nogen gange være her og nu</i>	svar + udsagn

151	L	<i>ja + det kan jo være lidt besværligt hvis det ikke kan lade sig gøre her</i>	medgivelse + udsagn-
152	P	<i>ja [latter]</i>	medgivelse
153	L	<i>og nu</i>	-udsagn
154	P	<i>så kan det sommetider men altså det ikke sådan noget jeg øh synes jeg opfatter som noget problem med</i>	udsagn
155	L	<i>du lider ikke af symptomer på blærebetændelse svie ved vandladninger og</i>	fremsettende spørgsmål-
156	P	<i>nej</i>	svar
157	L	<i>meget hyppigere end før</i>	-fremsettende spørgsmål
158	P	<i>nej det synes jeg ikke</i>	svar
159	L	<i>nej ... + og din afføring er i orden</i>	medgivelse + fremsettende spørgsmål
160	P	<i>ja</i>	svar
161	L	<i>så er der ikke nogen andre ting sådan</i>	fremsettende spørgsmål
162	P	<i>nej det er meget fint det hele</i>	svar
163	L	<i>ja nå men nu må vi kigge på det + der er ikke andre ting du vil nævne eller spørge om nu</i>	udsagn + fremsettende spørgsmål-
164	P	<i>nej det</i>	svar
165	L	<i>på forhånd</i>	-fremsettende spørgsmål
166	P	<i>det synes jeg egentlig ikke</i>	svar
167	L	<i>så går det altså ud på at jeg undersøger og finder ud af at der ikke er noget i vejen</i>	fremsettende spørgsmål
168	P	<i>ja sådan set</i>	svar
169	L	<i>det</i>	fremsettende spørgsmål-
170	P	<i>aha</i>	...
171	L	<i>det det handler om</i>	-fremsettende spørgsmål
172	P	<i>ja</i>	svar

Skema 9-4: Ytringsfunktionelle metaforer i sekvensen 137-172

Udover de ovenfor anførte rummer teksten de ytringsfunktionelle metaforer, der fremgår af Skema 9-5 på næste side.

Del	Taler	Tekst	Ytringsfunktionel metafor
100	L	<i>men din læge var jo sådan lidt mere inde på at det var noget organisk med hensyn til livmodermunden siden hun ikke ville tage den celleprøve</i>	spørgende udsagn
13	L	<i>altså før jul</i>	fremsættende spørgsmål
21	L	<i>der før jul</i>	
58	L	<i>menstruationen</i>	
62	L	<i>ung</i>	
64	L	<i>du er treogfyrre</i>	
68 + 70	L	<i>men dit humør svinger også op til menstruationen</i>	
126 + 128	P	<i>men altså jeg tror eftersom der ikke har været noget ... men om ... jeg har tænkt på om de gange hvor der har været sådan noget kontaktblødning og øh sådan noget om det ikke har været en eller anden irritation i slimhinden eller hvad</i>	
89	L	<i>der var jo ikke noget i vejen for at prøve et hormontilskud i nogen måneder</i>	fremsættende opfordring
123	L	<i>hvis der er noget så synes jeg man skal tage en lille udskrabning</i>	
75	L	<i>der er jo selvfølgelig ikke noget i vejen for at man kan prøve at tage et øh hormontilskud om ikke andet så i nogen måneder så kan man jo se hvordan det går om det bliver bedre eller om det bliver</i>	fremsættende tilbud

Skema 9-5: Yderligere ytringsfunktionelle metaforer i læge- og patientsamtale

Efter analysen af de inderste tre lag i analysemodellen mangler kun en analyse af tenor. Analysen af tenor – altså af den interpersonelle kontekst – foretages efter skalaerne for magt, kontakt og affektiv involvering.

I forhold til magt kan vi konstatere, at der alt i alt er et næsten lige forhold mellem lægen og patienten. Dette lige magtforhold dækker imidlertid over en række dimensioner, hvor magtfordelingen er ulige. Således har lægen magt i forbindelse med tilbud om behandling og i forbindelse med sin viden om, hvad patientens symptomer kan skyldes. Patienten har magt i forhold til at definere dagsordenen, altså hvad der skal tales om, og hun kan også selv afgøre, om hun vil tage imod den foreslåede behandling.

I relation til kontakt er denne sjælden. Det fremgår direkte af teksten (del 5 til 7), at det er et år siden, lægen og patienten har set hinanden sidst.

Den affektive involvering i situationen er forskellig for de to. Lægens affektive involvering er ikke høj, det er patientens derimod – det er jo hendes helbred, det drejer sig om.

Analysen af tenor kan skitseres som i nedenstående Fig. 9-4.

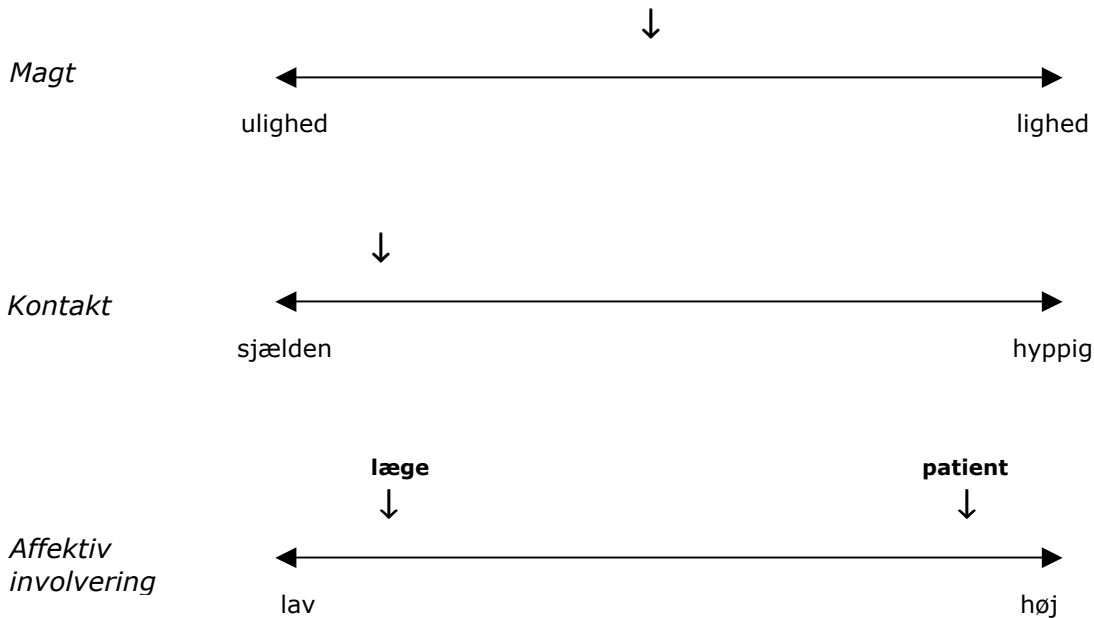

Fig. 9-4: Tenor for læge- og patientsamtale

Den viste skalaer til belysning af relationerne mellem lægen og patienten afgør, om situationen, hvori teksten fungerer, kan betegnes som overvejende formel eller overvejende uformel. Skalaerne er ikke entydige, men jeg vil betragte situationen som overvejende formel, da det er en institutionaliseret situation mellem to, som kun ser hinanden på grund af den enes profession. Situationens grad af formalitet kan skitseres som i nedenstående Fig. 9-5, der afrunder analysen af læge- og patientsamtalen.

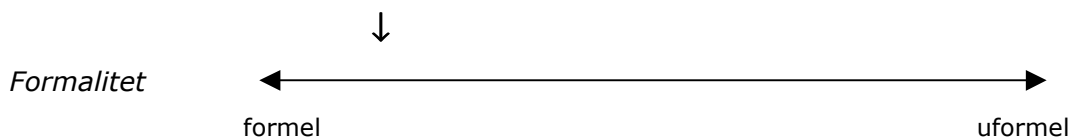

Fig. 9-5: Formalitet for læge- og patientsamtale

9.2.3 Afrunding af analyser

Analyserne af de to tekster i de foregående afsnit viser, at teksterne lever op til de typiske træk, vi finder vi hhv. skrevet og talt sprog (jf. Halliday 1985c og 1987).

Den skriftsproglige tekst er grammatisk kompleks ved sin pakning af hændelser i store nominale enheder, mens den har en ligefrem sætningsstruktur. Med en ligefrem sætningsstruktur mener jeg en sætningsstruktur, der er præget af fuldstændige sætninger, få sætningsknuder og sætningskomplekser uden forskellige indskud.

Den talesproglige tekst rummer ikke på samme måde komplekse nominale enheder, til gengæld er den talte tekst kompleks med hensyn til sætningsstruktur og -kompleksitet. Mange sætninger er elliptiske, vi finder en lang række sætningsknuder, og sætningskomplekserne er store og med en del indskud samt nedrangerede sætninger.

De leksikogrammatisk metaforer i de to tekster forstærker ovennævnte tendenser: I den skriftsproglige tekst fremstilles figurer (begivenheder) som elementer (genstande), og disse pakkes som nominale enheder i samme sætning. I den talesproglige tekst realiseres en væsentlig del af modaliteten af Propositionseksterne Modalitetsadjunkter, der formes af nedrangerede sætninger. I forlængelse heraf kan man anføre, at en hovedforskel i metaforik mellem skriftsprog og talesprog er, at hvor de ideationelle leksikogrammatisk metaforer i skriftsproget pakker teksten til en mindre og leksikalsk tættere størrelse, gør de interpersonelle leksikogrammatisk metaforer i talesproget teksten større og ikke så fortættet.

10 Konklusion

I dette afsluttende kapitel vil jeg kort opsummere afhandlingens væsentligste erkendelser og begrænsninger.

10.1 Problemstillingen

Formålet med denne afhandling har været dels at afklare, hvad begrebet (leksiko)grammatisk metafor dækker over, dels at kortlægge hovedtyper af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk. Første del af dette tvedelte formål har primært været en teoretisk øvelse, mens anden del har været et deskriptivt arbejde.

10.2 Besvarelsen

I mit arbejde med at besvare og løse problemstillingen har jeg for at skabe en forståelsesramme først forholdt mig til, hvad en metafor er i traditionel forståelse – såvel inden for den litterære som den lingvistiske tænkning. Jeg betragtede de forskellige metaforopfattelser i lyset af den systemisk funktionelle idé om stratifikation og fandt, at det blandt de forskellige metaforopfattelser alene er i den systemisk funktionelle idé om den (leksiko)grammatiske metafor, at der gennemgribende tages højde for en metafors sproglige realisering, altså dens leksikogrammatiske konstruktion.

Den litterære (leksikalske) metafor er alene en semantisk størrelse, og for såvel de kognitive som de semantiske metaforopfattelser – og også for den pragmatiske metaforopfattelse i den udstrækning, der findes en sådan – gælder det typisk, at arbejdet med selve den sproglige konstruktion af en metafor er underordnet betragtninger, som i det systemisk funktionelle univers er placeret på andre strata end det leksikogrammatiske.

Teorien om den (leksiko)grammatiske metafor præsenterede og diskuterede jeg efterfølgende i kapitel 5, hvor jeg efter at have argumenteret for, at vi med den (leksiko)grammatiske metafor hidtil har stået med et begreb uden klar definition, modellerede og definerede og altså udfyldte begrebet, således at et fornuftigt udgangspunkt for den efterfølgende deskription af (leksiko)grammatiske metaforer i dansk var skabt. Jeg gendøbte den sproglige spænding, som begrebet dækker over, 'leksikogrammatisk metafor' og angav for denne term følgende to kriterier:

- (i) En leksikogrammatisk metafor er kendetegnet ved det forhold, at relationen mellem den instantierede (kontekstmotiverede) semantiske betydning og dennes realiserende instancierede leksikogrammatik ikke er semogenetisk umiddelbar.
- (ii) En leksikogrammatisk metafor er karakteriseret ved, at to (semantiske) basisbetydninger blandes med hinanden, hvorved en ny betydning (inkorporerende begge basale betydninger) dannes. I den nye hybridbetydning vil elementer fra den ene af de oprindelige basisbetydninger være klart dominerende i forhold til elementer fra den anden oprindelige basisbetydning.

Min beskrivelse af leksikogrammatiske metaforer i dansk præsenterede jeg i kapitlerne 6, 7 og 8.

I kapitel 6 modellerede og beskrev jeg hovedtyperne af interpersonelle metaforer i dansk, som er hhv. modalitetsmetaforen og den ytringsfunktionelle metafor.

Afklaringen af den ene type af interpersonel leksikogrammatisk metafor, nemlig modalitetsmetaforen, førte væsentligst til opstillingen af et netværk, der opererer med tre undertyper af modalitetsmetaforer. Yderligere argumenterede jeg for, at kun modalitet af typerne sandsynlighed, mulighed og nødvendighed kan realiseres inkongruent. Det er således kun disse typer af modalitet, der i dansk har et metaforisk potentiale.

Afklaringen af den anden type af interpersonel leksikogrammatisk metafor, nemlig den ytringsfunktionelle metafor, resulterede i et netværk, der opregner de fire grundlæggende ytringsfunktioner, disses metaforiske undertyper samt deres leksikogrammatiske realiseringer i dansk. Derudover indikerede jeg sammenhænge mellem ytringsfunktionelle metaforer og modalitetsfarvning.

I kapitel 7 modellerede og beskrev jeg hovedtyperne af ideationelle leksikogrammatiske metaforer i dansk, hvoraf der findes fem, nemlig de tre eksperientielle: (i) procesvalgsmetafor, (ii) procesmetafor og (iii) kvalitetsmetafor, og de to logiske: (iv) statisk forbindermetafor og (v) dynamisk forbindermetafor.

Afklaringen af procesvalgsmetaforen resulterede i et netværk, der udover de fire kongruente realiseringer af processer opererer med seks inkongruente, og dermed med seks muligheder for procesvalgsmetaforer. For hver procesvalgsmetafor specificerer netværket disses leksikogrammatiske rea-

liseringer i dansk. En væsentlig pointe i forbindelse med netværket er den opdagelse, at det alene er de Materielle og de Relationelle Processer, der er i anvendelse i forbindelse med procesvalgmetaforisering.

Afklaringen af procesmetaforen og kvalitetsmetaforen resulterede i opstillingen af netværk, der redegør for både de formale og de funktionelle karakteristika ved hver procesmetaforisk type og undertype.

I signalementet af de to typer af logiske leksikogrammatisk metaforer – forbindermetaforene – lagde jeg ud med at konstatere, at det blandt de logiske basale betydninger kun er cirkumstantionsbetydning, der rummer et metaforisk potentiale. Efterfølgende beskrev jeg de formale og funktionelle karakteristika ved de forskellige typer af forbindermetaforer.

I kapitel 8 samlede jeg trådene fra de foregående tre kapitler i ét samlet netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk. Dette netværk rummer – trods dets moderate specificeringsgrad – i alt 20 forskellige typer af leksikogrammatisk metaforer. Disse er angivet i Skema 10-1.

Type af leksikogrammatisk metafor	Metafunktion	
Modalitet-som-kvalitetsmetafor Modalitet-som-propositionsmetafor Modalitet-som-kommentarmetafor Opfordrende udsagn/ Fremsættende opfordring Tilbydende udsagn/ Fremsættende tilbud Spørgende udsagn Opfordrende spørgsmål/ Spørgende opfordring Fremsættende spørgsmål	interpersonelle	
Mental handling Mental tilstand Verbal handling Verbal tilstand Materiel tilstand Relationel handling Begivenhed-som-kvalitet Begivenhed-som-genstand Kvalitetsmetafor	eksperientielle	ideationelle
Forbinder-som-kvalitet Forbinder-som-genstand Dynamisk forbindermetafor	logiske	

Skema 10-1: Leksikogrammatisk metaforer i dansk

Beskrivelsen af leksikogrammatisk metafor i dansk applicerede jeg i kapitel 9 på tekstanalyse. Først reviderede jeg min tidligere model til systemisk funktionel tekstanalyse, dernæst foretog jeg to analyser: En analyse, hvor jeg fokuserede på den ideationelle metafunktion og de ideationelle leksikogrammatisk metaforer, og en analyse, hvor jeg fokuserede på den interpersonelle metafunktion og de interpersonelle leksikogrammatisk metaforer. Analysen med fokus på den ideationelle metafunktion foretog jeg af en skriftsproglig tekst, mens jeg foretog analysen med fokus på den interpersonelle metafunktion af en talesprogstekst.

En afhandling af en længde som den nærværende rummer en lang række erkendelser og også nogle begrænsninger. Jeg vil ikke gennemgå dem alle, men her blot pointere afhandlingens væsentligste nye erkendelser.

Først og fremmest er den leksikogrammatisk metafor blevet præcist modelleret (teoretisk), så et billede af mekanismerne på såvel det semantiske som det leksikogrammatisk stratum er tilvejebragt. Endvidere er modellen for begrebet anvendt konsekvent i beskrivelsen af samtlige hovedtyper af leksikogrammatisk metaforer i dansk.

Samtidig ligger der et væsentligt resultat i, at den leksikogrammatisk metafor er beskrevet for *dansk*. Dette giver mulighed for at anvende begrebet i en række dansksproglige applikationskontekster, fx i praktisk tekstanalyse. En systematik til denne anvendelse har afhandlingen også præsenteret.

Afhandlingens afklaring og beskrivelse af den leksikogrammatisk metafor er på flere punkter mere dybdegående og systematisk, end det tidligere er set (også) internationalt. Således klargør afhandlingen, at det teoretisk er uholdbart at operere med tekstuelle leksikogrammatisk metaforer. Og afhandlingen giver et nyt og systemisk billede af (i) de ytringsfunktionelle metaforer og (ii) procesvalgsmetaforerne. Begge disse hovedtyper er beskrevet fra alle vinkler i det trinokulære perspektiv.

I afhandlingen præsenteres (i) et nyt system for modalitet i dansk og (ii) en ny systemisk beskrivelse af THEMA i dansk. Begge disse systemer er fremkommet under arbejdet med afhandlingen, simpelthen fordi de tidligere (jf. Andersen et al. 2001) viste sig at være utilstrækkelige og på flere punkter fejlagtige.

Som ethvert andet videnskabeligt arbejde har nærværende afhandling nogle begrænsninger. Den absolut væsentligste af disse skal her nævnes, ikke mindst fordi jeg derved udstikker et område, det fremover ville være interessant at afdække.

Afhandlingens væsentligste begrænsning er, at dens beskrivelse af leksikogrammatisk metaforer i dansk kun dækker de mindst specificerede valg, ligesom de logiske leksikogrammatisk metaforer er ganske sparsomt beskrevet. Dette er en konsekvens af, at mit hovedsigte med afhandlingen har

været at give en (bred) beskrivelse, der kan anvendes i praksis – i diskursanalytisk sammenhæng – frem for en snæver og mere dybdegående (specificeret) beskrivelse, som ville efterlade nogle tomrum i den praktiske analyse – simpelthen fordi alle hovedtyperne af de leksikogrammatiske metaforer i dansk ikke ville være kortlagte.

10.3 Afrundingen

Et par skridt videre. Sådan opfatter jeg min afhandling. Som anført i indledningen fungerer afhandlingen ikke som en isoleret størrelse, men som et led i en række af danske systemisk funktionelle forskningsprojekter. I denne kontekst bærer afhandlingen med dens erkendelser os et par skridt videre.

Med andre ord håber jeg at have ydet et bidrag på vej mod en situation, hvor et både bredt og dybdegående beskrivelsesapparat til dansk sprog er til rådighed. Dette beskrivelsesapparat ser jeg mest oplagt baseret på den systemisk funktionelle teori – og det gør jeg, fordi denne teori er

...comprehensive, extravagant, indeterminate, non-autonomous and variable. (1) It is not dedicated to any specific branch of language study; every particular investigation is read and evaluated as part of a general interpretation of language. (This does not mean that it is an all-purpose theory; there are tasks to which it is not well suited, e.g. those requiring a dedicated and easily formalized mini-grammar.) (2) It is not constrained by a requirement of simplicity; there are always more theoretical resources available than are necessary for any given task. (Three reasons may be cited for this: no arguments are derived from the simplicity of linguistic descriptions, e.g., in relation to the structure of the human brain; there are no convincing measures of simplicity which could take account of all components of a description; and what is locally simpler often turns out to be globally more complex.) (3) It treats indeterminacy in language as the norm, rather than as an aberrant feature to be removed by idealization surgery. (4) It locates itself within a general theory of semiotic systems-&-processes, as well as with reference to theory and practice in other areas involving (but not defined by) the study of language; e.g. artificial intelligence, literacy education. (5) It accommodates considerable variation within itself, without any notion of doctrine, e.g. different models of register and genre, of the relation between meaning and wording (semantics and lexicogrammar), of the structure of dialogue (exchange structure) and so on. In all these respects, systemic theory stands as a metaphor for language itself: language is comprehensive (it models all human experience, enacts all human relations), extravagant (it is redundant at every level; but also, it is always offering alternative interpretations, e.g., transitive and ergative as construal of processes), indeterminate (it is full of ambiguities, borderline cases and blends), non-autonomous (it is shaped in the course of evolution in tension with other human institutions) and variable (“a language” is a space defined by dialectal and registerial variation). And since language is itself metaphorical, this metaphorical relation of linguistic theory to language becomes a fur-

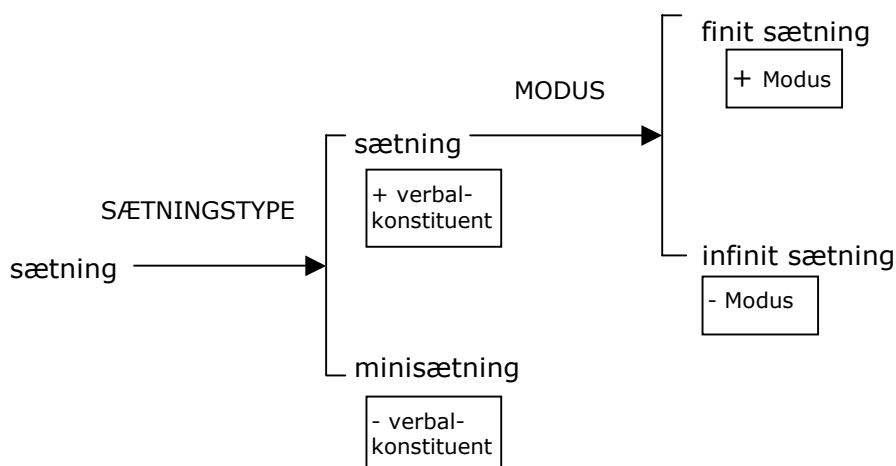
ther metaphor – a metametaphor; systemic theory, in that sense, is metametaphorical to language (Halliday efter Matthiessen 2002a, p. 140).

Appendiks 1:

Nøgle til læsning af netværk

Det grundlæggende organiseringsprincip bag en systemisk grammatik som systemisk funktionel lingvistik er **valg**. Valg skal i denne forbindelse ikke opfattes som noget, der indikerer intention, men blot som én mulighed i et potentiale bestående af mange muligheder. De enkelte valg organiseres i systemer, som er et sæt af valgmuligheder givet af en **indgangsbetingelse**. Indgangsbetingelsen er med andre ord udgangspunktet for systemet. Er indgangsbetingelsen opfyldt (fx at man har en 'sætning'), kan man via systemet (i tilfældet med en sætning som indgangsbetingelse kan systemet være 'SÆTNINGSTYPE') vælge en (og kun en) af de valgmuligheder (i systemet SÆTNINGSTYPE er mulighederne 'sætning' og 'minisætning'), systemet giver. Den valgte valgmulighed (fx 'sætning') bliver så indgangsbetingelse for et nyt system af valgmuligheder, hvoraf man igen kun kan vælge en. Og så fremdeles.

Af ovenstående følger, at systemer, som alle stammer fra den samme indgangsbetingelse, er forbundne, og sammen danner de et **systemnetværk**. Det systemnetværk, som i parenteserne ovenfor er anvendt til at eksemplificere teorien om systemer, er de mindst specificerede dele af sætningsnetværket, og det kan visuelt fremstilles som følger:

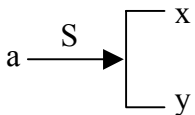

Som det fremgår af figuren, er konventionerne sådan, at indgangsbetingelse/ valg i netværket skrives med små bogstaver, mens systemnavne anføres med versaler (over den pil, der markerer sammenhængen mellem indgangsbetingelse og valg).

I figuren er der en type element, som ikke er beskrevet ovenfor, nemlig de firkantede tekstbokse. Disse rummer **realiseringsudsagn**. Et realiseringsudsagn er et udsagn om, hvad der som minimum skal være til stede, for at et valg kan siges at være opfyldt. Således fremgår det, at en sætning grundlæggende er kendetegnet ved at rumme en verbalkonstituent (hvilket adskiller den fra minisætningen, der ikke rummer en verbalkonstituent), og videre kan vi se, at en sætning kun er finit, hvis den rummer Modus; ellers er den infinit.

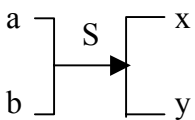
Nedenfor følger en samlet oversigt over de konventioner, der er gældende for hhv. netværk og realiseringsudsagn.

Nøgle til systemiske netværk

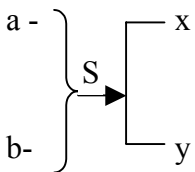
System:

Hvis indgangsbetingelsen 'a', så vælg i systemet 'S' enten valgmuligheden 'x' eller valgmuligheden 'y'.

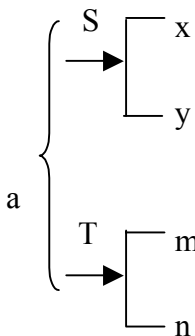
Disjunktion i indgangsbetingelsen:

Hvis indgangsbetingelsen 'a' eller indgangsbetingelsen 'b', så vælg i systemet 'S' enten valgmuligheden 'x' eller valgmuligheden 'y'.

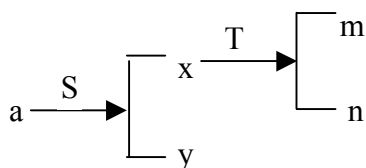
Konjunktion i indgangsbetingelsen:

Hvis indgangsbetingelsen 'a' og indgangsbetingelsen 'b', så vælg i systemet 'S' enten valgmuligheden 'x' eller valgmuligheden 'y'.

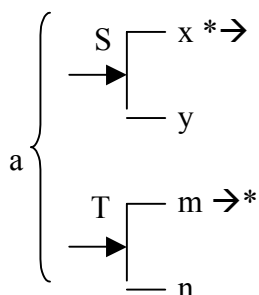
Samtidighed:

Hvis indgangsbetingelsen 'a', så vælg både i systemet 'S' enten valgmuligheden 'x' eller valgmuligheden 'y' og samtidig i systemet 'T' enten valgmuligheden 'm' eller valgmuligheden 'n'.

Specificeringsgrad:

hvis indgangsbetingelsen 'a', så vælg først i systemet 'S' enten valgmuligheden 'x' eller valgmuligheden 'y', og hvis valgmuligheden 'x', så vælg dernæst i systemet 'T' enten valgmuligheden 'm' eller valgmuligheden 'n'.

Markering af betingelser:

hvis valgmuligheden 'x' (i systemet 'S'), så også valgmuligheden 'm' (i systemet 'T').

Nøgle til realiseringsudsagn

Realiseringsudsagnene i de enkelte netværk er som skrevet ovenfor figurativt fremstillet som tekstbokse under hvert valg i det pågældende system. Realiseringsudsagnene specificerer de strukturelle fragmenter, som er essentielle for realiseringen af de respektive valgmuligheder i systemet. Et realiseringsudsagn består af en operator såsom 'indsæt' eller 'udvid' samt af en eller flere operander, af hvilke mindst én er en grammatisk funktion. I enkeltheder gælder følgende:

Type	operator	operand 1	operand 2	kommentar
(i) strukturering	indsæt '+'	funktion	--	(1)
	udvid '(...)'	funktion	funktion	(2)
	orden i rækkefølge '^', '•' eller #	funktion	funktion	(3)
(ii) sammenføring	før sammen '/ '	funktion	funktion	(4)
(iii) realisering mellem range	tag ':'	funktion	form	(5)

Skemaet kan uddybes med følgende kommentarer:

- (1) Funktioner i funktionsstrukturen: Når en funktion er definerende for en funktionsstruktur, specificeres dette ved at indsætte den pågældende funktion i realiseringsudsagnet med et '+'; fx +Subjekt, +Modus.
- (2) Relationen mellem funktionelle konstituent: To funktioner kan relateres til hinanden i en funktionsstruktur ved at den ene funktion udvides af den anden. Udvidelsen symboliseres ved at sætte den udvidende funktionskonstituent i parentes, fx Modus (Subjekt), hvilket betyder, at

Modusfunktionen er udvidet til at have et Subjekt som konstituentfunktion. En funktion kan godt udvides med flere end én konstituentfunktion, fx Modus (Subjekt, Finitum).

(3) Funktioners rækkefølge: To funktioners indbyrdes rækkefølge i en funktionsstruktur markeres således '^', når den ene funktion skal stå foran den anden, fx betyder 'Subjekt^Finitum', at Subjektet altid står foran Finitum. Når den indbyrdes rækkefølge mellem to funktioner derimod er vilkårlig, markeres det med et '•'. Fx betyder 'Subjekt•Finitum', at enten står Subjektet eller Finitum først i funktionsstrukturen. Endelig er '#' grænsesymbolet for, om funktionsstrukturen starter eller slutter med den pågældende funktion, fx betyder '#^hv^Finitum', at funktionsstrukturen starter med en hv-konstituent.

(4) Sammenføring af funktioner: Når en konstituent har funktioner fra hver sit funktionsområde, kan det noteres således '/', fx betyder 'Subjekt/ Aktør', at den pågældende konstituent fungerer både som Subjekt (interpersonelt) og som Aktør (eksperientielt), og 'Finitum/ Prædikator' eller forkortelsen 'F/P' betyder, at Finitum og Prædikator er fusioneret i samme verbale konstituent

(5) Realisering af en funktion på en underliggende rang markeres med et ':', fx betyder 'Subjekt: nominalgruppe', at funktionen Subjekt på sætningsrang realiseres på den underliggende grupperang som en nominalgruppe.

Appendiks 2: Notationer

Dette appendiks rummer en oversigt over leksikogrammatiske notationer i dansk systemisk funktionel lingvistik, som er anvendt i afhandlingen. Oversigten er inddelt efter metafunktionerne.

Generelle notationer

> specifikation

/ på samme specificeringsgrad eller sammenfaldende med

Den interpersonelle metafunktion

Funktioner i Modus

F	Finitum
S	Subjekt
A>Modus	Modusadjunkt
A>Pol	Polaritetsadjunkt

Funktioner i Residual

P	Prædikator
K	Komplement
A>Cirk	Cirkumstantialeadjunkt
A>Part	Participantadjunkt

Funktioner uden for Modus – Residual

A>Kommentar	Kommentaradjunkt
A>Spørge	Spørgeadjunkt
A>Tekst	Tekstualadjunkt
A>Vokativ	Vokativadjunkt

Den logiske metafunktion

1, 2, 3 osv.	Sætninger i Paratakse
α , β , γ osv.	Sætninger i Hypotakse
=	Ekspansion>Elaboration
+	Ekspansion>Ekstension
x	Ekspansion>Cirkumstantion
”	Projektion>tale
’	Projektion>tanke
Kon	Konjunkcional
Sub	Subjunkcional
Rel	Relativum

Den eksperimentielle metafunktion

Processer (uden specificeringer)

Materiel
Mental
Verbal
Relationel

Generelle Participanter

Medium
Agent
Beneficium
Inkorporativ

Materielle Participanter

Aktør
Mål
Inkorporation
Recipient
Antirecipient
Klient
Initiator
Attribut

Mentale Participanter

Sanser
Fænomen
Modtager
Forårsager

Verbale Participanter

Siger
Talemål
Verbalisering
Modtager
Tilskynder

Relationelle Participanter

Eksistens
Bærer
Attribut
Beneficent
Attributgiver
Identificeret
Identifikation
Fremtoning
Værdi
Anviser

Identificeret/ Fremtoning	Koncessiv
Identificeret/ Værdi	Kvalitet
Identifikation/ Fremtoning	Middel
Identifikation/ Værdi	Mangel
Cirkumstantialer	Rolle
Addition	Retning
Distance	Sag
Formål	Sted
Grund	Synsvinkel
Hyppighed	Tid
Komparativ	Varighed
Konditional	Vegne

Den tekstuelle metafunktion

Tekstuelt Thema
 Thema
 Rhema

Bibliografi

ALBÆK, Ulla

1939 *Dansk Stilistik*. København: Gyldendal.

ALLAN, Robin, Philip HOLMES & Tom LUNDSKÆR-NIELSEN

1995 *Danish: A comprehensive grammar*. London: Routledge.

ALLERTON, D.J.

1979 *Essentials of grammatical theory*. London: Routledge & Kegan Paul.

ANDERSEN, Nina Møller

2002 *I en verden af fremmede ord*. København: Akademisk Forlag.

ANDERSEN, Thomas

1998 "Metafunctional Profile: Danish". In: Caffarel, Alice: [Typology...]. University of Sydney (Udkast; under udgivelse).

2000 *Stjernernes tale – register i teori og praksis*. Odense Working Papers in Language and Communication nr. 21. SDU – Odense Universitet.

2001 "The system of THEME in the Danish clause". In: Banks, David (red.): *Text and Texture*. Brest: Université de Bretagne Occidentale. (Under udgivelse).

ANDERSEN, Thomas Lund & Flemming SMEDEGAARD

1998a *Vejledning i funktionel kommunikationsanalyse*. Center for Nordiske Studier, Odense Universitet.

1998b "At forstå teksters kvalitet – en introduktion til systemisk funktionel grammatik". In: *Synsvinkler* nr. 21, p. 60-78. Center for Nordiske Studier, Odense Universitet.

ANDERSEN, Thomas, Flemming SMEDEGAARD & Uwe Helm PETERSEN

2001 *Sproget som ressource – systemisk funktionel lingvistik i teori og praksis*. Odense: Odense Universitetsforlag.

ANDERSEN, Thomas Hestbæk, Flemming SMEDEGAARD & Uwe Helm PETERSEN

2002 "Metafunctional Profile: Danish (revised edition)". Paper præsenteret på 14th E-ISFLW, Lissabon.

ARISTOTELES

1958 *Poetik*. København: Hans Reitzels Forlag.

BANKS, David

2003 "The evolution of grammatical metaphor in scientific writing". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

DE BEAUGRANDE, Robert

1993 "'Register' in discourse studies: a concept in search of a theory". In: GHADDESSY, Mohsen (1993) (red.), p. 7-25.

1996 "The 'pragmatics' of doing language science: The 'warrant' for large-corpus linguistics". In: *Journal of Pragmatics* 25, p. 503-535.

DE BEAUGRANDE, Robert & Wolfgang DRESSLER

1981 *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.

BERNSTEIN, Basil

1979 "Sprog, social klasse og socialisation". In: GREGERSEN, Frans, Karen Sonne JAKOBSEN, Henning Salling OLESEN, Anette Steen PEDERSEN & Palle RASMUSSEN (red.): *Klassesprog*. København: Borgen.

BURCHARDT, Nanna

1988 *Grammatik – en genvej til fremmedsprog*. Aalborg: eget forlag.

BUSSMANN, Hadumod

1996 *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. London: Routledge.

BUTT, David G. & Christian M.I.M MATTHIESSEN

2000 *The Meaning Potential of Language: Mapping Meaning Systemically*. Sydney: Macquarie University (Udkast vii; under udgivelse).

CAFFAREL, Alice

1993 "Interacting Between a Generalized Tense Semantics and Register-specific Semantic Tense Systems: a Bi-stratal Exploration of the Semantics of French Tense". In: *Language Sciences*, vol. 14, p. 385-418. Oxford: Pergamon Press Ltd.

1996 *Prolegomena to a systemic-functional interpretation of French grammar: from discourse to grammar and back*. Sydney: University of Sydney (Ph.D.-afhandling).

CAFFAREL, Alice, J.R. MARTIN & Christian M.I.M. MATTHIESSEN

2000 *Language Typology: A Functional Perspective*. Sydney (udkast iii; under udgivelse).

CHOMSKY, Noam

1957 *Syntactic Structures*. Haag: Mouton.

1965 *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge (Mass.): The MIT Press.

COULSON, Seana

2000 *Semantic Leaps*. Cambridge: Cambridge University Press.

COUPLAND, Nikolas & Adam JAWORSKI (red.)

1997 *Sociolinguistics*. London: MacMillan Press Ltd.

CROSS, Marilyn

1993 "Collocation in computer modelling of lexis as most delicate grammar". In: GHADESSY, Mohsen (1993) (red), p. 196-219.

CUMMING, Suzanna & Tsuyoshi ONO

1997 "Discourse and Grammar". In: VAN DIJK, Teun (red.): *Discourse as Structure and Process*, p. 112-137. London: SAGE Publications.

DAVIDSE, Kristin

1992 "Transitivity/ ergativity: The Janus-headed grammar of actions and events". In: DAVIES, Martin og Louise Ravelli (red.): *Advances in Systemic Linguistics*. London: Pinter.

1997 "The Subject-Object versus the Agent-Patient asymmetry". In: *leuvense bijdragen, jaargang 86, nummer 4*. Leuven.

- DEREWIANKA, Beverly
2003 "Grammatical metaphor in the transition to adolescence". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).
- DIDERICHSEN, Paul
1957 *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal. (2. udg.)
- DIK, Simon
1989 *The Theory of Functional Grammar*. Dordrecht: Foris.
- EGGINS, Suzanne
1994 *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Pinter.
- EGGINS, Suzanne & Diana SLADE
1997 *Analyzing Casual Conversation*. London: Cassell.
- FAIRCLOUGH, Norman
1992 *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- FAWCETT, Robin P.
1984 "System networks, codes, and knowledge of the universe". In: FAWCETT, Robin P., M.A.K. HALLIDAY, Sydney M. LAMB & Adam MAKKAI (red.): *The semiotics of Culture and Language*, vol. 2, p. 135-180. London: Pinter.
2002 *The Functional Syntax Handbook: Analyzing English at the Level of Form*. London: Continuum.
- FIRTH, J.R.
1957 *Papers in Linguistics, 1934-1951*. London: Oxford University Press.
1968 *Selected Papers of J.R. Firth, 1952-59*. London: Longmans.
- GHADESSY, Mohsen (red.)
1993 *Register Analysis – Theory and Practice*. London: Pinter.
1995 *Thematic development in English texts*. London: Pinter.
- GIVÓN, Talmy
1984 *Syntax: A Functional Typological Introduction*, vol. 1. New York: John Benjamins Publishing Company.

GLEASON, H. A.

1965 *Linguistics and English Grammar*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 2. udg.

GOATLY, Andrew

1996 "Green grammar and grammatical metaphor, or Language and the myth of power, or Metaphors we die by". In: *Journal of Pragmatics* 25, p. 537-560.

GOETHALS, Patrick

2003 "The conduit metaphor and the analysis of meaning. Peircian semiotics, cognitive grammar and systemic functional grammar". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

GRADY, Joseph, Todd OAKLEY & Seana COULSON

1999 "Conceptual Blending and Metaphor". In: GIBBS, R. (red.): *Metaphor in Cognitive Linguistics*, p. 101-124. Amsterdam: John Benjamins

HALLIDAY, M.A.K

1957 "Some Aspects of Systemic Description and Comparison in Grammatical Analysis". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 21-36.

1961 "Categories of the Theory of Grammar". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 37-94.

1963 "Class in Relation to the Axes of Chain and Choice in Language". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 95-105.

1966a "The concept of rank: A reply". In: *Journal of Linguistics* nr. 2, p. 110-118. Cambridge: Cambridge University Press.

1966b "Some Notes on 'Deep' Grammar". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 106-117.

1966c "Lexis as a Linguistic Level". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 158-172.

1970 "Language structure and language function". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 173-195.

1973a *Explorations in the functions of language*. London: Arnold.

1973b "Language in a Social Perspective". In: COUPLAND, Nikolas & Adam JAWORSKI (red.) (1997), p. 31-38.

- 1975 *Learning how to mean – Explorations in the Development of Language*. London: Arnold.
- 1976 “Grammatical categories in modern Chinese: An early sketch of the theory”. In: KRESS, Gunther (red.): *Halliday: System and Function in Language*, p. 36-51. London: Oxford University Press.
- 1977 *Aims and Perspectives in Linguistics*. Brisbane: Mt. Gravatt College of Advanced Education.
- 1978 *Language as social semiotic*. London: Arnold.
- 1979 “Modes of meaning and modes of expression: types of grammatical structure, and their determination by different semantic functions”. In: ALLERTON, D.J, Edward CONEY & David HOLDCROFT (red.): *Function and context in linguistic analysis – A festschrift for William Haas*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 1981 “Text Semantics and Clause Grammar: How is a Text like a Clause?”. In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 219-260.
- 1984a “On the Ineffability of Grammatical Categories”. In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 291-322.
- 1984b “Language as code and language as behaviour: A systemic-functional interpretation of the nature and ontogenesis of dialogue”. In: FAWCETT, Robin P., M.A.K. HALLIDAY, Sydney M. LAMB & Adam MAKKAI (red.): *The semiotics of Culture and Language*, vol. 1, p. 3-35. London: Pinter.
- 1985a “It’s a fixed word order language is English”. In: *ITL Review of Applied Linguistics* 67-68, p. 91-116.
- 1985b “Dimensions of discourse analysis: grammar”. In: VAN DIJK, Teun (red.): *Handbook of Discourse Analysis*, p. 29-56. New York: Academic Press.
- 1985c *Spoken and written language*. Oxford: Oxford University Press.
- 1985d *Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold. 1. udg.
- 1987 “Spoken and Written Modes of Meaning”. In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 323-351.

- 1991 "Corpus linguistics and probabilistic grammar". In: AIJMER, Karin & Bengt ALTENBERG (red.): *English corpus linguistics: studies in honour of Jan Svartvik*, p. 30-43. London: Longman.
- 1992 "How Do You Mean?". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 352-368.
- 1993a "On the language of Physical Science". In: HALLIDAY, M.A.K & J.R. MARTIN (1993), p. 54-68.
- 1993b "Some Grammatical Problems in Scientific English". In: HALLIDAY, M.A.K & J.R. MARTIN (1993), p. 69-85.
- 1993c "Systemic grammar and the concept of a 'science of language'". In: YONGSHENG, Zhu (red.): *Language, text, context*, p. 1-22. Beijing: Tsinghua University Press.
- 1994a *Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold. 2. udg.
- 1994b "Systemic Theory". In: ASHER, R. E. (red.): *The encyclopedia of language and linguistics*, p. 4505-4508. Oxford: Pergamon Press.
- 1995 "The grammatical construction of scientific knowledge". Udkast.
- 1996a "'Introduction', Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning". In: COBLEY, Paul (red.): *The Communication Theory Reader*, p. 88-93. London: Routledge.
- 1996b "On Grammar and Grammaticals". In: HASAN, Ruqaiya, Carmel CLORAN & David BUTT (red.): *Functional Descriptions – Theory in practice*, p. 1-38. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 1996c "Things and relations: Regrammaticising experience as technical knowledge". In: MARTIN, J. R. & Robert VEEL (red.) (1998), p. 185-235.
- 1998 "Grammar and Daily Life: Concurrence and Complementarity". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 369-383.
- 2002a *On Grammar. Collected Works of M.A.K. Halliday*, vol. 1. London: Continuum.
- 2002b "A Personal Perspective". In: HALLIDAY, M.A.K (2002a), p. 1-16.
- u.å. "A personal history (1945-1970)". Upubliceret udkast.

HALLIDAY, M.A.K & Ruqaiya HASAN

1976 *Cohesion in English*. London: Longman.

1985 *Language, context and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Geelong: Deakin University Press.

HALLIDAY, M.A.K & Zoe L. JAMES

1993 "A quantitative study of polarity and primary tense in the English finite clause". In: SINCLAIR, John M., Michael HOEY & Gwyneth FOX (red.): *Techniques of description: spoken and written discourse (Festschrift for Malcolm Coulthard)*, p. 32-66. London: Routledge.

HALLIDAY, M.A.K & J.R. MARTIN

1993 *Writing Science: Literacy and Discursive Power*. London: The Falmer Press.

HALLIDAY, M.A.K & Christian M.I.M. MATTHIESSEN

1997 *Systemic Functional Grammar: A First Step Into the Theory*. Sydney: Macquarie University.

1999 *Construing Experience through Meaning*. London: Cassell.

u.å. "1.1.1 Levels of analysis in language". Arbejdsrapport.

HALLIDAY, M.A.K, Angus MCINTOSH & Peter STREVEVS

1964 *The Linguistic Sciences and Language Teaching*. London: Longmans.

HANSEN, Aage

1967 *Moderne Dansk*, bd. 1-3. København: Grafisk Forlag.

HASAN, Ruqaiya

1985 *Offers in the making: A systemic-functional approach*. Macquarie University. Udkast – "revised and enlarged version of a paper presented at the XIIth International Systemic Workshop".

1996 *Ways of Saying, Ways of Meaning*. London: Cassell.

HELLSPONG, Lennart & Per LEDIN

1997 *Vägar genom texten. Handbok i brukstext-analys*. Lund: Studentlitteratur.

HESTBÆK, Rikke Luise & Mette LINDAHL

2002 "Ordliste". <http://www.humaniora.sdu.dk/sfl>.

HEYVART, Lisbeth

- 2003 "Nominalization as grammatical metaphor. On the need for a radically systemic and metafunctional approach". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

HITA, Jorge Arús

- 2003 "Ambiguity in grammatical metaphor. One more reason why the distinction transitive/ergative pays off". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

HJELMSLEV, Louis

- 1941 "Et sprogteoretisk causeri". In: GREGERSEN, Frans & Simo KØPPE (red.) (1994), p. 144-161.
- 1973 *Sproget*. København: Munksgaard-Rosinante.
- 1993 *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. København: The Linguistic Cercle of Copenhagen.

HODGE, Gunther & Robert KRESS

- 1988 *Social Semiotics*. London: Polity Press.

HOLME, Randal

- 2003 "Grammatical metaphor as a cognitive construct". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

HOLMES, Janet

- 1992 *An Introduction to Sociolinguistics*. London: Longman.

HUDDLESTON, Rodney

- 1988 "Constituency, multifunctionality and grammaticalization in Halliday's functional grammar". In: *Journal of Linguistics* nr. 24, p. 137-174. Cambridge: Cambridge University Press.

JAKOBSEN, Lisbeth Falster

- 1995 "Tag sprog alvorligt!" In: *NYS* nr. 20, p. 11-39. København.

JAKOBSON, Roman

- 1960 "Lingvistik og poetik". In: *Vindrosen*, nr. 7, p. 41-52. Uden sted.

- DE JOIA, Alex & Adrian STENTON
 1980 *Terms in Systemic Linguistics*. New York: St. Martin's Press.
- JØRGENSEN, Keld Gall
 1996 *Stilistik*. København: Gyldendal.
- LAMB, Sydney M.
 1966 *Outline of Stratificational Grammar*. Washington: Georgetown University Press.
- LASSEN, Inger
 2000 "Determining congruency through context". Aalborg. Paper.
- LECKIE-TARRY, Helen
 1995 *Language and Context: A functional linguistic theory of register*. London: Pinter.
- LEECH, Geoffrey
 1966 *English in Advertising: A Linguistic Study of Advertising in Great Britain*. London: Longmans.
 1983 *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- LEEZENBERG, Michiel
 2001 *Contexts of Metaphor*. Amsterdam: Elsevier.
- LEVINSON, Stephen
 1983 *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LYONS, John
 1968 *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
 1977 *Semantics*, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- MARTIN, J.R.
 1984 "Language, Register and Genre". In: CHRISTIE, Frances (red.): *Children Writing: reader*. Geelon: Deakin University Press.
 1991 "Nominalization in science and humanities: Distilling knowledge and scaffolding text". In: VENTOLA, Eija (red.): *Functional and Systemic Linguistics. Approaches and Uses*. Berlin: Mouton de Gruyter.

- 1992 *English Text. System and Structure*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- 1993a “Technicality and Abstraction: Language for the Creation of Specialized Texts”. In: HALLIDAY, M.A.K & J.R. MARTIN (1993), p. 203-220.
- 1993b “Life as a Noun: Arresting the Universe in Science and Humanities”. In: HALLIDAY, M.A.K & J.R. MARTIN (1993), p. 221-267.
- 1998 “Discourses of science: Recontextualization, genesis, intertextuality and hegemony”. In: MARTIN, J. R. & Robert VEEL: *Reading Science*, p. 3-14. London: Routledge.
- 2000 “Metafunctional profile of the grammar of Tagalog”. In: CAFFAREL, Alice, J.R. MARTIN & Christian M.I.M. MATTHIESSEN (2000).

MARTIN, J. R., Christian M.I.M MATTHIESSEN & Claire PAINTER

- 1997 *Working With Functional Grammar*. London: Arnold.

MARTIN, J. R. & Robert VEEL

- 1998 *Reading Science*. London: Routledge.

MARTIN, J.R & David ROSE

- 2003 *Working with Discourse – meaning beyond the clause*. London: Continuum.

MATTHEWS, Peter H.

- 1966 “The concept of rank in Neo-Firthian Linguistics”. In: *Journal of Linguistics* nr. 2, p. 101-109. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2000 *A Short History of Structural Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

MATTHIESSEN, Christian M.I.M

- 1992 *Lexicogrammatical Cartography: English Systems*. Sydney: University of Sydney “Draft V”.
- 1993 “Register in the round: diversity in a unified theory of register analysis”. In: GHADESSY, Mohsen (red.) (1993), p. 221-292.
- 1995 “THEME as an enabling resource in ideational ”knowledge” construction”. In: GHADESSY, Mohsen (red.) (1995), p. 20-55.

- 1998a *The TRANSITIVITY of space in topographic procedures*. Sydney: Macquarie University.
- 1998b *Construing processes of consciousness: From the commonsense model to the uncommonsense model of cognitive science*. In: MARTIN, J. R. & Robert VEEL (red.) (1998), p. 327-356.
- 2000a "Paradigmatic organization: 40 years of system networks – today's potential". In: BUTT, David G. & Christian M.I.M MATTHIESSEN (2000), p. 65-187.
- 2000b "Instantial systems and logogenesis". In: BUTT, David G. & Christian M.I.M MATTHIESSEN (2000), p. 351-394.
- 2002a *The achitecture of grammar" according to the systemic functional theory of language*. Sydney: Macquarie University. Præsenteret på CIEFL, Hyderabad (bogudkast).
- 2002b "Systemic functional theory and description in a typological context". Sydney: Macquarie University. Paper præsenteret på 14th E-ISFLW, Lissabon.

MATTHIESSEN, Christian M.I.M. & Sandra THOMPSON

- 1988 "The structure of discourse and 'subordination'". In: HAIMAN, John & Sandra THOMPSON (red.): *Clause combining in Grammar and Discourse*, p. 275-329. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

MCCABE, Anne

- 2002 "Everything's a Theme! Where is the Value?". Paper præsenteret på 14th E-ISFLW, Lissabon.

MCGREGOR, William

- 1991 "The concept of rank in systemic linguistics". In: VENTOLA, Eija (red.): *Functional and Systemic Linguistics. Approaches and Uses*. Berlin: Mouton de Gruyter.

MELROSE, Robin

- 2003 "'Having things both ways'. Grammatical metaphor in a systemic-functional model of language". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

MEY, Jacob L.

- 1993 *Pragmatics – An Introduction*. Oxford: Blackwell.

MORRIS, Charles

1971 *Writings on the General Theory of Signs*. Haag: Mouton.

MAAGERØ, Eva & Elise Seip TØNNESEN

2001 *Samtaler om tekst, språk og kultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

NØRGAARD, Nina

2002 *Systemic Functional Linguistics and Literary Analysis. A Hallidayan Approach to Joyce and A Joycean Approach to Halliday*. Odense: Syddansk Universitet. Ph.D.-afhandling.

O'HALLORAN, Kay

2003 "Intersemiosis in Mathematics and Science: Grammatical Metaphor and Semiotic Metaphor". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

PAINTER, Claire

1999 *Learning Through Language in Early Childhood*. London: Continuum.

2003 "The use of metaphorical mode of meaning in early language development". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

PETERSEN, Uwe Helm

1997a *Betydning, Funktion og Form. Indføring i funktionel sprogbeskrivelse. Del I*. Institut for Sprog og kommunikation, Odense Universitet.

1997b "Den tekstuelle metafunktion: tematisering". Institut for Sprog og kommunikation, Odense Universitet. Arbejdsrapport.

1997c "Den eksperimentielle metafunktion". Institut for Sprog og kommunikation, Odense Universitet. Arbejdsrapport.

1999 "Den tekstuelle metafunktion: Themasytemet". Institut for Sprog og kommunikation, Syddansk Universitet. Arbejdsrapport.

POLIAS, John

2002 "Language and behaviour". In: *Network*, januar 2002.

THE PRAGUE LINGUISTIC CERCLE

- 1929 “Theses Presented to the First Congress of Slavic Philologists in Prague, 1929”. In: STEINER, Peter (red.) (1982): *The Prague School, Selected Writings, 1929-1946*. Austin: University of Texas Press.

RASMUSSEN, Michael

- 1992 *Hjelmslevs sprogteori*. Odense: Odense Universitetsforlag.

RAVELLI, Louise

- 1988 “Grammatical metaphor: an initial analysis”. In: STEINER, Erich H. & Robert VELTMAN (red.): *Pragmatics, Discourse and Text. Some Systemically-inspired Approaches*. London: Pinter.
- 2002 “Renewal of connection. Integrating theory and practice in an understanding of grammatical metaphor”. In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

DE SAUSSURE, Ferdinand

- 1949 *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.
- 1996 “The object of linguistics”. In: COBLEY, Paul (red.): *The Communication Theory Reader*, p. 37-47. London: Routledge.

SCHIFFRIN, Deborah

- 1994 *Approaches to Discourse*. Oxford: Blackwell.

SIMON-VANDENBERGEN, Anne-Marie

- 2003 ”Lexical metaphor and interpersonal meaning”. In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

SMEDEGAARD, Flemming

- 1999 *Introduktion til Funktionel Kommunikationsanalyse*. Odense: Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet.
- 2002 *Verden i sproget. TRANSITIVITET i dansk – en systemisk funktionel beskrivelse*. Odense: Syddansk Universitet. Ph.D.-afhandling.

TAVERNIERS, Miriam

- 2002 *Systemic-functional linguistics and the notion of grammatical metaphor. A theoretical study and proposal for a semiotic-functional integrative model.* Gent: University of Gent. Ph.D.-afhandling.

TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN

- 2003 *[Grammatical metaphor...]*. Gent. Artikelsamling under udgivelse.

TERUYA, Kazuhiro

- 1998 *An exploration into the world of experience: a systemic-functional interpretation of the grammar of Japanese.* Sydney: Macquarie University. Ph.D.-afhandling.

THIBAUT, Paul J. & Theo van LEEUWEN

- 1996 "Grammar, society, and the speech act: Renewing the connections". In: *Journal of Pragmatics* 25, p. 561-585.

THOMAS, Jenny

- 1995 *Meaning in interaction.* London: Longman.

THOMPSON, Geoff

- 1996 *Introducing Functional Grammar.* London: Arnold.

- 2003 "The elided participant. Presenting an uncommonsense view of the researcher's role". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

TORR, Jane

- 2003 "The emergence of grammatical metaphor. Literacy-oriented expressions in the everyday speech of young children". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

TRADS, Søren

- 2000 *Interpersonelle relationer i medarbejdersamtaler.* Aalborg: Aalborg Universitet. Ph.D.-afhandling.

URE, Jean & Jeffrey ELLIS

- 1977 "Register in Descriptive Linguistics and Linguistic Sociology". In: URIBE-VILLEGAS, Oscar (red.): *Issues in Sociolinguistics*, p. 197-244. The Hague: Mouton.

VELTMAN, Robert

2003 "Phonological metaphor". In: TAVERNIERS, Miriam & Anne-Marie SIMON-VANDENBERGEN (2003).

VERSTRAETE, Jean-Christophe

2001 "Subjective and objective modality: Interpersonal and ideational functions in the English modal auxiliary system". In: *Journal of Pragmatics* 33, p. 1505-1528.

WITTGENSTEIN, Ludvig

1958 *Philosophische Untersuchungen*. Frankfurt: Suhrkamp.

Resumé

Spændinger i sproget – Om leksikogrammatiske metaforer i dansk er en såvel teori-baseret som tekst-baseret præsentation af leksikogrammatiske metaforer i dansk. Overordnet er afhandlingen organiseret efter dimensionerne teori, deskription og applikation: For det første diskuteres og udvikles begrebet leksikogrammatisk metafor i systemisk funktionel lingvistik. Termen gives med andre ord en teoretisk definition. For det andet præsenterer afhandlingen – ud fra den givne definition – en beskrivelse af leksikogrammatiske metaforer i dansk. Og for det tredje indikeres det afslutningsvis, hvorledes beskrivelsen af leksikogrammatiske metaforer i dansk kan anvendes i praktisk tekstanalyse.

Teoretisk er afhandlingen – som også indikeret ovenfor – baseret på den systemisk funktionelle lingvistik. Dette er en lingvistisk teori, der tilbyder en multidimensionel opfattelse af sprog som en ressource. Således betragtes sproget som et betydningspotentiale, og det betragtes via de dimensioner, som teorien sætter som sprogets fundamentale virkemåder. Dimensionerne er stratifikation (herunder realisering), metafunktion (som kan inddeles i fire typer af metafunktion, nemlig den eksperientielle, den logiske, den interpersonelle og den tekstuelle), akse (som rummer spændingen mellem paradigmatik og syntagmatik), rang, specificering og instantiering.

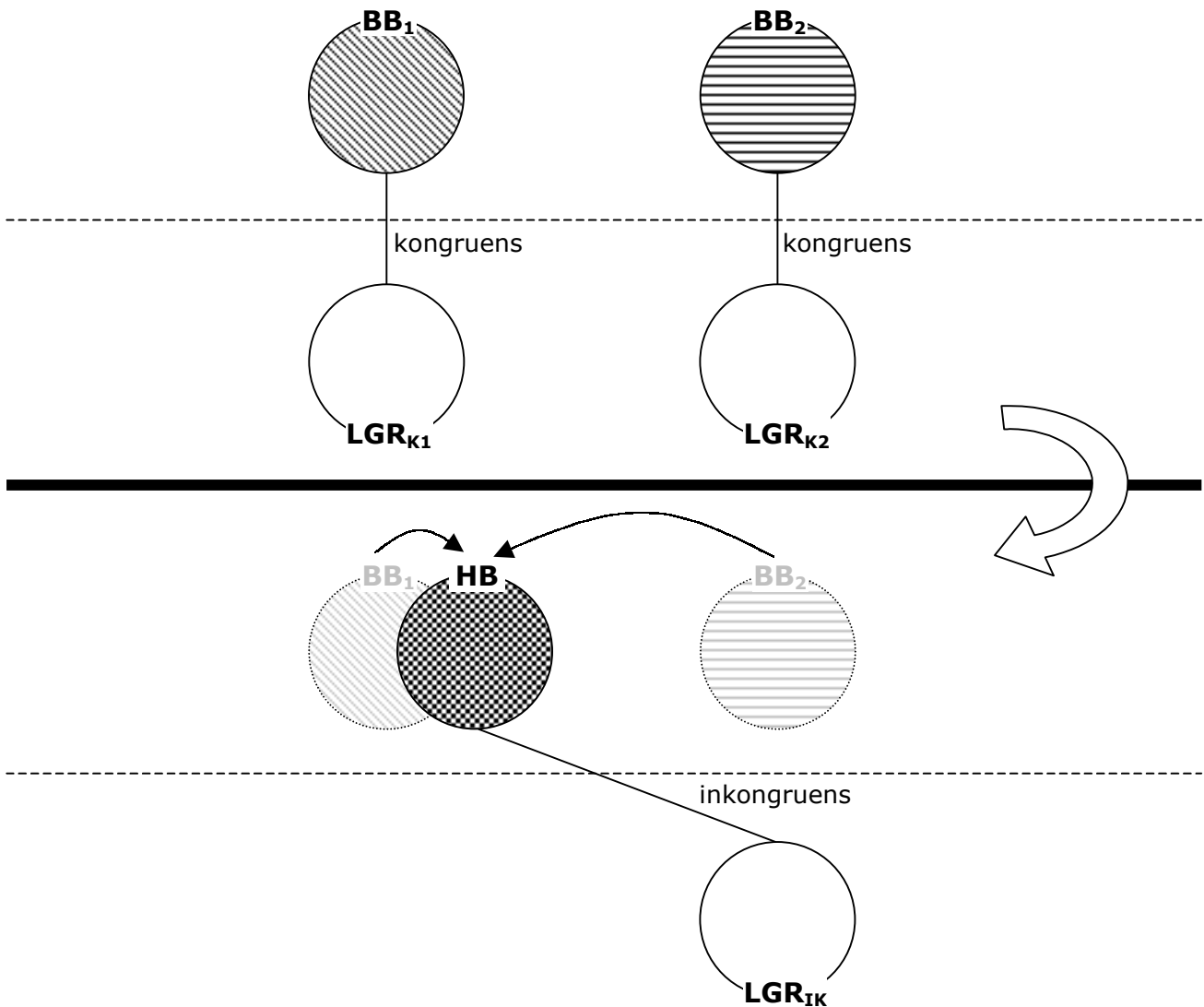
I systemisk funktionelle beskrivelser af sprog(brug) har termen ”grammatical metaphor” været anvendt i vid udstrækning, siden Halliday introducerede den i 1985 i sin *An Introduction to Functional Grammar*. Problemet er, at termen har manglet en klar definition. Ganske aktuelle arbejder (bl.a. af Halliday & Matthiessen og Taverniers) har angivet forskellige definatoriske træk ved den leksikogrammatiske metafor, men billedet har stadig forekommet uklart og fragmenteret.

Denne afhandling præsenterer en teoretisk modellering af den leksikogrammatiske metafor og foreslår modellen som en overordnet (teoretisk) model, som er gyldig og dækkende for enhver type af leksikogrammatisk metafor.

I modellen er den leksikogrammatiske metafor defineret af to kriterier:

1. En leksikogrammatisk metafor er kendetegnet ved det forhold, at relationen mellem den instantierede (kontekstmotiverede) betydning og dennes realiserende instantierede leksikogrammatik ikke er semogenetisk umiddelbar. Relationen er 'inkongruent'.
2. En leksikogrammatisk metafor er karakteristisk ved, at to (semantiske) betydninger blandes med hinanden, hvorved en ny betydning (inkorporerende begge tidligere betydninger) dannes. I den nye hybridbetydning vil elementer fra den ene af de oprindelige betydninger være klart dominerende i forhold til elementer fra den anden oprindelige betydning.

Modellen af den leksikogrammatiske metafor er skitseret nedenfor. I modellen – som skal forstås i to tempi – ser vi først en ikke-metaforisk situation og dernæst, hvad der sker, når denne udvikler sig til en metaforisk situation.

BB: basisbetydning / **HB:** hybridbetydning / **LGR_K:** leksikogrammatisk realisering, kongruent / **LGR_{IK}:** leksikogrammatisk realisering, inkongruent

I figuren ovenfor er det illustreret, hvordan to basisbetydninger kobles og derved skaber hybridbetydningen, der på det semantiske stratum er en essentiel kvalitet ved den leksikogrammatisk metafor. I figuren har vi oprindeligt de to basisbetydninger, BB_1 og BB_2 , der realiseres af hhv. LGR_{K1} og LGR_{K2} . I metaforiseringen kobles BB_1 og BB_2 til hybridbetydningen HB. HB realiseres af den inkongruente leksikogrammatisk realisering LGR_{IK} .

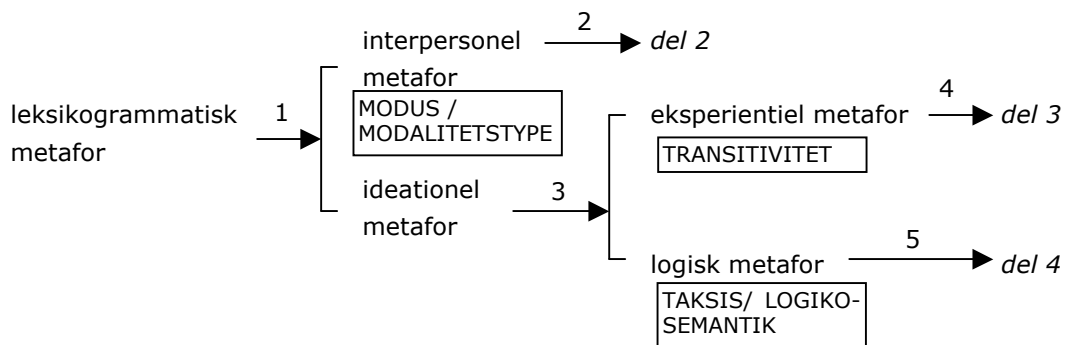
Ud fra den ovenstående teoretiske model beskriver afhandlingen nedenstående 20 forskellige typer af leksikogrammatisk metaforer i dansk. Disse metaforyper er alle fremkommet gennem analyse af autentisk og nutidig dansk sprogbrug.

Type af leksikogrammatisk metafor	Mekanisme	Eksempel	Betydning	
Modalitet-som-kvalitet	modalitet realiseret af et Attribut	<i>Det er <u>sandsynligt</u>, at Danmark vinder over Norge.</i>	Interpersonel	
Modalitet-som-proposition	modalitet realiseret af en Mental Proces og en 1. persons Sanser	<i><u>Jeg tror</u>, at Danmark vinder over Norge.</i>		
Modalitet-som-kommentar	modalitet realiseret af en Kommentaradjunkt	<i><u>Efter min mening</u> har Danmark det bedste hold.</i>		
Opfordrende udsagn/ fremsættende opfordring	opfordring realiseret af en deklarativ	<i>Jeg vil bede dig om at give en hånd med...</i>		
Tilbydende udsagn/ fremsættende tilbud	tilbud realiseret af en deklarativ	<i>Jeg vil godt give dig en hånd.</i>		
Spørgende udsagn	udsagn realiseret af en interrogativ	<i>Kan det tænkes, at jeg vil give en hånd?</i>		
Opfordrende spørgsmål/ spørgende opfordring	opfordring realiseret af en interrogativ	<i>Kan du give mig en hånd?</i>		
Fremsættende spørgsmål	spørgsmål realiseret af en deklarativ	<i>Du giver tit dine venner en hånd?</i>		
Mental handling	mental proces realiseret af en Materiel Proces	<i>Jeg <u>får</u> nydelse af livet.</i>	eksperimentiel	ideationel
Mental tilstand	mental proces realiseret af en Relationel Proces	<i>Jeg <u>er</u> en livsnyder.</i>		
Verbal handling	verbal proces realiseret af en Materiel Proces	<i>Dit valg af øl <u>giver</u> bryggeriet et signal om, hvad du bedst kan lide.</i>		
Verbal tilstand	verbal proces realiseret af en Relationel Proces	<i>Dit valg af øl <u>er</u> et signal til bryggeriet om, hvad du bedst kan lide.</i>		
Materiel tilstand	materiel proces realiseret af en Relationel Proces	<i>Specialet skal <u>være</u> på fremmedsproget.</i>		
Relationel handling	relationel proces realiseret af en Materiel Proces	<i>Halle Berry <u>vandt</u> en Oscar.</i>		

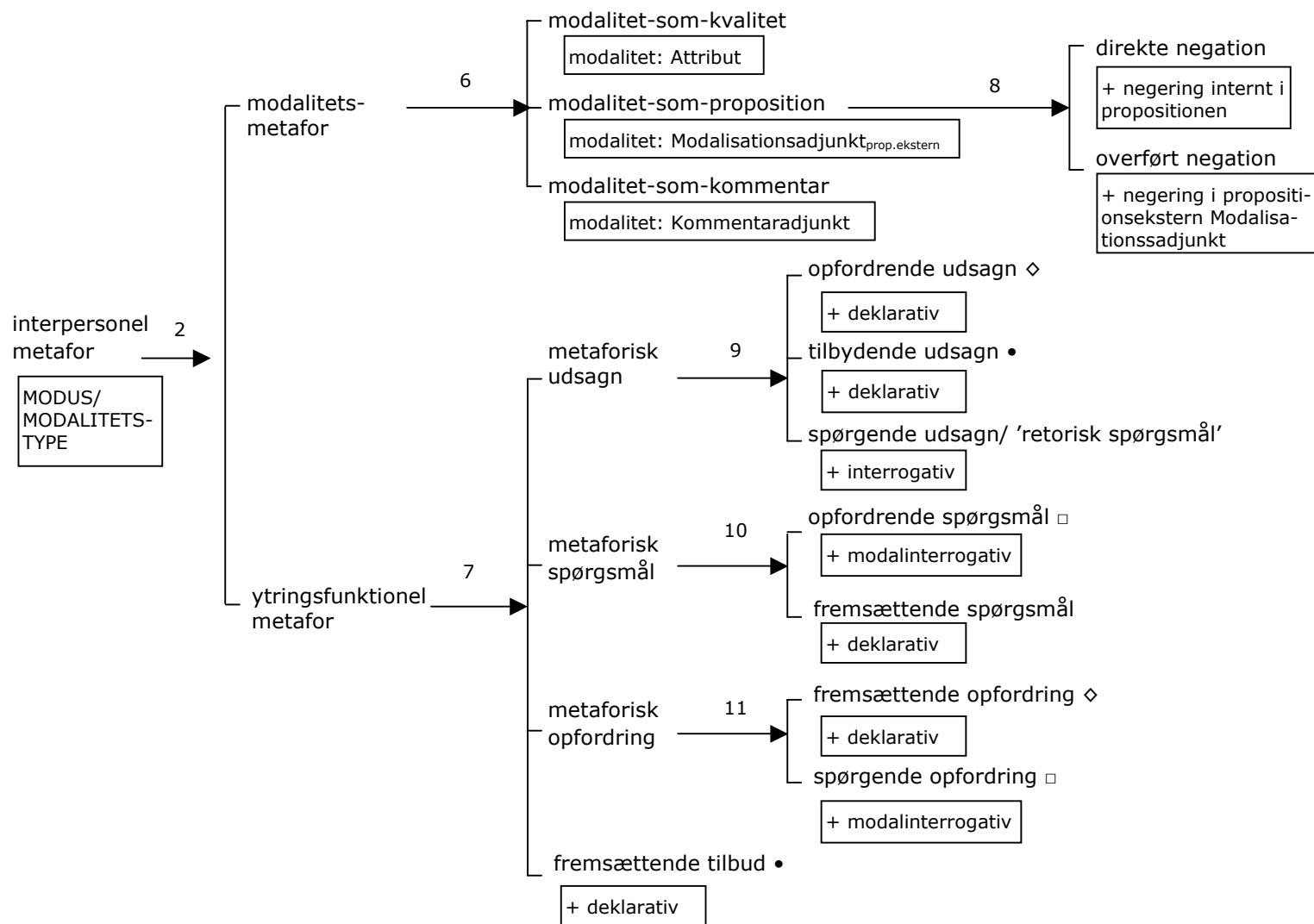
Begivenhed-som-kvalitet	figur realiseret af en funktion formet af en adjektivisk nominalisering	<i>Den <u>flyttende</u> Klaus Riskær.</i>	
Begivenhed-som-genstand	figur realiseret af en funktion formet af en substantivisk nominalisering	<i>Klaus Riskærs <u>flytning</u>.</i>	
Kvalitet-som-genstand	kvalitet realiseret af en funktion formet af en substantivisk nominalisering	<i>Han sank hen i <u>passivitet</u>.</i>	
Forbinder-som-kvalitet	forbinder realiseret af en funktion formet af en adjektivisk nominalisering	<i>To beløb er flere gange nævnt i den <u>løbende</u> debat.</i>	logisk
Forbinder-som-genstand	forbinder realiseret af en funktion formet af en substantivisk nominalisering	<i>To beløb er flere gange blevet nævnt i <u>løbet af</u> debatten.</i>	
Dynamisk forbindermetafor	forbinder realiseret af en funktion formet af en verbalisering	<i>Konflikten <u>medfører</u> årtiers største faglige oprustning.</i>	

Typer af leksikogrammatiske metaforer i dansk

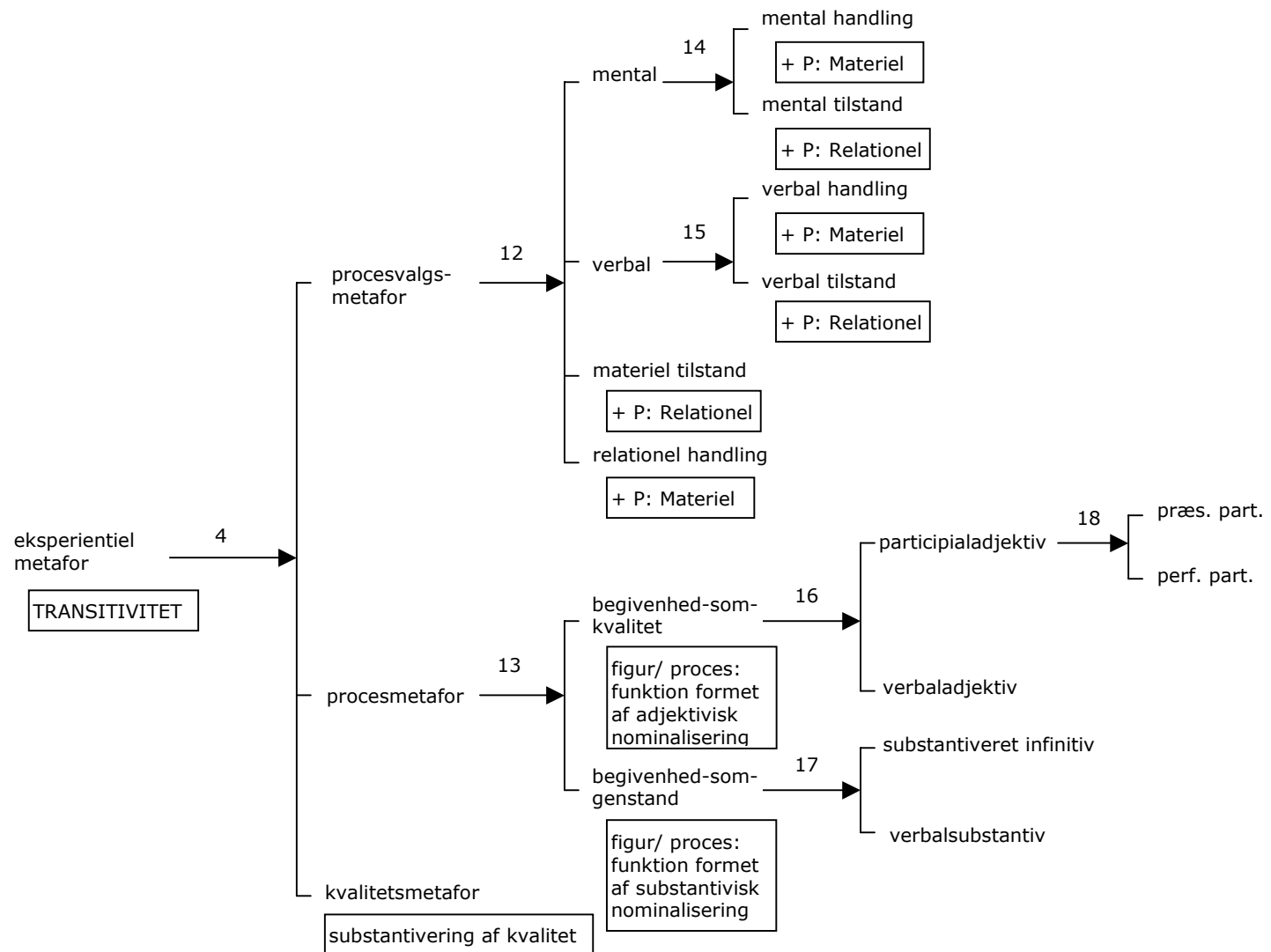
Typerne af leksikogrammatiske metaforer i dansk kan kortlægges i et systemnetværk, sådan som det er gjort nedenfor. Systemnetværket repræsenterer såvel paradigmatiske som syntagmatiske forhold ved de metaforisk mønstre i dansk.

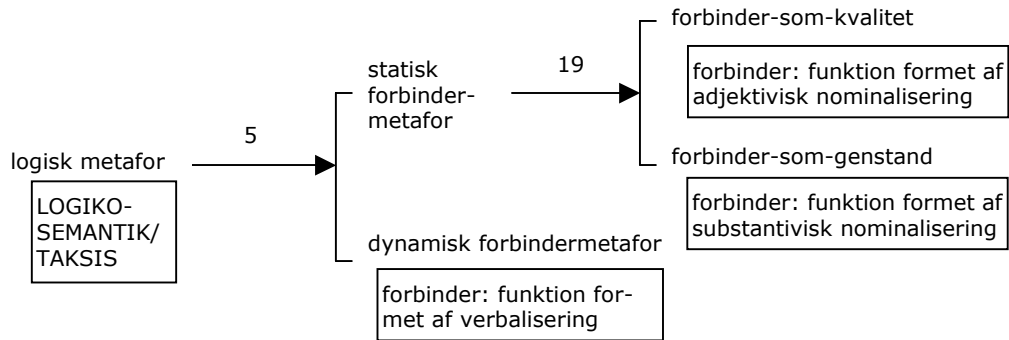
Netværk for den leksikogrammatiske metafor i dansk, del 1

Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk, del 2

Netværk for den leksikogrammatiske metafor i dansk, del 3

Netværk for den leksikogrammatisk metafor i dansk, del 4

Systemnavne:

- 1: TYPER AF DEN LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 2: TYPER AF DEN INTERPERSONELLE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 3: TYPER AF DEN IDEATIONELLE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 4: TYPER AF DEN EKSPERIENIELLE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 5: TYPER AF DEN LOGISKE LEKSIKOGRAMMATISKE METAFOR
- 6: TYPER AF MODALITETSMETAFOREN
- 7: TYPER AF DEN YTRINGSFUNKTIONELLE METAFOR
- 8: TYPER AF NEGATION I FORBINDELSE MED MODALITETSMETAFOREN
- 9: TYPER AF DET METAFORISKE UDSAGN
- 10: TYPER AF DET METAFORISKE SPØRGSMÅL
- 11: TYPER AF DEN METAFORISKE OPFORDRING
- 12: TYPER AF PROCESVALGSMETAFOREN
- 13: TYPER AF PROCESMETAFOREN
- 14: TYPER AF DEN MENTALE PROCESVALGSMETAFOR
- 15: TYPER AF DEN VERBALE PROCESVALGSMETAFOR
- 16: FORMNINGER AF BEGIVENHED-SOM-KVALITET
- 17: FORMNINGER AF BEGIVENHED-SOM-GENSTAND
- 18: FORMNINGER AF PARTICIPIALADJEKTIVEN
- 19: TYPER AF DEN STATISKE FORBINDERMETAFOR

Note:

I netværket signalerer tegnet ◊, at det opfordrende udsagn og den fremsættende opfordring er den samme type af ytringsfunktionel metafor, tegnet • signalerer, at det tilbydende udsagn og det fremsættende tilbud er den samme type af ytringsfunktionel metafor, mens tegnet ◻ signalerer, at det opfordrende spørgsmål og den spørgende opfordring er den samme type af ytringsfunktionel metafor.

Beskrivelsen af leksikogrammatisk metaforer i dansk – som den er præsenteret ovenfor i systemnetværket – er afhandlingens kerne. Som et perspektiv herpå præsenterer afhandlingen en model til at foretage systemisk funktionelle tekstanalyser, der tager højde for en teksts leksikogrammatisk metaforik. Modellen afprøves kort på to mindre tekster – en skriftsproglig og en talesproglig tekst.

Abstract

Tensions in Language – On lexicogrammatical metaphors in Danish is a theory- and text-based presentation of the function(s) of lexicogrammatical metaphor in Danish. The thesis is organized in terms of (i) theory, (ii) description and (iii) application. First, the thesis explores and develops the notion of (lexico)grammatical metaphor in Systemic Functional Linguistics, thereby providing a theoretical definition of the term. Second, working from this definition, the thesis presents a descriptive account of lexicogrammatical metaphor in Danish. Third, the thesis provides directions on how to use the account of lexicogrammatical metaphor in Danish in practical text analysis.

Theoretically, the thesis is firmly based on systemic functional theory. This is a theory that offers a multidimensional interpretation of language as a resource. Language is seen as a meaning potential, and is interpreted along the dimensions set by the theory: stratification (including realization), metafunction (a dimension divided into four types of metafunction, namely the experiential, the interpersonal, the textual and the logical metafunction), axis (including the duality between paradigmatic organization and syntagmatic unfolding), rank, delicacy and instantiation. Dimensions which capture the multidimensionality of language, and provide a trinocular perspective upon language, allowing to see it from above, from around and from below.

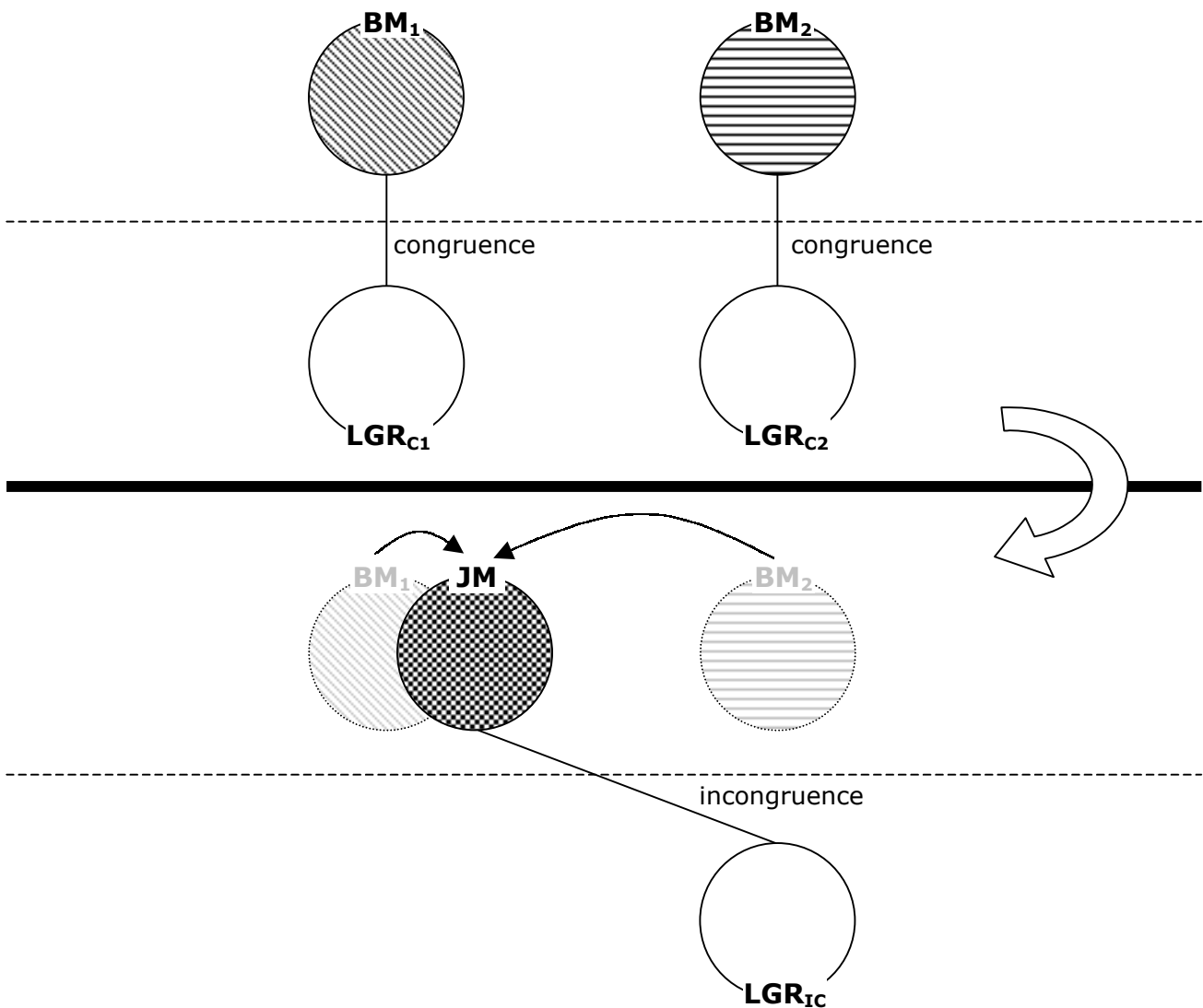
In systemic functional accounts of language, the notion of “grammatical metaphor” has been widely used since its coinage in 1985 (in Halliday’s *An Introduction to Functional Grammar*). The problem is that it has been a notion with no clear definition. Recent work (e.g. by Halliday & Matthiessen and Taverniers) has sought to provide some kind of definition but the picture is still somewhat blurred and fragmented.

This thesis presents a theoretical modelling of lexicogrammatical metaphor (as the notion is relabelled in the thesis) and proposes the model as an overall (theoretical) model valid for every kind of lexicogrammatical metaphor.

In this model, the lexicogrammatical metaphor is defined by two criteria:

1. A lexicogrammatical metaphor is characterized by a situation where the relation between a meaning and its lexicogrammatical realization is semogenetically unnatural. The relation is 'incongruent'.
2. A lexicogrammatical metaphor is characterized by a situation where two meanings are combined into one junctional meaning. In this new junctional meaning, elements from one of the original meanings will dominate over elements from the other of the original meanings.

The model of lexicogrammatical metaphor is sketched out below. In the model (which is to be understood in two stages) we see a non-metaphorical situation and what happens when it evolves into a metaphorical situation.

BM: basic meaning; **JM:** junctional meaning; **LGR_c:** lexicogrammatical realization, congruent;
LGR_{IC}: lexicogrammatical realization, incongruent

In the figure above, it is illustrated how two basic meanings are combined, thereby creating a junctional meaning. As we saw in the definition of lexicogrammatical metaphor, this junctional meaning is an essential quality of the phenomenon. In the figure, we originally have the two basic meanings BM_1 and BM_2 , realized by LGR_{C1} and LGR_{C2} , respectively. In the metaphor BM_1 and BM_2 are combined, creating the junctional meaning JM. JM is realized by the incongruent lexicogrammatical realization LGR_{IC} .

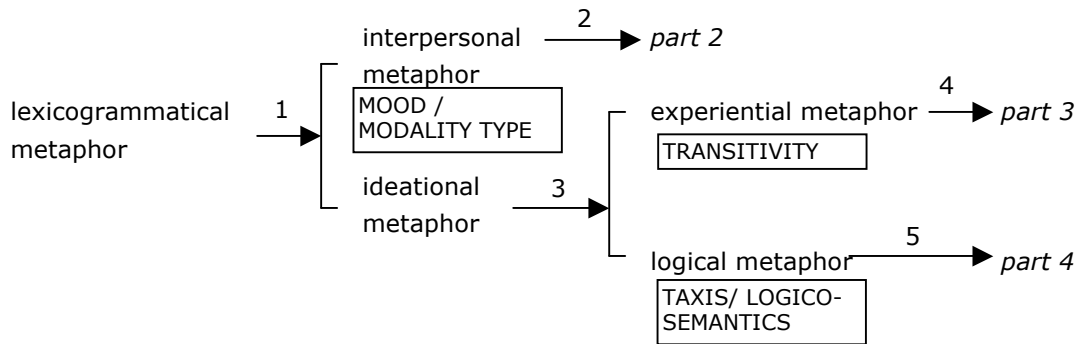
Working from the model above, the thesis proposes the following 20 different types of lexicogrammatical metaphor in Danish. These types of lexicogrammatical metaphor are all found in authentic contemporary Danish texts.

Type of lexicogrammatical metaphor	Mechanism	Example (in Danish)	Meaning	
Modality-as-quality	modality realized by an Attribute	<i>Det er <u>sandsynligt</u>, at Danmark vinder over Norge.</i>	Interpersonal	
Modality-as-proposition	modality realized by a Mental Process and a 1. person Senser	<i>Jeg <u>tror</u>, at Danmark vinder over Norge.</i>		
Modality-as-comment	modality realized by a Comment Adjunct	<i>Efter <u>min mening</u> har Danmark det bedste hold.</i>		
Commanding statement/ stating command	command realized by a declarative	<i>Jeg vil bede dig om at give en hånd med...</i>		
Offering statement/ stating offer	offer realized by a declarative	<i>Jeg vil godt give dig en hånd.</i>		
Questioning statement	statement realized by an interrogative	<i>Kan det tænkes, at jeg vil give en hånd?</i>		
Commanding question/ questioning command	command realized by an interrogative	<i>Kan du give mig en hånd?</i>		
Stating question	question realized by a declarative	<i>Du giver tit dine venner en hånd?</i>		
Mental action	mental process realized by a Material Process	<i>Jeg <u>får</u> nydelse af livet.</i>	experiential	ideational
Mental state	mental process realized by a Relational Process	<i>Jeg <u>er</u> en livsnyder.</i>		
Verbal action	verbal process realized by a Material Process	<i>Dit valg af øl <u>giver</u> bryggeriet et signal om, hvad du bedst kan lide.</i>		
Verbal state	verbal process realized by a Relational Process	<i>Dit valg af øl <u>er</u> et signal til bryggeriet om, hvad du bedst kan lide.</i>		
Material state	material process realized by a Relational Process	<i>Specialet skal <u>være</u> på fremmedsproget.</i>		
Relational action	relational process realized by a Material Process	<i>Halle Berry <u>vandt</u> en Oscar.</i>		

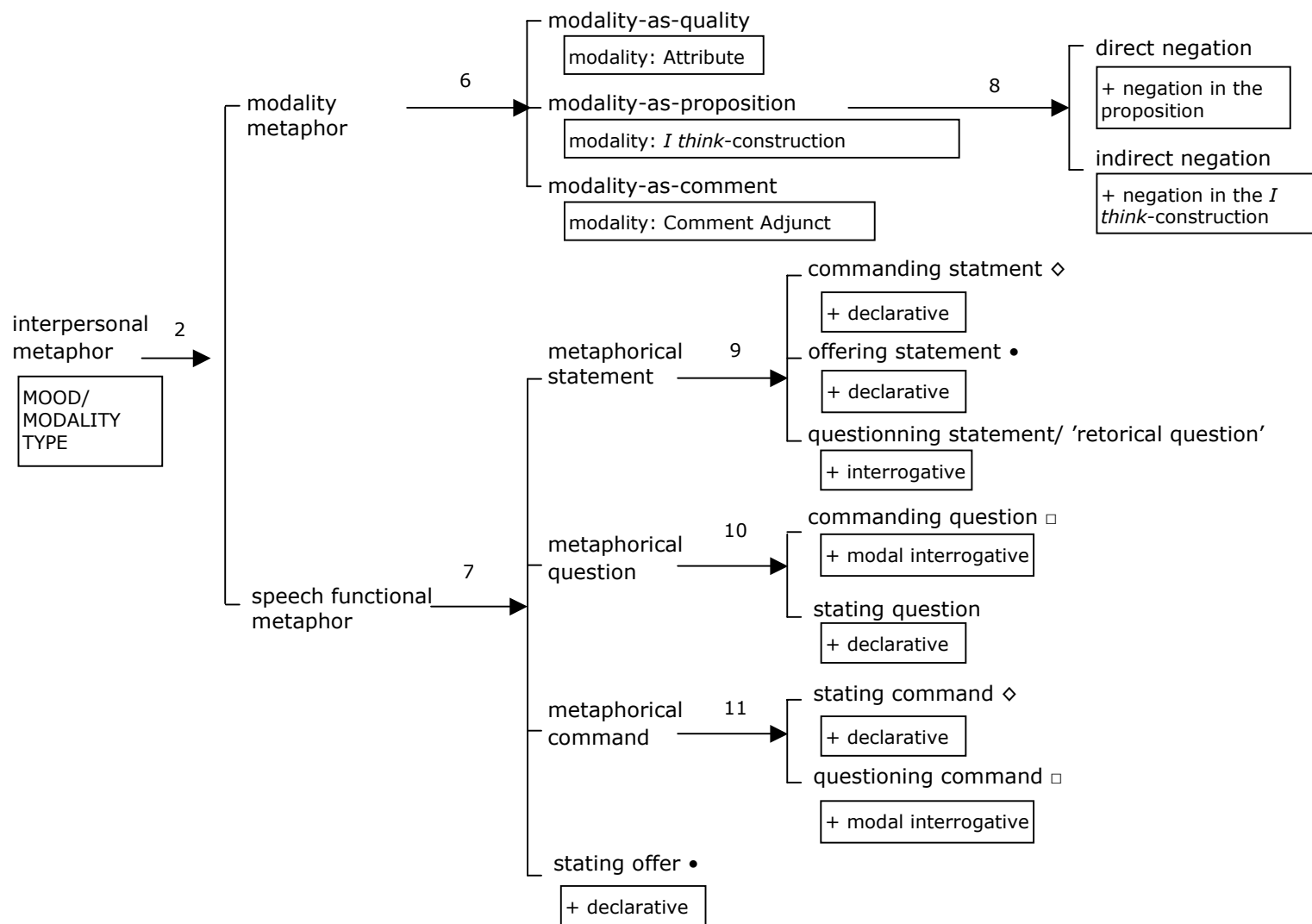
Event-as-quality	figure realized by an adjective nominalization	<i>Den flyttende Klaus Riskær.</i>	logical
Event-as-object	figure realized by a substantive nominalization	<i>Klaus Riskærs flytning.</i>	
Quality-as-object	quality realized by a substantive nominalization	<i>Han sank hen i <u>passivitet</u>.</i>	
Connector-as-quality	connector realized by an adjective nominalization	<i>To beløb er flere gange nævnt i den <u>løbende</u> debat.</i>	
Connector-as-object	connector realized by a substantive nominalization	<i>To beløb er flere gange blevet nævnt i <u>løbet af</u> debatten.</i>	
Connector-as-process	connector realized by a verbalization	<i>Konflikten <u>medfører</u> årtiers største faglige oprustning.</i>	

Types of lexicogrammatical metaphors in Danish

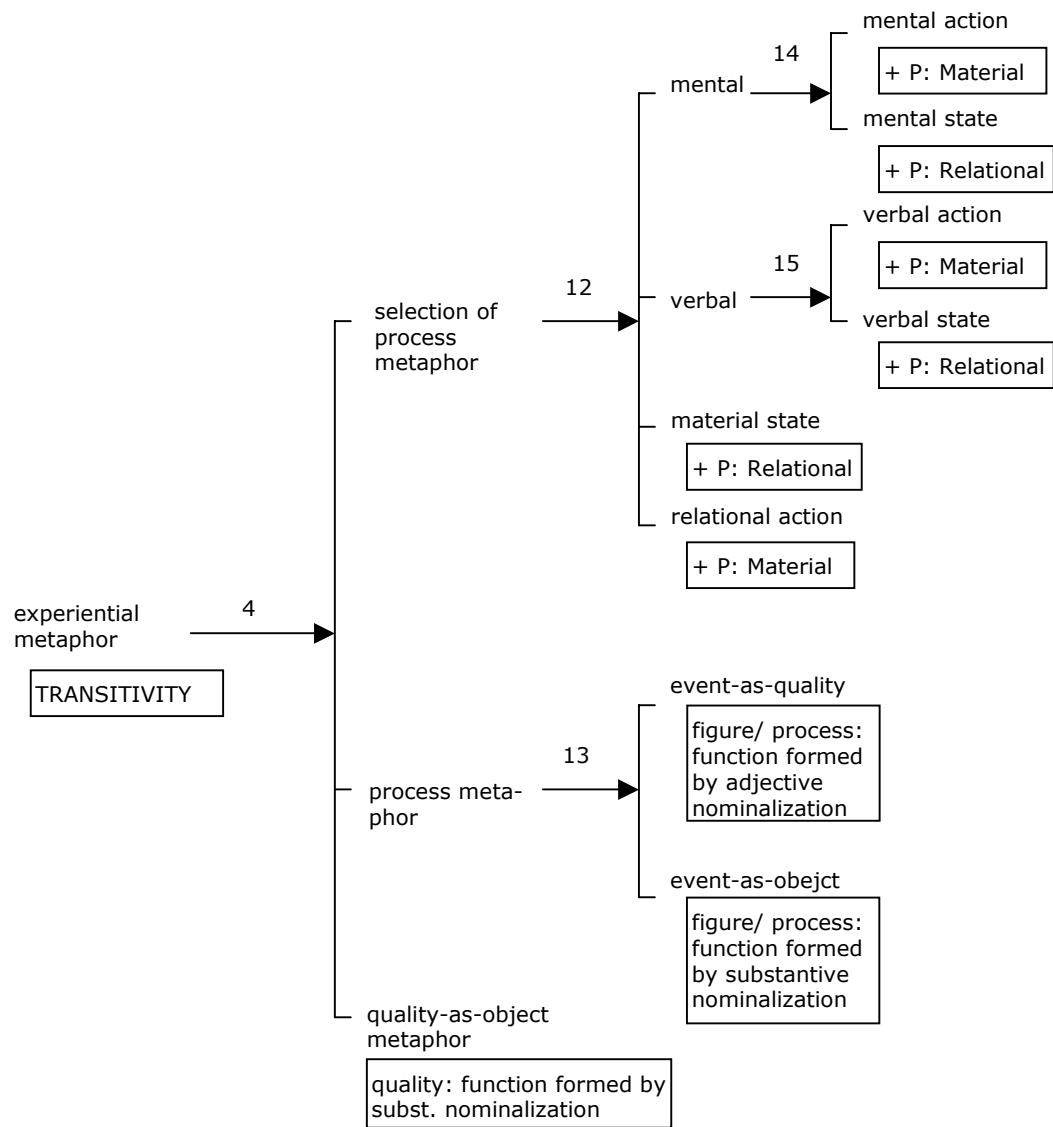
The types of lexicogrammatical metaphor in Danish can be mapped out in a system network. The system network represents paradigmatic and syntagmatic relations of the metaphorical patterns in Danish.

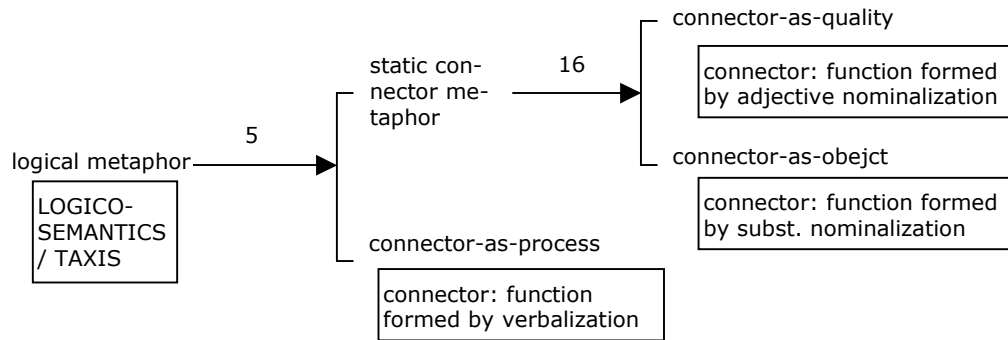
Network for lexicogrammatical metaphor in Danish, part 1

Network for lexicogrammatical metaphor in Danish, part 2

Network for lexicogrammatical metaphor in Danish, part 3

Network for lexicogrammatical metaphor in Danish, part 4

Names of systems:

- 1: TYPES OF LEXICOGRAMMATICAL METAPHOR
- 2: TYPES OF INTERPERSONAL LEXICOGRAMMATICAL METAPHOR
- 3: TYPES OF IDEATIONAL LEXICOGRAMMATICAL METAPHOR
- 4: TYPES OF EXPERIENTIAL LEXICOGRAMMATICAL METAPHOR
- 5: TYPES OF LOGICAL LEXICOGRAMMATICAL METAPHOR
- 6: TYPES OF MODALITY METAPHOR
- 7: TYPES OF SPEECH FUNCTIONAL METAPHOR
- 8: TYPES OF NEGATION IN THE MODALITY METAPHOR
- 9: TYPES OF METAPHORICAL STATEMENT
- 10: TYPES OF METAPHORICAL QUESTION
- 11: TYPES OF METAPHORICAL COMMAND
- 12: TYPES OF SELECTION OF PROCESS METAPHOR
- 13: TYPES OF PROCESS METAPHOR
- 14: TYPES OF MENTAL SELECTION OF PROCESS METAPHOR
- 15: TYPES OF VERBAL SELECTION OF PROCESS METAPHOR
- 16: TYPES OF STATIC CONNECTOR METAPHOR

Note:

In the system network, the sign ◊ signals that 'commanding statement' and 'stating command' are two terms for the same type of speech functional metaphor, the sign • signals that 'offering statement' and 'stating offer' are two terms for the same type of speech functional metaphor, while the sign □ signals that 'commanding question' and 'questioning command' are two terms for the same type of speech functional metaphor.

The account of lexicogrammatical metaphor in Danish – as it is presented above in a system network – is the core of the thesis. As a coda to this core, the thesis presents a model for doing systemic functional text analysis involving lexicogrammatical metaphor. And the thesis presents two small illustrative analyses.